

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

*When land and gold are almost spent
Then learning is most excellent.*

De Vinteitas psalmos

*Effigiem Desiderii tibi Sculptor Eralmi
Exprimit Ingenium Scripta diserta Suum.*

COLLOQUIORUM

Desiderii Erasmi Roterodami

FAMILIARIUM

OPUS AUREUM.

Cum Scholiis quibusdam perquam eruditis, quæ
difficiliora passim loca diligenter explicant.

Editio triplici nomine commendatissima:

1. *Collatis optimis usquequaque Exemplaribus.*
2. *Additis seorsim in fronte Argumentis unicuique Colloquio.*
3. *Adjecto Indice novo rerum & verborum memorabiliorum locupletissimo.*

His demum accedunt

Omnes Notæ quæ Dubliniensi editioni inseruntur.

Recensuit, suasque etiam non paucas interpretationes addidit

SAMUEL PATRICK, A. M.

Et Scholæ Carthusianæ subpræceptor.

L O N D I N I :

Impensis J. & J. BONWICKE, R. WARE, S. BIRT, C. HITCH,
J. HODGES, E. WICKSTEED, C. BATHURST, B. DOD, J. WARD,
& W. JOHNSTON. MDCCL. Digitized by Google

1578 / 8919

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text at the bottom of the page]

AD LECTOREM Φιλέρομον J. C. S. P. D.

QUOD olim Lucanus nequitiae¹ militum, id ipsum (mutato paulum nomine) incuriae (dicam enim mollissimè) typographorum nunc temporis, citra omnem facile calumniam, exprobrandum est, viz.

Nulla fides pietasque viris qui praela sequuntur.

Adeo enim late isthæc jam repfit gangæna, ut (quod² Sulmonæfis ille)

in facinus jurasse putet ———

In aliis istud libris passim editis (à multis heu!) nimis compertum est: hinc illæ studiosorum lachrymæ: in hoc ter-maximi illius Erasmi *Colloquiorum* opere ipse testari possum. Dabatur enim mihi corrigendum mendosissimum illud exemplar, *Argentorati* summo studio excusum 1623. magnifico planè titulo, sed mendacissimo.

At vero Augæe jam ecce stabulum tibi repurgavimus; *Desiderium* tuum *Erasmum* (desideratissimum totius orbis literarii desiderium) desideratorem tibi reddidimus, ut, qui olim fuit *Ερασμῖος* (& meritissimè) deinceps mox seculo *Ερασμῖω τερτίῳ* fiat.

Aufim enim ego hoc meâ tibi præstare fide, ut hæc Erasmi^{anorum} *Colloquiorum* editio sit longè omnium longèquæ emendatissima³ quæ solem viderunt uspiam, ab ipso illò tempore quo magnus ille literarum præses supremam manum isti imposuerat operi. Et nè me seu parùm modestè loquentem argueres, scire te velim, nos restaurâsse hæc

1 Correcltissimam.

collatis undecim optimis undequaque impressionibus, viz.

Duabus veteribus, quibus exciderat præ senio titulus, viz.

Basileensi excus. 1526. & ab auctore ipso tum recognitâ.

Parisiensi excus. 1528. apud Franciscum Regnault.

Basileensi impress. 1559. apud Viduam Michael.

Colonæ Agrip. impr. 1563. apud hæred. Arn. Birckman,

Antuerpiensi editâ 1564. à Christoph. Plantino.

Lugdunens. Typis Vogelianis.

Basileensi excus. 1621. quæ sanè emendatissima est omnium, quas mihi uspiam videre contigit.

Amstelodamensi apud { Joannem } Janfonium { 1628,
 { Gulielmum } { 1629.

A 2

Ad

¹ Lucan. 10. 407. Bel. civil. *Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur.*

² Metam. lib. 1.

³ Ut, quod Erasmus olim de sua P. Hieron. operum editione, unum illud & verè dicam & audacter, minoris arbitrâ Hieronymo suos constituisse libros conditos, quam nobis restitutos; & paucioribus vigiliis apud

illum natos fuisse, quam apud nos renatos. *Tantum hic laboris exantlatum est, ut parum abfuerit quin inciperem enecarim, dum seculum admittor ut Hieronymus renascatur: neque verebor illud vel iurejurando confirmare, minoris ipsi Hieronymo constituisse, &c.* Erasmi. in Ep. ad Leonem decim. Pap.

A D L E C T O R E M.

Ad quarum omnium fidem emendatissimam hanc fecimus, innumeris foedissimarum hallucinationum locis castigatis, integrarum sententiarum restitutione, linearum dictionumque interpositione, syllabarum literarumque (pro naturâ suâ) vel adjectione, vel abjectione, unâ cum notis marginalibus.

2. *Commodissimam.*

& aptissimam usui fecimus hanc, additione Argumentorum fronti cujusque colloquii praefixorum, ut primo mox intuitu cognoscas subjectum & materiam insequentis colloquii. Quod quàm sit futurum lectori utile (in longioribus saltem colloquiis) relinquo aliis aestimandum; cùm antehac ignoraret lector quid in quolibet colloquio tractaretur, usque dum totum perlegerat.

3. *Locupletissimam.*

Indice novo rerum omnium memorabiliorum & dictionum in toto sparsim opere occurrentium; ut nihil ferè desiderari poterit, quod primâ statim indagine non profiliat, seque exhibeat disquirenti. Et hinc adeò est, ut hanc à me summâ fide, maximâ curâ, Herculeo cum labore emittendam (omni procul jactantiâ) confidentissimè contendam.

Quod verò liberis, id ipsum libris in lucem edendis multoties accidit, ut vel ab imperitâ vel incautâ obstetricetam puerpera quàm partus (auctor opusque) crucietur, dislocetur, mutiletur miserè. Excutiat se hîc totum typographus, ut quod suum est faciat; & hunc tam suavem, tersum, facetum, elegantem, ingeniosissimum, Latinissimum, mellitissimum Erasimum (admirandi eloquii virum, scriptorem supra omnem invidiam celeberrimum) emendatiorem suâ curâ reddat, si non prorsus (homines enim sumus, erramus, labimur) emendatum.

Tu interim fruire laboribus nostris, lector ingenue, ac in precationibus tuis D. O. M. commendatum habe indignissimum Jesu Christi servulum,

*Lincolniæ, 3. Nonar.
Septemb. 1631.*

JOAN. CLAPKE.

DESI-

Desiderius Erasmus Roterodamus natus est ad 5. Cal. Novemb-
 an. Christi 1465. Roterodami Hollandiæ, inferioris Germaniæ,
 quam olim Batavi incoluerunt. Trajecti primum in templo cantor fu-
 it; postea Daventriam venit, ubi præceptore usus est Alexandro Hegio
 Westphalio, qui cum Rudolpho Agricola recenter ex Italia reverso ami-
 citiam contraxerat, & ab eodem Græcè docebatur. Orbatus paulò post
 utroque parente, in cœnobium Canonicorum, quos, Latina interpreta-
 tione addita, Regulares appellant, tutoris improbitate, ex Daventriensi
 schola detrusus est; ubi Gulielmum Hermanum Goudensem, juvenem
 diligentissimum, in literis sodalem aliquot annos habuit. Audita nominis
 ejus fama, in aulam suam recepit eum Cameracensis præful, qui simul in-
 genium Erasmi contemplans, sumptibus eum instruxit, ut Lutetiam pro-
 ficisceretur, & illic theologiæ scholasticæ daret operam: sicque Scotista
 factus est, in collegio Montis Acuti agens. Cùmque vitam collegiatam
 duriolem experiretur, non invitatus emigravit ad Anglum quendam gene-
 rosam, adolefcentes duos secum habentem, atque hinc cœpit in Anglia
 innotescere, in quam insulam paulò post secessit; à discipulis illis suis
 domum regressis invitatus. Ibi aliquamdiu egit. Abiens ex Anglia bonis
 fere omnibus antequam navem conscenderet est exutus. Demùm per-
 suasus ab amicis, quod tandem Italiam videret, cum filiis Baptistæ Boe-
 tii Genuensis, regii in Britannia medici, Bononiam profectus est. In
 itinere cum socio Anglo Taurini, in Alpibus Cottis, theologiæ doctor
 factus est. Bononiæ agens cultum Canonicorum, quo usus fuerat, im-
 petrato à Julio secundo pontifice diplomate, non levi de causa mutavit,
 modò veste sacerdotali uteretur. Interim, libro proverbiorum conscrip-
 to, Venetias profectus est, ut Aldo Manutio excudendum traderet; ubi
 ad tempus commoratus, nonnulla scripta exaravit, summorum & doctis-
 simorum virorum consuetudine usus. Sub id tempus Alexander, Jaco-
 bi Scotorum regis filius, archiepiscopus ecclesiæ divi Andreæ in Scotia,
 Patavii operam literis dabat. Is Erasmus in rhetoricis sibi præceptorem
 adsciscit, cum quo postea Senas commigravit, atque ab eo commeatum
 impetravit vicinam Romam invifendi, ubi cum maximo literatorum ho-
 minum gaudio & plausu est exceptus. Oblata est pœnitentiarii dignitas,
 si Romæ manere vellet; sed redeundum fuit ad archiepiscopum, cum quo
 postea Romam denuò adiit, ac ulteriorem simul Italiæ partem Cumas
 usque perlustravit, ac antrum Sibyllæ, quod istic ab accolis ostenditur,
 subintravit. Post obitum archiepiscopi, admodum præclari juvenis, redi-
 tum in patriam instituit. Itaque per Alpes Rhæticas Argentoratum venit,
 unde secundo Rheno in Hollandiam vectus est. Mox, amicis suis Antuer-
 piæ & Lovanii salutatis, Angliam rursus adiit, ubi inter cæteros, quos per-
 multos eo loco sui studiosissimos habuit, à Waramo Cantuariensi archie-
 piscopo, & totius Angliæ primatè & cancellario, non pecuniâ solum, sed
 etiam sacerdotio ecclesiæ Aldingtonensis, in agro Cantuariensi, donatus est.

Interea

VITA AUCTORIS.

Interea cum cognovisset plerâque sua scripta Basileæ sub prælis Joannis Frobenii esse, motus & typorâ ejus officinâ elegantia, & diligentia simul editionis, ipse quoque eò se contulit, simulans iter ad urbem voti solvendi gratiâ. Receptus in ædes Frobenianas, plurimum laboris scribendo exhaustit. Post in Germaniam inferiorem propter negotia rediit. Mox Coloniz Ubiorum fuit, sub conventum Vormaciensem. Solutis Vormaciensibus comitiis, Basileam propter librorum aliquorum editionem repetiit. Multorum regum & pontificum maximam benignitatem expertus est. Nec solum à principibus honoratus est, sed etiam à civitatibus, si quas transierit. Lovanii trilingue collegium Erasmi suâsu institutum est, ex opibus quas Arienfis præpositus Hieronymus Bussidius moriens in usus studiosorum destinarat. Atque eo ex instituto motus Franciscus Galliarum rex Erasmus per literas evocavit, ut simile collegium Lutetiz Parisiorum ejus consilio institueretur: verum causæ aliquæ intervenerunt, quæ professionem illam impedi-erunt. Friburgi propriam domum emit, quam post septimum annum vendidit, ac Basileam cum universâ suppellectile ad Hieronymum Frobenium reversus est, simul ut cœli mutatione reliquias morbi discuteret. Interim articularis morbus, qui aliquamdiu conquieverat, rursus eum corripit, ut se loco movere nequiret, frustra cœlo mutato. Sic languentem & viribus destitutum dysenteria ferme mensem integrum vexavit, & paulatim exhaustum, in summa æquanimitate & tolerantia tandem in ædibus Hieronymi Frobenii, 5. Id Jul. an. 1536. cum natus esset annos 70. menses 8. dies 15. sub mediam noctem extinxit.

Cum autem vitæ finis instaret, clarâ Christianæ patientiæ & animi religiosis documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assidue clamans, *Domine misericordia; Domine, libera me; Domine, fac finem; Domine miserere mei:* & Germanica lingua, *Liever Gott;* hoc est, *Chare Deus.* Testamentum condidit in quo clariss. virum Bonifacium Amberbachium jureconsultum, nominatum hæredem fidei commisso, de bonis suis in pauperes, ætate valetudinêve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiz succurratur, in bonæ spei studiosos adolescentes, ac in quosvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandisq; honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Episcopo. Staturâ fuit infra proceritatem, suprâ tamen notabilem profus humilitatem, corpufculo satis compacto & eleganti, sed quod esset tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione facillè offenderetur. In senio quoq; crebris calculi doloribus obnoxius. Cute corporis & faciei candida, capillitio in juventa subflavo, oculis cæsiis, vultu festivo, voce exili, lingua pulchrè explicata, cultu honesto & gravi, memoriâ felicissimâ, ingenio comico, in amicitia constans, in egenos, maximè verò in bonæ spei & indolis adolescentes studiosos, viatico destitutos, liberalis. In convictu comis & sùavis, citra omne supercilium, ut non immerito *Εγὼ μὲν* dictus fuerit.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS,

Optimæ spei puero,

JOANNI ERASMIO FROBENIO,

S. D.

Vicit libellus tibi dicatus expectationem nostram, Erasmi meli-
tissime: tuum erit videre ne fallas expectationem nostram. Ille
sic rapitur, sic teritur manibus studiosæ juventutis, ut & patri tuo
suerit subinde typis excudendus, & mihi novis accessionibus identidem
locupletandus: dicas & illum *Ἐργασίον*¹ quempiam esse, delicatâque
Musarum sacra colentium. Quò magis adnitendum erit, ut tu quoque
sis quod diceris, hoc est, ut literis & morum probitate sis omnibus bonis
charissimus. Vehementer autem pudendum fuerit, si (cum tam multos
hic libellus & Latiniore reddiderit & meliores) tu commiseris, ut ad
teipsum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes:
cumque tam multi sint adolescentes, qui tibi nomine colloquiorum gra-
tias agunt; nonne meritò censeatur absurdum, si tuâ culpâ factum videat-
ur, quò minus mihi possis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus
justam voluminis magnitudinem; tibi quoque conandum est, ut, quantum
accrescit ætas, tantum accedat & honestæ eruditioni, & morum integri-
tati. Sustines non vulgarem expectationem; cui respondere necessarium,
vincere pulcherrimum, fuerit: certè fallere sine summo dedecore non potes.
Nec hoc dico, quod hætenus pæniteat profectus tui, sed ut currenti calcar
addam, quo curras alacrius: præsertim cum eam ætatem ingressus sis,
quâ non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis semina.
Fac igitur hæc colloquia verè tuâ dici possint. Dominus Jesus
servet istam ætatem tuam puram, ab omnibus inquinamentis, semperque
ad meliora provehat. Vale.

Basileæ, Cal. Aug.
An. M. D. XXIV.

¹ Id est, amabilem; est simul allusum ad nomen auctoris.

INDEX COLLOQUIORUM

ALPHABETICUS.

	<i>Pag.</i>		<i>Pag.</i>	
A		I		
A Bbatis & eruditæ	227	Impostura jocosa	396	
Ἀγαμος Γάμος	388	Inquisitio de Fide	194	
Adolescens & scortum	174	Ἰχθυοραγία	310	
Alcumistica	243	Ἰάπευς ἀνίππος	403	
Amicitia	479	L		
Apotheosis Capnionis	118	Lufus Pueriles	30	
Ἀποσδιόνυσα	402	M		
Ars Notoria	434	Miles & Carthusianus	154	
Ἀρεαγαλισμὸς	409	Monita Pædagogica	30	
C		N		
Charon	380	Naufragium	162	
Concio seu Merdardus	437	Νηφάλιον Συμπόσιον	431	
Conflictus Thaliæ	507	O		
Conjugium	143	Opulentia fordida	458	
Convi- } Fabulosum	256	P		
	179	Percontantis } Domestica	12	
	vium } Poëticum		59	De variis 6, 7, 8
			84	Reducem
Copiæ Compendium	79	Peregrinatio Religionis ergo	282	
	397	Pietas puerilis	38	
Cyclops		Philetymus & Pseudocheus	159	
D		Philedoxus	450	
De captandis sacerdotiis	22	Πολυδαυτία	371	
De Rebus ac Vocabulis	376	Problema	488	
Diluculum	426	Procus & Puella	124	
Diverforia	169	Πτωχολογία	252	
E		Πτωχοπλάστιοι Franciscani	216	
Echo	369	Puerpera	267	
Epicureus	494	S		
Epithalamium P. Ægidii	231	Senatulus	420	
Euntes in Lud. Literar.	47	Scortum & adolescens	174	
Exequiæ Seraphicæ	466	Spectrum	236	
Exorcismus	236	Synodus Grammaticorum	384	
F		V		
Funus	355	Venatio	46	
G		Virgo μισόγαμος	133	
Γεννητολογία	205	Virgo Pœnitens	141	
H		Voto temere suscepta	19	
Herilia iussa	27	Uxor μεμψιγαιῶ	143	
Hippoplanus I	249			

FAMILIARIA
COLLOQUIA.

SALUTANDI RATIO IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium docet comitatem & urbanitatem in salutationibus: quosnam, quando, quo nomine salutare debeamus.

NON temere docet quidam ¹, ut SALUTEMUS LIBENTER. Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augetque. Quidam usque adeo Demeæ ² sunt, ingenioque agresti, ut vix salutati resalutent. Nonnullis hoc vitii conciliavit educatio verius, quam natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipsi, colloquendi gratiâ. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oscitantes, singultientes, sternutantes, tussientes. In rœstu crepitue ventris salutare, hominis est plûs fatis urbani. Sed incivilius etiam eum salutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula ³, salve mi frater, salve præceptor observande, salve multum mi patruæ, salve dulcissime nepos.

Urbanum est addere cognationis aut affinitatis ⁴ titulum, nisi cum habent aliquid odii: tum enim præstat abuti ⁵ minùs quidem propriis, sed plausibilibus ⁶. Veluti cum novercam salutamus matrem; privignum, filium; vitricum, patrem; sororis maritum, fratrem; fratris uxorem, sororem. Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, si senem patrem aut virum eximium salutes, quam ætatis cognomine ⁷, etiamsi olim honoris causâ dicebatur, ὡς γέροντος ⁸. Salve præfekte, salve tribune. Non autem, salve caligarie, aut calciarie. Salve adolescens, salve juvenis. Senes ignotos adolescentulos filiorum cognomento salutant, adolescentes vicissim illos patres aut dominos.

B

BLAN-

¹ Cato habet enim in præceptis, *Saluta libenter.*

² Morosi; ex eo quod Demea sit senex morosus in Terentio.

³ Auctor prægaudet diminutivis, centies observare heebit.

⁴ Agnati sunt qui à patre, cognati à matre, affines ab uxore, vel matrimonio nobis conjuncti sunt.

⁵ Abuti; ergo non semper sumitur in

malam partem, contra vulgarem opinionem, hæcque sicut & in Terentio idem est ac *uti*.

⁶ Magis gratis.

⁷ Respicit ad Horatianum præceptum, *Ut cuique est ætas, ita quemque faceret adopta*, Epist. i. 6, 55.

⁸ Senex; Græca vox olim honorifica apud Hebræos, Lacedæmonas, Romanos, hinc *senatores*.

BLANDIOR: SALUTATIO INTER AMANTES.

Salva

- mea Corneliola².
- mea vita..
- mea lux.
- meum delictum..
- meum suavium.
- mel meum.
- mea voluptas unica.
- meum corculum.
- mea spes.
- meum solatium.
- meum decus.

HONORIS GRATIA, AUT SECUS.

P. Salve, here. *R.* Ohe, salve tu quoque, bone vir. *P.* Salve, vir ornatissime, clarissime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime, Salve, mi Mæcenas⁴. *R.* Salve, patrone singularis. Salve, vir spectatissime. Salve, unicum hujus ætatis ornamentum. Salve, Germaniæ delictum. *P.* Salvete, quotquot estis, unâ salute omnes. Salvete, pariter omnes. *R.* Salvete, belli homunculi. *P.* Salve, congerro lepidissime. Salve, vini pernicies. *R.* Salve & tu, gargès hellæque placentarum. *P.* Salve multum, virtutis omniis antistes. *R.* Salve tantundem, totius probitatis exemptar. *P.* Salve, anicula annos nata quindecim. *R.* Salve, puella annorum octoginta. *P.* Benè fit tibi cum tuo calvitio. *R.* Benè tibi cum lacero naso. Ut salutâris, ita refalutaberis, Si malè dixeris, pejùs audies. *P.* Salve iterum. *R.* Et tu salve perpetuum. *P.* Salve plus millies. *R.* Equidem malim falvere femel. *P.* Salve quantum vis. *R.* Et tu quantum mereris. *P.* Salvete te jubeo. *R.* Quid si nolim? Equidem ægrotare malim, quam tuâ salute falvere.

Salva.

¹ Blanda, vel blandissima; est ergo comparativum absolutum pro superlativo, estque in eo plurimum quædam elegantia.

² Cornelianum nomen nobilissimum erat apud Romanos, quippe ex Corneliâ familia Scipiones; hinc amans illud dat amicæ, itemque præ studio & affectu utitur diminutivo.

³ Videa quandoque, lector, literam *P.* in hoc paragrapho, itemque in aliis quinque subsequentibus, pertinentibus ad hæc salutandi ac benè precandi formulæ, quod in aliis editionibus vi-

dere non est; id factum in puerorum gratiam, ut sciant hac literâ significatâ, eum qui alloquitur prior ea dicere, quæ ibi videbunt, donec venerint ad literam *R.* Quæ responsionem denotat: etenim sæpissime observavi eorum notiones confundi præter desiderationem similis eujusdam distinctionis, quæ nihil in Brahmicis mutat.

⁴ Patrone doctissime ac illustrissime Mæcenas enim fuit literatorum patronus summe familiaris Cæsari Augusto.

Salva fit tua }

 Sanctitas.
 Amplitudo.
 Celsitudo.
 Majestas.
 Beatitudo.
 Sublimitas.

 magis valgò recepta sunt, quàm probata doctis.

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo ¹ salutem dicit.

Sapidus Beatum suum plurimâ salute impertit.

Alia Forma.

P. Salvus sis, Crito. Benè tibi fit, vir optime. R. Et tibi melius. P. Pax tibi, frater. R. Christiana salutatio est, à Judæis perfecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. P. Ave præceptor. R. Equidem malim habere, quàm avere ². P. Χαίρε ³. R. Memento te Basileæ esse, non Athenis. P. Cur tu igitur aules Rômanè loqui, cum Romæ non sis?

BENE PRECANDI FORMULÆ.

Et benè precari, salutationis genus est.

Gravide.

Faxit Deus ut feliciter parias; ut maritum pulchrâ prole facias parentem. Faxit illa Virgo mater ⁴, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi ⁵ ut majore molestiâ non elabatur, quam illapsum est, quicquid hoc est oneris, quod geftas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Benè sit universo cœtiti. Precor omnia læta vobis omnibus. Deus benè fortunet vestrum convivium.

Stermutanti.

Sit faustum & felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Benè vertat Deus.

Auspicanti quidpiam.

P. Sit felix & faustum reipublicæ. Bono sit omnibus quod instituis. Benè vertat quod agis. Benè fortunet Deus tuos labores. Faveant superi tuis conatibus. Quæso ut quod instituisti, superis benè fortunantibus, feliciter absolvas. Benè fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat

B 2

quod

¹ Amico scil. reticentia est in sermone familiari etiam apud nos utatissima.

² Cupere; ladic auctor propter verborum affinitatem.

³ Idem quod *ave*, vel *salve*; Grecum est a Χαίρε, gaudeo.

⁴ Maria mater Christi; non deponerât auctor omnes omnino errores pontificios, cultum præsertim Vigenis Mariæ, si verbis tanta fides.

⁵ Deus scil. ethnica enim loquutio est, sensu Christiano accipienda hæc temel.

quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor ut felix sit exitus ac prosperum numen aspiret pulcherrimis cœptis. Christus benè cœpta secundet. Prosperè succedat quod auspicatus es. Deum optimum maximumque precor, ut istud consilium quam est honestum, tam sit & felix. Bonis avibus¹ cœpta res, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, & p̄cursum feliciorem. Faxit Deus, ut, itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententia. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quam nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis auspiciis² solvas anchoram. Precor ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonoque sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sospitet te Jesus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem restituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat semper felicior. R. At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, ne tu gratis sis nobis benè precatus. Precor ut hic dies tibi candidus³ illuxerit. Precor ut hic sol tibi felix surrexerit. P. Tantundem tibi reprecor⁴. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrum prosperimus. Opto tibi noctem prosperam, pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placidè dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. R. At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.

VALE IN DIGRESSU.

P. Valetè omnes. Benè vale. Cura ut quam rectissimè valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te benè valere. Jam me tempus aliò vocat, tu valebis. Valetò quàm optimè. Vale pancraticè⁵, aut, si mavis, athleticè. Vale ut dignus es. Vale ut meritis es. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum.

Nun-

¹ Feliciter; ab auguribus, qui ex avium volatu, cantu, ac pastu futura prædicebant.

² Idem quod præcedens, *bonis avibus*, non solum vocis significatione, sed etiam origine, nempe ab avibus aspectis.

³ Felix; à Thracibus, qui prosperum diem albo, improspèrum vero atro lapillo, notabant.

⁴ Vicissim precor; verbum Erasmi

solius auctoritate conflatum.

⁵ Firma valetudine; à Græcis πάντᾳ, omnia, & κρᾶτῶν, obtinere, siquidem erant apud Græcos quinque ludorum vel certaminum species, cursus, discus, saltus, lucta, & pugilatus; quique in iis omnibus victor evaserat dicebatur: παγκρατίας, quam sortem nemo sanè obtinebat, nisi esset firmissimā valetudine.

SALUTANDI FORMULÆ. §

Nunquid vis? Est aliud quod me velis? *R.* Nihil, nisi ut prosperè valeas. Da operam ut sis prosperâ valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac ut proximo congressu te lætum ac nitidum videamus. Jubeo te curare cuticulam ¹. Cura ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. *P.* Dabitur quidem opera ². Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

SALUTANDI PER ALIUM.

P. Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum: Erasmiolum item meâ causâ salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potes officiosissimè ex me ³ salutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? *R.* Ut rectè valeant. *P.* Estne quod velis ad tuos perferri me nuncio? *R.* Multam salutem omnibus, sed præcipuè patri. *P.* Sunt quos per me tuo nomine velis salutatos? *R.* Omnes qui de me percontabuntur. Salutem, quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum scœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omnes meâ gratiâ vicissim salutabis accuratè. In amicis salutandis sis, quæso, mihi vicarius. Salutâssimè generum meum per literas, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. *P.* Heus, heus, quò properas? *R.* Rectè Lovanium ⁴. *P.* Resiste paulisper, est quod tibi mandem ⁵? *R.* Atqui pediti non convenit sarcina. *P.* Quid rei est? *R.* Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totumque chorum trilinguem ⁶ mihi salutes. *P.* Si nihil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facile perferam. *R.* Atqui nè gratis istud facias, precor ut tibi quoque eunti ac redeunti Salus sit comes.

REDUCEM QUOMODO SALUTARE OPORTEAT.

P. Salvum te advenire gaudemus. Sospitem adesse volupe est. Te nobis redditum esse, voluptati est. Gratulamur tibi felicem redditum. Gratia superis quod nobis incolumis redieris. Quò molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi, & nobis, quò vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc redditus tuus est nobis jucundior, quo minus expecta-

B 3

¹ I charge you to make much of yourself.

² I will do the best I can

³ In my name, from me.

⁴ Oppidum Brabantis.

⁵ Stop a little, I have some orders to send by you.

⁶ Qui callet tres linguas; Latinam, scilicet, Græcam, & Hebræicam.

6 PERCONTANDI FORMULÆ.

tus. R. Ego vicissim lætor, quòd incolumia vos incolumes offenderim¹. Quod te saluum repererim vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse saluus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demùm mihi videor sospes, cum vos incolumes ac pulchrè valentes conspicio.

PERCONTANDI FORMA IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium docet formulas percontandi in primo congressu; Unde venis? Quid novi affert? Ut valēs? &c.

GEORGIUS, LIVINUS.

Ge. **E**X qua tandem cortē aut cavea nobis ades? Li. Quid ita? Ge. Quia malè sagineatus. Quia macie pelluces² totus, ariditate crepitas. Unde prodīs? Li. È collegio Montis acuti³. Ge. Ergò ades nobis onustus literis. Li. Imò pediculis. Ge. Pulchrè comitatus advenis. Li. Sanè, nec tutum est nunc viatorem ire in comitatum. Ge. Agnosco sodalitiū scholasticum. Ecquid novarum rerum adfers è Lutetia⁴? Li. Illud in primis, quod, scio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ Beta⁵ sapit, & Quercus concionatur. Ge. Quid ego audio? Li. Hoc quod narro. Ge. Monstri simile. Oportet illic fungos & lapides esse auditores, ubi tales concionentur. Li. Atqui sic res habet. Nec audita narro, sed comperta⁶. Ge. Oportet igitur illic plurimùm sapere homines, si sapit Beta & Quercus. Li. Rectè conjectas.

PERCONTANDI DE VALETUDINE.

Ge. Valēsne? Li. Contemplare vultum. Ge. Quin potiùs lotium iubes⁷? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur te bellè valere; sed quomodo tibi places. Li. Corpus quidem bellè habet, sed animo malè est. Ge. At non valet, qui isthac parte laborat. Li. Sic res habent mèa: corpus valet, sed ægrotat crumena. Ge. Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usquē? Li. Variè⁸, ut sunt res mortalium. Ge. Satin' rectè

¹ I find you in good health, as I myself am.

² Hæ duæ phrasæ non vulgares commode credo, possunt reddi Angl. *You are so lean that one can see through your body, and so void of moisture that upon the least motion your bones do crack, or your skin doth make a noise as if it were parchments.*

³ Nomen proprium Gall. *Le college de Montaigne.*

⁴ Paris, urbe Gallie præcipua.

⁵ Beta herba insipida, quercus ar-

bor omnibus nota; tunc temporis errant Lutetiæ duo satis noti magistri, quos parvi, ni fallor, faciebat Erasmus, nim. *Du Bete, & du Chesne*, qui satis bene, præsertim ab homine qui vult jocari, Latine reddi possunt, *Beta, & Quercus*; hos ergo atque eorum auditores & admiratores irridet auditor, occasione ex eorum nominibus arrepta.

⁶ *What I heard to be true.*

⁷ Contemplari scil. *Cast your water?*

⁸ *Sometimes better, sometimes worse.*

rectè vales? Salvare res? Satis salva res? Fuisine semper prospera valetudine? *Li.* Prosperrimâ, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuò bellissimè valui. Semper prospera valetudine sum usua. Hactenus bonâ valetudine fui, sausa, incolami, felici, prospera, secundâ, integrâ, basilicâ, athleticâ, pancraticâ valetudine. *Ge.* Faxint superi ut isthuc sit perpetuum ac proprium? Lætus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est isthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Istud haud invitus audio. Oppidò? lætor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quàm diutissimè vales, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. *Li.* Equidem pulchrè vales, si tu vales. *Ge.* Nihil interim molestiæ fuit? *Li.* Nihil, nisi quod vestra consuetudine frui non licuit. *Ge.* Quo pacto vales? *Li.* Rectè, pulchrè, bellè, perbellè, bellissimè, perpulchrè, feliciter, commodè, minimè malè. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: basilicè, pancraticè, athleticè. *Ge.* Expectabam ut diceres etiam tauricè.

MALE VALERE.

Ge. Rectène vales? *Li.* Vellem quidem. Non admodum ex sententia. Equidem utcunque vales. Sic satis. Valeo ut possum, quando ut volo non licet. Ut soleo. Ita ut superis visum est. Non optimè sanè. Sic ut antehac, pejus nunquam. Valeo ut solitus sum. Valeo ut solent, quibus cum medicis res est. *Ge.* Ut vales? *Li.* Secus quam vellem. *Ge.* Qua valetudine es? *Li.* Haud sanè commodâ, incommodâ, perquam incommodâ, infelici, parum prosperâ, parum secundâ, malâ, adversâ, infansâ, imbecilli, dubiâ, mediocri vix mediocri, longè aliâ quàm vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis. *Ge.* Rem mihi sanè quàm acerbam marras. Prohibeant superi. Avertat Deus. Bonâ verba. Hic cupiam te vanum esse. Bono sis animo oportet. Forti infractoque sis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunæ secundioris. Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? *Li.* Nescio, & hoc laboro periculosus. *Ge.* Verum. Nam ad sanitatem gradus est, novisse morbum. Nullòsne consuluisti medicos? *Li.* Equidem permultos. *Ge.* Quid respondent? *Li.* Id quod

B 4

advo-

1 Optima; 2 Græco βασιλευς, rex, qui rex est enim supponitur bene valere.

3 Firmum, constans.

4 Valdè, multum.

5 Scilicet, dic, Et sane illi faciebant guardæ,

5 Mendacem; hic enim sensus hujus viciis usitatissimus, deinceps videbis persæpe.

6 You should support your mind with hope of better fortune.

§ PERCONTANDI FORMULÆ.¹

advocati Demiphoni apud Comicum¹; alius negat, alius aut, alius de-
 liberandum censet. In hoc consentiunt omnes, me miserum esse.
Ge. Quam pridem habet te hoc mali? Diu est quod teneris isto morbo?
 Quantum temporis est, quod te malum hoc corripuit? *Li.* Dies plus
 minus viginti. Fermè mensis est. Jam tertius est mensis. Mihi
 quidem seculum videtur, quod ægrotare cœpi. *Ge.* Adnitendum cen-
 seo, ne morbus fiat familiaris. *Li.* Jam nimium assuevit. *Ge.* Num
 est hydrops? *Li.* Negant. *Ge.* Num dysenteria? *Li.* Non arbi-
 tror. *Ge.* Num febris? *Li.* Opinor febris esse speciem, sed novam,
 ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. *Ge.* At
 plus fatis erat veterum. *Li.* Ita visum est naturæ nimium novercæ².
Ge. Quoto die recurrit dolor? *Li.* Quoto die narras? imò quotidie,
 sæpius quam Euripus³. *Ge.* Papæ! malum abominandum. Unde
 contraxisti morbum? Unde suspicaris hoc esse collectum mali? *Li.*
 Ex inedia. *Ge.* At non soles usque adeo superstitiosus esse, ut te
 jejuniò maceres. *Li.* Non erat religio, sed inopia. *Ge.* Quænam?
Li. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus
 ovis morbum ortum suspicor. E vino plus fatis diluto⁴. E crudis
 malis contracta est stomachi cruditas. *Ge.* Vide ne ex immodico
 aut intempestivo studio conciliâris hoc mali, aut ex potatione largiore,
 aut Venere parùm moderatâ. Quin accersis medicum? *Li.* Timeo
 nè citiùs morbum augeat, quam adimat. Metuo nè pro remedio det
 venenum. *Ge.* Deligendus est igitur, cui tutò fidas. *Li.* Si mori-
 endum est, malo semel mori, quam tot pharmacis excarnificatus⁵.
Ge. Fac igitur ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis hominì medico,
 precor ut sit tibi medici vice Deus. Sunt qui testì cucullâ Domini-
 cali⁶ aut Franciscanâ revaluerunt. *Li.* Idem fortassis evenisset, si te-
 onis pallio testì fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. *Ge.*
 Fide

¹ Terentium; etenim in ejus co-
 mœdia, cui nomen Phormio, tres ad-
 vocati dant Demiphoni unusquisque
 diversum consiliùm super re proposta.

² Non satis Christiana loquutio, ig-
 noscenda tamen, Plinii est, aliorum-
 que auctorum purissimæ Latinitatis.

³ Fretum maris inter Eubœam &
 Bœotiam in Græcia, quod dicitur re-
 currere septies in die.

⁴ *Mixed with too much Water.*

⁵ Subauditur vivere.

⁶ Dominicus & Franciscus duo di-
 vi apud pontificios, fundatores ordi-
 num, Dominicanorum scil. & Fran-
 ciscanorum. Prior Hispanus ex Cala-
 horia suum qui tunc dicebatur præ-
 dicantia ordinem instauravit in Oc-
 cidentia Galliæ provincia, adversus

Albigenses, quem confirmavit Hono-
 ratus tertius, anno 1216; posterior ex
 Assisio in Italia, suum quoque instaura-
 vit anno 1208, quem comprobavit In-
 nocentius tertius anno 1215. Dicitur
 etiam hic ordo Fratrum minorum, ac
 in plurimos dividitur ramos; est & al-
 litus Franciscus, ex Paula scil. in Ca-
 labria fundator Minimorum ordinis,
 quem Sixtus quartus comprobavit an-
 1473. ad hujus ordinem & cucullam
 hic non respicitur, sed ad prioris,
 Francisci scil. ex Assisio, & Dominici;
 in quorum vestibus, quarum cuculla
 pars est, plurimi ægrotantes se inclu-
 debant Erasmi tempore, & etiam ad-
 huc non pauci inter Papistas sese in-
 cludunt in spem valetudinis recupe-
 randæ, quem morem irridet auctor.

Fide igitur, ut reviviscas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui divo-votis. *Li.* At ego cum divi non pacifcor. *Ge.* Proinde tu vel à Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficium. *Li.* At ego, an beneficium sit, nescio. *Ge.* An non beneficium est, liberari morbo? *Li.* Nonnunquam mori felicius est. Ab illo nihil peto, nisi ut quod scit optimum esse, mihi largiatur. *Ge.* Same quod alvum dejiciat. *Li.* Jami sua sponte eita est. *Ge.* Ciendus est alvus, movendus est alvus. *Li.* Imò sistendus est magis, nam plus satis profuit.

PERCONTANDI REDUCEM.

ARGUMENTUM.

Percontandi reducem de itinere, de bello, de rebus privatis, de spe frustrata, de promissis magnificis, uxore puerpera, periculis, amissis opibus, &c.

Ge. **F**uitne tibi hoc iter faustum & commodum? *Li.* Sic satis nisi quod nihil usquam tutum est à latronibus. *Ge.* Hic est belli ludus. *Li.* Est, sed sceleratissimus. *Ge.* Pedes advenis, an eques? *Li.* Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. *Ge.* Quo in statu sunt res Gallicæ? *Li.* Sanè turbulento. Magnæ bellorum minæ sunt. Quid mali allaturi sint hostibus, nescio: certè Galli jam ipsi non dicendis malis affliguntur. *Ge.* Unde proficiscuntur isti bellorum tumultus? *Li.* Unde, nisi ex ambitione monarcharum? *Ge.* At horum prudentia conveniebat fedari rerum humanarum tempestates. *Li.* Sedant illi quidem, sed ut auster mare. Persuadent sibi se Deos esse, suæque causâ mundum huic esse conditum. *Ge.* Imò princeps reipublicæ gratiâ constituitur, non reipublica principis causâ. *Li.* Imò non desunt theologi, qui frigidam suffundant, & ad hos tumultus classicum canant. *Ge.* Illos ego statuerem in prima acie. *Li.* At illi sibi cavent post principia. *Ge.* Ista publica satis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in statu sunt? *Li.* Optimo, felici, mediocri, tolerabili. *Ge.* Quo pacto se res habent tuæ? Num ex voto? *Li.* Imò supra votum, supra meritam, supra spem. *Ge.* Satin' ex sententia? Satin' salva omnia? Satinè prospera omnia? *Li.* Res in pejore statu esse non potest. Pejore in loco negotium non potest esse. *Ge.* Non cepisti igitur quod captabas? non contigit præda, quam venabaris? *Li.* Venabar equidem, sed iratâ Deliâ. *Ge.* Nihil reliquum est spei? *Li.* Spei per multum, sed rei nihil. *Ge.* Episcopus nihil ostendit spei? *Li.* Tota plaustra totasque spei naves, sed præterea nihil. *Ge.* Nihil adhuc

1 Purget.

2 Aquam subaudi; theologos intelligit male zelotypos, qui in hisce discriminibus imitantur fabros injicientes aquam in ignem, ut ardentior fiat.

3 Post primam aciem; ut scilicet in tuto sint. *They keep out of harms way.*

4 Pagana loquutio sensu Christiano emendanda.

5 Nihil venatione cepi; Delia enim est Diana venationis Dea, sic dicta à Delo insula, ubi nata dicitur.

6 Angl. *Cart-loads and ship-loads of hope.*

adhuc misit? *Li.* Promisit quidem largiter, at nò terentium quidem misit¹. *Ge.* Ergo spe alendus est animus. *Li.* Sed hâc non saginatur venter. Qui spe aluntur, pondent, non vivunt. *Ge.* Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in zona². *Li.* Fator; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus latrones. Sed ego malim & onus & periculum. *Ge.* Nihilne tibi ademptum est in via? *Li.* Mihine? Quæso, quid eripias nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi vago³ viatori per totum iter canere & esurire. Num quid vis? *Ge.* Quo nunc hinc abis? *Li.* Rectè domum; salutaturus penates⁴ jamdiu non visos. *Ge.* Precor ut illic offendas omnia læta. *Li.* Utinam ita; valint superi. Nihil interim extitit novi domi nostræ? *Ge.* Nihil, nisi quod reperies auclam familiam. Nam tua Catulla peperit tibi catulum⁵ absenti. Tua gallina peperit tibi ovum. *Li.* Benè nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthoc nuncio polliceor evangelium⁶. *Ge.* Quodnam? secundùm Matthæum? *Li.* Non, secundùm Homerum. En, accipe. *Ge.* Tibi serva tuum evangelium. Mihi saxorum satis est domi. *Li.* Ne sperne masculum: Aetites⁷ est, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. *Ge.* Quid ais? Est mihi sanè gratissimum. Dispiciam unde possim hoc donum pensare. *Li.* Abundè pensatum puta, si boni confuleris. *Ge.* Imò nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meæ jampridem tumet uterus. *Li.* Illud igitur abs te stipulabor, ut si masculum ediderit, me susceptorem⁸ adsciscas. *Ge.* Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. *Li.* Quod utrisque benè vertat. *Ge.* Imò nobis omnibus.

MAURITIUS, CYPRIANUS,

Ma. Redisti nobis obessor solito. Redisti procerior. *Cy.* At equidem mallem prudentior, aut doctior. *Ma.* Imberbis abieras, redisti barbatus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid maciès? quid frons caperata? *Cy.* Ut est fortuna, sic est corporis habitus. *Ma.* Num adversa? *Cy.* Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam quam nunc⁹ reflavit odiosius. *Ma.* Doleo vicam tuam. Doleo mihi tua calamitas. Sed quid isthuc mali est? *Cy.* Universæ pecuniæ naufragium feci. *Ma.* In mari? *Cy.* Non, sed in

¹ Not *sa much as a farthing.*

² Cingulum; in *sup antiqui* ponebant æra sua.

³ Alludit ad notissimum, ex *Juven.* 10, 22. nempe, *Cantabit vacuus coram lætrone viator.*

⁴ Domum; Penates enim sunt dii æmestici.

⁵ Puerum; nomen hoc propter similitudinem cum nomine matris.

⁶ Est ludus in verbo, *Evangelium*

enim, quod propriè significat bonum nuncius, est præmium seu donum in Homero, hinc donum isthuc vocatur *Evangelium secundum Homerum.*

⁷ Aquilæ lapis; à *Græco ἀετὶς*, aquila, quoniam aquila dicitur hunc lapidem in nidum portare, ut promoveat partum.

⁸ *Choose me God-father.*

⁹ *She was never kind to me in my life, but now bears harder against me than ever.*

in litore, nondum navem ingressus. *Ma.* Ubinam? *Cy.* In litore Britannico. *Ma.* Bene habet quod ipse nobis, vivus enatasti. Præstat pecuniæ jacturam facere¹ quàm vitæ. Levius est pecuniæ dispendium quàm famæ. *Cy.* Vitâ famæque incolumi, periit pecunia. *Ma.* Vitâ sarciri nullo pacto potest, fama ægrè potest, pecunia facile alicunde facietur. Quî malum hoc accidit? *Cy.* Nescio, nisi quòd sic erat in fatis meis. Sic visum est superis: sic libuit genio meo malo². *Ma.* Vides igitur doctrinam ac virtutem tutissimas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant circumferentem³. *Cy.* Pulchrè tu quidem philosopharis, sed interim ego ringor⁴.

CLAUDIUS, BALBUS.

Cl. Gratulor tibi reduci, Balbe. *Ba.* Et ego tibi superstiti, Claudi. *Cl.* Gratulor tibi in patriam reverso. *Ba.* Imò gratularè magis è Gallia profugo. *Cl.* Quid ita? *Ba.* Quia illic bellis fervent omnia. *Cl.* Quid Musis cum Marte⁵? *Ba.* Atqui illic nè Musis quidem parcitur. *Cl.* Tu igitur feliciter elapsus es. *Ba.* At non sine periculo. *Cl.* Totus alius nobis redisti. *Ba.* Qui sic? *Cl.* Ex Hòllando versus es in Gallum. *Ba.* Quid an capus⁶ eram cum hinc abirem? *Cl.* Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. *Ba.* Hanc metamorphòsin mahim quam in gallinam. Sed ut coculla⁷ non facit monachum; ita nec vestis Gallum. *Cl.* Jamme calles Gallicè? *Ba.* Sic fatis. *Cl.* Quo pacto didicisti? *Ba.* A magistris hæc quaquam mutis. *Cl.* Quibus? *Ba.* Mulierculis quovis turtare loquacioribus. *Cl.* In tali ludo facile discimus loqui. Sonasne⁸ probè sermonem Gallicum? *Ba.* Imò & Latinum sono Gallicè. *Cl.* Numquàm igitur scribes bona carmina. *Ba.* Cur ita? *Cl.* Quia periit tibi syllabarum quantitas⁹. *Ba.* Mihi fatis est qualitas¹⁰. *Cl.* Quid, èsne Lutetia immunis à pestilentia? *Ba.* Nunc est. Sed perpetua non est: aliquando remittit sese¹¹, mox recrudescit; nunquam intermittitur, deinde recipit sese. *Cl.* Non fat erat malorum, ubi bellum est? *Ba.* Erat, nisi secus esset visum superis. *Cl.* Annonæ caritatem istic esse oportet. *Ba.* Imò penariam. Omnium rerum illic inopia est, præ-

sed-

¹ Perdere.

² Hoc in imitationem veteram, etenim veteres pagani cuiusvis hominum dabant duos genios, quorum alter juvare, alter nocere, studebat.

³ *Are birtheusoma to the beaver.*

⁴ Animo discencior,

⁵ Doctis cum bello? Mæsse enim sunt Dæe scientiarum, novemque namerantur, Mars vero belli Deus.

⁶ Ludit auctor propter duplicem significationem Galli.

⁷ Proverbium omnibus notum.

⁸ Pronuncias?

⁹ Alludit ad casuram dictam, *Nos Galli non curamus quantitatem syllabarum*, quoniam impossibile est versus componere sine notione quantitatis.

¹⁰ Ridiculum suggerit Batavo Gallice Latinum sonanti, propter affinitatem verborum *quantitas & qualitas*, ut magis ridiculos reddat Gallos, eos scilicet qui quantitatem syllabarum non curant.

¹¹ *Abateb sometimes, but fow-rageth again.*

terquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas¹. *Cl.* Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aquila²? *Bq.* Quia movet illos exemplum scarabæi³, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules⁴. *Cl.* Non te remorabor diutiùs. Aliàs latiùs nugabimur, cum erit utrique commòdum. Nunc alio me vocant negotiola quædam.

DOMESTICA CONFABULATIO.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc mutæ consuetudinis verba, jocos, & familiarum dicitæria, & mores tradit. i. Deambulandi foris. Evocandi socios. ii. Rarè invisendi, ro-gandi de uxore, filiâ, filiis. iii. De otio; tinnitus auris; deformis puella de-scriptio; invitât ad nuptias. iv. Nimum studes, &c.

I. PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

Pe. **H**æus, heus, puer, nemon' huc prodit? *Mi.* Hic opinor ef-fringet fores. Familiarem oportet esse. O lepidum caput! Quid adfers, mi Petre? *Pe.* Me ipsum. *Mi.* Næ tu rem haud magni pretiù huc attulisti. *Pe.* Atqui magno confiti patri meo. *Mi.* Credo pluris quam revendi possis. *Pe.* Cæterùm Jodocus éstne domi? *Mi.* Incertus sum, sed visam. *Pe.* Quin tu potiùs abi, & roga ipsum an velit nunc esse domi. *Mi.* Abi tu potiùs, sisque tibi ipsi Mercurius⁵. *Pe.* Heus, Jodóce, num es domi? *Jo.* Non sum. *Pe.* Impudens, non ego audio te loquentem? *Jo.* Imò tu impudentior: nuper ancillæ⁶ tuæ credidi, te non esse domi, & tu non credis mihi ipsi? *Pe.* Æquum dicis, par pari relatum. *Jo.* Equidem ut non omnibus dormio⁷, ita non omnibus sum domi. Tibi posthac semper ero. *Pe.* Sed tu mihi videre cochleæ vitam agere. *Jo.* Qui sic? *Pe.* Quia perpetuò domo latitas, nec usquam prorepis. Non secùs atque claudus sutor⁸, jugiter domi desides. Tu tibi domi situm contrahis. *Jo.* Est quod agam domi; foris nihil est negotiù. Et si quid esset, tamen hoc cælum me dies aliquot à publico cohibuisset. *Pe.* At nunc sudum est, & invitât ad deambulandum. Vide ut blanditur! *Jo.* Si prodeambulare lubet, non recusò. *Pe.* Planè videtur hoc utendum cælo. *Jo.* Adfiscendus est unus aut alter congërro. *Pe.* Fiet, modo dicas

dicas

¹ A strange cheapness.

² Imperio Germanico; aquila enim est ejus insigne.

³ Nota est omnibus fabula de discrimine scarabæi cum aquila, hinc proverbium, *Scarabæus aquillam quarit, cum imbecillior potentiori malum mo-ditur.*

⁴ Fortis; Hercules enim propter fortitudinem Deus evasit.

⁵ Nuncius; Mercurius enim erat Deorum nuncius.

⁶ Simile de Ennio, & Nasica refert Cicero, lib. ii. de Orat. hinc imitatus est auctor.

⁷ Alludit ad historiam de Galba quodam, qui quum convivio accepisset Mæcenatem, sub finem convivii uxoris amore flagrantem dormire simulavit, ut Mæcenat faceret cum ea, quæ luberet, at videns interea servum clam surreipientem vinum, eum alloquens dixit, *Non omnibus dormio.*

⁸ Plantinum est.

dicas quos velis. *Jo.* Quid si Hugonem? *Pe.* Haud multum interest inter Hugonem & nugonem¹. *Jo.* Age, placet. *Pe.* Quid si Alardum? *Jo.* Homo minimè mutus est. Quod auribus diminutum est, linguâ pensat. *Pe.* Si videtur, Nævium adjungemus. *Jo.* Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, superest ut locum dispicias amcenum. *Pe.* Ego verò tibi locum ostendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum sinaragdinum virorem, nec fontium vivas scatebras², desiderabis. Dices dignam Musis sedem. *Jo.* Magnificè polliceris. *Pe.* Nimum affixus es libris. Nimum affides libris. Immodico studio te ipsum maceras. *Jo.* Malim studio macrescere, quam amore. *Pe.* At non ideò vivimus, ut studeamus; sed ideò studemus, ut suaviter vivamus. *Jo.* Mihi vero vel immori chartis dulce est. *Pe.* Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? *Jo.* Me quidem vehementer oblectavit.

ii. ÆGIDIUS, LEONARDUS.

Æg. Quò noster Leonardus? *Le.* Ad te ibam. *Æg.* Istud quidem facis insolens⁴. *Le.* Quam ob rem? *Æg.* Quia jam annus est, quod nos non inyeris. *Le.* Malo in hanc peccare partem, ut desiderer, quam ut obtundam⁵. *Æg.* Imò boni amici nulla est apud me fatietas. Imò quò crebrius venies, hoc mihi venies gratior. *Le.* Quid interim agitur domi tuæ? *Æg.* Multa sanè quæ nolim. *Le.* Non miror. Sed jamne peperit uxor? *Æg.* Jamdudum, & quidem gemellos. *Le.* Quid ego audio? *Æg.* Sic res habet: atque illi jam deuoè tumet uteras. *Le.* Isthoc pacto solet augeri familia. *Æg.* Sed utinam fortuna sic auget pecuniam, ut uxor familiam. *Le.* Jamne elocâsti filiam? *Æg.* Nondum. *Le.* Vide ne parum tutum sit virginem tam grandem retinere domi. Quærendus est gener aliquis. *Æg.* Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt sponsam. *Le.* Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas, quæ tibi maxime sit accommodus? *Æg.* Omnes ejusmodi sunt, ut nesciam quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. *Le.* Quid ais? Atqui, nã fallor, jamdudum nubilus est. Jamdudum est apta viro, matura conjugio. Jampridem est tempestitiva viro. *Æg.* Quidni, annum egressa jam decimum septimum? Major annis duodeviginti: annum jam agens undevigesimum. Annos nata decem & octo. *Le.* Cur abhorret igitur à matrimonio? *Æg.* Ait se velle Christo nubere⁶. *Le.*
Sane

1 Vox non Latina, quæ rogatorem intelligit, sed ea utitur propter affinitatem cum voce Hugonem.

2 Streams naturally purling.

3 Scil. abit?

4 Raro.

5 Be troublesome.

6 Sic apud papicolos de se loquuntur quæ se monasterio includunt; irridet & rem & loquendi modum, ut patet ex quæstione, An malo genio nupsit?

Sanè multas habet ille sponfas. An malo genio nupfit, quæ castè vivit cum marito? *Æg.* Mihi quidem non videtur. *Le.* Quis Deus hunc affectum afflavit filia¹? *Æg.* Nescio, sed abduci ab hoc proposito nullis rationibus potest. *Le.* Vide ne sint incantatores², qui insigunt & allestent. *Æg.* Novi ego istos plagiarios³. Sedulo arceo hoc hominum gentis ab ædibus meis. *Le.* Quid igitur est in animo? Morem geres animo puellæ? *Æg.* Equidem obluclabor, quoad licebit. Nihil non experiar, quò mutem illius sententiam. Quod si pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne fortè videar θεομαχεῖν vel potius μονομαχεῖν⁴. *Le.* Religiosè tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis constantiam, ne post facti pœniteat, cum mutare non erit integrum⁵. *Æg.* Equidem admittar pro mea virili⁶. *Le.* Quid rerum gerunt filii? *Æg.* Natu maximus jamdudum maritus est, brevi pater futurus. Minimum ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud quam ludebat. *Le.* Quid eò? *Æg.* Ut magister nobis redeat stultior, quam exierat. *Le.* Bona verba, *Æg.* Mèdius jam cœpit initiari sacris. *Le.* Precor ut benè veritat omnibus.

iii. MOPHUS, DROMO.

Mo. Quid sit? Quid igitur, Dromo? *Dr.* Sedetur⁷. *Mo.* Video. Sed quomodo se res habent tuæ⁸? *Dr.* Ut solent iis, quibus superi sunt parum propitii. *Mo.* Isthuc ominis avertat Deus. Quid agis? *Dr.* Equidem otium ago. Id quod vides, nimirum nihil. *Mo.* Præstat otiosum esse, quam nihil⁹ agere. Ego te fortassis occupatum seriis negotiis interpello. *Dr.* Imo maximè vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium, & congerronem desiderabam. *Mo.* Fortassis impedio, interrumpo, inturbo tua negotia. *Dr.* Imò tædium otii discutis. *Mo.* Da veniam, si te parum in tempore interpellavi. *Dr.* Imò ipso in tempore advenis. Opportunè te hue attulisti. Optatus ades. Interventus tuus est mihi vehementer gratus. *Mo.* Fortassis aliquid seriæ rei inter vos agitur, cui nolim esse impedimento. *Dr.* Imò

1 Put that whim into your daughter's head?

2 Seductores, fures; nihil autem communius apud Papistas hoc hominum genere, qui seducunt in amorem monasterii liberos patrum divitem, ut inde fructus uberius accrescat monasterio.

3 Plagium est furti genus, unde plagiarii dicuntur qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

4 Græca, pugnare cum Deo, pugnare

cum monachis, in derisionem scil. hujus monachalis cantilenæ, Qui arcet quæquam a monasterio pugnare cum Deo.

5 Licetum, sine damno.

6 Subauditur parte, i. e. quantum possum.

7 Scil. a me, hoc est, sedeo.

8 How go affairs with you?

9 Nihil hîc significat rem vanam, melius enim est esse otiosum, quam tale nihil facere.

Imò lopus¹, quod aiunt, ades in fabula. Nam de te sermo erat. *Mo.* Facile crederim: nam mihi huc venienti mirè tinniebat auris. *Dr.* Utra? *Mo.* Læva. Unde conjicio nihil magnificè de me fuisse prædicatum. *Dr.* Imò nihil non honorificum. *Mo.* Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid est bonæ rei? *Dr.* Aiunt te venatorem esse factum. *Mo.* Imò jam intra casses meos est præda quam venabar. *Dr.* Quænam? *Mo.* Lepida puella; quam perenditè ducturus sum, vosque oro ut meas nuptias vestrà præsentia dignemini honestare. *Dr.* Quænam est sponsa? *Mo.* Aloïsta Chremetis filia. *Dr.* Egregium spectatorem formarum! Tuis oculis allubuit illa, nigro capillatio, firmis naribus, ore prælaro, ventre prominulo? *Mo.* Desinite. Mihi eam duxi⁴, non vobis. Non fat est, quod suo regi pulchra? Ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

IV. SYRUS, GETA.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. *Ge.* Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. *Sy.* Quid agis rei? *Ge.* Confabulor. *Sy.* Quid? confabulare soles? *Ge.* Ut vides. *Sy.* Fortasse tecum. Proinde tibi videndum, ut cum hominè probo fabuleris. *Ge.* Imò cum lepidissimo congetrone confabulor. *Sy.* Quo? *Ge.* Apuleio. *Sy.* Istud quidem nunquam non facis. Sed amant alterna comensio⁷. Tu perpetuò studes. *Ge.* Non est ulla studiorum satietas. *Sy.* Veram, sed est tamen modus⁸ quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda. Nihil suave quod perpetuum. *Voluptates commendat varietas usus*⁹. Tu nihil aliud quam studes. Perpetuò studes. Continentes incumbis litoris. Indefinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam stultitiæ tuæ requiem intermisces. Nunquam studendi laborem nec intermittis, nec remittis. *Ge.* Age, tuo more facis. Rides me, ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Satis me rides. Satyricum agis. *Naso me stupendis aduoco*¹⁰. Non me fallit tuum scomma. Nunc planè jocor mecum

¹ Proverbium, sensus patet per de te erat sermo. *Talk of the devil, and he will appear.*

² Viguit olim & viget adhuc apud vulgus, hæc super cursum tinnitu opinio.

³ *Black-haired, snub-nosed, wide-mouthed; power-bell-jug.*

⁴ Mihi matrimonio conjunxi.

⁵ Alludit ad notum proverbium, *Suum cuique pulchrum.*

⁶ *Audire ubi dicit tui hominem Afnus Aureus.*

⁷ *Vigilantium Ecl. iii. 39.* quod innuitur utilitas ac jucunditas colloquiorum. *The Muses love variety.*

⁸ Allusio ad tritum Horatii versum, *Est modus in rebus,* &c. *Sat. I, l. 108.*

⁹ *E Juvenali Sat. xi. 208.* est, ac intellectu facillimum.

¹⁰ *Ex Horatio, Sat. r. 6, s. i. e. N. rides, contempnis me; loquebantur Romanis veluti si ex naso judicare possint de hominis cujusvis sagacitate, hæc apud illos, homo nasutus, vel nas arubi* hæc

mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento meo habes. Nunc me ludos deliciasque facis. Eadem operâ affue mihi auriculas asini. Ipsi codices pulvere situque obducti loquuntur, quam sim immodicus in studio. Sy. Emoriar, ni loquor ex animo. Disperream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulo. Loquor id quod sentio. Quod res est dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Non fecus sentio, quam loquor.

CUR NON VISIS?

Ge. Quid causæ est, quod tam dñu nos non inviseris? Quid rei est, quod nos tam raro visis? Quid accidit, quod tanto tempore non adieris? Quare tam rarus es salutator? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obstitit, quò minus visas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quò minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

NON LICUIT PER OCCUPATIONES.

Sy. Non licuit per otium. Nolui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non sinebant negotia, ut te viserem. Non patiebantur undæ¹ negotiorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupator fui, quam ut potuerim. Tam variis distringebar² curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei³, sic me totum molesta quædam negotia possidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. Ge. Equidem accipio tuam excusationem, sed hæc lege, nè sæpius utaris. Excusatio tua justior est, quam vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hæc lege mihi purgatus eris, si quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebrâ visitatione penfes. Sy. Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria⁴. Amicitia nostra firmior est, quam ut sit officii istis vulgaribus alenda. Satis crebrò visit, qui constanter amat. Ge. Malè sit istis curis, quæ te nobis adimunt. Quid imprecer istis negotiis, quæ talem amicum nobis invident? Pessimè sit isti feбри, quæ nos tam gravi desiderio torfit⁵ tui. Malè pereat ista febris, te quidem incolumi.

MANDANDI

sicut nunc apud Gallos, un homme qui a le nez bon, le nez fin, denotat hominem sagacem, qui judicare scit de verorum pretio, proindeque contemnit quæ contemptum merentur; credo desumptas hæc loquutiones a bestiis quæ olfactu multa detegunt, visui imperceptibilia.

¹ Id est, negotia venientia in te

sicut undæ maris, proindeque fore innumeræ.

² Wasarrassed with.

³ Scarcely had so much command of myself.

⁴ You do not stand upon those formal visits.

⁵ Hath tormented us with so great want of you.

MANDANDI AC POLLICENDI.

JACOBUS, SAPIDUS.

Ja. Quæso ut hæc res tibi cordi sit ¹. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim ut totum Sapidum exeras ². Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæso ut advigiles. Curabis hanc rem meâ causâ diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac ut sentiam hac in causa, quanti me facias. *Sa.* Define; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum: illud pollicor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius; quàm si mea res ageretur: quanquam meam esse duco, quæ sit amici. Faciam ut in me quidvis desideres citius, quam diligentiam. Tu fac in utramque dormias aures ³: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio provinciam ⁴ omnem. Gaudeo, mihi datam occasionem, quâ declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, sed re præstabo, quicquid est amici sinceri, & ex animo benevolentis. Nolim te lætare vanâ spe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

SUCCESSUS.

Sa. Res successit opinione ⁵ melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & ventis & amne ⁶ secundo processit. Vicit etiam vota nostra fortunæ faventis afflatus. Opinor te litasse ⁷ Rhamnusia ⁸, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi quàm fuissém ausus optare. Ventis per omnia secundis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea ⁹. Opinor volasse noctuam ¹⁰, adeo feliciter exiit nobis parum sapienter institutum.

C

GRATIARUM

¹ *May be your special care.*

² *Exert your whole self.*

³ *Securus sis; phrasis est ex Terentio, Heaut. iii. 2, 5.*

⁴ *Curam; sensus est enim hujus vocis provincia, cum regionem non significat.*

⁵ *Expectatione.*

⁶ *Facile, & prospere; nihil magis enim ad facilem & prosperam navigationem conducit, quam ventus & amnis, Angl. wind and tide.*

⁷ *Id est, fecisse sacrificium gratissimum.*

⁸ *Fortunæ; sic dictæ a Rhamnunte vico Atticæ, ubi colebatur.*

⁹ *Est ludus proprie vel sors, at in nostro auctore sæpe ceptum aut factum simpliciter.*

¹⁰ *Prælagium apud Athenienses optimum, siquidem Minerva iis erat Dea tutelaris, noctua vero Deæ avis sacra, cumque res succedebant ex voto, veluti proverbio dicebatur, Noctua volat vel volavit; itemque cum res suâ pecuniâ conficiebantur, dicebant noctuam volasse, quoniam æra sua noctuam habebant inscriptam.*

GRATIARUM ACTIO.

Ja. Equidem & gratiam habeo, & habiturus sum, quoad vivam, maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possum, referre ¹ nequaquam. Video quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti, & hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio amo te, mi Sapide, ut par est, maxime. Quod hac in causa præstiteris amicum minime aulicum ², & habetur à me gràtia, & semper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Isthoc officio gratiam iniisti apud me maximam. Pergratum est, quod causam meam geris bonâ fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contulisti, hoc est longe gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum: agere accuratius inter nos supervacaneum sit: quod unum possum, habebō ³ dum vixero. Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam solvendo ⁴ esse queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxisti, quam ut possum dissolvere. Obligatiorem me tibi reddidisti, quam ut nomen meum è tuo diario possum unquam expungere ⁵. Hoc officio me sic tuum reddidisti, ut nullum mancipium æque sit in rebus heri sui. Hæc re me tibi devinctiorem reddidisti, quam ut unquam æs alienum possum resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agenda sunt gratiæ: hoc majus est quam ut conveniat verbis gratias agere.

RESPONSIO.

Sa. Aufer mihi ista ⁶. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, si gratum est quod feci sedulò. Non est cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officio rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingrattissimus habendus, si desuisssem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid meâ curâ præstari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id quod est maxinè tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multò majora tibi debeam. Si bene facit, qui bene facit amico, qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed facerat

¹ *Requite.*

² Falsum; aulici enim dicuntur verbis tantum esse amici.

³ Scil. gratiam.

⁴ Subintellige satis, aut aliquid si-

mile.

⁵ Scil. si non expungatur, nisi cum solvero.

⁶ *Forbear those compliments.*

erat. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare sapius. Ita credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod voles.

DE VOTIS TEMERE SUSCEPTIS.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de tribus præcipue agit. i. De superstitiosa quorundam peregrinatione, ad Hierosolyman & loca sacra, sub religionis prætextu. ii. De quibus temere non suscipiendis, inter computatiunculas, frivola de causa, illud temporis imperparam, operæque, in aliis quæ ad veram propriam pietatem accedunt, in-junctis est. iii. De indulgentiarum pontificalium & dispensationum facilitate & abusus.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

Salve multam, Corneli, jam toto seculo desiderate. *Co.* Salve & tu sodalis exoptatissime. *Ar.* Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tandem peregrinatus es? *Co.* Apud inferos. *Ar.* Non admodum veri dissimile dicis, adeo nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. *Co.* Imò ab Hierosolymis adsum tibi: non à profundis Manibus. *Ar.* Quis Deus, aut quis ventus, te illuc adegit? *Co.* Quæ res adigit alios innumeros? *Ar.* Stultitia, ni fallor. *Co.* Igitur hoc convitii non in me solum competet. *Ar.* Quid illic venabare? *Co.* Ut miser essem. *Ar.* Isthuc licbat domi. Estne illic quod tu putes spectatu dignum? *Co.* Ut ingenue fatear tibi, prope modum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad allicendos simplices & credulos. Imò nec hoc arbitror illos certo scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. *Ar.* Quid igitur vidisti? *Co.* Magnam ubique barbariem. *Ar.* Nihil sanctior redis? *Co.* Imò multis partibus deterior. *Ar.* Nummatior ergo? *Co.* Imò nudior laboride. *Ar.* An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis frustra susceptæ? *Co.* Nec pudet, quia tam multos habeo fructitæ meæ sodales, nec pœnitet, quia frustra jam sit pœnitere. *Ar.* Nihil ergo fructus cesers à tam difficili peregrinatione? *Co.* Multum. *Ar.* Quid tandem? *Co.* Quia posthac vivam suavius. *Ar.* An quia jucundum est meminisse laborum actorum? *Co.* Est isthuc quidem non nihil, sed non in hoc sunt omnia. *Ar.* Estne aliud præmium? *Co.* Est sanè.

C 2.

Ar. Quod?

1 *Puts it to Interest.*
2 *Tocatur hic actor, observa tamen, inferos Latine non significat quod nunc bell vocamus, aut demonas, sed manes, sicut mox dicit, manes autem sunt inferorum mentes, que credebantur a paganis recipi post mortem in locis subterraneis,*

hincque dicuntur profundi, quod in profundis degant.

3 *Frequentissimæ erant ante reformationem Christianorum peregrinationes hinc loci, sianc vero rarissimæ.*

4 *Puer dicitur ex dictionario, quid sit laboris, & facile proverbum hoc intelliget; Angl. As poor as Job.*

Ar. Quod? effare. *Co.* Magnâ voluptate, quoties libebit, & ipse me afficiam, & alios mentiendis, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis aut in conviviis. *Ar.* Profecto non tu prociil aberras à scopo ¹. *Co.* Deinde non minus capiam voluptatis, cum alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tantâ confidentiâ, ut, cum narrent *Siculis gerris* ² vaniora, tamen sibi etiam persuadeant se vera loqui. *Ar.* Mira voluptas. Non omnino tibi perit oleum & opera ³, quod aiunt. *Co.* Imò arbitror aliquanto consultius, quam quod faciunt isti, qui paulo pecunie conducti, proficiscuntur in militiam, omnium sceleram scholam. *Ar.* Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. *Co.* Verum hoc aliquanto liberalius, quam obtreccatione vel delectare, vel delectari, aut aliâ tempus & rem perdere. *Ar.* Cogor equidem pedibus ⁴ in tuam ire sententiam. *Co.* Verum est & alius fructus. *Ar.* Quis? *Co.* Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic infanz, eum ad domo domi maneat, ut nautæ solent eieci naufragio, monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. *Ar.* Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! *Co.* Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? *Ar.* Visi Romam & Compstellam ⁵. *Co.* Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium! Quæ Pallas ⁶ isthuc tibi misit in mentem? *Ar.* Non Pallas, sed ipsa Moria ⁷, præsertim cum demî haberem uxorem integrâ adhuc ætate ⁸, liberos aliquot, & familiam,

1 You are not much out of the way.
2 *Gerræ* Græca vox est, quæ proprie significat crates vimineas, Latine nihil fere unquam sonat nisi nugæ & res futiles, præsertim si epitheton *Sicula* adjungatur; nunc rationem accipe: Athenienses in Syracusarum obsidione utebantur gerris, i. e. cratibus vimineis, à nostris nunc *Sabions* non admodum dissimilibus. Atque ad eosdem ferè usus, ad portandam scilicet terram & tegendum corpus militum; in spem ergo succedendi in obsidione Athenienses clamabant *gerras* atque iterum *gerras* ad socios, irridentes ex adverso Siculi clamabant *gerras* quoque, imo & plurimi eorum in majorem Atheniensium derisionem: cratibus vimineis utebantur vice clypei. Athenienses tandem nihil in obsidione profecti, domumque reversi, ex indignatione in obsidionem oper *gerras* improperam & ludibrium Siculorum in se, & futilia quæque

inutilia *gerras Siculas* vocaverunt; Syracusæ autem caput urbsque fortis Siciliæ, olim captæ sunt nunquam nisi à Marcello Romanorum strenuo duce, anno ab urbe condita 542. *Angl. Tales of Robin Hood.*

3 You have not lost all your labour.

4 Comprobare; desumptum à more senatorum inter postremos scriptorum, qui non rogantur sententias in senatu, sed a sedibus surgentes habent, *pedibus* nempe, ad principes senatorum quorum comprobabant sententiam.

5 Urbs Galæciæ in Hispania, ubi divi Jacobi corpus sepultum dicitur, & adhuc invisitur religionis causâ.

6 Dea scientiarum & belli, quæ supponitur in Homero plurima suggerere hominibus.

7 Græca vox, *infanz*.

8 In the flower of her age, young and beautiful.

DE CAPTANDIS SACERDOTIIS.

pagacissimus, salutis suæ *præram*, ut aiunt, ac *puppim*¹ in membra-
na² collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fru-
emur illâ voluptate, quam modo prædicabas? *Co.* Cùm erit commo-
dum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus nostrî or-
dinis homines, ibi certabimus mentiendo, nôsque affatim mutuis
mendaciis oblectabimus. *Ar.* Age, fiat.

DE CAPTANDIS SACERDOTIIS.

ARGUMENTUM.

In hoc colloquio taxantur illi qui Romam cursant, venianturque sacerdotia, cre-
brò gravi iacturâ cum moram, tam pecuniæ. Monentur sacerdotes, pro concubina,
lectiōe honorum auctorum semet oblectare. *Jocularia de oblongo naso.*

PAMPHAGUS³, COELES.

Pa. **A** Ut parùm prospiciant oculi, aut Ocelitem veterem compo-
torèm meum video. *Co.* Imò nihil te fallat oculi tuî
sides fodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat spes reditûs tuæ
qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio.
Sed unde? dic, quæso. *Pa.* Ab Antipodibus. *Co.* Imò ab insulis,
opinor, Fortunatis⁴. *Pa.* Gaudeo quòd agnoveris sodalem tuum;
nam verebar nè sic domum redirem, quemadmodum rediit Ulysses⁵.
Co. Quonam pacto rediit ille? *Pa.* Nec ab uxore est agnitus. Solutis
canis jam vetulus motâ caudâ dominum agnovit. *Co.* Quot annos ille
domo abfuerat? *Pa.* Viginti. *Co.* Tu plures abfuisti; nec tamèn
sefellit me tuâ facies. Sed quis isthuc narrat de Ulyssè? *Pa.* Ho-
merus. *Co.* Oh, ille, ut aiunt, pater est omnium fabularum. Fortaf-
sis uxor interim asciverat taurum⁶ alium, & idcirco non agnovit Ulyf-
sem suum. *Pa.* Imò nihil illâ castius; sed Pallas addiderat Ulyssi fe-
nium⁷, ne possèt agnosci. *Co.* Qui tandem agnitus est? *Pa.* E tu-
berculo, quòd habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam ad-
modum anus, dum illi pedes lavat. *Co.* O curiosam lamiam⁸! Et
tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? *Pa.* Nihil me
poenitet hujus nasi. *Co.* Nec est cur poeniteat, cum organum tibi sit
ad res tam multas utile. *Pa.* Ad quas? *Co.* Primum ad extinguen-
das lucernas erit corna vice: *Pa.* Perge. *Co.* Deinde si quid hauri-
endum erit è cavo profundiore, fuerit loco pronuscidis. *Pa.* Papæ!
Co. Si

1 Totum; siquidem ex proa & puppi tota pendet navis.
2 Quia indulgentiæ membra in-
scribuntur.
3 Id est, Quænia comedens, a mag-
is, omnis, & cæcæ, manducare;
talemque hic de esse ostendit: videbis
infra sic plane intelligi.

4 The Canary islands, sic dictæ a

deliciosi fructibus.

5 Omnis nota absentia Ulyssis
per viginti annos a conjugæ Penelope.

6 Id est, adulteram.

7 Commentum est poeticum.

8 Idem sonat quod apud nos vitula,
erat enim isthuc, commune olim no-
men masculinam mulierum.

Co. Si manus erunt occupatæ, licebit atq; vice paxilli. *Pa.* Etiamne amplius? *Co.* Conducat excitando foculo, si defuerit follis. *Pa.* Belle narras. Quid præterea? *Co.* Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. *Pa.* Ha ha he: est præterea quod dicas? *Co.* In bello navali præbebit ufum harpagonis¹. *Pa.* Quid in bello terrestri? *Co.* Erit loco clypei. *Pa.* Quid deinde? *Co.* Findendis lignis erit cuneus. *Pa.* Probe. *Co.* Si præconem agas, erit tuba: si clasticum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, anchora: in popina fuerit fuscina: in piscando, hamus. *Pa.* O me felicem! nesciebam me circumferre tam ad multa conducibilem supellectilem. *Co.* Sed quis interim terrarum angulus te habuit? *Pa.* Roma. *Co.* At quæ fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? *Pa.* Imò nusquam magis latent boni viri; adeò ut sæpe clarissimâ luce neminem² videas in frequenti foro. *Co.* Redis igitur nobis onustus sacerdotiis? *Pa.* Venatus equidem sum sedulò, at parùm favit Delia³. Nam complures illic *piscantur hamo*, quod dici solet, *aureo*⁴. *Co.* Stultum piscandi genus. *Pa.* Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc alea. *Co.* An non insigniter stulti sunt, qui plumbum⁵ commutant auro? *Pa.* Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. *Co.* Quid igitur? redisti nobis nihil aliud quam Pamphagus? *Pa.* Non. *Co.* Quid igitur? *Pa.* Lupus hians⁶. *Co.* Felicius redeunt, qui asini⁷ redeunt sacerdotiorum farcinâ graves. Cur MAVIS sacerdotium, quàm uxorem? *Pa.* Quia mihi placet otium. Arridet Epicurea vita. *Co.* At meâ sententiâ suavius vivunt, quibus est lepida puella domi, quam complectantur, quoties libet. *Pa.* Sed adde, nonnunquam cum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, unò mense felix est: cui contigit opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. *Co.* Sed tristis est solitudo; adeo ut nec Adam suaviter victurus fuerit in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. *Pa.* Non deerit Eva, cui sit opulentum sacerdotium. *Co.* Sed voluptas non est voluptas, quæ cum malâ fama, malaquæ conscientia conjuncta est. *Pa.* Verum dicis; & idcirco mihi in animo est, confabulatione

C 4

librorum

¹ Quo sistebatur, & attrahebatur navis hostilis.

² Dignum scilicet qui vir nominetur; alludit ad Diogenem, qui luce meridiana lucernam portans, ambulansque in foro Atheniensis dicebat, *Virum quero*.

³ Vid. pag. 9. num. 5.

⁴ Proverbium in eos qui plus dispensant quam possunt lucrari per dispensium.

⁵ Idem sensu quod præcedens proverbium, quoniam bullis, quæ auro vaneunt, adjungitur plumbum, cui papale sigillum inculpitur, hinc at ironice subjungitur, *Sacro plumbo venas auri subesse*, quod magis verum de plumbi fodinis, quam de hoc papali plumbo.

⁶ Alludit ad nomen *Pamphagus*.

⁷ Iadostissimi.

librorum solitudinis tædium fallere ¹. *Co.* Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam pſicationem? *Pa.* Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. *Co.* Aureamne, an argenteam? *Pa.* Utramlibet. *Co.* Bono animo es: pater ſuppeditabit. *Pa.* Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuò, cùm intellexerit, mihi ſortem ² etiam periſſe. *Co.* Verùm iſta lex eſt alexæ. *Pa.* Sed ille non delectatur hac alexâ. *Co.* Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi unde poſſis quantum voles pecuniæ ſumere. *Pa.* Tu vero mihi voluptatem narraſ: age, monſtra; jam cor mihi ſalut. *Co.* In promptu eſt. *Pa.* Naſtus eſ theſaurum aliquem? *Co.* Si naſtus eſſem, mihi naſtus eſſem, non tibi. *Pa.* Si queam, corradere centum ducatos ³, revixerit ſpes. *Co.* At ego tibi commonſtro unde poſſis haurire centum millia. *Pa.* Quin tu igitur me beas? Nè diutius eneca. Dic, unde? *Co.* Ex Aſſe ⁴ Budæi. Illic reperias innumeras myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. *Pa.* Abi quo dignus eſ cum tuo joco; illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. *Co.* Reſolves, ſed quod illinc tibi numerâro ⁵. *Pa.* Age, novi naſum ⁶ tuum. *Co.* At mihi præ te naſus eſt nullus. *Pa.* Imò nihil te naſutus. Nihil eſ niſi naſus. *Co.* Ludis in re ſeria. Hac in re ringi ⁷ poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt, quàm ut ridere libeat. Tu, ſic hîc eſſes ⁸, non luderes. *Pa.* Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocofa. *Co.* Minimè rideo; id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imò rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. *Pa.* Ita tibi ſemper ſtet in capite pileum ⁹, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus quo in ſtatu ſint illic omnia? *Co.* Offendes ¹⁰ nova permulta. *Pa.* Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententiâ. *Co.* Iſthuc optare licet omnibus; ſed haſtenus obtigit nemini. *Pa.* Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrùm ſua peregrinatio, quòd dulcior erit poſthac domus. *Co.* Nefcio: nam video quòſdam ſepties illò recurrere ¹¹. Adeò ſcabies illa ſine ſine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

MILITARIA.

¹ To divert the tediousneſs of ſolitude by converſation with books.

² Id eſt, quæ habebam omnia.

³ Vox non Latina, qua intelligit quod vocamus a ducat. Argentei fere valent 4s. 6d. Aurei 9s.

⁴ Libro, cui hic titulus, auctore Budæo.

⁵ I lond.

⁶ Your waggery. Vid. pag. 15 num. 10.

⁷ Ringitur iratus, non ridet. Ric-

tus igitur eſt diductio labiorum, ſed præ dolore, cùm riſus ſit ex gaudio.

⁸ Were in my caſe.

⁹ Proverbium eſt, ſenſus autem, non melius habeas, quam ſimpliciter loqueris, habeas ergo peſſime, ſiquidem nec ſimpliciter nec ſerid loqueris.

¹⁰ Reperies.

¹¹ Play the ſame game over and over again.

MILITARIA.

A R G U M E N T U M.

Taxatur hic sceleratissima militum vita. Docetur esse calamitosa: bellum esse confusioem; sentinam vitiorum, ubi nec sanis nec profanis parcitum est. Spes præde allestat in bellum. Facinora militiæ ex impia hac militis confessione proponuntur, ut adolescentes ab hoc vitæ instituto abhorreant.

HANNO, THRASYMACHUS¹.

Ha. Unde reddis nobis Vulcanus², qui Mercurius hinc abieras nobis? **Tb.** Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? **Ha.** Quia alatus³ videbare cum abires, nunc claudicas. **Tb.** Sic à bello rediri solet. **Ha.** Quid tibi cum bello, homo quovis dâ fugacior? **Tb.** Spes prædæ reddiderat fortem. **Ha.** Multum igitur refers manubiarum? **Tb.** Imò zonam inanem. **Ha.** Tanto minus gravare sarcinâ. **Tb.** Atqui sceleribus onustus redeo. **Ha.** Gravis profecto sarcina, si verum dicit Propheta⁴, qui peccatum appellat plumbum. **Tb.** Plus illic scelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. **Ha.** Ecquid igitur arridet vita militaris? **Tb.** Nihil neque scelestius, neque calamitosius. **Ha.** Quid igitur in mentem venit istis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quàm ad convivium? **Tb.** Ego nihil aliud conjectare possum, quàm illos agi malis furis⁵, seseque totos malo dæmoni ac miseræ devovisse, nec aliud quam hic manes⁶ suos anticipare. **Ha.** Ita quidem videre. Nam ad res honestas vix ullo pretio conducî queant. Sed expone nobis, quomodo gestum sit prælium, & utro sese inclinârit victoria? **Tb.** Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix scirem ubi essem ipse. **Ha.** Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, sic depingunt singula, quid quisque dixerit aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent otiosi spectatores? **Tb.** Ego credo istos mentiri splendide. In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in prælio, prorsus ignoro. **Ha.** Anne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? **Tb.** Vix; ita me Mavors⁷ posthac malè amet; suspicor aut saxo, aut equi calce læsum genu. **Ha.** At ego scio. **Tb.** Scis? an tibi narravit aliquis? **Ha.** Non, sed divino. **Tb.** Dic igitur. **Ha.** Cum fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. **Tb.** Dispeream, nisi rem

¹ Audax in pugna; a Græcis *ἄτακτος*, audax, & *μάχομαι*, pugno.

² Id est, claudus, quoniam a poetis sic Vulcanus depingitur.

³ Quia sic pingitur Mercurius.

⁴ Ezekiel xxii. 18.

⁵ Horroris atque desperationis dea-

bus, filiabus Noctis & Acherontis, tribus numero, Alecto, Tisiphone, & Megæra. Angl. *are possessed*.

⁶ Mortem; puer facile intelliget, si recordetur quod de manibus diximus, pag. 19.

⁷ Idem quod Mars.

rem acu¹ tetigisti. Adeo verisimile est, quod divinasti. *Ha.* Abi domum, & uxori narra tuas victorias. *Tb.* Illa mihi occinet haud suave encomium, qui nudus redeam. *Ha.* Sed unde restitues, quod rapuisti? *Tb.* Jam pridem restitui. *Ha.* Cui? *Tb.* Scortis, œnopolis², & iis qui me vicerunt alea. *Ha.* Satis militariter. Par est, ut quod male pactum est, pejus dispareat³. Verum à sacrilegiis, opinor, temperatum est. *Tb.* Imò illic erat sacrum nihil. Nec profanis parcitum est; nec fanis. *Ha.* Quo pacto farcies⁴? *Tb.* Negant oportere farciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. *Ha.* Jure belli fortassis. *Tb.* Tenes. *Ha.* At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes, pertraxit in bellum. *Tb.* Fateor; & arbitror paucos illuc ire sanctiore proposito. *Ha.* Est aliquid insanire cum multis. *Tb.* Concionator è suggesto pronunciauit, bellum esse justum. *Ha.* Suggestum illud non solet mentiri⁵. Sed ut justum sit principi, non continuo justum est tibi. *Tb.* Audi: ex Rabbini⁶, quod licet suâ cuique arte vivere. *Ha.* Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. *Tb.* Lanii conducuntur ad macchandam bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad macchandos homines? *Ha.* Non eras sollicitus, quoniam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? *Tb.* Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ⁷ me semel commendâram. *Ha.* Receperat illa tutelam tui? *Tb.* Sic mihi visâ est annuere capite⁸ aliquantulum. *Ha.* Quando isthuc tibi visum est? mane? *Tb.* Non, sed à cœna. *Ha.* Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. *Tb.* Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat in divo Christophoro⁹, cujus imaginem quotidie contemplantur. *Ha.* In tentoriis? Unde illic divi? *Tb.* Carbone pinxeram illum in velo. *Ha.* Nimirum haudquaquam ficulnum¹⁰, ut aiunt,

¹ *Id est*, probe divinasti, a puerorum casu, in quo divinator acu vel virgâ tenui tangebat rem, quam credebat alium notasse, vel cogitasse.

² *Vinters*, ab *οἶνος*, vinum, & *πωλῶν*, vèndo.

³ Alludit ad proverbialem locutionem, *Male parta male dilabuntur*.

⁴ *Make satisfactian*?

⁵ Ironia est splendida in auctore, qui parvi faciebat temporis sui concionatores.

⁶ *Id est*, doctoribus nostris, nomen est enim doctorum apud Judæos.

⁷ Virgo est Nicomediensis, quæ (quod incertissimum est) martyrio coronata dicitur, & in divam numerum relata a pontificiis; hanc tutelarem

divam militi dat. Erasmus irridendi causâ, non solum propter incertitudinem ejus existentie ac martyrii, sed etiam propter affinitatem nominis cum bello, quo nihil barbarius.

⁸ Opinio hæc insulsa, simulachra annuere capite cum rem propositam probant, quæ vique ðliri apud paganos, & viget adhuc apud papistas, meritò sic per jocos exploditur.

⁹ Alius divus est, qui quoque nunquam fuit, quique tamen secundum nominis significationem dicitur portasse Christum humeris; ejus simulachrum est & Lutetiæ adhuc.

¹⁰ *Id est*, parum utile. Jocatur ex ambiguitate vocis.

aiunt, *presidium* erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jo- cum, non video quò possis expiari à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam, *Tb.* Imo novi viam breviorē. *Ha.* Quam? *Tb.* Ibo ad Dominicales¹; illic paulo transigam cum commissariis². *Ha.* Etiam de sacrilegiis? *Tb.* Etiam si Christum ipsum spoliasset, ac decollasset etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. *Ha.* Bene habet, si vestram compositionem Deus ratam habuerit. *Tb.* Imò magis metuo, ne diabolus non habeat ratam: Nam Deus naturam placabilis est. *Ha.* Quem tibi sacerdotem deliges? *Tb.* Cui cognovero quam minimum esse frontis³ ac bonæ mentis. *Ha.* Ne non habeant similes⁴ labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus Dominicum? *Tb.* Quid ni? Posteaquam semel effudero sentinam⁵ in illius cucullum⁶, ego me exoneravero farcinâ: ipse viderit⁷, qui absolvit. *Ha.* Qui scis, an absolvat? *Tb.* Scio. *Ha.* Quonam indicio? *Tb.* Quia manum imponit capiti, admurmurans nescio quid. *Ha.* Quid si reddat tibi omnia peccata tua, cum manum imponit, hæc admurmurans⁸; *Absolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: Et restituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi?* *Tb.* Viderit ille quid dicat: mihi fatis est, quod me credo absolutum. *Ha.* Sed isthuc tuo periculo credis. Fortasse non fuerit fatis Deo, cui debes. *Tb.* Unde tu mihi obvius, qui mihi conscientiam è serenâ nubilam redderes? *Ha.* Felix occursum: bona avis est obvius amicus, qui bene moneat. *Tb.* Nescio quam bona, certe parum suavis.

JUSSA HERILIA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc herilia tractat mandata, & famuli officia. i. Suscitatur bonus dormientem servum, jubet adornare domum. Respondet servus, nihil de prandio, &c. ii. Mittendi in varia negotia. iii. Equitandi.

RABINUS, SYRUS.

Ra. **H**æus, heus furcifer, jam dudum raucisco clamore, nec tu tam men expergiferis: videre mihi vel cum glibus certare⁹ posse.

1 Monachos subaudi a Dominico fundatore, ii etenim Erasmi tempore vendebant indulgentias, ex papæ concessu.

2 Vox non Latina, sed intelligitur fatis.

3 Pudoris.

4 Proverbium, quo utantur, cum respicitur se conveniunt.

5 Peccata omnia; sentina, eira immunditiarum navis receptaculum est.

6 Id est, monacho examiserim, &

crediderim, at præs contemptu hominis ac talis confessionis sic loquitur auctor.

7 Non comprobatur ergo absolutio- nem peremptoriam.

8 Damnat ergo linguæ ignotæ u- sum in absoluteione, & multò magis in sacra Liturgia, quæ destinatur ad edificationem totius Christiani popu- li.

9 Dormiendo scilicet in proverbialiam enim locutionem usitat glibus formidatior. Angl. *More sleepy than a cat.*

posse. Aut ocyùs surge, aut ego tibi fuisse somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnum hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli, solent exortum solis antevertere, curarèque ut herus surgens reperiat omnia parata. Ut ægrè divellitur à nido tepefacto cuculus¹! Dum scalpit caput, dum diffendit nervos, dum oscitat, tota abit hora. *Sy.* Vixdum diluxit. *Ra.* Credo tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est concubia. *Sy.* Quid me jubes facere? *Ra.* Fac ut luceat foculus: verre pileum ac pallium: exterge calceos & crepidas. Inversas caligas primum intus purga scopis, mox foris. Deinde suffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum indusium, ac ad ignem fumi expertem sicca lotum². *Sy.* Fiet. *Ra.* Atqui move te ocyùs. Jam hæc fecisse oportuit. *Sy.* Moveo. *Ra.* Video; sed nihil promotes³. Ut incedit testudo! *Sy.* Non possum simul sorbere & flare⁴. *Ra.* Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti stragulas, revolve cortinas. Verre pavementum. Verre solum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas, asine? Annus est priusquam accendas candelam. *Sy.* Vix reperio scintillam ignis. *Ra.* Sic heri condidisti⁵? *Sy.* Nec follem habeo. *Ra.* Ut respondat nebulo, quasi qui te habeat, careat folle! *Sy.* Quam imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint fatis. *Ra.* Quid ait cessator? *Sy.* Nihil; omnia rectè. *Ra.* Non ego te audio murmurantem? *Sy.* Equidem precor. *Ra.* Credo, *Pater noster* inversum, precationem opinor Dominicam præposterè. Quid gannis de imperio? *Sy.* Precor tibi ut fias imperator. *Ra.* Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confusa suo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc sordida submovento ab oculis, fortassis invisent⁶ me quidam aulici. Si quid sensero prætermisum, vapulabis largiter. *Sy.* Hic sane novi benignitatem⁷ tuam. *Ra.* Proinde cave, si sapias. *Sy.* At interim de prandio nulla mentio. *Ra.* Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurreto, deducturus me eo, ubi sum pransurus. *Sy.* Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est quod edam. *Ra.* Si non est quod edas, est quod esurias. *Sy.* Nemo fit esuriendo satius. *Ra.* Est panis. *Sy.* Est, sed ater, & fuffuraceus.

1 *Id est, homo semper somnians; est exaggerantis & objurgantis domini.*

2 *Avis est diu nidum servans.*

3 *Air it well before a clear fire.*

4 *Never the forwarder.*

5 *Do. 1500 things at once.*

6 *Did you rake it up?*

7 *Will come to visit.*

8 *Ironicè; sic tamen respondet servus, quoniam in bonam partem potest accipi ejus responsio, veluti si gratias ageret domino, quod se monuerit de officio, ne vapuletur.*

furfuraceus. *Ra.* Delicias hominis! Te quidem scenum esse² oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas, ut te asinum tantum placentis saginem? Si fastidis panem citra obsoium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

ii. MITTENDI IN VARIA NEGOTIA.

Ra. Est tibi abeundum in forum. *Sy.* Tam procul? *Ra.* Non sunt nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tuas pigrityæ. Eadem legatione multa conficies negotia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad vestiarium, ac thoracem undulatum³, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium veredarium⁴. Is plerumque est in Cervo⁵, ibi potitat. Rogabis, si quid habet literarum ad me, & ad quem diem sit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium⁶: rogabis meis verbis, ne quid sollicitus sit, quod pecuniam non miserim ad diem præscriptum; numerabitur præpediem. *Sy.* Quando? ad calendas Græcas? *Ra.* Rides, ganeo? Imò ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lavam, & ex bibliopolis disces, si quid advectum sit novorum libellorum è Germania. Cognosce qui sint, & quanti venales. Post hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur esse conviva alioqui conaturo soli. *Sy.* Etiam convivas vocas; non habes domi unde vel murem pascas, *Ra.* Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum⁷: eum curabis eleganter assim. Audin hæc? *Sy.* Plura quam vellem. *Ra.* At vide, ut memineris. *Sy.* Vix potero dimidium. *Ra.* Etiam hic itas, cessator? Jam redisse oportuit. *Sy.* Quis possit unus tot rebus obeundis sufficere? Deduco ac reduco⁸. Sum illi à scopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus & postremo non videor illi sat occupatus, nisi sim & coquus.

iii. EQUITANDI.

Ra. Profer preceas, nam equitandum est. *Sy.* En adfunt. *Ra.* Probe quidem abs te curatæ⁹! totæ albenit situ. Opinor nec exactas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ siccitate. Exterge subavido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac macera¹⁰, donec

1 O dainty Sir!

2 Edere.

3 Credo auctorem velle dicere quod vocaremus, made of tabby, tabby enim est undulatus pannus.

4 Quem vulgò cursorem aut postam vocamus.

5 At the sign of the Roebuck.

6 Woollen-Draper.

7 A shoulder of mutton.

8 I wait on him when he goes abroad and returneth home.

9 I am his swabber, chamberlain, footman, clerk, butler, book-keeper, accountant, railing-stick, errand-boy.

10 Carefully looked after.

11 Chase them.

nec mollescant. *Sy.* Curabitur. *Ra.* Ubi calcaria? *Sy.* Adfunt.
Ra. Verum, sed obducta rubigine. Ubi frænum & ophippia? *Sy.*
 Sunt in promptu. *Ra.* Vide nè quid desit, aut nè quid ruptum, aut
 solum rumpendum; nè quid nobis sit in mora, cum erimus in cursu.
 Propera ad fellarium, & hoc lorum cura faciendum. Reversus in-
 spice soleas five calceos equorum, num qui clavi desint, aut vacillent.
 Quam macilenti sunt equi, quamque strigosi! Quoties abstergis aut
 peccis illos in anno? *Sy.* Imò quotidie. *Ra.* Nimirum res ipsa lo-
 quitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. *Sy.* Mini-
 me. *Ra.* Negas tu quidem, sed aliud dicturi sint equi, si loqui lice-
 at: quanquam satis loquuntur ipsâ macie. *Sy.* Curò sedulo. *Ra.*
 Cur igitur tu habitior equis? *Sy.* Quia non pascor sæno. *Ra.* Hoc
 igitur restat. Adorna⁴ manticam celeriter. *Sy.* Fiet.

MONITA PÆDAGOGICA.

ARGUMENTUM.

*Monita pædagogica docens puerum verecundiam, civilitatem, & mores ætati suæ
 decoros; quo gestu standum alloquenti majores, de cultu, sermone, de moribus in
 convivio, in schola.*

PÆDAGOGUS, PUER.

Pæ. **T**U mihi videre non in aula natus, sed in caula, adeo mori-
 bus es agrestibus. Puerum ingenuum docent ingenui mo-
 res. Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone
 te in rectum corporis statum, aperi caput. Vultus sit nec tristis, nec
 torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari mo-
 destiâ temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum cui loque-
 ris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles⁵ alternis tibiis, nec
 sint gesticulosæ manus, nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec
 fodito aures. Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus,
 vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecun-
 dam indolem, præ se ferat. *Pu.* Quid si mediter⁶? *Pæ.* Fac. *Pu.*
 Siccine satis? *Pæ.* Nondum. *Pu.* Quid si sic? *Pæ.* Propemodum.
Pu. Quid si sic? *Pæ.* Hæm satis est; isthuc tene. Ne sis inepte lo-
 quax, aut præceps. Nec vagetur animus interim, sed sis attentus
 quid ille dicat. Si quid erit respondendum, id facito paucis, ac præ-
 denter, subinde præfatus⁷ honorem, nonnunquam & addito cognô-
 mento honoris gratiâ; atque identidem modice flectas alterum genu,
 præsertim ubi responsum absolveris. Nec abeas, nisi præfatus ve-
 niam, aut ab ipso dimissus. Nunc age, specimen aliquod hujus rei
 nobis præbe. Quantum temporis adfuisi à maternis ædibus? *Pu.*
 Jam

1 On our journey.

2 Be loose.

3 Pungulor.

4 Pone in ea, que me habere ne-
 cesse sit.5 Tottering sometimes on one foot; then
 on the other.

6 Tentem componere me ut jubet?

7 Dans illi ante omnia titulum ho-
 noris debitum.

Jam sex ferme menses. Pæ. Addendum erat *domine. Pu.* Jam sex ferme menses, domine. *Pæ.* Non tangeris desiderio matris? *Pu.* Nonnunquam sane. *Pæ.* Cupis eam revifere? *Pu.* Cupio, domine, si id pace² liceat tuâ. *Pæ.* Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito, Cum loqueris, cave ne præcipites sermonem, aut hæfites linguâ, aut palato immurmures, fed distincte, clare, articulate confuefcito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magistratum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facio cum præteribis ædem facram, aut imaginem crucis³. In convivio sic te præbebis hilarem, ut femper memineris quid deceat ætatem tuam: postremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recufato modeste: si instabitur, accipe, & age gratias; mox decerptâ portiunculâ, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, fed ipse bibito modice. Si non fitis, tamen adinoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipse ne quid loquaris, nisi rogatus. Si quid obfcœni dicitur, ne arride, fed compone vultum, quasi non intelligas. Ne cui obfretato, ne cui temet antepoñito, ne tua jactato, ne aliena despicio. Efto comis etiam erga tenuis fortunæ sodales. Ne in eam deserto⁴. Ne fis linguâ futili. Ita fiet, ut sine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium esse prolixius, precatur veniam, ac falutatis convivis, subducito te à menfa. Vide ut horum memineris. *Pu.* Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? *Pæ.* Adito nunc libros tuos. *Pu.* Fict.

DE LUSU.

ARGUMENTUM.

Ludendi veniam impetrant pueri, miffo ad præceptorem legato *Coolite*, qui bonestas recreationes animo corporique necessarias ostendit. *Morat præceptor ut gregatim ludant, &c.* i. Ludendi pilâ palmariâ; eligendi partes. ii. Ludendi globis; plebifcra sphaeriflerii. iii. Ludendi sphaerâ per annulum ferrcum. iv. Saltandi; non saltandum mox à prædicio; ranarum saltus; currendi, natandi.

NICOLAUS, HIERONYMUS, COCLES, PÆDAGOGUS.

Ni. Jam dudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum.

Hi. Invitant quidem hæc omnia, fed solus præceptor non invitat. *Ni.* Subornandus orator⁵ quispiam, qui veniam extorqueat.

Hi. Apte

1 Do not you long to see?

2 Veniâ.

3 Non in ejus adorationem certè (non enim præcipere volebat Erasmus sedes sacras adorandas esse, quibus hic tribuit eundem ac cruci honorem) fed in Crucifixi memoriam, quam crux quævis tam planè nobis suggerit. Credendum est igitur eum sic veneratum

crucem, vel crucis imaginem, ut pluri-
mum apud Protestantes, absque illa
superfitione, imò & crassa idololatria,
quæ viget adhuc apud Papistarum
gregem, si ex verbis & factis judicare
liceat.

4 Traduce.

5 Spokesman.

Hi. Aptè quidem dictum, *extorqueat*. Nam citius clavam ¹ *extor-*
feris è manu Herculis, quàm ab hoc ludendi veniam. At olim illo
 nemo fuit ludendi avidior. *Ni.* Verum; sed jam olim ille oblitus est
 se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est & liberalis; hîc parcissi-
 mus, idemque difficillimus. *Hi.* Attamen protrudendus est aliquis
 legatus non admodum verecundæ frontis, quem non illico protelet ²
 suis sævis dictis. *Ni.* Eat qui volet; ego carere malo, quam roga-
 re. *Hi.* Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quàm Cocles.
Ni. Nemo profectò. Nam perfrictæ frontis est, ac benè linguax.
 Deinde sensum hominis pulchrè callet. *Hi.* I Cocles, ab omnibus
 nobis magnam initurus gratiam. *Co.* Equidem experiar sedulò. Ve-
 rùm, si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. *Hi.*
 Bene ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis
 exorator ³. *Co.* Eo. Benè fortunet legationem meam Mercurius ⁴.
 Salve, præceptor. *Pæ.* Quid sibi vult nugamentum ⁵ hominis? *Co.*
 Salve, præceptor observande. *Pæ.* Infidiosa civilitas. Satis jam sal-
 veo. Dic quid velis. *Co.* Totus discipulorum tuorum grex orat lu-
 dendi veniam. *Pæ.* Nihil aliud quàm luditis, etiam absque venia. *Co.*
 Scit tua prudentia vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quem-
 admodum nos docuisti ex Quintiliano ⁶. *Pæ.* Sane; ut isthuc tenes;
 quod pro te facit! Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant:
 vobis qui segniter studetis, & acriter luditis, fræno magis opus est,
 quàm laxatis habenis. *Co.* Adnitimur pro viribus. Et si quid hæc-
 tenus cessatum est, post diligentiam facietur. *Pæ.* Oh factores! Quis
 erit fidejussor aut sponsor isthuc futurum? *Co.* Ego capitis mei pe-
 riculo non dubitem esse sponsor. *Pæ.* Imò culi periculo potius.
 Scio quàm non sit tutum tibi credere, tamen hîc periculum faciam,
 quam sis bonæ fidei. Si dederis verba ⁷, posthac nequicquam me-
 cum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Ne divertant ad com-
 potationes, aut alia nequiora. Mature se recipiant domum ante solis
 occubitum. *Co.* Fiet.

Exoravi, quanquam ægrè. *Hi.* O lepidum caput; omnes ama-
 mus te plurimum. *Co.* Sed interim cavendum nè quid peccemus, ali-
 oqui de meo tergo dependendum foret ⁸. Fidejussi vestro omnium
 nomine ⁹. Quod si quid accidat, non est quod me posthac utamini
 legato. *Hi.* Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet?
Co. De hoc in campo consultabimus.

LUDENDI

¹ Difficillime; quoniam armatus
 clavâ depingitur a poetis fortissimus
 Hercules.

² *Dasß out of countenance.*

³ *Go as a suppliant, return with
 success.*

⁴ Est enim non solum nunciis
 Deorum, ut jam diximus, sed etiam

Deus eloquentiæ.

⁵ Eodem modo intelligendum, quo
 antea somnium hominis.

⁶ Rhetor fuit atque orator, forsitan
 & ipsi Ciceroni non inferior.

⁷ *If you deceive me now.*

⁸ *My back must pay for it.*

⁹ *I have engaged for you all.*

151. 13. 245.

LU D E N D I P I L A .

NICOLAUS, HIERONYMUS.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, sed aptior hyemi, quam æstati. *Hi.* Nullum anni tempus nobis parum accommodum est ad ludendum. *Ni.* Minus sudabitur, si ludamus reticulo. *Hi.* Imò reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palmâ uti. *Ni.* Age, nihil moror: sed quanti certabimus? *Hi.* Talitro², sic parceretur pecuniæ. *Ni.* At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. *Hi.* Et mihi frons charior est pecuniâ. Aliquo periculo certandum est, alioqui friget ludus. *Ni.* Sic res habet, ut dicis. *Hi.* Utra pars prior eviderit tres lusus, ei victa pendet sextam drachmæ partem: sed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, infumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. *Ni.* Placet lex, & rata esto. Superest igitur, ut sortiamur partes³. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui jungatur. *Hi.* Tu tamen me longè peritior es. *Ni.* Ut sim, sed tu felicior. *Hi.* Etiam hîc valet Fortuna? *Ni.* Illa nusquam non regnant. *Hi.* Age, fiat sortitio. Euge, benè cecidit: contigère quos volebam. *Ni.* Et nos nostræ sodalitatæ non pœnitet. *Hi.* Agedum, simus viri. *Amat victoria curam.* Suum quisque locum gnauiter tueatur. Tu mihi confiste à tergo, excepturus pilam, si me tranſvolet. Tu isthuc observa, repulsurus huc ab aduersariis revolantem. *Ni.* Ne musca quidem hac prætervolârit impune. *Hi.* Agite, bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustra miserit. *Ni.* Hem, accipe igitur. *Hi.* Mitto. Si miseris extra lineas, aut infra suprâve tectum, vestro damno fuerit, aut certè nobis fraudi esse nolim. Tu sanè parum commodè mittis. *Ni.* Tibi quidem, at nobis commodè. *Hi.* Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenue legitimeque ludere. *Ni.* In ludo pulchrum est arte vincere. *Hi.* Fateor; atque etiâ in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes illiberales. *Ni.* Credo plures septem⁴. Signa terminum testulâ, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. *Hi.* Tuo malim. *Ni.* Rursus accipe pilam. *Hi.* Mitte. Pone notam. *Ni.* Habemus duos terminos satis longinquos. *Hi.* Utcunque; sed tamen vincibiles. *Ni.* Planè vincibiles, si nemo repugnet. *Hi.* Euge! priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hîc, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur pares. *Ni.* Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. *Hi.*

D

Sestertia ð

1 Propter ambiguitatem vocis *reticulo*, quæ significat, a *ret*, vel a *rachis*.

2 *Id est*, victi eo ferientur.

3 *Id est*, eligamus socios forte.

4 Quoniam artes liberales septem tantum numerantur.

Sestertia? *Ni.* Non. *Hi.* Quid igitur? *Ni.* Numeros. *Hi.* Quo pertinent numeri, si nihil est quod numeres? *Ni.* Noster hic ludus est. *Hi.* Præproperè tu quidem ante victoriam canis triumphum¹. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Varia est ut Martis, ita lusus alea. Habemus triginta. Jam rursùm pares sumus. *Ni.* Nunc seriò res agitur. Euge successit; habemus potiores. *Hi.* Non diu habituri. Dixim²? Rursùm æquali fortunâ sumus. *Ni.* Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. O Fors fortuna³, si nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos est hujus certaminis victoria. Pone notam cretaeam, ne excidat. *Hi.* Jam appetit³ vespera, & fudatum est satis: præstat à ludendo desistere, nè quid nimis⁴. Supputemus lucrum. *Ni.* Nos evicimus⁵ tres drachmas, vos duas. Restat igitur una ad comptatiunculam. Sed interim quis solvet pretium pilarum? *Hi.* Omnes ex æquo, pro sua quisque portione. Nam lucrum exilius est, quàm ut inde possit aliquid decidi⁶?

LUDUS GLOBORUM MISSILIIUM.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quendam esse artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir fies. *Be.* Nihil detrecto: huc si quid libet. Nunc tu planè, quod dici solet, in planitiem provocas equum⁷. *Ad.* Et tu senties me non esse asinum. *Be.* Placètne monomachia⁸, ut unus cum uno congrediatur, an magis adjungi socios periculi? *Ad.* Malo *μονομαχῆν*, ne qua pars victoriae decidatur alteri. *Be.* Isthuc & ipse malo, ut laus in solidum sit mea. *Ad.* Hi spectatores erunt, & arbitri. *Be.* Recipio⁹. Sed quod erit victori brabium, aut quæ victa poena? *Ad.* Quid si victo amputetur auricula? *Be.* Imò testium alter exsecetur potius. Non est magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro suæ uterque gentis gloria. Si vicero, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: si victus, quod absit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. *Ad.* Age, placet conditio. *Be.* Adsit fortuna. Quando periclitantur hoc lude duæ maximæ nationes, sint æquales sphaera¹⁰. *Ad.* Nôsi saxum illud

1 You count your chickens before they are hatched.

2 Fors idem est ac Fortuna; Fortuna enim est dea eventuum, qui forte eveniunt.

3 Instat.

4 Proverbium in moderationis commendationem.

5 Have won.

6 Be spared.

7 Proverbium aptissimum, cum quis alium provocat ad id in quo plurimum valet, vel gaudet; in planitie enim equus peroptime currit. Angl. *You have met with your match.*

8 Phrasîs sequens explicat quid sit Græcum est a *μόνος*, solus, & *μάχη*, pugnare.

9 I take you up.

10 Globi, betuli.

illud prominens, haud procul à porta? *Be.* Novi. *Ad.* Ea erit meta, & hæc linea. *Be.* Esto: sed sint, inquam, pares globi. *Ad.* Minus discernas ovum ab ovo¹, aut ficum à ficu. Sed meâ non refert utrum malis elige. *Be.* Mitte. *Ad.* Heus, tū mihi non brachium, sed balistam, habere videris, ita torques globum. *Be.* Satis momordisti labrum, satis rotâsti brachium; tandem mitte. O vires Hercules! sed tamen vinco. *Ad.* Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, praverteram te. *Be.* Consiste in sphaeræ tuæ vestigio. *Ad.* Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen est. Benè vertat². *Be.* Ingens profecto jactus. *Ad.* Nè ride prius, quam viceris. Adhuc penè famus pares. *Br.* Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. *Ad.* Vici, canta. *Be.* Sed definiendum erat, quoto ludo constaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt viris. *Ad.* Definiant arbitri. *Ar.* Tertio. *Be.* Placet. *Ad.* Quid ais? Agnoscisne victorem? *Be.* Tibi fortuna magis aspiravit: viribus & arte non tibi cessero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id sequar. *Ar.* Germanus vicit; & hoc gloriosior est victoria, quod talem artificem vicerit. *Ad.* Nunc canta, Galle. *Be.* Sum raucus³. *Ad.* Hoc Gallis novum non est; sed tamen coccyssa. *Be.* Floreat Germania ter⁴. *Ad.* Imò ter hoc erat canendum. *Be.* Contraximus siticulam; eamus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. *Ad.* Non recuso, si ita videtur arbitris. *Be.* Ita commodius est. Melius canet Gallus colluto gutture.

iii. LUDUS SPHÆRÆ PER ANNULUM FERREUM,

GASPAR, ERASMUS.

Ga. Age, nos auspicabimur. Victo succedit Marcolphus. *Er.* Sed quod erit victori præmium? *Ga.* Victus ex tempore faciet & recitabit distichon in laudem victoris. *Er.* Accipio legem. *Ga.* Visne fortiamur, uter prior incipiat? *Er.* Esto tu prior, si libet; ego malim esse Abbas⁵. *Ga.* Hoc tua conditio potior est, quod

D 2

tibi

¹ Respicit ad proverbium, *Ovum ovo similis non est.* Angl. *As like as two peas.*

² *Deus* vel *numen* subauditur.

³ Sic respondet Gallus, quoniam quod debeat cantare vel pronunciare, cum sit in Germaniâ laudem, ipsi cordi non est; adde etiam quod vox *gallus* significat quoque a *cock*, cujus cantus semper raucus. Hinc Germani responsum, *Hoc Gallis verbum non est; sed raucum coccyssa*; quæ ultima vox raucus galli cantui est propria.

⁴ Rursus, ut appareat quam parum hic cantus ardeat Gallo; Gallus sa-

cit breviorē per adverbium *ter*, quod quanquam pacto satisfacere videatur, plene tamen non satisficit; hoc Germanus observat benè, sed res in jocum & compotatiunculam cedit, quibus omnia amicè componuntur.

⁵ *Ludus est propter ambiguitatem vocis Prior*, significat enim vel eum qui primus incipit, vel sacerdotem cui datus hunc titulum, imò etiam sic significat in lingua nostra vernacula; Abbas verò, est sacerdos potior & titulo & erudit. non mirum ergo si ad hoc respiciens Erasmus, malit esse Abbas, quam prior.

tibi nota est arena. *Er.* Versaris in tua harena ¹. *Ga.* In hac exercitior sum, quam in libris. Tamen istud perquam exigui momenti est. *Er.* Æquum est, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiatur nonnihil. *Ga.* Imò isthuc abs te peterem justius: sed parum est honesta precaria victoria. Is demum vincit, qui suo Marte ² vincit. Ita sumus pares, ut non melius commissus fuerit olim cum Bitho Bacchius ³. *Er.* Tua sphaera commodior est meâ. *Ga.* Et tua vola vincit meam. *Er.* Ludito legitime, absque technis, ac dolo malo. *Ga.* Dices tibi rem esse cum homine probo. *Er.* Sed prius audire cupio hujus sphaeristerii plebiscita. *Ga.* Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno est ⁴; reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco moverit, perdet jus ferendi ⁵. *Er.* Intellego. *Ga.* En oclusi tibi portam. *Er.* Sed isthinc te excutiam. *Ga.* Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis palmam ⁶. *Er.* Bonâ fide? *Ga.* Optimâ. Non enim potes aliâ viâ, nisi sic mittas sphaeram tuam in parietem, ut resiliat in meam. *Er.* Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? *Ga.* Fateor; utinam tam sapiens esses, quam es felix. Sed isthuc centies tentanti vix semel successerit. *Er.* Imò si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. *Ga.* Quodnam? *Er.* Distichon. *Ga.* Reddam. *Er.* Et quidem ex tempore. Quid arrodis unguem? *Ga.* Habeo. *Er.* Recita clarè. *Ga.* Clarissime.

Plaudite victori, juvenes hic quotquot adestis:

Nam me qui vicit doctior est nebulo ⁷.

Nonne distichon habes? *Er.* Habeo: sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

IV. SALTUS.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

Vi. Libétne decertare saltu? *La.* Ludus iste non convenit pransis. *Vi.* Quam ob rem? *La.* Quia ventris saburra gravat corpus. *Vi.* Non admodum sanè, qui pransi sint in pædagogio. Nam ibi pleurumque cœnaturiunt, prius quam absolverint prandium. *La.* Quod igitur salendi genus placet? *Vi.* Auspicemur ab eo quod est simplicissimum,

¹ In re tibi notissima; a gladiatoribus, qui pugabant in arena, *i. e.* loco arena strato, quem novisse ad victoriam sæpe conferebat.

² Suis viribus.

³ Duo æquales fuerunt in omnibus gladiatores, ab Horatio Sat. i. 7, 20. celebrati.

⁴ *Goeth for nothing.*

⁵ *Lojeth bis cast.*

⁶ Victoriam; palma enim est victorie signum.

⁷ Alludit ad quendam philosophum, qui, teste Laertio, videns aliquem lascive saltantem, ei dixit, Euge, quo melior in ea re fueris, hoc eris deterior; quo quis enim melior est artifex in re mala, hoc pejor est.

ciffimum, à saltu locustarum, five magis ranarum ¹, utraque tibiâ, sed junctis pedibus. Qui longiffimè promoverit cingulum ² coronam ³ feret. Hujus ubi erit fatietas, aliud atque aliud genus experiemur. *La.* Equidem nullum recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiaram: nolim mihi rem esse cum chirurgis. *Vi.* Quid si certemus unicâ tibiâ? *La.* Iste ludus est empusæ ⁴, valeat. *Vi.* Hastæ innixum salire, cum primis est elegans. *La.* Liberalius est certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus apud Virgilium proposuit & Æneas. *Vi.* Verum; sed idem proposuit & cestuum certamen; quo non delector. *La.* Designa stadium. Hoc loco fit carcer, quercus ista fit meta. *Vi.* Sed utinam adesset Æneas, qui proponat & præmia victori. *La.* Victori abundè magnum præmium est gloria. *Vi.* Victo potius dandum erat præmium, solatii gratiâ. *La.* Sit igitur victo præmium, ut lappâ ⁵ coronatus redeat in urbem. *Vi.* Equidem non recusârim, si tu præcedas tibiâ cadens. *La.* Est ingens æstus. *Vi.* Nec mirum, cum fit solstitium æstivum. *La.* Præstitit natare. *Vi.* Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non amphibion ⁶. *La.* Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cum primis habebatur liberale ⁷. *Vi.* Imò etiam utile. *La.* Ad quid? *Vi.* Si fugiendum sit in bello, ibi potiffimum valent, qui sese cursu pedum & natatu exercuerunt. *La.* Artem narras haudquaquam aspernandam. Meque enim minus laudis est aliquando benè fugere, quam fortiter pugnare. *Vi.* Sum planè rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. *La.* Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. *Vi.* At ego istius generis artifices permultos audio natâsse, sed non enatâsse. *La.* Experieris primum innixus suberi. *Vi.* Nec suberi fido magis, quàm pedibus: si vobis cordi est natatio, spectator esse malo, quàm certator.

D 3

PIETAS

¹ *Leapfrog.*

² *Id est*, qui longiffimè salierit; loquitur Romanorum more, qui togati cinguloque succincti, non solum saliebant, verum etiam ambulabant, sicque qui longiffime saliebat, longiffime etiam promovebat cingulum.

³ Victor erit; corona enim non datur nisi victoribus.

⁴ *Angl. hopping*, quoniam apud Aristophanem *empusa* est spectrum quod apparet unicâ tibiâ.

⁵ Jocosè intelligatur hoc, sicut & responsum, hæc herba enim nulli un-

quam in honorem data.

⁶ Vox Græcâ origine, cujus sensum videre est in omnibus dictionariis; sed notes præterea, auctorem ei etiam dare vel ipsam Græcam terminationem *amphibion* dicit, non *amphibium*, quod cum usitatissimum sit apud omnes fere auctores, rarè vel nunquam similia observabimus.

⁷ Ita verum isthuc, ut in proverbio esset apud antiquos de homine qui nihil in juventute didicerat, *Neque nare, neque literas novis.*

ARGUMENTUM.

Confabulatio hæc puerilem animum piis imbuit præceptis. Religio quibus conficit, Quid agendum mane in lecto, a lecto, domi, scholâ, ante cibum, à cibo, sub somnum; auspicandi diem, precandi, gerendi se in schola studiose. Parsimonia temporis. Ætas defuit. A cæna quid. Qualiter dormiendum. Gestus in sacro castu. Applicanda omnia nobis. Meditatio piæ animæ in templo. Concionatores qui patissimum audiendi. Jejunium pueris noxium. Consiendum Christo. Malorum societâs vitanda. De genere vitæ serio deligendo. Sacerdotium & matrimonium non inuenda ante annum ætatis duodecimesimum. Poeta quinam & quomodo legendi.

ERASMUS, GASPAR.

Er. Unde nobis prodixit? *E* popina quapiam? *Ga.* Bona verba. *Er.* E sphaeristerio? *Ga.* Ne hoc quidem. *Er.* Ex cenopolio? *Ga.* Nequaquam. *Er.* Quando non assequor divinando, dic ipse. *Ga.* Ex æde Virgini matri sacra. *Er.* Quid illic tibi negotij est? *Ga.* Salutem dixi nonnullis. *Er.* Quibus? *Ga.* Christo, ac divis aliquot. *Er.* Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. *Ga.* Imò nullam ætatem non decet religio. *Er.* Si cupiam esse religiosus, patiar mihi injici cucullam¹. *Ga.* Atque ego idem facerem, si quantum calor adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. *Er.* Aiunt vulgò, pueros angelicos in Satanam verti, ubi consenuerint. *Ga.* Sed ego proverbium isthuc ab auctore Satana natum arbitror. Imò vix existimo, senem esse verè piùm, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quàm quod ab ipsa statim pueritia discitur; *Er.* Quid igitur est religio? *Ga.* Est purus cultus Numinis, & observatio præceptorum illius. *Er.* Quæ sunt illa? *Ga.* Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. *Er.* In quibus? *Ga.* Primum, ut rectè pièque sentiamus de Deo, de Scripturis divinis²; atque ut illum non vereamur modò, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summâ curâ tueamur innocentiam, ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, benè mereamur. Quartum, ut seruemus patientiam. Ea præstat, ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. *Er.* Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? *Ga.* Equidem aditor pro mea virili. *Er.* Qui potes pro virili³, cum sis puer? *Ga.* Meditor pro viribus & quotidie mecum in eo rationem: si quid cessatum fuerit, corripo; illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstitit, illud omisissum.

¹ Hic ironiæ parumper, ut patet ex sequentibus, sed eo libentius, quod inest ambiguitas in voce *religiosus*, quæ virum piùm, vel monachum, denotat, sicque etiam sonat Gallice.

² Observa isthuc, de Scripturis di-

vinis Antipapistam redolet.

³ Jocola est obiectio ex vocis sono ac origine, nulli non obvia, at solvitur facile simplici sensus declaratione uti videre est per Gasparis responsum.

omissum. *Er.* Quando subducitur ista ratio ¹. *Ga.* Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. *Er.* Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transfigis diem? *Ga.* Nihil celabo tam fidum sodalem. Mane, simul atque sum expergefactus (id fere fit ad sextam, aut quintam) pollice signum crucis: pingo in fronte. & in pectore. *Er.* Quid deinde? *Ga.* Auspicio initium diei in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Er.* Pie sanè. *Ga.* Mox paucis saluto Christum. *Er.* Quid illi narras? *Ga.* Ago gratias, quòd eam noctem mihi voluerit esse prosperam, precòrque ut diem itidem illum totum mihi benè fortunet, ad ipsius gloriam, & animæ meæ salutem: utque is, qui est vera lux occasum nefciens, sol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illucescere menti meæ, nè usquam impingam in ullum peccatum, sed ipsius ductu perveniam ad vitam æternam. *Er.* Haud inauspicatum diei exordium. *Ga.* Deinde salutatis parentibus, quibus secundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus est, confero me ad ludum ² literarium, sed ut per templum, si commodum est, sit mihi transitus. *Er.* Quid illic? *Ga.* Rursum tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes, sed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiare. *Er.* Næ tu mihi probè legisse videris illud Catonis; *Saluta libenter.* Non sat erat mane salutâsse, nisi mox denuo salutare? An non vereris nè molestus sis immodico officio? *Ga.* Amat Christus subinde appellari. *Er.* Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. *Ga.* Nec eam mei partem video, quâ illi loquor. *Er.* Quâ? *Ga.* Animo. *Er.* Sed otiosum est salutare non resalutantem: *Ga.* Resalutat frequenter arcano afflatu. Denique abundè resalutat, qui dat quod petitur. *Er.* Quid hîc ab illo flagitas? Nam video tuas salutationes esse petaces ³, cujusmodi fere sunt mendicorum. *Ga.* Sanè non procul aberras à scòpo. Precor enim, ut, qui puer duodecim annos natus, sedens in templo docuit ipsos doctores, cuique Pater cœlitus emissâ voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, cum diceret: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite:* quique est æterna sapientia summi Patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. *Er.* Quos autem habes divos tibi peculiare ⁴? *Ga.* Ex apostolis Paulum, ex martyribus Cyprianum ⁵, ex doctori-

D 4

bus

¹ *When do you make this reckoning?*

² *Ludus est propriè a play, vel, the place where they play, sed quando literarius adjungitur vel subintelligitur (quod sæpe accidit, ut infra videbis) est a school.*

³ *Dubito an hæc vox verè Latina sit, at intellectu facilis est; sit a peto.*

⁴ *Id est, quibus sæpius ac præ cœ-*

teris divis supplices, cætera enim insulsa in peculiaritate divorum, quod ad res, & personas, damnat & expressè vel ipse Erasmus, in tractatu ad calcem hujuscæ libri, cui titulus De colloquiorum utilitate.

⁵ *Sanctum Carthaginensem episcopum.*

bus Hieronymum¹, è virginibus Agnetem². *Er.* Quæ res istos tibi conciliavit? electio, an casus? *Ga.* Sortito obvenerunt. *Er.* Atque istos nihil aliud quàm salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? *Ga.* Precor ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipsorum venire contubernium. *Er.* Sanè rem non vulgarem petis. Quid tum postea? *Ga.* Ad ludum³ propero, & quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus nisi gnæviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, nè meritò vapulem, nè quid dicto factòve vel præceptorem offendam, vel sodales meos. *Er.* Probus es, cùm ista cogitas. *Ga.* Cùm dimissus à ludo domum propero, rursus, si licet, per ædem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum, Si quid est obsequii præstandum parentibus, obo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto quod prælectum est in schola. *Er.* Næ tu perparcus es temporis⁴. *Ga.* Nec mirum, si parcus sum rei, ut multo pretiosissimæ, ita irreperabilis. *Er.* At Hesiodus⁵ docet, in medio parcendum esse, in principio præproperam, in fine feram⁶ esse parsimoniam. *Ga.* Rectè Hesiodus de vino, sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolum, si finas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. *Er.* Fateor: sed quid deinde rei geritur? *Ga.* Adornatâ parentibus mensâ, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quoque honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat in ludum à lusu. *Er.* Ac rursus salutatur Iesus? *Ga.* Salutatur, si commodum est. Sin est cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen præteriens templum, cogitatuinculâ saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago quod ante prandium. A cena suavis fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, maturè me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit. Si quid est gravioris admissi, Christi clementiam imploro ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quod me servârit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii, & ab obscœnis somniis. His factis,

1 Patrem ecclesiæ doctissimum.

2 De qua multa in Legendis.

3 Vides hîc subintelligi *literarium*, quod non amplius notabimus.

4 Scil. *emensor*, vel *computator*.

5 Græcus est poëta ex Akræa.

6 Adagium est, *Sera in fundo*, vel

sine parsimonia, verum sæpe de omnibus timendumque ne forsitan aliquando verum sit vel de ipso tempore; perparcus semper ergo ejus sit Christianna quivis, at in omnibus aliis adhibeatur modus inter profusionem, & nimiam parsimoniam.

factis, lectum ingressus, frontem ac pectus signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. *Er.* Quo pacto te componis? *Ga.* Nec pronus cubo, nec supinus; sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu decussatim complicatis, ut pectus muniant figurâ crucis¹, dextrâ manu sinistro admotâ humero, lævâ dextro. Ita dormio suaviter, donec aut expergiscar ipse, aut exciter. *Er.* Sanctulus es, qui ista possis. *Ga.* Imo stultulus es, qui ista dicas. *Er.* Laudo institutum, si queam assequi. *Ga.* Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt hæc etiam suavia; adeo vertentur in naturam. *Er.* Sed nihil audio de sacris. *Ga.* Nec hac parte mihi desum diebus præcipuè festis. *Er.* In his quomodo te geris? *Ga.* Primum omnium excutio meipsum, num quâ labe peccati sit animus contaminatus. *Er.* Id si comperias, quid tum? subducis te ab altari? *Ga.* Nequaquam corpore, sed animo me submoveo, ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano; *Domine, propitius esto mihi peccatori*². Deinde, si sensero quempiam offensum à me, eum curo placandum è vestigio³, si licet: sin minus statuo in animo, mihi, eum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut qui læsit, agnoscat errorem suum, & resipiscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo relinquo. *Er.* Isthuc durum est. *Ga.* An hoc durum; condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoscenciâ tibi mutua fit frequenter opus: cum Christus omnia commissa nostra nobis semel condonârît, & quotidie condonet? Imò mihi videtur hæc non esse liberalitas in proximum, sed sceneratio apud Deum: perinde quasi conservus ex pacto remittat conservo tres drachmas, ut ipsi dominus condonet talenta decem⁴. *Er.* Perpulchrè tu quidem philosopharis, si modo certam sit, quod ais. *Ga.* An postulas aliquid certius Evangelicâ cautione? *Er.* Non est æquum. Sed sunt qui se non credant esse Christianos, nisi quotidie Missam, ut appellant, audierint. *Ga.* Horum institutum equidem non damno; præsertim in his qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantùm illos non approbo, qui superstitione sibi persuaserunt, diem fore parum faustum, nisi fuerint eum auspiciati à Missa; & statim à sacro se conferunt: vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad anam: ubi,

1 Futilia parumper hæc & similia, sed animadvertendum hîc describi pietatem puerilem, cui quædam sunt ignoscenda; iis tamen nihil inest proprie mali, dummodo quis tali signationi, dormiendique modo, non tribuat vel veram sanctitatem in se, vel vim ser-

vandi hominem ab insidijs Diaboli, malisque alijs, quod nullus dubito iis non tribueat Erasmus.

2 S. Luc. xviii. 13.

3 Statim.

4 Ex parabola, quam Christus ipse nobis in Evangelio proposuit.

ubi, si quod per fas nefasque gerunt; successerit, Missæ¹ imputant. *Er.* Sûntne qui sic desipiant? *Ga.* Magna pars hominum. *Er.* Sed redi ad sacrum. *Ga.* Si licet, adito vicinus altari sacro, quo percipere queam ea, quæ sacrificus recitat, præsertim Epistolam & Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod insignam animo meo: id mecum aliquamdiu rumino. *Er.* Nihil interim oras? *Ga.* Oro, sed cogitatione magis, quàm strepitu labiorum. Ex his, quæ recitat sacerdos, arripio precandam occasionem. *Er.* Dic istud explanatiùs: nam non satis assequor quid velis. *Ga.* Dicam. Finge recitari Epistolam, *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*². Ad hæc verba sic mecum loquor Christo: "Utinam verò sim azymus, " purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jesu, qui solus " es ab omni malitia purus ac sincerus, largire ut indies & ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum." Rursum, si fortè legatur Evangelium de seminante semen suum, sic oro mecum: "Felix " ille, qui meretur³ esse terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, sua benignitate faciat terram bonam, sine cujus bene scio nihil omnino bonum est." Siant hæc exempli causâ dicta: nam singula persequi prolixum sit. Sed, si contingat sacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adeste propius altari, fere⁴ libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Evangelium & Epistola; inde ipse aut pronuncio, aut oculis lego. *Er.* Intelligo: sed quibus cogitationibus potissimum transmittis hoc tempus? *Ga.* Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quod genus humanum suâ morte redimere dignatus est; & oro, ne patiatur fœdus sacrosanctum sanguinem pro me frustra fufum esse, sed suæ corpore semper pascat animum meum, sup sanguine vivifcet spiritum meum, ut paulatim adolescens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius mystici, quod est ecclesia: nec unquam deficiam ab illo sanctissimo fœdere, quod in extrema cœna, distributo pane & porrecto poculo, pepigit cum discipulis suis electis, & per eos cum omnibus qui per baptismum in societatem illius infiti sunt. Quod si sensero vagari cogitationem, lego psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. *Er.* Habes in hoc psalmos certos? *Ga.* Habeo; sed quos non ita mihi ipsi indixi, quàm ornitiam, si cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quàm illa psalmorum recitatio. *Er.* Quid de jejunando? *Ga.* Cum jejuniò mihi nihil est negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, non esse

vale-

¹ Audite scilicet hac die; nullus est qui versatus sit inter nationes Papificas, qui nesciat multos tales fovere superstitiosas opiniones.

² Hæc habentur 1 Cor. v. 7.

³ Id est, facit quod in se est, ut bo-

na terra fiat; hoc verbum non idem omnino sonat Latine, quod sonat in lingua nostra vernacula; recordetur puer, femel observabimus.

⁴ Vox quodammodo redundans, quod non inusitatum omnino.

valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus atq̄to robur justum collegerit. Nondum autem egressus sum *annum* decimum septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo, conoſque parciſ, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum. *Er.* Poſteaquam cœpi ſemel, expiſcabor ¹ omnia. Quomodo affectus es erga conciones? *Ga.* Optimè. Ad has non minus religioſè accedo, quàm ad ſacram ſynaxim ². Et tamen deligo, quos audiam. Sunt enim quos præſtat non auდიſſe. Quòd ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacrâ lectione: lego Evangelium & Epiſtolam cum interpretatione Chryſoſtomi ³, aut Hieronymi, aut ſi quis alijs occurrit pius ac doctus interpres. *Er.* Sed magis afficit viva vox. *Ga.* Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omninò caruiſſe concione, ſi Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. *Er.* Non opinor. Sed quid te delectat confeſſio? *Ga.* Magnopere, nam conſiteor quotidie. *Er.* Quotidie? *Ga.* Sic eſt. *Er.* Alendus ⁴ eſt igitur tibi propriè ſacerdos. *Ga.* Sed illi conſiteor, qui verè ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. *Er.* Cui nam? *Ga.* Chriſto. *Er.* An iſtud ſat eſſe putas? *Ga.* Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet proceribus eccleſiæ & conſuetudini receptæ. *Er.* Sed quos tandem appellas eccleſiæ proceres? *Ga.* Pontifices, epiſcopos, apoſtolos. *Er.* Et inter hos annumeras Chriſtum? *Ga.* Is eſt omnium ſine controverſia Colophon ⁶. *Er.* Et hujus receptæ confeſſionis auctor? *Ga.* Is quidem auctor eſt omnis boni: ſed an ipſe inſtituerit hanc confeſſionem, qualis nunc eſt in uſu eccleſiæ, theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiote ſufficit majorum auctoritas. Hæc eſt certè præcipua confeſſio: nec eſt facile conſiteri Chriſto. Non conſitetur illi, niſi qui ex animo irascitur ſuo peccato: Apud illum expono, deploroque, ſi quid admifiſi gravius; clamo, læchrymor, ploro, meipſum execror, illius imploro miſericordiam: nec finem facio, donec ſenſero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis ⁷ animi, & ſuccedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut ad eam ſacroſanctam menſam corporis & ſanguinis Dominici, conſiteor & ſacerdoti, ſed paucis, & non niſi ea quæ certò videntur crimina: aut ejuſmodi, ut vehemens ſuſpicio ſit crimen eſſe. Neque verò proptinus arbitror eſſe piaculum, hoc eſt, enorme crimen, quod admittitur adverſus quaſlibet conſtitutiones humanas, niſi contemptus acceſſerit

¹ Scificabor. *I will go on with my inquiries.*

² *The Divine Service.*

³ Illic eſt Joannes ille epiſcopus Conſtantinopolitanus, patrum diſtantiſſimus, cognomenque ejus *Χρυſοſτῆν* *ὁ χρυſός*, *es aureum* ſignificat, at jam de Hieronymo, pag. 40. num. 1.

⁴ *Id eſt*, tibi alas oportet ſumptibus propriis ſacerdotem.

⁵ Super his & accedentibus ad ea, dicatur aliquid infra.

⁶ Præcipuus & caput.

⁷ *Id eſt*, intimis animi; medulla enim eſt corporis maxime intima.

ferit malitiosus. Imò vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. *Er.* Laudo, quod sic es religiosus, ut tamen supersticiosus non sis. Hic quoque puto locum esse proverbio, *Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.* *Ga.* Deligo mihi sacerdotem, cui credam arcana pectoris. *Er.* Isthuc est sapere. Sunt enim permulti (quod compertum est) qui, quod accipiunt in confessionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ præstiterat tacuisse. Sunt indocti & stolidi, qui ob fordidam quæstum præbent aurem verius quàm animum, cum nec dijudicent inter noxiam & rectè factum, nec docere possint, nec consolari, nec consulere. Hæc sic habere, frequenter audivi ex multis, & ipse partim expertus sum. *Ga.* Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, spectatæ integritatis, linguæ continentis. *Er.* Profecto felix es, qui ista maturè sapere cœperis. *Ga.* Denique illa prima mihi curarum est, ne quid committam, quod cum periculo credam sacerdoti. *Er.* Nihil melius, siquidem possis cavere. *Ga.* Nobis quidem difficillimum est, sed auxiliante Christo, facile est. Primum est, ut adsit bona voluntas. Eam mihi subinde renovo, præsertim diebus Dominicis. Deinde subduco meipsum pro viribus ab improborum consortio; & sodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. *Er.* Rectè tibi consulis, *Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava*¹. *Ga.* Otium ceu pestem quandam fugio. *Er.* Nec mirum; nam nihil malorum non docet otium. Sed ut nunc sunt hominum mores, solus vivat oportet, qui velit abesse à malorum consortio. *Ga.* Non omninò vanum est quod dicis. *Plures enim mali, ut Græcus ille sapiens*² dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vito lusus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiiis. Comem me præbeo omnibus: sed familiarem non nisi bonis. Quod si quando incidero in malos, aut corripo blandè monendo, aut dissimulo, toleroque: si videor non profecturus, certè, cum primum licet, memet ab illis suffuro³. *Er.* Nunquàmne titillavi animum tuum libido capiundæ cucullæ? *Ga.* Nunquam; sed crebrò sollicitatus sum à quibusdam, ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus. *Er.* Quid ego audio? Captabant prædam? *Ga.* Miris technis adorti sunt & me, & parentes. Sed mihi stat sententia⁴, non addicere me vel matrimonio, vel sacerdotio, vel institutio monachorum, aut ulli vitæ generi, unde post me non queam extricare, priusquam mihi spero pulchre⁵ notus. *Er.*

Quando

¹ Proverbialis locutio est vel ipsi mulieribus nota.

² Bias est unus ex septem Græcæ sapientibus, solebat enim dicere, οἱ πολλοὶ κακοί, plures sunt mali.

³ Id est, illorum consortium effugio.

⁴ My resolution is fixed.

⁵ Bene.

Quando isthuc erit? *Ga.* Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum octavum nihil statuetur. *Er.* Cur ita? *Ga.* Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod sese temerè præcipitarent in servitutum. *Er.* Cautus es, qui capi nolis. *Ga.* Interim tria mihi curæ sunt. *Er.* Quænam ista? *Ga.* Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certè tuear illibatam innocentiam ac famam. Postremò, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. *Er.* Sed interim à poëtis abstines? *Ga.* Non in totum, sed castissimos¹ quosque potissimum lego. Quod si quid inciderit parum verecundum, prætercurro, quemadmodum Ulysses obturatis auribus Sirenas² præternavigavit. *Er.* Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? Medicinæ, juri Cæsareo³, aut pontificio⁴, an theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. *Ga.* Nondum ulli me planè addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, nè cujusquam planè sim rudis: utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubi vis terrarum certissimum viaticum est; jurisprudentia viam aperit ad dignitates; theologia mihi cum primis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones, offenderent. *Er.* Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinent à theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica⁵, cum videant nihil non vocari in quæstionem. *Ga.* Ego, quod lego in Sacris Literis & in Symbolo quod dicitur Apostolorum, summâ fiduciâ credo, nec ultra scrutor⁶. Cætera permitto theologis disputanda ac definienda⁷, si velint. Si quid tamen receptum est usû populi Christiani, quod non planè pugnet cum Sacris Literis, hæte-

nus

1 *Id est*, qui nec obscenè, nec de obscœnis loquuntur.

2 Accusativus est Græcus; Sirenes autem apud poëtas sunt monstra marina, superiore parte virgines, inferiore pisces, quæ in Siculo littore cantû suavitate pelliciebant navigatores ad naufragium, ab his Ulysses cavisse dicitur hæc velificans, obturatis auribus, & sibi & sociis.

3 *The civil law.*

4 *The canon law.*

5 *Id est*, quæ universaliter a Christianis recipitur, vel sic saltem debet intelligi, quanquam fere unaquæque secta Catholicum vocet, quod a suis tenetur.

6 Suum sensum hîc aperit Erasmus sub Gasparis persona, erat tamen æquè idoneus ad scrutandum ac

quavis alius, sed isthuc præ modestiâ, charitate, ac cum omnibus Christianis, si fieri possit, concordia.

7 Hinc concludas quid senserit Erasmus de absoluta illa atque peremptoria papæ vel conciliorum in articulis fidei infallibilitate, quâ in rebus de fide, hominibus ejusmodi errori locus non datur, nihilque definiendum relinquitur theologis, aut cuiquam mortalium, nisi quæ sit papæ vel conciliorum de re proposita sententiâ; talem infallibilitatem certe, in quaquam aut quibusvis, non agnoscebat Erasmus, quanquam fatendum tamen, eum, sicut & multos ante & post eum probos, multa iis qui sunt in auctoritate concessisse, præ ordinis, pacis, atque unitatis studio.

nus seruo, ne cuiquam sim offendiculi¹. *Er.* Quis Thales² te docuit istam philosophiam? *Ga.* Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro Joanne Coeto³. Nostin' hominem? *Er.* Quid ni? tanquam te. *Ga.* Is eam ætatem hujusmodi præceptiunculis imbuat. *Er.* Non inuidebis, si me præbeam æmulum instituti tui? *Ga.* Imò isthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. *Er.* Verum? sed non inter competitores ejusdem magistratûs, cum simili laborent morbo. *Ga.* Nec inter ejusdem sponsæ procos, cum pariter laborent amore. *Er.* Sed extra jocem, experiar imitari rationem istam⁴. *Ga.* Precor ut tibi vertat quam optimè. *Er.* Fortassis assequar te. *Ga.* Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipse quotidie meipsum superare contendo: sed tamen adnitere, si potes, ut antevertas.

VENATIO 5.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium venandi, piscandi, lumbricos à terra educendi, rânas configendi, artem tradit.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

Pa. **T** Rabit sua quæmq; voluptas⁶. Mihi placet venatio. *Th.* Placet & mihi: sed ubi canes, ubi venabula, ubi casses?

Pa. Valeant apri, ursi, cervi, & vulpes; nos infidiabimur cuniculis.

Vi. At ego laqueos injiciam locustis, infidiabor gryllis. *La.* Ego rânas

1 Hæc fuere dilecta atque delecta Erasmi religionis principia, principia pacis & unitatis, modestiæ & charitatis, principia in quibus non deerat quidem intentio recta, sed quæ tamen poterant aliquando vel latius extendi, sicut & latius ea extendebat vel ipse Erasmus. Hincque concludamus, eum, præ spiritu pacis ac unitatis præcipue, partes Romanas plane non deseruisse, quanquam permulta observaret in eis & falsa & emendanda, abhorreretque quam maxime a monachis illarum præcipuis fautoribus; eum usum, sed cum cautione, confessione auriculari, quanquam dubitaret valde an Christus vel apostoli eam instituisent, damnaaretque omnino peremptoriam abolitionem; eum supplicasse aliquando matri Virgini, quibusdamque aliis divis, ut se conformem daret usui recepto, suspicans sanctas defunctorum mentes intercessione suâ forsan aliquid apud De-

um posse, ac utcunque res sese haberet, non existimans hunc usum in tali spiritu Scripturis Sacris esse plane contrarium, aut ei inesse multum mali; eum tandem crucem aut signum crucis quoquomodo veneratum esse, unice in honorem & memoriam crucifixi, quo salutem mundus obtinuit; hæc satis in præsentis super Erasmi nostri religione; pauca deinceps super his annotabimus, utpote qui præterea hæc omnia fecerimus plana satis in præfatione nostra.

2 Is est, septem Græciæ sapientum primus.

3 Anglus erat probus ac eruditus, Erasmo familiaris, ad quem extant adhuc plures Erasmi epistolæ.

4 *Gradendi & vivendi* subintellige.

5 *Vox* est significationis latissimæ, piscatus enim est venatio.

6 *Fictis* est versus Virgiliani Ecl. ii. 65.

ranas captabo. *Ba.* Ego papilionēs venabor. *La.* Difficile est sectari volantia. *Ba.* Difficile; sed pulchrum¹, nisi pulchrius esse ducis sectari lumbricos, aut cochleas, quia carent alis. *La.* Equidem malo insidiari piscibus; est mihi hamus elegans. *Ba.* Sed unde parabis escam? *La.* Lumbricorum ubique magna est copia. *Ba.* Est, si tibi velint prorepere è terra. *La.* At ego mox efficiam, ut multæ myriades profiliant. *Ba.* Quo pacto? incantamentis? *La.* Videbis artem. Imple hanc situlam aquâ. Hos juglandium fummos cortices virentes contractos immitito. Hâc aquâ perfunde solum. Nunc observa paulisper. Vides emergentes? *Ba.* Rem prodigiosam video. Sic olim, opinor, exhibebant armati ex satis serpentis dentibus². Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati, quàm ut escâ tam vulgari capiantur. *La.* Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. *Ba.* Tu vide an possis imponere piscibus; ego ranis faceciam negotium³. *La.* Quomodo, reti? *Ba.* Non; sed arcu. *La.* Novum piscandi genus. *Ba.* At non injucundum. Videbis, & fateberis. *Vi.* Quid si nos duo micemus digitis⁴? *Pa.* Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quàm in campo versantibus. *Vi.* Quid si certemus nucibus? *Pa.* Noces admodum pueris relinquamus; nos grandiusculi sumus. *Vi.* Et tamen nihil aliud adhuc quàm pueri sumus. *Pa.* Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est equitare in arundine longa⁶. *Vi.* Tu igitur præscribito lusus genus, sequar quocunque vocâris. *Pa.* Et ego futurus sum omnium horarum homo⁷.

EUNTES IN LUDUM LITERARIUM.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc studia scholastica & artes traditæ pedagogicas. Pueri euntes in ludum literarium. Horologii sonitus; præceptor plagosus, Repetendi lectionem. Metus officit memoriæ. ii. Scribendi, charta perfuit, apparandi pennam cuspidem darsinfulâ, meliorem; scribendi celeriter, bene.

SYLVIVS, JOANNES.

Sy. **C**Ur adeo curris, Joannes? Jo. Cur² lepus, ut aiunt, pro canibus? Sy. Quid hoc proverbii est? Jo. Quia nisi adfite-

ro-

1 Alludit ad commune dictum inter Græcos, χαλεπὰ τὰ καλά, *difficilia quæ pulchra.*

2 Respicit ad fabulam in Ovidii Metam. lib. iii. fab. i. ubi ex dentibus draconis, quos Cadmus spargit humi, homines armati statim exsurgunt.

3 Make work easy.

4 Lusus est puerilis, in quo cum quis arrigit certum digitorum austeram, alius clausis oculis eum divinat, aut saltem divinare conatur.

5 Id est, tales ludos pueriles; nulli enim nisi pueri nucibus ludunt, aut

ludere supponuntur; hinc sponsum, dominum uxorem ducens, nuces spargebat, utpote pueritiæ renuncians.

6 Alius ludus puerilis omnium forsitan notissimus. Angl. *Hobby-horse.*

7 Proverbialis quodammodo est locutio, quæ hominem maxime commoventem denotat. I will conform to what you please.

8 Id est, ob eandem rationem curro, ob quam lepus currit ante capes, scilicet vitæ plagas; videbis mox a quo timeat.

ro in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. *Sy.* Hac quidem ex parte nihil est periculi. Modo præterita est quinta. Inspice horologium, manus nondum attingit punctum, quod horam ab hora æquis spatiis dirimit. *Jo.* At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. *Sy.* At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. *Jo.* Quid loquebatur? *Sy.* Horam esse quintam. *Jo.* Sed est & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda est memoriter hesternæ lectio, satis proluxa. Vereor ut possim. *Sy.* Commune periculum narras. Nam & ipse vix satis teneo. *Jo.* Et nôsti præceptoris sævitiam. Omnis illi noxia capitalis est. Nec magis parcit nostris natibus, quam si corium esset bubulum. *Sy.* Verum is non aderit in ludo. *Jo.* Quem igitur vicarium constituit? *Sy.* Cornelium. *Jo.* Strabum² illum? Væ nostris natibus. Is vel Orbilio³ plagosior est. *Sy.* Verum dicis; & idè non rarò sum illius brachio precatus paralyfm. *Jo.* Non est pium imprecari præceptoris. Nobis potius cavendum, nè incidamus in illius tyranni manus. *Sy.* Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero codicem inspiciente. *Jo.* Pulchrè mones. *Sy.* Fac præsentis sis animo. Nam metus officit memoriæ. *Jo.* Facile deponerem pavorem, si non adesset periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? *Sy.* Fateor; attamen non agitur de capite, sed de parte diversa⁴.

ii. SCRIBENDI.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. Scitè tu quidem pingis⁵, sed charta tua perfluit. Charta subhumida est, ac transmittit atramentum. *An.* Quæso ut appares⁶ mihi pennam hanc. *Co.* Deest mihi gladiolus scriptorius? *An.* En tibi. *Co.* Hui, quam obtusus! *An.* Accipe coticulam. *Co.* Utrum amas scribere cuspide duriusculâ, an molliore? *An.* Attempera ad manum tuam. *Co.* Ego molliore soleo⁸. *An.* Quæso ut mihi describas ordine figuras elementorum⁹. *Co.* Græcas, an Latinas? *An.* Latinas primùm conabor imitari. *Co.* Suppedita chartam. *An.* Accipe. *Co.* Sed meum atramentum dilutiùs est, subinde infusâ aquâ. *An.* At meum linteolum¹⁰ profus exaruit. *Co.* Immunge, nisi mavis immergere. *An.* Imò potius rogabo alicunde. *Co.* Præstat habere domi, quam

¹ Idem quod *ne*, hic hujus conjunctionis sensus frequens fatis cum verbo *vereor*, *timeo*, & aliis similibus significationis.

² *Strabus* idem quod *strabo*, *strabo* in dictionariis passim, at *strabus* nusquam.

³ Grammaticus fuit quidam, quem memorat Horatius, Epist. ii. 8, 71. *plagofumque* vocat, quia, ni fallor, ab eo

pauci largiter vapulabant.

⁴ Natibus nempe.

⁵ Literas scilicet scribis.

⁶ *Make me tuis pen.*

⁷ *Penkniff.*

⁸ Substanti scribens.

⁹ *Of the letters of the alphabet.*

¹⁰ *The corner of my inkhorn*, aut aliquid æquivalens.

quàm rogare commodatò ¹. *An.* Quid est scholasticus absque calamo & atramento? *Co.* Quod miles absque clypeo & gladio. *An.* Utinam mihi essent articuli ² tam celeres. Equidem non possum distantis vocem scribendo assequi. *Co.* Prima cura sit, ut benè scribas; proxima, ut celeriter. *Sat cito, si sat benè* ³. *An.* Bellè; sed istam cationem cane præceptorì, cùm dicat, *Sat cito, si sat benè*.

AGENDI GRATIAS, *formula.*

PETRUS, CHRISTIANUS.

Pe. Gratium mihi fecisti, quòd aliquoties ad me scripseris. Habeo gratiam, quòd ad me crebrius scripsisti. Amo te, quòd interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quòd crebris literis me viseris ⁴. Ago tibi gratias, qui literarum fasciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis lacessiveris. Pergratum mihi fecisti, quòd nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quòd non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

Cb. Imo meum est deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstreperere. Agnosco solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris. Verebar nè quid offendissent te meæ literæ, quod nihil omnino responderes. Non est quod agas gratias; mihi plus satis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

DE NOVIS ROGANDI, *formula.*

Pe. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ ⁵ res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

Cb. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum fatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiant, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. *Pe.* Exonera te quàm primùm,

E

nè

¹ *To borrow.*

² *Supple digitorum.*

³ *Catonis erat sententia vulgaris, non admodum sensu dissimilis ab illa Augusti, Festina lente.*

⁴ *Visere aliquem per literas dura est, ni fallor, parumper locutio.*

⁵ *Id est, aliquæ quædam; sic in tali interrogatione vox intelligenda.*

nè succumbas tanto oneri. *Cb.* Nihil habeo præter ea quæ jactantur¹ in tonstrinis², in vehiculis, & in navibus.

AN ACCEPISTI LITERAS? *formula.*

Pe. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas è patria recepisti literas? Nullæ tibi sunt redditæ literæ? Num quid scriptorum accepisti? Num quas accepisti epistolas? Ecquas ab amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit è Gallia?

Responsio.

Cb. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam³ ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quàm literas, malim. Argentum accipere malim, quàm epistolas. Nummos recipere malim, quàm epistolia. Nihil moror literas, modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quàm scribi.

CREDO, *formula.*

Pe. Facile credo. Haud difficile creditu est. Credi istud perfacile potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profectò habeo tibi fidem. Istius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literæ. At ego alterutrum malim, quàm neutrum.

UTILITATIS, *formula.*

Cb. Quorsum spectant literæ sine pecuniâ? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorsum valent, ad quid conferunt, faciunt, profunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ sine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono sunt otiosæ literæ? Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolæ?

Responsio.

Pe. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natis tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ semet identidem inquinat. Valent convestiendis scombris. Involvendo thuri sunt accommodæ.

BENE PRECANDI.

i. *Virg, cui uxor est gravida.*

Pe. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? *Cb.* Recte; eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem. *Pe.* Bene & tibi & illi

¹ Narrantur.

² Res vulgares atque omnibus notæ intelliguntur; omnes enim indifferenter recipiuntur in tonstrinis, vehiculis, & navibus, ibique quis quod vult

effudit, hincque apud Romanos veluti in proverbio erat de re notissima, *Hoc & tonstribus notum.*

³ Subaudi, *misit aut scripsit.*

& illi vertat: tibi, quòd pater: illi, quòd mater futura sit. Adsit Deus. Ut utrique vestrum faustum felixque sit, precor, optoque. Quæso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam patriat, & pulchrâ te faciat prole parentem¹. Laudo te, quòd virum te præstiteris. Gaudeo te virum præstitisse. Gallum te esse declarâsti, at non Cybeles². Abi; virum te judico. *Cb.* Ludis, idque facis tuo more. Age, age, est tibi jus apud me loquendi quælibet.

ii. *In patriam redeunti.*

Audio te patriam nuper revivisse. *Pe.* Sic est factum. Nam diutiusculè jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriæ desiderium. Non poteram à parentum conspectu abesse diutiùs. Torquebat me diutinum amicorum desiderium. *Cb.* Piè fecisti: humanus es, qui ista cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Ut Ovidius,

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos

Ducit, & immemores non sinit esse sui³.

Dic, quæso, quonam in loco illic offendisti omnia?

NOVA OMNIA, *formula.*

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata singula. Universa nova. Vide quàm repenti tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vix dum decennium abfueram, & non secus omnia admirabar, quam Epimenides⁴ somniatorum princeps⁵, vix tandem expergefactus. *Cb.* Quænam ista est fabula? Quid isthuc est fabulæ? *Pe.* Dicam equidem, si vacat. *Cb.* Nihil fuerit jucundius. *Pe.* Sellam igitur unâ cum pulvino mihi poni jube. *Cb.* Rectè admones; nam sedens commodiùs mentieris. *Pe.* Fabulantur historici⁶ de Epimenide quodam Cretensi, qui deambulandi gratiâ solus urbem egressus, cum, subitâ pluviæ vi compellente, in quandam speluncam ingressus, obdormisset, quadraginta septem perpetuos annos somnum continuârit.

NON CREDO, *formula.*

Cb. Quid narras? incredibile dictu. Non verisimile dicis. Somnium⁷ mihi narras. Non fit mihi simile veri. Monstri simile narras.

E 2

Non

¹ Filius est cum parva immutatione Virgiliani versus, *Æneid.* 1. 79.

² Verum certe, siquidem sacerdotis Cybeles matris deorum, qui *Galli* vocabantur, castrati erant, seu genitalibus privati; proindeque sese ostendere patres aut viros non poterant.

³ Hi versus duo esse Ovidio sunt, ex *Ponto*, 1. 3, 35, ac faciles valde.

⁴ Quis fuerit Epimenides, &c. videbis statim.

⁵ Maximus; principes enim sunt inter homines maximi.

⁶ Diogenes Laertius scilicet & Aulus Gellius, qui talem somnum de Epimenide narrant, hincque proverbialis locutio, *Ultra Epimenidis somnum dormivi.*

⁷ Observa quàm aptè congruat hæc vox *somnium*, siquidem & de somnio sermo sit, & de re quæ creditur æque falsa ac sompnium.

Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris¹ narrationibus Luciani. *Pe.* Imò rem narro à gravissimis proditam auctoribus: nisi forte tibi parum spectatæ fidei est Aulus Gellius².

Cb. Mihi vero quæ scribit ille, folio Sibyllæ³ sunt omnia. *Pe.* Quid tandem theologum⁴ tot annos somniasse reris? Nam theologum fuisse proditum est. *Cb.* Audire gestio.

Responso.

Pe. Quid aliud, quàm quæ postea prodidit Scotus⁵, & hujus farinae⁶ sodales? Sed bene cum Epimenide actum est, qui vel tandem ad se redierit: multi theologi nunquam expergiscuntur à suis somniis. *Cb.* Age, facis ut poetâ dignum est: sed perge mentiri. *Pe.* Epimenides igitur somno solutus, è spelunca prodit, circumspicit, mutata videt omnia, sylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquamdiu, neque novit quempiam, neque à quopiam agnitus est. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus sermo, diversi mores. Nec miror hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse, cum mihi idem propemodum venerit, qui pauculos annos absuissem. *Cb.* Quid uterque parens, vivuntne? *Pe.* Vivunt ambo, & valent utcunque, senio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. *Cb.* Hæc est humanæ vitæ comœdia. Hæc est fatorum lex inevitabilis.

Affinitatis vocabula.

Pe. Cœnabis hodie domi? *Cb.* Foris cœnaturus sum. Foris cœnandum est mihi. *Pe.* Apud quem? *Cb.* Apud socerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. Affines dicuntur

¹ Splendida hic ironia, nullus enim ex antiquis tam splendide falsa scripsit, quàm Samosatensis Lucianus ille, qui sub Trajano dialogos Græce scripsit, ubi videre est quandam peregrinationis speciem, quæ præfert veræ historię titulum, quâ nihil vanius.

² Idem fere dicendum de hoc Notitium Atticarum scriptore, quod de Luciano.

³ *Id est*, mihi sunt indubitatæ fidei, de re enim certa veluti proverbio dicebatur, *Hoc mihi est Sibyllæ folium*, quoniam Sibyllarum oracula Cumanæ præsertim pro certissimis habebantur, ut patet ex Juvenali, Sat. viii. 126. *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.* Ad forsan & jocofus auctor ad aliud etiam respicit, nempe ad eorum omnium, de quibus agitur, obscuritatem; nihil enim obtentius Sibyllinis oraculis, ita ut de iis

quæ non intelligimus fit apud nos adhuc veluti in proverbio, *Hoc mihi æque obscurum ac Sibyllæ oraculum*, quod & indicat ipse auctor in Convivio Poetico, nihilque forsan difficilius, quam certò percipere quid sibi velit Lucianus per suas fabulosas fictiones, quibus dedit historię veræ titulum.

⁴ Theologus is est qui de Deo loquitur, poetæ autem sæpe deos in scenam introducunt; Epimenides autem erat poeta, ergo meritò fatis theologus appellatur, at hoc præcipue in causa est, quod auctor perstringere velit ætatis suæ theologos, quos magna ex parte somniores delirantes existimabat, ut mox videres.

⁵ Is veram theologiam spinis philosophicis fere suffocavit, innumerisque quæstionibus inutilibus mundum Christianum perstrepuit.

⁶ Speciei, Google

dicuntur qui non sanguinis, sed matrimonii conjunctione, copulati sunt. *Pe.* Quæ sunt igitur usitata vocabula affinitatum? *Cb.* Maritus & uxor, nota sunt nomina.

Socer	uxoris meæ pater est.
Gener	filix meæ maritus.
Socrus	uxoris meæ mater.
Nurus	filii mei uxor.
Levir	mariti frater.

Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod esset nupta Paridi.

Fratrìa	fratris mei uxor.
Glos	mariti foror.
Vitricus	matris meæ maritus.
Noverca	patris mei uxor.
Privignus	uxoris aut mariti filius.
Privigna	filia alterutrius.
Rivalis	qui amat eandem.
Pellex	quæ amat eundem: ut, Thraaso ¹ rivalis est Phæ-

driæ, & Europe ² pellex est Junoni.

INVITANDI AD CONVIVIUM.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo ut mecum cœnes oro. Cras igitur mecum prandeas rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo nè non possim.

Cb. At vereor, ne non licuerit. Ut ³ possim, metuo. Veniam, si quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

Pe. Cur non licebit? Qui sic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid causæ? Quid obstiterit, quo minus possis?

Domi me esse oportet.

Cb. Tum quidem mihi domi manendum est. Ut domi nocte sim necesse est. Tum certe foris esse non licebit. Cras mihi quoquam ire foras liberum non erit. A prandio abesse mihi integrum non ⁴ erit. Aliquot ipse convivas eodie operior. Aliquot amici constituere ea nocte domi nostræ cœnare. Ipsi mihi convivæ sunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare; vel invocatus adessem,

E 3

f

¹ In Terentii Eunucho.

² Apud poetas enim Jupiter, Junonis conjux, amasse Europen narratur, eamque in taurum transformatus in

Cretam insulam humeris natando portasse.

³ Vid. pag. 48. num. 1.

⁴ Vid. pag. 14. num. 5.

fi quo pacto liceret. Haud gravatè tibi obsequer, si possim. Frustrà rogas eum, cui non est liberum; frustrà item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut ¹ maximè cupiam, non possim: tunc ² supervacaneum esset rogare volentem. *Pe.* Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino diè ad cœnam venias necesse est. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non possum promittere.

Cb. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

Pe. Diem igitur mihi constituas volo, ad quem mecum sis cœnaturus. Diem igitur assignes oportet. Diem igitur promittas necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui, cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præscire.

Cb. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parùm convenit, iis soleo diem dicere ³. Præscium te esse nolim. Præscire te nolo. De improvviso te opprimam. Inopinatò te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non expectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroque & insperatus conviva.

Præscire volo.

Pe. Biduum præscire volo. Biduum præscius esse cupio. Præmoneto biduo prius, quàm venias. Fac me biduo ante certiore. *Cb.* Si me urges, dico tibi diem Sybariticum ⁴, nè desit apparandi spatium. *Pe.* Quid hoc verbi est? *Cb.* Sybaritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque esset justus apparatus. *Pe.* Valeant Sybaritæ cum suis molestis conviviis: ego congerronem voco, non fatrapam ⁵.

Tuo malo optas.

Cb. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum istud optas. Incommodo istud precaris tuo. *Pe.* Quid ita? Quam obrem? *Cb.* Ego instructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Instructius multâ fame accedam; tu vide ut vulturem ⁶ expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exfatures. *Pe.* Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac

¹ Quamvis; sic enim aliquando significat hæc conjunctio.

² Næpe si possim.

³ Jocus ex ambigua significatione; nam illis diem ditimus, quos in jus vocamus.

⁴ Luxuriosum; Sybaritarum enim luxus & mollities in proverbium evasit.

⁵ Magantem.

⁶ Hominem maximè edacem; talis enim hæc avis,

fac pro viribus, pro virili, si quid potes. *Cb.* Veniam, sed non incomitatus. *Pe.* Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? *Cb.* Umbrâ¹. *Pe.* Nec secus possis, si modò luce² venias. *Cb.* Sed umbram adducturus sum dentatam unam atque alteram, nè tu me vocâris impunè. *Pe.* Age ut libet, modò nè larvas³ adducas. Sed explana, si libet, quid sibi velit *umbræ* vocabulum. *Cb.* Apud eruditos *umbræ* vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum, qui vocatus est ad convivium. *Pe.* Talium umbrarum adhuc quantum voles.

Eâ lege promitto.

Cb. Veniam quidem, at hâc lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Spondeo futurum, sed hâc exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. *Pe.* Age, fiat. Esto. Sit ita, ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Nonvis gratis apud me cœnare, nisi vices retuleris⁴. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur convivorum longa periodus⁵. Hâc vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. *Cb.* Nihil suavius, si minimum accedat apparatusi quotidiano. Cæterum ego te detineo aliò fortassis iturum. *Pe.* Imò ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verùm crastino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut benè valeas. Interim valebis.

QUO VADIS? *formula.*

Cb. Quò tu nunc abis? Quò tu nunc properas? Quò tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quò nunc iter est?

E O DOMUM? *formula.*

Pe. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso quid domi agatur. Accerso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimò colloqui. Statui hâc horâ congredi cum viro gravissimo. *Cb.* Quonam? *Pe.* Cum Curione multiloquo⁶. *Cb.* Precor igitur tibi præsentem Mercurium. *Pe.* Quid opus Mercurio favente? *Cb.* Quia res erit cum linguaci. *Pe.* Atqui hâc gratiâ magis conveniebat mihi Memoriam⁸ precari propitiam. *Cb.* Quid ita? *Pe.* Quia patientissimis

E 4

auribus

1 Perge.

2 Propter ambiguitatem vocis *umbra*.

3 Quoniam defunctorum animæ *umbræ* vocantur.

4 *Without returning the kindness.*

5 *Id est, circumductio. Going round from one to another.*

6 Ex eo quod Julii Cæsaris tempore

Curio fuit tribunus plebis, propter loquacitatem notissimus, hinc jocosus auctor irriforie huic dedit viri gravissimi titulum; quid enim minus grave quàm loquax homo?

7 Quia, ut vidimus pag. 23. num. 4. Mercurius deus est eloquentiæ.

8 Facultas est dea facultatis.

auribus opus erit potiùs, quàm strenuâ linguâ. At auris Memoriz dicata est. *Cb.* Quânam iturus es? Quâ ibis? *Pe.* Hâc ad sinistram, hâc, illâc, per forum. *Cb.* Comitabor igitur te. Affectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. *Pe.* Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris meâ causâ capere. Isthuc officii serva cum erit usus, nunc nihil opus est. Nè meâ gratiâ facias viæ tuæ dispendium. *Cb.* Mihi quidem compendium est frui tantisper amico. Nihil habeo quod agam, & non sum piger, ni tibi sim molestus comes. *Pe.* Nemo jucundior affecta. At non finam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi sinister ambules. Hic te Superis commendo, Nolo te longiùs comitem. Ulterius nolo me comiteris.

COMMENDANDI, *formula.*

Cb. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quàm commendatissimum facias. Me Curioni commendatum quàm diligentissimè curato. Jube ut me sibi commendatissimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quàm possum diligentissimè commendo. *Recommendo pro commendo barbaris* ¹ relinquo. Vide nè pauca cum multiloquo loquaris. Vide nè cum multiloquo sis pauciloquus.

OBSEQUII, *formula.*

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obsequi? Vis tibi obsecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentissimè. Ne sis mihi diutiùs in mora, imò nè uterque alteri ², *Cb.* “ Sed, priusquam abeas, quæso te, nè graveris me docere quò pacto his sit utendum, *in mora, in causa, in culpa*; qui soles elegantiz studiosus esse. Quare age, doce obsecro, dislere amabo.”

IN CULPA, IN CAUSA, IN MORA.

Pe. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammaticè quidem dicitur; at multo elegantius.

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpâ. Quòd nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tuâ ipsius culpâ. “ Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: & in crimine esse, qui culpandi sunt: & in damno esse, qui damno afficiuntur.” Hoc genus sermonis non temere licet invertere, Damnum in illo est, Vitium in illo est.

In

¹ *Id est, Latine nescientibus, recommendo enim vere Latina vox non est,*

² *Supple sit in mora,*

In causa.

Quò minùs ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rariùs ad te scripserim, mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas à me literas acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remoratum est? Quis te remoratus est? Habes quod petebas; tuum est memoriæ insculpere. Habes affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Christiane.
Cb. Vale in crastinum & tu, mi Petre.

IN OCCURSU.

CHRISTIANUS, AUGUSTINUS.

Cb. Salve multum, jucundissime Augustine, *Au.* Salve tantundem, mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur? *Cb.* Suaviter, ut nunc res nostræ sunt. Et cupio omnia, quæ vis. *Au.* Merito te amo. Amote. Amandus es. Benigne dicis. Habeo gratiam.

IRASCOR TIBI, formula.

Cb. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subirascor. Verum ego tibi sum subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est (vel habeo) quod tibi succenseam.

QUA CAUSA? formula.

Au. Quidnam est istud, obsecro? Quid ita? Qam ob rem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? *Promerco* bona, aut laudem; *commerco* mala, aut poenam; illud in bonam, hoc in malam, partem sumitur. *Demeremus* eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

QUIA NON CURAS ME.

Cb. Quòd nulla mei tibi cura sit. Quòd nihil nos respicis. Quòd tam rarò nos revisas. Quòd nihil nos cures. Quòd me planè negligis. Quòd nostrî curam videris abjecisse. *Au.* At nihil est causæ, cur succenseas. At præter meritum meum. At immeritò succenses. Neque enim meâ culpâ accidit, quòd te rariùs visam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revisere. *Cb.* Ita demum tibi ignoscam, si hodie apud me cœnes. Eâ conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad cœnam venias. *Au.* Haud iniquas pacis leges præscribis, Christiane; quare haud invitus faciam.

1 Id est, affectationis; tali voce utitur auctor præ diminutivorum amo-

re, dubitandum enim an verò sit Latina,

faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravatè faciam. Hic sanè non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentiùs. Animo faciam lubenti. *Cb.* Laudo tuam facilitatem & hac in re, & in cæteris omnibus. *Au.* Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua petentibus. Ridiculum! an tu me recusaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

N E F A L L A S M E, *formula.*

Cb. Age, at cave nè me deluseris. Cave fallas. Cave spem frustrà foveam. Cave luseris expectantem. Cave mihi verba dederis¹. Vide nè me frustrà habeas. Vide nè me vanâ spe lactes. *Au.* Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: meâ causâ diem festum² nolo. Scis me convivam minimè edacem, bibacem multo minus. Nôsti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi. *Cb.* Curabitur diligenter. Ego te Pythagoricâ³ cœnâ excipiam, aut fortasse frugaliore. *Au.* Imò Diogenicâ⁴, si me delectare voles. *Cb.* Certe Platonica⁵ cœnâ te excipiam, in qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui prolixè⁶ fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed postridie dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, fabulisque philosophicis: alteram postridie, quòd nec capitis gravèdinem, nec stomachi cruditatem sentiret. Ita prandeat etiam suaviter ex condimento cœnæ pridianæ. *Au.* Placet, fiat ut mones. *Cb.* Tu vide omnes curas tuas, ac rugas⁷ etiam istas, domi relinquant. Huc præter nugas & risum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis⁸,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue, limen.

Au. Quid? literas mecum venire non vis? Musas meas mecum adducam, nisi quid aliter censes. *Cb.* Tetricas Musas unà cum negotiis domiclaudas. Blandas Camœnas⁹ omnes, deinde sales tuos, dicteria, scommata, facetias, lepores, ridicula¹⁰ omnia tecum adducito.

Au. Ita

¹ Deceperis; *verba dare enim decipere est, jam vidisti phrasim semel.*

² *Id est, nolo ut lautius quid pares, diebus enim fastis lautius vivitur quàm aliis.*

³ Frugali; oleribus enim victitabat Pythagoras philosophus, qui Metempsychosin, i. e. animarum transmigrantiam, propugnavit.

⁴ Magis frugali; siquidem & frugaliùs quàm Pythagoras Diogenes victitabat, dolium enim erat ei domus, aqua potus, cyathus manus, cibus olus, at sæpe, nullus nisi qui ab aliis ei dabatur.

⁵ Plato philosophus fuit Socratis discipulus, Academicorum princeps, *divinusque* dictus propter ingenii sublimitatem; quid sit vero Platonica cœna ex sequentibus intelliges.

⁶ *Id est, cum magno ciborum apparatu, Platonica cœnæ opposito.*

⁷ *Id est, omnem morositatem, rugæ enim animum morosum denotant.*

⁸ Sat. xi. 188.

⁹ Aliud est Musarum nomen.

¹⁰ *All that is pleasing and joyful, vox enim non idem sonat Latine quòd linguâ nostrâ verniculâ.*

Au. Ita fiet. Exporrigemus frontem ¹. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. Curabimus cutem. Indulgebimus genio. Genialiter cœnabimus. Epicureos ² agemus. Bonum vultum faciemus, & erimus boni focii. Inelegantium elegantiz ³ sunt, qui suam habent linguam sibi peculiarem. *Cb.* Quò nuhc properas? *Au.* Ad generum meum. *Cb.* Quid illuc? quid eò? quid illò? *Au.* Audio nescio quid turbæ inter eos natum; ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. *Cb.* Benignè facis, quanquam nihil te opus esse arbitror: nam ipsi inter se meliùs hoc bellum composuerint. *Au.* Fortassis & induciæ jam indiciæ sunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? *Cb.* Vocabo te per puerum meum. *Au.* Ubi voles, domi ero. Benè vale. *Cb.* Benè sit tibi. Fac hîc ad quintam horam adfis ⁴.

Cb. Heus Petre, accerse ad cœnam Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, cœnam condixit. *Pe.* Eho! Salve poëta ⁵: Cœna jamdudum parata est; te herus expectat domi; ubi voles, accedas. *Au.* Venio.

ARGUMENTUM.

Totum hic convivii apparatus Erasmus noster elegantissimè proponit, hospitem & conviviarum sermones, mores, &c. Guttum & patinam ante discumbendum; Sioicos, Epicureos; formam consecrandi mensam. Vinum bonum quod & sensibus placet. Bacchus quare poëtarum deus; cur puer pingitur. Carnes ovillas maxime salutaris. Homo quidam nec pane nec vino victitabat. Somnus saginat aliquos. Firina caro cbara: De cervis, de leporibus, de anseribus; illi Romanum olim Capitolium defenderunt. De gallis, capis, & piscibus. Hic obiter de jejuniis, delectu ciborum, superstitione quorundam hac in re; & crudelitate eorum qui hæc exigunt ab his quibus noxii sunt, cum esus piscium nec necessarius est, nec a Christo imperatus. Medicis damnatur piscium esus. Præcipuus luxus olim in piscibus. Perpetua vitæ sobrietas observanda. Conviviarum numerus quis. Secundæ mensæ instructio. Gallorum magnificentia. Conviviorum prisca lux, ἢ πῖθι, ἢ ἀκῖθι. Variantur phrasæ. Gratiarum actio post cibos.

AUGUSTINUS, CHRISTIANUS, PUER.

Au. **S**alve ⁶ mi Christiane. *Cb.* Benè factum quòd venisti. Gaudeo te advenisse. Gratulor mihi quod venisti. Nondum quinta sonuit, credo. *Pu.* Imò jamdudum præterita est. Haud longe sexta

¹ Hanc phrasim sicut & duas sequentes, *Curare cuticulam, genio indulgere*, primo aspectu reperies in bono dictionario.

² *Id est*, voluptuosam agemus vitam, qualem, pag. 23. lin. 24. intelligit per *Epicuream vitam*; Epicurus enim philosophus fuit, qui summum bonum in voluptate collocabat, difficultas in eo est, ut definiatur quam voluptatem intelligeret.

³ Dicere vult auctor has duas phrasæ, *Bonum vultum faciemus, Erimus boni focii*, non esse vere Latinas, quanquam & forsan bene soneat omnibus fere nunc linguis vernaculis, quod verum.

⁴ Supponatur hîc, Augustinum ab amico sedentem, domum properare.

⁵ Supponatur rursus à domino puerum ad Augustinum properasse.

⁶ Supponatur tandem, nunc, Augustinum advenisse domum Christiani,

sexta abest. Instat hora sexta. Mox sextam audies. *Au.* Parvi refert, an post quintam venerim, necne, modò nè post cœnam. Nam *post festum venire miserum est.* At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulæ? Num me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? *Cb.* Non vulturem, sed tamen nec cicadam, ut rore¹ vivas. Nihil est luxûs. Mundities mihi semper placuit, sordes detestor. Nec Apitius² mihi placet, nec Diogenes. Præstat aliquid superesse, quàm deesse. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo sorte illapsa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia sapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. *Au.* Non tu metuis leges sumptuarias³? *Cb.* Imo peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus lege Fanniâ. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. *Au.* Haud ita convenerat. Longè aliter pollicitus es. *Cb.* Age, inepte, nec ipse conventa servas. Convenerat enim, nè quid præter nugas inferres. Quin hæc missa faciamus. Lavemus⁴ ac discumbamus. Heus tu, puer, cape guttum ac patinam, linteam

ni, ut cum eo cœnet. Monendus es præterea, lector, nos valde dubitasse, an hic apponeremus Convivii Profani titulum, vel non; subsequentibus siquidem dat & hanc denominationem Erasmus ipse, in tractatu de Colloquiorum utilitate; at cum non videamus auctorem propterea hunc titulum his præfixisse, comprobatissimæque quæque editiones illum non habeant, nolimus apponere, ut omninò intacta manerent Erasmica; siquidem præterea quamquam instituatür convivium, convivium tamen nullum est, nisi ut hac viâ tradantur nobis novæ aliæ, præter præcedentes colloquendi formulæ, quæ forsan sine convivii forma non potuissent neque æquè apte, neque æque concinne, nobis exhiberi: hincque totum veluti in formulas divisum, sine hoc præfixo titulo; sic autem sensisso Erasmus, aut aliquid his affine in animo habuisse, suspicor, cum hunc titulum his non apposuerit. Ut desideratio tamen huiusce præfixi tituli quodammodo sarciretur, omnibusque, si fieri possit, satisficeret, in imitationem comprobatissimarum editionum, fecimus has voces, *Convivium Profanum*, currentem titulum paginarum. Monendus tandem puer hanc vocem *Profanum* non sonare Latine sicut linguâ nostrâ vernaculâ sonat; nihil enim aliud est quàm jocosum, hilare,

facetum, festivum.

1 Cicada forsan nobis certò nota non est, dubitandum enim an (sicut ordinariò creditur) sit animalculum illud quod vocamus *a grassopper*; utcumque sit, apud antiquos cicada rore vivere dicebatur, hinc de homine valde gracili, ac parum edasi, veluti proverbio dicebant, *Rore pascitur.*

2 *Id est*, lautitiæ nimisque exquisitæ deliciæ in convivio mihi non arident; Apitius enim hominum deliciocissime vivebat, teste Seneca, nihil dum vixit nisi artem culinariam & popinariam curans; contrarius omninò Diogeni, de quo jam pag. 58. num. 4. Si ad hoc attendas, planissimus tibi fiet auctoris sensus.

3 *Id est*, de sumptibus in mensa moderandis: multæ enim latæ sunt super hac re leges apud Romanos, auctoribus Orchio, Fannio (ut mox indicabit auctor) Catone, & aliis. A principio Romani erant in mensa frugalissimi, at temporibus provectæ reipublicæ datus est his legibus locus, nullisque Romani poterunt tandem coerceri, quod non parùm conduxit ad destructionem reipublicæ, & tandem imperii.

4 Omnes fere gentes Europæanæ præter nos lavant (manus scil.) antequam discumbant.

terram ex humero suspende, ministra aquam, quid cessas? Lava, Augustine. *Au.* Lava tu prior. *Cb.* Bona verba: hoc anno perpetuò illotus cœnare malle. *Au.* Ridiculum! non honoratori, sed turpiori ante alios lavandum est: lava igitur, ut immundior¹. *Cb.* Tu es urbanus plus satis. Es urbanior quam fat est, quam par est. Quorsum attinet ista urbanitas? Hujusmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis fastidiuntur, unde tamen olim perfectæ sunt. Lavetis terni aut quaterni simul. Ne teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat prospectus, hic fedeat. Agite, satis morarum. Accumbite. Ego domi sum; vel stans cœnabo, si lubeat, vel obambulans. Cessatis? At interim cœna corrumpitur. *Au.* Vivamus nunc, curemusque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoico². Valeant curæ. Absit oranis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, sermo lepidus. *Cb.* Quinam sunt isti Stoici atque Epicurei, Augustine? *Au.* Stoici philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum honesto, nescio quo, metiuntur. Epicurei his longè diversi, felicitatem hominis voluptate terminant. *Cb.* Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? *Au.* Zenonem³ laudo, at Epicurum⁴ vivo. *Cb.* Quod tu joco dicis, Augustine, id seriò factitant hodie non pauci, pallio tantum & barbâ⁵ philosophi. *Au.* Imò isti vel Afotos superant luxu. *Cb.* Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere, consecra cœnam. *Pu.* Quicquid appositum est, & quicquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui suâ benignitate pascit universa. Amen. *Cb.* Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc discernere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? *Au.* Ego Herculem præstabo, ac belluam hanc consciam⁶. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? *Cb.* Utrum vis, nihil meâ refert. *Au.* In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat

1 Nisi jocosè diceretur, maxime incivilis civitas hoc dicendum esset.

2 Sequentia sensum hujus locutionis plane satis declarat.

3 Siquidem Zeno fundator fuit Stoicorum sectæ, quæ dicta fuit Stoica, ex eo quod hic Zeno discipulos in stoa seu porticu Athenis docebat, honestum & rectum utili & voluptuoso præponens.

4 Id est, vivo sicut Epicurus vixisse dicitur, deliciose & in voluptatibus ergo; nihil enim refert quòd re vera aliter vixerit Epicurus, sufficit quòd dicatur à vulgo in voluptatibus vixisse.

5 Id est, habitu externo, habitus enim exterior philosophorum olim erat pallium & barba; omnes hypocritas autem perstringit auctor, sed monachos præsertim, quorum maxima pars hodie à Christianorum vulgo distinguitur cucullâ & barbâ; hi sunt isti quos sine mora dicit superare Afotos luxu, tuus autem Littleton te docebit quid Afoti sint.

6 At Herculis fortitudinem in genere non solum respicit, sed præsertim ad id quod Hercules à poetis immanibus feris exitium dedisse dicitur; jocosè dictum intelligatur.

putat vulgus. *Cb.* Tu multum laboris meâ causâ capis. Tu permultum laborem meâ causâ sumis. Tu omnibus ministras, ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo : at eâ lege, ut dimidium mihi restituas. *Au.* Itane agitur : At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva : ego enim sum impudentior, quàm cui ministrari quicquam debeat. *Cb.* Probe facis. *Au.* Eho, tu lupo cibum ministras ? Vulturem invitas ? *Cb.* At jejunas, non cœnas. *Au.* Imò me uno nihil edacius. *Cb.* Imò mendacius ¹ nihil. Proinde agito ac si domi sis tuæ. *Au.* Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. *Cb.* Quid tibi hoc vinum placet ? Quid hoc villi delectat ? *Au.* Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. *Cb.* Utrum mavis ? rubrum, an candidum ?

NON REFERT, QUO SIT COLORE ; *formula.*

Au. Equidem utroque juxtâ ² delector. Nihil refert, quo sit colore, modò sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert, quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene ³. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat, modò palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modò gratus sit sapor. *Cb.* Credo. Atqui sunt cœnaticæ ⁴ philosophiæ cum primis periti, qui negant vinum esse probandum, nisi quod placeat quatuor sensibus : oculis, colore ; naribus, odore ; palato, sapore ; auribus, famâ & nomine. *Au.* Ridiculum ! quid fama conducit ad potum ? *Cb.* Tantum, ut multi non stupidi palati vehementer probarint villum Lovanio ⁵ vernaculum, cum crederent esse Belnense ⁶. *Au.* Fortasse jam larga potatione palatum obsurduerat ⁷. *Cb.* Imò nondum attigerant poculum. Tamen iudicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. *Au.* Album nostrates rubro præferunt, quod rubrum paulo sit acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, &, ut arbitror, salubrius. *Cb.* Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est hornum. Hoc bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum : sed jam vappescit ac despiscit senio. Ætate vigor evanuit. *Au.* Luculli ⁸ divitias audio. *Cb.* Heus puer, ubi cessas ?

¹ Durius tantisper sonaret tale responsum linguâ nostrâ vernaculâ, at dandum aliquid ludo super affinitate vocum edacius & mendacius.

² Æque, æquali gradu.

³ *If the taste be pleasant.*

⁴ *Table of philosophy* Alludit ad Horatianum istud lib. ii. sat. iv. ubi poeta inducit Catium cœnaticæ philosophiæ veluti profectorem, dantemque de bene cœnando regulas.

⁵ *Of the growth of Lovain.* Urbe nota in Brabantia, unde nunquam generosum vinum.

⁶ *Id est, ex Belna, de Beaune, Burgundia* urbe, unde totius Gallia generosissimum vinum.

⁷ *Id est, hebes factum erat, ita ut vina distinguere non posset.*

⁸ Romanorum forsitan ditissimus fuit, lautiusque vivens.

cessas? Nos hîc planè negligis: non vides quanto fit hîc siccitas? Quid si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingueremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes, quòd parùm es hilaris? Quid accidit tibi, quòd sedes tristior? Quid est tibi, quòd minimè gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc Chrysippum¹ agis, Melissâ tibi opus est. *Au.* Quam hic mihi fabulam narrat? *Cb.* Chrysippus adeo fertur intentus fuisse suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingestisset. *Au.* Ille vero indignus erat, qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, est, quo id efficias. *Cb.* Memini. Recte admones: liberarius bibendum; largiùs, copiosiùs, meraciùs oportet bibere.

REM ATTIGISTI; formula.

Au. Rem acu tetigisti². Recte judicas. Scopum attigisti. Nam, *Fœcundi calices quem non fœcere disertum*³? *Cb.* Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia: sed quoniam in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, poetarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum poetis, Musarum virginum⁴ cultoribus? *Au.* Quæstio, ita me Bacchus amet⁵ poculis digna! Verum quorum tuæ questiones spectent, satis intelligo. *Cb.* Quorsum, amabè? *Au.* Astute de vino disputationem injicis Gallicâ technâ, quam didicisse Parisiis te suspicor, nimirum quo minus interim absumatur vini⁶. Abi, virum te judico; non frustra in tanta schola versatus es. *Cb.* Accipio tuâ dicta, referam paria scommata, ubi erit commodum: Sed ad rem⁷. *Au.* Dissolvam⁸, ubi bibero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione vinosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc scyphum dimidiatum. *Cb.* Accipio abs te libenter. Sit saluti. Profit. *Au.* Jam accingor, ut me missum facias⁹. Ego meo more præpostere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet mysterii, quòd vinum potum curas & sollicitudines animis nostris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formosiores: id quod Horatius, cum multis in

in

¹ Chrysippus fuit Zenonis discipulus, eique in philosophia Stoica secundus; *i. e.* ergo, subtristis es, atque edere oblivisceris; subsequèntia planiùs declarabunt sensum, itemque quid velit dicere, cum dicit *Melissa tibi opus est.*

² Vid. pag. 26. num. 1.

³ Horatianus est versus valde facilis intellectu, *Epist.* 1. 5, 19.

⁴ Virgines sînguntur Musæ, quo-

niam liber debet esse, qui scientiùs vel poeti animum appellit.

⁵ Quædam est ethnica jurisjurandi species, quam semel notasse sufficiat.

⁶ Loquacitas genti veluti innata est ejus in ea re tota, credo, techna.

⁷ *Rodeamus* scilicet.

⁸ Respondebo.

⁹ *I am ready, and wait your pleasure.*

in locis, tum præcipuè his versibus apertè testatur :

*Ad mare cum veni, generosum & leno requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ¹.*

Nam quod huic poetas dicârunt deo, id significatum voluisse suspicor, quòd vinum & ingenium excitat, & faciundiam ministrat; quæ duo poætæ sunt aptissima. Unde frigent carmina, quæ scribuntur aquæ potoribus². Est quidem igneus suapte natura Bacchus, sed adhibitis Nymphis³ redditur temperantior. Habes quod quærebas? *Cb.* Nihil unquam audivi verisimilius dici ab homine poeta. Dignus es qui bibas gemmâ⁴. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. *Au.* Puerum habes admodum inurbanum. *Cb.* Est veterator nequissimus. *Au.* Cur non instituis alio pacto? *Cb.* Difficile est canem vetulum loris assuescere⁵. Difficillimum est veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facillè assuescit loro. Me quidem dignus est. *Dignum patellâ operculum⁶.*

SI COGNOSKEREM QUID TE OBLECTET, TIBI MINISTRAREM; formula.

Cb. Decerperem tibi quidpiam⁷, si palatum tuum tenerem⁸. Ministrarem tibi, si gula⁹ tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si, quid potissimum juvaret, scirem. Si nossem ingenium palati tui, essem tibi structor¹⁰. *Au.* Equidem tantundem palato, quantum animo sapio¹¹. *Cb.* Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus¹².

*Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus ecbini¹³.*

Au. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut in schola Catiana¹⁴ institutus videris. Quid enim tuâ gulâ aut sapientius, aut fastidiosius¹⁵? *Cb.* Si oratoriam æquè artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. *Au.* Equidem si alterutrâ carendum esset, culinariam, quàm rhetoricam, mallet. *Cb.*

Subscribo

1 Hi versus commentario non egent, habenturque Epist. i. 15, 18.

2 Haurit hoc ex eodem Horatio, Epist. i. 19, 3.

3 Aqua; Nymphæ enim sunt aquarum deæ.

4 Id est, in poculo gemmis ornato, qualibus utuntur principes.

5 Proverbium est, quod indicat valde difficile esse mutare mores assuetos. Angl. *He is too old to learn.*

6 Proverbium vulgatissimum, apud Latinos, intellectûque facillimum, aliud sensu simile jam vidimus, pag. 27. num.

4. nempe similes habent labra lactucas. Ang. *Like master, like man.*

7 *Would cut you a slice.*

8 Si cognoscerem quid ei placeat.

9 *Palate.*

10 *Your carver.*

11 Præ modestia deprimit simul mentem & palatum.

12 Juvenalis.

13 Nihil habent difficultatis hi versus, habenturque Sat. iv. 143.

14 Recordare quod jam diximus, pag. 62. num. 4.

15 *More nice?*

Subscribo tuo iudicio: graviter, acutè, verèque iudicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures otiosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit, ac reficit. *Concedat laurea lingue*, inquit Cicero²: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, *honestum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dicitur non potest, quanto Diogene³ sapientior Aristippus⁴ mihi fuisse videtur. *Au.* Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus ac simplici aqua victitabat. Quare nihil miror, si Alexander rex fortunatissimus, se Alexandrum, quam Diogenem, esse maluit⁵. *Ch.* Nec ego sanè, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam philosophiam commutarem: fortassis & Catius⁶ tuus facere recusaret. Melius nostri temporis philosophi sentiunt, qui, contenti Stoicorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram philosophiam puto, si parce adhibeatur. Nimum philosophari non laudo. Est enim res perquam jejuna, sterilis, atque tristis. Ubi in calamitatem aut ægritudinem incidi, tum demum ad philosophiam, tanquam ad medicam⁷ confugio. Ubi convalui, rursus illi vale renuncio. *Au.* Tuam rationem probo. Belle philosopharis. Salve igitur philosophe non è Stoa⁸, sed è culina. *Ch.* Quid tandem habes, Erasmi, quod parum sis hilaris? Quid sibi vult corrugata frons? quid silentium? An mihi succenses, quòd te frugaliore cœnâ acceperim? *Er.* Imò tibi sum iratus, quòd tantum impendii meâ causâ sit factum. Interminatus erat Augustinus, ne suâ causâ diem festum faceres: vis nos posthac redire nunquam? Nam talem cœnam dare solent ii, qui unam duntaxat dare constitissent. Quos

F

tandem

1 Jocolè dictum intelligatur, sicut & sequentia, si non, indignum esset Erasmo.

2 In Orat. in Pis. 9. laurea & lingua, per lauream autem ars militaris intelligenda, siquidem laurus in bello acquiritur; per linguam vero ars oratoria, siquidem in ea lingua primas partes tenet; sensus est ergo, duæ illæ tam eminentes artes cedant arti culinariæ.

3 De Diogene jam, pag. 58. num. 4.

4 Fuit hic philosophus toto cælo diversus a Diogene, ipsique coætaneus; his Horatius sequentia suggerit, Epist. i. 17. 13. Si pranderet olus patienter, regibus uti nolle Aristippus, hæc Diogenes: at de Diogene Aristippus: Fastidit olus, si sciret regibus uti. Videas, lector, quia

dicebat melius.

5 Non sic præcisè loquutus est Alexander, sed dixit, Nisi essem Alexander, Diogenes esse vellem, quod quanquam indignum magno Alexandro, magis tamen cum ejus superbo spiritu congruit, quo, in statu quovis, omnes homines supereminere volebat, etenim id ipsum in suo abjectissimo statu assequabatur Diogenes & ipse quodammodo.

6 De Catio jam, pag. 62. num. 4.

7 Supple artem.

8 Id est, non ex secta Stoica, quoniam Zenon hujus philosophiæ princeps in stoa seu porticu docebat, ut jam videmus, pag. 61. num. 3.

tandem convivas videris accepisse? Non amiculis, sed satrapis, cœnam parâsse videris. An nos helluones esse credis? Hoc non est dare cœnam, sed triduanam saturitatem. *Cb.* Etiam tu pergis esse Demea¹? Cras, ut lubet, disputa; hodie Mitionem² te præbeas oro. De impendio cras sobrii disputabimus: nunc nil nisi meras nugas audire libet. *Au.* Christiane, utrum de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? *Cb.* Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis salutare arbitror. Ita ingenium est hominum, ut perniciosissima quæque appetant vehementissimè. *Au.* Galli suillas carnes mirum in modum amant. *Cb.* Galli amant, quæ parvo³ constant. *Au.* Hac una in re Judæus⁴ sum; nam nihil æquè odi atque carnes suillas. *Cb.* Nec injuriâ, quid enim infalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judæis, sentio. *Er.* At ego ovillas pariter amo, & suillas: sed diversâ ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor; suillas præ amore non attingo, nè quid offendam⁵. *Cb.* Bellus homo es, Erasmi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano⁶ carmine utar:

*Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.*

Er. Quanquam, ut ait comicus⁷, *Quot homines tot sententiæ⁸*, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis inesse varietatis, quàm palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac casei nè olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nausæ sint: alius elixis, alius assis, abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et, quod incredibile est, vidi hominem qui nec pane, nec vino, uteretur. *Cb.* Quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? *Er.* Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. *Cb.* Vis ut istud tibi credam? *Er.* Si lubet. *Cb.* Credo, at eâ lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. *Er.* Age, faciam; modò verecundè mentiaris. *Cb.* Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius! *Er.* Quid

1 Vid. pag. 1. num. 2.

2 Commodum, facilem; Mitio enim Demeæ oppositus, talis depingitur apud Terentium, in *Adelph.*

3 Sic sentire plurimos non Gallos vidi, Gallos quosdam vero aliter sentire.

4 *Id est*, facio veluti si Judæus essem, proindeque de suillis non edo, sicut & Judæi non edunt, ex Mosaico præcepto scilicet. *Deut.* xiv. 8.

5 Futile hoc parumper mihi videtur ac sale carens Erasmi, quis amor enim vel offensio in carnem assam aut coctam? at si ad vivam respicit auctor, tunc quod

dicit ad id reduci debet, quod nunc apud nos quidem nimis facetus diceret, *I love chickens, for I never eat any*, quoniam per eum pulli viverent in æternum; sed miretur tales loquendi modos qui velit, non ego: si aliud quàm quod indicavimus intendat auctor, fateor eum huc mihi videri valde obscurum.

6 *Epist.* ii. 2, 61. versus autem citati valde faciles intellectu.

7 Vid. pag. 8. num. 1.

8 Proverbialis locutio gentibus omnibus suspicor communis.

Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? *Cb.* Macilentum quempiam ac monogrammmum¹ esse oportet. *Er.* Imò diceres atletam. *Cb.* Polyphemum² potius. *Er.* Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus pisces vento durati³ sint panis loco: nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. *Cb.* Credo, sed perge mentiri. *Er.* Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu, adjutus, somno faginabatur. *Cb.* Ut nihil pudet! Non possum illud satyricum non dicere:

Tunc immensa cavi spirant mendacia folles⁴.

Tu poetaris. Tu nunc poetam agis. Nam, mentiris dicere, mihi religio⁵ est. *Er.* Mentiar, si non Plinius auctor certissimus⁶ scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum faginari: quo tamen ita altè premitur⁷, ut nè vulneribus quidem queat excitari. Imò, quo magis mireris, addam quod Theophrastus⁸ scribit, per id tempus urforum carnes costas quoque, si afferventur, reviviscere. *Cb.* Vereor nè Parmeno⁹ ille Terentianus ista non contineat. Mihi facile fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus¹⁰. *Er.* Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? *Cb.* Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic ut ego minoris emam sæpenumero. *Er.* Qui sic? *Cb.* Quia famulis plus dandum, quàm daretur in macello vendenti. *Er.* Quæ res cogit hoc facere? *Cb.* Tyrannus omnium violentissimus. *Er.* Quis iste? *Cb.* Mos¹¹. *Er.* Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. *Cb.* Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? *Au.* Equidem, hoc studio planè

F 2

1 Prætenuem; consulas tuum Littleton, vocis sensum & rationem videbis.

2 Prægrandem; siquidem Polyphemus Cycloporum maximus à poetis depingitur.

3 Dried, hardened.

4 Ex Juvenali hic versus Sat. vii. III. unica difficultas est in voce folles, at idem est quod pulmones, qui veluti follium vicem gerunt in nostro corpore, cavi sunt ac eorum vi loquimur, iisque consequenter mendacia proferimus.

5 Id est, non audeo, nefas mihi videtur, religio enim quoddam sacrum, sanctum, & venerabile est, quod nefas est sine veneratione contrectare.

6 Ironice dictum intelligatur, quippe Plinius ille innumera in Historia Naturali scripsit incomperta, imo & falsissima.

7 Sleepeth so sound.

8 Hic, qui & Tyrannus, & Euphrastus, Aristotelis discipulus fuit, multa scripsit, pauca vero extant: utcumque sit de plurimis falsis quæ in historia naturali de plantis & animalibus scripserit, certissimum est eum opus aureum chartæ mandasse legendum nunc in omnibus ferè linguis vernaculis, cui titulus, *Theophrasti Characteres*.

9 Loquitur de seipso Christianus, seipsum digito indicans, & alludit ad id, quod Parmeno apud Terentium Eun. i. 2, 23. se loquacem profiteatur, & quod mendacia continere, i. e. tacere, non possit. *Cannot keep a falsity secret.*

10 I might help you to some venison, if I would treat you hardiomey.

11 Custom.

planè relicto, jam præter literas nihil venor. *Cb.* At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. *Au.* Duobus tamen potissimum canibus assequimur, admiratione scilicet, atque improbitate¹ laboris. Nam & admirari plurimum discendi ardorem ministrat; &, ut facundissimus² poëta scripsit,

Labor omnia vincit improbus.

Cb. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. *Au.* Carnes cervinæ sunt nunc admòdum tempestitivæ³. Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. *Cb.* Quidnam, obsecro? *Au.* Quoties arrexere aures, acerrimi esse auditûs: at contra, cùm remisere, surdos. *Cb.* Istum ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam, si quando fiat sermo de recipiendis aureis⁴, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano aures arrigo⁵. Ubi de numerando⁶ verba fiunt, illico demitto. *Au.* Laudo te, facis ut te decet. *Cb.* Vis de his leporinis clunibus? *Au.* Tibi fumito. *Cb.* An de tergo mavis? *Au.* Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. *Cb.* Vidistine unquam leporem candidum? *Au.* Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit⁷, Plinius ipse viderit. Quòd si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum necesse est. *Cb.* Mihi verisimile non fit. *Au.* Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utramque vim singulis inesse testatur, maris & fœminæ, ac fœmellas sine mare⁸ æque gignere. Istud ipsum multi asseverant, præsertim venandi studiosi. *Cb.* Est ita, ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi sunt ac tenelli. Ministrarem illi nymphæ⁹, si propius assiderem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: calles enim quo gestu sit ministrandum istis Veneribus¹⁰. *Au.* Teneo quid

¹ *Id est*, constantia, perversitas in labore; at cum talem canem pauci sustineant alere, non mirum, si pauci scientiam venentur.

² Virgilius est, versusque portio quæ sequitur habetur Georg. i. 245. ac ex præcedenti nota concludas quid sit hic labor improbus.

³ *In season.*

⁴ *Guineas, &c.*

⁵ Alludit ad id quod Pamphilus apud Terentium Andr. v. 4, 31. audiens de amica quæ maxime cupiat, seipsum alloquens, dicit *Arrige aures, Pamphile.*

⁶ *Of paying them away.*

⁷ Verisimum hujus coloris ibi esse lepores, & alibi etiam; at ridiculum nivem ipsis esse cibum, potus tamen forsan

ad colorem non parum confert, nec ideo necesse est, stomachum eorum nivis colorem induere.

⁸ Falsum hoc, generatio enim nulla, saltem perfectorum animalium, sine duorum congressu; itaque vel hallucinantur Plinius & plurimi venatorum, vel sunt inter lepores hermaphroditi, quod ultimum tamen non facile crediderim.

⁹ Puellæ; quæ discumbere supponitur.

¹⁰ *Id est*, puellis formosis & elegantibus; Venus enim pulchritudinis est dea; at suspicor præterea jocosum auctorem tantisper gaudere in ambiguitate vocis, quæ aliquando aliquid amplius quam pulchras mulieres menti suppetit.

quid dicas, nasute ¹: *Cb.* Quid? te anserinæ carnes delectant? *Au.* Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ficius; ficius est pumice, aut etiam novercâ Furii illius, in quem Catullus ² multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et mehercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Aiunt enim anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profectò, nisi conjecturâ fallor, hic anser ex eorum numero est, qui, canibus unâ cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt ³. *Cb.* Verisimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo seculo relictum arbitror. *Au.* Hæc quoque gallina aut parcum faginatorem habuit, aut amavit, aut certe zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguet. Vide curæ quid faciant! Quod si ex Theodorico ⁴ nostro Gallo faceremus capum, multo citiùs pinguesceret. *Tb.* Non sum gallus. *Au.* Fateor, non es Gallus Cybeles ⁵, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus ⁶. *Cb.* Quid hoc verbi est? *Au.* Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto ⁷. *Cb.* Dic mihi bonâ fide, Augustine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? *Au.* Nihil, nihil sane. *Cb.* Tanto es nequior. *Au.* Sed cum Gallabus nonnihil. *Cb.* Libétne de jecore anserino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? *Au.* Non sum rejecturus, quod à tuâ manu venerit. *Cb.* Non est quod expectes Romanas delicias. *Au.* Quas? *Cb.* Carduos, cochleas, testudines, colubros, fungos, boletos, tubera ⁸. *Au.* Istis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Christiane. *Cb.* Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras est dies jejunii ab ecclesia indicti; adversus hanc efuriem munite vos. Onerate faburra navim adversus imminentem tempestatem. Bellum instat; instruite ventrem comæatu ⁹. *Au.* Utinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissetis à cœna. Miseros nos

F 3

reddis

¹ Vid. pag. 15. num. 10.

² In epigrammate 21, cujus initium, *Furi, cui.* Catullus autem ingeniosus atque jucundissimus fuit poëta.

³ A gallis scil. in hanc arcem noctu irrepentibus, ut videre est in Floro aliisque Romanis historicis; notum est autem præterea anseres à principio apud Romanos vicem excubiarum gessisse in Capitolio.

⁴ Qui hic supponitur acumbere, & Gallus esse natione, quod præbet occasionem joco.

⁵ Vid. pag. 51. num. 2.

⁶ *Id est,* amas Gallicas mulieres; vox non Latina certe, quod auctorem non latebat, at utitur, ut ludat jucundiùs, proindeque mox voce congruenti vocat has mulieres *Gallas*, datque ablativum plurale *Gallabus*, ut dicitur *filiiabus*.

⁷ Fabulam, cui alluditur, de Sphinge & Oedipo reperies in tuo Littleton, *i. e.* ergo proposui ænigma, divina tu.

⁸ *Truffles.*

⁹ Hæc & similia metaphórica non notamus, utpote valde clara, quamvis metaphórica.

reddis ante tempus. *Cb.* Quid ita? *Au.* Quia minus anguem odi, quàm pisces. *Cb.* At non tu solus. *Au.* Quis hoc tædii nobis in-
 vexit? *Cb.* Quis commonstravit aloën, abſynthium, & ſcammo-
 nium dare in remediis? *Au.* Sed iſta dantur ægrotis. *Cb.* Sic hæc
 dantur nimium rectè valentibus. Aliquando prætat ægrotare, quàm
 plus ſatis valere. *Au.* At mihi videtur minus oneris olium impoſitum
 Judæis¹. Equidem ab anguillis & porcis facile temperârim, modò
 liceat capis & perdicibus expleri. *Cb.* In plerisque non res, ſed
 animus, nos diſcernit à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis
 cibis, velut ab immundis, & animum inquinaturis. Nos cum in-
 telligamus *omnia munda eſſe mundis*, tamen carni laſcivienti, velut
 equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis diſto ſit audiens
² ſpiritus. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum ab-
 ſtinentiæ moleſtiâ caſtigamus. *Au.* Audio; ſed eadem operâ de-
 fendì poſſet circumciſio præputii. Moderatur & illa coitus pruritus
³ & cruciatum adfert. Si omnes itidem⁴ abhorrerent à piſcibus atque
 ego, vix à parricida tam atrox ſupplicium exigere. *Cb.* Quorun-
 dam palato gratior eſt piſcium, quàm carnum eſus. *Au.* Con-
 gruunt igitur hiſ, qui gulæ ſerviunt, non valetudini. *Cb.* Equidem
 audivi quondam apud *Æſopos*⁵ & *Apitios* præcipuum luxum in
 piſcibus fuiſſe. *Au.* Qui conveniunt igitur deliciæ cum ſupplicio?
Cb. Non omnibus ſunt murænæ, aut ſcari, aut acipenſeres. *Au.*
 Ergo tenues⁶ ſoli diſcruciantur, quibus ſatis malè eſt, etiam cum
 veſci licet carnibus. Fit enim non rarò, ut, cum licet veſci per
 eccleſiam, non liceat per crumenam. *Cb.* Durum, mèhercle, in-
 terdictum! *Au.* Quòd ſi interdictus carnum eſus divitibus vertitur
 in delicias, & ſi pauperibus ſape non licet veſci carnibus, etiam
 cum licet, ac nè piſcibus quidem, qui ſere cariùs emuntur; cui igitur
 bene erit interdictum? *Cb.* Omnibus: nam tenuibus cochleis aut
 rapis licebit veſci, aut cepe, porrùmve arrodere. Mediocres detra-
 hent nonnihil quotidianis obſoniis. Quòd ſi quid divites deliciabun-
 tur hæc occasione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent eccleſiæ con-
 ſtitutionem. *Au.* Pulchrè dixti. Sed interim à tenuibus, qui ſummis
 ſedoribus alunt familiam, & procul abſunt ab annibus, ac lacubus,
 exigere carnum abſtinentiam, eſt indicere famem, aut *βελιμίαν*⁷ ma-
 gis.

¹ Subauditur, *quam nobis ſub talis*
 eccleſiæ (nempe Papiſticæ) regimine
 viventibus, quæ ſancivit crebriora je-
 junia, & interdixit plures ſpecies cibi,
 imò & ſubſtriones, quàm lex Moſaica,
 ut lex ſequentibus patet, & veriſſimum
 eſt; quanquam pro forma quædam theſi
 obſervantur.

² Obedientiam præſtet.

³ Credo per orationis tempus, donec
 vir revaldeat.

⁴ *At muth as.*

⁵ *Id eſt*, homines *Apitio* ac *Æſopo*
 ſimiles, de *Apitio* jam pag. 60. num. 2.
Æſopus hic autem fuit quoque quidam
 minus notus, at ei ſimillimus, & diſſi-
 millimus *Æſopo* Fabularum auctori
 notiſſimo.

⁶ Pauperes.

⁷ *A λιμός*, fames, *βούς*, bos, quaſi
 diceret: *ſumam bovis, i. e.* ingentem.

gis. Atqui si quid Homero ¹ credimus, longè *miserrimum mortis genus est, perire fame*. *Ch.* Sic visum est Homero cæco, at apud Christianos miser non est, qui benè moritur. *Au.* Esto sanè: sed tamen durum est à quoquam exigere, ut moriatur. *Ch.* Nec hoc animo pontifices interdicut esum carniū, ut intereant homines; sed ut vel affligantur moderatè, si deliquerunt, vel, subducto lætiore pabulo, corpora minùs ferociant adversus spiritum. *Au.* Isthuc ipsum efficiet moderatus carniū esus. *Ch.* Sed in tanta corporum varietate certus carniū modus præscribi non potest, cibi genus potest. *Au.* Sunt & pisces qui multum addant alimenti; sunt carnes quæ minimum. *Ch.* Sed in genere plus alunt carnes. *Au.* Age, dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malle equum alacriorem ac sublascivum, an morbidum, qui subinde collabens sessorem deiciat in terram? *Ch.* Quorsum istud? *Au.* Quia piscium esus, corruptis humoribus, corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. *Ch.* Quibus morbis? *Au.* Podagræ, febrī, lepræ, morbo regio. *Ch.* Qui scis? *Au.* Credo medicis: id malim, quàm experiri. *Ch.* Id fortassis in paucis accidit. *Au.* Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis instrumentis, non potest, ut vult, exerere vim suam. *Ch.* Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum; sed secùs visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. *Au.* Religiosum erat & olim, non violare sabbatum: sed prius erat, servare hominem sabbato ². *Ch.* Suæ quisque salutī consulat. *Au.* Imò, si Paulo volumus auscultare, *nemo quæ sua sunt quærat, sed quisque quæ alterius* ³. *Ch.* Sed unde hic novus theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus magister noster? *Au.* Quia mihi malè convenit cum piscibus. *Ch.* Quid igitur? An non abstinēs à carnibus? *Au.* Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. *Ch.* *Charitas omnia suffert* ⁴. *Au.* Verum; sed eadem quàm minimum exigit ⁵. Si iussert omnia, cur non ferunt nos his vesci cibis, quos indulsit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? *Ch.* Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas nomothetæ ⁶. *Au.* At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremò, non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An cùm cœperit

F 4

rit

¹ Græcus Poeta omnium notissimus & nobilissimus, ut omnes nōrunt.

² S. Matt. xii. 12.

³ 1 Cor. x. 24.

⁴ 1 Cor. xiii. 7.

⁵ Hoc verè est adversarium suis ipsius telis conficere.

⁶ Legislatoris; à νόμος, lex, & τίθημι, pono, statuo.

rit ichthyophagus ¹ agere animam? Serò morienti porriguntur carnes. - An cùm totum corpus habet epialis? Non tanti erat ciborum delectus. *Cb.* Quid igitur tu velles præscribi? *Au.* Scio, si quis mihi credat ecclesiasticæ rei dictaturam ². *Cb.* Quid isthuc verbi est? *Au.* Si Summus essem pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipuè sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderatè & cum gratiarum actione; darémque operam uti hoc, quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. *Cb.* Nimirum istud meâ quidem sententiâ tanti est, ut te faciamus pontificem. *Au.* Rides; sed tamen cervix hæc ³ sufficeret vel triplici coronæ ⁴ sustinendæ. *Cb.* At interim vide, nè ista scribantur inter articulos Parisiensem ⁵. *Au.* Imò quicquid dictum est scribetur in vino ⁶, sicuti par est dicta inter pocula. Sed satis est jam theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in Sorbona ⁷. *Cb.* Quid vetat dici Sorbonam, ubi benè forbetur ⁸? *Au.* Sorbeamus igitur, non disputemus; nè nobis à forbis ⁹ dicatur Sorbona, non à forbendo.

CHRISTIANUS, CONVIVÆ, MIDAS, ERASMUS, PUER, AUGUSTINUS.

Cb. Agite, hospites humanissimi, quæso ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbetè vos hilares ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale. Ego, vestrà facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sanè vester mihi adventus conspectusque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. *Co.* Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans lautâque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Nam magnificentior fuit, quàm sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicârim, quòd primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jecis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. *Cb.* Verum de convivarum numero hîc mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores

tribus,

¹ Græcum est quoque, at reperias in tuo dictionario, sicut & epialis paulo infra.

² Summum regimen; concludet & ipse puer, cùm in dictionario viderit, quid sit dictatura, i. e. ergo si essem papa, ut mox declarat.

³ Commonstrat caput Augustinus.

⁴ Papali dignitati; gerit enim papa triplicem coronam.

⁵ Irridet Parisienses Sorbonistas, qui tunc articulos faciebant de iis quæ dicta vel scripta fuerant a quibusdam, ab ipso Erasmo præsertim, quos hæreticos pronuntiabant, volebantque tales a papa

pronunciari, talesque existimari a principibus; cui rei non absimile quidam & adhuc ubique fere faciunt.

⁶ Id est, delebitur statim, non dictum censebitur, quoniam statim perit, quod in vino scribitur.

⁷ Facultas est hæc Parisiensis theologicæ, ad cujus doctores vidimus jam auctorem respicere, i. e. ergo, non sumus in loco exercitationibus theologicis destinato.

⁸ Mirum si hanc jocandi occasionem tali convivio congruentem præterisset.

⁹ Pomi quoddam genus est, quod acerbitate constringens fauces impedit, quo minus benè bibatur.

tribus, neque plures novem esse oportere scripsit Varro ¹. Tres enim sunt Charites, id est, Gratia, humanitatis ac benevolentiae praefides: & novem sunt Musae honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse video, virginibus exceptis. *Au.* Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites, adhibuimus. Deinde, quia à novem Musarum choro Apollo ² abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. *Cb.* Poeticè dixisti, Si mihi laurus adesset, lauream coronam caput tuum cingerem, fierisque poeta laureatus ³. *Au.* Si malva ⁴ coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est quam ut mihi conveniat. *Haud equidem tali me dignor* ⁵ honore. *Cb.* Vultisne singuli tantumdem meam causam facere, quantum vestra sum facturus? *Co.* Volumus, ac lubentes quidem. *Cb.* Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem: à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. *Mi.* Accipio abs te libenter. "Pro quo vulgus, praestolor ⁶ dicit." Equidem non recuso. Nihil tuam causam recusabo. *Cb.* Tu inde caeteris propina. *Mi.* Erasmi, praebibo tibi dimidiatam pateram. *Er.* Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Prosit tibi. "Proficiat durius dicitur." *Cb.* Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui, furcifer? *Vola*, adfer ejusdem generis sextarios duos. *Pu.* Erasmi salve; quidam pro foribus te conventum expetit. *Er.* Quisnam est? *Pu.* Mori ⁷ famulum se dicit; herum ejus ex Britannia advenisse; cupere ut se visas, quandoquidem primam luce iter parat in Germaniam. *Er.* Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abundum. *Cb.* Rationem, Erasmi doctissime, hujus coenae ego confecero. Non est quod calculum frustra teras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te molestum est, nondum peractam fabula ⁸. *Er.* Quid superest, nisi ut dicam, Valet & plaudite ⁹? *Cb.* Age, boni consulemus, quando tu non ab equo ad asinos ¹⁰, sed ab amicis ad amicissimos properas. *Er.* Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua

¹ Auctor, qui, teste Gellio, haec scripsit in Menippaeis.

² Siquidem Musarum deus est.

³ Quoniam poetae eximii vel ab ipsis imperatoribus lauream donabantur, hinc tales dicebantur laureati.

⁴ Herba est vilissima, nulli unquam in honorem data, sic ridet auctor, ut parvi faciens vel ipsam lauream, nisi quid reale secum adferat.

⁵ Judeo dignum; Virgil. *AEn.* i. 339. & est finis versus.

⁶ Vox tamen est verè Latina, sed sen-

sui in quaestione non respondet bene.

⁷ Nostrum intelligit notissimum cancellarium sub Henrico octavo, ipsi Erasmo amicissimum.

⁸ Fabula.

⁹ His duobus verbis coronabantur olim comediae seu fabulae, hic congruunt ergo bene, quoniam convivium, quod vocatum jam *fabula*, respectu Erasmi peractum supponitur.

¹⁰ Proverbium, cum quis, melioribus relictis, ad pejora animura appellat.

tua humanitate ad hoc convivium longè suavissimum me vocâris. Valet, sodales optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. *Cb.* Heus Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? *Co.* Nihil omnino. Strenuè munus nostrum administramus. *Cb.* Tolle igitur hæc, ac bellaria ¹ appone. Muta quadrulas atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pyra vino perfunde. Adfunt mora præcoqua, etiam cæmi nostræ nata. *Co.* Tanto erunt suaviora, quod vernacula ². *Cb.* En pruna cerea, en Damascena, rarum apud nos spectaculum. En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ³ ego hisce manibus conseci. Nuces castaneæ, omne deliciarum, quas horti nostri benignè effundunt, genus. *Au.* Sed flosculi desunt. *Cb.* Isti Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimum amant, quæ minimo constat. Nobis non est ea mens, aut ingenium. *Au.* Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placeant quæ minimo constant. *Cb.* Sed heus tu, Augustine, num tu credis te hîc immunem bibisse ⁴? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. *Au.* Is jamdudum me missum fecit ⁵. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. *Cb.* Unde ille sibi vindicat tantum auctoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nôsti priscam convivorum legem, ἡ πίθι, ἡ ἀπιθί. ⁶ *Au.* Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum est, & cujus intererat servari ⁷. *Cb.* Sed omnium convivarum interest, servari leges inviolabiles. *Au.* Age, quando hæc est Germanorum religio, exorbebo quod reliquum est. Sed quid tibi rei mecum est? *Cb.* Impendium reddas oportet unus nomine omnium ⁸. Quid expalluisti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod sæpe fecisti, ut aliquâ elegantia doctiores à cæna surgamus: neque enim clam te est, veteres illos in secundis mensis ⁹ hilariora quædam disputare solitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio potest enunciari, *Indignum auditu?*

INDIGNUM AUDITU, formula.

Au. Dixi pulchrè per posterius supinum: Auditum minime est indignum. Indignum est audiri. Haud dignum est quod audiatur. Est, ut audiatur, indignum. Levius est, quam quod audiri debeat. Vix operæ pretium est referre. Non tanti est, ut audiatur. Ineptius est, quam quod audiatur. Non est operæ pretium narrare. *Cb.* Quot modis hæc sententia verti potest, *Magno mihi constat?*

VARIANDI

¹ The dessert.

² Of your own growth.

³ Arborem, ex qua crevit.

⁴ Id est, nihil conferendo de tuis in hoc convivio; videbis infra quid intelligat.

⁵ Hath excused me.

⁶ Vel bibe, vel abi.

⁷ Whose interest it was that it should be observed.

⁸ You alone must pay for all.

⁹ The last course of the table, the dessert.

VARIANDI RATIO HANC ORATIONEM, *Magno miki constat.*

Au. His verbis, *impendo, infumo, impertio, constat*: ut, Multum in te docendo infumpfi laboris. Plurimum ea in re operæ infumpfi. Non minus pecuniæ quàm curæ in eam rem impendi. Non parum infumpfi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi constat, multo sudore, multâ operâ, plurimo labore, sumptu ingenti, pecunia magnâ. Pluris mihi constat, quàm credas. Minoris mihi constat uxor, quàm equus meus. *Cb.* At quid sibi vult, *Augustine*, quòd verbo isti, *constat*, modo ablativum, modo genitivum casum apponis? *Au.* Quæstionem perutilem ac latè patentem movisti. Verùm, nè convivas loquacitate mea premam, paucissimis absolvam. Sed cupio singulorum hac de re audire sententiam, nè cuiquam, ut dixi, sim molestus. *Cb.* Quidni cupiant idem vel puellæ? *Au.* Illæ fanè nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammaticâ bene fortunante. "Scis verba emendi ac vendendi, aliaque esse consimili significato, quibus apponantur hi genitivi *soli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque*: at ita, si substantiva non apponantur: quæ si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. Quod si pretium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum substantive positum, in ablativo pones, nisi per adverbia loqui malis." *Cb.* Quænam verba sunt, de quibus præcipis? *Au.* Hæc fere sunt, *emo, mercor: redimo* (id est, aut captum, aut perditum) *vendo, venundo: revendo* (id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat) *venco* (id est, vendor) *cujus præteritum venivi vel venii: supinum venum: hinc venalis.* Ab illo, id est, *vcndo, vendibilis* manat. *Merco*, pro interservio, & stipendium facio. *Comparo*, id est, emo vel committo. *Commuto*, muto, permuto, *Cambire* penitus barbarum in hoc sensu. *Æstimo*, taxo; *indico*, pro æstimo, censo. *Liccor*, liceris: *licitor*, licitaris: addico. *Distrabor*, id est, circumferor ut veneam. *Metior* pro æstimo, aut taxo. *Constat*, pro emitur. *Conducere*, locare. *Fænero*, ad fœnus do. *Fæneror*, ad fœnus accipio. *Paciscor*, pactus sum. *Pango*, pepigi, id est, pactum facio. *Cb.* Da exemplum.

VENDENDI & EMENDI, *formulae.*

Au. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis². Hui, nimio locas. Imò locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imò jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio,

ut

1 Obsoletum quidem verbum, videbis tamen in quibusdam auctoribus; idem est quod commutare.

2 Vox verè non Latina, sed com-

moda; hoc vidit auctor benè, intelliguntur ergo *French pounds*, quæ singulæ valent *twenty pence*.

ut solent qui licentur. Tu ipse tanti posside. Quid liceris, vel licitaris, cum nihil sis empturus? Quanticunque addixeris, solyam optimâ fide.

ALTERUM EXEMPLUM.

Congrum istum, Syra¹, quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpissima. Imò minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, si non tanti mihi constat, aut certè non multo minoris. Mentiris, venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, si queam: sed fatuos non invenio. Quid si liciter teipsam? Quanti æstimas te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas² te? Dic, quanti te taxas³? Quanti teipsam inscribis? Decem scutatis⁴. Huius tanti? Eho, an tu minoris me æstimas? Ego olim non semel pluris in unam noctem sum conducta. Credo; at nunc non paulo minoris æstimo quàm piscem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æstimo, quanti tu me. Qui te teruntio emerit, nimio emerit. Aut plus emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larvâ tibi opus est, nam rugæ istæ non sinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non sum venalis. Ego ne culmo⁵ quidem te emero. Constiit pluris.

TERTIUM EXEMPLUM.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus sum vectigalia. Quanti tandem? Decem millibus⁶. Huius tanti? Ne mireris; erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta sunt vectigalia? Chremeti, uxoris tuæ summo & maximo amico. Sed divina, quanti sunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone! ego mihi hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum nolim! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. "Ani-
" madvertisitine in his orationibus, ubicunque adsit substantivum pre-
" tii id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo positis, aut in adver-
" bium mutatis? Comparativum nunquam audisti sine substantivis,
" exceptis illis duobus, *pluris & minoris*. Sunt & alia verba, de
" quibus fumus loquuti, non admodum dissimilia, *sum, facio, habeo,*
" *duco, æstimo, pendo*, quæ idem ferè significant: *sic* itidem. Jun-
" guntur autem his fere genitivis, *multi, parvi, magni, pluris, plu-*
" *rimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, flocci, pili, nihili,*
" *nauci, hujus*, & si qua sunt his similia. *Ch.* Da exempla.

Æ S T I -

¹ Nomen gentile quod vile habebatur apud Romanos, proindeque dabatur servis, & vilibus mulieribus; mulier est hinc ergo vilis, cum qua Augustinus se colloqui supponit; distingues facile quæ supponatur mulier dicere, & quæ Augustinus; idem observandum in parte sequentis paragraphi, excepto quod cum vili & paupere muliere non se loqui supponat Augustinus, sed cum publicana divite. Præcedentis paragraphi eadem fere ratio.

² Ask for?

³ Rate?

⁴ Subauditur *nummis*, qui scutati dicuntur, quoniam signati sunt scuto, a *shield*, & sunt moneta inferioris Germaniæ.

⁵ For a straw.

⁶ In talibus *moneta* plurimum in usu in loquendo est intelligenda, si quis ergo sic loqueretur apud nos, *pounds* essent subintelligenda.

ÆSTIMANDI formulæ.

Au. Scis quanti te semper fecerim? Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos semper feci plurimi. Aurum hæc tempestate magni venditur, literæ nihili, sive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quàm credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret: Pluris apud nos sit aurum sine sapientia, quàm sapientia sine auro. Hoc pluris te habeo, quòd doctus sis. Minoris hîc fies, quòd mentiri minimè calleas. Hîc multi fiunt qui *nigrum in candida vertunt*¹. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum possidebis. Tanti ubique habebis, quantum habebis. Non quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tanti Christianum meum facio, quanti alium neminem. “Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ naturâ suâ non significant emptionem, aut aliquid simile. Petrus ofculum puellæ “scutato emit.” Sit illi faustum; nolim ego bafiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnastis? Quosdam sexcentis sestertiis² cœnasse legimus: at Galli sæpenumero liardo³ cœnant. Faustus quanti docet? Parvo: at pluris, quàm Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem⁴ & seipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno⁵ dormiunt. Demosthenes pluris filuit, quàm alii loquebantur⁶. Æqui bonique consulas oro. “Est & aliud verborum genus, quæ accusativum unâ cum genitivo aut ablativo casum exigunt: quæ sunt: *Accuso*, id est, objicio crimen, aut culpo etiam absentem; *incuso*, culpo extra iudicium; *arguo*, reprehendo; *insimulo*, impingo suspicionem culpæ; *postulo*, in jus voco; *accerso*, defero; *damno*, condemno, pronuncio illum esse in culpa; *admoneo*, commonefacio.

Cb. Exempli causâ.

Accu-

1 *Id est*, qui prava recta faciunt, habetur apud Terentium in Phorm.

2 Quid sit *sestertius* & *sestertium* discas ex dictionario, sed hoc credo tamen mihi notandum venit, sestertia simpliciter in neutro plurali semper intelligi mille, *i. e.* significare mille sestertios, & cum adverbio numeri semper intelligi centum mille; verbi gratiâ, decem sestertia sunt decem millia sestertiorum, decies vero sestertiûm (quod tunc sic scribitur pro *sestertiorum*) sunt decem centena millia sestertiorum vel sestertiûm; sexcentis ergo hîc sestertiis, sunt sexcentis sestertiorum millibus, quod prodigiosam summam faciet unicæ cœnæ sumptui comparatam, etiamsi pretium fere infimum at magis receptum sestertio tribueris, scil. *three half pence*, erit enim summa 3750

pounds Sterling, respicit autem auctor ad plures luxuriosos veluti Apitium, Antonium, Heliogabulum, &c. Sed ad Lucullum præfertim Romanorum illum divitissimum & splendidissimum, qui sic multoties cœnasse scribitur.

3 Vox non Latina, quâ intelligit quod Galli vocant *un liard*, quod est præcisè *one farthing*.

4 *Opes*.

5 Respicit ad Galbam, ni fallor, de quo diximus, pag. 12. num. 7. qui dormiendo vel saltem dormire simulando, favorem Mecænatensis captabat, & id simile, aut similia.

6 Quoniam Demosthenes ille oratorum maximus aliquando præmium accepisse dicitur, ut sileret,

ACCUSANDÆ formulæ.

Au. Scipio accusatus est ambitus¹, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipse impudentissimus. Lepidus² postulat est repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem infimulabis avaritiæ, malè audies. Admoneto eum pristinæ fortunæ. Mortales ipso vocabulo suæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. “Sunt pleraque quæ accusativum geminum admittant: Doceo te “literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Poposcit “me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quòd in his “secundum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus “manet. A me doctus es literas. Postulant me furti. Postulor “furti. Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii³.

Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum helluo fatietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. *Cb.* Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulatori. *Mi.* Pulchrè dicis. Nihil enim hoc vespertino cœlo amœnius, nihil salubrius. *Cb.* Petre, adesdum. Tolle suo quæque ordine, ac vinum cyathis infunde. *Pe.* Jubésne agi gratias? *Cb.* Age. *Pe.* Græcè mavis, an Latine? *Cb.* Utroque modo. *Pe.* “Gratias agimus tibi, pater cœ- “lestis, qui tuâ ineffabili potentiâ condidisti omnia, tuâ inscrutabili “sipientiâ gubernas universa, tuâ inexhaustâ bonitate cuncta pascis “ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno “tuo nectar⁴ illud immortalitatis, quod promisisti ac præparâsti verè “diligentibus te, per Jesum Christum: Amen”. *Cb.* Dic eadem Græcè, nè cæteri quid dicas intelligant. *Pe.* Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἄβραμ, ὁ τῆ ἀρχῆτῃ σε δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῆ ανεξηρευνήτῃ σε σοφία κυβερνῶν ἀπαξάπαυλα, ὁ τῆ ανεξαντλητῃ σε χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε κ' αὐξάνων· χαρίζε τοῖς υἱοῖς σε, τὸ μέγα σε πόσις πωῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὁ ἰκείσχε κ' ἠτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀσπαῶσι σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τοῦ μέγα σε ζῶντος κ' βασιλεύοντος, ἐν ἐνότητι τοῦ Πνεύματος Ἁγίου, εἰς τὰς αἰῶνας· ἀμήν. *Cb.* Habeo vobis, hospites candidissimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati sitis; oro æqui bonique consulatis. *Co.* Nos vicissim gratiam referre

1 Id est, of aiming too much at the people's favour, to grow powerful in the republic; notus autem satis hic Scipio, Romanorum dux amabilissimus dilectissimulque, qui nulli præterea in re militari cessit.

2 Qui triumviratum obtinuit cum Antonio & Augusto.

3 In his plurimisque antecedentibus affinis aliquid subintelligitur, quoad vulgatos loquendi modos revocantur.

4 Potus est deorum apud poetas profanos, sensu Christiano intelligendus, sicut ut multa alia, quæ non notamus, utpote plana satis. *Fluvius autem deliciarum*, est Spiritus Sancti locutio.

referre volumus, non tantum habere ¹. Proinde nè multis ² agantur gratiæ. Quin potius furgamus, & expatiemur. *Au.* Ducamus nobiscum virgines; nam eò minus molesta erit deambulatio. *Cb.* Rectè sentis. Ne desint nobis flosculi ³, si forte locus flores non habebit. Utrum mavis nostris in hortis more poetico reptare ⁴, an foris ad amnem expatiari? *Au.* Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus serva. At solè inclinato annium aspectus oculos mirum in modum juvat. *Cb.* Antecedite igitur, Augustine, ut poëta dignum est: latus tuum claudam. *Au.* Bone Deus! quantum comitum, quantum pompam nobiscum ducimus! Dicit non potest, Christiane, quantum mihi placeam. Satripes mihi videor. *Cb.* Age, nunc promissum præsta. Solve quod recepisti. *Au.* Quid me potissimum vis dicere? *Cb.* Ego quondam in Pollionis ⁵ oratione cum multa, tum illud in primis, solebam admirari, quod tam facilè, tam crebrò, tam venustè orationem verteret: quæ res non modo singularis ingenii, verum etiam multi usûs mihi videtur. *Au.* Haud injuriâ istud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & scribendi usu contigisse opinor, potius quàm ratione aliquâ, aut præceptione. *Cb.* At ego rationem aliquam istius rei, si fieri potest, expecto. *Au.* Ita, ut dixi, res habet. Verum, quia te tantoperè video velle, quantum potero morem geram, easque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam. *Cb.* Age, percipio. *Au.* Accingor.

COPIÆ COMPENDIUM.

ARGUMENTUM.

Brevis de hac copia præceptio. Orationem suavissimam, copiosè, facilè, crebrò, & venustè variare docet; regulis breviter traditis, & praxi earum elegantissimâ pbrascos unius versione.

i. **P**incipio, res ipsa puris, electis, ac Latinis verbis efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt enim per multi

¹ Quoniam habere gratiam denotat propriè gratitudinis sensum, agere vero gratitudinis demonstrationem.

² Subaudi *verbis*.

³ Dicimus enim formosis mulieribus, quod flores videre est in earum vultu, lilia scilicet & rosas.

⁴ Siquidem poëtæ, cum cogitabundi sint, ambulare propriè non censeantur, sed reptare: at præterea alluditur ad Horatii versus Epist. i. 4, 3. Ubi alloquens Tibullum, postquam dixerat, Dicamne te talia aut talia facere, subjungit, *An tacitum sylvas inter reptare salubres, curantem quicquid dignum sapiente bono-*

que est?

⁵ Quis, ut patet ex Quintiliano Inst. lib. xii. cap. xi. coætaneus Ciceroni, cum Messala primas post ipsum Ciceronem partes obtinuit in arte oratoria, multa scripsit, pauca extant, aut forsan nulla, quanquam innuere videatur hîc Erasmus, unam, alteram, aut plures, ex eo orationes superesse, at forsan quædam solum fragmenta vidit Erasmus in appendice cujusdam alius auctoris, apud Germanos aut Italos in lucem editi, vel manuscriptum quoddam nobis ignotum, ac in lucem nunquam editum.

multi, qui nescio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne semel quidem rem possint aptè explicare. Isti, tanquam semel balbutisse sit parum, balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen susceperint, ut, quàm barbarissimè dici possit, dicant. Itaque inepti synonyma quædam congerunt, adeò interdum inter se dissidentia, ut ipsa mirentur¹, quo pacto convenerint. Quid enim absurdius, quàm hominem pannosum, cui nè una quidem, quam sine pudore possit induere, sit vestis; eum tamen subinde suos pannos mutare, ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minus ridiculi videntur isti varietatis affectatores, qui cum barbarè semel dixerint, repetunt idem multò barbariùs, demum iterum atque iterum indoctiùs. Hoc est non oratione, sed solœcismis, abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est explicanda. ii. Deinde mutatoriis² verbis utendum, si quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. iii. Demum ubi propria deficient, translaticiis³ erit utendum, si modo verecunda⁴ sit translatio. iv. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis constabant. v. Postea verba, si licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. vi. Postremò, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus. vii. Aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorsum. viii. Aut certè quod pronunciativè⁵ dictum, per interrogationem efferemus. Nunc, exempli causâ, hanc sententiam sumamus:

LITERÆ TUÆ MAGNOPERE ME DELECTARUNT.

Literæ.

Epistola, epistolum, scripta, schedæ, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, supra modum, plurimum, non mediocriter, summopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, mellitissimæ fuerunt, jucundissimæ, &c. Habes

1 Figurata dictum, verba enim mirari non possunt, at sic loquitur auctor, ut majori cum energia enunciet quàm mirum sit hæc synonyma convenisse.

2 Variety of expressions.

3 Metaphorical.

4 Id est, nec durior, nec fastuosior, sed apte congruens.

5 Id est, affirmatione, vel negatione simplici; at dubitandum forsitan an vox vere sit Latina.

Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum¹. *Cb.* Tuæ literæ magnopere me delectârunt. Tua epistola mirificè nos exhilaravit. *Au.* Verte activum in passivum, alia erit facies: ut, Dici non possit, quàm tuis sim scriptis exhilaratus.

ITEM PER ALIA VERBA IDEM EFFICIENTIA.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola celsitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiâ tuâ mihi scripta attulerunt. Gaudio tuâ me scripta, quantus eram², perfuderunt. "Hic non ita liceret mutare in passiva, nisi in " illo postremo, *perfusus gaudio*, quod usitatè dicitur; Capiebatur à " me voluptas; allatum est gaudium, non perinde usitatè dixeris.

Per afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolum peperit.

Per sum, & nomina adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tuâ illa epistola sanè quàm gratissima.

Per nomina substantiva.

Ineffabili voluptati tuâ nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vitâ tuis literis accidit jucundius.

" Quanquam hâc ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est " negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiamus: ut, Vehementer te amat Henicus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrinâ admirandâ. Est homo non contemnendâ doctrinâ. Thomas³ est summo apud suos loco natus: non infimo loco natus. Augustinus⁴ eloquentissimus fuit: non ineloquens fuit. Carneades⁵ orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. " Et id genus similia, quæ nunquam non usu " veniunt: sed admonuisse rem clarissimam satis est." Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationem genere uti, modestiæ causâ, præ-

G

sertim

¹ Let us make an attempt.

² All over, from head to foot.

³ Thomam Aquinatem intelligit, monachum ex Dominici ordine, auctorem libri cui titulus *Summa*, vixit in seculo decimo tertio, vocatus est *angelus scholæ & angelicus doctor*.

⁴ Hic est Hipponensis episcopus, patrum ecclesiæ forsan notissimus.

⁵ Is est qui cum ab Atheniensibus missus esset Romam, Cato de eo dixit in senatu, *Caveamus ab hoc viro, eloquenti nimis potest*.

fertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, rectè & venuste dicimus.

Modestiae causâ.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non postremus partes tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostra revertamur. Nihil tuâ epistolâ unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quàm tua scripta. Nullâ unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

“Hoc modo singulæ orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistolâ illâ tuâ nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?”

Hoc modo rursus singulas fere orationes variare licebit. *Cb.* Quid deinde fiet? *Au.* Jam paulò liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. *Cb.* Dic exempli causâ. *Au.* “Quod modò per nomen *incredibile*, modò per adverbium *incredibiliter*, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus: Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu & tibi creditu, perdifficile fuerit quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare profus nequeo, quàm sim tuis literis gavissus. “Et etiam in infinitum. Rursus alio pacto. “Nam hætenus & per negationem, & per interrogationem, postremò per infinitas orationes variavimus. Nunc per subjunctivas sive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatus, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quàm tuæ literæ. Ita me Deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. “Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. *Cb.* Quid deinde? *Au.* Nunc ad translationes, similitudines, & exempla fugiendum est.

Translatio est in his:

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil nisi meræ deliciae tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt tuæ literæ. “Et hujusmodi plurima. Sed cavendum, ne obsoletis aut durioribus translationibus utamur, quale est illud:

*Jupiter hybernas canâ nive conspuat Alpes*¹.

Et quale est illud: *Cæna tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit*².

¹ Versus est ex quodam Furio, ad quem irrisorie respexit Horatius, Sat. li. 5, 41, eum dixit, *Furius hybernas canâ nive conspuat Alpes*, in Furiis versu autem nunc citato quædam, ut supponit auctor noster, sunt reprehenden-

da, hoc præsertim, quod *conspuo* (in quo est metaphora) aliquid fastidiosum animo objiciat, indignumque Jovis majestate.

² Hoc enim totum nimis durum atque amplificatum est.

Comparatio à simili.

Tua scripta omni vel ambrosiâ¹, vel nectare suaviora fuere. Literæ tuo quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ & filiquam² omnem, mel Atticum, & saccharum omne, nectar ambrosiâque deorum longè superavit. “Hic quicquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam Hero Leandri³ sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis, accepisse, quàm tuas accipi. Vix crediderim, aut Scipionem eversâ Carthagine, aut Paulum Æmilium⁴ capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quàm ego, simul ac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit, “Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis, infinita possunt inveniri. E physicâ verò sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere necesse est.” Nunc, si libet, in alia sententia tentemus.

NUNQUAM DUM VIVAM TUI ERO IMMÉMOR.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Priùs vivere definam, quàm tui meminisse.

Per comparisonem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam nè Lethæus quidem amnis⁵ poterit abolere.

Præterea per ἀδύνατον⁶, aut, more Poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit⁷.

Antè leves ergo⁸, &c.

Quæ non est multi negotii excogitare. Verùm, nè immodici videamur, his in præsentia⁹ contenti sumus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. *Cb.* Ego te, Augustine, jam planè exhaustum putabam: sed tu præter expectationem novum thesaurum indicasti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit¹⁰, quàm tibi eadem de re desint verba. *Au.* Si ego hoc mediocri & doctrinâ & ingenio præsto, quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certasse legitur? Sed sol nos relinquit, humescit cœlum, prostat imitari aviculas, testoque ac lecto nos condere. Proinde

G 2

vale.

1 Cibus est deorum, ac de nectare eorum potu jam p. 78. num. 4

2 Suspicio nos certò non cognoscere hunc fructum, quicumque sit, supponendus est gratissimus esse palato. Angl. forte liquoris.

3 Celebratus est, ab Ovidio præsertim, amor inter Leandrum & Hero.

4 Scipio & Æmilius inter Romanos clarissimi, propter hæc duo hinc indicata præclara facta.

5 Quem omnes mortuos pertransire poëtæ canunt, eoque omnium præteritorum oblivisci.

6 Impossibile.

7 Virgillii versus est notus & facilis, Eclog. v. 76.

8 Indicat quatuor alios versus notissimos ex eodem poëta, Eclog. i. 60. qui impossibilia nobis exhibent.

9 Nunc.

10 Nostrum scil. humanissimum.

vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. *Ch.* Tu itidem bene valeas, Augustine omnium doctissime.

CONVIVIUM RELIGIOSUM.

ARGUMENTUM.

Religiosum convivium docet qualia esse debeant Christianorum omnium convivia. Natura rerum non est muta, sed undiquaque loquax; suppeditans contemplationis materiam. Horti elegantissimi descriptio, ubi de herbis varie disputatur. De amaraco, cbelidonia, aconito, belliboro. De bestiis, scorpiis, cbanaelconte, basilisco, fuisbus, formicis Indicis, de delphinis, de Alcinoi regis hortis. Mensa erat ethnica religioja. De ablutione manuum ante cibum. Consecratio mensæ ex Chryssostomo. Cavities honoranda, & quare. Lectio Scripturarum in convivio utilissima. Idiotis fas est de Scripturis confabulari. Locus, Prov. xxi. i. illustratus. Deus quomodo avertatur sacrificia præ misericordia, Hos. vi. Nemo læditur nisi a seipso. In vino veritas. Ægyptiis sacerdotibus nefas erat vinum bibere. Locus, 1 Cor. vi. Omnia mihi licent, aperitur. Spiritus Christi in ethnicis & poetis fuit. Scelus contemnitur. Dare omni petenti, intelligendum quomodo. Dandum Christi pauperibus, non monasteriis: mos sepeliendi in templis taxatur. Dandum cum delectu, quantum, quibus, & quatenus. De trahendum nobismet, ut largiamur pauperibus. Nemo potest duobus dominis intervire, exponitur. Gratiarum actio ex D. Chryssostomo.

EUSEBIUS, TIMOTHEUS, THEOPHILUS,
CHRYSOGLOTTUS, URANIUS¹.

Eu. CUM omnia nunc vident & rideant² in agris, demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur. *Ti.* Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut frontium amniúmve: aut, si capiuntur, est aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur³. *Eu.* Tu mihi fortasse fœneratores narras, aut his simillimos negotiatores avaros. *Ti.* Istos quidem, sed non solos, ô bone, imò cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quæstus gratiâ malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma secuti non Pythagoricum, aut Platonium⁴, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, illic esse quæstum, ubi esset populus⁵. *Eu.* Valeant cæci cum suo quæstu: nos philosophi fumus. *Ti.* Et Socrates philosophus urbes præferebat agris, quod esset discendi cupidus, & urbes

¹ Græcâ sunt origine hæc quinque personarum nomina, primum est, *Bene*, i. e. *Valde Pius*: Secundum, *Deum timens*: Tertium, *Deum amans*: Quartum, *Aurca Lingua*: Quintum tandem, *Cæcissis*. Sunt & quatuor alii discumbentes & colloquentes in convivio, at umbrae sunt quatuor ab Eusebio invitatorum.

² Metaphora est materiae maxime congrua, siquidem verno tempore natuza

per flores, frondes, herbasque virentes, veluti ridetur.

³ Proverbium intellectu facillimum, quod plurimis rebus potest adaptari.

⁴ *Id est*, quærentes quæstum, quoniam Pythagoras & Plato quæstum non curabant.

⁵ Quis sit ille mendicus quem speciatim intelligere videtur auctor, nescio, scio bene omnes mendicos sic loqui.

& urbes haberent unde disceret. In agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascerent oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. *Eu.* Est nonnihil quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quanquam meâ sententiâ non est mutâ rerum natura, sed undiquaque loquax est, multâque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quàm opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo secessu, quàm multa docet Phædrum¹ suum, ac vicissim ab eo discit? *Ti.* Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amœnius rusticatione. *Eu.* Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi prædiolum suburbanum, non amplum, sed nitidè cultum; eò vos in crastinum diem ad prandium voco. *Ti.* Plures sumus; exedemus totum prædium tuum. *Eu.* Imò totum convivium apponetur herbaceum, *ex dapibus*, ut inquit Flaccus², *inemptis*³ apparatus. Vinum ipse locus suppeditat; pepones, melones, ficos, pyra, mala, nuces, ipsæ pæne arbores porrigunt, quemadmodum fit in Insulis Fortunatis, si Luciano credimus⁴. Accedet fortassis è corte gallina. *Ti.* Age, non recusamus. *Eu.* At suam quisque umbram⁵ secum adducat, quam volet. Ita, cum sitis quatuor, æquabimus numerum Musarum⁶. *Ti.* Fjet. *Eu.* Unum illud vos præmonitos volo, sibi quisque condimentum suum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. *Ti.* Quod condimentum narras? piper, an saccharum? *Eu.* Imò aliud vilius, sed suavius. *Ti.* Quodnam? *Eu.* Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet stomachum ambalatiuncula. Et hoc quoque commodi ruscule meo debebitur. Verùm ad quam horam libet prandere? *Ti.* Ad decimam, priusquam invalescat æstus solis. *Eu.* Curabitur⁷.

Pu. Here, adsunt convivæ pro foribus⁸. *Eu.* Bonæ fidei est, quòd venistis⁹; sed bis gratum est, quòd venistis maturè, unâ cum umbris vestris longè gratissimis. Sunt enim quidam incivilter civiles¹⁰, qui convivatorem morâ sua torquent. *Ti.* Eò maturiùs venimus, ut esset otium lustrandi, visendique regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari domini sui ingeni-

G 3

um.

1 Fuit Platonis discipulus, atque in ejus gratiam Plato conscripsit dialogum, cui dedit titulum *Phædrus*, in quo Socrates cum hoc Phædro colloqui supponitur.

2 *Horatius*; vocabatur enim Quintus Horatius Flaccus.

3 Subauditur *dapibus*; inemptæ dapes hæc sunt, quæ proveniunt domi, foris non accersantur.

4 Jam Insulas Fortunatas, & Luciano vidisti, pag. 22. num. 4. & pag.

52. num. 1.

5 Jam vidisti, pag. 55. num. 1.

6 Musæ enim novem sunt.

7 Supponitur hîc unumquemque abire domum suam, ibique noctem transigere.

8 Supponitur rursus nunc nocte præterita invitatos adventare ad Eusebii prædium, quò ipsos præverterat Eusebius.

9 *You have kept your words in coming.*

10 Siquidem sic morantur sub civilitatis prætextu.

um. *Eu.* Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certè nidulus est, quavis regiâ gravior. Et, si regnat qui liberè vivit ex animi sui sententiâ, hîc planè regno. Sed præstat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat olusculum¹, & adhuc moderatus est solis calor, visere hortos nostros. *Ti.* Est alius præter hunc? Nam hîc sane mire cultus blandissimo aspectu statim ingredientiæ salutatur, & comiter excipitur. *Eu.* Hinc igitur decerpat sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domûs pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Ne parcite; nam quicquid hîc nascitur, pæne publicum esse patior, Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu. *Ti.* En tibi in ostio Petrus². *Eu.* Hunc ego malo janitorem, quàm Mercurios, Centauros, aliâque portenta, quæ quidam pingunt in foribus suis. *Ti.* Isthuc homine Christiano dignius est. *Eu.* Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis³ alloquitur ingredientem. *Ti.* Quid loquitur? *Eu.* Quin ipse legis? *Ti.* Intervallum aliquanto longius est, quàm ut prospectus oculorum assequatur. *Eu.* En tibi perspicillum, quod te vel lynceum reddet⁴. *Ti.* Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, Matt. xix. 17. *Eu.* Nunc lege Græca. *Ti.* Græca video quidem, at illa non vident me⁵: quare lampadem⁶ hanc trado Theophilo, qui nunquam non cantillat Græca. *Th.* *Μετανοήσατε, καὶ ἰσχυρέσατε*. *Cb.* Hebræa mihi sumam; *וְצַדִּיק בְּאֵמוּנָתוֹ וְחַיָּה*. *Eu.* An vobis videtur incomis janitor, qui statim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad studium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus Mosaicis, sed per fidem Evangelicam? Postremò, servandis Evangelicis præceptis iter esse ad immortalem vitam? *Ti.* Et ecce mox ad dextram ingressus ostendit facellum perquam elegans. In altari Jesus Christus, suspiciens in cælum ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc

¹ *A soap, or broath of herbs.*

² Pictus ibi, quoniam hic apostolus audit apud Papistas veluti Cæli janitor, ideoque claves habens in manu depingitur.

³ Erant enim in eodem loco, quo Petrus scripta quædam tribus linguis proferebat.

⁴ *Id est*, visus acutissimi, ut te docebit dictionarium, ex eo quod lynces dicebantur habere visum præ omnibus animalibus optimum, sed quænam animalia sint hi lynces, nescire me fateor.

⁵ *Id est*, ea non novi, non intelligo; planum est hunc esse sensum, sed an ample dictum sit, plusquam dubito; dandum aliquid verborum ludo,

video, non vident.

⁶ *Id est*, hoc negotium Theophilo perficiendum trado. *Lampadem alii tradere* proverbium est, an vero originem ducat a quodam puerorum lusu nobis non admodum noto, vel a lustratione regiarum noctu cum lampadibus, ut regum magnificentia visitantium oculos magis percelleret, vel ab alio quodam antiquorum more nobis ignoto, in quibus omnibus, cum quis defatigatus erat in portanda præ aliis lampade, eam portandam alii tradebat, doctioribus determinandum relinquo.

⁷ *Respicite, & convertite vos*, Act. iii. 19.

⁸ *Iustus ex fide vivet*, Hab. ii. 4.

illinc prospicientes¹, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitat & allectat prætereuntem. *Eu.* Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Ego sum via, veritas, & vita*². Græca: *Ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὰμίγα*³. Hebr. : *לכו בני ישראל יהוה אלמדכם*⁴. *Ti.* Læto nimirum omine nos salutavit Dominus Jesus. *Eu.* Sed nè videamur inciviles, fortassis par est, ut illum resalutemus, prece- mûrque, ut, quando ex nobis ipsi nihil possumus, ille suâ inæstima- bili bonitate non finat nos unquam aberrare à via salutis, sed, abjectis umbris⁵ Judaicis, & hujus mundi præstigiis, per veritatem Evangeli- cam perducatur nos ad vitam æternam: hoc est, ipse per se trahat nos

G 4 ad

I Quomodo prospiciat Pater, nisi de- pictus sit sub aliqua viventis specie, se- nis verbi gratia, ut vulgo fit apud Pa- pistas, me non concipere fateor, mi- rumque admodum mihi videretur, si Patrem sic pingi doctus atque sagax Erasmus plane comprobârit, proindeque sequentia observet lector. i. Erasmus plane rem non comprobare, sed enarrare tantummodo quæ viderentur in domo Eusebii, & quibus vir aliunde bonus, & pius, delectaretur. ii. Hunc Eusebium nobis hic exhiberi (prout nomen sonat) tanquam valde pium, pium, secundum tempus illud in quo vivere supponitur, ac tanquam Romanæ ecclesiæ hominem addictum, talis autem non potest esse, nisi talibus capi supponatur, intendat- que forsan auctor nobis innuere, plures reperiri viros probos, qui talibus supersti- tiosis, aliisque similibus, gaudeant. iii. Forsan & ipsum Erasmus, maxime per- spicacem aliunde, non cogitâsse tunc de consequentiis, quæ ex ejus hîc tali ex- positione possint deduci, aut si cogitârit, non ipsi displicuisse, si qui, quibus placere volebat, ex talibus concluderent, eum Romanis partibus non esse omnino aver- sum. iv. Tandem forsan Erasmus nos- trum nondum tunc ad examen revocâsse controversiam hanc de pingendo Patre, vel si fecerit, in eo forsan errâsse, quod judicârit licitum esse, & nihilo plus inter- esse, Patrem sub senis specie depingi, quam quòd adumbretur Spiritus per col- umbæ speciem, & divina providentia, scientia, majestas, & potentia, per ma- num, oculum, radios, & nomen ineffa-

bile, sicut & fit adhuc a nostrum pluri- mis. At si sic senserit, hallucinatus est. Quod attinet enim ad columbæ speciem (qua vulgo Spiritus) quæ quodammodo sacra & consecrata est in hoc negotio, quoniam sub tali specie non dedignatus est apparere, nullo modo pictura est, nec cenferi debet, pictura ejus naturæ, sub- stantiæ, aut essentiæ (quo sensu plane damnanda esset) sed adumbratio tantum quædam, præcipuarum ejus quoad nos qualitatum, mansuetudinis, scilicet & chari- tatis. Pater vero sub nulla unquam figura apparuit, vetuitque plane representari, sicutque oculus, radii, & nomen ineffabile, quæ non sunt viventium species, sunt tantum adumbrationes quædam, quibus debeamus intelligere, in divina & irre- præsentabili (si mihi hac voce uti liceat) essentia, esse majestatem, intelligentiam, vim, & potentiam ineffabilem; atque etiam in omnibus his decet Christianum quemvis esse maxime sobrium, imo & fere scrupulosum: in fine, quicquid de omnibus his senserit Erasmus nosset, sciat puer Deum & Patrem pingi esse plane nefarium.

2 Hæc de se Christus, Joann. xiv. 6.

3 Latine, *Ego sum Alpha & Omega, i. e. primus & ultimus*: Alpha enim & Omega sunt prima & ultima litera synta- gmatis Græci, atque hæc de se dicit Jesus, *Apoc. i. 8.*

4 Id est, *Venite filii, & timorem Do- mini docebo vos*, verba habentur *Psal. xxxiv. 11.*

5 Quoniam quæ in lege Mosaica, figura sunt & umbra Evangelicorum.

ad se. *Ti.* Æquissimum est, & ipsa loci species nos invitat ad precandum. *Eu.* Multos hospites allicit hujus horti amœnitas: sed ita fere apud omnes invaluit consuetudo, ut nemo prætereat Jesum insalutatam. Hunc ego, vice fœdissimi Priapi¹, custodem posui, non solum horti mei, sed omnium quæ possideo, denique corporis pariter atque animi. Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non inamœnè scatens, utcunque representans unicum illum fontem², qui cœlesti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delassata malis hujus mundi, non aliter quàm juxta Psalmistam³, *cervus æstuans siti*; gustatis serpentium carnibus⁴. Hunc gratis haurire licet, quisquis sitit. Nonnulli & religionis gratiâ sese aspergunt. Quidam etiam bibunt, non sitis, sed religionis, causâ⁵. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut visamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit visendum intus, à prandio spectabitis, cùm solis æstus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. *Ti.* Papæ! Epicureos⁶ hortos mihi videre videor. *Eu.* Totus hic locus voluptati dicatus est, sed honestæ; pascendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hîc nascitur præter odoratas herbas, nec eas quasilibet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas habet areas⁷. *Ti.* Nec herbæ mutæ⁸ sunt apud te, quantum video, *Eu.* Probè dicis: alii domus habent opulentas, ego loquacissimam habeo, ne quando⁹ solus videri possim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ sunt

¹ Priapus enim hortorum deus erat atque custos apud paganos, pingebaturque fœdissime.

² Qui Deus est ipse, & a quo omnia.

³ Davidem, Psalmorum auctorem.

⁴ Psalmus, ad quem respicitur, est xlii. 1. ibi quidem de cervi siti, sed de eius carnis serpentium esu nihil, neque in textu Hebraicò, neque in 70 Interpretum versione, neque in Vulgata, neque in ulla quavis alia, saltem quam videre potui, permultasque consului. Observeque proinde, lector, hoc de carnis serpentium esu non ab Erasmo memorari veluti si haberetur in textu, vel versione quadam authentica, & veneratione digna, sed veluti per paraphrasin tantummodo, cui rei non ab simile fecit Antoninus Godeau episcopus in sua eximia Psalmorum Gallica & rhythmica paraphrasi, *Le cerv. qu'une mente inbumaine, &c.* ubi cervum a canibus insectum supponit, de qua re quoque nulla mentio, neque in textu,

neque in versionibus. Sed unde, quæso, dices, illud stupendum, inauditumque nostrum multis (per viam paraphrasin citatum si velis) de serpentium esu a cervo? hinc, quod a Theophrasto, Æliano, Damiro, Alcazuininio, Basilio, Theodoreto, aliisque complurimis scriptum sit, cervos carnes serpentium devorare, eoque in sitim accendi, quidamque eo usque procedunt, ut dicant eos tali esu, ac deinde potu, repubescere: hæc quamvis certè non bene comperta, sufficient tamen, si non ad justificandum Erasum, saltem sufficient ad excusandum quòd sic de cervo locutus sit.

⁵ Superstitiosi sæpe absurdissima, imo & atrocissima faciunt religionis causâ, quidni facerent hæc inutilia sed innocua?

⁶ Amœnissimos; siquidem in talibus debebat Epicurus.

⁷ Bedi.

⁸ Perge & intelliges quomodo non sint mutæ.

⁹ Aliquando.

funt velut in turmas digestæ, ita singulæ turmæ singula habent vexilla cum inscriptione. Velut amaracus hic, *Abstine*, inquit, *fus*; *non tibi spiro*¹. Cum enim sit suavissimæ fragrantiae, sues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem singula genera habent suos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. *Ti.* Nihil adhuc vidi hoc fonticulo festivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adversus æstum. Sed alveolus² hic, qui tantâ gratiâ totam aquam offendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis spatiis hortum dirimens, in quo sese utrinque herbæ velut in speculo contemplari gestiunt, num marmoreus est? *Eu.* Bona verba; unde huc marmor? E confutis cæmentis³ factitium marmor est: coloris candor additus est in crustamento⁴. *Ti.* Quò tandem sese condit⁵ tam amabilis rivus? *Eu.* Vide incivilitatem humanam! Posteaquam hic satis exhilaravit oculos nostros, proluit culinam, ejusque sordes secum defert in cloacam. *Ti.* Crudele, ita me Deus benè amet! *Eu.* Crudele, ni & in hunc usum parâset æterni Numinis benignitas. Tum crudeles sumus, cum fontem Divinæ Scripturæ, longè hoc amœniorem, recreandis simul ac purgandis animis nostris datum, conspurcamus vitiis nostris, pravisque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hæc aquâ non abutimur, si partiamur in varios usus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim suppeditat usibus humanis. *Ti.* Verissima sunt quæ narras: sed cur tibi virent etiam horti septa⁶ manu facta? *Eu.* Nè quid hîc non vireat. Quidam rubra malunt quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, ut est sua cuique sententia⁷, etiam in hortis. *Ti.* Sed horti per se amœnissimi jucunditatem propemodum obscurant ambulacra tria. *Eu.* In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amico confabulans; vel cibum capio, si videtur. *Ti.* Columnaribus intervallis sustententes ædificium innitens, mirâque colorum varietate blandientes, suntne marmoreæ? *Eu.* Ex eodem marmore, quo factus est hic alveus. *Ti.* Lepida profectò impostura. Vel dejerâssem esse marmor. *Eu.* Quare cave, nè vel credas, vel dejeres, quicquam temerè. Non rarò fallit species. Quod opibus deest, arte sarcimus⁸. *Ti.* Non tibi sat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres⁹ insuper alios hortos? *Eu.* Non capiebat omnibus herbarum species unus hortus. Præterea bis delectamur,

¹ Odorem emitto; alluditur præterea ad proverbium, *Margarita porcis projicienda non sunt.*

² Little channel.

³ Made of loam.

⁴ Glazing.

⁵ Hidetb itself?

⁶ Septa hæc muri sunt hortum cingentes, à parte interiore hortum respi-

ciente, viridi colore tincti.

⁷ Alluditur ad proverbium, *Tot capita, tot sensus.*

⁸ Make up, supply.

⁹ Supponas Timotheum observasse & contemplari fabulam pictam (sicuti tales sunt in plurimiis hortis) in qua picti erant horti.

mur, cùm pictum florem cum vivo decertantem¹ videmus; & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium; in utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Postremò, non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi. Hic hortus etiam mediâ brumâ viret, & adblanditur. *Ti.* At non spirat. *Eu.* Sed rursum non eget culturâ. *Ti.* Tantum pascit oculos. *Eu.* Verùm; sed hoc perpetuò facit. *Ti.* Habet suum & pictura senium. *Eu.* Habet; nobis tamen est vivacior, & illi fere gratiam addit ætas², quam nobis detrahit. *Ti.* Utinam hic vanus esses. *Eu.* In hoc ambulacro, quod spectat occidentem, sole fruor oriente: in hoc, quod spectat orientem, apricor interdum: in hoc, quod spectat austrum, sed patet ad septentrionem, recreor ab æstu solis. Obambulabimus, si videtur, quò spectetis propiùs. En vernat ipsum etiam solum³: habent enim & tessellæ colorum gratiam, & flosculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus, quod videtis hoc toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primùm quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessimè expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, præcipuè si quæ sint rariores, & insigni re quâpiam nobiles. Nam anseres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Infernæ sunt quadrupedum species, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. *Ti.* Mira varietas! nec quicquam est otiosum. Nihil est quod non aut agat, aut loquatur, aliquid. Quid nobis narrat noctua, pæne latitans sub frondibus? *Eu.* Atticè loquitur Attica⁴. *Σωφρόνει*, inquit, *οὐ πάντων ἰσθῆμις*⁵. Jubet nos consultò agere, quòd non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas. Hic aquila discerpit leporem, frustra obtestante scarabæo. Adstat scarabæo trochilus, & ipse capitalis inimicus aquilæ⁶. *Ti.* Hæc hirundo quid gerit ore? *Eu.* Herbam chelidonium. Nam hæc restituit pullis

1 *Fying with.*

2 Verum hoc de optimis picturis, falsum de aliis.

3 Supponas Eusebium amicis commonstrare pavementum ambulacri, ex tessellis, *i. e.* quadratis lapidibus, etiam viridi colore tinctis, &c.

4 Quoniam ut vidimus pag. 17. Athenienses hanc avem in maximo honore habebant.

5 *Prudens esto, non omnibus volo.* Si recorderis quid notatum in pagina prædicta 17, sensum facile percipies, qui idem est ac si diceretur Anglicè, *My favour is not for all, it is only for the prudent.*

6 Sic loquitur de trochillo Plinius,

Lib. x. 74. at observes, præterea, fabulam de avicula narrari, hanc nempe: Quod cùm aquila olim volaret ad obtinendum super reliquas aves imperium, trochilus sese abdiderit in ejus plumis, cùmque aquila volasset, quam alte pro viribus posset, defessa tandem descendere cœpit, tum vero trochilus ex plumis ejus exiliens, altius quàm aquila volârat, evolavit, sicque imperium super aves obtinuit, vel saltem obtinere contendit; hinc alio nomine *regulus* nuncupatus est cui perfecte respondet ejus etiam nomen Gallicum, nempe, *Le roitelet*, veluti si quis diceret *the little king*. Tales sunt credo inter aquilam & trochilum inimicitia, qualis & hæc ipsa fabula,

pullis exoculatis visum ¹. Agnoscitis herbæ figuram? *Ti.* Quodnam hoc novum lacertæ genus? *Eu.* Non est lacerta, sed chamæleon. *Ti.* Est hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Beluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo ². *Eu.* Hic ille est semper hians, & semper jejunos, chamæleon. Hæc arbor est caprificus, apud quam ³ solam sævit, aliàs innoxius. Nam venenum habet, nè contempnas hiantem bestiolum. *Ti.* At non mutat colorem. *Eu.* Verum; quia non mutat locum: ubi mutârît locum, videbis & colorem alium. *Ti.* Quid hic sibi vult tibicen ⁴? *Eu.* Nonne vides in proximo camelum saltantem? *Ti.* Video novum spectaculum, *camelus cinædus* est, & *fimius choraules* ⁵. *Eu.* Sed his singulatim ac per otium contemplandis aliàs dabitur vel totum triduum; nunc satis erit veluti per transfennam vidisse. In hac regione depictum est, ad nativam effigiem, quicquid est insignium herbarum: quòdque jure miremini, hîc venena quantumvis præsentanea, tutò non solum spectantur, verum etiam contrectantur ⁶. *Ti.* En scorpius, rarum in hisce regionibus malum, sed frequens Italiz. Quanquam color mihi parum respondere videtur in pictura. *Eu.* Quî sic? *Ti.* Quia magis nigrent apud Italos, iste pallidior est. *Eu.* Annon agnoscis herbam, in cujus folium incidit? *Ti.* Non satis. *Eu.* Nec mirum. Nec enim nascitur in hortis nostratibus. Aconitum est. Ei veneno tanta vis est, ut scorpius ad hujus contactum stupefcat, pallefcatque, seseque vinci patiatur. Sed offensus veneno, à veneno petit remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori ⁷. Si scorpius sese potuerit explicare à folio aconiti, & album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente torporem. *Ti.* Actum est igitur de isto scorpio; nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hîc scorpîi? *Eu.* Et quidem Græcè. *Ti.* Quid ait? *Eu.* Εἴρη Θιὸς τὸν ἀλιτρών ⁸. Hîc præter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis basiliscus, oculois igneis, ipsi etiam nocentissimis venenis formidabilis. *Ti.* Et is loquitur aliquid. *Eu.* Oderint, inquit, dum metuant ⁹. *Ti.* Planè regia vox. *Eu.* Imò nihil

1 Plusquam dubium hoc, & me latet a quo assertum sit.

2 Plusquam duplo, plus enim sunt literarum in ejus nomine.

3 *Id est*, quâ insidens; hic est sensus, sed assertio plusquam dubia.

4 Hanc denominationem damus quoque nunc apud nos homini, qui fabulas minimè credendas nobis narrat, sicut hîc Timotheus Eusebium facere supponit.

5 *Camelus cinædus*, & *Simius choraules*, sunt veluti proverbialia loquutiones, cum quis ea facit, quæ ipsi non conveniunt.

6 Picta siquidem.

7 Dicitur hæc herba habere proprietatem purgandi cerebrum, cui rei non inficior, sed quòd talis sit usus scorpio, & quod aconitum æque ei sit noxium, ac jamjam suppositum est, plusquam dubium.

8 *Id est*, *Deus reperit nocentem*, quoniam scorpius hic supponitur veneno extingui, qui aliâ viventia veneno suo extinguit.

9 Optabat hoc de se imperator Caligula, noxius præ omnibus scorpîis.

nihil minus regium, sed tyrannica vox est. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic dipsas insidiatur, tecta putamine ovi struthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebræus ille sapiens ¹, atque etiam Flaccus ² noster. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac servant. *Ti.* Deum immortalem! cui possit obrepere tædium in hoc theatro versanti? *Eu.* Aliàs, inquam, licebit vel ad satietatem usque spectare. Nunc procul tantùm spectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes, & maria, & in his quicquid est insignium piscium. Hic est Nilus, in quo delphinum illum videtis, hominum amatorem ³, cum crocodilo depugnantem, quæ non est alius hostis homini capitalior. In ripis ac litoribus videtis ea quæ sunt ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. Hic est polypus captator, captus à concha. *Ti.* Quid loquitur? αἰσῶν αἰροῦμαι ⁴. Mirè pictor fecit aquam pellucidam. *Eu.* At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo est alter polypus, summâ æquoris aquâ velificans, liburnicarum gaudens imagine ⁵. Videtis torpedinem prostratam in arena cõcolori, quam hic tutò vel manu contigeris. Sed aliò properandum est. Hæc pascunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. *Ti.* Etiámne amplius? *Eu.* Mox videbitis quid nobis præbeat posticum. Hic videtis hortum satis spatiosum, in duas divitum partes: in altera est quicquid est herbarum esculentarum, in qua regnant uxor & famula mea; in altera, quicquid est medicarum, præsertim insignium. Ad lævam est pratium liberum, præter virorem gramineum nihil habens; septum est sepe perpetuâ è spinis implexis, sed vivis ⁶, contextâ; illic nonnunquam vel ambulo, vel lusingo cum sodalibus. Ad dextram est pomarium, in quo, cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo nostro cœlo assuescere. *Ti.* Papæ! næ tu vincis vel ipsum Alcinoum ⁷. *Eu.* Hic aviarium est in confinio adhærens ambulacro superiori, quod videbitis à prandio: videbitis formas varias, variàsque linguas ⁸ audietis. Nec minus varia sunt ingenia. Inter quasdam cognatio est & mutus amor, inter nonnullas similtas irreconciliabilis ⁹. Sunt autem omnes adeò cicures & mansuetæ, ut, si

¹ Salomon, Prov. vi. 6. *Abi, piger. ad formicam; aspice vias ejus, & sápe.*

² Horatius, cujus verba hæc sunt, *Nam exemplo est magni formica laboris,* Sat. i. 1, 33.

³ Quoniam de Arione in fabulis dicitur, quòd delphinus cum undis in mediis dorso acceperit, ac per eas ad vadum sospitem portarit.

⁴ Id est, *captans capior*, quod hic intellectu facillimum.

⁵ Supponitur enim hic hunc piscem pingi regentem quoddam naviculæ genus.

⁶ *Quickset.*

⁷ Notissimus apud Homerum hic Phæacum rex, diligentissimus hortorum cultor.

⁸ Cantus non minus varios, quàm ipsarum avium varia est forma.

⁹ Quædam enim primo aspectu inter se pugnant.

si quando cœno illic, apertâ fenestrâ, devolent in mensam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabulans cum amico, assident, auscultant, insident humeris aut brachiis, adeò dedidicerunt timere: quia sentiunt neminem lædere. In extremo pomario apum regnum¹ est. Nec illud sanè spectaculum inamœnum. In præsentia non finam vos amplius contemplari, quò sit quòd vos posthac revocet tanquam ad novum spectaculum. A prandio cætera vobis ostendam. *Puer.* Uxor & famula clamitant currumpi prandium. *Eu.* Jubeto illas esse æquanimes²; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad mensam accedamus. Etenim si ethaicis quoque religiosa erat mensa, quanto magis oportet esse sacram Christianis, quibus habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii, quod Dominus Jesus postremum egit cum suis discipulis. Et ob id receptum est³, abluere manus, ut, si quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo defæcato. *Ti.* Istud verissimum esse credimus. *Eu.* Quoniam hoc exemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab hymno cibum auspicaremur (nam id arbitrator quod frequenter in Evangelio legimus, illum benedixisse, aut gratias egisse, patri, priusquam cibum frangeret) & rursum hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus Chrysofostomus miris laudibus prædicat in Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. *Ti.* Imò ut velis rogamus. *Eu.* *Benedictus Deus, qui me pascis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple letitiâ & gaudio corda nostra, ut affatim, quod satis est habentes, abundemus in omne opus bonum, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo tibi gloria, honor, & imperium, cum Sancto Spiritu, in omne ævum.* *Ti.* Amen, *Eu.* Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjungat. Canitie⁴ tuæ debetur primus locus, Timothee. *Ti.* Verbo dignitatem universam meam complexus es. Hoc solo nomine sum cæteris antepo-
nendus. *Eu.* Cæterarum dotium æstimator est Deus; nos ea sequimur, quæ videmus. Sophroni⁵, adhære corpori⁶ tuo. Tu Theophile & Eulali⁷, dextrum mensæ latus occupate. Chrysoflogottus & Theodidactus⁸ occupabunt lævum. Uranius & Nephalius⁹, quod superest.

1 Siquidem apes politiam & regem habere dicuntur, sicque fere de his scripsit Virgilius Georg. iv.

2 *Have a little patience.*

3 Bene dictum censeatur in Eusebio, *abluere tamen manus* receptum est primum, ad detergendam sæcem de manibus, ne quid in manducando offenderemus discumbentes nobiscum, vel etiam nos ipsos; optimum erit tamen, tunc & aliàs cogitare, de pur-

ganda & defæcanda mente.

4 Ætati.

5 Id est, *Temperans vel Prudens.*

6 Quoniam supponitur umbra Timothei.

7 Id est, *Bene loquens.*

8 *Doctus a Deo, & est umbra Chrysoflogotti.*

9 Id est, *Sobrius, & est umbra Uranii.*

superest. Ego hunc angulum tuebor. *Ti.* Non patiemur: hospiti debetur primus locus. *Eu.* Tota domus hæc mea est, simulque vestra; quòd si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil verè suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suâque præsentia exhilarare animos nostros. *Ti.* Spero, dignabitur. Sed ubi sedebit, jam omnibus locis occupatis? *Eu.* Utinam ille se misceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non sapiat, sed potissimum illabatur animis nostris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hospitis reddamur capaces, si molestum non est, auscultabitis paululum è sacra lectione, sed ita, ut interim nihilo fecius admoveatis manus ovis & lactucis, si libet. *Ti.* Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentius. *Eu.* Is mos mihi multis nominibus² videtur amplectendus, quòd hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeatúrque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis dissentio, qui putant non esse lætum convivium, nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis; quod perstrepat obscœnis cantiunculis. Vera hilaritas nascitur è pura sinceræque conscientia: atque hi sermones verè læti sunt, quos semper & dixisse juvet, aut audisse, & semper delectet meminisse: non quorum mox pudeat, quique conscientiam pœnitentia discruciant. *Ti.* Utinam ista tam perpenderemus omnes, quàm sunt vera. *Eu.* Hæc, præterquam quod certam & insignem habent utilitatem, etiam jucunda sunt, ubi vel mensam unum assueveris. *Ti.* Nihil igitur consultius, quàm optimis assuescere. *Eu.* Recita, puer, distinctè & clarè. *Puer.* Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunque volueris, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere misericordiam & iudicium magis placet Domino, quàm victimæ³. *Eu.* Sit hoc satis. Præstat enim pauca avidè discere, quàm multa cum tædio devorare. *Ti.* Præstat sanè, sed non hîc tantùm. Plinius scripsit, Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda: & sunt sanè digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipuè ab his qui destinati sunt administrandæ reipublicæ, ad verbum ediscantur, meâ quidem sententiâ: sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratus sum, qui semper nobis circumferatur. *Eu.* Quoniam sciebam prandium fore dilutum & insipidum⁴, idcirco hanc procuravi nobis condituram. *Ti.* Nihil hîc est non lautissimum; & tamen, si nihil esset præter betas, absque pipere, vino, & aceto⁵, talis lectio condiret

1 Non satis benè enunciata quæstio, & quodammodo Christo indigna; nihil enim ad ejus præsentiam refert, quòd nulla sedes, quòd nullum spatium circa mensam vacuum sit. Sed responsio pia totum refarciat.

2 Multis de causis.

3 Ex Prov. xxi. 1.

4 Utpote ex herbis & coctis præcipue.

5 Alluditur ad Martialis versus notissimos: *Ut sapiens fatuæ fabrorum prandia betæ, ob quam sæpe petet vina piperque coquus, xlii. 13.*

condiret omnia. *Eu.* Mihi tamen plus adderet gratiæ, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adesset aliquis verè theologus, qui ista non intelligeret solum, verum etiam saperet¹. Nobis idiotis nescio an fas sit hisce de rebus confabulari. *Ti.* Ego verò puto vel nautis esse fas, modò absit definiendi temeritas². Fortasse & Christus, qui pollicitus est sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes³, adspirabit nobis tam multis. *Eu.* Quid si igitur partiamur inter nos novem tres sententias⁴? *Convivæ.* Non displicet, modò à convivatore incipiat ordo. *Eu.* Non detestarem provinciam⁵, sed vereor nè hîc vos pejus accipiam, quàm cibus accipio. Age, necubi videar difficilis convivator, omisiss variis conjecturis, quas in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis: “Alios mortales posse flecti monitis, in crepationibus, legibus, ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos: non quòd semper velint optima, sed quòd illorum stultitiæ malitiæve Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit resisti Nabuchodonosori⁶, quòd illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est quod ait *Job xxxiv. 30.* *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortasse pertinet quod ait David, deplorans peccatum suum, *Psal. li. 4.* *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non quòd reges non peccent ingenti populi malo, sed quòd non habeant hominem, cujus auctoritate condemnentur; cùm Dei iudicium nemo, quamlibet potens, possit effugere. *Ti.* Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones aquarum*? *Eu.* Adhibita est similitudo, quæ rem explanet. “Violenta res & impotens est regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut œstro divino percitus: quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obstat, alicubi se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut aliò deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de Acheloo⁷. Minus autem mali capitur, si commodè obsecundes, quàm si violenter repugnes. *Ti.* Nihil igitur remedii adversus malorum regum impotentiam? *Eu.* Fortasse primum fuerit

1 Intus afficeretur.

2 Perstringit vitium commune in doctorum fere omnium, qui vulgò sunt hominum pertinacissimi maximeque asseverantes de rebus quas intelligunt minime.

3 Matt. xviii. 20.

4 Siquidem in loco Proverbiorum

citato, sunt & tres versus & tres sententiæ, sic tres ad varietatem different de singulis.

5 Vid. pag. 17. num. 4.

6. Rex est notissimus Judæis & Christianis.

7 Acarnaniæ fluvio.

¹ fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, sic auctoritate senatus, magistratum, ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem ². Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, & se principem esse nescit, sanctis præceptis formare pectus illius. Profunt & preces ac monita, sed blanda ac tempestitiva. Extrema anchora ³ est, votis fatigare ⁴ Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Christiano rege digna sunt. *Ti.* Quid ais, idiota ⁵? Si baccalaureus essem theologiæ, minimè puderet istius interpretationis. *Eu.* An vera sit, nescio; mihi satis est, quod sensus non sit impius, aut hæreticus. Morem gessi voluntati vestræ. Nunc, ut decet in conviviis, vicissim audire cupio. *Ti.* Si quid desertis his quoque canis ⁶, mihi videtur hoc dictum & ad abstrusorem sententiam accommodari posse. *Eu.* Credo; & audire cupio. *Ti.* “ Rex “ intelligi potest vir perfectus, qui, domitis carnis affectibus, solo “ Divini Spiritus impetu ducitur. Porro qui sit hujusmodi, hunc “ non convenit fortassis humanis legibus in ordinem cogere, sed “ suo domino, cujus spiritu agitur, relinquendus est: nec judican- “ dus est ex hisce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcun- “ que provehitur ad veram pietatem: sed, si quid secus facit, di- “ cendum est cum Paulo, *Rom. xiv. 3. Dominus assumpsit illum: do- “ mino suo stat, aut cadit.* Item illud: *Spiritualis homo omnia dijudi- “ cat, ipse verò à nemine judicatur.* Talibus igitur nemo præscri- “ bat, sed Dominus, qui præscripsit terminos mari & amnibus, “ habet cor sui regis in manu sua, & quocumque voluerit, inflectit “ illud. Quid enim opus est præscribere illi, qui suapte sponte “ præstat meliora, quàm exigunt humanæ leges? aut quæ teme- “ ritas sit, illum hominem constitutionibus adstringere, quem certis “ argumentis constat Divini Spiritus afflatu gubernari?” *Eu.* Tu vero, Timothee, non solum canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omnes oportebat esse reges hujusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum ⁷, & oleribus

1 Id est, potius, melius, optimum: quod quodammodo emendat, per vocem *fortasse*, planum est enim Eusebium per leonem regem intelligere; alludit autem ad antiquum eventum apud Græcos, in quo reipublicæ fautores profugi suis popularibus regem ejectum & expulsum rursus excipientibus exprobrabant, quod leonem in civitatem recepissent.

2 Videtur respicere ad constitutionem Britannicam, aut aliquam non absimilem, quæ ut comprobanda maxime, ita comprobari ab Eusebio videtur.

3 *Last Refuge.*

4 Id est, precibus vehementibus instare, & concinne dictum.

5 Quoniam paulo antea Eusebius sibi ipsi hunc titulum dederat.

6 Subintellige *capillis*, & est finis verus satis notus.

7 Ludit & ludet etiam mox, super ambiguitate, quæ veluti supponitur in vocibus *ovare* & *ovatio*, quibus intelligi posset vel ovorum esus, vel minimus triumphus apud Romanos: at dubito multum, an apud Latinos *ovare* unquam significet *ova edere*. Sed transeat jocus, quoniam si attendas ad solam vocum terminationem, res possit sic se habere:

& cleribus prælusum: jubete hæc tolli, & apponi quod superest. *Ti.* Nobis affatum satisfactum est hac ovatione, etiamsi nihil præterea successerit vel supplicationis, vel triumphi¹. *Eu.* Verum, quoniam aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obscurior. *Sophon.* Si boni voleteis consulere quicquid dixerō, sedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui quæ fieri potest, ut rebus obscuris lucem adferat umbra? *Eu.* Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem suam habent aptiorem oculis nostris. *So.* Idem docere videtur, quod Paulus. Diversis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii secessus, alii respublica³; pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus alius vescitur quibuslibet, alius distinguit inter cibum & cibum; alius judicat inter diem & diem; alius judicat omnem diem⁴. In his Paulus vult unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quenquam ex hujusmodi judicare, sed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim sapienter, ut vescens gratior sit Deo, quam non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo, quam is qui videtur observare: & matrimonium hujus gratius sit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. *Dixi umbra.* *Eu.* Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non acu, quod aiunt, sed linguâ tetigisti. Sed adest qui cœlebs⁵ vixit, non de numero beatorum, qui se castraverunt propter regnum Dei⁶: sed hic castratus est vi, quò magis placeret, donec & hunc & escas destruxerit, Deus. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed ne quid vos fallam, succedet huic assi nonnihil, mox bellaria, deinde fabulæ catastrophe⁷. *Ti.* Sed interim excludimus uxorem è convivio. *Eu.* Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nuñc quid aliud esset, quam muta persona? & illa sua-vis garrat mulier inter mulieres, & nos liberius philosophamur. Alioqui periculum sit, nè nobis accidat, quod accidit Socrati, cui cum essent convivæ philosophi, quibus magis placerent hujusmodi fabulæ, quam cibus, & in longum proferretur disputatio, Xantippe⁸ commota

H
mensam

1 Siquidem apud Romanos post ovationem fiebant & supplicationes, ac si successus fieret postea multo major, decernebatur victori triumphus.

2 Ludus est ex ambiguitate vocis umbra, quem facile percipies, si observet quis loquatur.

3 Id est, officium in republica.

4 Supple similia.

5 Capus scilicet assis appositus,

quoniam capus sit testiculorum abscissione.

6 Allusio est ad verbi Christi Matt. xix. 12. sed quæ carere poterat isthuc convivium.

7 Finis convivii; convivium enim est fabula, de qua agitur.

8 Socratis fuit uxor, propter morositatem nota.

mentem subvertit. *Th.* Nihil minus à tua metuendum arbitror. *Eu.* enim mulier moribus placidissimis. *Bu.* Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiam si liceat: atque hoc nomine mihi vel precipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, uxorem habuisse nunquam ¹; magis aridet quod ait sapiens Hebræus, *ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona*. *Th.* Sæpe nostro vitio male sunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & instituimus. *Eu.* Vera prædicas: sed interim expecto tertie sententiæ enarrationem, & jam mihi dicturum videtur *θεοφιλος* ² *Theophilus*. *Th.* Imò mihi animus erat in patinis; dicam tamen, quando licet impune. *Eu.* Etiam cum gratia licebit errare; vel sic prædicas occasionem inveniendi ³. *Th.* Mihi videtur eadem sententia, quam protulit Dominus apud Osee prophetam vi. 6. *Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quam holocausta.* Cujus vivus & efficax interpretes est Dominus Jesus in Evangelio Matthæi c. ix. Cum enim convivium agitaret in domo Levi ⁴, qui erat publicanus, isque multos sui ordinis, sui que quæstus, homines invitasset ad convivium, Pharisei, qui tumebant religione legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota lex pendeat, & propheta; quo discipulorum animos alienarent à Jesu, rogabant illos, cur Dominus admisceret se convivio peccatorum; à quorum consortio abstinerebant Judæi, qui volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi congregari, reversi domum, abluebant corpus. Cumque discipuli rudes adhuc non haberent quod responderent, Dominus & pro se & pro discipulis respondit: *Non est opus, inquit, medico valentibus, sed male habentibus. Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores* ⁵. *Eu.* Pulchrè tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in Divinis Literis præcipuum est; sed discere velim, quid appellet sacrificium, quid misericordiam. Nam qui consistit, ut averteretur sacrificia Deus, quæ sibi tot præceptis jusserrat exhiberi? *Th.* Quomodo Deus averteretur sacrificia, docet ipse nos apud Esaiam cap. i. Sunt enim quædam præscripta Judæis in lege, quæ significant magis sanctimoniam, quam præstant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt quæ semper præstanda sunt, quæ suapte naturâ bona sunt, non quia jussa. Judæos autem averfatur Deus, non quod observarent legis ritus, sed quod, his stultè tumidi, negligerent ea quæ Deus maxime vult præstari à nobis: ac madentes avaritiâ, super-

¹ Alluditur ad id quod dicitur initio apud Tertullianum in Adelph. Nempè, *Eu.* quæ forsquetum isti putant, uxorem habui nunquam.

² Prov. xviii. 22.

³ Divinitus affectus.

⁴ Supple verum, vel aliquid simile.

⁵ Qui videtur cum Matthæo apostolo.

⁶ Supple, ad panem tantum; sicut & habetur in ipso Matthæo.

biâ, rapinis, odio, furore, cæterisque vitis, existimabant Deum ipsi multum debere, quod diebus festis versarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abstinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Misericordiam volo, & non sacrificium*, opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, *misericordiam volo potius quàm sacrificium*: quemadmodum illud interpretatur Salomon¹, cum ait: *Facere misericordiam & judicium magis placet Domino, quàm victimæ*. Porro, omne officium, quod impenditur sublevando proximo, Scriptura *misericordiam* vocat, & *elemosinam*, quæ & ipsa nomen duxit à *miserendo*². *Victimas* appellari putò, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum Judaismo; quod genus sunt delectus ciborum, vestitus præscriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum³ absolutæ, quies diei festi. Hæc enim, ut pro tempore non sunt omnino negligenda, ita Deo sunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confusus, negligat misericordiam, quoniam fratris necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimoniam etiam, colloquia vitare malorum: sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est, quiescere diebus festis, sed impium sit, ob religionem diei, sinere fratrem perire. Itaque servare diem Dominicum, *victimæ*⁴ est, ut ita loquar: reconciliari fratri, misericordia est. Porro *judicium*, quanquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi quod est apud Osee: *Et scientiam Dei plus quam holocausta*⁵. Non servat legem, qui non servat juxta mentem Dei. Judæi sublevabant asinum in foveam collapsuram sabbatis: & Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat præposterum judicium, & aberat scientia Dei; nesciebant enim, quod ista propter hominem essent instituta, non homo propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. *Eu.* Ista mihi videntur adeo dicta impudenter, ut existimem Dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, nè negligantur collega⁶: *Tb.* Quinam? *Eu.* Corpora nostra; nonne collega sunt animorum? Hoc enim malum, quàm instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra⁷. *Ti.* Hoc nimirum est affatim refecti, ubi totus homo reficitur. *Eu.* Video vos segnitè attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, nè pro tanto convivio longum præ-

H 2

beam.

¹ Prov. xxi. 3.

² Siquidem Græta vox est, ab ἔλεος, misericordia.

³ Hinc concludas quid judicari auctor de confessariis injungentibus certum numerum precationum veluti pensum suis penitentibus,

⁴ Id est, res externa, quæ magis essentiali debet cedere.

⁵ Hof. vi. 6.

⁶ Perge, & intelliges.

⁷ Quidam enim ex philosophis sic corpora vocaverunt.

beam. Videtis hujus prandioli summam, Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdoes quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc pradiolum. *Ti.* Epicureum prandium video, ne dicam Sybariticum¹. *Eu.* Imò vix Carmeliticum². Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certè purus est, si parum lautum est convivium. *Ti.* Aded non est muta tua domus, ut non solùm parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. *Eu.* Quid tibi loquitur? *Ti.* *Nemo, nisi à seipso, leditur.* *Eu.* Cyathus patrocinator vino. Nam vulgus febriam; aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare solet vino, cum ipsi sibi malum accersierint immodicè bibendo. *Soph.* Meus Græcè loquitur: *Ἐν οἷ ὠ ἀλήθεια*³. *Eu.* Admonet non esse tutum sacerdotibus⁴, aut regum famulis⁵, indulgere vino, quòd vinum sere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. *So.* Apud Ægyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales sua committerent arcana. *Eu.* Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat nescio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. *Eula.* Sed idem intus plus quàm gemmeus est. Sunt epistolæ Paulinæ, quas, ut unicas delicias meas, semper mecum circumfero: quas ideo profero, quòd ex occasione sermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torfit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolæ prioris ad Corinthios, vi. 12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem*⁶. Primum, si Stoicis credimus, nihil est utile, quòd non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id quòd licet, ab eo quòd expedit? Certè scortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quòd si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quòdnam sit illud genus. Ex iis quæ

MOX

¹ Concludas quid sit ex p. 54. n. 4.
² *Id est, frugale* quàm maxime, Carmelitas enim monachi sunt mendicantes, qui ex instituto frugalissime vivere debeant; sic dicti sunt autem à Carmelo monte in Phœnicia, ubi Elias ignem à celo devocavit, ibique collecti sunt ab Almerico, An. Dom. 1161, at postea, relicta monte & deserto, in maximis Europæ urbibus sedes posuere.

³ In vino veritas.

⁴ Propter confessionem auricularem, de qua nihil divulgare debent.

⁵ Siquidem periculosum est esse iure secreta principum.

⁶ Non insolubilis in his erit dñi.

custas, si per hæc omnia intelligas omnia quæ per se mala non sunt, & si, sub nullius redigar potestatem, interpreteris, non patiar me ita esse astrictum cuiquam rei, ejusmodi per se non malæ, ut ab ea non possim abstinere, si evenerit, ut non expediat, & contra: hæcque libertas est Evangelica, nempe, jus habere agendi in his omnibus, prout expedit, quam non habebant Judæi, utpote astricti legibus positivis, in rebus per se non malis, à quibus abstinere, vel non, prout expediebat, vel non, non poterant: sed tamen audi Eulalium, & alios super citato loco.

mox huic loco subjiciuntur; conicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab idolothytis, quidam à cibis per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit, cap. viii. Rursum cap. x. velut explicans hujus loci sententiam, ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia edificant. Nemo quod suum est querat, sed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate.* Hoc, quod hinc subjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod supra dixerat, *Esca ventri, & venter escis, & hunc & ibas destruet Deus.* Quod autem respexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indidat clausula cap. x. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & ecclesie Dei; sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Nam quod ait, *Gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum; quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum; quod ait, *ecclesie Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur vesci quibuslibet cibis, & omnia munda mandis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ; sed, charitas ubique spectat quid conducatur ad salutem proximi; eoque frequenter abstinet & à licitis, malens obsecundare commodo proximi, quam suam uti libertate. Sed hic mihi geminus obstrepit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil præcedat, aut sequatur, quod cum hoc sensu cohereret. Nam objurgarat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri; quod litigarent apud iudices impios. Cum his qui coheret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt?* Et in his quæ sequuntur, redit ad causam impudicitie, quam repetiarat & ante, intermisso negotio litium. *Corpus autem, inquit, non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque scrupulum possum utcumque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ: *Nolite errare; neque fornicari, neque idolis servientibus, neque adulteri.* Porro esus idolothytorum vergebat ad speciem idololatriæ. Et ideo mox subdit: *Esca ventri, & venter escis*, significans pro necessitate corporis, pro tempore licere, vesci quibuslibet, nisi aliud suaserit charitas proximi; sed impudicitiam semper & ubique detestandam esse. Quod vescimur, necessitatis, est, quæ tollitur in resurrectione mortuorum: quod libidinatur, malitiæ est. Sed alterum scrupulum non queo dissolvere, quomodo ad hæc quadret illud: *Sed ego sub nullius redigar potestatem.* Ait enim, sibi potestatem esse omnium, se tamen in nullius potestate fore. Si is dicitur esse in potestate aliena, qui ne offendat, abstinet; idem capite nono de se prædicat: *Cum liber essem ab omnibus, omnium me servum feci, ut omnes*

1. Dubie Latinitatis vox, idem est quod fornicatoris.

lucrificarem. Hoc, opinor, offensus scrupulo, sanctus Ambrosius¹ putat hunc esse germanum apostoli sensum, ut viam praeferat illi, quod ait cap. ix. sibi quoque potestatem esse faciendi, quod ceteri faciebant vel apostoli, vel pseudopostoli², sumendi victum ab his, quibus praedicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametsi licebat, temperabat, quod sic expedire Corinthiis, quos de tam multis & insignibus vitiis objurgabat. Porro, quisquis accipit, sit quodammodo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore auctoritatis: Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis quae licebant, ut consulere apostolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli esse obnoxiam, ut liberius, ac majore cum auctoritate, reprehenderet illorum vitia. Mihi sane non displicet Ambrosiana sententia. Attamen si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, meâ sententiâ, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigam potestatem*, sit accipi posset: Tametsi nunquam abstinere à cibis immolatis; aut lege Moysicâ vetitis, ut consulam saluti proximi, ac profectui Evangelico; tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibuslibet pro necessitate corpusculi. At pseudopostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abstinemus ab homicidio, & adulterio: Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem; & exciderant ab Evangelicâ libertate. Solas, quod quidam meminere, Theophylactus³ sententiam inducit ab his omnibus diversam: *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immundis. Nam ex luxu nascitur impudicitia.* Hic sensus, quanquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendit quae me torqueant, vestrae charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. *Bu.* Nas tu probe tuo respondeas nominâ⁴. Qui sic novit proponere quaestiones, non opus habet alio qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, saepe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. *Cb.* Nisi vereretur, ne vos meâ loquacitate avocem à capiendo cibo, & si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis auctoribus, proponerem: & ipse quidam, quod hodie legentem me non torfit, sed unice delectavit. *Bu.* Inò, profanum dici non debet, quicquid pium est, & ad bonos mores conducens.

¹ Mediolanensis fuit archiepiscopus, Theodosii magni tempore, quarto saeculo.

² Falsi apostoli.

³ Theophylactus hic Bulgaricus fuit archiepiscopus, qui undecimo se-

culo vixit, commentariolâque saepe maxima Novi Testamenti parte scripsit.

⁴ *Id est*, loqueris bene vel optime, sit enim sonus Eulalii nomen, ut vidimus.

conducens. Sacris quidem Literis ubique prima debetur auctoritas, sed tamen ego hominiquamvis offendo quaedam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis etiam poetis, tam castè, tam sanctè, tam divinitus, ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agitaverit¹. Et fortasse latius se fundit Spiritus Christi, quam nos interpretamur. Et multi sunt in consorcio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos²: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quaestionibus, quin aliquoties exoculter cocticem, ac venerer sanctam illud pectus, affatum caelesti numine³. Contra, cum hos quosdam recentiores & lego, de republica, oeconomica, aut ethica praecipientes, Deum immortalem! quam frigent praë illis, imò quam non videntur sentire quod scribunt, ut ego citius patiar perire totam Scotum, cum aliquot sui similibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi⁴: non quod illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam me reddi meliorem; cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem; sed irritatior ad contentionem⁵. Quare nè verere, quicquid isthuc est, proponere. *Ch.* Cum plerique libri M. Tullii, quos scripsit de philosophia, divinitatis quiddam spirare videntur, tum ille quem senex scripsit de Senectute, planè mihi videtur κούρηιο ᾄσμα⁶, quemadmodum Graecis est in proverbio. Eum hodie relegi, atque haec verba, quoniam praë caeteris arridebant, edidici: *Quod si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac aetate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem: nec vero velim, quasi decursa spatio, a calce ad carceres revocari*⁷. *Quid enim habet haec vita comodi? quid non potius laboris? Sed non habeat sanè: habet certè tamen aut satietatem, aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, saepe fecerunt. Nec me vixisse poenitet, quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo tanquam ex hospitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverforium nobis, non habitandi, dedit. O praëclarum illum diem, cum ad illud animorum concilium certamque profisciscar, & cum ex hac turba & collivione discedam!*

H 4

1 They were inspired.

2 I speak my mind freely.

3 Amplificatum istud passimper, quanquam fatendum, citatos tractatas eximios esse.

4 Scholasticos auctores (qualis Scotus, verbi gratia) qui legebantur in publicis scholis Erasmi tempore.

5 Auctorum Graecorum doctissimi & jucundissimi.

6 Scil. propter intricatas & futiles

quaestiones, quae in eis agitantur.

7 Idem qui Cicero, cujus nomen erat, Marcus Tullius Cicero.

8 *Id est*, cygneus cantus; cantus prope mortem; cygnus dicitur enim prope mortem suavissime cantare.

9 Proverbialis locutio est, quae significat, a fine ad principium reverti; a carcere enim incipiebat cursus, & ad calcem seu metam terminabatur; reperies in plurimis dictionariis.

discadam. Hactenus Cato¹, Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia, vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium cura ethnici adolescentibus. *En.* Jam aliquis causabitur colloquium esse confictum à Cicerone. *Cb.* Isthuc meâ non magni refert, sive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia sentierit, dixeritque: sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundiâ depinxerit. Quanquam equidem arbitror, & Catonem, etiamsi non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit, quàm fuerit: & in dialogo parum meminerit decori², quod imprimis spectandum est in hoc scripti genere, præsertim cum ejus viri memoria recens³ adhuc hæeret animis ejus ætatis hominum. *Tb.* Vehementer probabile est, quod narras: sed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus sum, cum omnes optent longævitatē, & mortē exhoreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an, si detur, velit repuerascere, usus per omnia iisdem bonis ac malis, quæ illi jam contigissent in vita, responderit idem quod Cato dicit⁴; præsertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste, seu lætum, obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio, vel cum pudore, vel cum conscientie molestia, conjuncta est; ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quàm à tristibus. Id opinor nobis indicarunt sapientissimi poetæ, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam ex amne Lethæo longa biberint oblivia⁵. *Ur.* Est isthuc profectò dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verùm illud quàm mihi blandiebatur; *Nec me vixisse pœnitet!* At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? Vulgus hominum existimat, se non frustra vixisse, si per fas nefasque congestas divitias relinquunt morientes. At Cato ideò non putat se frustra natum, quod integrum & sanctum civem præstiterit reipublicæ⁶, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis & industriæ

1 Siquidem Cato, qui audiebat Romanorum sapientissimus, supponitur in hoc parvulo tractatu hæc dicere, ultimo quorum nihil fere melius potest dici ab homine Christiano, animarum immortalitatem firmissimè tenente.

2 *Id est*, eorum quæ conveniebant cum Catonis caractere.

3 Siquidem Cato paulo ante Tullium obiit.

4 Dubium hoc, vita enim per se sola ad amandam videtur omnibus fere.

5 De Lethæo amne jam, p. 83. n. 5. sed si animæ oblivitæ sunt omnium, quare corporis desiderio capiuntur? ignoti vel omnimode obliti (quod idem est) nulla cupido; excipiat ergo existens præcedens in corpore.

6 *Behaved himself as an honest and good citizen.*

dustriæ suæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam e domo.* Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. E domo sua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accadat, tamen senio collabens ædificium admonet esse demigrandum. *Neph.* Non minus elegans est, quod apud Platonem loquitur Socrates. *Animam humanam in hoc corpore velut in præsidio positam esse, unde fas non sit discedere injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam visum sit ei, qui collocavit.* Illud significantius est in Platone, quod pro domo dixerit *præsidium*: siquidem in domo tantum commoramur, in præsidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: non abludens à nostris Literis¹, quæ vitam hominis nunc *militiam*, nunc *certamen* esse dicunt. *Ur.* At mihi quidem oratio Catonis pulchrè congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinth. celestem mansionem, quam expectamus post hanc vitam, οἰκίαν vocat, & οἰκωνέου, hoc est, domum, sive *domicilium*². Cæterum hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græcè σκηνή. Nam & qui sumus, inquit, in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati. *Neph.* Nec abludit à sermone Petri: *Iustum autem, inquit, arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione; certus quod velox est depositio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Christus, *Matth. xxiv. Marc. xiii. & Luc. xxi.* quàm ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud cum audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipsum, *Philip. i. 23.* loquentem, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo?* *Ch.* Quàm felices sunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quanquam præclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abesse ab homine Christiano³. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud ethnicos, quod aptius quadret in hominem verè Christianum, quàm quod Socrates paulo post bibiturus *cutam*⁴, dixit Critoni⁵: *An opera, inquit, nostra sit probatura Deis, nescio: certè sedulo conati sumus, ut illi placeremus. Est mihi tamquam bona spes, quod ille conatus, nostros sit boni consulturus.* Vir ille sic confidit factis suis, ut tamen, ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam spem conceperit, fore, ut Deus pro sua bonitate, boni consultius esset, quod studuisset bene vivere. *Neph.* Profectò mirandus animus in eo, qui Christum ac Sacras Literas non noverat. Proinde cum hujusmodi quædam lego de talibus

¹ Subaudi *sacris*, Novi Testamenti præsertim.

² 2 Cor. v.

³ Talis confidentia convenit præsertim homini Christiano,

⁴ Ad hoc enim supplicium damnatus est ab Atheniensibus.

⁵ Qui Socrati usque ad finem fuit conjunctissimus,

viris, vix mihi tempero, quin dicam, *Sancte Socrates, ora pro nobis* ¹.
Cb. At ipse mihi sepe numero non tempero, quin bene ominer fanctæ animæ Maronis & Flacci. *Neph.* At ego quot vidi Christianos quàm frigide morientes! Quidam fidunt in his febus, quibus non est fidendum ²: quidam ob conscientiam scelerum & scrupulos, quibus indocti quidam obstreperunt morituro, pæne desperantes exhalant animam. **Cb.** Nec mirum, eos sic mori, qui per omnem vitam tantum philosophati sunt ⁴ in ceremoniis. *Neph.* Quid isthuc verbi est? **Cb.** Dicam, sed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imò vehementer probare sacramenta & ritus ecclesiæ; sed quosdam vel improbos, vel supersticiosos, vel, ut mollissimè dicam, simplices & indoctos, qui docent populum hiscè rebus fidere, prætermisissis his quæ nos verè reddunt Christianos. *Neph.* Nondum satis intelligo quorsum eas. **Cb.** Faxo ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne prora & puppis ⁵ vitæ illis in ceremoniis est? In baptisimo quantâ religione ⁶ representantur prisca ⁷ ritus ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur exorcismus, peragitur catechismus, suscipiuntur vota, abjuratur Satanas cum pompis & voluptatibus suis ⁸; tandem ungitur, consignatur, salitur ⁹, tingitur: datur negotium susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem ¹⁰. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit eucharistiam, consuevit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus. Et hæc si servat, habetur absolute Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum ¹¹: initiatur sacris ¹², rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur præces. Atque hæc quidem omnia ¹³, quod fiunt, probò: sed quod hæc fiunt magis

1 Impetus rhetorice consecatur.

2 Quamquam hæc vox non æquè apte sonet Latine lingua, quàm nostrâ vernaculâ, de talibus hominibus tamen non satis congruè prædicatur, de Horatio præfertim; at longe minus malè de Virgilio seu Marone, vtro optimo.

3 Respicit ad futilia externa, quibus fidunt pontificiorum plurimi, ut mox videbis, & forsitan ad indulgentias, & similia.

4 *Id est*, occupati sint, speculative & practice

5 Vide pag 22. num. 1.

6 Ostentatione.

7 Non tam prisca sunt, quæ sequuntur plurima, exorcismus scilicet duplex unctio, & salitio.

8 Per susceptores.

9 Infans scilicet qui conspergitur sale, &c.

10 *Id est*, susceptores, datâ modicâ pecuniâ sacerdoti (at non nominatè expresse, sacerdotum odii metu) liberantur à promissio vel voto instituendi infantis.

11 Nempe matrimonium, cui tale notam dat pontifici, & sensus est, quod vix sit deominari mereatur, siquidem per illud conjuncti, mutuo veluti sacramento, i. e. juramento sese obstringunt sibi invicem fideles fore.

12 Subintelligitur ordinibus scilicet si debeat fieri sacerdos.

13 Dixisse debuisset plurima tantummodò, exorcismum enim certe non comprobabat auctor, nec libertatem susceptorum redimi pecuniâ, ut concludere est ex modo quo rem enarravit; at metus odii rursus in causâ est, quod sic generaliter loquutus sit.

magis ex consuetudine, quam ex animo, non probō: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo: Siquidem magna pars hominum, dum his fidet, nihil fecius interim per fas nefasque congerit opes, seruit iras, seruit libidini, seruit livori, seruit ambitioni: sic tandem venitur ad mortem. Hic rursus ceremonia parata. Adhibetur confessio, serueturque iterum, additur unctio, datur eucharistia, adferunt ceteri sacri, adest orox, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiæ, expromitur, aut illic etiam emitur, motienti diploma pontificis; ordinantur parentalia magnifice celebranda, fit rursus stipulatio solennis, adest qui clamat ad aurem morientis; imò nonnunquam occidit antetempus, si contingat, ut sepe fit, vocallor, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit ecclesiastica consuetudo; hæc funtilla quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritus, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. *Eu.* Pie te quidem ista verèque condecoras, sed interim nullus admoveat manum tibi. Caveat quisque ne se fallat. 4 Ego prædixi, nihil expectandum præter secundas mensas, easque rusticanas; ne quis sibi promittat phalides aves, aut attagenas, aut Attica bellaria. Hæc arnoveto, puer; & quod restat, apponito. Videtis non copias, sed inopiam nostræ cornu. Hic est provencus hortulorum, quos vidistis. Ne pareite, si quid aridet. *Ti.* Tanta varietas est, ut vel ipso recrearer aspectu. *Eu.* Atqui ne plane contentinatis frugalitatem meam, hæc patina exilliarasset illationem monachum evangelicam, comitatum vel centum monachis illius seculi. Paulo vero atque Antonio vel menstruus comentatus esse potuisset. *Ti.* Imò nec Petrus ille princeps apostolorum fastidisset, opinor, cum apud Simonem coriarum

1 Sic impersonaliter uti licet passiva voce verbi *venio*.

2 Sacerdos est hic vocatus & bene potus, sed non enunciat, rursus odii metu.

3 Hinc concludas auctorem bene sensit, quædam ex præcedentibus; ut jam vidimus, ad ecclesiasticam consuetudinem antiqua non manasse.

4 Scilicet non edendo protus.

5 *Id est*, phasianos, sic dictos a Phasi Colchorum fluvio, ubi multos esse ferebatur.

6. *Vedisti jam bellaria, sua non inquam ibi deseri, ut vulgatio, foveat meats; Attica; vocatur autem, quod in Attica; apud Athenienses; postrentur optima, atque etiam ferant apud antiquos. Atticum sonabat; veluti optimum atque elegans, propter elegantiam Atheniensem.*

7 Alluditur ad id quod olim dicebatur, & nunc dicitur etiam, de ho-

mine cui omnia abundant, eum habere copias cornu, ex fabula quæ de Jove fertur, nam per quos Nymphis Cœlestibus in præmiam, quæ sunt, miserit alterum cornu Amathæa, rapere, cuius lacte nutritus sperat, adiciens, hinc fore ejus cornu facultatem, ut quicquid exoptasset, ex eo pullaret.

8 Notum anachoretam, qui in desertis Syriæ degebat.

9 Paulus hic censetur anachoretarum (pobtus) anno 253; mortuus in quarto seculo, cuius tunc seculo hic Anachoræ, qui plurimos ad suum vitæ genus pertraxit in Thibaldia.

10 Titulus est fastuosus inanis, qui huic apostolo constanter datus; in pontificis; ferri potest, si videris aliquid quam pueris intelligitur; & nihil abunde credo; intus debet esse, consensu est ergo sic loqui, ut sequatur usitatum morem.

rijum diversaretur. *Eu.* Imò nec Paulus, opinor, cum coactus egestate, futuriam nocturnis horis exerceret. *Ti.* Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corporis alimoniam, abundaret in delicias animi. *Eu.* Imò discamus à Paulo, *Et abundare, Et penuriam pati?* Cum deerit, gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Cum supererit, gratias agamus illius munificentiam, qui nos suâ liberalitate invitet ac provocet ad amorem sui: ac modicè parcèque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memores simus, quibus Deus deesse voluit; quod nobis superest; ut utrifque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem nobis largitur, subvenientes egestati fraternæ, misericordiam ipsius promereamur; & illi, nostrâ liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente nostrâ, nosque precibus suis illi commendant. Et rectè venit in mentem, Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quæ superant, mittat Gudulæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui fortunâ, sed animo beatissima. Maritus, nuper decessit, homo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter liberorum gregem. *Ti.* Christus jussit, dare omnipotenti: id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. *Eu.* Opinor Christum sentire de his, qui petant necessaria. Nam qui petunt, imò qui flagitant, vel extorquent potius, magnas summas, quibus extruant cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, elemosyna est: imò rapina est largiri malè usuris, quod debebatur præfenti necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut extruunt, aut ornant, monasteria seu templa; cum interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariarum inopiâ discrucientur. Cum essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ 5 gemmis innumeris summiq; pretii ornata, præter alia miracula divitiarum⁶. Ego malim ista, quæ superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quam servare satrapis, aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id opinor gratius esset illi sanctissimo viro. Cùm essem apud Insabres 7, vidi monasterium quoddam 8 ordinis

Carthu-

1 Subintelligitur *artem* Siquidem tentoria faciebat Paulus apostolus, quæ expellibus suebant, ut patet ex Act. xvii. & 1 & 2 Theff. iiii.
2 Phil. iv. 12.
3 Matt. xv. 42.
4 Vidd pag. 177. Annot. 2.
5 Becketi nostri Cantuariensis archiepiscopi, qui sub Henrico secundo

ab alicis trucidatus est Cantuarie in ipsa ecclesia, ubi sepultus: a papa in divorum numerum relatus est.

6. Atlas mirandas divitias.

7. Populos Mediolanensis Ducatus in Italia, Lombardie.

8. Conditum a Galeacio primo Insabrum duce.

Carthusiani¹, non ita procul à Papiæ²: in eo templum est, intus ac foris, ab imo usque ad summam, candido marmore constructum, & fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quòd frequenter infestentur ab hospitiibus, qui non ob aliud eò se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod stultius etiam est, illis legata³ in singulos annos tria millia ducatorum in structuram monasterii. Et sunt qui putent esse nefas, eam pecuniam in pios usus avertere, præter mentem testatoris: maluntque demoliri, quòd instaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam insignia sunt, visam est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim nec divis locus erat: Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo⁴: atque hisce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor postulaturi, ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicit aliquis; An horum munificentiam existimas rejiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit, quòd offerunt. Sed ego, si sacerdos aut episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negotiatores, ut, si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculum effunderent in subsidium eorum, qui verè pauperes sunt. Isti putant perire pecuniam, quæ sic frustulata, & clanculum, in præsentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur⁵, cujus nullum extet apud posteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari eam, quam ipse Christus sibi vult imputari⁶, certissimus debitor. *Ti.* An non putas rectè collocari, quòd datur monasteriis? *Eu.* Et his darem non nihil, si dives essem, sed darem ad necessitatem, non ad luxum: tum his, inter quos sentirem vigere studium veræ religionis. *Ti.* Multi judicant non admodum bellè collocari, quòd datur istis mendicis publicis⁷. *Eu.* Et istis non nihil dandum est aliquando, sed cum delectu. At mihi consultum videatur, si singula civitates suos valeant, nec ferrentur erronee huc & illuc circumcurstantes, præsertim validi, quibus opus suppeditandum, sentio potius, quam pecuniam. *Ti.* Quibus igitur potissimum dandum censes, quantum, & quatenus?

Eu.

¹ A Brunone instituti, anno Domini 1080, sic dicti a Carthusia, deserto loco in Delphinatu, Galliarum provincia, ubi constitutum est primum hujus ordinis monasterium.

² Comaropiana Pavia, urbe quæ ab hoc monasterio distat quinque ferme tantum milliaribus.

³ A Galeacio.

⁴ Quarto enim seculo habere ceperunt, idque picti tantummodo.

⁵ *Utriusque an inscription of their gifts of charity.*

⁶ *In scriptis.*

⁷ Vid. Matt. xxv.

⁸ Quos in vicis videmus.

⁹ Tales mendicos.

Eu. Hoc mihi ad unguem¹ describere difficillimum fit. Primum animum adesse oportet, qui capiat omnibus subvenire. Deinde pro mea temeritate, quod possum, impertio, quoties sese offert occasio: praesertim his, quorum & paupertas & integritas mihi nota est: hortor & alios ad beneficentiam, si me defecerint facultates. *Ti.* Sed permitte nobis hic in tuo regno liberè loqui? *Eu.* Imò liberius quàm si domi vestrae sitis. *Ti.* Non probas in templis sumptus immodicos; & has sedes² multo minoris edificare poteras. *Eu.* Equidem arbitror, has intra mundiciam consistere, aut, si mavis, elegantiam: certe absunt à luxu, ni fallor. *Edificant* magnificentius, qui mendicató vivunt³. Et tamen hi ipsi horti mei, quales quales sunt, vestigial pendunt egenis: & quotidie sumptibus aliquid detraho⁴, in me mosque frugalior, quo possum esse in pauperes munificentior. *Ti.* Si istum animum obtinerent omnes, per multi melius haberent, quos nunc egestas gravat indignos⁵; & ex adverso multi minus essent obesi⁶, digni quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. *Eu.* Fortasse sic res habet. Sed vulgatae ut hæc insipida bestiana re quapiam suavi condiamus? *Ti.* Plus satis est deliciarum. *Eu.* At ego hinc depromam, quod ne satari quidem fastidiatis. *Ti.* Quid est? *Eu.* Codex est Evangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proximè destitisti. *Pu.* Nemo potest duobus dominiis servire; aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut unam fastinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ. Ideo dico vobis, nè solliciti sitis quovis vestrae, quid manducatis, neque corpori, quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? *Ti.* Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo quod prius dedit, odio habebit, mox ponit, contemnet: & pro eo quod prius posuerat, diligit, mox vertit sustinebit: commutatis personis existit eadem sententia. *Ti.* Non satis alloquer, quid velis. *Eu.* Demonstremus igitur ratione mathematica⁷, si videtur. In priore parte pro uno pone *A*, pro altero *B*: rursus in posteriore pro uno pone *B*, pro altero *A*, verso ordine. Aut enim *A* odio habebit, & *B* diligit: aut *B* sustinebit, & *A* contemnet. Nónne hic palam est, *A* bis odio haberi, & *B* his diligi? *Ti.* Perspicuum est. *Eu.*

¹ Facile, sine precedenti cogitatione.

² Scilicet in quibus nascuntur convivia.

³ Mendicantes monachi, qui habent superbissima monasteria.

⁴ Subaudi, propter has quas vocas sedes.

⁵ Id est, qui pauperem suam non meriti sunt.

⁶ Ricb, fat, and abounding.

⁷ Matt. vi. 24.

⁸ Id est, quæ in usu est apud mathematicos, denotando res per litteras.

⁹ Taurologia erit nulla, si observes (sicut res se habet) sunt unum in disjunctione: necesse est esse unum eundemque dominum, quem cum semel vocaveris id, demonstrandum est semper eodem charactere; sed Timotheus rem peroptime explicabit, ut videbis infra.

Eu. Atqui hæc conjunctio, aut, præsertim repetita, habet emphasim sententiæ contrariæ, aut certe diversæ: alioqui nonne absurde diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam; aut ego cedam, & Petrus me vincet?* *Tj.* Lepidum, ita me Deus amet, sophisma. *Eu.* At tam demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero. *Tb.* Animus somniat ac parturit mihi nescio quid si jubetis, quicquid est, proferam in medium, vos eritis vel omioppli², vel oblitescicos³. *Eu.* Quanquam vulgo mali omnis habetur, somniorum meminisse in convivio, & parum sit verecundam eorum tot viris factum eniti⁴; tamen nos istud somnium, sive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. *Ta.* Mihi videtur in hoc sermone res committari potius, quam persona. Et hanc vocem, *unum & unum*, non referri ad *A & B*, sed utraque pars refertur ad utramlibet, ut utrumcunque delegeris, et jam opponatur, quod significatur per *alterum*. Quasi dicas; aut excludes *A*, & admittes *B*: aut *A* admittes, & excludes *B*. Hic videtis, manente personâ, rem esse translatam. Atque hoc ita dictum est de *A*; ut nihil referat, si idem enuncies de *B*, hoc pacto: aut *B* excludes; & admittes *A*; aut admittes *B*, & excludes *A*. *Eu.* Sanè argute tu quidem problemâ nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus melius depinxisset in pulvere⁵. *Soph.* Illud me magis movet, quod prohibet esse sollicitos de crastino, cum Paulus ipse laboraret manibus⁶, victus parandi causâ; atque idem acriter increpet otiosos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum est, ut sit unde tribuant aliquid necessitatem patienti. An non pii sanctique labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam, dulcesque liberos? *Tv.* Ista quæstio, meâ sententiâ, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat: apostolis ob Evangelii prædicationem late vagantibus, eximenda erat sollicitudo victus undecunque suppeditandi, quibus non vacabat operâ manuariâ cibum quærere, præsertim cum nullam artem scirent, præter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: Christus non interdixit industriam, sed sollicitudinem; & sollicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quam de parando victu, ut, omnibus rebus omisiss, hoc solum agant, huic uni curæ sint addicti. Id prope modum indicat ipse

Domi-

1 Scil. quod sit sophisma.

2 Græcum est, $\alpha\beta\ \sigma\upsilon\epsilon\sigma\ \sigma\upsilon$, somnium, & $\pi\omicron\lambda\epsilon\omega$, verso, i. e. somniorum meorum examinadores.

3 *Id est*, mihi auxilium feretis in prosperando quod habeo in mente, obstetrices enim mulieres sunt graxiâs auxiliata ferentes in pariendo.

4 Congruens locutio cum meta-

phora à partu sumpta.

5 Ex eo quod olim mathematici describerent in pulvere figuras, quæ ad suas demonstrationes faciebant, magnusque Archimedes scribatur, captâ Syracusâ, à milite interfectus, dum figuras suas describeret in pulvere.

6 Vidimus jamjam, pag. 107. n. 1.

Dominus, cum negat eundem duobus dominis servire posse. Servit enim qui toto pectore addictus est. Præcipuam igitur curam vult esse Evangelii propagandi, non solam. Ait enim: *Primum querite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit solum *querite*, sed *primum querite*. Cæterum in voce *crasini* puto hyperbolen esse, cum significet in longinquum¹; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent & querant. *Eu.* Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait, *Ne felicitati sitis animæ vestræ, quid edatis?* Corpus veste tegitur, at non edit anima. *Ti.* Animam ut opinor, hic vitam appellat. Ea periclitatur, si cibum subduxeris: non item, si vestem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. *Eu.* Non satis video, quomodo cohereat cum hac sententia, quod adjecit: *Nonne anima plus est quam esca? & corpus plus est quam vestimentum?* Nam si vita magni pretii est, tanto magis advigilandum ne pereat. *Ti.* Hoc argumentum non adimit nobis sollicitudinem, sed auget. *Eu.* At non hoc sentit Christus, quod interpretaris; sed hoc argumento nobis addit fiduciam de Patre. Si Pater benignus gratis & de suo dedit id quod carius est; etiam adjiciet id quod vilius est. Qui dedit animam², non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti, non est quod discruciemur sollicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut, *utentes hoc mundo tanquam non utamur*, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum celestium, atque, rejecto mammona, imò toto Satana cum omnibus suis præstigiis, uni Domino toto & alacri pectore serviamus, qui non desinet filios suos? Sed interim nullus attingit bellaria. His certè cum gaudio vesci licet, quæ non magnâ curâ nobis domi proveniunt³. *Ti.* Abunde satisfactum est corpusculo. *Eu.* Vellem equidem & animo. *Ti.* Atque uberius etiam animo. *Eu.* Hæc igitur tolle, puer; ac labrum appone. Lavemus, amici; ut si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati, canamus hymnum Deo. Perficiam, si videretur, quod cæperam ex Chrysofomo⁴. *Ti.* Rogamus. *Eu.* *Gloria tibi, Domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, Rex; quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu Sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique secundum opera sua.* *Puer.* Amen. *Ti.* Profectò pius & elegans est hymnus. *Eu.* Hunc divus Chrysofomus non dedignatur etiam interpretari. *Ti.* Quonam loco? *Eu.* In Matthæum, homilia lvi. *Ti.* Non omittam quia hodie legam. Sed illud unum interim

ex

¹ A long rubile hence.

² Vitam; secundum observationem Timothei, plura res est.

³ Utpote vel domi nata, vel, &

quid artis est in quibusdam, uxoris est & famulorum.

⁴ Vidisti jam quis sit, pag. 43. num. 3.

ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, *Domini, sancti, & Regis*? *Eu.* Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: quod suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, si-bique asseruerit; unde & *Dominum* illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per Spiritum suum contulit nobis & justitiam suam, ut sectemur ea quæ sunt sanctimoniz; atque ob id *sanctum* eum vocamus, quod sit sanctificator omnium. Postremo, quod ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dextram Dei Patris; & hinc nobis *Rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos gratuita bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius diabolo, *Dominum* habemus *Jesum Christum*: pro immunditia & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitæ cœlestis. *Ti.* Pia profecto sententia. *Eu.* Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque xenii¹, sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer apophoreta² nostra. Sive fortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes Heliogabali³, ut huic obveniant equi centum, illi totidem mulsæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis Memphis-ticis⁴. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam opobalsamum; aut dentifricium, aut speculum, si vos novi satis. *Ti.* Adeo bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. *Eu.* Hic libellus in membranâ habet proverbîa Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano⁵ nostro, ut, juxta doctrinam Evangelicam⁶, *habenti sapientiam detur sapientia, & exuberet*. *Ti.* Certè curabitur ut minus egeam. *Eu.* Sophronio congruet horologium, huc ex extrema Dalmatia⁷ profectum, ut vel sic commendem⁸ munusculum meum. Novi enim, quàm ille sit parcus temporis, quàm nullam omnino portionem rei pretiosissimæ finat abire sine fructu. *Soph.* Imò pigrum admones diligentia. *Eu.* Hic libellus habet in membranâ Evangelium secundum Matthæum; gemmâ tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior,

I

1 Munuscula quæ dantur hospitibus ab amicis.
 2 Dona quæ dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur.
 3 Qui fuit imperatoris monstrum, nomen erat Antoninus Varius, sed postquam seipsum constituit sôls sacerdotem, vocatus est Heliogabalus, ac præter horrenda & abominanda innumera, facti, quales hic memorantur sortes convivii dabat, teste

Hierodiano & Lampridio.
 4 Quoniam olim calami ex urbe Memphis in Ægypto, optimi censebantur, sicut nunc fere apud nos, Dutch quills.
 5 Cray-bealed.
 6 Matt. xiii. & xxv.
 7 Parte Illyrici.
 8 Utpote è longinquo, quod vilissimis multoties est pretium.

rior, quàm pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc sis, quod diceris. *Tb.* Efficiam nè prorsus male collocasse videaris tuum munus. *Eu.* Hic sunt epistolæ Pauli, quas tu lubenter tecum circumfers, Eulali; qui Paulum semper habere soleas in ore, nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. *Eul.* Isthuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus pretiosius. *Eu.* Lucernula convenit Chrysolotto, anagnostæ infatigabili, & ut *M. Tullius* inquit, librorum heluoni maximo. *Cb.* Bis habeo gratiam primum, pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod somniculosum admones vigilantia. *Eu.* Theca calamaria debetur Theodidactō felicissimè πολυγράφω¹: atque hos ego calamos felicissimos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. *Theod.* Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. *Eu.* Hic codex habet aliquot Plutarchi² libellos de moribus, sed selectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritissimo non incite descriptos; in quibus tantum reperio sanctioniæ, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici, tam Evangelicæ potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & φιλέλλω³. Superest horologium; id cedat nostro Nephelio, parcissimo temporis dispensatori. *Neph.* Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quàm elogia. *Eu.* Imò ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod nostram exultatem honi consultis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, nescio; certè vos reliquam melior ac doctior. Scio vobis non esse cordi fistulas, aut moriones⁴, ac multo minus aleam. Quare, si videtur, sallemus horulam spectandis reliquis regie mæ miraculis. *Ti.* Isthuc eramus abs te flagitaturi. *Eu.* Apud bonæ fidei promissorem non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum, & quoquo versum deflectas oculos, occurrat viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus⁵, si videatur, licet excludere cælum, si nebulis aut ventis sit incommodius, licet & densis valvis, foris admotis⁷, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendat æstus. Hic cum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes suos habent insperfos flosculos; sunt & picture non inuenta. Hic Christus, supremam

compote

domi, ut risum & gaudium sibi & con-

1 Multum scribenti.

2 Notissimi sicuti jam polygraphique auctoris Græci, Trajani tempore;

3 Qui Græcæ amat.

4 Respicit ad morem antiquum, quique etiam obtinet adhuc apud magnates quosdam Germanos, alendi tales

domi, ut risum & gaudium sibi & con-

5 Fallere tempus vel horam, est ita ea transigere, ut tedium in eis non sentiamus.

6 Nephelio to be put up on down.

7 Folding spongers.

computationem. ¹ agitatur cum electis discipulis. Hic natalitia celebrat Herodes funesto ² convivio. Hic Evangelicus ³ ille dives epuletur splendide, mox descensurus ad inferos. Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus sinu Abrahamæ. *Ti.* Hoc argumentum non satis agnoscimus ⁴. *Eu.* Cleopatra est cum Antonio luxu decertans ⁵; jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant Laphthæ ⁶. Hic Alexander Magnus hastâ tranſverberat Clitum ⁷. Hæc exempla nobis admonent sobrietatis in convivio, & à crapula luxurque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. *Ti.* Locus hic planè divinitatem ⁸ quandam præ se fert, ad eò nitent omnia. *Eu.* Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiosè servo. Hæc sphaera pensilis totum orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus singulae regiones fusiore spatio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctororum imagines; nam omnes depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrectâ manu sedens in monte. Capiti imminet Pater ⁹, dicens: *Ipsum audite.* Spiritus Sanctus expansis alis multâ luce complectitur illum. *Ti.* Opus, ita me Deus benè amet, Apelle ¹⁰ dignum. *Eu.* Adjunctum est bibliothecæ mustion ¹¹ quoddam angustum, sed elegans; quod submotâ tabulâ ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In ætate videtur solidus paries. *Ti.* Hic mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris grâtiâ. *Eu.* Hic mihi præcipuè studio est, ut niteat domus, & benè oleat. Utraque res immo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum, & huic adhæret facellum. *Ti.* Locus Numine dignus. *Eu.* Nunc adeamus illa tria ambulacrâ, quæ imminent iis quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt

I 2

occludi,

¹ Hæc vox mihi non multum hæc aridet.

² Joanni vulgò cognominato *Baptista*, antea baptizanti in deserto; tunc in carcere; omnibus tristis historia nota, habetur Matt. xiv.

³ *Id est*, de quo in Evangelio, scilicet Luc. xvi. Epitheton tamen non mihi planè aridet, sensum suum potuisset aliter cauculare Eusebio.

⁴ Supponitur Timotheum observare de commentariis aliam picturam.

⁵ Notissima hæc Egypti regina, notissimisque ejus cum Antonio Jugus, factumque quod hic recensatur

notissimum.

⁶ Horum Thesaliæ populorum pugnam cum Centauris, videre potes apud Ovidii *Métam.* lib. xii. fab. 5.

⁷ Facinus ab Alexandro patrante in vino, indignissimumque principe, videtur in Quinto Curtio, lib. vii.

⁸ *Id est*, maximè veneratione dignum quid.

⁹ Vide pag. 89. nota 11. ¹⁰ Notissimus hic existit pictor, à quo solo pingi sustinebat Alexander.

¹¹ Idem quod *mustion*, Græca est scriptio.

occludi, præsertim in his parietibus qui non spectant hortum interio-
rem, quo domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, &
paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu, ex
narratione quatuor Evangelistarum, usque ad missum Spiritum Sanc-
tum, & primam prædicationem apostolorum, ex Actis. Additæ sunt
& locis notæ, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum, aut in quo
monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes to-
tum argumentum: velut illud quod dicitur à Jesu, *Volo; mundare* ¹.
Ex adverso respondent figuræ ² & vaticinia Veteris Testamenti, præ-
sertim è Prophetis & Psalmis, qui nihil aliud habent, quàm Christi
vitam, & apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo
mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei,
quo per Filium suum restituere voluit genus humanum. Nonnun-
quam adest uxor comes, aut amicus quispiam, qui rebus piis delectetur,
Ti. In hac domo cui posset obrepere tædium? *Eu.* Nulli qui didi-
cerit secum vivere. In summa ora picturæ, velut extra ordinem, ad-
dita sunt capita pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso
capita Cæsarum, ob memoriam historiæ. In utroque cornu prominet
pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, & unde spectare liceat po-
mariam, & aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati, videtis aliud
ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æstivis mensibus, & ubi cura-
tur, si quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium for-
midabilis. *Ti.* Quidam negant hujusmodi morbos esse vitandos ³.
Eu. Cur ergo vitant foveam, aut venenum? An hoc minus timent
quia non vident? Nec basiliscus venenum videtur, quod afflat oculis ⁴.
Ubi res poscat, non dubitem pro necessariis ⁵ venire in vitæ discrimen.
Sine causa subire vitæ periculum, temeritas est: alios in vitæ pericu-
lum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda specta-
tu; ea mandabo uxori, ut ostendat. Manete hic vel totum triduum, &
hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam
me negotia quædam aliò vocant. Est equitandum in pagos aliquot vi-
cinos. *Ti.* Ob rem pecuniariam? *Eu.* Ego tales amicos non relinque-
rem pecuniæ gratiâ. *Ti.* Fortassis venatio parata est alicubi. *Eu.* Planè
venatio est: sed aliud venor quàm apròs aut cervos. *Ti.* Quid igitur?
Eu. Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo
vitæ. Nam corpori metuit medicus; ego magis metuo animæ illius.

Siquidem

¹ Verba sunt Christi ad leprosum,
Marc. i. 41.

² Quoniam in Veteri Testamento,
præter propria & directæ de Christo
vaticinia, vita & facta ejus figuris ad-
umbrata sunt, sacrificiis, ceremoniis
aliis, factisque quorundam illustrium,
Abeli, Isaaci, Josephi, Mosis, Davi-
dis, &c.

³ Duabus de causis: i. Quod tunc
præsertim proximo opitulandum. ii.
Quod quærendo vitare tale malum
præ pavore, plerumque citius in nos
erumpat, ac de his Eusebius optimè.

⁴ Dicitur hoc de basiliscis, an verum
sit mihi incompertum est.

⁵ Cognatis.

Siquidem mihi videtur parum rectè compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero diffidium acere natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor nè plures secum trahat in confortium simultatis. Adnitar totis viribus ut hos redigam in gratiam. Nam utriusque sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt quæ venor. Quòd si venatio successerit ex animi sententia, simul hîc celebrabimus *ἐπιθίασις*¹. *Ti.* Pia venatio. Precamur ut tibi pro Delia², Christus aspi-ret. *Eu.* Hanc prædam ego malim, quàm obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. *Ti.* Mox rediturus? *Eu.* Non nisi tentatis om-nibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. *Ti.* Dominus Jesus te fel-citèr deducat, ac reducat.

A P O T H E O S I S C A P N I O N I S.

A R G U M E N T U M.

Apotheosis Capnionis, seu de incomparabili heroè, Joanne Reuchlino 3, in divorum numerum relato 4, docet quantum honoris viris debeatur egregiis, qui vigilis suis bene meriti sunt de studiis liberalibus.

I 3

Nec

¹ *Id est*, epulas propter victoriam.

² Vide pag. 9. num. 5.

³ Docebit te Gualterius eum fuisse discipulum Joannis a Lapide, ac postea professorem Tubingæ in linguis doctissimum, circa Annum 1500; dedit autem sibi nomen *Capnio*, quoniam idem sonat Græcè, quod *Reuchlin* Germanicè, id est *parvus fumus*, hinc, ad exemplum omnium fere editionum, titulus currens paginarum est, *Apotheosis Capnionis*.

⁴ Relatio in divorum numerum, idem est quod Græca vox *apoteosis*, estque res a paganis desumpta; pagani enim bene meritos de republica in numerum divorum referebant, pontificii vero vel papa bene meritos de religione, scil. de partibus suis: *i. e.* declarant eos esse receptos in beatorum consortium, mererique ut iis supplicetur. Directus autem Erasmi finis in hoc colloquio hic est, ut honoret, quàm maxime posset, hunc vi-

rum probum Reuchlinum, qui (pro-ut isthuc Erasmus maximi faciebat) tantopere meruisset de studiis liberalibus; at suspicor præterea Erasmum duos habuisse magis latentes in eo fines; primum, nobis parum curandum esse de canonizatione vel non canonizatione proborum, dummodo probi vere fuerint, & utiles generi humano, cum hunc Reuchlinum tanto honore prosequatur, qui nunquam a papa in numerum divorum relatus sit; secundum, minimi faciendas esse revelationes, somnia, apparitiones, multaque alia similia, quibus scitent sanctorum Legendæ, cum tam facile tale quid ipse commentus sit (ut ex sequentibus palam est) de viro alioquin probo, sancto, perillustri, reipublicæque literariæ perutili, quod nullum aliud fundamentum habeat, quàm ipsius imaginatio, sicut ex Legendis fere omnia, nullum aliud habent, quam monachorum deliria vel comments.

Nec miserè quisquam, qui benè vixit, obit.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. U Nde nobis petasatus ¹? *Br.* E Tubinga ². *Po.* Nihilne isthic rei novæ? *Br.* Equidem demiror usque adeò mortales omnes teneri fiti quadam rerum novarum. At ego Lovanii? Camelum ³ quendam audivi concionantem, fugiendum quicquid esset novum. *Po.* Vocem Camelo dignam! Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat quàm vappam ⁵. *Br.* At idem, nè sis inscius, non usque adeò delectatur rebus veteribus, et malit jus pridianum ⁶, quàm recens. *Po.* Sed omisso Camelo, dic si quid adfers novi. *Br.* Adfero quidem, sed, ut ille aiebat, malum ⁷. *Po.* Atqui isthuc ipsum olim erit vetus. Ita fieri necesse est, ut, si omnia vetera sint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala; & quæ nunc sunt mala, sint olim futura bona. *Br.* Ita videtur juxta decretum Cameli. Imò consequitur, ut, qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit ⁸. *Po.* Sed age, prome quicquid est. *Br.* Egregius ille trilinguis eruditionis phoenix ⁹ Joannes Reuchlinus vitæ defunctus est. *Po.* Rem certam narras? *Br.* Certiorem quàm velleim. *Po.* Sed quid isthuc mali, relictâ posteris honestissimi nominis immortalæ memoriâ, ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum? *Br.* Quis isthuc tibi indicavit? *Po.* Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui sic vixit. *Br.* At magis etiam isthuc dices, si scias, quod ego. *Po.* Quidnam, obsecro? *Br.* Non est fas referre ¹⁰. *Po.* Quam ob rem? *Br.* Quia qui credidit ¹¹, stipulatus est arcani silentium. *Po.* Eadem lege committe & mihi: recipio ¹² tibi silentium optimâ fide. *Br.* Quanquam ista fides me jam sæpenumero fefellit; tamen

¹ Quid sit *petasus* videbis in dictionario, hinc concludas quid *petasatus* sit.

² Sueviæ urbs est, satis nota, ad Neccarum.

³ Vide pag. 62. num. 5.

⁴ An hic *camelus* sit simpliciter Carmelita monachus, ut vulgò creditur, vel quidam concionator qui in Erasmmum invehebatur, & ab eo parvi fiebat, ejus nomen proprium erat *Camel*, *Cambel*, vel *Chameau*, lectori determinandum relinquo.

⁵ Siquidem vinum vetus tempore vappa fit.

⁶ *Pottage made yesterday.*

⁷ Quoniam is *ille*, quicumque sit, judicabat omne novum malum.

⁸ Ne credas, lector, hæc omnia de novis & veteribus casu mero dici, a novitate enim non abhorrebat Erasmus, i. e. a Reformatione, quæ nova censeri potest, si respicias ad tempus illud, & paucis seculis antecedentia; sed omnino antiqua si ad Christi, apostolorum, & discipulorum eorum tempus respicias.

⁹ Vocem *trilinguis* vidisti jam, pag. 5. num. 6. *phoenix* in promptu est in dictionario; hinc concludas, Erasmmum sensitse, nullum hæctenus extitisse ei parem in linguis.

¹⁰ Nominare.

¹¹ Dixit & declaravit.

¹² Promitto.

tamen age, committam: præsertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingæ quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximie sanctimonie, præterquam ipsi. *Po.* Magnum dicis argumentum veræ sanctimonie. *Br.* Agnosceres hominem, & fatereris verum, si nomen ederem. *Po.* Quid, si divinem? *Br.* Licet. *Po.* Admove aurem. *Br.* Quid opus, cum simus soli? *Po.* Ita mos est. *Br.* Is ipse est. *Po.* Est homo certissimæ fidei. Mihi Sibyllæ folium¹ erit quicquid ille dixerit. *Br.* Audi igitur totum dialogum bonâ fide. Ægrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculosè, sed ita ut bona spes esset, fore ut revalesceret; vir dignus qui nunquam senesceret, ægrotaret, aut moreretur. Manifestam meum Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione sua leniret. Nam ægrotabam unâ cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. *Po.* Phy²! quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? *Br.* Hic Franciscanus meus, Brassicane, inquit, emove penitus ex animo mœrorem omnem, Reuchlinus noster desit ægrotare. Quid? inquam, an subito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittobant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, sed ita, ut posthac non sit illi formidanda valetudo adversa. Noli flere (nam videbat erumpentes lachrymas) prius, quàm audias rem omnem. Sex dies sunt, quòd hominem non inviseram, sed tamen quotidianis precibus illius salutem³ Domino commendabam. Hodiernâ nocte cum me à matutinis hymnis⁴ in strato composuissem, blandus quidam minimèque gravis somnus obrepit. *Po.* Nescio quid læti mihi præfagit animus. *Br.* Non est tibi læva⁵ mens. Visus sum mihi, inquit, consistere ad ponticulum quendam, per quem transitus erat in pratum quoddam longè amœnissimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plusquam smaragdinus viror, sic arridebant incredibili colorum varietate flosculorum stellulæ; sic spirabant⁶ omnia, ut, quod erat pratorum citra rivum, quò dirimebatur felicissimus ille campus, nec vivere, nec virere, videretur, sed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum totus sum in eo spectaculo, commodum præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraice precatus est pacem⁷. Jam medium pontis transierat prius, quàm sentirem; parantem accurrere respiciens vetuit. *Nondum fas,* inquit. *Quinto ab hinc anno nos sequeris. Interim eorum quæ aguntur testis ac spectator assistito.* Hic

I 4

ego:

¹ Supponas Pompilium nomen hominis in aurem Brassicano dicere.

² Vid. pag. 52. num. 3.

³ Admirantis est.

⁴ Valetudinem.

⁵ *Mattins, morning prayers*; sed observandum has preces apud monachos fieri post mediàm noctem, multo ante lucem, ita ut quis post eas non in-

congruè petat lectum.

⁶ *Id est,* non a vero aberras, ex Virgilio, Eclog. i. 16. *Si mens non lævâ fuisset.* Hincque apud Gallos veluti proverbialiter dicitur, *donner a gauche,* cum quis a scôpo aberrat,

⁷ *Smelt so sweetly.*

⁸ Siquidem hæc erat Judæorum factio, ut vidisti pag. 3.

ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus? solus, an comitatus? Vestium, inquit, nihil habebat, præter unam candidissimam: Damascenam¹ esse dixisses, candore mirè lucido: ponè sequebatur puer incredibili specie, alatus: suspicabar illius esse genium bonum. Po. Sed nullusne comitabatur genius malus? Br. Imò aliquot, ut Franciscanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo sequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, nisi quòd explicatu alarum gilvas veriùs, quam candidas plumas, ostenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, nisi quòd singulæ sedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, cristam gestantes vertice, rostris & unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiæ² videri poterant, si tres modò fuissent. Po. Quid moliebantur istæ furæ? Br. Procul, inquit, obstrepebant heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, si licuisset. Po. Qui minus licuit? Br. Quia versus Reuchlinus, objectâ manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quòd dignum est, malæ pestes. Satis sit vobis negotium facessere mortalibus: in me, jam immortalibus adscriptum, nihil habet juris vestra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciscanus, mox abierant scædissimæ volucres, sed relicto fœtore, ad quem collatum oletum videri posset sampsi-cinum, aut foliatum. Dejerabat se citiùs vel ad inferos descensurum, quàm sustineret iterum afflari tali thymiamate. Po. Malè fit illis pestibus. Br. Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciscanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus³, qui Reuchlinum hæc verbis compellabat: *Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium cælitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas.* Simulque vestem protulit, quâ Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quâve specie videbatur Hieronymus? Erâtne tam senilis, quàm illum pingunt? aut cucullam habebat, aut galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem⁴? Ad hæc ille: Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amœna, quæ sic

1 *Of Damask*, sericam ex Damasco, urbe Syriæ, olim propter talia celebratissima.

2 Aves sunt à poëtis fictæ, qualitatibus a Furiis non absmiles, & tantundem numero, tres nempe, sed nomina diversa; Furæ sunt Tisiphone, Alecto, & Megæra; Harpyiæ vero, Aello, Ocypete, & Celeno. Sic de his Virgilius Æn. iii. 217. *Virginel voluctum vultus, scædissima ventris proluvia, unæque manus, & pallida semper ora fame.*

3 Is potius quàm alius ex patribus, quoniam versatissimus erat in linguis,

sicut Reuchlinus.

4 Quoniam his quatuor modis depingitur apud pontificios; cum cuculla, siquidem existimatur fuisse monachus a plerisque; cum pileo, vel galero, utpote qui tantummodo sacerdos secularis fuisse iudicatur ab aliis; cum pallio cardinalitio, quippe quidam usque aded insaniverunt, ut contenderint eum fuisse cardinalem, quamvis absurdissimum sit, quippe Hieronymi tempore neque res, neque nomen, nota; at unde leo? necessiam, nisi quod strenuus erat in disputatione.

fic ætatem testabatur, ut nihil haberet squaloris, dignitatis plurimum. Quorum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? vestem gerebat ad talos usque demissam; crystallum dices pellucidam. Eiusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam pyropon præ se ferebant, nonnullæ smaragdum, tertiæ sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. *Po.* Conjicio id fuisse insignæ trium linguarum, quas calluerunt. *Br.* Non est dubium. Nam & simbræ, ut aiebat, trium linguarum literis, triplici colore distinctis, visebantur inscriptæ. *Po.* Num incomitatus aderat Hieronymus? *Br.* Incomitatus inquis? Totus ille campus obsidebatur myriadibus Geniorum¹, nec aliter oppleverant ærem totum, quàm videmus in solis radiis volitare minuta corpuscula, quæ vocant *ἀτομα*², si tamen à re tam humili huc ducenda est comparatio. Neque cælum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. *Po.* Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? *Br.* Hieronymus, inquit, honoris gratiâ complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu cælum supernè diduxit sese, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem cætera pænè forderent, quæ tamen antea videbantur esse mirifica. *Po.* Non possis aliquam imaginem nobis depingere? *Br.* Qui possum ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit se ullis vocibus vel somnium³ rei posse depingere: tantum hoc aiebat, se vel millies mori paratum, si liceat iterum eo spectaculo, quamlibet exiguo momento, frui. *Po.* Quid tandem? *Br.* Ex hiatu cæli demissa est ingens columna igne pellucido, sed amœno: per eam in complexu duæ sanctissimæ animæ subvectæ sunt in cælum, choris angelicis tantâ melodiâ delinientibus omnia, ut Franciscanus neget, se unquam ejus voluptatis meminisse posse, quin erumpant lachrymæ. Secuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis; non credebat sese esse in cellula sua; requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare, poterat. Seniores ejus collegii, ubi fenserunt rem non esse fabulosam (nam compertum est eadem horâ terris excessisse Reuchlinum, quâ visio viro illi sanctissimo apparuit) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis amplissimis remuneratur. *Po.* Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen adscribamus calendario sanctorum? *Br.* Id ego facturus eram, etiam si nihil tale vidisset Franciscanus, & quidem au-

reis

¹ Angelorum.

² *Ατομα*, cujus nominativum *ατομος* reperies in dictionario.

³ Speciem minimam; sed hac voce utitur, quoniam totum nihil est nisi somnium.

reis literis¹, proxime divum Hieronymum. *Po.* Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. *Br.* Quin & in meo larario² stabit aureus inter divos selectos. *Po.* Stabit & in meo vel gemmeus, si suppetat animo facultas. *Br.* Ponetur in bibliotheca, Hieronymo proximus. *Po.* Addetur & meæ. *Br.* Imò, si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præsertim sacras. *Po.* Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quod nondam relatus est in numerum divorum auctoritate Romani pontificis? *Br.* Quis canonizavit³ (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur Pius, ejus nominis secandas, in gratiam ordinis & urbis⁴? *Po.* Vera prædicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte cælo dignis meritis defuncteram exhibetur, quorum beneficia perpetuò sentiuntur. *Br.* Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis suæ monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exempta malis, cælo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. *Po.* At multa passus est in vita. *Br.* Sed plura passus est divus Hieronymus⁵. Felicitas est, ob bona pati à malis. *Po.* Fateor certè; ob optima à pessimis multa perpeffus est Hieronymus. *Br.* Quod olim fecit Satanas per Scribas & Phariseos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Phariseos⁶ quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis benè merentes. Nunc ille metit optimam messem pro semine, quam fecit. Interim nostras partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam⁷; illius nomen terre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: *O sancta anima,*

¹ Quod non fit, nisi nobilissimis sanctis, ut divis, ac veluti classis tertie & supremæ; qui enim primæ seu inferioris, vulgato colore, qui secundæ rubro, qui tertie tandem, aureo colore vel literis aureis inscribuntur in calendario, a curiosis pontificiis.

² In my chapel.

³ Vox enim non Latina, sed hæc necessaria, & intelligitur ab omnibus, papa enim (cui jus est canonizandi) nunquam canonizavit Hieronymum, Paulum, vel Mariam.

⁴ Quia nihil præter hæc duo, eam commendabant huic papæ, erat enim hæc Catharina ex Senis vel Siënna, Etruriz urbe, unde hic quoque papa, & monacha ex Dominici ordine, cui

favebat hic Pius, vocatus ante Papatum (quem obtinuit Anno 1458) Æneas Sylvius, at respicit præterea auctor ad absurda imò & blasphema, quæ de hac Catharina referuntur in Legendis, quod nempe Christo nupsit præsentibus, Maria, Joanne, & Davide, sed tacite metu odii.

⁵ Siquidem propter persecutiones in deserta secessit, unde evocatus Romanam, persecutiones iterum vitare non potuit, &c.

⁶ Qui sunt isti Pharisei, videas lector.

⁷ Non tam altè sonat hæc vox lingua Latinâ, quam sonaret lingua nostrâ veraculâ.

anima, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perdita malas linguas, infectas veneno gehennæ. Po. Ita faciam, ac sedulo predicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderent, quandoquidem hoc receptum, quæ sanctissimi herois memoriam celebrent. *Br.* Hoc dicis, quod isti *Collectam*¹ appellant? *Po.* Scilicet. *Br.* Hanc paraveram & ante mortem. *Po.* Recita, quæso. *Br.* *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam apostolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum sanctum cælitus instruxeris, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovâsti*²: *da ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam Filii tui Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum*³, *qui conjurati substruunt impiam turrim Babel*⁴, *tuam gloriam obscurare conantes, dum suam student attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino nostro, & Spiritu Sancto, in æterna secula, Amen*⁵. *Po.* Elegans profectò & pia precatio: dispeream nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. *Br.* Isto gaudio diu fruire, ac vale. *Po.* Vale tu quoque. *Br.* Valebo, sed non coquus⁶.

PROCUR

1 Sic & vocatur sermone vulgari apud nos.

2 Deberet esse mitigatio quædam assertionis per vocem quoddammodo, aut aliquam similem.

3 Jam vidimus, pag. 102. num. 2.

4 Audaciâ captâ; ædificatio enim turris Babel ab hominibus post diluivium, ut habetur Gen. xi. ceptum auidax in Deum ipsum.

5 Observa, lector, quàm similis sit hæc collecta nostris, in pari casu, quod nihil sit in ea, supplicationem divorum redolens, at inde certò concludas, ni fallor, auctorem, si licuisset, maluisse tales preces obtinere in ecclesia, quam supplicationes quibus aliquid a sanctis flagitans, sed alius obtinebat usus, cui se aliquando conformem dabat auctor, propter rationes quas alibi indicavimus.

6 Propter æquivocationem (si ad pronunciationem attendas) vocis ultimæ *quoque*, a Pompilio usurpatæ; alluditur ad id quod de Cicerone Quintilianus, lib. vi. cap. de risu, scil. qui-

dam candidatus, Coci filius, petebat suffragia a quodam, quod observans Cicero, Coci filium alloquens ei per jocum dixit, *Ego tibi faveto quoque*, quod si, ut jam indicavimus, attendas ad pronunciationem significare poterat, *I will favour you also*, vel, *Cook, I will favour you*. Hinc apparet *c*, & *qu*, pronunciata olim eodem modo à Romanis; ambo nunc quoque eodem modo sonant apud Gallos, videl. cum *a*, *o*, vel *u*, subjunguntur huic *c* in eadem syllaba; at non inde sequitur Gallos nunc ea pronunciare eodem modo, quo ea pronunciabant Latini; Galli enim ea pronunciant sicuti nos pronunciamus *k*, at probabile est, Latinos ea pronunciâsse, ut nos pronunciamus *cb*, hæc satis super his; observemus tamen insuper, gravissimos viros aliquando super vocum ambiguitate joculari non dedignatos, transeat, dum raro, cum sale, & sine injuria in proximum fiat, tandemque sumus præ auro nobis non vendatur.

PROCUS ET PUELLA.
ARGUMENTUM.

Colloquium hoc procreationem exhibet castissimam, philosophica multa jocis admiscens. De non precipitando conjugio; de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum; de firmitate conjugii, de non contrahendo conjugium sine consensu parentum; de caste colendo matrimonio, de sancte educando liberos. Anima est non ubi animat, sed ubi amat. Viri deformis descriptio. Conjugium virginitati prælatum; non capistrum, ut vulgò. Affectus non adhibendi in consilium, sed ratio.

PAMPHILUS¹, MARIA.

Pa. Salve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. *Ma.* Salve tandem & tu, Pamphile, quoties & quantum voles, quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. *Pa.* At Martia dici oportuit. *Ma.* Quid ita, quæso? Quid mihi cum Marte? *Pa.* Quia quemadmodum illi Deo pro ludo est homines interficere; ita & tibi: nisi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. *Ma.* Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? *Pa.* Unum cadaver vides exanime, si modò me vides. *Ma.* Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ² formidabiliores! *Pa.* Ludis tu quidem; tamen interim miserum exanimas³, & crudelius occidis, quàm si confoderes telo. Nunc longo cruciату excarnificor miser⁴. *Ma.* Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum abortierunt⁵? *Pa.* Atqui pallor arguit exsanguem magis, quàm ulla sit umbra. *Ma.* Atqui iste pallor tinctus est violâ. Sic palles ut cerasum maturefcens, aut uva purpurascens. *Pa.* Satis procaciter rides miserum. *Ma.* Atqui si mihi non credis, admove speculum. *Pa.* Non optârim aliud speculum; nec arbitror esse clarius ullum, quàm in quo me nunc contemplor. *Ma.* Quod speculum mihi naras? *Pa.* Oculos tuos. *Ma.* Arguator⁶, ut semper tui similis es! Sed unde doces esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? *Pa.* Capiunt, sed inspidum, qualem ego. *Ma.* Quibus igitur vescuntur? *Pa.* Malvis, porris, & lupinis⁷. *Ma.* Atqui tu non abstinēs à capis & perdicibus. *Pa.* Verum; sed interim nihilo plus sapiunt palato meo, quàm si malvis vescerent, aut betis absque pipere, vino, & aceto. *Ma.* O te miserum! & tamen interim obefulus es. An & loquuntur exanimēs? *Pa.* Sic ut ego, voce perquam exili. *Ma.* Atqui nuper cum

¹ Nomen est amantium commune apud comicos, Terentium præsertim, Græcum est origine, *i. e. omnia*, vel potius, *omnimode* vel *valde amans*.

² Mentēs separatæ, *ghosts*.

³ Ex Horatio locutio, *Cur me querelis exanimas tuis?* Od. ii. 17, 1.

⁴ Parumper amplificatum, sed sic amantes.

⁵ Quoniam Pamphilus seipsum vocaverat *cadaver exanime*, proindeque spectrum, ad cuius præsentiam ita turbantur gravidæ, ut sætum immaturum edant.

⁶ *Baniterer*.

⁷ Siquidem hæc omnia vilia & insipida, unâbrisque digna, si umbræ aliquid edant.

cum audirem te convitiantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulat umbræ? num vestiuntur? num dormiunt? *Pa.* Etiam cœunt¹, sed suo more. *Ma.* Næ tu suavis nugator es. *Pa.* Sed quid dices, si argumentis Achilleis² evincam, & me esse mortuum, & te esse homicidam? *Ma.* Absit omen³, Pamphile, sed aggredere sophisma. *Pa.* Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse, quàm abductionem animæ à corpore. *Ma.* Largior. *Pa.* Sed ita, ut ne reposcas quod dederis. *Ma.* Non fiet. *Pa.* Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam esse. *Ma.* Accedo. *Pa.* Concedes & illud, quòd à gravissimis auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum est, animam hominis non illic esse ubi amat, sed ubi amat. *Ma.* Isthuc explana crassius; non enim satis assequor quid velis. *Pa.* Et hoc sam infelicior, quòd isthuc non æquè sentis atque ego. *Ma.* Fac ut sentiam. *Pa.* Eadem operâ fac ut sentiat adamas. *Ma.* Equidem puellâ sum, non lapis. *Pa.* Verum; sed adamante durior. *Ma.* Sed perge colligere⁴. *Pa.* Qui corripuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec sentiunt, etiamsi occidas. *Ma.* Audivi sanè. *Pa.* Quid conjectas esse in causa? *Ma.* Dic tu, philosophe. *Pa.* Nihil mirum quoniam animus est in caelis, ubi habet quod vehementer amat, & abest à corpore. *Ma.* Quid tum postea? *Pa.* Quid tum, dura? Illud consequitur, & me esse mortuum, & te esse homicidam. *Ma.* Ubi est igitur anima tua? *Pa.* Illic ubi amat. *Ma.* Quis autem ademit tibi animam? Quid suspiras? Dic liberè, dices impunè. *Pa.* Crudelissima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem, odisse possum. *Ma.* Humanum ingenium⁵. Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, par pari, quod aiunt, referens? *Pa.* Nihil me felicius, si quidem liceat facere permutationem, sic ut illius animus vicissim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. *Ma.* At licètne mihi tecum vicissim sophistam agere? *Pa.* Sophistriam⁶. *Ma.* Num fieri potest, ut diem

corpus

1 Vox æquivoca, quâ gaudet uti Pamphilus, in strictiori significatione, aludens ad fabulam de Echo apud Ovidium Met. lib. iii. quid enim affinis umbræ quàm Echo? sed quàm concinnius dixerit Ovidius, videat lector. Echo deperibat in Narcissum, Narcissus venabatur, & ad venationis comites, Huc cocamus ait, tunc subjungit Ovidius, multique libentius unquam responsura sono, Cocamus, retulit Echo, &c.

2 Fortissimis; fortissimus enim fuit Achilles.

3 Id est, res falsa sit, & quod dicitur, non conducatur ad eventum rei; siquidem vulgus putat, quòd loqui de aliqua re, conferat aliquid ad hujusce rei eventum.

4 Argumenta scil. Go on with your inferences.

5 A very kind disposition indeed. 6 Nesciam an vox sic ipse hujus, sed non est sophista feminini generis; sophista olim idem quod philosophus, sed nunc is est qui fallacibus argumentis eludit.

corpus sit animatum, & exanime? *Pa.* Non eodem quidem tempore. *Ma.* Cum abest anima, tum mortuum est corpus? *Pa.* Est. *Ma.* Nec animat, nisi cum adest? *Pa.* Esto sanè. *Ma.* Quis sit igitur, ut, cum ibi sit ubi amat, animet tamen corpus unde demigravit? Quod si animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum est? *Pa.* Argutare tu quidem satis sophistice; sed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcuque corpus animantis, improprie dicitur anima, cum re verà sint tenues quedam animæ reliquiae; non aliter quàm odor rosarum manet in manu, etiam rosâ submotâ¹. *Ma.* Difficile est, ut video, vulpem capere laqueo². Sed illud responde; Nonne agit, qui occidit? *Pa.* Maximè. *Ma.* Et patitur qui occiditur? *Pa.* Scilicet. *Ma.* Quis sit igitur, ut cum qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat seipsum? *Pa.* Imò contrà; qui amat, patitur; quæ amatur agit. *Ma.* Isthuc nunquam evinces apud Areopagitas & grammaticos. *Pa.* At evincam apud Amphictyones⁴ dialecticos. *Ma.* Verùm nè graveris & illud respondere; volens amas, an nolens? *Pa.* Volens. *Ma.* Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida sui, quisquis amat; præterque jus accusat puellam. *Pa.* Atqui puella non ideo occidit, quod amatur; sed quod non amat mutuùm. Occidit autem quisquis servare potest, nec servat. *Ma.* Quid si juvenis amet inconcessa, hoc est, uxorem alienam, aut virginem Vestalem⁵, num illa amabit mutuùm, ut servet amantem? *Pa.* Sed hic⁶ juvenis amat, quod amare fas piùmque est, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, & veneficii ream peragam. *Ma.* Isthuc prohibeant superi. An Circe⁷ quampiam ex me facies? *Pa.* Aliquid & istâ crudelius. Nam

procus.

¹ Satis congruè in amante, non item in philospho.

² Proverbium, hinc quod vulpes sit animalium astutissimum.

³ *Areopagus* Athenis erat vicus, aut collis, Martis, in quo sedebant *Areopagites*; iudices de capitalibus; grammatici ergo *Areopagites* sunt diligentes atque accurati grammatici; quod omnia verba & res ponderant accurate, sicuti faciebant, vel saltem facere debebant, *Areopagites*, iudices de capitalibus.

⁴ Idem sensu quod *Areopagites grammatici*, sed cum majori energia; *Amphictyones* enim erant ex decem *Græcicis* populis legati, qui conveniebant ad *Thermopylas*, ad consulendum totius corporis bono, proindeque *Areopagites* præponendi: unusquisque præ-

terea scit dialecticos grammaticis præponendos quoque: vult ergo dicere Pamphilus, se plus facturum quam amica requirat, suamque thesim supra omnem contradictionem probaturum.

⁵ Quoniam ex instituto & voto nunquam habere debebant illæ virgines. Vestæ dicatur cum viro confortium, (& si haberent, sepelirentur vivæ; contra jus: & fas ergo cum eis congressi, sicut & cum uxoribus alienis.

⁶ Seipsum commensurat.

⁷ Celebrata est venefica apud poetas, quæ castrum Ulyssim pæne perdidit, ac socios ejus in porcos, urso, &c. transformavit, atque ad id alluditur in sequentibus. Vestas historice hæc est, quæ ita capti sint apud eam delictis, ut admodum ægrè ab ea potuerint avelli.

porcus aut urfus esse malim, quàm id quod nunc sum, exanimis. *Ma.* Quo tandem beneficii genere perdo homines? *Pa.* Fascino¹. *Ma.* An igitur vis, ut posthac abs te deflectam noxios oculos? *Pa.* Bona verba. Imò magis adflecte. *Ma.* Si mihi sunt oculi fascinatores, quò fit, ut non contabescant & cæteri, quos obtueor? Itaque suspicor fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis. *Pa.* Non fat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? *Ma.* O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exequiæ? *Pa.* Opinione tuâ celerius, ni tu succurras. *Ma.* Egon rem tantam possum? *Pa.* Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. *Ma.* Si quis mihi porrigat panagen². *Pa.* Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imò quid æquius? Non aliter absolvèris ab homicidii crimine. *Ma.* Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? *Pa.* Non; sed apud tribunal Veneris. *Ma.* Aiunt deam esse placabilem. *Pa.* Imò nullius ira perinde formidabilis. *Ma.* Habet fulmen? *Pa.* Non. *Ma.* Habet tridentem? *Pa.* Nequaquam. *Ma.* Habet hastam? *Pa.* Minimè: sed est dea maris⁴. *Ma.* Non navigo. *Pa.* Sed habet puerum. *Ma.* Non est formidabilis ætas. *Pa.* Vindicem ac pervicacem⁵. *Ma.* Quid is mihi faciet? *Pa.* Quid faciet? Prohibeant omnes superi! Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. *Ma.* Tamen effare; nulla mihi superstitio est. *Pa.* Dicam ergo. Si hunc spreveris amantem, non omninò mutuo indignum amore, nisi fallor, illa fortasse jussu matris immittet tibi pessimo veneno tractum jaculum, ut in sordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. *Ma.* Supplicium narras abominandum. Ego sane vel mori præoptarim, quam perditè amare deformem, nec amore mutuo respondentem. *Pa.* Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. *Ma.* Ubi locorum? *Pa.* Auréliæ⁶. *Ma.* Quot anni sunt? *Pa.* Quot anni? Vix sunt menses decem. *Ma.* Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? *Pa.* Nihil; novi tanquam te. *Ma.* Quin igitur edis nomen? *Pa.* Quia non plasset omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset? Idem habebat nomen, quod tu. *Ma.* Pater quis erat? *Pa.* Vivit adhuc inter jureconsultos præcipui nominis, re splendida. *Ma.* Adde nomen. *Pa.* Mauritius. *Ma.* Cognomen. *Pa.* Aglaius. *Ma.* Vivitne mater?

¹ Species est veneni, quod oculis inesse dicitur, non absimile huic quod a vulgo basilisco tribuitur, intelligit ergo, quod oculis amicæ percat.

² Herba, quæ prout nomen, quod Græcum est, sonat, dicitur vel supponitur curare omnes morbos; at ubi talis herba?

³ Hæ questionibus omnes, ex eo quod a poetis tribuitur sulphur Jobi,

tridens Neptuno, hasta Palladii, filius Veneri, sed qui præ omnibus his timendus, propter jacula, ut infra videbis.

⁴ Quoniam ex spuma maris, nata dicitur.

⁵ Habet fell: puerum.

⁶ Orleans, urbs est non longe à Parisiis.

ter? *Pa.* Nuper reliquit superos ¹. *Ma.* Quo morbo perii? *Pa.* Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. *Ma.* Licétne scire matris quoque nomen? *Pa.* Maximè. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percontatio? An me putas apologum comminisci? *Ma.* Egon' de te suspicarer hoc? Hæc suspicio pronior ² est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellæ? *Pa.* Puella erat honesto loco nata, ut dixi, re lautâ, formâ perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non dissimilis. *Ma.* Quo nomine? *Pa.* Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus est. Illi nihil non tentantem pertinacissimè sprevit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo post, illa deperire cœpit in quendam, simium veriùs quàm hominem. *Ma.* Quid ais? *Pa.* Adeo perditè, ut satis dici non queat. *Ma.* Tam elegans puella tam deformem ³? *Pa.* Vertice acuminato, raro capillitio ⁴, eoque lacero & impexo, surfure ac lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat alopecia; oculis refugis ⁵, naribus simis ac fursum hiantibus, ore sparso ⁶, dentibus putridis, balbutiente linguâ, mento scabioso; scapulas deformabat gibbus; venter prominulus, crura vara. *Ma.* Theriten ⁷ quetpiam mihi depingis. *Pa.* Imò aiunt illi non fuisse nisi unam auriculam. *Ma.* Altera perierat illi fortasse in bello. *Pa.* Imò in pace. *Ma.* Quis hoc ausus est? *Pa.* Dionysius carnifex. *Ma.* Fortasse formæ infelicitatem pensabat res ampla domi. *Pa.* Imò decoxerat, ac plus quàm animam ⁸ debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subinde vapulat. *Ma.* Rem miseram narras. *Pa.* Sed veram. Sic visum est Nemesei ⁹ juvenis spreto contumeliam ulcisci. *Ma.* Ego citiùs optarem extingui fulmine, quàm talem ferre maritum. *Pa.* Ergo nè provocâ Nemesein, & amantem redama. *Ma.* Siquidem isthuc satis est, redamo. *Pa.* Sed optârim istum amorem esse perpetuum ac proprium; conjugem ambio, non amicam. *Ma.* Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel ceptum rescindi non potest. *Pa.* Apud me quidem nimium diu deliberatum est. *Ma.* Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam circum esse ferunt. *Pa.* Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur.

Non

¹ Nos supra terræ superficiem degentes; i. e. ergo mortua est; cum enim inferi sint manes, i. e. mortuorum mentes, ut vidimus pag. 19. num. 2. necesse est ut superi sint illi, qui adhuc vivunt in terra.

² Utpotè mulieres magis ad comminiscendum pronæ, quàm viri.

³ Supple amabat?

⁴ With a long and pecked visage, and a bald pate.

⁵ Hollow-eyed.

⁶ Wide-mouthed.

⁷ Famofum apud Græcos propter deformitatem.

⁸ Id est, plusquam omnes facultates ejus, itemque pretium sui ipsius, si venderetur; etenim apud antiquos, cum cui non erant solvendi æris alieni facultates, vendebatur & ipse homo in creditoris beneficium; anima autem hic est vita seu totum hominis.

⁹ Eadem est quæ Rhamnusia, quam vidisti pag. 17. num. 8. vindicæ dea.

Non ideo mihi talis videris, quòd amem te, sed ideo te amo, quòd talem te conspexerim. *Ma.* At vide nè non satis me perspectam habeas. Si calceum induisses¹, tum demum sentires, quâ parte te urget. *Pa.* Jacienda est alea², quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius cessuram. *Ma.* Etiam augur es? *Pa.* Sum. *Ma.* Quibus igitur auguriis colligis? An volavit noctua? *Pa.* Illa volat stultis³. *Ma.* An à dextris advolavit jugum columbarum⁴? *Pa.* Nichil istiusmodi. Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas tuorum parentum: ea primùm avis⁵ est non pessima, è bonis progenerata esse. Neque me clam est, quàm salubribus monitis, quàm sanctis exemplis, apud hos sis instituta. Et plus est bene institui, quàm bene nasci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omninò malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos à teneris, quod aiunt, *unguiculis*⁶ noti fumus; nec malè convenit genis nostris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriusque parentes pæne paria sunt. Demum, quod est in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non pessimè quadrare ad meum ingenium. Potest enim per se præclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quàm mei vicissim tuo congruant nescio. Hæ videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modò nè tuus animus mali ominis cantionem⁷ nobis occinat. *Ma.* Quam cantilenam optas? *Pa.* Ego præcinam; Sum tuus: tu succine; Sum tua. *Ma.* Brevis quidem cantiuncula; sed longum habet epiphonema⁸. *Pa.* Quid refert, quàm longum, modò lætum? *Ma.* Adeò mihi es inviùs, ut nolim te committere, cujus in posterum pœniteat. *Pa.* Desine malè ominari. *Ma.* Fortassis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutârît. *Pa.* Nec hoc corpus, ô bona, semper erit æquè succulentum. Sed ego non contemplor tantum istud undique florens & elegans domicilium; hospitem magis adamo. *Ma.* Quem hospitem? *Pa.* Animum istum tuum, cujus decor semper cum ætate crescit.

K

¹ Alludit ad id quod Paulus Æmiliius dixit, repudiata uxore; quibusdam enim mirantibus, quòd eam repudiasset, *Videtis, inquit, calceum, sed ubi & quomodo lædat me, non videtis.*

² Phrasis est notissima, hinc quod Julius Cæsar trajecto Rubicone (quod ei prohibitum à senatu) dixit, *JaBa est alea.*

³ Respondet ad simplicem & naturalem phrasis sensum, non ad eum quem obtinebat apud Athenienses, ut jam bis vidimus, pag. 17. num. 10. & pag. 96. num. 4. Vult ergo dicere Pamphilus, aves volantes, & similia,

nullius esse significationis apud mente sanos.

⁴ Quoniam id augurium apud antiquos judicabatur optimum.

⁵ *Id est*, res est optimi augurii; cui nulla avis in augurando sit comparanda.

⁶ *Id est*, a prima pœritia; locutio vulgaris est. apud Latinos, sumpta à catulis, quorum, cum nuper nati, unguis sunt mollissimi.

⁷ Recusationis scil. aut averfationis à proposito meo.

⁸ *Id est*, plures cautiones seu conclusiones continet.

creſcet. *Ma.* Næ tu plus quàm lynceus ¹ es; ſi iſtum perſpicias per tot teſtoria. *Pa.* Animum animo perſpicio. Ad hæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. *Ma.* Sed interim perit virginitas. *Pa.* Verum. Sed echo! dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? *Ma.* Ut argutatur! *Pa.* Saltem iſtud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum; vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut ulmum ², eamque purpureis uvis degravans? *Ma.* Reſponde tu mihi viciffim; utrum ſpectaculum amœnius, roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis, ac paulatim marceſcens? *Pa.* Ego roſam exiſtimo feliciorẽ, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quàm quæ ſenefcit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marceſceret; quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur ante, quàm aceſcat. Quamquam non ſtatim marceſcit flos puellæ, ſi nupſerit: imò video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabefcebant, ex congreſſu viri ſit enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. *Ma.* Attamen favorabilis ac plauſibilis apud omnes eſt virginitas. *Pa.* Elegans quidem res puella virgo; ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum ³ non haberemus. Quòd ſi, ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. *Ma.* Attamen aiunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſtitem. *Pa.* Et idè caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſtè vivam. Magis erit animorum, quàm corporum, conjugium. Gignemus reipublicæ, gignemus Chriſto. Quantum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaffe olim ſic conviveamus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph ⁴. Sed interim diſcemus virginitatem ⁵. Non enim ſtatim pervenitur ad ſummum ⁶. *Ma.* Quid ego audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? *Pa.* Quid ni? Quemadmodum paulatim bibendo vinum parciùs, diſcimus eſſe abſtemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab his quæ provocant intemperantiam? *Ma.* Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non poſteſt corrumpere. *Pa.* Utri veriùs debetur laus caſtitem? eĩne qui ſemet exſecat; an qui, membris integris, tamen abſtinet à Venere? *Ma.* Equidem poſteriori, meo calculo, tribuerim laudem caſtitem, priori dementiam. *Pa.* An qui voto adſtricti abjurant matrimonium ⁷, nõnne quodam

¹ Jam vidifti.

² Siquidem his olim Romani vites adjugebant. Viget etiam hic mos apud Italos adhuc multis in locis, ſed nunc apud Gallos vites palis vulgo adjuunguntur.

³ Te ſcil. quæ flos eſ, vel floſculus.

⁴ Quoniam creditur Joſephum cum

Maria nunquam congreſſum, & ſic ſere tranſigitur ſenium inter matrimonio conjunctos.

⁵ Caſtitem.

⁶ Subauditur gradum.

⁷ Perſtringit monachos & ſacerdotes Papiſticos.

quodam modo exfecant sese? *Ma.* Videtur. *Pa.* Jam ¹ non est virtus non coire. *Ma.* An non est? *Pa.* Sic accipe. Si per se virtus esset, non coire, vitium esset coire. Nunc ² incidit, ut vitium sit non coire, coire virtus ³. *Ma.* Quando hoc incidit? *Pa.* Quoties ab uxore jus suum petit maritus, præsertim si prolis amore quærit complexum. *Ma.* Quid, si lasciviat? non est fas negare? *Pa.* Fas est monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare instanti fas non est. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum de suis uxoribus. *Ma.* At dulcis est libertas. *Pa.* Imò gravis est sarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ nostro arbitratus; an tibi videtur ista esse servitus? *Ma.* Vulgus conjugium capistrum vocat. *Pa.* Sed ipsi vero capistro digni sunt, qui sic vocant. Dic mihi, quæso, an non animus tuus est alligatus corpori? *Ma.* Videtur. *Pa.* Non aliter quàm avicula caveæ. Et tamen consule illum, an cupiat esse liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter est alligatus. *Ma.* Res est utrinque modica ⁴. *Pa.* Tanto tutior. Eam tu domi augebis *parsimonia*, quæ non sine causa dicta est, *magnum vectigal*: ego foris industriâ. *Ma.* Innumeras curas secum adferunt liberi. *Pa.* Sed iidem innumeras voluptates, ac sæpenumero multo cum scœnore reponunt parentibus officium. *Ma.* Misera quædam res est orbitas ⁵. *Pa.* An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubiâ malè ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? *Ma.* Equidem malian nasci moritura. *Pa.* Sic miserior est orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura est: quemadmodum feliciores sunt, qui vixerant, quàm qui nec nati sunt, nec nascentur unquam ⁶. *Ma.* Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt? *Pa.* Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex æquo sumus obnoxii, sive plebei sumus, sive reges, is è vita migret oportet; & tamen quicquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita si quid acciderit lacti, gemina fiet voluptas: si quid mali, societas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, si fata vocent ⁷, dulce fuerit vel immortali tuis complexibus. *Ma.* Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit; sed video, quanto plus molestiarum adferant nonnullis parentibus

K 2

tibus

1 Ergo.

2 *Id est*, at aliquando, &c. Nimirum cum alter ex conjunctis jus petit, ut dicit mox infra.

3 Hæc non bene sonarent linguâ vernaculâ, debuissetque tantummodo dicere præterea, coeundi necessitas imposita est, si vir flagitet, & nefas negare, uti subinde declarabit. Sed aliquid condonetur amanti

4 Objectio nova ab opum tenuitate.

5 *Id est*, privati marito per mortem, cui omnes subijcitur.

6 Nulla bene potest insitui comparatio de nihilo, quales hi sunt, qui nec sunt, fuerunt, aut erunt unquam, hinc ne mireris, si Pæmphilus nullo modo respondeat ad quæstionem immediate subsequentem. *Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt?*

7 Phrasis est poetica, quæ mortis moribitum insinuat.

tibus liberorum mores, quàm mortes. *Pa.* Istius rei nè quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. *Ma.* Quì sic? *Pa.* Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim è columbis nascuntur milvii¹: Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros, ab ipso statim lacte, sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas rudi testulæ². Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. *Ma.* Difficile est quod narras. *Pa.* Nec mirum; quia pulchrum est³: atque ob hoc ipsum tu quoque difficilis ea. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. *Ma.* Habebis sequacem materiam, tu vide, ut me formes, fingasque. *Pa.* Sed interim pronuncia tria verba. *Ma.* Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolârint, non revolant⁴. Dabo consilium utrique commodius. Ages tum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. *Pa.* Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. *Ma.* An possim, nescio; mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant conjugia. Verùm, utcunque est, arbitror auspiciacius fore nostrum conjugium, si parentum auctoritate coëat. Et vestrum est ambire, nobis decorum non est. Gaudet enim rapi virginitas⁵, etiamsi nonnunquam vehementius amemus. *Pa.* Non pigebit ambire, modò nè me frustretur tuum unius suffragium. *Ma.* Non frustrabitur, bono nemo esto, mi Pamphile. *Pa.* Tu mihi hic religiosior es, quàm vellem. *Ma.* Imò tu tuum ipsius suffragium apud te prius expende. Nec affectum istum tuum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dicat ratio, perpetuò solet placere. *Pa.* Næ tu pulchrè philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis. *Ma.* Non poenituerit obsequi. Sed heus tu, incidit interim scrupulus, qui meum animum malè habet. *Pa.* Valeant scrupuli. *Ma.* Vin' me nubere mortuo? *Pa.* Nequaquam; sed revivexero. *Ma.* Amovisti scrupulum. Benè vale, mi Pamphile. *Pa.* Isthuc tu cura. *Ma.* Precor tibi lætam noctem. Quid suspiras? *Pa.* Lætam noctem ais? Utinam largiare quod precaris. *Me.* Ne quid præpro-

¹ Proverbium est, quo innuitur, patres sui similes procreare, sic habet Horatii, Od. iv. 4, 29. *Fortes creantur fortibus & bonis; est in juvencis, est in equis patrum virtus; nec imbellum feroces progenerant aquilæ columbam.*

² Alluditur rursus ad aliud ejusdem Horatii, nempe, *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testæ diu.* Epist. i. 2, 69. etenim *rudis & recens*, idem sunt, *i. e.* quæ nihil adhuc recepit, infantes sunt ejusmodi testula.

³ Vidisti jam pag. 47. num. 1. *Fertur sapiens Solón auctor hujus vulgati*

dicti, quod dixit in Pittacum, qui propter difficultates & pericula se abdicaverat imperio.

⁴ Respicit ad tritum, *Volat irrevocabile verbum.*

⁵ Erat usitatissima locutio apud Romanos, hinc quod apud eos, sponsus sponsam e sinu matris noctu, & quasi vi, domum adducebat; at origo moris, credo, hinc, quòd primi Romanorum sub primo rege Romulo suas uxores ex vicinis populis vi rapuerat, ut videre est in Floro.

præproperè; adhuc *tua messis in herba est* ¹. *Pa.* Nihilne tui mecum auferam? *Ma.* Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret. *Pa.* Adde saltem osculum. *Ma.* Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. *Pa.* An osculum aliquid decerpit virginitati? *Ma.* Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? *Pa.* Nequaquam: mihi seruari volo mea oscula. *Ma.* Tibi seruo. Quanquam est aliud, cur in præsentia non ausim dare osculum. *Pa.* Quid isthuc? *Ma.* Ais tuum animum pæne totum demigrâsse in corpus meum; in tuo quàm minimum superesse: vereor itaque ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transfiliat in me, túque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac benè vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

VIRGO MΙΣΟΓΑΜΟΣ ².

ARGUMENTUM.

Virgo abhorrens à nuptiis fieri vult monacha. Suadetur in contrarium, ut suis bac in re moderetur affectibus, neque inuitis parentibus tentet quippiam; potius ut nubat. Virginitas enim potest esse in vita conjugali. Mores monachorum in cœnobiis suis perstringuntur. Liberi unde dicantur. Detestatur plagiarios istos, qui adolescentes & puellas in monasteria pelliciunt, quasi nulla alibi daretur solum: unde multa felicissima ingenia sepeliuntur viva.

EUBULUS ³, CATHARINA ⁴.

Eu. **C**Audeo tandem finitam esse cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, quâ nihil amœnius. *Ca.* Et me jam tædebat festinationis. *Eu.* Quàm vernat, quàm arridet undique mundus! Hæc mirum est illius adolescentia ⁵. *Ca.* Sic est. *Eu.* At cur tuum ver ⁶ non æquè arridet? *Ca.* Quam ob rem? *Eu.* Quia subtristis es. *Ca.* An videor alio vultu quam soleo? *Eu.* Vis ostendam te tibi? *Ca.* Maximè. *Eu.* Vides hanc rosam, sub imminentem noctem foliis contractioribus ⁷? *Ca.* Video. Quid tum postea? *Eu.* Talis est vultus tuus. *Ca.* Bella collatio. *Eu.* Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare teipsam. Quid sibi tandem volebant & inter cœnandum ista tam crebra suspiria? *Ca.* Desine percontari, quod tuâ non refert scire. *Eu.* Imò meâ refert maximè, qui non possum esse hilaris, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, hui quam ex imo pectore ductum! *Ca.* Est quod angat animum,

K 3

mum,

¹ Ex Ovidio, Epist. Hel. ad Parid. 263. Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est; i. e. nihil habes adhuc nisi spem, frui nondum adhuc tempus.

² Id est, abhorrens à nuptiis, à μισία, odi, & γάμιν, nuptiæ.

³ Græcum quoque, ab ἴν, bene, & βέλῆ, consilium, i. e. ergo, Vir boni

consilii.

⁴ Pura; à καθαρῆς, purus.

⁵ Supponas ver adhuc esse, sed æstate imminente.

⁶ Id est, flos ætatis tuæ.

⁷ Imminere noctem supponendum est, quo tempore florum plurimi rosa præsertim, folia contrahit, minúsq; patet.

num, sed effari non est tutum. *Eu.* Mihi non dices, qui te chariorem habeo sorore propria? Mea Catharina, ne verere quicquid est rei; tutò depones his auribus. *Ca.* Ut¹ tutò dicam, vereor ne frustra dicam non auxiliaturo. *Eu.* Qui scis? Si non re ipsa, fortassis consilio consolandoque juvero. *Ca.* Non possum eloqui. *Eu.* Quid isthuc est rei? odisti me? *Ca.* Sic odi, ut mihi minus charus sit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. *Eu.* Fateberis igitur, si divinàro? Quid tergiverfari? Promitte, alioqui non omittam urgere. *Ca.* Age, promitto. *Eu.* Proxus ego non video quid tibi desit ad summam felicitatem. *Ca.* Utinam vera predicares! *Eu.* Primùm adest ipse flos ætatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. *Ca.* Sic est. *Eu.* Nondum igitur, ut opinor, discruciat te metus senectæ. *Ca.* Nihil minus. *Eu.* Adest forma nullà parte non felix; est & istud præcipuum Dei donum. *Ca.* De forma, qualis qualis est², nec glorior, nec queror. *Eu.* Tum color & habitudo corporis indicat te esse prosperà valetudine, nisi quid est morbi occultioris. *Ca.* Nihil istiusmodi, gratia Deo. *Eu.* Fama est integra³. *Ca.* Ita confido. *Eu.* Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, & quale mihi optem ad liberales disciplinas. *Ca.* Si quod est, Dei munus est. *Eu.* Nec deest morum amabilis gratia⁴, quam in felicissimis etiam formis non rarò desideramus. *Ca.* Optarim equidem mores me dignos. *Eu.* Multorum animos dejecit generis infelicitas: tibi parentes sunt & benè nati, & probi, & re lautà, & tui amantissimi. *Ca.* Hinc nihil queror. *Eu.* Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam sponfam, quàm te, si quod sidus⁵ mihi prosperum affulgeret. *Ca.* Nec ego deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium. *Eu.* Et tamen magnam quiddam esse debet, quod sic discruciat animum tuum. *Ca.* Est omninò non leve. *Eu.* Non ægrè feres, si divinem? *Ca.* Jam pollicita sum. *Eu.* Expertus novi, quanta crux sit amor. Age, fatere nunc, promissisti. *Ca.* Amor est in causa, sed non ejus generis, cujus tu suspicare. *Eu.* Quod genus tu mihi narras? *Ca.* Divina. *Eu.* Equidem consumpsi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum⁶, donec extorsero quid sit. *Ca.* Ut violentus es! *Eu.* Deponè in sinum meum, quicquid isthuc est curæ. *Ca.* Quando sicurges, dicam. Jam inde à teneris annis me mirus quidam affectus habebat. *Eu.* Quis, obsecro? *Ca.* Ut adjungerer collegio sacrarum virginum. *Eu.* Ut fieres monacha

1 Quamvis.

2 Such as it is.

3 Sine ulla labe.

4 A good and agreeable humour.

5 Hæc est amantium præsertim di-

affectus. Quid impellit eos ad amandum? Sidus. Quid impedit, quo minus in amore succedant? Sidus rursus.

6 Manum Catharinæ, quam supponas Eubulum prehensisse.

cha? *Ca.* Sic habet. *Eu.* Hem! *pro thesauro carbones?* *Ca.* Quid ais, Eubule? *Eu.* Nihil, mea lux; tussiebam: sed perge dicere. *Ca.* Huic animo meo semper pertinacissimè resistere parentes. *Eu.* Audio. *Ca.* Ego contra precibus, blanditiis, lachrymis oppugnam parentum pietatem⁴. *Eu.* Res mira. *Ca.* Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lachrymandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modò tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. *Eu.* Primum, illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis; & si id non continget quod vis, id velis quod possis⁵. *Ca.* Emoriar, nisi, quod volo, assequar. *Eu.* Et unde cepisti istum fatalem affectum? *Ca.* Olim admodum puella ducta sum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ⁶: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocumque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quæcum olim infantula lûitare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. *Eu.* Non sum improbaturus⁷ sacrarum virginum institutum: quanquam non omnia conducunt omnibus: sed habitâ tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu moribusque tuis collegisse, suaferim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. *Ca.* Emoriar citiùs, quàm virginitatis propositum deferam. *Eu.* Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratiâ dedas te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. *Ca.* Licet, at non perinde tutò. *Eu.* Imò, ut ego arbitror, aliquanto tutiùs, quàm apud illos crassos, semper cibo distentos monachos⁸. Nec enim castrati sunt, ne tu scis inciens. Patres vocantur⁹, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen verè

K 4

competat

1 Forfan bona Latina vox non est, at hic Sabine congrua.

2 Subauditur *invenisti*; proverbium est, cum quid invenitur longè aliud, quàm expectabatur, vilia pro rebus magni pretii; originem duxit a quodam olim, qui spe inveniendi thesauri fodiens, carbones invenit.

3 Quoniam, ne offenderet, submissâ voce dixerat, *pro thesauro carbones*.

4 Observa semel pietatem apud Latinos referri ad parentes & liberos præcipuè, ac fere unicè.

5 Ex Terentio, Andr. ii. 1, 6.

6 Aptissima hæc, quamvis non omnimode Latina vox, nullusque certè sexus differentia inter hos spiritus, sed de puellis angelis agitur.

7 Officiosum credo proœmium.

8 Quoniam in hisce virginum monasteriis plurimum frequentant, sub confessoriorum & directorum titulo & prætextu.

9 His enim constanter datur hic titulus, etiam cum eos alloqueris.

competat in ipsos¹. Olim nusquam virgines honestiùs vivebant, quàm apud parentes; nec alium habebant patrem, quàm episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? *Ca.* Chrysercium². *Eu.* Agnosco, ædibus paternis vicinùm. *Ca.* Rectè. *Eu.* Atqui pulchrè novi totum hoc sodalitiùm, dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi, honestàmque familiam repudies³! Nam ille patriarcha⁴ jam pridem & ætate, & vino, & naturâ delirus est; nec illi quicquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum, Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem⁵, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeò stupidus est, ut nisi veste sacrâ commendaretur, obambulet publicitùs in cuculla fatui, cum auriculis actintinnabulis⁶. *Ca.* Mihi videntur viri boni. *Eu.* Melius istos novi, quàm tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te profelytam suam⁷. *Ca.* Jodocus maxime favet. *Eu.* O fautorem! sed fac⁸ istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicumque obtigerint, tibi erunt ferendi. *Ca.* Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec semper virginea sunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. *Eu.* Qui vitare studet quicquid offendit, is è vita migret oportet. Ita sunt aures assuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. *Ca.* Maxime. *Eu.* Eò te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: & dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo⁹; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. *Ca.* Attamen tutius est esse in sodalitiò virginum. *Eu.* Non improbo castum sodalitiùm, nolim tamen te falli falsâ imaginatione. Ubi illic

¹ Per stuprum, apud eos nimis frequentens.

² Suspicior esse fictitium nomen, quod præ studio dat puella, sonat enim Græce vpluti aureum, i. e. optimum.

³ Ironicè.

⁴ Is qui præest huic monasterio; qui vulgatus tamen vocatur *abbas*, *prior*, vel *provincialis*, quanquam communius *patriarcha* audiat, veluti supereminens episcopus qui sub jurisdictione sua alios habet episcopos, ipse vero nulli subditur, quales olim quinque præsertim numerabantur, Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Constantinopolitanus, & Romanus. At si quod faciat patriarcham isthuc sic, quod multis episco-

pis præsit, ipse sub nullo sit, non videri quare his solis quinque hic titulus tribuatur.

⁵ Not a bit.

⁶ Siquidem sic adornantur infanti vagantes, sicque à pictoribus in tela depinguntur.

⁷ Vox non verè Latina, sed congruentior non poterat dari; alludit præterea ad dictum Christi in Pharisæos, *Matt. xxiii. 15. quod circumeant terram & maria ad profelytum faciendum, ut postea duplo plus fiat gebennæ filius, quam erat antea.*

⁸ Supponas.

⁹ Christus enim est totius ecclesiæ verè sponsus, ergo pudicarum Christianarum mulierum.

illic versata fueris aliquamdiu, ubi propius inspexeris, fortassis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quæ velum ¹ habent. *Ca.* Bona verba. *Eu.* Imò bona verba sunt, quæ vera sunt: nisi fortasse elogium ², quod nos hæcenus judicavimus esse Virgini matri proprium, ad plures transiit, ut dicantur & à partu virgines ³. *Ca.* Abominor. *Eu.* Quin insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. *Ca.* Non? *Quam* ob rem, obsecro? *Eu.* Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur Sapphûs ⁴, quàm quæ referant ingenium. *Ca.* Isthuc quid sit, non satis intelligo. *Eu.* Atque ideò hæc verba facio, ne quando intelligas ⁵, mea Catharina. *Ca.* Attamen animus eò fertur ⁶: atque hinc colligo hunc spiritum à Deo proficisci, quòd tot jam annis perseverat, & indes fit acrior. *Eu.* Imò mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quod sic repugnant optimi parentes. Afflasset & illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus ⁷, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales, ex cultu sacro, ex ceremoniis sanè quàm speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum, & qui in hoc te venantur ⁸, ut largius potent. Sciunt patrem esse liberalem ac benignum: aut illum habebunt conviviam, sed hac lege, ut secum adferat vinum, quod decem strenuis poteribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor ⁹, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. *Ca.* In hoc negotio pium est contemnere patrem & matrem ¹⁰. *Eu.* Christi causâ pium est alicubi negligere patrem & matrem, neque enim piè faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deserat, sinatque perire fame. Si nondum esses professus Christum in baptismo, & parentes vetarent te baptizari, piè faceres, si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium ¹¹? Et do-

mi

1 Moniales enim virgines hunc ornatum habent, ex Vestalibus sumptum, sæpiusque corporibus peccant.

2 Encomium, honorificus titulus.

3 Sola enim Maria meretur dici virgo mater, matres hæc sunt aliquando, at multum abest, ut mereantur dici virgines.

4 Græcus est genitivus, ex *Sappho*, quæ mulier fuit notissima, propter versus elegantes, at propter impudicitiam, aliquid pejus de ea fertur quàm de simplici meretrice, quod nobis verbis enunciare non vacat; ex *Leucade* sese dedit præcipitem in un-

das, præ Phaonis amore, qui eam contempfit.

5 Aliquando. Sicque facias nunquam, sicut hæc moniales faciunt.

6 Ad monasterium.

7 *Fine things.*

8 *Strive to make you a proselyte.*

9 *Id est*, tibi consilium do.

10 Cantilena est monachalis, quæ supponitur capi puella, alludens ad dictum Christi, *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non me dignus est*, Matt. x. 37.

11 Monasterium, ut ibi te includas, &c.

mi⁷ Christum habes. Natura dicitur, Deus approbat, Paulus hortatur leges humanæ fanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre te dedas factitio¹, & pro vera matre tibi adscifcas alienam²: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas³ adscifcas⁴? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde & *liberi* vocantur filiifamilias, quòd absint à conditione servorum. Nunc te pro libera tendis ultrò servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quòd in paucis conditionibus adhuc resident vestigia⁵. At inventum est, sub prætextu religionis, novum servitutis genus, ut nunc sanè in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto: quicquid obvenerit tibi, illis accrescet⁶: si quo pedem moveris, retrahêris è fuga⁷, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quòque sit evidentiore servitus, commutant vestem, quam dedere parentes, & ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant Franciscum, aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Christo⁸, & Dominico initiandus⁹ vocatur Thomas. Si militaris fervus abjiciat vestem à domino datam, videtur abdicasse dominum; & nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium Dominus non dedit¹⁰; & ob hanc mutatam graviùs punitur¹¹, quàm si centies abjiciat vestem imperatoris ac domini sui¹², quæ est mentis innocentia. *Ca.* Atqui hoc ipsum aiunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. *Eu.* Ista verò doctrina Pharisaica¹³ est. Paulus contra docet,

1 Patriarchæ vel abbati, qui præerit huic monasterio, quique nihil est nisi factitius pater.

2 Abbatissam, quæ præerit monasterio, in quo teipsam includes.

3 Siquidem, ut infra videbis, servitus est vera, vivere sub talibus patribus, & matribus, etenim præter regulas quasdam severiores ex statuto, imperant sæpe duriora pro lubitu; ita ut nullus detur locus oppositioni, recusationi, vel moræ. Scilicet cum puella vota suscepit, quod vulgò fit post explorationis annum, jurejurando Deo & omnibus divinis, manu imposta statorum libro: vota vero tria, paupertatis, castitatis, & tandem cæcæ obedientiæ.

4 Nimis verum adhuc.

5 Quoniam munera, quæ tibi dantur à cognatis & amicis, illi pa-

tres & matres sibi servabunt in suos lusus.

6 Veluti si esses serva fugitiva.

7 Non mirum si principi papæ se conformes dent in ea re, qui mutat nomen, cum ad papatum accersitur.

8 *Id est*, cum baptizatus est, vocatus est Petrus.

9 *Id est*, qui in Dominicalem intrat ordinem, dat sibi ipsi nomen *Thomas* verbi gratiâ.

10 Monachalem scilicet. quæ à Christo injuncta non est.

11 Quoniam si monachus aufugerit ex monasterio, abjeceritque, ut dicunt, cucullam, pœnæ plusquam capitalis metu, fugiat oportet, nullaque in papifica regione securus esse potest.

12 Christi nempe.

13 Hypocritica & superba, Pharisæis digna.

docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber ¹. Atque hoc infelicioꝝ est servitus, quod pluribus dominis tibi serviendum sit, quod plerumque stultis & improbis, quod incertis ac subinde novis ². Illud mihi responde: Emancipant te leges à jure parentum ³? *Ca.* Nequaquam. *Eu.* Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? *Ca.* Minimè. *Eu.* Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis charissima, maximèque propria es possessio? *Ca.* In negotio pietatis cessant naturæ leges. *Eu.* Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: hinc tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quod si tædet cubi- culi, licet audire cationes ecclesiasticas, adesse sacris, audire sacras conciones: & si quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate præditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem deligere, qui purissimè Christum doceat. Has res omnes, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem ⁴, amittis semel ad- dicta ⁵ collegio ⁶. *Ca.* Sed interim non ero monacha. *Eu.* Adhuc te movent nomina: rem ipsam perpendito. Illi jaçant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, si obediens parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si episcopo tuo, & pastori tuo? Num paupertatis ⁷, cum in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipue laudabatur à sanctis viris liberalitas in pauperes: eam præstare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil de- cedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, li- nea vestis ⁸ ex intima versa in extimam, ceremoniæ quædam quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quenquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. *Ca.* Nova prædicas. *Eu.* Sed verissima. Cum igitur non sis emancipata à jure parentum, cum tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quomodo tibi jus facis deden- di te in servitutem alienam? *Ca.* Jus parentum, ut aiunt, non impe- dit ingressum religionis ⁹. *Eu.* In baptismo nonne professæ es reli- gionem! *Ca.* Sum. *Eu.* Nonne religiosi sunt, quicumque sequuntur præcepta

1 Cor. vii. 21.

2 Quoniam patriarchæ & abbatissæ morte mutantur.

3 Do any Lawes discharge you from your duty to your parents?

4 Which chiefly promote true piety.

5 As soon as you are entered.

6 Monasterio, ut jam vidimus.

7 Laus sibi derit, scil. Can you be

said to be without the profession of pa- verty?

8 Quoniam plurimæ moniales ve- stem habent ex lino, nos vero indus- tum tantummodo.

9 Id est, in monachalem ordinem, sic dicitur etiam adhuc Gallice, de homine qui vitam monachalem am- plexus est, *Il est entré en religion.*

præcepta Christi? *Ca.* Maximè. *Eu.* Quæ est igitur ista nova ressi-
gio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex sanxit, & vetus lex docuit,
& Evangelica lex comprobavit, & apostolica doctrina confirmavit¹?
Istuc decretum non est à Deo proditum, sed in monachorum fe-
nato repertum. Sic definiunt quidam² & matrimonium esse ratum,
quod insciis, aut etiam invitis, parentibus, inter puerum & puellam
per verba de præsentibus³ (sic enim illi loquuntur) contractum est. At-
qui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec
Moses ipse, nec Evangelica aut apostolica doctrina⁴. *Ca.* An igitur
putas mihi non esse fas nubere Christo⁵, nisi comprobantibus pa-
rentibus? *Eu.* Jam, inquam, nupsisti Christo, & illi nupsimus om-
nes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veste,
de ceremoniis. Ob has res non arbitror esse contemnendum jus pa-
rentum. Et videndum est, nè dum paras nubere Christo, nubas aliis⁶.
Ca. At isti prædicant nihil esse sanctius, quàm hîc contemnere paren-
tes. *Eu.* Ab istis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è sa-
cris libris locum⁷, qui hoc doceat; quod si non poterunt, jubeto eos e-
bibere calicem vini Belnensis⁸; hoc poterunt. Ab impiis parentibus
ad Christum confugere pietatis est. Sed à piis ad monachismum, hoc
est (quod non rarè usu venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas
est? Quanquam & olim ad Christum à paganismo conversus, idolola-
tris parentibus debebat obsequium, quatenus citra pietatis jacturam
fieri poterat. *Ca.* Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? *Eu.*
Nequaquam. Verùm quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ
se in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere⁹: ita non dubitem
hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, nè se temerè eò
præcipitent, unde post sese non possint explicare; præsertim cum in
ipsis collegiis sæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præstare va-
leas, quicquid ibi præstatur. *Ca.* Urges tu quidem multis ac mag-
nis

1 Jus parentum in liberos scil.

2 De monachis intelligit præsertim, idem tamen sentiunt aut sentire videntur alii, at nesciam quo jure.

3 Ut hoc intelligatur, observandum, duas esse (ut loqui amant juris-consulti) verborum species in hoc negotio, scil. verba de futuro, & verba de præsentibus; verba de futuro sunt, cum quis juvenis promittit puellæ se fore ei sponsum, vel maritum; verba de præsentibus sunt, cum quis juvenis dicit puellæ, *Te pro sponsa accipio, facio te uxorem meam*; dicunt illi ergo hanc ultimam speciem verborum facere ratum matrimonium, vel invitis parentibus, etiam si nihil aliud intercedat,

4 Vide Deut. vii. & xxii. & 1 Cor. vii.

5 Dialectus monachalis, ut vidimus pag. 13. num. 6.

6 Monachis scil. qui nihil intentatum relinquent, ut tuam castitatem perdant.

7 Videas, lector, an vere Papista sic loqueretur.

8 Quod vocat *Belnense*, pag. 62. num. 6. sarcasmi species hæc est in monachos omnem exprobrationem susperans.

9 Credo: sed si non possit ferre, postquam se iniecit, quid faciat? emergat necesse est: illicitum enim erat per se votum; at non aliter, ni fallor, sentiebat vel ipse Erasmus.

nis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. *Eu.* Si non persuadeo, quod tamen optârim, saltem illud fac memineris, Eubulum monuisse. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus felicior sit meo consilio.

VIRGO POENITENS.

ARGUMENTUM.

Virgo poenitens ante peccatam professionem ad parentes suos domum revertit. De- teguntur hic monachorum praestigia, qui spectris & visis terrent & impellunt ru- des animos in sua caenobia.

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. **T**Ales janitricēs¹ mihi semper optârim. *Ca.* Et ego semper tales pulsatores². *Eu.* Sed vale, Catharina. *Ca.* Quid ego audio? Valebo prius quàm salveam³? *Eu.* Non huc veni, ut te viderem lachrymantem. Quid sibi vult, quòd protinus me conspecto, lachrymis suffusi sunt oculi⁴? *Ca.* Quò fugis⁵? mane, mane, inquam, fumam alium vultum, & ridebimus affatim. *Eu.* Quas aves⁶ hîc video? *Ca.* Est illius collegii patriarcha⁷. Ne subducito te; jam perpotârunt; acumbe paulisper; illo digresso confabulabimur nostro more. *Eu.* Age, obtemperabo tibi, quæ mihi noluiti⁸. Nunc soli fumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. *Ca.* Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimùm, nunc sentio nullum fuisse, qui mihi prudentius ac senilius⁹ consiliam dederit, quam tu omnium natu minimus. *Eu.* Dic quo modo expugnâsti parentum affectum? *Ca.* Primùm, improbis hortatibus monachorum, ac monacharum, deinde etiam meis precibus, ac blandimentis, labefactatus¹⁰ matris est animus: pater nullo pacto quibat percelli. Tandem omnibus admotis machinis, & his victus & oppressus est potiùs, quàm assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. *Eu.* O improbitatem stolidorum! Quid sit deinde? *Ca.* Servor triduo domi clam: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Conversas*¹¹ vocant, hortatibus suis addentes animum, ut

perseque-

1 Supponitur Eubulum pulsasse ostium domus patris Catharinæ, quo ipsa reverterat ex monasterio, Eubuloque eam obvenire aperturam ostium.

2 *Such persons to knock at my door, such visitors.*

3 Quoniam communiùs *salve* locum habet in congressu, *vale* in digressu.

4 *The tears stand in your eyes &*

5 Supponas Eubulum simulatum ab ea profugere.

6 Quoniam monachi, quos videbat

in domo patris Catharinæ, habebant inusitatam vestem.

7 Jam vidisti pag. 136. num. 4.

8 *Obtemperare* scil.

9 Dignius sene, homine sapiente, & perito.

10 *Wrought upon.*

11 Mulieres sunt, quæ postquam non vixerunt in mundo sine culpa, in monasteria se ablegant, & dicuntur renunciâsse mundo: credo, quoniam paudus ipsis renunciavit.

perſiſterem in ſancto propoſito; ac ſolicite caventes, ne qua cognatarum, aut ſodalium, adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes ¹ aliaque quæ ad convivium ² attinebant. *Eu.* Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas ³? *Ca.* Non, ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quàm iterum perpeti. *Eu.* Quaſo, quid iſthuc erat? *Ca.* Non poſſum effari. *Eu.* Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. *Ca.* Promittis ſilentium? *Eu.* Id prætiturus eram, etiamſi nulla ⁴ fuiſſes ſtipulata. Quæſi verò me nondum nôris? *Ca.* Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. *Eu.* Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eò inſtigabat. *Ca.* Prorſus opinor fuiſſe cacodæmonem. *Eu.* Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſtne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, harpyiarum unguibus, prælongâ caudâ? *Ca.* Tu ludis. At ego malim mihi terram dehifcere, quàm denuò tale videre ſpectrum. *Eu.* Interim aderant illæ mulieres hortatrices? *Ca.* Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, cum me totam exanimatam offenderent ⁵. *Eu.* Viſ tibi dicam, quid fuerit? *Ca.* Si quidam potes. *Eu.* Illæ mulieres incantaverant te, vel potiùs excantaverant tibi cerebrum ⁶. Sed interim tu perſiſtebas in ea ſententia? *Ca.* Maximè, nam aiebant id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verùm ſi primo illo congreſſu ſuperetur tentator, poſt tranquilla fore omnia. *Eu.* Quâ pompâ producta es? *Ca.* Adornant me toto mundo ⁷ meo; demittunt capillos: itaque non aliter quàm nuptura ſponſo. *Eu.* Cræſſo monacho? hem! malè ſit huic tuſſi. *Ca.* Ex ædibus paternis clarâ luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. *Eu.* O ſcitos hiſtriones, ut nôrunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egitſi ⁸ in illo ſancto virginum collegio? *Ca.* Ferme duodecim. *Eu.* Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? *Ca.* Non dicam quid ſit, ſed aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies, accerſo matrem, obſeſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo ⁹, & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens ſe ægrè vicifſe ſuos affectus, ut vicifſim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarer ſibi, quòd reſiliifſem ab instituto ¹⁰. Tandem ubi video me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me; ſi ita jubeant, in gratiam illorum morituram: nam hoc mihi certum eſſe, niſi mature eximerer.

Hoc

1 *Habit.*2 *Quoniam divites patrefamilias parant in hoc caſu monachiis convivium amplem.*3 *Was your reſolution ſhaken? Did your mind miſgive you?*4 *Id eſt, Nullo modo; eundem lo-*

quendi modum jam vidifti.

5 *Invenirent.*6 *Conjured your brains out of your head.*7 *Ornatu.*8 *Manſiſti?*9 *My inclination.*10 *Start from my purpoſe.*

Hoc audito, reduxerunt domum. *Eu.* Benè habet, quòd mature resiliaris, prius quàm servitutem æternam esses professa¹. Sed nonduim audio, quæ res mutârît animum tuum tam subito. *Ca.* Hoc nemo mortalium ex me scit hætenus, nec tu scies. *Eu.* Quid si divinè²? *Ca.* Nec divinabis, sat scio: & si divines, non dicam. *Eu.* Tametsi conjecto. Verum interim perit sumptus. *Ca.* Plus quàm quadraginta coronati. *Eu.* O comessatores nuptiales³! Gaudeo tamèn perisse pecuniam, te nobis incolumi: posthac ausculta melioribus consiliis. *Ca.* Ita faciam, &, cum piscatore, ista sapiam⁴.

Conjugium, sive UXOR MEMΨΙΓΑΜΟΣ.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium, quod inscribitur Conjugium, sive Uxor Μεμψιγαμος, multa vitia dicit, quæ ad mutuam conjugum benevolentiam alendam pertinent. De celandis maritorum vitiis; de non interruptenda conjugum benevolentia; de forevitiis offensis; de corrigendis maritorum moribus; de obsequiis erga maritos. Ornatus mulierum qualis. Seipsam debonestat, quæ maritum debonestat. Uxorum marito cedere æquum est. Iratâ uxore non irascendum marito, & contra. Concordiæ studendum, quoniam non datur jam consilio locus. Vitia non esse oportet conjugum, non odisse. Penes uxorem esse ut maritus sit bonus, quæ debet esse jucunda marito, observans illius affectum, quibus rebus vel irriteretur, vel delinatur. Omnia placeant domi, cibus paretur quo delectatur. - Si maritus sit tristis, uxor ne rideat; si iratus, blanditiis alloquatur, aut silentio concedat irascenti. Absque testibus sit monitio. Methodus admonendi. Non querendum aliis, nisi parentibus mariti; aut amicis, qui suâ prudentiâ mederi queant vitiis. Exemplum prudentis viri juvenulam uxorem morosam optime tractantis delatâ ad socerum querelâ. Uxor is item prudentis, quæ maritum suum macchantem suâ correxit humanitate. Item viri, qui uxorem percusserat iratus. Manjuetudinè, comitate, & officii vincendi mariti. Non rixandum in lecto, aut cubiculo, sed curandum ut illic omnia festiva sint ac jucunda. Cestus Veneris est suavis. Proles mutuam conciliat gratiam. Nihil foemina divulsa marito. Sit semper memor reverentiæ viro debita.

EULALIA⁶, XANTIPPE⁷.

Eu. **S**alve multum, exoptatissima mihi Xantippe. *Xa.* Salve tandem, mihi charissima Eulalia. Videre mihi solito formosior. *Eu.* Itâne statim me scommate excipis⁸? *Xa.* Non profecto; sed ita mihi videris. *Eu.* Fortasse nova vestis commendat⁹ formam. *Xa.* Rectè conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suspicio pan-

¹ Siquidem, ut jam diximus, vulgò datur annus explorationis, ad proficendum, vel suscipiendum vota; quo factò, nullus est regressus.

² Si quid quest?

³ Gutting nuptials!

⁴ Id est, meo malo edocta cavebo in posterum: Piscator ista sapit autem proverbium est, hinc quod olim piscator quidam, admotis manibus ad rete, intra quod multos tenebat pisces, à scorpione ictus est, dixitque

Istus sapiam. Angl. *The burnt child dreads the fire.*

⁵ Querens de conjugio, μέμψις enim est questus, & γαμν conjugium.

⁶ Bene loquens foemina, ut concludere est ex eo quod diximus de Eulalia.

⁷ Id est, rixosa mulier, vide pag. 97. num. 8.

⁸ Do you banter me?

⁹ Setteak off.

num esse Britannicum ¹. *Eu.* Lana Britannica est, tinctura Veneta ².
Xa. Mollities byssum superat. Quàm vero blandus purpuræ color!
 Unde tibi tam egregium munus? *Eu.* Unde decet honestas matronas
 accipere, nisi à maritis suis? *Xa.* O te felicem, cui talis contigit
 sponsus! At ego vellem me nuphisse fungo, cùm meo nubere Nic-
 colao ³. *Eu.* Quid ita, quæso te? tam cito malè convenit inter vos ⁴?
Xa. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quàm sim pannosa ⁵,
 sic patitur uxorem suam incedere: dispeream, nisi sæpe pudet me pro-
 dire in publicum, cùm video quàm cultæ ⁷ sint aliæ, quæ multo pau-
 perioribus nupsere maritis. *Eu.* Matronarum ornatus non est in ve-
 stibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus Petrus
 apostolus ⁸ (nam id audivi nuper in concione) sed in castis ac pudicis
 moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multo-
 rum ⁹. Nos satis cultæ sumus, si placeamus uni marito. *Xa.* Sed
 interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, strenuè prodigit ¹⁰ dotem,
 quam ex me non mediocrem accepit. *Eu.* Quibus rebus? *Xa.* Qui-
 bus ipsi visum fuerit ¹¹, vino, scortis, aleâ. *Eu.* Bona verba ¹². *Xa.*
 Atqui sic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem
 redit domum diu expectatus, destertit noctem totam, nonnunquam
 & lectum convomens, ut ne quid addam ¹³. *Eu.* St ¹⁴! teipsam de-
 honestas, cum dehonestas maritum. *Xa.* Emoriar, nisi mallem dor-
 mire cum scropha, quàm cum tali marito. *Eu.* Non tu tum illum
 excipis jurgio ¹⁵? *Xa.* Ita tu dignus est: sentit me non esse mutam.
Eu. Quid ille contrâ? *Xa.* Initio reclamabat sævissimè, credens fore,
 ut me sævis verbis protelaret ¹⁶. *Eu.* Nunquàmne rixa incruduit us-
 que ad verbera? *Xa.* Semel duntaxat eò incaluerat utrinque conten-
 tio, ut minimum res abfuerit à pugna. *Eu.* Quid ego audio? *Xa.*
 Librabat ¹⁷ fustem, sævis interim clamoribus intonans, ac dira mini-
 tans. *Eu.* Non ibi metuebas tu? *Xa.* Imò ego vicissim corripiebam
 tripodem: si contigisset me digito, sensisset mihi non deesse manus.
Eu. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. *Xa.* Sensis-
 set sibi cum viragine ¹⁸ rem esse. *Eu.* Ah, mea Xantippe, non ita
 decet.

1 Omnibus notum, elegantiores ex
 Anglia provenire.

2 Venetiis optime tingitur purpureo
 præsertim colore.

3 Marito, cui dat hoc nomen, quod
 quanquam præclarum in se (significat
 enim victorem populorum vel populi)
 tamen satis male sonat apud Gallos &
 Germanos, cùm mulier hoc modo illud
 dat suo marito.

4 *Do you disagree.*

5 *I can never agree.*

6 *How ragged.*

7 *How fine.*

8 1 Pet. iii. 3.

9 Splendide ornantur, ut oculis mul-
 torum placeant.

10 *Lavishly squandereth.*

11 Libuerit, voluerit.

12 *Loquere scil.*

13 Quid velit, divina.

14 Interjectio ejusdem sensûs in
 lingua Latina ac in vernaculis, quâ
 silentium requiritur.

15 *Sculd at him.*

16 Terreret.

17 *Held up, spook.*

18 *A Woman of spirit.*

debet. *Xa.* Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illam habitura sum pro marito. *Eu.* At Paulus docet!; uxores oportere subditas esse viris cum omni reverentia. Et Petrus nobis exemplum proponit Saræ², quæ maritum suum Abraham dominum appellabat. *Xa.* Audivi ista. Sed idem Paulus docet³, ut viri diligant uxores suas; sicut Christus dilexit sponsam suam ecclesiam. Meminerit ille officii sui, ego meminero mei. *Eu.* Sed tamen ubi res in eum statum devenit, ut alteri cedendum sit, æquum est uxorem marito cedere. *Xa.* Si modò ille maritus est appellandus, qui me habet pro ancilla. *Eu.* Sed die, mea Xantippe, post desistit mitteri verbera? *Xa.* Desistit, & sapuit, alloqui vapulasset. *Eu.* Sed tu non desististi rixari cum illo? *Xa.* Nec desinam. *Eu.* Quid ille interea? *Xa.* Quid? sibi nunquam dormit, somnium hominis⁴; interdum nihil aliud quasi ridet; aliquoties arripit testudinem⁵, in qua vix tres habet fides⁶; eam quantum potest pulsans⁷, mihi vociferanti obstrepat. *Eu.* Ea res male urit te? *Xa.* Sic, ut dici vix possit. Aliquando vix tempero à manibus. *Eu.* Mea Xantippe, permittis mihi ut liberius loquar apud te? *Xa.* Permitto. *Eu.* Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe postulat nostrâ necessitudo; ab ipsis pæne incunabilis inter nos inita. *Xa.* Vera narras, nec ulla fodalium unquam charior fuit animo meo. *Eu.* Qualis qualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permittendi. Olim immedicabilibus dissidiis remedium extremum erat divortium⁸; nunc hoc in totum ademptum est, usque ad extremum vite didra ista tuus sit maritus oportet, & tu illius uxor. *Xa.* Superi male faxistis, qui jus hoc nobis ademerunt. *Eu.* Bonâ verba sic visam est Christo¹⁰. *Xa.* Vix credo. *Eu.* Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores & ingenium accommodando sese, concordia studeatis. *Xa.* An ego possum illum refringere? *Eu.* Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. *Xa.* Pulehrè convenit tibi cum tuo? *Eu.* Nunc tranquilla omnia. *Xa.* Ergo turbarum nonnihil erat initio? *Eu.* Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut sit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, & est sua cuique sententia; & si verum fateri volumus, sunt sua cuique vitia; quæ si usquam, certe in matrimonio novisse oportet, non odisse. *Xa.* Recte mones. *Eu.*

Lex non dicitur ab uxore haberi. Fit

1 Ephes. v. 22. & Col. iii. 18.

2 1 Pet. iii. 6.

3 Ephes. v. 25.

4 Vid. pag. 28. num. 1.

5 His fiddle.

6 Fiddle strings.

7 Scraping.

8 Apud Judæos, Græcos, Romanos, & omnes fere nationes pægas,

sed inter Christianos tali remedio non debet dari locus, nisi in adulterii causa; prout sanctus testis à Servatore & legislatore nostro benedicto & sapientissimo Christo, uti videbis infra.

9 Fecerint; est conquerentis & impotentis mulieris.

10 Matt. xix. 9.

Fit autem frequenter, ut dissiliat¹ benevolentia mutua inter maritum & uxorem, antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim orta similitate, ægrè sarcitur gratia, præsertim si res ad atrocitas convitia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facile distrahantur: cæterum ubi siccato glutino sepe cohæserint, nihil firmius. Proinde in initio non faciendum, ut inter uxorem & maritum coalescat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obsequio, morumque commoditate. Nam benevolentia, quæ sola formæ gratiâ conciliatur, ferme² temporaria est. *Xa.* Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. *Eu.* Dicam in hoc, ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Eu.* Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam & ille juvenis est, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est a nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Eu.* Dicam igitur, sed taciturno. *Xa.* Maxime, *Eu.* Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset quod illius animum offenderet; observabam affectum ac sensum³ illius; observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur: quemadmodum facere solent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non possunt. *Xa.* Tale animal mihi domi est. *Eu.* Qui adunt elephantos, non gestant vestem candidam nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus contemptum sit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympano-stra fonitu sic aguntur in rabiem, ut seipsas dilanent. Et qui tractant equos, habent voces, habent poppyinata, & palpus, aliæque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, volumus nolumus, per omnem vitam est lectum ac lectus communis? *Xa.* Pergo, quod coepisti. *Eu.* His animadversis, attemperabam me illi, cavens ne quid offense nasceretur. *Xa.* Quam id poteris? *Eu.* Primum in cura rerum domesticarum, quæ peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, ne quid esset prætermissum, verum etiam ut omnis congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minutissimis. *Xa.* Quibus? *Eu.* Puta: si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. *Xa.* At quo pacto attemperares te ei, qui domi non esset, aut esset ebrius? *Eu.* Mane isthuc ibam⁴. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres solent; sed sumebam & ipsa vultum submeestum ac sollicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris

1 Is broken, coaleth.
2 Omnino; ut jam vidimus alibi.
3 His inclination and temper.

4 He might be wbedded with.
5 Dubiam hoc.
6 De hoc crani dictura.

illo mœrente, aut hilaris illo commoto ¹. Quod si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundia, donec eâ refrigeratâ, tempus se daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis nisi jucunda loquebar illi; tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. *Xa.* Infelix verò uxorum conditio, si iratis, ebriis, & quicquid libet patrantibus maritis tantum obsequuntur. *Eu.* Quasi vero hoc non sit matrum obsequium! Coguntur & illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia præstat conivere. *Xa.* Quod tandem? *Eu.* Cum erit animo vacuo, nec commotus, nec sollicitus, nec potus, tum absque testibus blandè monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo stipulari soleo, nè mihi succenseret, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem ² facere videretur. Ubi monuisssem quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xantippe, ut semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. *Xa.* Ajunt. *Eu.* Illud in primis cavebam; ne præsentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem ³. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid extiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quàm ad suos, & ita querelam temperet, nè videatur odisse maritum, sed vitium potius mariti. Nec tamen effugiât omnia; ut hæc quoque tacitus agnoscat & amet uxoris civilitatem. *Xa.* Philosopham esse oportet, quæ ista præset. *Eu.* Imò talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. *Xa.* Sunt quos nullâ civilitate corrigas. *Eu.* Equidem non arbitror; sed fac esse, primum illud cogita, maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem ⁴; vel paulo commodiorem factum nostrâ civilitate, quàm nostrâ sævitiâ pejorem indies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quanto magis decet nos idem præstare adversus maritos? *Xa.* Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. *Eu.* Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & septem, ruri in parentum aedibus perpetuò educatam, ut nobiles fere ⁵ gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad suos mores fingeret: coepit eam instituere literis ac musicâ,

L 2

paula-

1 Sollicitudine, vel irâ scilicet.

2 Welfare.

3 Dicerem aliis, vicinis nempe.

4 Non mutatum.

5 Plerumque.

paulatimque assuefacere, ut redderet ea quæ audisset in concione, ceterisque rebus formare, quæ post essent usui futuræ. Hæc, quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lufusque educata, cœperunt esse tædio. Detrectabat obsequium, & cum maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cum nullus esset finis, maritus, dissimulato stomacho¹, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratiâ unâ proficerentur rus ad ædes foceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem, & forores, ipse cum socero prodibat venatum. Ibi, submotis testibus, denarrat socero, se sperasse jucundam vitæ sociam; nunc habere perpetuò lachrymantem, ac sese disruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat ut sibi adsit in medendo filiæ morbo. Socer respondet, se semel² illi tradidisse filiam: quòd si illa non obtemperaret verbis, uteretur suo jure, & verberibus eam emendaret. Tum gener, Novè, inquit, jus meum; sed malim eam tuâ vel arte, vel auctoritate, sanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est se curaturum. Post unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut solus esset cum filia: ibi, vultu ad severitatem composito, incipit commemorare, quàm illa esset infelici formâ, quàm non amabilibus moribus, quàm sæpe metuisset, nè nullum illi posset invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret sibi, quantumvis felix³. Et tamen tu, non agnoscens quid pro te fecerim, nec intelligens te talem habere maritum, qui, nisi esset humanissimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio mirè vafro⁴, qui citra personam⁵ omnem posset quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate, commota, accidit ad patris genua⁶, rogans ut præteritorum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore officii sui⁷. Ignovit pater, pollicitus se quoque fore patrem amantissimum, si, quod polliceretur, præstaret. *Xa.* Quid deinde? *Ex.* Puella, digressa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum solum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hæc tæmus non novi neque te, neque me ipsam; posthac videbis me aliam factam; tantum obliviscere superiorum. Hanc vocem maritus excepit osculo, & omnia pollicitus est, si illa persisteret eo animo. *Xa.* Quid? per-

stitit 2

1 Irâ.

2 Absolutè & in totum.

3 Formâ scil. moribus, aliisque dotibus.

4 Cunning, and putting on any form and face.

5 Without any mask or vizard. Quoniam antiqui nullas sine persona fabulas agebant.

6 Fell down at her father's feet.

7 Promittens scil.

fuit? *Eu.* Usque ad mortem: neque quicquam erāt tam humile; quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus est, & confirmatus. Post annos aliquot puella crebrò sibi gratulata est, quòd contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum perditissima. *Xa.* Talium maritorum non minus rara est copia, quàm alborum corvorum ¹. *Eu.* Jam si molestum non est, referam tibi quiddam de marito, incommoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. *Xa.* Nihil est quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. *Eu.* Est vir quidam non postremæ nobilitatis; is, ut solet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratiâ frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicatus, pervestigavit furta mariti sui ²: & eò ³ profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata ⁴ est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi suppellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatus; vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut si quando rediret ille, tractarent eum civilius, dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans ⁵. Post dies aliquot redit eò furtim maritus; videt auctam suppellectilem, & apparatus lautiozem. Rogat unde is nitor insolitus: aiunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandasse ut honestius posthac acciperetur. Illico tetigit animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum, rogat num illic fuisset: illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eò suppellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam esse officii mei, ut quando ita tibi cordi est, lautius illic habereris. *Xa.* O matronam nimium bonam! Ego citius pro lecto substravisssem illi fasciculum urticarum ac tribulorum. *Eu.* Sed audi finem. Vir, perspectâ tantâ probitate, tantæque mansuetudine conjugis suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu, sed domi semet oblectavit cum sua ⁶. Scio tibi notum esse Gilbertum Batavum. *Xa.* Novi. *Eu.* Is, ut scis, flo-

L. 3

renti

¹ At sunt quidam; alluditur ad finem Juvenalis versus Sat. vii. 202. Corvo quoque varior albo.

² Ex Ovidio, qui de Junone dicit, Met. lib. i. 606. Depressi toties benè nosset furta mariti. Et congruentissima locutio, qui enim cum aliena muliere concreditur, furtum facit uxori,

utpote dans aliene, quæ uxoris sunt.

³ Id est, ut pervestigaret mariti furta.

⁴ Fished out, discovered.

⁵ Observa semel differentiam inter simulare, & dissimulare, simulatur falsa, dissimulatur vera.

⁶ Supple uxore.

renti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac utrgenti¹ ætate. *Xa.* Dotem fortasse duxit, non uxorem. *Eu.* Sic est. Is, fastidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu hîc eras factura? *Xa.* Quid? ego illi adamatæ involâssem in capillos, & maritum exeuntem ad illam perfudissem lotio², ut sic unctus³ iret ad convivium. *Eu.* At quanto hæc prudentiùs? Invitabat mulierculam domum suam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque sine beneficiis domum pertraxit. Et si quando foris cœnabat cum illa, misit eò missum⁴ aliquem elegantiorum, jubens ut suaviter viverent. *Xa.* Ego malim mori, quàm esse lena mei mariti. *Eu.* Verùm interim rem ipsam expende. Nonne hoc multo satius erat, quàm si fevitiâ suâ prorsus alienâsset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? *Xa.* Fateor minus esse mali, sed ego non possem. *Eu.* Unum adjciam, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster, vir probus & integer, sed paulo iracundior, quodam die pulsaverat⁵ uxorem suam, fœminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lachrymans, atque singultiens, decoquebat⁶ animi ægritudinem. Aliquanto post per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, hîc lachrymas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter: Quid? inquit, an non hoc satius, ut hîc deplem malum meum, quàm si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus, datâ dextrâ pollicitus est uxori se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. *Xa.* Ego idem impetravi à meo diversâ ratione⁷. *Eu.* Sed interim est inter vos bellum perpetuum. *Xa.* Quid igitur velles me facere? *Eu.* Primum mussanda est⁸ tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certè multo commodiore uteris, quàm nunc uteris. *Xa.* Ille ferocior est, quàm ut ullis officiis mansuescat. *Eu.* Eja, nè dixeris. Nulla est fera tam immanis, quin officiis cicuretur; nè desperes in homine. Fac periculum mentes aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, nè quid rixæ moveas in cubiculo; aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus,

qui

¹ *Decimæ*, sumptum à sole, qui aliquot horas post meridiem dicitur: *vergere* scilicet ad occasum.

² Hoc isti suggerit auctor, quædam Xantippa, Socratis uxor, sic Socrati fecisse fertur; specimen aliud morum ejus jam vidisti p. 97. nota 8.

³ Siquidem antiqui non ibant ad convivium inuncti.

⁴ Vocamus etiam nos a missis ad huc,ambo à *mitto*.

⁵ Verberaverat.

⁶ Intellectu facillimum est, & sumitur à cibus quos decoquimus in stomacho; *ventid*.

⁷ Neipse pensans verbera verberibus.

⁸ *Passed by in silence*.

qui diluendis offensis, succedendaque gratia, consecratus est, lite aut
 aegritudine quapiam profanetur¹, jam² sublatum est omne remedium
 benevolentiae reconciliandae. Sunt enim forminae quaedam tam mo-
 rosa, ut in ipso etiam coita quaerantur ac rixentur, eamque volupta-
 tem, quae diluere solet ex animis vitiorum, si quid inerat molestiae,
 morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsam vitantes, cum
 licuisset mederi offensis. *Xa.* Istud mihi frequenter accidit³. *Eu.*
 Atqui tamen semper est cavendum uxori, ad qua se molesta sit viro;
 tamen id maxime studere debet, ut in eo congressu se viro praebet
 modis omnibus commodem & jucundam. *Xa.* Viri mihi cum bel-
 lica res est. *Eu.* Mitte male loqui: fere nostram culpam viri mali sunt.
 Sed ut ad rem redeam: qui versantur in praeclaris fabulis poetarum, nar-
 rant Venerem (eam faciunt deam conubii praesidem) habere cestum
 arte Vulcani confectum: in eo intextum esse quicquid est amatorio me-
 dicamenti; eo se cingit, quoties congressura est cum marito. *Xa.* Fabu-
 lam audio. *Eu.* Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. *Xa.* Dic.
Eu. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in con-
 gressu conubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur
 amor ille maritalis; & disfraciatur ex animo, si quid erat offensivum
 aut tedium. *Xa.* Sed unde nobis cestus ille? *Eu.* Nihil opus venefi-
 cii aut incantamenti. Nullum incantamentum efficacius, quam mo-
 rum probitas cum suavitate conjuncta. *Xa.* Ego tali marito blandiri
 non possum. *Eu.* At hoc tua refert, ut desinat esse talis. Si Circes arti-
 bus posses maritumvertere in suam aut ursam⁴, faceres? *Xa.* Nescio.
Eu. Nescis? An mallet habere suum maritum, quam hominem? *Xa.*
 Equidem malum hominem. *Eu.* Age, quid si Circes artibus posses ex-
 temulentum reddere sobrium, ex prodigio frugalem, ex castitate diligen-
 tem; nonne faceres? *Xa.* Plane facerem; sed unde mihi istae artes?
Eu. Atqui istas artes habes in te, si modo vells adhibere. Tuus, ve-
 lis nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis con-
 sulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illas vitas; eaque tibi
 exaggerant odium; & hac ansam tantum arripis illum, quam teneri non po-
 test⁵. Illa potius contemplare, quae bona sunt in illo; hac ansam prehendere
 illum, quam teneri potest. Antequam illi suberes, tempus erat expendi-

L 4

dendi,

¹ Quoniam lectus conjugalis & sa-
 cer habendus est, & talis habebatur à
 paganis, Plautus enim & Plutarchus
 sacrum eum vocant.

² Tunc.

³ Quo.

⁴ Sincera confessio.

⁵ Zonam; famosa est hæc zona apud
 poetas, quæ miram elegantiam
 Veneri addere dicebatur, imò & om-
 nibus etiam viris, qui cam à Veneris

mutabantur. ⁶ Vide. pag. 126. num. 7.

⁷ Id est, respicis ad eam, quæ mi-
 nimis commodus, odiosusque tibi vide-
 tor; aliquid autem ad dædram E-
 picleti, *Unaqueque res duas habet amo-
 ras, alteram quæ tenri possit, alteram
 quæ non.* Hoc est, res quævis com-
 moda habet & incommoda, sapientis
 est comoda carere, præterire vero
 incommoda.

dendi, quid haberet malorum. Opattabat enim non oculis solum, verum etiam auribus; manum deligere; nunc medendi tempus est, non accusandi. *Xa.* Quae mulier unquam auribus cepit maritum? *Eu.* Oculis capit, quae nihil aliud spectat, quam corporis formam: auribus, quae diligenter observat, quid fama de illo praedicit. *Xa.* Pulchre mones, sed ferò. *Eu.* At non serum est, studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro: *Xa.* Jam natum est. *Eu.* Quando? *Xa.* Jam pridem. *Eu.* Quot menses sunt? *Xa.* Ferme septem. *Eu.* Quid ego audio? Tu nobis trimestris festus; iocum, renovas? *Xa.* Nequaquam. *Eu.* Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. *Xa.* Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. *Eu.* An ex colloquio nascuntur pheri? *Xa.* Fortè solam nactus cepit alludere, titillans axillas, ad latera, quo me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille, incumbens figebat oscula, nec satis scio, quid egerit, praeterea? tertè paucis post diebus uterus cepit intumescere. *Eu.* Id nunc, & maritum contemne; qui si lusitans gignit liberos, quid faciet cum serio rem aget? *Xa.* Suspitor & nunc me gravidam esse. *Eu.* Euge! contigit felici fundo bonus cultor. *Xa.* Hac in parte plus praestat, quam vellem. *Eu.* Ista querela tibi cum paucis viroribus est communis. Sed inter vos intercesserat pactum conubiale. *Xa.* Intercesserat. *Eu.* Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? *Xa.* Est. *Eu.* Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paululum poteris accommodare. Quid alii praedicant, de tuo marito sodales, & quibus cum habet commercium foris? *Xa.* Praedicant eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicam amico. *Eu.* Et istis tibi bonam spem faciunt, illum fore qualem volumus. *Xa.* At mihi uni talis non est. *Eu.* Sed tu te illi praebeto, qualem dixi, me te pro Eulalia, voca Pseudokalam, nisi tibi quoque talis esse coeperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor egressum annos viginti quatuor: nondum novit quid sit esse patrem familiam. Jam non est tibi cogitandum de divortio. *Xa.* At frequentè cogitavi. *Eu.* Verum ea cogitatio, si quando tibi incidere in mentem, primum reputa tecum, quam nihili res sit femina

1 Perge, & intelliges.

2 Liberi vocantur, praesertim à poetis, pignora conjugalis amoris, imò cum epitheto dulcia: & sic dicitur, *liberi dulces*.

3 Quòiampliat jam dixerat, nondum modus et aetate erat à nuptiis, decem menses ante circiter tantummodo, siquæ, si viri factum ante nuptias, infans perit, triam tantum mensium factus, sed hinc duo observos, lector primus, alludi ad Liviae historiam, quæ peperit tertio mense post-

quam Cæsari Augusto nupisset, ex quo hunc temporis evasit veluti proverbium, *Fortunatis filios esse trimestres*, ut videre est apud Suetonium in Claudii vita. Secundum, nobis velle indicare auctorem, quòd plerumque conubia fatis male succedant, cum conjugendi congregiantur ante tempus, sicut hinc supponitur accidisse inter hanc Xantippem & maritum.

4 Falsa loquentem; vanam, & mendacem.

fœmina diuulſa à viro. Summam decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ita naturâ, comparatum eſt, ita voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro¹. Tantum cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? Fraudabis maritum ſua poſſeſſione? Relinques apud illum? Spoliabis teipſam eorū, quo nihil habes charius? Poſtremo, dic mihi, habefine quæ tibi malè velint? *Xa.* Habeo novercam germanam²; præterea focrum huic ſimillimam. *Eu.* Adeo tibi malè voluat? *Xa.* Cuperent extinctam. *Eu.* Et iſtæ tibi fac ut in mentem veniant³. Quid enim illis poſſis facere gratius, quàm ſi videant te diuulſam à marito, viduam, imò plus quàm viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. *Xa.* Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diutini laboris. *Eu.* At reputa quantum laborum ſumpſeris prius, quàm hunc pſittacum⁴ docueris quædam humanâ verba ſonare. *Xa.* Plurimum profecto. *Eu.* Et piget operam ſumere in fingendo marito, quicum perpetuò ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? *Xa.* Quid faciam? *Eu.* Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujuſdam, quàm uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia; nec putida ſis, nec laſciva. Sit apparatus domi lautus. Noſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt, id coquito. Quin etiam ius, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenâque hilaritatis ſint omnia. Denique ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſuefacies maritum manere domi, & minues impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem: Næ ego inſigniter infanio, qui foris magnâ rei famæque jacturâ victitem cum ſcorto, cùm domi habeam uxorem multo lepidiorem, meique amantiorem, apud quàm pitidiuſ ac lautius accipi liceat. *Xa.* An credis ſuſceſſurum, ſi tentem? *Eu.* Me vide. Ad me recipio⁵. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum ſui officii. *Xa.* Laudo conſilium: at vide

¹ Ephes. v. 22.

² Veram, i. e. odio maximo habentem me, nocentemque quantum poteſt, ſic enim audit novercæ nomen apud antiquos, ut patet ex Plinio, *Sunt verba quædam, inquit, quibus umbra noverca eſt.*

³ Hæc eſt ratio cur ab ea petiit, an haberet quas, quæ ipſi malè vellent, ut novâ ratione ſuaderet benè vivere cum marito; quoniam ſi non gratum faceret ſibi malè volentibus, quâ ulti-

ma ratione victam tandem Xantipem ſtatim videbis, quæ nullâ aliâ potuerat adhuc vinci, quippe bene noverat auctor, mulierum pleraſque ita veluti à natura compoſitas, ut quidvis faciant potius, quàm gratum, mulieribus quas ſibi inſeſtas credunt.

⁴ Qui ſupponitur eſſe in eodem loco, ubi colloquantur, quemque comonſtrat Eubula.

⁵ Depend on me for ſhat; I engage for it.

vide ne quid hujus rei ¹ suboleat ipse; misceat cœlum terræ ². *Eu.* Nè metue. Ita per ambages ³ temperabo sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbaram. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissimè, &, ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quàm amanter de illo sis locuta. *Xa.* Christus benè fortunet quod agimus. *Eu.* Aderit, modò ne desis tibi.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc juvenum deingit insaniam ad bellum præcurrentium, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inanimata. Mores militum, mores & vitæ Carthusianorum. Consilium in vitæ genere deligendo. Commodi quid ex rasura. Vestis ad duplicem usum adhibetur. Solitudinis commoditas, ut lectioni & meditationi vacemus. Milites profani ob vilam sæpe mercedulam jugulant homines. Bellum quomodo gerendum. Periculum militiæ quotidianum.

MILES ET CARTHUSIANUS.

Mi. **S**alve, mi frater. *Ca.* Salve & tu, germane charissime. *Mi.* Vix te agnosco. *Ca.* Adeone consenui intra biennium? *Mi.* Non: sed caput rasum, nova vestis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. *Ca.* Itane non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta novâ veste? *Mi.* Non, si tali. *Ca.* At ego te probè agnosco, cui non solum vestis mutata est, verum etiam facies, totâque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æquè variat plumas suas. Tum, quàm omnia secta, quàm nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsam verticem, barbam semiralam, silvam ⁵, quæ supra labrum superius est, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quàm solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix scœdavit vultum; ut *Samius* quispiam *literatus* ⁶ videri

¹ Confabulationis nostræ.

² Horrendi irâ excandesceret, conturbatæque omnia; *Eu.* Javenali, Sat. ii. 2. *Quis Cœlus terræ non misceat; & parva cœlo?*

³ *By round about stories.*

⁴ De hoc monachorum ordine jam p. 109. n. 1. Sed prædictis isthuc tunc addantur nempe, quoddam institutor Bruno (ut scil. apud illos fertur) cum Parisiis degeret, præsensque adfrisset itineri consuetam professoris, qui tunc vixerat veluti sanctus existimabatur, at mortuus, Brunone assistente, ter se è seretro erexit, terque voce cœrâ exclamavit. *Condemnatus sum, quo suspendo evento ita percussus fuit Bruno, ut unice subitis tutius operandæ cœrâ stando recurrerens, Carthusiam se*

contulerit; durissimoque vitæ genere cum sodalibus se obstrinxerit, æternam abstinentiam à carnibus & ære, itemque altum per plurimas diei horas silentium inter alia observans.

⁵ Talem barbam, aut certe non admodum abfimilem, quædam nationes alunt adhuc, ut videantur asperiores, & terribiliores in bello.

⁶ *A man of the Isle of Samos, in the Archipelago burnt in the hand or forehead, or in both.* Hinc quoddam Athenienses quondam Samios omnes in bello captos ferro capienti inurerent, clarigatione viâdici; ex eo quoddam Samii ipsi antea, post excessum ex oris suis Periclem, Atheniensium ducem, Athenienses omnes, quos ceperant, fronti inufferant.

deri possis, de quo locus est proverbii. *Mi.* Sic decet redire à bello. Sed dic mihi, erat hic tanta bonorum medicorum inopia? *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Quia nulli commiseris sanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc fervitorem¹ te præcipitem dares. *Ca.* Itane videor insanisse? *Mi.* Maximè. Quid erat necesse hic² te sepeliri ante tempus, cum esset vade commodè vivères in mundo? *Ca.* An nunc non videor tibi in mundo vivere? *Mi.* Non, per Jovem. *Ca.* Dic quam ob rem? *Mi.* Quia non licet ambulare quò velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde rasuram, vestem prodigiosam, solitudinem, piscium perpetuum esum, ut mirer teipsum non verti in piscem. *Ca.* Si verterentur homines in omnia quibus vescuntur, tu jam pridem porcus esses; nam suillâ³ soles delectari. *Mi.* Non dubito quin jamdudum pœnitentia te instituti; paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. *Ca.* Hoc illis usu venit, qui se in hæc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego descendi sensim & consultò, prius explorato me ipso, perspectaque totâ hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quâ ætate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert quàm spatiosus sit locus, modò nihil desit ad vitæ comoditatem. Multi rarò aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui, si vetarentur⁴ exire, magnopere sibi displicerent, & incesseret illis mira libido relinquendæ civitatis; hic affectus vulgaris est, quo ego careo. Imaginor hic totum esse mandam, & hæc tabula⁵ mihi totum terrarum orbem representat, quem ego cogitatione jucundius simul & tutius perambulo, quàm is qui navigavit ad novas insulas⁶. *Mi.* Hic tu propemodum dicis verum. *Ca.* Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique comoditatis gratiâ. Mihi rasura, si nihil aliud, certè reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos usus præbet hæc vestis? Sed offendit color. Quis color magis decet omnes Christianos, quàm is qui datus est omnibus in baptismo? Distum est tibi quoque: *Accipe vestem candidam.* Hæc itaque vestis admonet me, quid promiserim in baptismo; nimirum innocentia⁸ perpetuum studium. Porro solitudinem

1 Ordinis scilicet Carthusianorum.

2 In hoc monasterio, ubi fratres colloqui supponuntur?

3 Carne scilicet.

4 Juxta illud, *Nititur in vetitum, semper, cupimusque negata*, & alluditur forsan præterea ad historiam Shimhi, quæ habetur 1 Reg. ii.

5 Quæ supponitur suspensa parieti.

6 Americam.

7 Quoniam albi coloris est vestis Carthusianorum, quondamque apud Christianos à tertio seculo scilicet evanescens ætatis baptizandi albis induebantur, quod & observatur adhuc à pontificiis.

8 Est enim albus color innocentia signum.

solitudinem si vocas turbæ fugam, hoc exemplum est non nostrum, sed veterum prophetarum¹, atque etiam philosophorum² ethnico-
rum, & quibuscunque bonæ mentis cura fuit; imò poëtæ, astrologi,
ac similibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus ho-
minum moliuntur, secessum quærere solent. Cur autem voces hanc so-
litudinem? Unius amicali confabulatio pellit solitudinis tædium. Hic
habeo sodales omnium rerum plus quàm sedecim. Ad hæc intervi-
sunt amici crebrius quàm vellem, aut expedit; & tibi videor in solitu-
dine vivere? *Mi.* At non semper licet cum his confabulari³. *Ca.*
Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quòd
voluptatis gratiam augeat interrupta copia. *Mi.* Non pessimè con-
jectas. Nam mihi quoque suaviore sunt carnes revoluto Pascha post
Quadragesimam⁴. *Ca.* Nec interim tamen, cum maximè videor
solus, desunt mihi confabulones, longè festiviore ac suaviore istis
vulgaribus congerronibus. *Mi.* Ubi sunt? *Ca.* Vides hîc codicem
Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facun-
dus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntem, ef-
fecit, ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cor-
dis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus⁵. In hoc mihi lo-
quitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique prophetæ. Hic mecum con-
fabulatur dulcissimus ille Chrysoströmus, hic Basilius, hic Augustinus,
hic Hieronymus, hic Cyprianus, cæterique non minus eruditi quàm
facundi doctores⁶. An nôsti ullos tam amœnos confabulones, quos
cum his conferas? An in tali sodalitia, quod mihi nunquam non ad-
est, reputas obrepere posse solitudinis tædium? *Mi.* Mihi frustra
loquerentur non intellectu. *Ca.* Jam quid refert, quibus rebus hoc
corpuscule alatur? cui minimo satis sit, si juxta naturam vivamus.
Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris perdicibus, phasianis; & ca-
pis; an ego, qui vivo piscibus? *Mi.* Si tibi esset uxor, ut mihi est,
minus haberes succi. *Ca.* Et ideò sufficit quilibet cibus, & quantum-
vis exiguus. *Mi.* Sed interim agitas vitam Judaicam⁷. *Ca.* Bonæ
verba: Christianam, si non assequimur, certe sequimur. *Mi.* In veste,
cibo, præculis, cæterisque ceremoniis ponitis fiduciam, neglecto stu-
dio pietatis Evangelicæ. *Ca.* Quid alii faciant, non est ræum ju-
dicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; sed
in animi puritate, & in Christo, colloco fiduciam. *Mi.* Cur igitur
observas?

¹ Eliæ nempe & Joannis qui dici-
tar vulgò Baptista, sed hi neque mo-
nasterio se incluserunt, neque statuta
fecerunt sibi & aliis necessariò obser-
vanda.

² Multi solitudinem laudarent, ve-
luti Cicero & Seneca, sed pauci se-
quenti sunt.

³ Ex ordinis statutis scilicet.

⁴ Dignum tali milite responsum.

⁵ Luc. xxiv. 13.

⁶ Commonstrat horum patrum ec-
clesiæ opera.

⁷ In ceremoniis occupatam; si per-
gas, videbis hunc esse militis sensum,
qui à vero non abhorret.

observas ¹ ? *Ca.* Ut mihi pax fit cum fratribus meis ; & nè cui quoquo modo sim offendiculo. Nòlim autem offendere quemquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii fervare. Ut fumus homines quacunq; veste tecti ; minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem ? Reddidi tibi rationem mei consilii : nunc quaeso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicásque, ubi cessarint omnes boni medici, cum, relictâ domi uxore juvenculâ & liberis, proficisceris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum verò putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum simul, & corpus, & animam, in aeternum exitium mittere ? *Mi.* Fas est occidere hostem. *Ca.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, pro aris & focus ², pro tranquillitate publica. Quid isthuc ad tuam militiam mercenariam ? Ego, si perissem in hoc bello, non redemissem animam tuam ³ vitiosâ nuce ⁴. *Mi.* Non ? *Ca.* Non, ita me Christus benè amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos *priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo; an obedire barbaro cuiquam centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quò lubet, ac revocet; qui bombardarum ictibus obiciat, qui jubeat te stare loco aut occisurum, aut occidendum ? *Mi.* Minus narras, quàm res habeat, malorum. *Ca.* Si quid ego deduxero à disciplina hujus instituti, pœna est admonitio, aut aliud leve quiddam; tibi, si quæ committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuspides eundum ⁵. Nam plecti capite beneficium est. *Mi.* Non possum refragari veris. *Ca.* Jam cultus iste satis indicat te non multum nummorum referre domum. *Mi.* Nummorum mihi jam pridem nè pilus quidem

1 Supple tales ceremonias.

2 Ad tuendam religionem & rem. Phrasis est usitatissima.

3 Salutem tuam in seculo futuro.

4 Re omnium vilissimâ, & nullius omnino pretii; quid vilius enim nuce vitiosâ? Totus ergo sensus est, *I would have thought you irrevocably lost to all eternity*, locutio ferè proverbialis est, eamque hausit auctor ex Plauto in *Mil. Vitam tuam vitiosâ nuce non committis.*

5 Pœna est militaris in delinquentes, olim in usu apud nos Europæanos, nunc non: cui affectum est Anglice, *To run the gantlope*, Gallice, *Passer par les baguettes*. Quod notum omnibus; at vestigium remansit, in lingua Gallica, obsoletum supplicium fuisse olim in usu, siquidem dicitur & adhuc figurato sensu, de homine qui adiit multa pericula, *Li a passé par les piques.*

dam fuit, imò multam æris alieni constari¹. Proinde huc deflexi, ut me instruas viatico². *Ca.* Utinam huc deflexisses, cum properares in sceleratam istam malitiam! Sed unde tanta nuditas? *Mi.* Rogas unde? Quicquid ex salario, quicquid ex prædationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumebatur in vina, scorta, & aleam. *Ca.* O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratiâ Deus iussit relinqui patrem & matrem, domi mordebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miseris, in tantis sceleribus? *Mi.* Hoc fallebat³ sensum malorum, quòd innumeratos haberem malorum socios. *Ca.* Quin istud vereor, nè uxor te non agnoscat. *Mi.* Qui sic? *Ca.* Quia sic cicatrices piixerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam⁴ habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. *Mi.* Imò, si rem nôsses, gratulareris mihi hanc cicatricem. *Ca.* Quam ob rem? *Mi.* Minimo minus aberat, quin perierim. *Ca.* Quid erat mali? *Mi.* Cuidam tendenti rupta est balista chalybea⁵; ejus fragmentum⁶ insitit in frontem. *Ca.* Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. *Mi.* Hoc vulnus accepi in pugna. *Ca.* Bellicâ? *Mi.* Non: inter aleam ortum est dissidium. *Ca.* Jam & in mento video nescio quid gemmarum. *Mi.* Nihil est. *Ca.* Suspicio tibi contractam scabiem, quam vocant Hispanicam⁷. *Mi.* Rectè divinas, mi frater. Tertium ea laboravi usque ad vitæ periculum. *Ca.* Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas, quasi esses nonagenarius, aut quasi messor quispiam, aut quasi delumbatus esses fuste? *Mi.* Morbus ita contraxit nervos. *Ca.* Næ hîc magnificam passus es metamorphosin. Antehac eras eques, nunc ex centauro⁸ factus es animal semireptile⁹. *Mi.* Hæc nimirum est alea¹⁰ Martis. *Ca.* Imò hæc est insania tuæ mentis. Quas vero manubias uxori tuæ liberisque tuis referes domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est, quam lepræ species¹¹; nisi quòd ideò non vitatur, quia multorum est communis, præcipuè nobilium: at ob hoc ipsum magis debet vitari. Nunc istud malum affricabis iis, qui tibi debebant esse charissimi¹²: & ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. *Mi.* Quaslo te, frater, ut desinas: satis malorum est, etiam si

1 Have not had a farthing of money, but have run much into debt.

2 You may furnish me with money to bear my charges.

3 Adimebat.

4 How great a slash?

5 As a person was drawing a steel crossbow, it broke.

6 A splinter.

7 Nos vocamus Gallicam, alii Neapolitanam.

8 Siquidem eques iverat in militiam, ut jam dixit. Centauri pinguntur

a pœtis velut animalia, parte superiore viri, inferiore equi, sed re verâ fuerant Theſſalæ populi, qui primi in bello equis usi sunt.

9 Percommode composuit hîc hanc vocem auctor, sensusque ejus planissimus.

10 Sors belli.

11 Propriè non, at aliquid forsitan pejus in frigidis & humidis regionibus.

12 Uxori & liberis, totique proli tuæ.

amfi non accedat objurgationis molestia. *Ca.* Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis duntaxat sunt. Jam animam verò qualem reportas, quantà scabie putrem, quot vulneribus fauciam? *Mi.* Tam puram refero, quam est cloaca Parisiis, in via quæ dicitur vulgo *Maberti*¹, aut latrina publica. *Ca.* Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. *Mi.* Sed jam rixæ fatis est: dic aliquid de sarciendo viatico. *Ca.* Mihi nihil est quod dem, experiar quid velit Prior. *Mi.* Atqui si quid daretur, essent tibi paratae manus: nunc multæ obstant difficultates, quando numerandum est aliquid². *Ca.* Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum, sunt manus³. Verùm de his à prandio; nunc tempus monet ut accumbamus.

A R G U M E N T U M.

Colloquium Pseudochei & Philetymi mendacis ingenium & naturam depingit, qui natus videtur ad memiendum pro lucro subdole. Mendax est furax: lucrum ex mendacio curpius, quàm ex lotio. Egregius fallendi mos aperitur. Fraudulenti mercatores suavius agunt, quàm veraces.

PSEUDOCHEUS⁴ ET PHILETYMUS⁵.

Pb. Unde tibi scatet tanta mendaciorum vis⁶? *Pf.* Unde suppetuat araneæ fila? *Pb.* Non est igitur artis, sed naturæ. *Pf.* A natura profecta sunt femina; ars & usus auxere facultatem. *Pb.* Non te pudet? *Pf.* Non magis quàm coccyem suæ cantionis. *Pb.* At tibi in manu⁷ est mutare cantionem tuam; & in hoc est homini data lingua, ut vera prædicet. *Pf.* Imò ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. *Pb.* Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum testatur etiam popolare⁸ proverbium. *Pf.* Utrumque vitium honestis nititur auctoribus: illud habet Ulysses⁹ tantopere laudatum ab Homero; hoc Mercurium¹⁰ etiam deum, si poëtis credimus. *Pb.* Cur igitur vulgus execratur mendaces? fures etiam subiguntur in crucem¹¹? *Pf.* Non ideo quòd mentiantur, aut furentur; sed quod inscite mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam¹², vel quia non satis callentes

¹ *Maberti.*

² *To be lent.*

³ Quoniam ex ordinis instituto Carthusianis non licet pecuniam contractare, habent ad hanc rem procuratores.

⁴ *Mendax.*

⁵ Amans veritatem, honorem, vel probitatem.

⁶ *Copias. From whence flow these many fallacies?*

⁷ Facile & promptum est tibi, si velis.

⁸ Hoc nempe, *Shew me a liar, and I will shew you a thief.*

⁹ Quoniam non solum cautus & disertus fuit Ulysses, sed mendax quoque.

¹⁰ Mercurius non solum deorum nuntius, & deus eloquentiæ, ut vidimus; sed est deus quoque furum, & negotiatorum.

¹¹ *See hanged.*

¹² *Id est, non habentes naturalia dona ad id requisita.*

callentes artem. *Pb.* Estne scriptor quispiam, qui tradit artem mentiendi? *Pf.* Bonam artis partem monstravere tui rhetores. *Pb.* Hi quidem tradunt artem bene dicendi. *Pf.* Verum; sed bona pars bene dicendi est scite mentiri. *Pb.* Quid est scite mentiri? *Pf.* Vis definiam? *Pb.* Volo. *Pf.* Est ita mentiri, ut lucro sit, nec deprehendi possis. *Pb.* At quotidie deprehenduntur multi. *Pf.* Isti non sunt artifices absoluti. *Pb.* Es igitur tu absolutus artifex? *Pf.* Propemodum. *Pb.* Experire an me possis mentiundo fallere. *Pf.* Et te quoque possim, vir optime, si libeat. *Pb.* Dic igitur aliquod mendacium. *Pf.* At jam dixi. Non deprehendisti? *Pb.* Non. *Pf.* Age, fac sis attentus. Nunc incipiam mentiri. *Pb.* Sum attentus: dic aliquid. *Pf.* At jam iterum mentitus sum, te non deprehendente. *Pb.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *Pf.* Audisses, si calleres artem. *Pb.* Proinde commonstra tu. *Pf.* Primum appellavi te virum optimum. An non isthuc est insigne mendacium, cum ne bonus quidem sis? & si bonus esses, optimus dici non possis, cum sint innumeri te meliores. *Pb.* Hic plane fefelleras. *Pf.* Jam fac periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. *Pb.* Non possum. *Pf.* Hic desidero ingenium, quod alibi praestas. *Pb.* Fateor; ostende tu. *Pf.* Cum dicerem, *Nunc incipiam mentiri*, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos assueverim mentiri, & paulo ante quam hoc dicerem, esse mentitus? *Pb.* Mirum praestigium! *Pf.* Sed nunc saltem monitus arrige aures, ut deprehendas mentientem. *Pb.* Arrexi; dic. *Pf.* Imo jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. *Pb.* Tu mihi persuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. *Pf.* Cum homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti, mentiebar te arreكتورum aures. *Pb.* Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. *Pf.* Non talibus tantum; o bone. Nam haec ludicra sunt: sunt quae rem³ adferant. *Pb.* Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio⁴. *Pf.* Verum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. *Pb.* Quam igitur tu calles artem? *Pf.* Non aequum est, ut te gratis doceam: numera⁵, & audies. *Pb.* Non emò malas artes. *Pf.* Donas igitur gratis fundum tuum? *Pb.* Non sic insanio. *Pf.* At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. *Pb.* Manebit tibi ars tua; tantum profer specimen, ut intelligam non omnino vanum esse quod dicis. *Pf.* Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis

¹ *Mendacium* scil. & si pergas, percipies; notula hæc habeat locum in sequentibus.

² Quoniam Philetymus dixerat in imitationem ejus, *Arrexi aures*, quæ non possunt proprie arrigi.

³ Opes, pecuniam, lucrum.

⁴ Alluditur ad Vespasiani impera-

toris dictum & factum, qui, cum in manibus haberet pecuniam ex lotio collectam, dixit Tito filio, ut olfaceret. Tito vero nihil odoris ingrati in ea observante, tunc ei dixit Vespasianus, *Fili, luci odor bonus ex re qualibet.*

⁵ *Give me something.*

negotii memet admisceo: emo, vendo, recipio, fumo mutuo, accipio depositum. *Pb.* Quid tum postea? *Pf.* Atque hinc potissimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. *Pb.* Quos? *Pf.* Stupidos, obli-
viosos, incogitantes, longè semotos, & mortuos. *Pb.* Certum est mor-
tuos neminem redarguere. *Pf.* Si quid cui vendo in diem¹, diligenter
annoto in libellis rationum². *Pb.* Quid deinde? *Pf.* Ubi reddenda
est pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acceperit. Is si
incogitans est, aut obliviosus, mihi certum est lucrum. *Pb.* Quid si
deprehendat? *Pf.* Profero librum rationalem. *Pb.* Quid si is debeat
& evincat, se non accepisse quod imputas? *Pf.* Reclamo quantum
possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique ex-
trema anchora³ est, ut aliquid comminiscar. *Pb.* Quid palam depre-
hensus? *Pf.* Nihil est facilius⁴; erravit famulus; aut, ipse lapsus
sum memoriâ. Scitum est, multas simul miscere rationes: hic facilius
est imponere. Exempli causâ; sunt quædam dispuncta⁵, quòd soluta
sit pecunia: sunt alia pro quibus nihil numeratum est. Hæc in po-
sterioribus codicillis misceo, sic ut nihil dispungam. Ubi supputatur,
contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Est & hoc artis:
fere rationem in eo cum accincto ad iter, & imparato. Nam meâ mihi
semper parata sunt. Deponitur aliquid apud me, servo clam apud me,
nec reddo. Longum est priusquam resciscat ille, ad quem res missa
est. Tandem si non licebit inficiari, dico mihi perisse: aut contendo
me misisse, quod non misi: incuso aurigas. Postremò, si vitare non
possum, quin reddam, reddo accusum⁶. *Pb.* Bella verò ars! *Pf.*
Nonnunquam eodem nomine⁷ bis accipio pecuniam, si liceat: pri-
mum domi, deinde illic quò proficiscor: & nusquam non sum. Inter-
rim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis mori-
tur, aut suscipit longinquam peregrinationem: ut⁸ omnia pessimè ca-
dant, saltem interim usus sum alienâ pecuniâ. Nonnullos etiam cap-
to specie benignitatis, ut saveant mentienti, sed semper de alieno: de
meo nec matri darem teruncium. Quanquam autem in singulis vide-
atur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi;
misceo) nascitur acervus haudquaquam poenitendus⁹. Porro, ne de-
prehendar, cum multæ sint technæ, tum illa præcipua: omnes om-
nium epistolas, quas possum, intercipio; resigno, ac lego. Si quid
obfuturum suspicor, premo¹⁰; aut si reddo, reddo meo tempore. Ad
hæc, inter longò semotos intervallo, mendaciis meis fero simultatem.
Pb. Quis isthinc usus? *Pf.* Geminus, primum, si non præstatur
quod

M

¹ *If I sell any thing upon credit, to be paid at a future day.*

² *Of accounts.*

³ *Vide pag. 96. num. 3.*

⁴ *Supple dictu.*

⁵ *Crossed out.*

⁶ *I return only a part.*

⁷ *Nomen hinc titulus est debiti, unde & pro debitoribus accipiuntur nomina.*

⁸ *Licet, quamvis.*

⁹ *A good round sum.*

¹⁰ *I smother and hide it.*

quod alterius nomine promissum, & quo nomine munus etiam accipi-
nam famos¹ huiusmodi magno vendit: fingo, per illum aut illum ste-
tiffa², quod minus perfectum sit. *Pb.* Quid si neget ille? *Pf.* Is
procul abest, puta Basileæ; ego polliceor in Angliæ: deinde sit, ut
certâ similitudine neuter alteri credat³, si quid incuset. Habes specimen
antis. *Pb.* At istam artem nos crassiores solemus vocare *firtum*, qui
scilicet vocamus *ficum*, & scapham scapham⁴. *Pf.* O hominem ju-
ris. Cæsarei rudem⁵! An licet intendere actionem furti ei qui suppres-
sit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili technâ impostus?
Pb. Oportuit. *Pf.* Promde vide prudentiam artificum. Ex his⁶
plus est lucri, aut certe tantundem; & minus est periculi⁷. *Pb.*
Male sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere,
Vale. *Pf.* In ringere cum tua parricosa veritate: ego interim inavi-
ter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro⁸ Ulyssæ ac Mercurio⁹.

N A U F R A G I U M.

A R G U M E N T U M.

*Naufragium hic navigantium pericula, varias & stultas nautarum superstitiones,
explicat. Tempestatis descriptio elegans. Faciliam vere faciunt, qui res suas
& merces pretiosas in mare jaciunt. Nautæ B. V. Mariam, D. Christophorum,
imò ipsum mare impie inelamant. Non invocandi Sancti; sed unus Deus.*

A N T O N I U S, A D O L P H U S.

An. **H**orrènda narras¹⁰. Est isthuc navigare? Prohibeat Deus, nè
mihî quicquam unquam tale¹¹ veniat in mentem. *Ad.* Imò
quod hætenus memoravi, lusus merus est, præ his quæ nunc audies.
An. Plus fati malorum audiui; inhorresco te memorante, quasi ipse
periculo interfim. *Ad.* Imò mihî *jucundi sunt acti labores*¹². Eâ nocte
quiddam accidit, quod magna ex parte spem salutis ademit nauclero.
An. Quid, obsecro? *Ad.* Nox erat sublustris¹³, & in summo malo
stabat quidam è nautis in galea¹⁴ (sic enim vocant, opinor) circum-
spectans, si quam terram videret: huic cœpit adistere sphaera quæ-
dam

1 Promissâ inania; locutio, credo, obtinet in linguis omnibus.

2 That it was long, of this or that.

3 Hic est secundus usus.

4 Proverbiales sunt locutiones apud Latinos, cuius similes habent fere omnes linguæ, i. e. *We thät do call every thing by its right name.*

5 Jam vidisti pag. 45. num. 3.

6 Furandi modo, scilicet in supprimendo, deposito, & abjurando mutuum.

7 Quoniam nullus propter eos capite plectitur, at sit bene, propter vulgares furandi modos.

8 Favente.

9 Priore mendace, posterioræ deo ferum, ut videli jamjam.

10 Supponitur Adolphum plurimam de suo naufragio Antonio enarrasse.

11 Ut unquam navigare instituiam.

12 Fere proverbialis est locutio apud omnes gentes, siquidem verissima, & alluditur ad versum Senecæ Tragediarum auctoris, *Quæ fuit durum pati, meminisse dulce est.* Hæc sur. 656. vel potius ad illud Virgilia, *Æneid. i. 207. Forsan & tua alim meminisse juvabit.* *ava de*

13 Moonshine.

14 Main top-mast.

dam ignea; id nautis tristissimum ostentum est, si quando solitarius ignis est; felix, eum gemini. Hos vetustas credidit Castorem & Pollucem¹. *An.* Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil? *Ad.* Sic visam est poetis. Naucerus, qui clavo affidebat, Socie, inquit (nam eo nomine se mutuo compellant nautæ) videtne quod sodalitium tibi claudat latus? Video; respondit ille; & precor ut sis felix. Mox globus igneus delapsus per funes, devolvit sese usque ad naucerum. *An.* Num ille exanimatus est metu? *Ad.* Nautæ affluere monstris². Ibi paulisper commoratus, volvit se per margines totius navis: inde per medios foros dilapsus evanuit. Sub meridiem cepit magis ac magis incrudescere³ tempestas. Vidistine unquam Alpes⁴? *An.* Vidi. *Ad.* Illi montes verrucæ sunt, si conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuisset lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur, dehiscente terrâ, rectè ire in Tartara⁵. *An.* O insanos qui se credunt⁶ mari! *Ad.* Nautis frustra luctantibus cum tempestate, tandem naucerus totus pallens nos adit. *An.* Is pallor præfigit aliquod magnum malum. *Ad.* Amici, inquit, desit esse dominus navis meæ; vicere venti; reliquum est ut spem nostram collocemus in Deo, & quisque se pareat ad extrema. *An.* O vere Scythicam⁷ coniectionem! *Ad.* In primis autem, inquit, exoneranda est navis; sic jubet necessitas, durum telum⁸: præstat consulere vitæ, dispendio rerum, quàm simul cum rebus interire. Persuasit veritas: projecta sunt in mare plurima vasa pretiosis

M 2

¹ Accipe quid notandum sit super his ignibus & diis. Ignes illi ignes sunt fatui, frequentes satis versantibus in mari, vocanturque lingua vernaculâ, *the fire saint Helms*, vel *Jack in a lantern*. Quando unicus erat, iudicabatur omninosus ab antiquis, & vocabatur *Helms*, quippe quæ, ut omnibus notum, innumera mala attulerit Græcis & Trojanis. Sed quando erant duo, bene præflagentes iudicabantur, vocabanturque *Castor & Pollux*. Porro, Helena, Castor, & Pollux, nati sunt ex Lada Tyndari uxore per ovum vel duo ova, quæ peperit ex Jove, qui se transformaverat in cygnum, ut eam comprimeret; de Helena nihil amplius habeo dicendum, quod ad rem faciat, sed de Castore & Polluce dicendum, quod, quamvis alter fuerit eques, alter vero pugil, nihilominus, favente patre Jove, in cælum transfacti sint, efficiant signum Gemini in Zodiaco, & tan-

dem evaserint navigantium dii; hinc Horatius Od. i. 3, 2. eos propitios Virgilio navigaturo precatur, vocatque, *Frater Helene lucida sidera*.

² Verum ad literam, & figuratè.

³ In plurimis dictionariis vox non occurrit, sed vere Latina est, idem quod *intrescere*.

⁴ Montes sunt excelsi valde, separantes Galliam ab Italia.

⁵ Locos infirmos, & subterraneos, ubi manes impii degunt, ex Ovidio locutio, *Tamjam tacturas Tartara nigra putet*, Trist. i. 2, 22. longè concinnius Virgilius, *Æneid. i. 110. Hi summo in fluctu pendunt, bis unda debilesens, tetram inter fluctus aperit*.

⁶ *Trust themselves*.

⁷ Duram, feram. Scythæ enim (qui nunc Muscovitæ & Tartari) ferissimi olim habebantur.

⁸ Proverbialis est locutio, intellectiva facillima, propter ejus veritatem.

pretiosis mercibus. *An.* Hoc erat verè jacturam¹ facere. *Ad.* Ad-
erat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotia; huic
erat scrinium plenum vasis argenteis, annulis, panno, ac vestimentis
fericis. *An.* Is nolebat decidere² cum mari? *Ad.* Non; sed cu-
piebat aut perire cum amicis opibus suis, aut simul cum illis fervari.
Itaque refragabatur. *An.* Quid nauclerus? *Ad.* Per nos, inquit,
liceret tibi cum tuis perire solum: sed æquum non est, ut nos omnes
tui scrinii causâ periclitemur: alioqui te unà cum scrinio dabimus in
mare præcipitem. *An.* Orationem verè nauticam³? *Ad.* Sic Italus
quoque jacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quòd
suam vitam elemento tam barbaro credidisset. *An.* Agnosco vocem
Italicam⁴. *Ad.* Paulo post, venti nihilo mitiores facti nostris mu-
neribus, rupère funes, disjecère vela. *An.* O calamitatem! *Ad.* Ibi
rursus nos adit nauta. *An.* Concionaturus? *Ad.* Salutat: *Amici,*
inquit, *tempus bortatur ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se*
præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot
horas se crederet posse tueri navem, negavit se posse polliceri quic-
quam, sed ultra tres horas non posse. *An.* Hæc concio durior etiam
erat priore. *Ad.* Hæc ubi locutus est, jubet incidi funes omnes, ac
malum usque ad thecam, cui inferitur, incidi ferrâ, ac simul cum an-
tennis devolvi in mare. *An.* Cur hoc? *Ad.* Quoniam sublato aut
lacro velo, erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. *An.* Quid
interea vectores? *Ad.* Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautæ can-
entes, Salve regina⁵, implorabant matrem virginem, appellantes
eam *stellam maris, reginam cæli, dominam mundi, portum salutis,*
aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt Sa-
cræ Literæ⁶. *An.* Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, na-
vigavit? *Ad.* Olim Venus⁷ agebat curam nautarum, quia nata cre-
debatur ex mari: ea quoniam desit curare, suffecta est huic matri non
virgini Virgo mater⁸. *An.* Ludis⁹. *Ad.* Nonnulli procumbentes
in tabulas, adorabant mare, quicquid erat olei effundentes in undas,
non aliter illi blandientes quàm solemus irato principi. *An.* Quid
aiebant? *Ad.* O clementissimum mare, ô generosissimum mare, ô
ditissimum mare; ô formosissimum mare; miscece, ferva. Hu-
jusmodi multa occinebant furdo mari. *An.* Ridicula superstitio!
Quid

1 Dupliciter nempe, & secundum
plenam significationem phrasæ, & se-
cundum originem vocis, jacturam enim
faciebant, jaciendo bona in mare.

2 Compound.

3 Idem sensu quod *Scythicam*, quam
jam vidisti, & propter similem ratio-
nem.

4 Ex eo quòd Itali in adversis præ-
omnibus populis proniores sunt ad
analedicendum idque execrandis mo-

dis) Deo, diabolo, & omnibus sanc-
tis.

5 Est hymni initium ad Virginem,
in usu apud pontificios.

6 Observes isthuc.

7 Vidisti eam enim jam ex spuma
maris natam.

8 Hoc rursus maxima observatione
dignum.

9 *You banter,*

Quid alii? *Ad.* Quidam nihil aliud quàm vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat montes aureos¹ Virgini Walsinghamicæ², si vivus attigisset terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod esset in tali loco; alii rursum quod esset in tali loco. Idem factum est de Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, nisi locum exprimas. *An.* Ridiculum! quasi divi non habitent in cœlis. *Ad.* Erant qui se promitterent fore Carthusianos³. Erat unus qui polliceretur se aditurum divum Jacobum, qui habitat Compostellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum loricâ ferreâ tecto, ad hæc cibo emendicato⁴. *An.* Nemo meminit Christophori? *Ad.* Unum audiivi non sine risu, qui clarâ voce, nè non exaudiretur, polliceretur Christophoro, qui est Lutetiæ⁵ in summo templo, mons veriùs quàm statua, cereum tantum, quantus esset ipse. Hæc cum vociferans, quantum poterat, identidem inculcaret; qui forte proximus assistebat illi notus, cubito tetigit eum, ac submonuit: *Vide quid pollicearis; etiamsi rerum omnium tuarum auctionem facias, non fueris solvendo*⁶. Tum ille voce jam pressiore, ne videlicet exaudiret Christophorus: *Tace, inquit, fatue; an credis me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non daturus sum illi candelam sebaceam.* *An.* O crassum ingenium! suspicor fuisse Batavum. *Ad.* Non; sed erat Zelandus. *An.* Miror nulli in mentem venisse Paulum apostolum, qui ipse olim navigaverit, & fractâ navi desilierit in terram⁷. Is enim haud ignarus mali didicit miseris succurrere⁸. *Ad.* Pauli nulla erat mentio. *An.* Precabantur interim? *Ad.* Certatim. Alius canebat, *Salve reginâ*; alius *Credo in Deum*. Erant qui peculiare quædam preculas habebant, non dissimiles magicis adversus pericula. *An.* Ut afflictio facit religiosos⁹! rebus secundis, nec Deus, nec divus quisquam,

M 3

quam,

¹ Hyperbole etiam in usu apud nos, at hausit ex Terentio in Phorm. l. 2, 18. *Montes auri pollicens.*

² Quæ colitur Walsinghamiz, at *Walsingham*; vicus est in *Norfolk* comitatu; ante reformationem maximè celebrata hæc virgo apud nos, plurimisque ditata donis, ut alibi videbimus, quamvis apud externos non esset æquè celebris ac quædam aliæ virginis, at Anglus est qui hîc ei votet.

³ Quoniam hic ordo, quem jam plus semel vidimus, sanctissimus propter severitatem habeatur.

⁴ Jacobum & Compostellam vidisti jam pag. 20. num. 5. Sed præterea ne dubites, lector, quamvis isthuc jocose recensetur, à superstitionis & paucis tales aliquando peregrinatio-

nes voveri, siquidem non inusitatæ erant olim ante reformationem, non multum dissimiles, egoque non admodum ætate provectus, recorder bene, vidisse peregrinatores è Compostella redeuntes in habitu ferme tali, loricâ ferreâ exceptâ, habentes tamen ei analogum, thoracem nempe laminis ferreis & conchis operum.

⁵ Vide pag. 26. num. 9.

⁶ Subauditur *fatis*.

⁷ Act. xviii.

⁸ Ex Virgilio, *Æneid.* i. ubi de se *Dido*, *Haud ignara mali miseris succurrere disco.*

⁹ Verum hoc in omnibus periculis, sed verissimum in periculis ex navigatione; hinc dictum tritum, *Quis nescit orare, discat navigare.*

quam, nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? *Ad.* Nequaquam. *An.* Cur ita? *Ad.* Quia non pacifcor cum divis. Quid est enim aliud, quam contractus juxta formulam, *Do, si facias*: aut, *Faciam, si facias*; *dabo cereum, si exatent*; *ibo Romam, si serves*? *An.* At implorabas alicujus, divi, præsidium. *Ad.* Ne id quidem. *An.* Quam ob rem autem? *Ad.* Quia spatiosum est cœlum. Si cui divo commendâro meam salutem; puta sancto Petro, qui fortasse primus audiet, quod adstet ostio: prius quàm ille conveniat Deum, prius quàm exponat causam, ego jam periero. *An.* Quid igitur faciebas? *Ad.* Rectâ adibam ipsum Patrem, diceus, *Pater noster, qui es in cœlis*. Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat, quod petitur. *An.* Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare Patrem, quem tot sceleribus offenderas? *Ad.* Ut ingenuè dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus est pater tam iratus filio, quin si videat eum periclitantem in torrente, aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam*. Inter omnes nullus se tranquillius agebat, quàm mulier quædam, cui erat infantulus in sinu, quem lactabat. *An.* Quid illa? *Ad.* Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacitè. Interea dum navis subinde illideretur vado², nauclerus metuens nè totâ solveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. *An.* O misera præsidia! *Ad.* Interim exoritur³ quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus⁴: is, abjectis vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, iussit ut omnes itidem pararentur ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex Gersono⁵ quinque veritates de utilitate consistendi, hortatus omnes, ut se quisque prepararet & vitæ & morti. Aderat & Dominicanus quidam. His confessi sunt qui volebant. *An.* Quid tu? *Ad.* Ego videns omnia plena tumultus, tacitè confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. *An.* Quo migraturus, si sic perisses? *Ad.* Hoc committebam iudici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius iudex: tamen bona quædam spes interrim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, reditu nos nauta lachrymabundus: Paret, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa, hauriebat mare⁶. Paulo post nauta renunciat nobis, se videre procul

turrim

1 Si hæc omnia observes, vix in animum inducas, lector, auctorem supplicationem divorū vel consiliis fecisse, proindeque si ea aliquando nāis fit, nihil aliud intendisse quàm se conformem datæ usui recepto, rem inutilem, atque operam perditam, hunc cultum existimans.

2 Was dashed against the bottom.

3 Startled up a certain Priest.

4 Propter ætatem hoc illi fingit nomen.

5 Composuit enim librum, cui titulus, *De vitæ consistendi*, fuitque cancellarius universitatis Parificensis, mortuus autem Lugduni anno 1429.

6 Sbe leaked.

turiam sacram¹, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi præsens, auxilium imploraremus. Procumbant omnes, & orant ignotum divinum. *An.* Si nomine compellâsetis eum, fortassis audisset². *Ad.* Erat ignotum. Interim nauclerus, quantum potest, eò navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac planè dilapsuram³, ni rudentibus fuisset succincta. *An.* Dura verum conditio. *Ad.* Eò proVecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurentes catervatim in extremum litus, sublatis topis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in cælum brachiis, significabant se deplorare nostram fortunam. *An.* Exspecto quid evenerit. *Ad.* Jam mare totam navim occupârat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi, quàm in mari. *An.* Hic ad sacram⁴ anchoram confugiendum erat. *Ad.* Imò ad miseram. Nautæ scapham exonerant aquâ, ac dimittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicerè, nautis magno tumultu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multitudinis; arripere sibi quisque quod posset, ac nataret. Res non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius contum, alius alveum, alius fitulam, alius tabulam; ac suo quisque præsidio nitentes committunt se fluctibus. *An.* Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ sola non ejulabat? *Ad.* Illa omnium prima pervenit ad litus. *An.* Quî potuit? *Ad.* Imposueramus eam repandæ tabulæ⁵, & sic alligaveramus, ut non facilè posset decidere: dedimus illi tabelam⁶ in manum, quâ vice remi uteretur: ac bene præcantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abesset à navi, unde erat periculum: illa lævâ tenens infantulum, dextrâ remigabat. *An.* O viraginem! *Ad.* Eum jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuum Virginis matris, jam putrem atque excavatam à foricibus; eamque complexus, cœpit natate. *An.* Scapha pervenit incolumis? *Ad.* Nulli prius periere. Porro triginta sese in eam conjecerant. *An.* Quo malo fato id factum est? *Ad.* Prius quàm posset se liberare à magna navi, illius vacillatione subversa est. *An.* O factum male! Quid tum? *Ad.* Ego, dum aliis consulo, pene perieram. *An.* Quo pacto? *Ad.* Quia nihil supererat aptum natationi. *An.* Illic subera fuissent usui. *Ad.* In eo rerum articulo maluissimè vile suber, quàm candelabrum aureum. Circumspicienti tandem venit in mentem de

M 4

ima

¹ A steeple.

² Quando ab ironia temperabit auctor! forsan cum non prævalebunt in mundo superstitiones & moriæ, quas planè damnare non erit tutum; innumera similiter dicta videri jam, & videbis, quæ præteritâ innotata, utpote per se visibilia, veluti eum dixit plus semel homini sceleribus operato, Non video quemodo purgari possis,

nisi eas Romam, &c.

³ Ready to be shivered in pieces.

⁴ Idem quod extrema anchora, quæ jam bis visisti; ac præterea, nautæ sacram anchoram vocant eam quæ validissima est, & quæ ultimâ usuntur, cum nullam scilicet aliud vident semedum.

⁵ On a broad plank.

⁶ A piece of board.

ima mali parte; eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco socium: huic ambò innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sacrificus ille concionator nauticus medium iniecit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omnes.* Ille contra placidè, *Sitis, inquit, bono animo; sat spatii est. Deus aderit nobis.* *An.* Cur ille tam serò cœpit esse natator? *Ad.* Imò futurus erat in scapha, unà cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant; sed quanquam erant invicem confessi in navi, tamen obliiti nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit, interim scapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. *An.* Quid actum est de Dominicano? *Ad.* Is, ut idem narrabat, imploratà divorum ope, abjectis vestibus, nudum se commisit natationi. *An.* Quos divos invocabat? *Ad.* Dominicum, Thomam, Vincenium¹, & nescio quem Petrum, sed in primis fidebat Catharinæ Senensi. *An.* Christus illi non veniebat in mentem? *Ad.* Ita narrabat sacrificus. *An.* Melius enatâset, si non abjecisset sacram cucullam: eâ depositâ, qui potuit illum agnoscere Catharina Senensis²? Sed perge narrare de te. *Ad.* Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc se volventem, clavus illisus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulsus est³; sacrificus, precatus illi requiem æternam, successit in locum illius, adhortans me ut magno animo tuerer cornu meum, ac strenuè moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ falsæ. Adeò Neptunus nobis non balneum tantùm falsum, sed potionem etiam falsam temperârat, quanquam sacrificus ei rei monstraret remedium. *An.* Quòd, obsecro? *Ad.* Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitium, ore clauso. *An.* Strenuum senem mihi narras. *Ad.* Ubi jam aliquamdiu sic natantes nonnihil promovissemus⁴, sacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es⁵ animo; sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longiùs, inquam, absumus à litore, quàm ut vadum sperandum sit. Imò, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis è scriniis aliquod, quod

¹ Dominicum, Thomam, & Catharinam hanc jam vidisti, at quod attinet hunc Vincenium, non faciliè est determinare quis hîc intelligatur, an sit Vincentius Diaconus, qui mortuus est anno 305, ejusque reliquiæ, falsæ vel veræ, ostenduntur in Abbatia de *St. Germain des prèz*, Lutetiæ; vel Rhemenfis hujus nominis episcopus, qui hanc sedem tenebat anno 863, at cum hîc nullos habeat comites alios, quàm novæ farinae divos,

michi verisimilius sit intelligi *Vincen-tium Ferrier*, qui anno 1419 mortuus, & sepultus Venetiæ *Armoricorum, Vannes*, in Gallica Britannia; propter famam miraculorum ad ejus sepulchrum, à Calisto tertio anno 1455, in numerum divorum relatus est.

² Et qui non agnosceret tua scœmata, Erasme?

³ Was beat off.

⁴ Had advanced,

⁵ Sis.

quod huc devolvit mare. Imò, inquit, scalptu digitorum¹ planè sentio terram. Cùm adhuc aliquamdiu natàssēmus, ac rursus sentiret vādum. Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedō malum totum, & vado me credo; simulque expectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis, quemadmodum solent mergi & anates: rursus abeunte fluctu promicabat & currebat. Ego videns hoc illi succedere, sum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter se prælongis hastilibus, fulciebant sese adversus impetum undarum, viri robusti, & fluctibus assueti, sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Eà contactâ, omnibus in litus se recipientibus, tuto petrahebatur in siccum. Hac ope servati sunt aliquot. *An. Quot?* *Ad. Septem:* verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. *An. Quot eratis in navi?* *Ad. Quinquaginta octo.* *An. O sævum mare!* saltem decimis fuisset² contentum, quæ sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? *Ad. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mirâ alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum.* *An. Quæ gens erat?* *Ad. Hollandica.* *An. Istâ nihil humanius, cùm tamen feris³ nationibus cincta sit. Non repetes, opinor, posthac Neprunum.* *Ad. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem.* *An. Et ego malim audire tales fabulas⁴, quàm experiri.*

DIVERSORIA.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc varios gentium mores & civilitatem in recipiendis & tractandis advenis indicat. Hospitium Lugduni ex solis mulieribus. Gallorum mores in pandocæis suis, qui fabulas narrare solent & jocos. Germani longe inciviliores in advenis tractandis; rudes & plane inhospiti. Hospites ipsi suos curant equos: Mos accipiendi per hypocaustum. Non parant cœnam, nisi notis prius hospitiibus: quotquot eâ nocte venturi sunt promiscuè discumbunt. Omnes idem solvunt, quantumvis alii plus duplo absorberint vini.

BERTULPHUS, GULIELMUS.

Be. CUR ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni⁵? Ego semel iter ingressus, non conquiesco, donec pervenero quò constitui. *Gu.* Imò ego admiror quenquam illinc avelli posse. *Be.* Quam ob rem tandem? *Gu.* Quia illic locus est, unde non poterant avelli focii Ulyssis; illic Sirenes⁶. Nemo domi suæ

1 *By the scratching of my toes.*

2 *Debuisset esse.*

3 *How epitheton non mihi videtur apprime congruum, nesciamque, quæ nationes illæ sint feræ.*

4 *Historias,*

5 *Lioni, urbs est Galliæ post Lutetiam nobilissima.*

6 *Jam hæc quod ad literam vidisti pag. 45. num. 2. Hæc Sirenes sunt mulieres gratissimæ.*

suæ tractatur melius, quàm illic in pandætheco 1: *Be.* Quid sit? *Gn.* Ad mensam semper adibat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet 2 facietis ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas 3. Primum adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens nos hilares esse, & quod apponeretur boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac linguâ adeo festivis, ut possit vel ipsum Catonem 4 exhilarare. Nec confabulantur ut cum hospitiibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. *Be.* Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. *Gn.* Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuò, quòd essent obeunda munera domestica, reliquæque convivæ consalutandi, continenter adibat puellula quædam ad omnes jocos instructa: unâ satis erat omnium jaculis 5 excipiendis; hæc fulgebant fabulam 6, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. *Be.* Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. *Gn.* Perfecto lautus; ut ego mirer illos tam vili 7 posse accipere hospites. Rursum, peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, nè quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregrè. *Be.* Quid in cubiculis? *Gn.* Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, lascivientes, lusitantes; ultrò rogabant, si quid haberemus vestium fordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis 8? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantòque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. *Be.* Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arident Germaniæ mores, utpote mâseuh. *Gn.* Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare, te quaeso, ne graver commemorare, quibus modis accipiant hospitem. *Be.* An ubique sit eadem tractandi ratio, nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutatur, ne videantur ambire hospitem. Id enim fordidum & abjectum 9 existimant, & indignum Germanicâ severitate 10. Ubi diu inclamaverit, tandem aliquis per fenestellam æstuarii 11 (nam in his degunt sere usque ad solstitium æstivum) profert caput, non aliter quàm è testa

1 Diverforio: ac Græca vox est origine, à πάντες, omnes, & δέχομαι, excipio, quoniam in diverforio omnes propinque recipiuntur.

2 Diverted the company with jests and witty sayings.

3 Great beauties.

4 Virum gravissimum, qualis erat Cato.

5 Joci.

6 The discourse.

7 Subauditur pretio.

8 Opus est verbis?

9 Mean and pitiful.

10 Gravitate.

11 Of the flowe, quod cœnaculum est vel cubiculum universaliter in usu in Germaniam, caminum non habens, sed quandam thecæ speciem ex marmore vel laterculis; in ipso cœnaculo prominentem, in qua ligna conjiciuntur comburenda; apertura, qua injiciuntur ligna, est testæ cœnaculum, clauditurque post combustum lignum, ut calor diutius permansens in thecâ, per longius temporis intervallum calefaciat cœnaculum.

testa prospicit testudo. Is rogandus est, an liceat illic diverfari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi sit stabulum, motu manu commoustrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diverforium, ibi famulus commoustrat stabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora servant venturis, praesertim nobilibus. Si quid causeris, statim audis; Si non placet, quare aliud diverforium. Foenum in arboribus agris ac perparce praebent, nec multo minoris vendunt, quam ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus conuigras in hypocauftum, cum ocreis, farenis, luto; id est unum omnibus commune. *Qu.* Apud Gallos designant cubicula, ubi sese exuant, extergant, calefaciant, aut quiescant etiam, si libeat. *Be.* Hic nihil tale. In hypocaufto exuis ocreas; induis calceos; mutas, si voles, indusuum; vestes pluvia madidas suspendis iuxta hypocauftum; ipse te admoues, ut sicceris. Est & aqua parata, sibi ut lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post alia querenda sit aqua, qua lotionem eam abluas. *Qu.* Laudo viros, nullis deliciis efforminatos. *Be.* Quod si tu appuleris, ad horam a meridie quartam, non cenabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. *Qu.* Quam ob rem? *Be.* Nihil apparent nisi videant omnes, ut eadem opera ministraretur omnibus. *Qu.* Quae sunt compendia? *Be.* Tenes. Itaque frequenter in idem hypocauftum conveniunt octoginta aut nonaginta pedites, equites, negotiatores, nautae, aurigae, agricolae, pueri, foeminae, sani, aegroti. *Qu.* Istud verè cenobium est? *Be.* Alius ibi, pedis caput, alius abtergit sudorem, alius repurgat personas aut ocreas, alius eructat alium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quam olim in turri Babel? Quod si quem conspexerint peregrinae gentis, qui cultu dignitatis non nihil praeseferat, in hunc intentu sunt omnes defixis oculis, contemplantos, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit ex Africa, adeo ut posteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter aspiciant, nec moveant oculos, sibi immemores. *Qu.* Romae, Lutetiae, ac Venetiae, nemo quicquam miratur. *Be.* Nefas est interim tibi quicquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures

1. Reprehendas.

2. Idem quod *astuarium*.

3. Hic significat thecam ipsam, in qua lignum comburitur, qui preinde si admoveras, vel supra que si ostendas vestes, &c. exciteantur.

4. Ad diverforium, scilicet.

5. *The sportiest way*.

6. Recte intelligis.

7. Vidimus hanc de edificatione turris Babel historiam, haberi *Gen.* xi. at ibi forsitan consilio de diversitate non

est in vocibus, sed in sententiis.

8. Veluti proverbio dicebatur olim, *Africa semper aliquid apportat novi*, & vere dicebatur & dicitur etiam adhuc monstrum patriae, huiusque rei datur causa naturalis, venus quippe animantium propter aestum violentior, efficit, ut diversae speciei animantia copulerentur; hinc monstra.

9. *To call for.*

10. *The evening is far advanced.*

plures adventuri, prodit famulus senex, barbâ canâ, tonso capite, vul-
 su torvo, sordido vestitu. *Gu.* Tales oportebat cardinalibus Roma-
 nis esse à poculis ¹. *Be.* Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot
 sint in hypocausto; quo plures adesse videt, hoc vehementius accen-
 ditur hypocaustum, etiamsi alioqui sol æstu sit molestus. Hæc apud
 illos præcipua pars est bonæ tractationis, si sudore diffuant ² omnes.
 Si quis non assuetus vapori, aperiat rimam fenestræ, nè præfocetur,
 protinus audit, *Claude.* Si respondeas, *Non serbo:* audis, *Quære igi-
 tur aliud diversorium.* *Gu.* Atqui mihi nihil videtur esse periculosius,
 quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime resoluto corpo-
 re ³, atque hic capere cibum, & horas complures commorari. Jam
 enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi
 sunt qui morbis occultis laborant, nec ulcus morbus non habet suum
 contagium. Certè plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut qui-
 dam vocant, Gallicam, cum sit omnium nationum communis. Ab
 his opinor, non multo minus esse periculi, quam à leprosis. Jam
 tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. *Be.* Sunt viri for-
 tes ⁴, ista ridet ac negligunt. *Gu.* Sed interim multorum periculo
 fortes sunt. *Be.* Quid facias? Sic assueverunt: & constantis est ani-
 mi ⁵ non discedere ab instituto ⁶. *Gu.* Atqui ante annos viginti quin-
 que, nihil receptius erat apud Brabantos, quam thermæ publicæ: eæ
 nunc frigent ⁷ ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. *Be.*
 Sed audi cætera. Post redit ille barbatus Ganymedes ⁸, ac linteis in-
 sternit mensas, quot putat esse satis illi numero. Sed o Deum im-
 mortalem! quam non ⁹ Milesius ¹⁰! cannabea ¹¹ diceret ex antennis
 detracta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas, ut minimum
 octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libi-
 tum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem & divitem, inter
 herum ac famulum. *Gu.* Hæc est illa vetus æqualitas, quam nunc è
 vita subinovit tyrannis. Sic opinor vixisse Christum cum suis disci-
 pulis. *Be.* Postquam accubuerunt omnes, rursus prodit torvus ille
 Ganymedes, ac denuò dinumerat sua sodalitia ¹²: mox reversus appo-
 nit singulis pinacium ¹³ ligneum, & cochleare ex eodem argento factum;

1 Cupbearers. Sed forsitan tales gra-
 ti non sunt cardinalitio palato, ratio-
 nem non allegat auctor, nos quoque
 non.

2 Run down with sweat.

3 When the pores are open.

4 Ironice intelligatur, fortitudo insu-
 la in talibus.

5 Of a mind full of resolution.

6 Aliâ ironia turfas, vel continuatio
 ejusdem.

7 Are out of use.

8 Ironice denuò, quoniam Gany-
 medes stat Jovi à poculis, tali barba-

to dissimillimus, imberbis, formosissi-
 mus, quali contenti essent Romani
 cardinales.

9 Subauditur similibus.

10 Iis quibus utebantur Milesii, i. e.
 optimis bysiniis; Miletum enim urbs
 erat Ionis, propter talia olim celebra-
 tissima.

11 Sails, sequidem ex crassiore can-
 nabo contexta; vox non occurrit in plu-
 rimis dictionariis.

12 His gustis.

13 A trencher, diminutivum est vo-
 cis pinax; quæ significat a beard.

tum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat¹, dum coquantur pultes. Ita nonnunquam sedetur fermè horæ spatio. *Gu.* Nullus hospitem interim efflagitat cibum? *Be.* Nullus, cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone! quàm non fumosum! Non aliud oportebat bibere sophistas²; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblata privatim pecuniâ, roget ut aliunde pareretur aliud vini genus, primùm dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent, Hic diversati sunt tot comites & marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti stomacho³: mox magnâ pompâ veniunt disci. Primus fermè habet offas panis madefactas jure carni-um, aut, si dies est pisculentus⁴, jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid carniū recoctarum, aut salsamentorum recalcifactorum; rursus pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, donec, probè domito stomacho, apponant carnes assas, aut pisces elixos, quos non possis omninò contemnere: sed hîc parci sunt, & subito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent actores fabularum, qui scenis admiscunt choros; ita isti alternis miscunt offas ac pultes. Curant autem, ut extremus actus sit optimus. *Gu.* Et hoc est boni poetæ. *Be.* Porrò piaculum sit⁵, si quis interim dicat, *Tolle hunc discum: nemo vescitur.* Desidendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut pandocheus⁶ ipse, vestitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem eos qui bibunt largiùs, cum nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit vini, quàm qui minimum. *Gu.* Mirum gentis ingenium! *Be.* Cum nonnunquam sint, qui duplo plus absumant in vino, quàm solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum, quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes cœperunt incallescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscunt se frequentes ficti moriones; quo genere hominum, cum nullum sit magis detestandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani; illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu, faciunt, ut hypocausum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vi-

vire;

1 *Parab. it.*

2 De sophistis jam vidisti pag. 125. num. 6. est ergo veluti si dicetet sophisticum & fucatam vinum, quod naturali, ingenuo, & benigno opponitur.

3 Elegans locutio, ex Horatio, Sat,

ii. 2, 27. *Cum sale panis latransum stomachum bene leniet.*4 *A fish day*, i. e. dies in quo per ecclesiam carnibus vesci non licet, sed piscibus bene.5 Est. *It is a great crime.*

6 Diversorii magister.

vere: atque illic idesidendum est volenti nolenti, utque ad multam noctem. *Gu.* Nunc tandem absolve convivium. Nam mihi quoque tædet tam prolixum. *Be.* Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, nisi putris ac vermibus scatens¹, prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac semicirculos, id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem² quempiam dices. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, amittit capite. *Gu.* Quid si quid supersit? *Be.* Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. *Gu.* Nemo reclamatur iniquæ rationi? *Be.* Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihil plus solves quam alii.* *Gu.* Liberum hominum genus narras. *Be.* Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur expectare, donec cæteri quoque eant cubitum. *Gu.* Videor mihi videre civitatem Platoniam⁴. *Be.* Tum suis cuique nidus offenditur, & verè nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod fureris. *Gu.* Illic mundities est? *Be.* Eadem quæ in convivio: linthea forte lota ante menses sex. *Gu.* Quid interim fit de equis? *Be.* Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. *Gu.* Sed est eadem ubique tractatio? *Be.* Alicubi civilior est, alicubi durior, quam narraui: verum in genere talis est. *Gu.* Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractantur in ea parte Italiae, quam Longobardiam⁵ vocant; rursus in Hispania; deinde in Anglia, & in Wallia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos, mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Walli se prædicant *ζυρόχθονας*⁶ Anglos. *Be.* Quædo tu, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas⁷ adire. *Gu.* In presentia non est otium. Nam nauta iussit, adesset ad horam tertiam, nisi vellem relinquere; & habet sarcinulam: alias dabitur opportunitas ad facietatem usque garrandi.

Ad 6. r. 1. Full of maggots. *2. Quoniam Charon est animarum*

et inferos portitor, ac ex iis vedigal exigit; apud poetas morosus insuper ac tristis deplingitur, qualis supponitur ille barbatus senex.

3 Reckoning?

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

ADOLESCENS ET SCORTUM.

ARGUMENTUM.

Divinum certè colloquium, quod lupanar ipsum castum facit. Dans non potest falli, ejus oculus in abditissima penetrat. Adolescentes pudicitiam curare debent. Puella ad quæstum exposita ab instituto non minus turpi quam æcumoso revocatur.

LUCRETIA¹, SOPHRONIUS².

Lu. Uge, mi lepidissime Sophroni, tandem nobis redditus) ea ?
 Nam mihi videris abfuisse seculum. Primâ fronte vix te agnoscebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lu. Quia pro imberbi nobis redisti barbatus. Quid rei est, meum corculum? Nam videre solito torvier. So. Cupio tecum seorsum colloqui familiaris.
 Lu. Au, au; non solè sumus, mea mentula? So. Secedamus in locum secretiorem. Lu. Age, concedamus in cubiculum interius, si quid libet⁴. So. Non dum hic locus mihi videtur satis secretus. Lu. Unde iste novus pudor? Est mihi museion, ubi repono mundum meum⁵, locus adeo obscurus, ut vix ego te visura sim, aut tu me. So. Circumspice rimas omnes. Lu. Rima nulla est. So. Nullus est in propinquo, qui nos exaudiat? Lu. Nè musca quidem, mea lux. Quid cunctaris⁶? So. Fallemus hic oculos Dei⁷? Lu. Nequaquam; ille perspicit omnia. So. Et angelorum? Lu. Illorum oculos non licet effugere⁸. So. Qui fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac telibus sanctis angelis, quod pudet facere in conspectu hominum? Lu. Quid hoc novæ rei est? venisti huc concionaturus? Indue cucullam Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbatus. So. Nec istud gravaver facere, si te queam, ab isto vitæ genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserissimo. Lu. Quam ob rem, o bone? victus alicunde parandus est; sua quemque alit ars; hoc est nostrum opificium, hic fundus noster. So. Optatum, mea Lucretia, ut, excusâ paulisper istâ animi temeritate,

1. Lucretia, Lucretii filia, Collati uxor, propter castitatem notissima, abusive ergo & per ironiam dat hoc nomen scorto.

2. Nomen Græcum, i. e. vir sapiens & sane mentis, propter sana consilia, que Lucretiæ dat.

3. Primo aspectu crederes eam debuisse dicere soli non solæ, sed si respicias ad titulum femininum, quem sine mora amico dat, fatearis necesse est congrue dictum: sed regeres, titulum ipsum non tibi amitte, sed duo obiter præcipue si Scortum sic loqui. ii. Lâtinis licere propriis verbis uti, & omnia que per voces proprias & sine periphrasi enunciare, quod nobis non licet, uti jam

vidimus plus semel.

4. Scil. mecum facere, quid intelligat scortum divina, sed longe aberrat, aliter omnino sentit Sophronius, ut mox videbis.

5. Museion, & mundum, Jam vidisti recordare.

6. Subauditur, facere mecum quod mihi libet, & tibi, credo.

7. Sic in historia ecclesiastica fertur fecisse sanctus quidam episcopus, ut scortum converteret, eique rem successisse, hinc idem suggerit suo Sophronio Erasmus.

8. Intelligas, non habemas viam qua effugiamus, si præsentis sint, non enim sunt omnipresentes, neque omnifidi.

lentiâ, rem ipsam tecum consideres. *Lu.* Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc vivamus ¹, mi Sophroni. *So.* Tu quæstus gratiâ facis, quicquid facis. *Lu.* Non multum aberrasti à scopo. *So.* Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. *Lu.* Dic quæ voles. *So.* Primum illud mihi responde: Habesne quæ tibi malè volunt? *Lu.* Non unam. *So.* Et quas tu vicissim odisti? *Lu.* Ut merentur. *So.* Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? *Lu.* Citius miserem illis toxicum ². *So.* Atqui cogita nunc, an illis quicquam potueris facere gratius, quàm quòd vident te vivere hanc vitam dedecorosam ac miserrimam? Quid autem poteras facere molestius iis, qui tibi benè volunt? *Lu.* Sic erat fatum meum. *So.* Jam quod esse solet omnium difficillimum ³ iis qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumpisti. *Lu.* Quidnam est istud? *So.* An non sponte renunciasti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, fororibus, amitæ, materteræ, cæterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum. *Lu.* Imò feliciter commutavi affectus meos; pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. *So.* Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende seriò. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habet te pro amica, sed pro matula potius. Vide quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam charam habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cælestis hæreditatis consortem esse voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet fordidi, impuri, scabiosi, suamque spurcitiam in te repurgant. Quòd si nondum ejus lepræ contagium, quam vocant scabiem Hispanicam, attingit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicis, etiam si cætera essent secunda, puta res & fama? quid aliud eris, quàm vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera; nunc servis lenæ turpissimæ. Parentis audire monita tædebat, hic sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & insanis scortatoribus. Pigeat aliquid operis facere domi, quo victum quæreret; hinc quos tumultus, quæ pervigilia, sustines! *Lu.* Unde nobis hic concionator novus? *So.* Jam mihi & illud fac cogites: Iste formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluerit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinum te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: & si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? *Lu.* Vera sunt, mi Sophroni, prope modum,

¹ Vitam agamus lætam.

² Consule pag. 153. num. 3. & videbis mulieres quicquid citius facere, quàm gratum sibi infestis, proindeque validissimum esse apud eas argumen-

tum, quo eas ab aliqua re deterreas, si ostendas eas, si faciant, facturas gratam sibi infestis.

³ Perge, & intelliges.

pemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui soleas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo te uno frequenter aut intempesivius huc commeabat. Audio te fuisse Romæ. *So.* Fui. *Lu.* Atqui inde solent redire deteriores ¹. Quo pacto tibi diversum accidit? *So.* Dicam: quia non eodem animo modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro lagenâ ² libellum mecum attuli, Novum Testamentum ab Erasmo versum. *Lu.* Ab Erasmo? Aiunt illum esse sesquihæreticum ³. *So.* Num & huc pervenit illius viri nomen? *Lu.* Nullum celebrius apud nos. *So.* Vidistin' hominem? *Lu.* Nunquam; sed optârim vidisse, de quo tam multa audivi mala. *So.* Fortassis à malis. *Lu.* Imò à viris reverendis ⁴. *So.* A quibus? *Lu.* Non expedit dicere. *So.* Quam ob rem? *Lu.* Quia si tu effutires, & res permaneret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. *So.* Nè metue; lapidi ⁵ dixeris. *Lu.* Admove aurem. *So.* Inepta, quid opus est admotâ aure, cum fimus soli? an, nè Deus exaudiat? Proh Deum immortalem! video te piam meretricem, quæ mendicos ⁶ subleves eleemosynâ ⁷. *Lu.* At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. *So.* Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. *Lu.* Sed perge de libro. *So.* Faciam, & præstat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit mentiri, quòd *nec scorta, nec scortatores, regni cælestis hæreditatem consequentur* ⁸. Hoc ubi legissem, sic cæpi cogitare apud me: Modica res est, quam expecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renunciare scortis omnibus, quam à patre exhæredari; quanto magis cavendum est, nè me exhæredet pater cælestis? Et adversus exhæredantem aut abdicantem patrem aliquod præsidium porrigunt humanæ leges ⁹; adversus exhæredantem Deum nihil est suffragii ¹⁰. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. *Lu.* Si quidem possis continere. *So.* Bona continentia pars est,

N

est,

¹ Res fere in proverbium abiit; ad hoc accipe Baptistæ Mantuani versus, *Roma, vale, vidi, satis est vidisse, revertar, Cum leno, cum meretrix, scurra, cinædus, ero.*

² Perstringit morem mendicantium monachorum, qui in itineribus suis amplissimam lagenam ex pellibus circumferunt, quâ domant sitim in via, quamque pii in ordinem nunquam haugiri sinunt.

³ Sic audit etiam adhuc apud quosdam.

⁴ Monachis; quippe qui patres reverendi etiam in sermone familiari vocentur, qui dente maligno Erasmus

nostrum carpebant, & non minus propterea lagenâ & scorto gaudebant, ut ex infra & supra dictis patet.

⁵ Muto; proverbialis locutio est.

⁶ Monachos scilicet.

⁷ Digna scorto, in tales pauperes eleemosyna!

⁸ Ephes. v. 5.

⁹ In plurimis enim regionibus jus non habet pater filium omnino exhæredare.

¹⁰ *Id est*, nullus datur locus oppositioni & contradictioni, prout datur in suffragiis, quæ cætus quivis daturus est, in favorem alicujus candidati. *Al. suffragii.*

est, ex animo continentem esse velle. Postremò, supereff extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarii sinum totum Augeæ stabulum¹ effudi: is multis prudenter hortatus ad paritatem animi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ sobrietatem; pro pœna nihil aliud indixit, quàm ut flexis genibus ad summum altare² dicerem psalmum, *Miserere mei, Deus*³; &, si mihi supeteret pecunia, darem egenti cuiquam Carolinum⁴ unum. Admiranti mihi quòd pro tot scortationibus tantillum pœnæ infligeret, satis facete respondit; *Fili, inquit, si verè pœnitet, si vitam commutat, nihil moror pœnam*⁵: *sin perges, ipsa libido tandem abs te plus satis pœnarum exiget*⁶, *etiamsi sacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuisse prædicas.* Sic ego respui. *Lu.* Ergo; ut video, perdi meum Sophronium. *So.* Imò lucrificisti. Nam antè perierat, nec sibi amicus, nec tibi. Is nunc te verè amat, ac tuam fitit salutem. *Lu.* Quid igitur suades, mi Sophroni? *So.* Ut quàm primùm te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est labis, potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. *Lu.* Amabò te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. *So.* Sed interim hinc⁷ te submovo. *Lu.* Hui tam citò? *So.* Cur non potius hodie, quàm cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? *Lu.* Quò me vertam? *So.* Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi vesperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam; aliquanto post ego te producam, veluti deambulandi gratiâ; apud eam matronam latitabis meo sumptu, donec tibi prospexero: id fiet brevi. *Lu.* Age, mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. *So.* Gaudebis olim factò.

C O N -

1 Mea omnia impura peccata; hinc quod Augeas Elidis rex haberet stabulum, in quo aleret tria boum milia, quodque per triginta annos non fuerat repurgatum, tandem tamen repurgatum est ab Hercule.

2 Utpote locum magis afficientem hominis conscientiam, quàm alium.

3 Psalmum li, præcipuum ex septem pœnitentialibus.

4 Gallica est moneta olim in usu, à Carolo octavo hujus nominis Francorum rege excusa, quam nunc videre non est in specie, quanquam nomen ejus Gallicum sit adhuc in usu apud vulgus, in plurimis Galliæ provinciis, videl. *un Carolus*: nunc vero,

Carolinus, vel *Carolus*, Latine, & *un Carolus*, Gallice, sunt decem denarii Gallici, i. e. *Three farthings*, and *the third part of a farthing*; at hæc summa tam exigua in oppositionem earum, quas monachi quidam confessarii exigunt in monasteriorum usus.

5 Credo, sed qui sic sentit, parvi facit peregrinationes, macerationes externas, & infinitas repetitiones precatiuncularum cum globulis.

6 Nihil verius, peccatum enim pœna est in se, peccatorum ipsorum conscientiam obtestor.

7 Ex hoc lupanari, in quo sub lena vivebat Lucretia, & in quo colloqui supponuntur.

CONVIVIUM POËTICUM.

ARGUMENTUM.

Convivium poëticum docet studiosos convivari, inter quos parsimonia cum sobrietate, hilaritas sine turpiloquio, literatis fabulis, condire debet convivium. Iambi cruenti. Poëta viri iudicio parum admirando. Bona famula tres dotes prima, rixae, fidelitas, deformitas, ferocitas. Locus ex Eunuchi Terentiani prologo illustratur. Locus in Epodis Horat. ad Canidiam. Locus Senecæ; Aliud agere, nihil agere, male agere. Locus Aristot. Esencior. explicatur. Thema poëtica variatur, diverso metro. Sententiæ desumuntur ex floribus & arboribus in horto. Carmina item Græca componuntur.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ,
MARGARETA, CARINUS, EURULUS,
SPRULIUS, PARTHENIUS: MUS servus Hilarii.

Hi. **L** Evis apparatus, animus est lautissimus².

Le. Cœnam sinistro es auspicatus omine.

Hi. Imò absit omen triste. Sed cur hoc putas?

Le. Iambi cruenti³ haud congruunt convivio.

Cr. Euge, certum est adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus⁴.

Hi! Si rotatiles⁵ trochæos mavelis, en, accipe:

Villis apparatus hic est, animus est lautissimus.

Quanquam & Iambi olim ad rixas ac pugnas nati, post didicerunt omni fervire materia. O pepones! habetis pepones in horto nostro natos. En lactucas sessiles⁶, succo tenerrimo, suo nomini respondentes. Has delicias quis sanus non præferat apris, murænis, & attagenis? Cr. Si licet in convivio poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ sunt. Hi. Hoc omen⁷ avertant superi. Cr. Sic res

N 2

habet;

1 Plurima sunt in hoc convivio pe-
rorum captum superantia, utpote
poëtica & critica, sed præsertim so-
phisticodialectica, quorum ultimo-
rum difficultas augeatur Græco idio-
mate, cui plerumque bene respondere
non potest neque Latinus, neque noster
vernaculus sermo, utcumque sit, quam
plana (ut poterimus paucis) ea redde-
mus. Si velis interim, puer, plurima
tibi non perire, discas (si jam nescias) à
præceptoris, dictionaria, vel quovis su-
per hac re tractatu, quid sint versus
Iambici, Trochæici, Hexametri, pedes,
quos in eis videre est, modum scanden-
di versus, & alia quæ ad id pertinent.
Nunc vero, ut vere poëtice incipiat
convivium, observes, lector, duos pri-
mos interlocutores dare unumquemque
duos versus Iambicos intertextos.

2 Ad lauta vobis danda propensius, si
suppetant.

3 Quoniam, uti videbis infra, quan-
quam successione temporis versus Iam-
bici calidis materiae, imò comice aptati
sunt, inventi sunt tamen primo ad com-
icitia, rixam, & pugnas; eorum invento-
r, Archilochus, dicitur per ebs focu-
rum Lycambem ad laqueum impulisse,
hinc Horatius, Art. Poet. 79. *Archile-
chus protervibus armavit Iambo.*

4 Non cogitando de componendis
versibus; signum certum Musas nobis
esse inspirare.

5 Qui voluntur instar rotæ; ana-
logia enim cum motu rotæ est tro-
chæorum pronuntiatio, constant liqui-
dem duabus syllabis, prima longa, se-
cunda brevis, & motus rotæ tardior in
principio quam in progressu.

6 *Châsse* testices, quoniam veluti
sedent humi.

7 Vide pag. 125. num. 3.

habet; vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei? *Hi.* Facis ut addubitem. Heus, accerse huc famulam. Margareta, Tisiphone²; quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? *Ma.* Datâ operâ³ feci. *Hi.* Quid ais, venefica? *Ma.* Volebam experiri, an inter tot poëtas esset, qui lactucam dignosceret à beta: nam scio te non posse dignoscere. Dicite mihi bonâ fide, quis animadvertit esse betas? *Co.* Crato. *Ma.* Facile divinabam non fuisse poëtam. *Hi.* Si quid tale posthac designâris, ego te pro Margareta vocabo Bliteam. *Co.* Ha, ha, hæ? *Ma.* Istæ nomenclaturæ nec obesorem me reddunt, nec macilentiozem. Sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoën, Melissam, Venerem, Minervam⁴. Quid non? Ubi quid stomachatur, repente, sio Tisiphone, Megæra, Alecto, Medusa, Baucis⁵, aut aliud, quicquid illi suggererit splendida bilis⁶. *Hi.* Abi hinc cum tuis betis, Blitea. *Ma.* Quorsum attinebat huc evocare? *Hi.* Ut redires unde veneras. *Ma.* Vetus dictum est, *Proclivius est evocare cacodæmonem, quàm abigere.* *Co.* Ha, ha, hæ; appositè. Ut tibi res habet, Hilari, opus est aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. *Hi.* Habeo in promptu:

Φούγετέ κανθαρίδες λυκῶ ἀγρίῳ ὕμνε διώκει 7.

Ma.

1 Siquidem eos videre est in lactucis, non in betis.

2 Nomen unius e Furiis; hoc præ ira poetica.

3 *Purposely.*

4 Siquidem hæc omnia dulcia nomina. Prima pulcherrima nympha à Polyphemo adamata. Secunda & tertia, Musæ. Quarta, Phoci filia innumeros amantes habens proptas formam ekimiam. Quintam vidiisti pag. 63. num. 1. Dux postremæ tandem jam tibi notæ.

5 Odiosa nomina; tres primæ Furiz sunt. Quarta; monstrum feminæ, cujus crines angues erant. Quinta tandem, anus decrepita.

6 Ex Horatio, Sat. ii. 3, 141. *Si ve aliud nomen, jussit quod splendida bilis.*

7 Versus est, quem videre est in Plinio, sed longe illo antiquior, & quo utebatur antiquitas in magicis, verba sunt: *Fugite, Cantharides, lupus ferus vos persequitur.* Cantharides muscarum genus sunt, corpulentius nostris vulgaribus, aculeo instructum maxime pungenti; hominibus, in regionibus calidis, ubi regnant, maxime incommodum: in magicis autem interveni-

unt, quoniam cacodæmones seu maligni cententur esse earum domini, utpote causæ malorum quæ homines cruciant, sic in Scriptura Bezebul (qui sonat apud nos veluti magnus cacodæmon) significat proprie *Cantharidum Deum*. Nunc quod attinet ad vocem λυκῶς, quam vertimus (prout communiùs significat) *lupus*, observes eam significare quæque *solum* aliquando, proindeque, si supponere debeamus rationi consentanea in magicis, non dubitandum, quin hic significet *solum*, lupus enim cantharides non persequitur: sed de sole potest dici bene satis, cum ardet enim, his muscis cruciatum affert, proindeque aufugiunt ab eo; & ad umbram confugiunt latitantes, unde non prodeunt nisi post hujus astris occasum, acerbâ incommoda per vesperam & noctem hominibus & bestiis allaturæ. At quoniam necesse non sit supponere, dici rationi consentanea in magicis, plurimaque quæ extant adhuc fragmenta, eorum quæ in his adhibebantur olim, adhibenturque etiâ nunc, nullum rationalem sensum nobis exhibent, non inficiabor, si contendas, quod λυκῶς debeat hic *lupus* intelligi.

Ma. Quid ais, *Æsop* ¹? *Cr.* Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; sic abegisti tuo Græco carmine. O magum egregium! *Hi.* Quid tu credis, Crato, esse hanc? Ego tali carmine abegissem decem magnos cacodæmones. *Ma.* Pili non facio tuos versus Græcanicos. *Hi.* Adhibendus est igitur, ut video, bombus magicus, aut, si nec hic sufficiet, Mercurii caduceum ². *Cr.* Mea Margareta, scis poetarum genus esse afflatum, non ausim dicere furiosum; rogo te, ut istam rixam in aliud tempus proroges: nosque hac cœnâ, vel meâ causâ, suaviter tractes. *Ma.* Quid mihi cum istius versiculis? Sæpenumero, cum est eundem ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat versiculos. *Cr.* Sic sunt poëtæ. Sed age, fac fodes quod dico. *Ma.* Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejusmodi desframentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. *Cr.* Unde id conjectas? *Ma.* Quia nasus obesior, & oculi nitentes, & corpus succulentum ³. Nunc mihi hujus nasum contemplare, & risum Sardonium ⁴. *Cr.* Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. *Ma.* Abeo; nec postulo ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. *Hi.* Abiitne jam? *Ma.* Non tam procul, quin audiat te. *Mus.* Jam est in culina, secum nescio quid murmurans, *Cr.* Famulam habes minimè mutam. *Hi.* Ajunt bonam famulam oportere tribus dotibus esse præditam; ut sit fidelis, ut sit deformis, ut sit ferox, quàm vulgò *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tuetur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solum linguâ, verum etiam manibus. Hæc mea, è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. *Cr.* Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi à manibus ⁵. *Hi.* Admovete manus peponibus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem apponi lactucas, sat scio, carduos apponeret. Sunt & melones ⁶, si quis hoc genere magis capitur. En fici recentes; modò

N 3

decerptos

¹ *Id est*, fabulator, vel potius homo deformis, qualis insuper audit *Æsopus*.

² Virga est, quam poëtæ Mercario dant, quâ dat vel adimit somnum, animas evocat, vel mittit in Tartara, ut videtur apud Virgilium *Æneid.* iv.

³ Raro enim talia videntur in poëtis.

⁴ Qui spontaneus non videtur, sed aliquam ægritudinem animi indicat; ex more Sardico olim in usu, qui obtinet etiam adhuc apud quasdam barbaras nationes: filii enim olim incolarum Sardiniae insulæ patres grandævos, senioque confectos, fustibus & aliis hujusmodi trucidabant, ut à doloribus, aliisque miseriis hujus mundi,

di, eos liberarent, ferunturque isti tunc patres miseri moriendo ridere soliti, at credendum eos tunc ex animo non risisse.

⁵ Margaretae scilicet.

⁶ Planum est hinc intelligi, quod vocamus *Musk melons*, vel *Melons* simpliciter, atque in his auctor recte. Pepon enim est proprie *a cucumber*, atque cum Latini intelligebant, quod vocamus *a melon*, melonem vel malopeponem dicebant. Porro non norant certe hos deliciosos melones, quos videre est in *Peru*, quorum quidam adæquant centum librarum pondus, nesciamque an unquam norint illos, quos vocamus *water melons*.

decerptos à matre¹, testatur lac in pedunculo². A ficis solet aqua sumi, nè quid obliunt³ stomachum. En, habetis è limpidiſſimo fonticulo vivam ac frigidissimam, utilem & vino diluendo. *Cr.* At ego nescio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino; adeo mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. *Hi.* Tale vinum conducit acuendis ingenii poetarum, vos crassi crassis delectamini. *Cr.* Utinam Crassus⁴ essem ille beatus! *Hi.* Ego malim esse Codrus⁵, aut Ennius⁶. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque indigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique⁷ codices sic habent:

— Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,

Qui bene vertendo, & eas describendo male, &c.

In his verbis desidero sensum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læsit prior, quia male vertit Græcas fabulas⁸; sed quia Terentianas carperat. *Eu.* Juxta vulgo jactatum proverbium, *Qui pessime canit, primus incipiet.* Cum essem Londini apud Thomam Linacrum⁹, virum sic in omni genere philosophiæ doctissimum, ut nihilo fecius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mirâ vetustate, in quo sic habebatur scriptum:

— Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quale sit, prius

Qui bene vertendo, & eas describendo male,

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas:

Idem Menandri phasma nunc nuper dedit;

Sic

¹ *The very tree.*

² *The stalk.*

³ *Id est, relinquunt aliquid fæcis & limi in stomacho.*

⁴ Qui fuit forsan Romanorum omnium ditissimus, triumviratum iniit cum Julio Cæsare & Pompeio, postea in Parthico bello interfectus est.

⁵ Codrus hic, non ille de quo Juvenalis, Sat. i. 2. *Vexatus toties rauci Theſeida Codri.* Et rursus Sat. iiii. 10. *Tota domus Codri rbeda componitur una.* Cui succinit Martialis, Lib. iiii. Epigr. xv. Quippe ex his apparet eum fuisse poetam ignobilem, & pauperem, duo quæ sani cerebri ambit nemo; sed est Codrus, rex ille nobilis Atheniensium, populi que sui amantissimus, qui certissimæ morti sese obtulit pro ejus salute, & cujus historiam videbis in omni fere dictionario.

⁶ Fuit hic poeta prænobilis, de

quo tamen nihil habemus nisi fragmenta; charissimus vixit huic Romanorum dignissimo Scipioni Africano, ac propter mutuam amicitiam, in eodem tumulo sepultus est.

⁷ Omnes, quos novi.

⁸ Error hic inest, ni fallor, mihi videtur enim hilarius supponere, quod si legatur, ut supra, Terentius dicat Lavinium adversarium læsisse se priorem, quia fabulas Græcas male descriperat, falsum hoc; dicit enim tantummodo Terentius, Lavinium, qui prior læserat, detrectationibus scilicet male descripsisse Græcas fabulas, quæ duo differunt, prius cum ratione non congruit, posterius bene.

⁹ Qui sub Henrico octavo vivebat, ac præter ea quæ hic de eo prædicantur, fuit quoque medicus celeberrimus.

Sic autem ordinandus est sermo, ut *quale sit* indicet subjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videri debere *convitium*, sed *responsum*. Qui *laceffit*, jacit dictum; qui re-gerit *lacefitus*, *respondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale sit*, quod Græcis dicitur *ἔπος*, Latinis *quod genus*, aut *veluti*, five *videlicet*, aut *puta*. Deinde subjicit reprehensionem, in qua *prius* adverbium respondet ad alterum adverbium, veluti *diversum*, quod sequitur, *nuper*: quemadmodum prænomen *qui* respondet ad dictionem *idem*. Veteris enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderat ex hominum memoria. In his, quas nuper dedisset, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio ¹, verusque comici sensus, nisi quid dissentit senatus populusque poëticus ². *Co.* Imò pedibus omnes in tuam discedimus sententiam ³. *Eu.* At ego vicissim à vobis quiddam leve ac facillimum dicere cupiam; quo pacto metiendus sit hic *versificulus*:

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Micæte digitis ⁴. *Hi.* Opinor more veterum elidi *s*, ut secundo loco sit anapæstus. *Eu.* Accederem, nisi casus auferendi desineret in *is*, naturâ longam. Itaque submotâ consonante, nihilo minus manet longa vocalis. *Hi.* Vera prædicas. *Cr.* Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, planè crederet nos inter nos micatione digitorum rusticorum ludum renovare. *Le.* Nos, quantum video, frustra micamus

N 4

digitis:

¹ At mihi non, cum Erasmi venia, nulla enim editio hanc lectionem habet, nullusque interpres ejus mentionem facit, ac quamquam tolerabilis satis sensus per hanc lectionem datur, non admodum planus, elegans, argutus, Terentioque dignus est, ut auctoris verbis utar. Sensus imò æque bonus, si non melior, per vulgatam lectionem nobis potest dari: utque rem facilius percipias, lector, recordare notulæ quam jamjam scripsimus, Terentium nempe non dicere *adversarium læsisse priorem*, quia male descriperat fabulas, sed læsisse priorem detractionibus scilicet & præterea male descripsisse fabulas: sicque tota difficultas in hoc versu, *qui bene vertendo, & eas describendo male*. At tandem difficultas omnis evanescet, si cum eruditissima Dacera observemus, *bene* hîc significare, *multum* vel, *multas* (quoniam refertur ad fabulas) sicuti sonat aliquoties linguâ Gallicâ, & multoties sonat linguâ Latinâ, ut in-

dubitate patet ex ipso Cicerone, qui multoties dicit *benè mane, benè ante lucem*. Terentianorum ergo tunc sensus hic erit: Respondeo tantum, non lacefso, siquidem Lavinium me læsit prior, ille qui præterea in eo culpandus est, quod verterit Latine multas quidem Græcas fabulas, sed eas vertendo male, ex Græcis bonis fabulis Latinas fecerit non bonas; qui sensus Terentio dignus satis, optimeque cõhæret cum præcedentibus, & subsequen-
² Jocosa est imitatio usus olim apud Romanos in decretis publicis, in his præfabantur enim, *Senatus populusque Romanus, &c.*

³ Vide pag. 20. num. 4.

⁴ Non agitur hîc de lusu puerili vel rustico, quem vidisti pag. 47. num. 4. sed de motu digitorum in metiendis & scandendis versibus, sicque intelligendum infra, ubi, *micamus digitis, & cœpimus micare digitis.*

digitis: tu, si potes, expedi. *Eu.* Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos: præpositio *ex* pertinet ad finem carminis præcedentis:

*Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.*

Ita nihil est scrupuli. *Le.* Sic est, per *Musas*¹. *Ca.* Quandoquidem œcepimus micare digitis, velim ut aliquis mihi versum hunc ex *Andria* digerat in suos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi sæpe tentanti non successit. *Le.* *Sine* in iambus est: *vidia*, anapæstus: *laudem* in, spondæus: *venias*, anapæstus: & *ami*, rursus anapæstus. *Ca.* Habes jam pedes quinque, & superfunt tres syllabæ, quarum prima est longa; ut nec iambum facere possis, aut tribrachyn. *Le.* Profectò vera predicas. *Hæremus* in vado²; quis nos expediet? *Eu.* Nemo melius, quàm qui induxit in hoc vadum. *Age*, *Carine*, nè cela, si quid habes, inter candidos amicos. *Ca.* Nisi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud *Priscianum*³, qui docet apud Latinos comicos *v* consonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, sic ut pars *enime* faciat anapæstum. *Le.* Itaque metire nobis. *Ca.* *Faci*am. *Sine invidi* proceleusmaticus est; nisi mavis elidi *i*, per synæresin: ut cum *Virgilius aureo* ponit in fine carminis heroici, pro *auro*. Quod si placet, erit primo loco tribrachys; *a lau*, spondæus est; *d'* *inveni* dactylus: *as* & *a*, dactylus: *micos* spondæus: *pares* iambus. *Sb.* *Carinus* nos explicuit ex hoc sanè vado. Sed est in eadem scena locus quem haud scio an quisquam animadverterit. *Hi.* Obsecro, profer. *Sb.* Illic hunc in modum loquitur *Simo*:

Sine ut eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes.

Hi. Quid hîc te offendit? *Sb.* Cum *sine* sit minitantis, nihil hîc sequitur, quod faciat ad minas. Proinde suspicor à poëta scriptum fuisse,

Sin⁴ eveniat quod volo;

ut *sin* respondeat ad *si*, quod præcessit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim senex duas partes inter se diversas: “ Si *Pamphilus* ob amorem *Glycerii* recusat nuptias, erit quod cum illo exoptulem: “ *sin* ille non recusat, tum mihi restat exorandus *Chremes*. Porro hyper-

1 Cum eadem asseveratione poetica mihi dicere liceat, sic, per *Musas*, habent omnes quas nunc videre est editiones, i. e. vox *ex* est finis versus, non vox *male*, at ea laus, credo nostro *Erasmo* debetur.

2 Proverbialis est locutio, sumpta à navigio, quod illidens & hærens vado

cursum institutum tenere non potest. *We are run aground.*

3 Qui grammaticus fuit *Athenis* percelebris, imperatoris *Justiniani* tempore.

4 Nullam vidi editionem quæ sic non haberet, ibique nulla difficultas, si observes, *sin* significare *but* *is*.

hyperbaton longius fecit interpellatio Sofiæ, & stomachus¹ Simonis in Davum. *Hi.* Mus, porrige mihi codicem. *Cr.* Committis tu, muri² codicem? *Hi.* Tutius quàm vinum. Dispeream nisi verum dixit Sbrulius. *Pa.* Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. In prologo Eunuchi versus hic non constat:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim comici Latini præcipuè sumunt sibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nusquam memini illos senarium claudere spondeo: nisi forte legendum est, *condonabitur*³, ἀπερσοῦται⁴, aut *condonabimus*, mutato numero personæ. *Ma.* O mores verè poéticos! In ipso limine convivii micant digitis, & librum adhibent. Lusus⁵ & literas præstat servare in mensis secundas. *Cr.* Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. *Hi.* Videte luxum poeticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa: omnia recentissima sunt, intra biduum nata. *Pa.* Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. *Hi.* Abi, puer; disce ex Margareta, in utro frixa sint. *Mus.* In neutro, inquit. *Hi.* Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? *Mus.* In lixivio, ut ait; *Cr.* Qualis percontatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? *Ca.* Præsertim his, qui tam faciliè discernunt lactucam à beta. *Hi.* Habetis ovationem, sequetur aliquando triumphus⁶, Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides hic deesse? *Mus.* Permulta. *Hi.* Hæc ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. *Mus.* Quodvis! *Hi.* Dic ut ex contusis vitis claviculis mittat nobis succum. *Mus.* Dicam. *Hi.* Quid huc redis inanis? *Mus.* Negat è clavis⁷ succum exprimi solere. *Le.* O famulam! *Sb.* Certè fabulis condiemus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum⁸ quod ad scripturam attinet, sed depravate interpretatum, nec a Mancinello⁹ solum cæterisque recentioribus,

1 Ira.

2 *Mus* enim nomen pueri, significat, a rat, animal corrodens codices, inter alia.

3 Hæc est vulgatio & Latiniore lectio, ibique non major difficultas, quàm in hac Phrasi, *vere pœnitens peccata condonabitur*, quæ vel à pueris facile satis intelligitur, quanquam cum regulis grammaticæ non facile quadret, sed sic valet usus, apud purissimæ Latinitatis auctorem nostrum nunc Terentium.

4 Impersonaliter, at isthuc error est, sic enim proprie verbum non accipitur, etenim ex præcedenti nota intelligere

potes, personam verbi subintelligi, quæ est adversarius Terentii.

5 Supponitur ancilla credere, eos ludere lusum digitorum puerilem & rusticum, de quo alibi jam.

6 Vide pag. 96. num. 7. & intelliges verborum ludum.

7 Illudit morosa ancilla dominum, quasi crediderit claviculas esse diminutivum clavi, prout res, potest esse si ad vocis formationem & sonum solum attendas.

8 At depravate, credo, legit bonus & doctus Erasmus, ut videbis infra.

9 Qui scripsit notas super aliis auctoribus.

bas, verum etiam ab ipso Porphyrione ¹. Locus est in carmine, quod canit palinodiam ² Canidiæ veneficæ:

Tuusque venter Partumeius ³, *Et tuo*
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes hic *exilis* nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyriionis, si tamen illius esse credendum est, *Exilem autem*, inquit, *sub illa specie, quasi puerperis facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus locus admittit spondæum. Verum poeta jocatur illam verè peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubisset à partu, sed statim exiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. *Hi.* Habemus tibi gratiam, Sbruli, qui tam lautè condieris ova nostra. *Le.* Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro ⁴, odæ initium est, *Tu ne quæseris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios tentaris numeros, ut melius quicquid erit pati.* Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus, sentiens orationem imperfectam, jubet addi *possis.* *Sb.* Habes aliquid de hac re compertius? *Le.* Nescio; sed mihi videtur Horatius Græci sermonis idioma reddidisse, quod nullus poetarum facit libentiùs aut frequentiùs: nam Græcis est familiare aparemphaton ⁵ adjungere huic dictioni *scilicet & esse.* Sic Horatius, *ut pati pro ut patiaris.* Quanquam, quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdam. *Hi.* Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer, si quid est reliquum. *Cr.* Quid istud est novarum deliciarum? *Hi.* Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. *Sb.* O cœnam verè medicam! *Hi.* Boni consulite. Mox aderit gallina ex corte nostra. *Sb.* Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus Apicium ⁶. *Hi.* Age, nunc ridete quantum voletis; cras fortasse

¹ Alio antiquissimo Horatii interprete.

² Quid *palinodia* sit, discas ex dictionario, sed originem accipe; Stesichorus poeta, postquam Helenam carmine vituperasset, visu orbatus est, monitu ergo Achillis palinodiam tecinit, *i. e.* Helenam prius vituperatam, carmine contrario laudavit & celebravit, quo recuperavit visum.

³ Legendum, ut jam indicavimus, cum omnibus novis interpretibus, non *Partumeius* (cum qua voce nullus Horatianis tolerabilis sensus potest ad-

scribi) sed *Partumeius, i. e.* qui æquè facile parit ac meit, tuncque nulla fere difficultas in Horatianis, si observes omnia hæc ironice dici de veneficæ, vel in veneficam, quæ simulabat peperisse, cum nulla peperisset; fecundæ enim veneficæ nullæ censentur, nec fuerunt unquam; versus autem ap. Epod. xvii. 50.

⁴ Od. xi.

⁵ Infinitivum; vox Græca est propria.

⁶ Vide pag. 60. num. 2.

caste ferio laudabitis hanc cenam. *Sb.* Qui sic? *Hi.* Cùm feneris tibi probè conditum esse prandium. *Sb.* Fame? *Hi.* Scilicet. *Cr.* Scis. Hilari, quid provinciae te vellem suscipere? *Hi.* Sciam, si dixeris. *Cr.* Chorus¹ canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multos locis depravatos; eos cuperem tuâ operâ nobis restitui. Ut autem exemplam proferam, ita canimâs:

Hoslis Herodes impie,

Christum venire quid spes?

Ordo dictionis unius inversus geminum vitium invexit carmini. Nam *hoslis*, cùm trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine iam bico: & *Hero*, spondæus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est, quin versus ita primùm scriptus sit: *Herodes hoslis impie*. Jam epithetum *impie* molliùs cohæret cum *hoslis*, quàm cum *Herodes*. Porro, quoniam *Herodes* dictio Græca est, n̄ vertitur in ε in casu vocandi, ut, *Σωκράτης, ὁ Σώκρατες*, quemadmodum & in *Ἀγδελειμὸν, ὁ mega* recti² casus vertitur in ο micron. Rursum ita canimus hymnum:

Jesu coronæ virginum,

Quem mater illa concepit,

Quæ sola virgo parturit.

Dubium non est, quin *concepit* sit pronuncianum. Nam temporis hypallage gratiam etiam addit sermomi. Ridiculum autem est nos offendi in *concepit*, cùm sequatur *parturit*. *Hi.* Istius generis & ipse permultâ offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambrosius³ in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeò fere finit dimetrum dictione trisyllabâ, & cæsuram fere collocat in fine dictionis. Id crebriùs apud eum fit, quàm ut casus videri possit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, hîc est penthemimeris, accinitur, *omnium*: *Polique rector*, accinitur, *vestiens*: *Diem decoro*, accinitur, *lumine*: *Nactem soporis*, accinitur, *gratia*. Sed adest gallina satis obesa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & exclusit pullos⁴. *Cr.* Indigna erat quæ necaretur. *Ca.* Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo quod proponam. *Hi.* Modò nè nimium sit tetricum. *Ca.* Non est. Cœpi nuper legere Senecæ epistolâs, & in ipso statim porta, quod aiunt, impegi⁵. Locus est in prima epistola: *Et si volueris*, inquit, *attendere, magna vita pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus*. In hac sententia affectat nescio quid argutiae, quod ego non satis assequor. *Le.* Divinabo, si voles. *Ca.* Maximè. *Le.* Nemo perpetuò peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterisque vitiis,

1 Ecclesiae scil.

2 Nominativi.

3 Eum vidisti pag. 102. num. 1. & est horum hymnorum auctor.

4 Digna poetis esca.

5 Hæc in principio; a porta enim incipit navigatio, & citatus locus habetur in Epistolarum prima, ad Lucilium.

vitiis, magna vitæ portio perit nihil agentibus. Porro *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur: inde proverbium, *Satius est cessare, quam nihil agere*¹. Sed tota vita perit aliud agentibus. Aliud agere dicitur, qui non est attentus ad id quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam, dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus philosophiæ, quoniam id facimus supinè & oscitanter, aliud agimus, parum attentus, velut ad rem minimè seriam. Hæc interpretatio si parum arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas, quas in hoc scriptore damnat A. Gellius², ut frivole argutas. *Hi*. Mihi sanè fatis arridet (Sed interim strenuè ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati est) quadrat enim ad id quod præcessit: *Turpissima est jactura, quæ per negligentiam fit*. Id autem declarat hac trimembri sententiâ. At paulo post videor mihi videre mendum; *Mortem non prospicimus, magna pars ejus jam præterit*. Nam legendum arbitror, *Mortem prospicimus*³. Prospicimus enim quæ procul absunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. *Le*. Si sibi permittunt philosophi, ut aliquando divertant in prata⁴ Musarum, fortasse non videbitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratiâ divertamus in illorum regionem. *Hi*. Quidni? *Le*. Cum nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit Πέσι ἡ δὲ ἐλέγχων⁵, quorum argumentum est rhetoribus cum philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est, quin hic qui Græcè nesciunt, in multis locis egregiè delirarent. Aristoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce, quæ eadem declarat diversa⁶. Οτι μανδάνουσι οἱ ἐπιστά-

μενοι:

¹ Vide pag. 14. num. 9.

² Hunc vidisti pag. 52. num. 2. plurimæque vere reprehendenda sunt in Seneca, isthuc præsertim quod omnia velit veluti per sententias enunciare, affectans salem quandam sibi peculiarem, atque antithesin in omnibus; uno verbo, ejus stylus neque simplex, neque ingenuus fatis.

³ Nullam vidi editionem, quæ non haberet simpliciter *mortem prospicimus*, sine particula *non*, at Erasmus forsitan ipse in causa est.

⁴ Siquidem omnia vernant, veluti in pratis, apud poetas, Musarum filios, vel potius discipulos.

⁵ De argumentis, vel de argumentationibus.

⁶ In omnibus linguis ejusmodi sunt voces æquivocæ, impossibile est ergo præterea, ubi reperitur (cum datâ scilicet operâ æquivocatio iis inest, siqui-

dem tunc æquivocatio est pars essentialis auctoris sensûs) bene vertere in alias linguas, nisi illæ aliæ linguæ habeant quoque voces similiter omnino æquivocæ, iisque perfecte respondentes; ad id ergo debent interpretes attendere, at cum non faciant plerumque, & forsitan plerumque æquivocationem quæ intenditur non percipiunt, non mirum si mancas, quales hinc nobis interpretationes, dent. Nunc autem si velis, lector, me verbum facere de immediate subsequenti æquivocatione, res omnis huc redit, quod scilicet verbum μανδάνει sit æquivocum, significans, ut plurimis placet, *docere*, & *discere* vel, ut magis nostro Erasmo arridet, *noscere jam rem aliquam*, & *ad eam cognoscendam animum appellere*, intricatus enim & confusus hinc, sicut alibi, parumper est, arguti Aristotelis

μανοι τὰ ὄσπασματῶν μὲν δάσων οἱ γραμματικοί. τὸ δὲ
 μαδάνειν ὁμώνυμον, τὸ τε ξυγιέναι ἑρώφρον τῆ ὀπισθμῆ καὶ τὸ λαμ-
 βάνειν τὴν ὀπισθμῆ. Id verterunt in hunc modum: *Quoniam discunt*
scientes: nam secundum os grammatici discunt. Discere enim æquívocum,
ad intelligere eum qui utitur disciplinâ, & accipere disciplinam. Hi. Visus
 es mihi nunc Hebraicè loqui, non Latinè. *Le.* Estne quifquam vestrum,
 qui audivit hic ullam vocem æquívocam? *Hi.* Nullam. *Le.* Quid
 igitur stultius, quam id velle vertere, quod verti non poterat? Nequè
 enim quemadmodum Græcis, *μαδάνειν* sonat *μαδάν* & *μαδάνειν*,
 ita Latinis *discere*, doctrinam accipere, aut tradere; quanquam an hoc
 sit verum, nescio: magis arbitròr sic, *μαδάνειν* esse anceps apud
 Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud Latinos. Cognoscit enim qui
 novit; & cognoscit iudex qui discit causam. Sic, opinor, Græcis
μαδάνειν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri qui-
 bus prælegitur. Quam vero venustè reddidit, τὰ ὄσπασματῶν μὲν
μαδάνειν οἱ γραμματικοί, nam secundum os grammatici discunt; cum
vertere debuerit, nam grammatici que dicunt, docent. Hic interpre-
 tis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed ean-
 dem rei speciem exhiberet. Quamquam hoc loco suspicor etiam in
 Græca scriptura nonnihil esse mendæ; scribendum autem, ὁμώνυμον
 τὸ τὶ ξυγιέναι καὶ τὸ λαμβάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum
 ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significatu, sed ex
 diversâ connexionè: τὸ, βέλεις λαβεῖν με τῶν πολεμῶν, *Velle me*
accipere pugnantes. Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere*
hostes. Et si legas βέλεις, sermo sit dilucidior: *Vultis me capere hostes?*
 Nam pronomen potest præcedere verbum *capere*, & potest sequi.
 Si præcedat, hic erit sensus: *Vultis ut ego capiant hostes?* Si sequa-
 tur, erit hic; *Vultis ut hostes me capiant?* Subjicit ejusdem generis
 aliud exemplum, Ἄρα ὁ π. γινώσκει, τὸ τὸ γινώσκει; id est, *An quidā*
quīs

ristotelis Græcus sermo, at propterea hic & in similibus culpâ non vacant interpretes; cum p. rales, vel verba; data operâ æquívoca; per alia non æquè æquívoca nobis reddant, sine ulla animadversione, qua de differentiâ edoceamur.

1 Ironicè dictam intelligatur, siquidem pessime reddita sunt quæ sequuntur, ut auctor observat bene.

2 De hac æquívocationis specie dicendum venit, quod diverso modo possit habere, locum in diversis linguis, imò generaliter loquendo locum habeat in omnibus; nulla enim, credo, est fere lingua, in qua aliquando eadem vox cum diversis vocibus, vel modis loquendi juncta, diversâ non significet, sed in hac specie, quæ hic po-

tissimum intenditur, longe majorem affinitatem lingua Græca habet cum Latina, quam cum ulla alia quavis, quam hâsim.

3 Hæc species locum, habet plerumque in lingua Latina, æque ac in Græca, exemplumque hic citatum omnino simile est huic tam noto osculo, quod Pyrho ab Apolline, datum fertur; *Αἰοτε, Ἄετιδα, Ῥωμαῖος vivere posse*, cujus ambiguitatem, & in quo sita sit, quivis puer tantisper Latinis edoctus novit.

4 Super hoc secundo exemplo nihil habeo, dicendum, siquidem, res peroptime & planissime ab auctore explicatur; habeatque locum, quæ hæc in tertio subsequenti, utpote omnino simili.

quis novit, hoc novit? Ambiguitas est in τῆτο. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit: *Quicquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse.* Sin nominandi casu, sensus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit?* quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, Ἄρα ὁ τις ὁρᾷ, τῆτο δὲ ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ ἢ κίονα, ὡς εἰ ὁρᾷ ὁ κίων; *an quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt.* Rursus in τῆτο est ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: Ἄρα ὁ σὺ φησὶ εἶναι, τῆτο σὺ φησὶ εἶναι φησὶ δὲ λίθον εἶναι. σὺ ἄρα φησὶ λίθον εἶναι. Quod illi sic reddiderunt: *Putas quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse; dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse.* Obsecro, quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci sermonis, quæ est in *maiore ac minore*: quanquam in *maiore* est & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὁ & τῆτο, quæ si capiuntur nominandu casu, sensus erit: *Quicquid te dicis esse, hoc tu es.* Sin accusandi, sensus erit: *Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse, & ad hunc subsumit, λίθον φησὶ εἶναι.* Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φησὶ λίθον εἶναι. Græci sermonis proprietatem semel ausus est imitari Catullus²:

Phæelus iste, quem videtis, hospites,

sic fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt commentarios. Nè id quidem, quod inibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: *καὶ ἄρα εἰσι σιγῶντα λέγειν; δίστονον γὰρ εἰσι, τὸ σιγῶντα λέγειν, τὸ τε ἢ λέγωντα σιγῶν, καὶ τὸ τὰ λεγόμενα.* Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, est tacentum dicere? Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc Sibyllæ foliis⁴ obscuriora? Mihi nec Græca fati liquent. *Le.* Exponam pro mea divinatione: *An possibile est tacentem dicere?* Hæc interro-

² Super hoc quarto exemplo mihi dicendum venit, quod, sicut præcedens, sit fallax syllogismus, sed longe magis æquivocus; imò mira, propter Græci sermonis proprietatem, eoque supra omnia probare intendit sophista, ex eo quod quis dixerit lapidem existere, cum dixisse se esse lapidem: intelligenti Græca res palam est, non intelligenti pluribus verbis opus esset, quàm quæ velle super talibus congerere; & dubitandum forsitan, an candidus lector, post magnam Græcicam battalegiam, rem melius, quàm per hæc pauca nunc verba intelligeret.

³ Poeta: notissimus Marii & Spilæ tempore, versus citati bene fiunt quidem, proprietatemque Græci sermonis bene imitantur, sed si nullos alios scripsisset: Catullus; non apud me audiret, fere poetarum Romanorum jucundior, ingeniosior, & elegantior.

³ Hoc totum, prout hic scribitur, merum Babel est, proindeque observabo tantum, σιγῶντα λέγειν esse verè æquivocam locutionem; potest enim significare, vel quod homo silens loquatur, quo sensu falsa propositio est, vel quod quis dicat alium silere.

⁴ Vide pag. 52. num. 3.

interrogatio duplicem habet sensum; quorum alter est falsus & absurdus; alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quoniam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paulo post subjicit. Rursum illud admiror¹: quod mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *seculi* in literas, *ἑπίστανται τὰ γράμματα*, cum Latini codices habeant, *scire seculum*. Hic enim duplex sensus nascitur, vel ut ipsum seculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat seculum. Verum hoc mollius est in *αἰῶνα*, sive in *κόσμον*, quam in *γράμματα*. Nam literæ dicuntur absurdè scire quippiam. Verum nihil absurdi fit, si quis dicat, aliquid nostro seculo notum esse; aut aliquem nosse suum seculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu², non veritus est interpres pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo. *Quicquid dicis esse, hoc est*. Ex Homero refert Aristoteles, *ἢ καὶ ἀπὸ δέτα ὀρθῶ*. Si *δ* adspiretur ac circumflectatur, sonat, *Cujus computrescit pluvia*: si *δ* sit exile & acutum, sonat, *Non computrescit pluvia*. Atque hoc quidem sumptum est ex Iliad. †. Alterum est, *Διδόμεν δὲ οἱ εὐχῶ ἀρέσται*, accentu collocato super penultimam, sonat, *concede illi*: si super primam, *διδόμεν*, sonat, *damus*. At poeta non sentit Jovem dicere, *concedimus illi*: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum est enim *διδόμεν* pro *διδόναι*. Pro his duobus Homericis subjecerunt hæc ex nostris poetis, velut illud ex Odis Horatii:

*Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.*

Etenim si accentus fit in *me* correpto, & *tu* sit grave, unica dicitio est, *metuo*, id est, timeo. Quoniam hæc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

Hæu! quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!

Quoniam hæc quoque ex compositione nascitur ambiguitas. *Hi*. Sunt ista quidem arguta³, dignaque cognitu⁴, Leonarde; sed interrim

¹ Non sine causa certè, nam immutatio, quam spiratur, repugnat sensui communi, etenim si ponas *γράμματα*, non *αἰῶνα*, vel *κόσμον*, nullus erit locus æquivocationi quæ intenditur, ut auctor observat benè.

² Hæc ambiguitatis species Græcæ linguae est fere propria, utpote quæ sola accentibus hujusmodi utatur, affine quid tamen in quibusdam vocibus habemus nos, cum habeamus verba, quæ non differunt, nisi quod vel cum aspiratione vel sine aspiratione pronuncian-

tur. Cæterum, cum huic rei affinia quatuor subsequenti citata exempla, duo Græca & totidem Latina, magni momenti non sint, imò fere nulla sit æquivocatio in duobus Latinis, cum scribuntur, talisque jam nos tædeat, ea præteribimus innotata, ut citius ad jucundiora procedamus.

³ Nimis forsitan.

⁴ Modo scilicet: quis non utatur ipse, & non patiatui sibi fucum per ea fieri ab aliis.

rim vereor, nè cui convivium hoc Sophisticum ¹ videatur magis quam poëticum: aliàs, si videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in Elenchis ². *Le.* Hoc est, in luco ligna, in mari quæremus aquam. *Hi.* Ubi est, meus Mus? *Mus.* Abeſt. *Hi.* Mone Margaretam, ut tradat bellaria. *Mus.* Adeo. *Hi.* Rurſum ades vacuus? *Mus.* Negat ſe de bellariis cogitaſſe, & ait fatiſ diu ſeſſum eſſe. *Hi.* Vereor ne ſi diutiùs hîc philoſophemur, illa nobiſ menſam ſubvertat, quemadmodum Xantippe ³ Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto; ibi ſimul & ambulabimus, & liberi nugabimur. Inter-
ea ſibi quiſque decerpit ex arbore quod lubet. *Co.* Placet conſilium. *Hi.* Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. *Ca.* Quî fit, ut hortus tuus magis niteat, quàm aula? *Hi.* Quia hîc verſor frequentius. Si quid arridet hîc, nè parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſi ſatiſ videtur deambulatum, quid ſi conſidamus hîc ſub tiliâ, & Muſas ⁴ cieamus? *Pa.* Age, fiat. *Hi.* Thema ſuppeditet hortus ipſe. *Pa.* Si præceſſeris, ſequemur. *Hi.* Age, faciam. *Præpoſterè facit, cui variis deliciis niteat hortus, cùm animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum.* *Le.* Credemus adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. *Hi.* Hoc mihi longè proclivius, proſam orationem vertere carmine, quàm argentum commutare auro. *Le.* Dic igitur.

*Hi. Cui renidet hortus undiquaque floſculis,
Animumque nullis expolitum dotibus
Squallere patitur, is facit præpoſterè.*

Habetis carmen Muſis & Apolline nullo ⁵. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. *Le.* Qui vicerit, quid præmii feret? *Hi.* Hunc calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpiliſ, aut piriſ, aut ſi quid aliud magis ad-blanditur ⁶. *Le.* Quis erit arbiter certaminis? *Hi.* Quis niſi Crato? Et idcirco ſolùs non certabit, quò magis auſcultet. *Cr.* Vereor nè talem ſitiſ habituri iudicem, qualem olim habebant coccyx & luſcinia ⁷, inter ſe de canendi gloria decertantes. *Hi.* Sat eſt, ſi places omnibus. *Co.* Placet arbiter. Incipe Leonarde.

Le.

¹ Quidni magna ex parte? nec aliter credo cenſebat Eraſmus ipſe, ſed voluit nos de omnibus fere edocere, hæc vera cauſa, credo, cur talia in hoc colloquio nobiſ dederit, & forſan non inutile erit, talia noviffè tantisper.

² Quid aliud ibi velles venari, quæſo?

³ Jam vidiffi plus ſemel.

⁴ Ut juvent nos in condendis carminibus.

⁵ Carmen contemnendum, quod Muſæ & Apollo non aſſaverunt, ex Martiali, Lib. ii. Epig. lxxxix. *Carmena quod ſcribiſ, Muſis & Apolline nullo Laudari debet: hoc Ciceroniſ habet.*

⁶ Placet.

⁷ Indoctum atque ineptum iudicem ergo, ſiquidem apologus notus fert eos habuiſſe aſinum iudicem de cantu,

Le. *Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque sætu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo iudicio, parumque recto.* Dixi.

Hi. Carinus arrodit unguem; expectamus aliquid elaboratum. Ca. Nulla adest Musa:

*Cura cui est, ut niteat hortus fosculis ac sætibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis;
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpostero.*

Hi. Non frustra arrosus est unguis. Eu. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam¹:

*Qui studet, ut variis niteat cultissimus hortus
Deliciis, patiens animum squallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est præpostera cura.*

Hi. Non est, cur extimulemus Sbrulium; nam ille sic scatet versibus, ut plerumque vel imprudens effundat carmina.

Sb. *Cui vernat hortus cultus & elegans,
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpostera is curâ laborat.*

Sit ratio tibi prima mentis.

Pa. *Quisquis accurat variis ut hortus
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus sanctis colit, hunc habet præ-*

postera cura².

Hi. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures sententias. I.e. Quidni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret quod dicam. Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juventus; properas carpere rosam prius, quam marcescat: magis admittendum est, nè sine fructu tibi effluat juventus. Hi. Thema fatis aptum carmini. Ca. Ut inter arbores suos cuique sætus est, ita inter homines suæ cuique dotes sunt. Eu. Ut terra, si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes: sin negligas, variis occupatur vitis. Sb. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus, semel excoltus honestis studiis, perpetuò floret ac vernat. Pa. Ut amœnitas hortorum non avocatur ab honestis studiis, sed ad hæc invitat potius; ita querendi sunt lusus ac joci, qui non absunt à literis. Hi. Euge, video examen³ sententiarum. Nunc ad versus: sed antequam id agrediamur, meâ sententiâ, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis, quo-

O

ties

¹ Subauditur dicam sequentia, vel aliquid simile.

² Usus est fatis frequens apud Ho-

ratium præsertim, sic vocem dividere, cum versus necessitas requirit.

³ A swarm, ne erres.

ties reddidimus Latinis. Hic auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. *Le.* Ineptiam, si jubes. *Hi.* Jubeo atque impero.

Le. Ὁ κῆπος ἐστὶν ἀνδρῶν γελῶν καλοῖς,
 Ὁ δ' ἄνδρες μάλ' αὐγμῶν, πῆς καλοῖς μαθήμασιν
 Οὐκ ἐστὶ κομψός, ἔτ' ἐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
 Περὶ πλείων ποιῶν τὰ θαῦλα, ἢ κρείτονα ¹.

Ego præfulem egi ²; succedet qui volet. *Hi.* Carinus. *Ca.* Imò Hilarius. *Le.* Sed video Margaretam intervenire: adfert nescio quid deliciarum. *Hi.* Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quid adfers? *Ma.* Sinapi, quo condiatis vestra bellaria. An non pudet hic garrire in multam noctem, & postea vos poetæ multa blateratis in loquacitatem sceminarum? *Cr.* Haud malè monet Margareta: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcherrimo certaminis genere vel solidum ³ diem consumemus. *Hi.* Sed cui addicis præmium? *Cr.* In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. *Hi.* Quî vicisti, qui non certaveris? *Cr.* Vos certastis, at non decertastis ⁴. Ego, quod nemo vestrum potuit, vici Margaretam. *Ca.* Hilari, æquum postulat; auferat calathum.

INQUISITIO DE FIDE.

ARGUMENTUM.

Inquisitio de fide summam continet & synopsis catholice professionis. Inducit Lutherianum, ut sic, ex orthodoxa ejus fide, utramque partem trahat in concordiam. De excommunicatione, & brutis papæ fulminibus. Etiam cum impiis & hæreticis consuescendum, si spes sit ulla corrigendi. Symbolum verbum est militare. Paraphrasis diviniſſima & elegantissima in symbolum apostolicum.

AULUS, BARBATIUS.

Au. **P**uerorum ⁵ est cantilena, *Saluta libenter*: verum haud scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. *Ba.* Equidem malim qui det salutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem isthuc ais, Aule? *Au.* Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis ⁶. *Ba.* Sunt & Vejoves ⁷, sunt bruta ⁸ fulmina, multum etiam origine dissidentia à fatidicis ⁹. Nam, ut suspicor, tu de anathemate ¹⁰ sentis.

¹ Id est, Cui hortus ridet bellis floribus, mens verè nudata est bonis præceptis, non elegans est, neque rectè sapit, cum pastoribus vilia præponat.

² Quoniam dat primus Græca carmina, quanquam nullus post eum, ut videbis.

³ Totum.

⁴ *Ye have contended indeed, but not cried it out.*

⁵ Quoniam Cato, qui scripsit, *Saluta libenter*, legendus datur pueris.

⁶ Perge, & intelliges.

⁷ Joves mali.

⁸ Quæ cadunt sine ratione & delectu.

⁹ Iis quæ futura præſagiunt.

¹⁰ Siquidem hic Barbatius esse Lutheranus supponitur, a papa excommunicatus cum anathemate, quod vocatur Vaticanum fulmen, quoniam in Vaticano sedet papa, talique anathemate, vel fulmine, non solum homines ab ecclesia expellit, & declarat inimicos Dei, sed etiam prohibet ab omni Christianorum consortio, excitat omnes in eos humanas potestates, & tandem persæpe tradit, quantum in se est, vel ipsi diabolo.

sentis. *Au.* Rem conjectas. *Ba.* Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non sensi. *Au.* Quí sic? *Ba.* Quia nihilo pejus con-
 coquo, neque irrequietius dormio. *Au.* Sed hoc periculosius solet
 esse malum, quia non sentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu
 vocas, feriunt montes & maria. *Ba.* Feriunt, sed irritis ictibus. Est
 & fulgur è vitro, seu vase æreo ¹. *Au.* Certè territat & hoc. *Ba.*
 Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam.
Au. Quid si Deus est in suo vicario ²? *Ba.* Utinam fit ³! *Au.* Imò
 multi demirantur te jamdudum non esse quovis carbone atrio ⁴.
Ba. Pinge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perditò,
 si placet Evangelica doctrina ⁵. *Au.* Optanda quidem, at non dicenda.
Ba. Cur ita? *Au.* Quo pudeat ictus fulmine, ac respiscat. *Ba.*
 Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. *Au.* Quam ob rem?
Ba. Quia cùm essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in
 castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille
 maximè nobiscum confabulatus est per Filium suum, suoque collo-
 quio nos restituit in vitam, cùm essemus mortui. *Au.* Ista quidem
 verè narras. *Ba.* Imò malè ageretur cum omnibus ægrotis, si me-
 dicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miserum: imò
 cùm maximè conveniebat adesse medicum. *Au.* At ego metuo, nè
 tu mihi citius advles aliquid tui mali, quàm fiat ut tuo morbo medear;
 nonnunquam usu venit, ut pro medico fiat palæstrites ⁶, qui visit æ-
 grotum. *Ba.* Ita quidem usu venit in corporum morbis; verùm in
 animi malis est tibi parata antidotus adversus omne contagium. *Au.*
 Quænam? *Ba.* Adamantinum ⁷ propositum, non divelli à sententia
 semel infixâ. Deinde cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur?
Au. Est aliud quod dicis, si modo spes sit profectus. *Ba.* Proverbio
 dicitur, *Donec spirat homo, sperandum esse.* Et juxta Paulum, *Charitas nescit desperare* ⁸, *quia sperat omnia.* *Au.* Non pessimè mones,
 atque hac spe puto mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquan-
 tisper: ac, si pateris, medicum agam. *Ba.* Licet. *Au.* Vulgo sunt,
 invisí percontatores ⁹. Et tamen in medicis probantur, qui percontantur

O 2

tantur

1 Quoniam inane & innocuum tale fulgur est.

2 Papa, qui sibi hunc titulum arrogat; at hîc, suspicor, ironiæ granum est.

3 Id est, utinam hic vicarius agat prout Dei vicario dignum est

4 Siquidem ictum fulmine: Carbone atrior, præterea, proverbialis est locutio.

5 Siquidem, ut jam alibi vidimus, dixit Christus ipse, *Non veni vocaturus justos, sed peccatores, ad pœnitentiam.*

6 Id est, medicus cogatur agere palæstritem, seu luctatorem, quo se ab ægroto invadenti tueatur.

7 Firmissimum; nihil enim durius & firmitus adamante.

8 1 Cor. xiii. . . at non ibi dicitur quòd charitas nesciat desperare, sed concluditur hîc, ex eo quod ibi dicatur charitatem omnia sperare.

9 Etenim veluti proverbio olim dicebatur, *Percontatorem fugito, nam garulus idem est.*

tantur de singulis. *Ba.* Percontare à cœlo usque ad terram¹, si libet. *Au.* Experiar; modo fidem des te responsum ex animo. *Ba.* Do; modo sciam qua de re velis percontari. *Au.* De symbolo apostolorum. *Ba.* Audio militare² verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid hîc fefellerò. *Au.* *Credis in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram³?* *Ba.* Et quicquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. *Au.* Cùm *Deum* dicis, quid sentis? *Ba.* Sentio mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem sit habitura, quâ nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. *Au.* Ista quidem satis piè. *Ba.* Quæ nutu suo omnipotenti condidit quicquid est rerum visibilium aut in visibilium: quæ sapientiâ mirabili moderatur ac gubernat universa, suâ bonitate paciscit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuitò restituit. *Au.* Sunt quidem ista tria præcipue in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? *Ba.* Cùm *omnipotentem* cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plenâ fiduciâ credo, quod ab illo factum tradunt Sacræ Literæ, simulque futurum, quicquid ille promisit, quando nutu, quicquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus, totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verùm credo omnia rectissimè justissimèque ab eo fieri, etiamsi juxta sensum humanum videantur absurda, aut iniqua. Cùm *bonitatem* considero, video nihil esse in me, quod illius gratiæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignoscere respicienti: neque quicquam esse, quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. *Au.* Num satis esse putas, quod credis illum esse talem? *Ba.* Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam, omnemque idololatriam, & quicquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honorès, non voluptates: paratus & vitam illius causâ perdere, si jufferit; certus eum non posse perire, qui se totum illi tradiderit. *Au.* Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? *Ba.* Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus causâ amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, sive læta contingunt, sive tristia, sive mori datur, sive vivere.

¹ Omnia & singula quævis; omnia enim continentur intra cœlum & terram; Plauti locutio est.

² *Symbolum* enim vox est ex militia desumpta, idem quod signum & vexillum; *symbolum* autem isthuc veluti vexillum est, imperatoris nostri

Jesu Christi, sub quo militaverunt ipsi apostoli, contententes palam omnia quæ in eo continentur.

³ Super his, & similibus sequentibus; nihil notamus, utpote quæ nota sint Christianis omnibus.

vere. *Au.* Sana quidē est hætenus tua oratio. De secunda persona ¹ quid sentis? *Ba.* Sciscitare. *Au.* Credis Jesum fuisse Deum & hominem? *Ba.* Maximè. *Au.* Qui fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? *Ba.* Istud illi facile fuit efficere, qui quicquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quicquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quicquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium conderet ac donaret nobis omnia. *Au.* Cur igitur Sacræ Literæ Filium frequentius appellant *Dominum*, quàm *Deum*? *Ba.* Quia *Deus* auctoritatis, hoc est, principatus, est nomen, quæ Patri præcipuè convenit: qui simplicitèr principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. *Dominus* redemptoris & assertoris vocabulum est. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis divinis principem locum obtinet. *Au.* Ergo & in Jesu collocas tuam fiduciam? *Ba.* Quidni? *Au.* Sed propheta *maledictum dicit, qui fidit in homine*². *Ba.* Sed huic uni homini *data est omnis potestas in cælo & in terra*³: ut in nomine ejus *flexatur omne genu, caelestium, terrestrium, & inferorum*⁴. Quanquam nec in hoc fiduciæ speique meæ sacram, ut aiunt, anchoram figerem, ni Deus esset. *Au.* Cur eum *filium* appellat? *Ba.* Ne quis somniet esse creaturam. *Au.* Cur unicum? *Ba.* Ut discernat naturæ Filium à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium expectemus. *Au.* Cur⁵ eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? *Ba.* Ut homines homo reconciliaret Deo. *Au.* Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritûs Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius substantia sumpto mortali corpore? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur sic nasci voluit? *Ba.* Quia sic decebat nasci Deum; sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos, in illum renascentes, efficeremur filii Dei. *Au.* Credis illum versatum in terris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt Literis Evangelicis? *Ba.* Certiùs quàm te credo esse hominem. *Au.* Non sum inversus Apuleius⁶, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Messiam illum, quem delineant figuræ legis, quem promiserant oracula prophetarum, quem tot seculis expectârant Judæi? *Ba.* Nihil habeo persuasius. *Au.* Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? *Ba.* Admodum. *Au.* Credis eundem verè comprehensum à

O 3

Judæis,

1 Subauditur *Divinitatis*.

2 Jerem. xvii. 5.

3 Matt. xxviii. 18.

4 Phil. ii. 10.

5 Subauditur *Pater*.6 Siquidem Apuleius, de quo jam, de se scribit in libro cui titulus, *Asinus aureus*, quod transformatus in asinum, quod ad formam externam, servasset tamen hominis sensum.

Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? *Ba.* Maximè. *Au.* Credis illum ab omni lege peccati¹ cujuscunque fuisse immunem? *Ba.* Quidni? Agnum absque macula. *Au.* Credis illum suâ sponte hæc omnia perpeffum? *Ba.* Imò libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. *Au.* Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibique charissimum, hæc tam atrocia pati voluit? *Ba.* Ut hac victimâ nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. *Au.* Cur Deus passus est sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarcienti ruinam nostram? *Ba.* Hoc mihi persuasit, non humana ratio, sed fides, nullâ ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. *Au.* Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? *Ba.* Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omnes orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœlestia. Denique ut referret nobis serpente æneum, quem Moses suspenderat in stipite², ut quicumque defigerent in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: fidemque prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, Regnavit à ligno Deus*³. *Au.* Cur & sepeliri voluit, idque tam accuratè, oblitus myrrhâ & unguentis, inclusus novo monumento è solido vivoque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? *Ba.* Quo magis constaret esse verè

¹ *Id est*, peccato vel propensione ad peccatum, ex eo quod Paulus, Rom. vii. vocet propensionem ad peccatum *legem peccati*.

² Num. xxi. & Joh. iv.

³ Manifestè falsum hîc supponitur, verba sunt Psalmi xcvi. vers. 10. *Dicite in nationibus, Regnat Deus*. At ibi videre non est à ligno, neque in textu Hebraico, neque in ulla alia versione quavis: certum tamen est, Justinum Martyrem, & ex eò & post eum Tertullianum, Augustinum, Leonemque papam, locum citasse cum additamento à ligno, non, ut jam dixi, ex textu Hebraico, vel ulla quavis ex his antiquis versionibus, quæ venerabiles Christianis omnibus sunt, sed ex nimio & præpostero in Christianismi gratiam studio, uti rem peroptimè enarrat doctus atque sagax Tanaquillus Faber, Epist. xliii; quam potest perlegere lector. Attamen duo mihi, credo, observanda sunt. Primum,

Justinum eo usque processisse, ut dixerit, additamentum isthuc fuisse in Septuaginta interpretum sui temporis versione, & ex Hebraico textu à Judæis erasum, quæ omnia prorsus omni verisimilitudine carent, at non hæc sola sunt incompetissima, quæ bonus Pater allegavit. Secundum, aliquid aliud verisimiliter, præter partium Christianarum studium, dedisse locum additamento, hoc nempe, quod in eodem Psalmo, vers. 12. dicitur (quod est prosopeia) *Tunc omnes arbores, vel, omnia ligna sylvæ, gaudio clamabunt, vel exultabunt, ad præsentiam Domini*. Ibi *lignum* ergo, imò & *laudans Dominum*, at duos versus ante, *Regnabat Deus*, hoc satis fuit pio cuidam antiquitatis incautæ, ut duo hæc diversa & sejuncta conjungeret, enunciaretque modo Christianissimum maximè redolenti, per hæc verba nempe, *regnavit à ligno Deus*.

verè mortuum. *Au.* Cur non statim revixit? *Ba.* Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. *Au.* Credis hujus animam descendisse ad inferos? *Ba.* Hanc particulam non fuisse quondam additam¹, nec in symbolo Romano, nec in symbolo orientalium ecclesiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem; ego tamen & hoc firmiter credo, vel quia congruit cum prophetia Psalmi; *Non derelinques animam meam in inferno*², & rursus *Domine, eduxisti ab inferno animam meam*³; vel quia Petrus apostolus in epistolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit*⁴. Verùm, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis frangeret⁵ regnum Satanæ. *Au.* Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? *Ba.* Tribus potissimum de causis. *Au.* Quibus? *Ba.* Primum, ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, eum immortalem esse, nec unquam moriturum, in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremò, ut

O 4

nos

¹ *Id est*, scriptam in symbolo, & recitatam in ecclesia; sed datâ operâ hic utitur voce *additam* Barbatius, indicans articulum hunc de descensu Christi ad inferos non fuisse in symbolo à primitivo principio (si ita loqui liceat) sed additum postea; in quo fere omnes consentiunt docti: at est antiquitatis miræ, neque nobis datur auctorem aut auctores additamenti denotare, tempusque additionis ad lustrum determinare; atque ut paucis absolvam, quæ mihi dicenda credo, super hoc symboli articulo; duos sensus recipere potest; primus receptissimus apud reformatos hic est, nempe, quod corpus Christi non solum aromatis oblitum sit, linteis circumvolutum, & alia id genus ad sepulturam conducentia, quod intelligitur per *sepultus* præcedentis articuli, sed etiam positum sit in monumento, in sepulchro, ubi mortuorum corpora deponuntur, quodque in Scripturis plerumque *infern*i nominatur. Secundus vero sensus hic est, quod scilicet post mortem, mens Christi se contulerit & ad loca, ubi quiescunt fidelium ani-

mæ in beatæ resurrectionis spem, itemque ad illa alia loca, ad quæ relegatæ sunt reprobatorum mentes, rursus corpus induturæ, in die judicii, ut debitas luan penas, quæ duo loca sunt inferi, utpote inferorum duæ, quamvis distinctæ partes; quo ultimo sensu acceptus est articulus à multa antiquitate, accipitur adhuc à quibusdam ex protestantibus, & tandem ab omnibus fere papistis, & nostro nunc Lutherano Barbatio, saltem quoad dimidium & potterem sensus partem. Quis genuinus sensus articuli sit, lectori Christiano determinandum relinquo, sed observet, nihil hic ad purgatorium, imò vel limbos papisticos facere.

² Psalm. xvi. 10.

³ Psalm. xxx. 3.

⁴ Non certum est hunc versum, sicut & duos præcedentes, debere intelligi, prout eos intelligere videtur Barbatius; at de his nobis cum eo disputare non vacat, neque disputandum est, cum satis sit, quoad eum, si sensu quo eos accipit faciant ad ejus sensum.

⁵ Frangeret, etiam si non ivisset.

nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptismum unà cum illo sepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitæ novitatem. *Au.* Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulchro, quod visum & contrectatum est discipulis, subveherit in cœlum? *Ba.* Maximè. *Au.* Cur voluit relinquere terras? *Ba.* Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum propriè vindicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes illic esse caput nostrum. Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cùmque sic quidam ostendent sanguinem, aut præputium Christi, & lac matris Virginis¹: quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ diffidia parassent ista corporis peculiaria? *Au.* Credis illic immortalitate donatum affidere dextrum Patri? *Ba.* Quidni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo². *Au.* Cur hoc exhibuit? *Ba.* Nè nos ulla in re trepidaremus, gnari quàm potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. *Au.* Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? *Ba.* Quàm habeo certum esse hæctenus peracta, quæ prophetæ de Christo prædixerant; tam habeo certum, fore, quicquid in posterum voluit nos exspectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus, quo veniet sublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal fisti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque statûs, sive reges, sive plebei, sive Græci, sive Scythæ: nec solum hi, quos adventus ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab ipitio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subito reviviscent, & suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt & angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è sublimi pronuntiabit illam inevitabilem sententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæserunt, tradet æternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere: pios transferet in consortium regni cœlestis, tutos ab omni molestia: quamquam hujus adventûs diem nobis ignotum esse voluit. *Au.* Nihil adhuc audio morbi³. Veniamus igitur ad tertiam personam⁴. *Ba.* Ut videtur. *Au.* Credis in Spiritum Sanctum? *Ba.* Credo hunc esse verum Deum, unà cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatus fuisse, qui nobis Veteris ac Novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. *Au.* Cur appellatur Spiritus? *Ba.* Quia quemadmodum corpora nostra vivunt halitu, ita

tacito

¹ Nimis verum est, de his & similibus jactare pontificios sacerdotes, adorandaque ea plebi credulæ exhibere, at nihil novi fere ritu & com-

miseratione dignius.

² Act. vii.

³ Malæ & lethalis doctrinæ.

⁴ Subauditur rursus *Divinitatis*.

tacito Sancti Spiritus afflatu vivificantur animi nostri. *Au.* An non licet Patrem vocare *Spiritum*? *Ba.* Quidni? *Au.* Annon igitur confunduntur personæ? *Ba.* Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod sit incorporeus: id quod omnibus personis est commune, juxta naturam divinam; sed tertia persona dicitur *Spiritus*, quod alicunde spiret, & per animos sese transfundat insensibiliter, velut à terra seu fluviis spirant auræ. *Au.* Cur personæ secundæ tribuitur nomen *Filii*? *Ba.* Ob perfectam naturæ & voluntatis similitudinem ¹. *Au.* Est Filius similior Patri, quàm Spiritus Sanctus? *Ba.* Non, juxta naturam divinam; nisi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab ipso quoque procedat Spiritus Sanctus. *Au.* Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum appellari Filium? *Ba.* Quia cum divo Hilario ² nusquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. *Au.* Cur in symbolo solus Pater dicitur Deus? *Ba.* Quod hic, ut dixi, simpliciter sit auctor omnium quæ sunt, ac totius Deitatis fons. *Au.* Dic clariùs. *Ba.* Quoniam nihil nominari potest, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipsum, quod Filius ac Spiritus Sanctus Deus est, Patri acceptum referunt ³. Præcipua igitur auctoritas, hoc est, originis ratio, est in Patre solo, quod unus ille à nullo est. In symbolo tamen sic accipi potest, ut Dei nomen non sit personæ proprium, sed in genere positum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus Sancti vocabulum distinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, hoc est, tres personas. *Au.* Credis in sanctam ecclesiam? *Ba.* Non. *Au.* Quid ais? non credis? *Ba.* Credo sanctam ecclesiam, quæ est corpus Christi, hoc est, congregatio quædam omnium per univèrsam orbem, qui consentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodè hujus Spiritu aguntur: à cujus consortio refecatur quisquis admittit crimen lethale ⁴. *Au.* Cur horres dicere, *Credo in sanctam ecclesiam*? *Ba.* Quia sic me docuit divus Cyprianus, in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero propriè dicta, quanquam non constat nisi ex bonis, tamen ex hominibus

¹ Subauditur, cum Patre.

² Hic fuit origine Pictò, & ex officio Pictaviensis episcopus, propter disputationes adversus Arianos notissimus, quarto seculo.

³ *Id est*, à Patre acceperunt.

⁴ An omnimode eodem sensu intelligat Barbatus, distinctionem peccatorum, in venialia & lethalia, quo pontificii, nesciam, proindeque eum non absolute damno; nam si non abuterentur pontificii, non vereretur ip-

se hac ipsâ distinctione uti; omnia peccata enim certè æqualia non sunt, quædam magis frangunt communionem nostram cum Deo quàm alia, omnia venialia tamen per misericordiam Dei, omnia lethalia sine ejus misericordia; hæc velim lectorem semel observasse velim, super hac distinctione peccatorum, quæ plus semel in hoc libro se offerret. Sed de qua nihil dicam amplius.

hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, qui falli possunt & fallere. *Au.* Quid sentis de communione sanctorum? *Ba.* Hic articulus omninò non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus ecclesiis plus habeatur, aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque post hunc sermonem, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem.* At nonnullis videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed explicare & infigere quod modo dictum erat, *sanctam ecclesiam*: ut nihil aliud sit *ecclesia* quàm unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius spei professio, ejusdem Spiritus, eorundem sacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas; sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterum extra societatem hanc nè propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi: & ideo sequitur, *Remissionem peccatorum*: quia extra ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se pœnitentiâ, aut exerceat operam misericordiæ. In ecclesia, inquam, non hæreticorum, sed sancta; hoc est, Spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum per baptismum: & post baptismum, per pœnitentiam & claves ecclesiæ datas. *Au.* Ista sunt adhuc sani hominis? *Credisne futuram carnis resurrectionem?* *Ba.* Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, non crederem. *Au.* Quid sentis, cum dicis *carnem*? *Ba.* Corpus humanum,

1 Potestatem remittendi peccata intelligere videtur, & super hoc mihi animadvertendum credo, Barbatium videri duo vel tria confundere, quæ forsitan distinguenda sunt, nimirum claves regni cælorum, & potestates ligandi & solvendi, itemque dimittendi peccata; quod attinet enim regni cælorum claves, datæ sunt soli Petro, & nihil aliud sunt, quàm privilegium & honor aperiendi primus omnium januam ecclesiæ, Judæis & gentibus, qui honor soli competit Petro, ut videre est in Actis; estque res omnibus aliis incommunicabilis, quod omnia jura papalia evertit: at quod attinet potestates ligandi & solvendi, itemque remittendi & retinendi peccata; datæ sunt quidem omnibus apostolis, sed quanquam forsitan sint unum & idem, forsitan quoque inter se differunt, ita ut prior sit potestas declarandi quid licitum, & quid non; posterior vero potestas (ut ordinario

accipitur) remittendi peccata, verò pœnitentibus scil. nulla enim aliis peccatorum remissio: vel etiam forsitan solummodò potestas liberandi homines à morbis, & eis mala infligendi. At ut nihil super hac re omittam, quod attinet tandem excommunicationem, sive ejectionem ex ecclesia, consequentia est juris naturalis omnis societatis, quo membra noxia & indigna ex se ejicere potest, ac privilegium erat apostolicum, talia membra, si videretur necessarium, tradere præterea Satanæ, ad pœnam temporalem in carne; quod nobis non datur, & censetur pars potestatis remittendi & retinendi peccata, ultimo sensu acceptæ.

2 In fide nempe, i. e. ergo hominis non hæretici, utpote in capitalibus non errantis. Hincque concludas certò, quid judicavit Erasmus de secedentibus à Romana ecclesia, quamvis ipse plane non secesserit.

num, humanâ animâ animatum. *Au.* Num unaquæque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat? *Ba.* Idem hoc, unde demigrârat. Et ideo in symbolo Cypriani additum est, *Hujus carnis.* *Au.* Qui fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? *Ba.* Qui potuit quicquid vult ex nihilo creare; an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere? Non anxie disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod qui promisit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut quicquid velit, natu valeat efficere. *Au.* Quid opus erit tum corpore? *Ba.* Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui hinc totus afflictus erat pro Christo. *Au.* Quid sibi vult, quod addit; *Et vitam æternam?* *Ba.* Nè quis suspicetur nos sic revivscuros, quemadmodum sub vernum tempus reviviscunt ranæ, rursus morituræ¹. Nam hinc duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo; sed spirituale² factum, spiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus sollicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra, impios mors æterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis, semper afflictum absque spe veniæ. *Au.* Credis hæc ex animo, ac serio? *Ba.* Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. *Au.* Ego, cum essem Romæ, non omnes reperi æquè sincerè credentes³. *Ba.* Imò, si excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æquè persuasa sunt. *Au.* Cum in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat quo minus totus sis noster? *Ba.* Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor orthodoxus⁴, etiamsi vitam meam nolim præstare⁵; tamen si sedulo conor, ut professioni respondeat. *Au.* Unde igitur tantum bellum inter vos⁶ & orthodoxos⁷? *Ba.* Exquire. Sed heus, medice, si non penitet hujus procerum, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per osium percontaberis de singulis; præbebo brachium utrumque: inspicies excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. *Au.* At religio

¹ Subauditur *in byeme*, sed duo notanda sunt. i. Plusquam incertum esse, ranas omnimode sic mori. ii. Nobiliorem comparisonem potuisse adhiberi.

² *Id est*, habens immortalitatis proprietatem, quæ præcipuè convenit spiritibus.

³ Credam facile.

⁴ Græcâ vox origine, *i. e.* rectas habens opiniones.

⁵ *Supple ad fidem faciendam orthodoxiæ meæ*, siquidem forsitan vita professioni non omnimode respondeat.

⁶ Lutheranos, vel novarum opinionum sectatores.

⁷ Qui hinc papistæ supponuntur.

religio¹ est tecum mensam habere communem. *Ba.* Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent aut peccent ægroti. *Au.* Sed vereor nè videar favere hæreticis. *Ba.* Imò nihil est sanctius, quàm favere hæreticis. *Au.* Qui sic? *Ba.* Nónne Paulus optavit anathema fieri² pro Judæis plusquam hæreticis? An non favet ille, qui studet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? *Au.* Maximè. *Ba.* Sic igitur fave; nec erit quod metuas. *Au.* Nunquam audivi ægrotum commodius respondentem. Age; duc me ad prandium. *Ba.* Medicè accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo fecius animus idoneus sit ad disputandum. *Au.* Fiat bonis avibus. *Ba.* Imò malis piscibus³ fiet: nisi forte nunc oblitus es esse diem Veneris. *Au.* Id quidem est præter symbolum⁴ nostrum.

Γερνηλογία⁵, sive⁶ Ὀχημα⁶.

ARGUMENTUM.

Γερνηλογία, sive⁶ Ὀχημα, velut in speculo exhibet, quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquilliorē. Senes hic, & pueris olim familiares, post quadraginta jam elapsos annos, conveniunt, Antverpiam profecturi simul. Qui æquales olim annis, nunc magna videtur in bis inæqualitas. Polygamus valde senex. Glycion nihil contraxit senii, annos licet 66 natus; qui methodum retardandi senectutem proponit; viz. i. Consilium capit de eligendo vitæ instituto, usus judicium viri senis prudentissimi, qui suadet uxorem ducere parē, quam diligat judicio prius, quàm diligat. ii. Munere functus est publico, molestis tamen negotiis non obnoxio. iii. Res agit invidiæ non obnoxias. iv. Linguam cohibet. v. Nihil vehementer expetit, aut aversatur. Moderatur affectibus. Nullum patitur dolorem pernoctare apud illum. vi. A vitis abstinet, renovata indes patientia. vii. De morte nihil sollicitus. viii. Non peregrinatur in alias regiones. ix. Nihil ei cum medicis negotiis. x. Obliscat se studiis, non macerant. Polygamus, contra, senium accersivit intemperantiâ juvenutis, potatione, scortatione, aleâ, æris alieni constatione. Oclis uxorem duxerat; Pampirus fit negotiator, sed naufragium rei familiaris facit aleâ; tum fit Canonicus, tum Carthusianus, mox Benedictinus, tum Bernardinus, & vidit Hierosolymam, postremò militiam. Eusebius sacerdotium nactus concionatur.

EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION⁷.

Eu. **Q**uas novas aves hic ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerones meos

1 Nefas mihi; ut jam alibi vidimus, quoniam excommunicatus es.

2 Rom. ix. 3.

3 Quoniam nihil habebat nisi pisces ad prandium, utpote die Veneris, ut mox subjicitur, in quo non licet carniibus vesci per ecclesiam.

4 Id est, de prohibitione esus carniū diebus Veneris nihil est in symbolo apostolorum, cujus sensum mihi dedisti: hoc ab auctore notatum, quoniam piscium esum nullò modo tere-

bat per stomachum, & optasset, credo, ecclesiam talem non fecisse prohibitionem, propter aliam rationem quoque.

5 Senum colloquium.

6 Currus, vel vehiculum; quoniam colloquium habetur in vehiculo.

7 Quid significet Eusebius primus interlocutorum jam vidimus in principio Convivii religiosi. Secundus est, Omnia expertus. Tertius, Qui duxit multas uxores. Quartus tandem, Dulcis, seu suaviter vivens.

meos confidentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certè ipsi sunt. *Pa.* Quid tibi vis cum tuis vitreis oculis ¹, fascinator ²? Congredere propius, Eusebi. *Po.* Salve multum, exoptate Eusebi. *Gl.* Benè sit tibi, vir optime. *Eu.* Salvete vos omnes unà salute, pariter mihi charissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior ³, nos conjunxit? Nam nemo nostrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo ⁴ suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid hic agitis? *Pa.* Sedemus. *Eu.* Video; sed qua de causa? *Po.* Operimur currum, qui nos devehat Antuerpianam ⁵, *Eu.* Ad mercatum? *Po.* Scilicet, sed spectatores magis, quàm negotiatores: quanquam aliis aliud est negotii. *Eu.* Et nobis eodem est iter. Verùm quid obstat, quo minus eatis? *Po.* Nondum convenit cum aurigis. *Eu.* Difficile genus hominum. Sed visne, ut illis imponamus? *Po.* Liberet, si liceret. *Eu.* Simulemus nos velle simul abire pedites. *Po.* Citiùs credant caneros volaturos, quàm nos tam grandes ⁶ pedibus hoc iter confecturos. *Gl.* Vultis rectum verumque consilium? *Po.* Maximè. *Gl.* Illi potant: id quo faciunt diutiùs, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. *Po.* Admodum diluculo venias oportet, si sobrium aurigam velis. *Gl.* Quo maturiùs perveniamus Antuerpianam, nobis quatuor solis currum stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur, sedebimus commodiùs, ac mutuis fabulis suavissimè transigemus hoc iter. *Po.* Rectè suadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo sit ⁷. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberiùs loquemur, non de plauastro, sed in plauastro ⁸. *Gl.* Transégi, conscendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi charissimos olim sodales. *Eu.* Ac mihi videor repubescere. *Po.* Quot annos supputatis, ex quo Letitiæ conviximus? *Eu.* Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. *Pa.* Tum videbamur omnes æquales. *Eu.* Ita fermè eramus, aut si quid erat discriminis, perpusillum erat. *Pa.* At nunc quanta inæqualitas!

Nam

¹ Quia propter ætatem supponitur uti peripicillis.

² Hic titulus, ex eo quod fascinator dicitur esse in oculis.

³ Ethnica locutio quam imitatus est ex Ovidio, Metam. i. 21. *Hanc Deus & melior litem natura diremit.*

⁴ Tribuunt enim poëtæ Mercurio caduceum, quo animas evocet, ut jam vidimus.

⁵ Urbem Brabantiae nobilissimam, Erasmi tempore, & totius Europaeemporium.

⁶ *Ætate* scilicet.

⁷ *Id est*, faciat peregrinationem &

vehiculum jucundiora, quod verissimum.

⁸ *Id est*, colloquemur suaviter inter nos, non jacentes convicia in prætereuntes, hinc quod apud antiquos, ut patet ex Horatio in Arte Poëtica, comædi agerent ex plaustris suas fabulas; in quibus populum, primates, imò & aliquando deos ipsos, conviciabantur; hinc mos obtinet adhuc apud plurimas Europae nationes prætercurrentes ex plaustris & curribus sibi invicem atrocissima debacchari, mosque generalis fere ubique est ex cymbulis in fluviiis.

Nam Glycion nihil habet senii, & hujus avus videri queat Polygamus. *Eu.* Profectò sic res habet. Quid rei in causa? *Pa.* Quid? aut hic cessavit ac restitit in cursu, aut ille antevertit. *Eu.* Ohe, non cessant anni, quantumvis cessent homines. *Po.* Dic bonâ fide, Glycion, quot annos numeras? *Gl.* Plures quàm ducatos ¹. *Po.* Quot tandem? *Gl.* Sexaginta sex. *Eu.* O verè Τίθωνός γῆρας ², quod aiunt. *Po.* Sed quibus tandem artibus remoratus es senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis: vigent oculi, nitet utrinque dentium series? color v.vidus est, corpus succulentum. *Gl.* Dicam artes meas; modo tu vicissim narres nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. *Po.* Recipio ³ me facturum. Dic igitur, quò te contulisti, relictâ Lutetiâ? *Gl.* Rectâ in patriam. Illic commoratus ferè annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam quid cuique succederet, quid secus. *Po.* Miror tibi tantum fuisse mentis, cùm Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. *Gl.* Tum ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non hîc meo Marte ⁴ rem omnem gessi. *Po.* Mirabar. *Gl.* Priusquam quicquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totiúsque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem iudicio etiam felicissimum. *Eu.* Sapiebas. *Gl.* Hujus usus consiliò, duxi uxorem. *Po.* Pulchrè dotatam? *Gl.* Dote mediocri, ac planè, juxta proverbium, τὴν καλὴν ἐμαυτὸν ⁵. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi planè cessit ex animi sententia. *Po.* Quot annos tum eras natus? *Gl.* Viginti fermè duos. *Po.* O te felicem! *Gl.* Non totum hoc fortunæ debeo, nè quid erres. *Po.* Quî sic? *Gl.* Dicam. Alii priùs diligunt, quàm deligant, ego iudicio delegi, quàm diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quàm ad voluptatem. Cum ea vixi suavissimè annos non plures octo. *Po.* Reliquit orbem? *Gl.* Imò supereft quadriga liberorum: filii duo, filia totidem. *Po.* Privatúsne vivis; an magistratu fungeris? *Gl.* Est mihi munus publicum, poterant contingere majora: verùm hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterùm minimè molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; & est unde nonnunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verùm sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quàm ex muneris

ris

¹ Jam vidisti.

² Tithoni senectus, i. e. longæva & florida, qualis Tithono obtigit, ita ut haberetur olim veluti in proverbio; hic tamen Auroræ maritus fato victus tandem est, hincque ingenuè de eo scripsit Horatius, Od. ii. 16, 30. *Longa Tithonum minuit senectus.*

³ Promitto, polliceor.

⁴ Per meipsum solum, by my own conduct only, jam vidisti.

⁵ Secundum me; i. e. sortis æqualis cum mea, respiciens ad Pittaci monitum, *Æqualem tibi ducito, vel ad Ovidii versum notissimum, At si cui vales habere, nube pari.*

ris splendore dignitatem mutuò fumere. *Eu.* Nihil verius. *Gl.* Sic inter cives meos confenui, charus omnibus. *Eu.* Isthuc vero difficillimum est, cum non abs re dictum sit: *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicam habere quenquam; & Felicitatis semper invidiam esse comitem.* *Gl.* Insignem felicitatem comitari solet invidia: mediocritas tuta¹ est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, nè quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam, quam Græci vocant ἀποξία², quantum licuit, amplexus sum. Nullis negotiis ingessi memet; sed præcipuè continui me ab his, quæ sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si iuvandus erit amicus, sic illi benefacio, ut hac de causa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit simultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiiis extinguo, aut dissimulatione patior intermori; à contentione semper abstineo; quæ si inciderit, malo rei, quàm amicitia, facere iacturam. In cæteris Mitionem³ quenquam ago; nulli lædo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter; nullius animo repugno, nullius institutum aut factum damno, nemini me præfero; patior suum cuique pulchrum esse⁴. Quod taceri velim, nemini credo⁵. Aliorum arcana non scrutor; & si quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præsentibus non sunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civiliter; magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hæctenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. *Pa.* Non sensisti gravem cœlibatum? *Gl.* Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optâsem illam unâ mecum consenescere, liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est superis, iudicavi sic magis expedire utrique; neque causam putavi, cur me inani luctu discrucierem, præsertim cum is nihil prodesset defunctæ. *Po.* Nunquàmne incesit libido repetendi matrimonii, præsertim cum istud tibi feliciter cessisset? *Gl.* Incesit: sed liberorum causâ duxeram uxorem, liberorum causâ rursus non duxi. *Po.* At miserum est cubare solum totas noctes. *Gl.* Nihil est difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt si quid est incommodi; qualis fuisse videtur Crates ille⁶, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens.

1 Secundum dicta ab Horatio, Od. ii. 10. quam potes consulere.

2 Abstinentiam à negotiis; iis scilicet quæ, ut mox subjungit, ipsi inimicos creare poterant.

3 Vide pag. 66. num. 2.

4 Jam non ab simile vidisti, nempe, Satis est, si suo regi placeat regina, i. e. ergo, non contemno quæ aliorum sunt,

unusquisque enim, quæ sua sunt magni facit, vel quoniam bona, vel quoniam sua.

5 Tutius hoc, & sapiente dignum.

6 Philosophus, qui in epigrammate concessit omnia hominum mala, idque hoc dicto clausit, Optimum non nasci.

colligens. Nimirum his placet illud, *Optimum non nasci*. Mihi magis aridet Metrodorus¹, undequaque decerpens si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut si quid obtingat boni, non efferar, aut insolefam: si quid decedat, non admodum crucier. *Pa.* Næ tu philosophus es, vel ipso Thalete² sapientior, si quidem istud potes. *Gl.* Si quid ægritudinis obortum est animo, ut multa fert hujusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, sive sit ira ex offensa, sive quid aliud indignè factum. *Po.* At sunt quædam injuriæ, quæ vel placidissimo moveant stomachum: tales sunt frequenter & famulorum offensæ. *Gl.* Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor: sin minus, sic cogito. Quid proderit me ringi re nihilo melius habiturâ? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paulo post tempus esset impetraturum. Certe nullus est tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. *Eu.* Nihil mirum, si tu non senescis, qui tali sis animo. *Gl.* Atque adeo, ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis, probro esse posset. Nihil enim irrequietius animo sibi male conscio. Quod si quid culpæ admissum est, non eo cubitum prius, quàm me Deo reconciliâro. Veræ tranquillitatis, seu, ut Græcè dicam, εὐθυμίας³ fons est, benè convenire cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec hominis magnopere nocere possunt. *Eu.* Num quando te cruciat metus mortis? *Gl.* Nihilo magis quàm macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista sollicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitæ dies, certè nihil possit adjicere⁴. Itaque totam hanc curam superis committo: ipse nihil aliud curo, quàm ut benè suavitérque vivam. Non potest autem suaviter, nisi qui benè. *Pa.* At ego senescerem tædio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiamsi Romæ⁵ contingat vivere. *Gl.* Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil; longinquæ vèro peregrinationes, ut prudentiam addunt fortassis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus⁶ videre in historiis, quàm si viginti totos annos, ad Ulyssis⁷ exemplum, per omnes terras mariæque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plusquam duobus millibus passuum;

¹ Crati contrarius, qui bona ex omnibus decerpi posse contendebat, quæ longe vincebant mala.

² Vide pag. 46. num. 2.

³ Animi bene compositi.

⁴ Videtur respicere ad Matt. vi. 27. & locum intelligere, prout nunc doctiores apud nos, ita ut non agatur ibi de additione cubiti ad staturam, sed de additione minimi spatii ad vitæ

mensuram.

⁵ Quoniam tunc supponebatur jucundiorē ibi agi vitam, quàm in quovis alio loco, at plusquam dubitatur nunc à multis nostrum.

⁶ Multo plus.

⁷ Siquidem, ex Homeri Odyssæa, per viginti annorum spatium orbem pererravit.

passuum; ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus; atque ibi recreatus redeo novus hospes in urbem; nec aliter saluto ac salutor, quàm si renavigâssem ex insulis nuper inventis¹. *Eu.* Non adjuvas valetudinem pharmacis? *Gl.* Nihil mihi rei cum medicis. Nec incîdi venam unquam, nec devoravi catapotia, nec hausi pôtiones. Si quid oboritur lassitudinis, moderatione victûs, aut rusticatione propello malum. *Eu.* Nihilne tibi cum studiis? *Gl.* Est. Nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verùm his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumpto² aut pascor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam; tum surgo, & arreptâ testudine, paulisper obambulans in cubiculo, vel cantilio, vel repeto mecum quid legerim; & si in promptu est congerro, refero; mox ad librum redeo. *Eu.* Dic mihi bonâ fide, nullane sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? *Gl.* Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria, nisi quid infixero. Liberavi fidem meam³. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegèrit senii. *Po.* Equidem nihil celabo tam fidos sodales. *Eu.* Narrabis etiam tacituris. *Po.* Cùm agerem Lutetiæ, quàm non abhorruerim ab Epicuro⁴, nôstis ipsi. *Eu.* Sanè meminimus; sed arbitrabamur te mores eos unâ cum adolescentia Lutetiæ relicturum. *Po.* Ex multis, quas illic adamâram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. *Eu.* In ædes paternas? *Po.* Rectâ; sed mentitus eam esse conjugem cujusdam amici mei, qui mox esset venturus. *Gl.* Id credidit pater? *Po.* Imò rem olfecit intra quadriduum. Mox sæva jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæterisque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans se tales gallinas⁵ alere velle domi; ac subinde minitans abdicationem; verti solum⁶, & cum gallina mea gallus⁷ aliò demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. *Pa.* Unde res suppetebat? *Po.* Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum est æris alieni plus fatis. *Eu.* Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? *Po.* Sunt qui nullis credant libentiùs. *Pa.* Quid tandem? *Po.* Tandem, ubi pater seriò pararet abdicationem, intercesserunt amici, ac bellum hoc his legibus compofuerunt,

P

ut

1 Americanis, Erasmi enîm tempore Europæanis innotuere hæc insulæ.

2 After my meals.

3 I have performed what I promised you. Phrasis est Latinitatis purissimæ, sensuque clarissima.

4 Id est, quantopere sectarer voluptatem, ut concludere est ex iis quæ diximus alibi.

5 Vox congruentissima, ex eo quod mulier, de qua agitur, supponitur esse Gallica mulier.

6 Id est, in aliam regionem migravi. Phrasis est mere Latina, & dicebatur præsertim de exulibus.

7 Jucundissime luditur in ambiguitate vocum.

ut nostratem uxorem ducerem, cum Galla¹ divortium facerem. *Eu.* Erat uxor? *Po.* Intercesserant verba futuri² temporis, sed accesserat congressus præsentis temporis. *Eu.* Quî licuit igitur ab illa divertere? *Po.* Post rescitum est, meæ Gallæ Gallum esse maritum, unde pridem se subduxerat. *Eu.* Ergo nunc habes uxorem? *Po.* Non, nisi præter hanc octavam. *Eu.* Octavam? Non sine augurio dictus es Polygamus. Fortassis steriles omnes decessere. *Po.* Imò nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. *Eu.* Ego malim totidem gallinas, quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet polygamiæ? *Po.* Adeò tædet, ut si hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imò hoc me malè habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus gallinaceus tot gallinas possideat. *Eu.* Equidem haud miror, gallinacee, si parum pinguisti, quòdque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim æquè accelerat senectutem, quàm immodicæ atque intempestivæ compotationes, impotentes amores mulieram, & salacitas immoderata. Sed quis alit familiam? *Po.* Ex obitu parentum accessit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. *Eu.* Descivisti igitur à literis? *Po.* Planè ab equis, quod aiunt, ad asinos³; ex heptatechno factus monotechus faber⁴. *Eu.* Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? *Po.* Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, sempèrque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bonâ fide vitæ meæ summam. Atque utinam Pampirus narret nobis suæ quoque vitæ fabulam, qui satis bellè portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. *Pa.* Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. *Eu.* Imò volupe fuerit audire. *Pa.* Ubi domum rediissem, statim pater senex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæstus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. *Po.* Miror hoc vitæ genus arrisisse potissimum. *Pa.* Eram naturâ fitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maximè videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. *Po.* Sed misera, videlicet quæ plerumque magnis malis fit illis emenda⁵. *Pa.* Sic est. Itaque pater numeravit sortem⁶ satis amplam, ut dextro⁷ Hercule⁸, ac benè fortu-

1 Vide pag. 69. num. 6.

2 *Id est*, promiseram me ei fore sponsum; & vide pag. 140. num. 3.

3 Vide pag. 73. num. 10.

4 Idem sensu quod immediatè præcedens proverbium, heptatechnus lenim is est, qui callet artes septem, liberales scil. monotechus faber verò, qui callet unicam tantum, eamque illiberalem.

5 Alluditur ad versum notissimum,

Felix quem reddunt aliena pericula cautum.

6 Summam; prout videbis mox, *Periit fors & usura, botb principal and interest.*

7 Favente; favet enim qui stat à dextris alicujus.

8 Hercules enim non solum habitus est fortissimus, sed & magnus peregrinator & negotiator, sic sonat nomina linguæ Phœniciæ, sicque fuere certe

fortunante Mercurio ¹ negotiationem auspicarer. Simúlque ambi-
 tur uxor cum amplissima dote, sed eâ formâ, quæ vel indotatam com-
 mendare poterat. *Eu.* Successit? *Pa.* Imò priusquam redirem do-
 mum, periit & fors & usura. *Eu.* Naufragio fortassis. *Pa.* Plane
 naufragio. Nam impigimus in scopulum quavis Malea ² periculosi-
 òrem. *Eu.* In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen?
Pa. Mare non possum dicere, sed scopulus plurimorum infamis exitiis,
 Latine dicitur *alea*; quomodo vos Græci nominetis, nescio. *Eu.*
 O te stultum! *Pa.* Imò stultior pater, qui tantam summam crede-
 ret adolescenti. *Gl.* Quid deinde factum est? *Pa.* Nihil actum: sed
 cœpi cogitare de suspendio. *Gl.* Adeon' erat pater implacabilis? Nam
 res farciri potest, & venia datur ubique protopiro ³; multo magis Pam-
 piro ⁴ debebatur. *Pa.* Verum fortasse narras; sed interim miser exci-
 di ab uxore. Nam parentes puellæ, simul atque cognoverunt hæc au-
 spicia, renunciârunt affinitatem. Et amabat, ut qui perditissime ⁵.
Gl. Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? *Pa.*
 Id quod solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res, pe-
 rierat uxor; undique audiebam ⁶, gurges, nepos, helluo. Quid plura?
 Serio mecum deliberabam, an suspenderem me, an aliquò conjicerem
 memet in monasterium ⁷. *Eu.* Crudele consilium. Scio utrum ele-
 geris, mitius mortis genus. *Pa.* Imò, quòd mihi tunc visum est
 crudelius; adeò mihi displicebam totus. *Gl.* Atqui complures eò se
 dejiciunt, ut suavius vivant. *Pa.* Corraso viaticulo ⁸, furtim me sub-
 duxi procul à patria. *Gl.* Quo tandem? *Pa.* In Hiberniam; illic
 factus sum Canonicus, ex horum genere, qui extimè linei sunt, in-
 time lanei. *Gl.* Apud Hibernos igitur hibernâsti ⁹? *Pa.* Non, sed
 duos menses apud hos versatus, navigavi in Scotiam. *Gl.* Quid te
 offendit apud illos? *Pa.* Nihil, nisi quod institutum illud mihi vi-
 debatur mitius, quàm pro meritis ejus, qui non uno suspendio dignus
 erat. *Eu.* Quid in Scotia designatum est? *Pa.* Illic ex lineo factus
 sum pelliceus ¹⁰ apud Carthusios. *Eu.* Homines plane mundo mor-
 tuos. *Pa.* Ita mihi visum est, cùm audirem illos canentes. *Gl.* Quid?
 canunt

P 2

te multi *Hercules*; utcunque sit, *Hercules* habitus est, inter alia, negoti-
 atorum deus, eique negotiatores vove-
 bant decimam lucri.

¹ Vide pag. 159. num. 10.

² Promontorium est in Laconia, o-
 lim naufragiis notissimum, sed isthuc
 nominat præ aliis, propter nominis
 affinitatem cum *alea*, scopuli specie,
 in quam impigit, & impingunt mul-
 ti.

³ Primum experienti; proverbial-
 lis erat locutio apud Græcos, *Ignos-
 scendum primum experienti*.

⁴ Facile percipies dictum bene, si
 recorderis Pampirum significare *om-
 nia expertum*, ad quòd respicitur.

⁵ *I was ever head and ears in love.*

⁶ *I was every where called.*

⁷ Est enim perditorum multorum
 extrema anchora, quod sic loquendo
 indicat auctor.

⁸ *Hawing packed up my Awls.*

⁹ Jucundus observetur verborum
 ludus.

¹⁰ Siquidem Carthusiani induun-
 tur veste, cujus textum interius pellis
 est.

canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? *Pa.* Propemodum sex. *Gl.* O constantiam! *Eu.* Quid illic offendit? *Pa.* Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum sani cerebri; ob solitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. *Pa.* Quo deinde devolasti? *Pa.* In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto divi Benedicti¹, qui colore vestis testantur se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste cilicium ferrent reti simile. *Gl.* O gravem corporis macerationem²! *Pa.* Hic egi menses undecim. *Eu.* Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuò? *Pa.* Quia plus illic reperi ceremoniarum, quàm veræ pietatis. Præterea, audieram esse quosdam his multo sanctiores, quos Bernardus³ ad severiorem disciplinam revocasset, pullâ veste mutatâ in candidam; apud hos vixi menses decem. *Eu.* Hic quid offendebat? *Pa.* Nihil admodum. Nam hos reperi fat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium? *δὲ τὰς χελεύνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν*⁴. Itaque decretum erat aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam esse quosdam Brigidenses⁵, homines planè cœlestes; ad hos me contuli. *Eu.* Quot menses illic egisti? *Pa.* Biduum, nec id sanè totum. *Eu.* Usque adeò placuit hoc vitæ genus? *Pa.* Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeò infaniēbam, ut facilè me præberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. *Gl.* Quid deinde? *Pa.* Ardebat animus amore sanctimonix, nec usquam satisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem⁶. Hoc signum mihi protinus arrisit;

1 Qui fundator fuit Benedictinorum ordinis anno 529, super monte Cassino in Neapolis regno, & mortuus est anno 543, ac postea in divorum numerum relatus; ordo nobilis est præ multis aliis, latissime patet, ac in plurimos ramos dividitur.

2 Ironice dicitur, hi siquidem vestibus non egent sub tali cilicio.

3 Bernardinorum ordinis fundator, anno 1113, abbas erat cœnobii Cisterciensis, at anno 1115, cum monachis suis ad Claravallum se contulit, primusque fuit abbas hujus notissimi monasterii, mortuus est anno 1153, ac postea in numerum divorum relatus est; fertur a papistis, plura miracula dum viveret patrâsse, quàm quivis alius divus, summa enim dicitur 250, ex quibus 39 in unico die peracta sint, hincque a quibusdam *Tbaumaturgus Occidentalis* vocatus est.

4 Vertantur sic hæc Græca, *Oportet testudines edere*, i. e. multum edere, *vel non edere*, persuasum enim habebant Græci, quòd si modicè ederetur testudinis caro, ventris tormina faceret; at si copiose, ventris dolores sedaret; & si pergas, videbis quid intendat per proverbium.

5 *Id est*, ex ordine sanctæ Brigidæ; Brigida autem suum ordinem Romæ instituit, diciturque accepisse regulas ab ipso Christi ore, mortua est anno 1373, & à Bonifacio nono in numerum divarum relata est, anno 1391.

6 Qui vocantur *cruciferi*, Gallice *Portecroix*. Clemens quartus caput ordinis Bononiæ in Italia constituit, at ordo in Italia abolitus est ab Alexandro septimo, anno 1656: nihilominus sunt & adhuc monasteria ejus ordinis in Belgio, Gallia, & Portugallia.

aristit; sed remorabatur electionem varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii aliâ atque aliâ figurâ variatam. Ego, nè quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verùm ipsâ re comperi, longè aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quàm in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimoniâ onustus. *Pa.* Num eò profectus es? *Pa.* Maximè. *Pa.* Unde suppetabat viaticum? *Pa.* Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percontatum fuissè. Sed nôstri proverbium, τὸ τέχνηιο πᾶσα γῆ τρίβοι¹. *Gl.* Quam artem circumferebas? *Pa.* Chiromanticam. *Gl.* Ubi eam didiceras? *Pa.* Quid refert? *Gl.* Quo præceptore? *Pa.* Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præsentia. *Gl.* Et sciebas? *Pa.* Nihil minus: sed divinabam audacter, idque tutò, videlicet priùs accepto pretio. *Pa.* An ars tam ridicula poterat alere te? *Pa.* Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cùm Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnatis prædivitis, qui natus annos septuaginta, negabat se æquo animo moriturum, nisi priùs adisset Hierosolymam. *Eu.* Ac domi reliquerat uxorem? *Pa.* Atque etiam liberos sex. *Eu.* O senem impiè pium! Atque illic redisti sanctus? *Pa.* Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quàm iveram. *Eu.* Sic, ut audio, excussus est religionis amor. *Pa.* Imò magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. *Eu.* Itâne religionem venabaris in bello? quo quid esse potest sceleratius? *Pa.* Erat sancta militia. *Eu.* Fortassis in Turcas. *Pa.* Imò sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. *Eu.* Quidnam? *Pa.* Julius² secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. *Eu.* Multarum, sed malarum. *Pa.* Ita post comperi. Et tamen hîc durius vixi, quàm in monasteriis. *Eu.* Quid tum postea? *Pa.* Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem

P 3

fugien.

1 *Quævis terra alit artem, i. e.* nulla est terra, in qua qui artem habet, non possit sibi viaticum suppetitare arte suâ.

2 Hic ille est Julianus Roveranus, qui ex animo bellicoso, ac veneratione in Julium Cæsarem, sibi *Julii* nomen indidit, cùm ad pontificatum e- vectus est, anno 1503, præterque alia plurima similia, Gallorum regem optimum, Ludovicum duodecimum, excommunicavit, ac non solùm bellum

ei indixit, sed præterea totum ejus regnum sub interdîcto posuit, propter concilia Pisæ & Cæsaroduni; præerat papa tunc exercitibus, atque pugnat in castris, hîncque Erasmus ipse, Epist. ad Bussid. de eo eleganter dicit, *Julius belligeratur, planèque Julium agit.* Ob talia, in hunc rex optimus hanc notam epigraphen sibi cœpit, *Perdàm Babylonis nomen*; hoc il ud est sanctius bellum, de quo nunc agitur.

fugientem persequeretur. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. *Eu.* Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? *Pa.* Quidni? Nihil religiosius ordinibus mendicantium: & tamen nihil similis negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multâ vident, multa audiunt: penetrant omnes domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. *Eu.* At non cauponantur. *Pa.* Sæpe nobis felicius. *Eu.* Quod genus ex his delegisti? *Pa.* Omnes formas expertus sum. *Eu.* Nulla placuit? *Pa.* Imò perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari¹. Verùm perpendebam mihi diu sudandum in choro, priusquam crederetur mihi negotiatio². Jamque cogitare cœpi de venanda abbata: sed primùm, non omnibus hîc favet Delia³, & sæpe longa est venatio. Itaque consumptis hunc in modum annis octo, cùm esset nunciata mors patris, domum reversus, ex consilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. *Gl.* Dic mihi, cùm tam subinde novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quâ potuisti servare decorum⁴? *Pa.* Quâ minus quàm hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? *Eu.* Dic nobis bonâ fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maximè probas? *Pa.* Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quàm hoc quod secutus sum. *Eu.* Multa tamen incommoda habet negotiatio. *Pa.* Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc Spartam, quæ contigit, orno⁵. Verum nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ scenam aliquam explicare. *Eu.* Imò totam fabulam, si videtur: nam habet actus non multos. *Gl.* Erit magnopere gratum. *Eu.* Ubi redissem in patriam, annum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est *præbenda*, quam vocant, satis opimi proventus⁶: accepi. *Gl.* Vulgo malè audit⁷ hoc vitæ genus. *Eu.* Mihi, ut sunt res humanæ, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honestas, benèque instructas, annuos redditus satis amplos, sodalitiū honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? *Pa.* Illic me
luxus

¹ *Id est*, tractare negotia vel census horum monachorum, quâ viâ mihi possem consiliare multa commoda, imò & divitias forsan, veluti per negotiationem.

² Credam facile, monachi enim non facile sua negotia credent, nisi suo ordini devotis.

³ Vide pag. 9. num. 5.

⁴ Vide pag. 104. num. 2.

⁵ *Id est*, fungor officiis conditionis meæ: sic veluti proverbio loquebantur Græci, hinc quod apud Euripidem, Agamemnon Menelao dicat, *Spartam nactus es, hanc gubernas*; porro erat Sparta urbs & respublica nobilissima Peloponnesi, cujus rex fuit Menelaus.

⁶ *Of a good Revenue.*

⁷ *Is ill spoken of.*

luxus offendebat, & concubinarum infamia¹; tum quod plerique istius generis odere literas. *Eu.* Ego non specto quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adjungo, si non possum alios meliores reddere. *Po.* In isto genere vixisti perpetuò? *Eu.* Perpetuò, nisi quòd interim quatuor annos primum egi Patavii². *Po.* Quam ob rem? *Eu.* Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio medicinæ, reliquum tempus theologæ. *Po.* Cur id? *Eu.* Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hætenus satis tranquillè vixi, contentus unico sacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recusaturus etiam si offeratur. *Pa.* Utinam liceret discere, quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus. *Eu.* De nonnullis possum commemorare quædam; sed video nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diverforium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huiguitio auriga*³. Unde tam miseram farcinam nactus es, lusce? *Henricus auriga*. Imò quo tu defers istud lupanar⁴, ganeo? *Hug.* Debueras istos frigidos senes alicubi effundere in urticetum, ut calescerent. *Hen.* Imò tu istum gregem cura ut præcípites alicubi in profundam lamam, ut refrigerentur; nam calent plus fatis. *Hug.* Non soleo præcipitare farcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te sex Carthusienses dejecisse in cœnum sic, ut pro candidis emergent nigri; tu interim, quasi re bene gestâ, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant curru meo. *Hen.* At mei senes egregiè sublevârunt currum meum, per totum iter perpetuò garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non soles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi seniculi boni sunt. *Hug.* Quî scis? *Hen.* Quia per eos ter tibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hug.* Ha, ha, hæ. Sic tibi boni sunt.

Π Τ Ω Χ Ο Π Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι Σ.

A R G U M E N T U M.

Franciscani πῶχπλόστοι non excipiuntur tecto a quodam pastore rusticano. Pandocheus false jocatur in illos. Vestis non odio habenda. Mors & vita Franciscanorum. De stulta gloria vestium. Monachorum vestis per se non mala. Quales debeant

P 4

1 Si quis de his dubitet, adeat regiones mere papisticas, Italiam, Hispaniam, & Portugalliam præsertim, videbit optimum morem non esse abolitum, quem taxat hic noster Erasmus.

2 Padua, urbs est Italiæ propter collegium medicum notissima.

3 Supponitur hic esse auriga alius currus prætercurrentis, & deinde fidem fieri moris vetusti, quem indi-

cavit auctor in principio hujus colloquii, cum dixit, *Non de plaustro, sed in plaustro*; de plaustro ergò sibi atrociam canunt aurigæ.

4 Supponas Huiguitionem habere mulieres in curru.

5 *Id est*, pauperes divites, quoniam Conradus & Bernardinus, qui supponuntur monachi mendicantes, habeant tamen affatim omnia.

debeant esse monachi. Vestium usus, ad necessitatem & decorum. Decorum quid. Unde tot habitus & vestium genera apud monachos.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS¹, UXOR.

Co. **A**Tqui pastorem decet hospitalitas². *Paf.* Pastor sum ovium; non amo lupos³. *Co.* At non perinde fortassis odisti lupos⁴. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris⁵? Neque enim te gravabimus cœnâ. *Paf.* Dicam, quia si conspiceretis in ædibus meis gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum⁶. Hanc soletis referre gratiam communicati hospiti. *Co.* Non omnes fumus istiusmodi. *Paf.* Sitis cujusmodi voleteis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. *Co.* Si ita stat sententia, saltem indica diversorium aliud. *Paf.* Est in hoc vico diversorium publicum. *Co.* Quod habet signum? *Paf.* In tabula pensili videbitis canem os inferentem in ollam: hoc agitur in culina⁷. Ad abacum rationalem⁸ sedet lopus. *Co.* Signum inauspicatum. *Paf.* Fruamini. *Be.* Quod genus pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. *Co.* Si non melius pascit oves, quàm nos, oportet esse parum obesâs. *Be.* In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? *Co.* Perfricanda frons⁹ est. *Be.* Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. *Co.* Admodum; sanctus Franciscus¹⁰ aderit nobis. *Be.* Pro fortuna. *Co.* Non expectabimus Pandochei responsum pro foribus, sed rectâ irrumpemus in ipsum vaporarium¹¹, nec facillè patiemur nos ejici. *Be.* O facinus impudens! *Co.* Hoc satius, quàm noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacco, cras resumpturus, ubi videbitur. *Be.* Scilicet, sic res ipsa suadet. *Pan.* Quod animantium genus hîc video? *Co.* Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. *Pan.* An Deus talibus fervis delectetur, nescio: ego mihi nolim multos esse domi. *Co.* Quam ob rem? *Pan.* Quia ad edendum & bibendum plusquam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes.

¹ Vide pag. 70. num. 1.

² Supponitur pastorem illum parochiæ, quo adventarant imminente nocte Conradus & Bernardinus, ipsis denegare hospitium in sua domo.

³ Sic loquitur, quoniam multi pastorum non amant monachos, eosque cum concionentur existiment veluti lupos qui non intrans per portam ad gregem.

⁴ Significat enim hæc vox plerumque scortum.

⁵ Subaudi nos recipere.

⁶ Id est, in concione vestra crastina apud populum pingeretis, me sicut ho-

minem in deliciis viventem propter talia: & forsan non immeritò, si respicias ad ambiguitatem quæ inest in vocibus *gallinam & pullos*, quibus significari possunt concubina & pueri.

⁷ Picta scil. in tabula pensili, quem admodum canis ipse pingitur & olla, &c.

⁸ At *ibe bar*.

⁹ Id est, abjiciendus est pudor, & induenda audacia, jam vidisti phrasim.

¹⁰ Siquidem fundator ordinis nostri, ut jam vidimus, & sic decet loqui Franciscanos.

¹¹ In Germania res transigi supponitur, ubi vaporaria plurimum in usu.

pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare eum esse virginem¹, & ille habet tot filios? *Co.* Spiritus filii sumus, non carnis. *Pan.* Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planèque melius habetis ista parte, quàm expediat nobis, qui alimus uxorem & filias². *Co.* Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus observantes³. *Pan.* Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessimè. *Co.* Quam ob rem, te quæso? *Pan.* Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitem mihi est ingratiissimum. *Co.* At laboramus vobis. *Pan.* Vultis ostendam vobis quomodo laboretis? *Co.* Ostende. *Pan.* Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam assidentem ægroto in veste Franciscana; alterâ manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægotantis⁴. *Co.* Non inciamur hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos⁵: quin eadem vestis tegit multos bonos viros. Vestis, ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriolem. Proinde iniquum est, quenquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, quâ nonnunquam uteris, esset execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos, & adulteros. *Pan.* De veste cedam, si numeretis⁶. *Co.* Rogabimus Deum pro te. *Pan.* Ego vicissim pro vobis, operam operâ pensans. *Co.* Atqui non ab omnibus accipiendum⁷. *Pan.* Cur vobis religio est contingere pecuniam? *Co.* Quia pugnat cum professione nostra. *Pan.* Itidem cum mea professione pugnat admittere gratuitum hospitem. *Co.* At nos cogit regula non contingere pecuniam. *Pan.* At mea regula diversum præcipit. *Co.* Ubi est tua regula? *Pan.* Lege versus istos:

Hospes, in hac mensa fuerint cum viscera tensa⁸,

Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Co.

¹ *Id est, eum mulierem attingisse nunquam; sed hoc suggerit auctor Pandocheo propter illud ridiculum quod de Francisco fertur, isthuc nempe, quod ad obtundendos Veneris stimulos sese in nive volutare solitus fuerit.*

² *Nimis forsitan verum quod indicat hic Pandocheus.*

³ *Ordo enim in plurimos ramos dividitur, & quidam sibi dederunt nomen Observantes, quoniam prætendunt se præ cæteris regulas fundatoris observare.*

⁴ *Quid severius in hos dixisset Calvinista? Pandocheus est, fateor, qui sic loquitur, sed hoc illi suggerit Erasmus.*

⁵ *Basiliscos.*

⁶ *I will dispense with your dress, if you pay but your reckoning.*

⁷ *Id est, non accipienda est pecunia ab his qui dare non possunt, quales nos sumus, qui ex instituto pecuniam nunquam debeamus contrectare, ut videbis mox.*

⁸ *When you have eat your belly full.*

Co. Nos non erimus tibi sumptui. *Pan.* At qui mihi non sunt sumptui, nè quæstui quidem sunt. *Co.* Deus abundè pensabit, si quid officii nobis præstiteris. *Pan.* Istis verbis non alo familiam. *Co.* Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. *Pan.* Non fert tales homines hoc vaporarium. *Co.* Itane nos ejicis, fortassis hac nocte devorandos à lupis? *Pan.* Lupus lupinam ¹ non est ², ut nec canis caninam. *Co.* Crudelis esses, si hoc faceres Turcis: quales quales sumus, homines sumus. *Pan.* Surdo canitis. *Co.* Tu molliter foves corpus tuum, nudus ³ recubans post vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam si parcant lupi. *Pan.* Sic vixit Adam in paradiso. *Co.* Vixit, sed innocens. *Pan.* Et ego innocens. *Co.* Fortassis detracta syllaba prima ⁴. At vide, si tu nos nunc extrudis è paradiso ⁵ tuo, nè Deus te non recipiat in suum. *Pan.* Bona verba. *Ux.* Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa: patere hos hac nocte tecto nostro uti: sunt viri boni, senties quæstum hinc fieri uberiorem posthac. *Pan.* Ecce deprecatricem; suspicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, *viri boni* ⁶. *Ux.* Hau: non ita est, sed cogita quoties peccaris aleâ, temulentia, rixis, pugnis; saltem hac elemosynâ redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adesse morienti. Scurras & faniones recipis sæpenumero; & hos extrudis? *Pan.* Unde ista concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. *Ux.* Id quidem fiet. *Be.* Mitescit, & sumit indusium ⁷ lineum, spero fore rectè. *Co.* Et mensam insternunt pueri. Benè habet, quòd nulli veniunt hospites; alioqui nobis erat exulandum. *Be.* Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiscum lagunculam vini, & agni coxam assam: alioqui hîc, ut video, ne fœnum quidem impertisset nobis. *Co.* Jam accubere pueri; adjungamus nos in mensæ partem, sic tamen, nè cui incommodemus. *Pan.* Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. *Co.* Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. *Pan.* Frequentius quàm vellem. *Co.* Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deferet suos. *Pan.* Audivi vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet ⁸ per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut

1 Subauditur *carnem*.

2 Edit. Proverbialis autem locutio hæc est, *Canis caninam non est*.

3 *Id est*, depositâ veste tuâ, nos vero nunquam deponimus nostram, at in ea recubamus.

4 Nocens ergo, *i. e.* multorum criminum reus.

5 Domo tua.

6 Quoniam potest significare, quod hi, de quibus agitur, sint homines

validi, & robusti, qui se viros præstant mulieribus, & non amat Pandocheus, quod uxor talia cogitet de his, hinc responsum uxoris, *Hau: non ita est, i. e.* non cogito de his rebus.

7 *His linen frock*, scil. ut adhibeat manus alicui rei faciendæ, vel accumulabat cum suis.

8 Matt. x. 9. Marc. vi. 8. & Luc. ix. 3. sed hæc respiciebant tempus illud, at fati bene in Pandocheo.

ut video: nec panes modo circumfertis, verùm etiam vinum, & delicias carnum. *Co.* Fruere nobiscum, si libet. *Pan.* Meum vinum ad istud collatum, vappa est. *Co.* Gusta & de carnibus; nobis enim superest. *Pan.* O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & lardum rancidum. *Co.* Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostrâ nihil refert, quibus vescamur. *Pan.* Cur igitur non circumfertis caules & vappam? *Co.* Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. *Pan.* Gratis pransi? *Co.* Maximè. - Imò gratias etiam egerunt, & abeuntes his apophoretis onerârunt. *Pan.* Unde venitis? *Co.* E Basilea¹. *Pan.* Hui, è tam longinquo? *Co.* Sic est. *Pan.* Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulatio, sine armis, sine comætu? *Co.* Vides qualecunque vestigium Evangelicæ vitæ. *Pan.* Mihi videtur erroneum vita, qui vagantur cum reticulo². *Co.* Tales erronei erant apostoli: talis erat & Dominus Jesus. *Pan.* Nôstis artem chiromanticam? *Co.* Nihil minus. *Pan.* Unde igitur suppetit victus? *Co.* Ab eo, qui promisit. *Pan.* Quis ille? *Co.* Qui dixit, *Nolite esse solliciti; hæc omnia adjicientur vobis*³. *Pan.* Promisit, sed quærentibus regnum Dei. *Co.* Id facimus pro virili⁴. *Pan.* Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique suppetisse victum; vos nihil tale potestis. *Co.* Possemus, si similes essemus apostolis, & si res posceret miraculum. At miracula data sunt ad tempus incredulis⁵; nunc nihil opus, nisi piâ vitâ. Et sæpe felicius est ægrotare, quàm valere: sæpe felicius mori, quàm vivere. *Pan.* Quid igitur vos facitis? *Co.* Quod possumus? pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi se dederit occasio: nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus pastores mutos: si non datur prodesse, damus operam nè quem lædamus moribus & linguâ. *Pan.* Utinam cras velis nobis concionari.

Nam

¹ *Basili*, urbe notissima apud Helvetios, ubi diu vixit auctor, itemque mortuus et sepultus est.

² Sacculum certe circumferunt monachi, ut potuisti jam observare, ubi ponant necessaria, panem, & carnes præsertim: sed quod sit sacculus iste ad modum retis intertextus, non observavi, neque omnes mendici talem reticulum nunc circumferunt, sed tempore Horatii res erat vulgarissima inter mendicos, & operarios, ut patet Sat. i. l. 47. *Ut, si reticulum panis, venales inter, onusto forte webas bumero.* Hac voce propterea usus est auctor ergo.

³ Matt. vi. 33.

⁴ Subauditur *parte*, ut alibi vidisti.

⁵ Sic loquitur Scriptura, ratio, experientia, & protestantium corpus, ad vulgo pontificii non sic, qui etiam adhuc sua miracula nobis jactant; videtur ergo hic Erasmus oblitus, Franciscanum loqui, nimiumque ipse ex sententia loquutus, utpote judicans nulla miracula à monachis patrata, vel ab ordinum eorum fundatoribus, quantumvis jactentur in Legendis; ut aliquando bona & vera profertur monachi, sicut & hic Conradus persæpe.

Nam dies est apud nos festus. *Co.* Cui divo? *Pan.* Antonio ¹. *Co.* Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? *Pan.* Dicam; abundat hic vicus subulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, Antonio delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, nè sæviat neglectus ². *Co.* Utinam verè colerent illum! *Pan.* Quo pacto? *Co.* Sanctissimè coluit divos, quisquis imitatus est. *Pan.* Totus hic vicus cras perstrepet comotationibus, saltationibus, lusibus, rixis, & pugnis. *Co.* Sic ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius non sævit in homines ipso peccore stultiores. Qualem habetis pastorem? mutum, ac malum? *Pan.* Qualis sit aliis, nescio; mihi optimus est: nam hîc potat totos dies; neque quisquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abesse. *Co.* Nos experti sumus parum commodum ³. *Pan.* Quid audio? salutâstis hominem? *Co.* Ambivimus apud illum hospitium ⁴; ille non aliter quàm lupos abegit à limine, & huc jussit abire. *Pan.* Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adesse, quòd sciret vos hîc futuros. *Co.* Estne mutus? *Pan.* Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenuè boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. *Co.* Estne peritrus Sacrarum Literarum? *Pan.* Ait se peritissimum: sed quicquid talium rerum didicit, didicit in secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, qualis est populus, talis est sacerdos, & planè nacta est suum patella ⁵ operculum. *Co.* Fortasse non dabit locum concionaturo. *Pan.* Dabit, ad me recipio; sed hac lege, nè quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. *Co.* Rei malæ assueverunt, qui hoc solent: ego clam admoneo pastorem, si quid offendit: quod superest, episcoporum est munus. *Pan.* At tales aves huc rarò devolant. Equidem video vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant vos esse malos, quòd sic vestiamini. *Co.* Unde id? *Pan.* Nescio, nisi quòd tales multi comperiantur. *Co.* Multi hoc ipso judicant nos esse sanctos, quòd sic vestiamur: peccant utrique; sed tamen humaniùs peccant, qui ex veste benè de nobis suspicantur, quàm qui malè. *Pan.* Esto sanè. Sed quæ tandem utilitas tot discriminum? *Co.* Quid tu censes? *Pan.* Mihi quidem nulla videtur,

¹ Eremitæ, qui mortuus est in Thebaide Ægypti anno 356. cuique quanquam in numerum divorum nunquam relatus sit, papistarum vulgus tamen tutelam porcorum ascribit, festumque ejus observat, Januarii decimo septimo.

² Sic pagani olim de suis divis, sic

hodie nationes quædam remotæ à nobis & barbaræ, de diabolo seu malo genio, quem colunt præ metu.

³ Not very hospitable.

⁴ We desired him to let us lodge in his house.

⁵ Jam proverbium vidisti.

videtur, nisi in pompis, aut in bellis; in pompis ¹ enim circumferuntur variae personae, sanctorum, Judaeorum, ethnicorum: has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hoc praestaret cultuum varietas, ut suum quaeque vexillum copiae sequerentur, neque feret ordinum confusio. *Co.* Pulchrè dicis, & haec vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Caesare ² Christo. Verùm in veste tria spectanda sunt. *Pan.* Quae? *Co.* Necessitas, usus, & decorum. Cur sumimus cibum? *Pan.* Nè pereamus fame. *Co.* Sic aliquando sumenda vestis, nè pereamus frigore. *Pan.* Fateor. *Co.* Hoc melius praestat haec vestis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & scapulas, unde plurimum est periculi. Usus postulat varia vestium genera. Equitatus convenit brevis, quiescenti longa; in aestate tenuis, in hyeme densa. Sunt Romae, qui singulis diebus ter commutant vestem: mane sumunt duplicatam pelliculis, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub noctem aliquanto crassiore. Verùm non omnibus suppetunt mutatoria ³: proinde haec vestis reperta est, una ad plurimos usus accommodata. *Pan.* Quí sic? *Co.* Si flat boreas, aut si fervet sol ⁴, adducimus cucullam: si calor offendit, demittimus in tergum; si quiescendum est, demittimus vestem; si ambulandum, subducimus, aut succingimus etiam. *Pan.* Non pessimè sapuit, quisquis hoc invenit. *Co.* Est autem hoc ad benè vivendum praecipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus; alioqui si deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quae una tot commoditatibus subserviret. *Pan.* Assentior. *Co.* Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bonâ fide, si tu fumeres uxoris tuae vestem, nonne dicerent omnes te facere praeter decorum? *Pan.* Dicerent me insanire. *Co.* Quid tu diceres, si illa fumeret vestem tuam? *Pan.* Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam bonis ⁵ fustibus. *Co.* Atque nihil refert, quâ veste utaris. *Pan.* Hic plurimum refert. *Co.* Nec mirum. Nam & ethnicorum leges puniunt virum ac feminam, si diversi sexus cultum sumpserint ⁶. *Pan.* Nec injuriâ. *Co.* Age, quid si senex octogenarius fumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati; aut contra, si juvenis fumeret vestem senis, nonne dicant omnes rem esse fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulae, & contra? *Pan.* Admodum. *Co.* Itidem, si laicus sumat cultum

¹ Processionibus; quae quales sint apud pontificios omnibus notum fere.

² Imperatore.

³ *Every body hath not such change of garments.*

⁴ Nihil subsequentibus facilius intellectu, iis qui tales vestes viderunt, vel norunt bene per delineationem, aliis verò pluribus verbis opus esset,

ut perfecte intelligant.

⁵ Sic loquimur & linguis vernaculis.

⁶ Plurimi imperatorum, imò & Tiberius ipse, ut videre est apud Tacitum, Annal. iii. fecerunt de ea re leges, ac praesertim Deus ipse Deut. xxii,

tum sacerdotis, contra sacerdos laici. *Pan.* Uterque faceret indecorè. *Co.* Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut sacerdos privatus episcopi, num faceret indecorè? *Pan.* Scilicet. *Co.* Quid si civis sumeret cultum militis; plumas, cæteraque stultitiæ Thraſoni-cæ¹ insignia? *Pan.* Rideretur. *Co.* Quid si inter milites Anglus gestaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram²? *Pan.* Faceret impudenter. *Co.* Quid itaque miraris nostrum hunc cultum? *Pan.* Quid interfit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, scio: quid interfit inter monachum ac non monachum, nescio. *Co.* Quid interest inter pauperem & divitem? *Pan.* Fortuna. *Co.* Et tamen indecorum esset, si pauper imitaretur cultum divitis, *Pan.* Verum, ut nunc ferme coluntur divites. *Co.* Quid inter fatuum & sapientem? *Pan.* Aliquanto plus quàm inter divitem & tenuem. *Co.* Nonne moriones aliter vestiuntur, quàm qui sapiunt? *Pan.* Nescio quid vos deceat, attamen vester cultus non multum abest ab illorum cultu, si quis addat auriculas & tintinnabula³. *Co.* Hoc planè deest; & fumus hujus mundi moriones⁴, si modo verè fumus quod profitemur. *Pan.* Quid vos sitis, nescio: illud scio, multos esse moriones, gestantes auriculas & tintinnabula, qui plus sapiunt iis, qui gestant pilea suffulta pellibus, epomides⁵, reliquaque sapientum insignia. Itaque mihi stultissimum videtur, sapientiam profiteri veste potius, quàm ipsa re. Vidi quendam plusquam morionem, qui gestabat vestem usque ad talos demissam, epomidem magistri nostri⁶; aderat & vultus, qui videri possèt gravis theologi; disputabat apud omnes non sine specie gravitatis; magnatibus autem non minus erat jucundus, quàm quivis alius morio, cùm stultitiæ genere superaret omnes. *Co.* Quid igitur tu postulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo vestem? *Pan.* Fortassis hoc postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste quicquid est in animo⁷. *Co.* Urges tu quidem, sed tamen arbitror non sine causa vestem suam additam morionibus. *Pan.* Ob quam? *Co.* Ne lædantur à quoquam, si quid imprudenter dixerint, aut fecerint. *Pan.* Non dicam interim, quòd ista res quovis irritat potius ad lædendum, adeò ut frequenter è stultis fiant infani. Nec video cur, cùm bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio, qui sceleratiora commiserit, præsidio

¹ Jactantes de re bellica; Thraſo enim miles et vanus & gloriosus in Terentio.

² Gestamus enim nos rubram crucem in albo, Galli albam in rubro, Helvetii vero nigram in rubro.

³ Vidisti jam moriones sic adornari.

⁴ Id est, stulti quoad res hujus mundi.

⁵ Hæc sunt enim doctorum insignia apud Germanos præfertim.

⁶ Id est, propter quam ei daretur titulus doctoris vel magistri nostri, hinc Gallicum isthuc notre maître.

⁷ Libere loquitur,

præsidio stultitiæ finatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu à cæteris? Nàm si quævis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret piscatorem aliter vestiri quàm piscatorem, calcearium aliter quàm vestiarium, aliter pharmacopolam quàm cœnopolam ¹, aliter aurigam quàm nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini quàm reliqui sacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? *Co.* Olim monachi nihil aliud eramus, quàm purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc interest inter frugalem & probum virum, suis manibus alentem familiam, & inter Snaphanum ² ex prædationum reditu jaçantem sese: post Romanus pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quæ nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualis qualis est, non puduit aliquando cardinales & summos pontifices ³. *Pan.* At tandem decorum illud unde fumitur? *Co.* Nonnunquam ex ipsarum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergore bubulo sic vestiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? *Pan.* Ridiculum sanè. *Co.* Rursum si quis vestem haberet, quæ faciem ac manus tegetet, pudenda ostenderet? *Pan.* Multo absurdus. *Co.* Ob id notati sunt ab ethnicis quoque scriptoribus, qui multicia ⁴ fumerent foeminis etiam indecora. Verecundius enim est, nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quàm uti veste pel lucente. *Pan.* Ego puto totum hoc de cultu pendere à consuetudine ac persuasione mortalium. *Co.* Qui sic? *Pan.* Non multi sunt dies, quod hîc diversati sunt, qui se prædicarent peragrâsse varias regiones nuper inventas, & quas in præcorum cosmographorum picturis desideramus ⁵. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam cœli tem peratissimi, ubi summi dedecoris loca habebatur tegere corpus ⁶. *Co.* Isti fortassis belluarum ritu vivebant. *Pan.* Imò, ut aiebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius quàm horam etiam singulis diebus. *Co.* Quid operis faciebant? *Pan.* Evellebant radicem genus, quod illis tritici loco est ⁷, & tritico tum gratius, tum salubrius; quo peracto redeunt

1 Qui vendit vinum.

2 Latina vox non est, sed Germanica, *Snapphan*, i. e. *prædo*. Hoc sciebat auctor optimè.

3 Plurimi enim ex Franciscanorum ordine facti sunt cardinales, imò & papæ.

4 His etenim utebantur meretrices, & homines effeminati, quos carpit Juvenalis, Sat. ii. 65. *Sed quid non facient alii, cum tu multicia sumas?*

5 Quidni? cum antiquis essent ignotæ.

6 Quam insulam intendat, nescio,

at scio benè permultas esse ubi vestes in usu non sunt.

7 Videtur in plurimis Asiæ & Africae, sed Americae præsertim, regionibus, ad duo subsequenta negantur, scil. quod sit gratius & salubrius tritico; radix ex qua (succo extracto, qui venenum est) fit panis, radix Gallicæ vocatur *Manioc*, panis de la *Cassave*, Anglice *Cassave-bread*, at longe abest (saltem Europæanis palatis & stomachis) quod talis panis æque sit gratus & salubris, ac ille qui factus est ex tritico.

redeunt ad suum quisque negotium, & quod cuiusque libitum est animo, faciunt. Sanctè educant liberos, vitant & puniunt flagitia, sed nullum acerbius quàm adulterium. *Co.* Quo supplicio? *Pan.* Fœminis ignoscitur; datur hoc sexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna est, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto¹. *Co.* O grave supplicium²! *Pan.* Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. *Co.* Ubi contemtor quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem, aut homicidam, afficere extremâ ignominia, nonne satis esset, si præcideret illi interulam³ supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret; caligas diversis coloribus variegaret: vestem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novaculâ, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quàm si morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabilis! Et tamen sic ultro sese ornant milites⁴, ac sibi placent: & reperiunt quibus hoc pulchrum videatur, cum nihil possit esse infanias. *Pan.* Imò non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. *Co.* Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? *Pan.* Prorsus. *Co.* Atqui quod nos miramur, etiam longè infanias est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum, quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud fanos & cordatos semper decorum est: ac rursus indecorum, quod apud omnes qui sapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt fœminas onustas longâ vestis coronide⁵, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta consuetudo, ut non sit huic aut illi liberum mutare quod receptum est⁶. *Pan.* Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? *Co.* Equidem arbitror simplicius & Christianius, non æstimari quen-

¹ Certum est quosdam peregrinatores hæc de quibusdam populis narrasse, sed an vera dixerint, mihi in dubio est.

² Ironice.

³ Intelligas omne vestis genus, quod hanc partem tegit.

⁴ Hyperboles & αὐξήσεως hinc parumper, fatendum tamen militare genus hominum non admodum dissimiliter adornatum fuisse Erasmi tempore,

in quo magis quàm nunc ejus ornatus à vulgari diversus erat.

⁵ Anglice, *The train of the gown*; Gallice, *La queue*, i. e. cauda, *the tail*, mos fastuosus viget adhuc apud nos, & reliquas politiores Europæanas nationes, in aula scilicet & ceremoniabilibus.

⁶ More, scilicet.

quenquam ex cultu, modo sit honestus ac decorus. *Pan.* Cur igitur vos non abjicitis cucullas? *Co.* Cur apostoli non statim vescebantur cibis quibuslibet? *Pan.* Nescio: dic tu. *Co.* Quoniam obstabat invicta consuetudo¹. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multoque usu confirmatum, inveteravit, ac velut in naturam abiit, subito tolli sine magna pernicie tranquillitatis humanæ non potest: sed ita paulatim submovendum est, quemadmodum ille revulsi pilos caudæ equinæ². *Pan.* Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: tot discrimina quis ferat³? *Co.* Hoc malum usus invexit, qui nihil non invehit. Benedictus⁴ non commentus est novum cultum, sed is quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibusdam verterunt rem in superstitionem. Nónne videmus & hodie quosdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magis est diversus à cultu horum temporum quàm meus cultus abest à tuo? *Pan.* Videmus. *Co.* Itaque cùm hunc cultum vides, vides reliquias prisca seculi. *Pan.* Ergo nihil habet aliud sanctimonix cultus vester? *Co.* Nihil profus. *Pan.* Quidam⁵ jactant istos cultus præmonstratos divinitus à diva Virgine matre. *Co.* Ista sunt hominum somnia. *Pan.* Sunt qui desperent se posse à morbo revalescere, ni vestiantur cultu Dominicano⁶; imò, qui nè sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. *Co.* Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitiosi. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quàm in militari. *Pan.* At minor est plumarum varietas in avibus, quàm in vobis cultus. *Co.* An non itaque pulchrum est imitari naturam? sed pulchrius vincere. *Pan.* Utinam vinceretis & rostrorum varietate⁷!

Q

Co.

1 Rectius & planius, ni fallor, propter infirmitatem omnem fere Judæorum, quibus apostoli nolebant esse scandalo, quosque sperabant sic faciliùs pertrahere ad Christianismum.

2 Alluditur ad notam de Sertorio ex Plutarcho historiam. Cùm enim Sertorius proscrizione Syllæ exularet, fecissetque sese Lusitanorum ducem, duos equos, alterum infirmum, alterum validum, pilis caudæ expilandos proposuit, priorem valido juveni, posteriorem infirmo seni; juveni res non successit, utpote qui uno conatu omnes pilos voluit evellere: at seni res successit bene, siquidem singulos pilos totidem quantumvis infirmis conatibus facile evulsi; consequentia ex hac historia facile deducitur.

3 Sine dubio; attamen mihi facile persuaderem, scenam fore jucundissimam, si omnium omnino simul haberemus coram oculis specimina, vel per momenti spatium.

4 Jam vidisti Benedictum & Franciscum, & vera sunt quæ hic de eorum vestitu dicuntur.

5 Dicendum erat forsitan *multi*, plurimi enim ex his ordinibus auctores, at fundatori posteriores, talia jactant in scriptis, tantum mendaciorum partium zelus incautus suggerit hominibus.

6 Vide pag. 8. num. 6.

7 Ad nasum vel os respicit, vel ambo, quodcunque sit, dignum est Pandocheo votum, & scenam miram Christiano mundo offerret.

Co. Sed age, varietati quoque patrocinator, si pateris. Nónne aliter vestitur Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? *Pan.* Scilicet. *Co.* Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexûs, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. *Pan.* Credo. *Co.* Hinc nata est & nostra varietas. Dominicus sumpsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à rusticis ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciscus à agricolis diversæ partis: atque idem de cæteris. *Pan.* Proinde, quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. *Co.* Imò peiores vobis, qui parum piè viventes, gravius offendamus animos simplicium. *Pan.* Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? *Co.* Habes ¹, ô bone; vide ut serves: quære à susceptoribus ² tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Evangelicam professus sis? Desideras hominem patronum, qui patronum habeas Jesum Christum? Cùm duceres uxorem, nihil professus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & senties te plus habere sarcinæ, quàm si Francisci regulam ³ professus esses. *Pan.* Creditne ullum pandocheum ingredi cœlum? *Co.* Quid ni? *Pan.* Multa fiunt ac dicuntur in hac domo, quæ parum respondent Evangelio. *Co.* Quæ? *Pan.* Alius bibit plus fatis, alius obscenè loquitur, quidam rixantur, quidam obtreçant: denique an cætera sint casta, nescio. *Co.* His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certè nè alas quæstûs causa hæc mala, neve accerfas. *Pan.* Nonnunquam parum bonæ fidei sum in vino. *Co.* Quî sic? *Pan.* Ubi sensero illos plus fatis incalescere, largiter aquam admisceo ⁴. *Co.* Istud quidem levius est, quàm si quibuslibet vendas vinum periculosis medicamentis infectum. *Pan.* Dic mihi seriò, quot dies fuisti in hoc itinere? *Co.* Mensem ferme. *Pan.* Quis interim vos curat? *Co.* Nónne benè curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? *Pan.* Sæpenumero. *Co.* Tu non habes nisi unam uxorem, nos centum; tu non nisi unicum patrem, nos centum; tu non nisi unicam domum, nos centum; tu non nisi paucos liberos, nos innumeros; tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. *Pan.* Quî sic? *Co.* Quia latius se porrigit cognatio Spiritûs, quàm carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, & experimur verum quod pollicitus est. *Pan.* Næ tu mihi præbuisi sat lepidum convivam: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quàm pastoris mei computationem. Cras dignaberis

ris

¹ Regulam scil. præsertim, & videbis quam, si pergas.

² Quos, nunc patrinos & matrinus vocant, qui spondent pro pueris bap-

tizatis.

³ Verum, si Francisci regula liberet à regula Christi.

⁴ Sincere dictum.

ris aliquid dicere populo, Et si posthac continget te hac facere iter, scito tibi hîc paratum locum. *Co.* Quid si alii¹ veniant? *Pan.* Non erunt ingrati, modo tui similes. *Co.* Meliores, uti spero. *Pan.* Verum inter tam multos malos, quomodo dignoscam bonos? *Co.* Dicam paucis, sed in aurem. *Pan.* Dic. *Co.*² Meminero; & faciam.

ABBATIS ET ERUDITÆ.

ARGUMENTUM.

Abbas quidam heroinam domi suæ invisens, eam offendit libros Latinè Græcèque scriptos legentem. Disputatur unde suavitas vivendi permanat; viz. non à voluptatibus extrariis, verum à studiis sapientiæ. Stultus abbas non vult monachos suos esse eruditos, nec habet ille librum aliquem in cubiculo. Piæ mulieres in Sacris olim Literis exercitatissimæ. Monachi literarum otores; luxui, otio, venationibus, aleæque dediti, ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens extimulantur.

ANTRONIUS³, MAGDALIA⁴.

An. **Q**UAM hîc ego supellectilem video? *Ma.* An non elegantem? *An.* Nescio quàm elegantem, certè parum decoram & puellæ & matronæ. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Quia librorum plena sunt omnia. *Ma.* Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidisti libros in ædibus heroinarum? *An.* Vidi, sed Gallicè scriptos: hîc video Græcòs & Latinos. *Ma.* An soli Gallicè scripti libri docent sapientiam? *An.* Sed decet hoc heroinas, ut habeant quo delectent⁵ otium. *Ma.* An solis heroinis licet sapere, & suaviter vivere? *An.* Malè connectis, sapere, & suaviter vivere: non est muliebre sapere; heroinarum est suaviter vivere. *Ma.* Nónne omnium est benè vivere? *An.* Opinor. *Ma.* Qui potest autem suaviter vivere, qui non vivat benè? *An.* Imò qui potest suaviter vivere, qui vivat bene? *Ma.* Ergo tu probas⁶ eos, qui vivunt malè, modò suaviter? *An.* Arbitror illos benè⁷ vivere, qui vivunt suaviter. *Ma.* Sed ista suavitas unde proficiscitur; è rebus extrariis, an ex animo? *An.* E rebus extrariis. *Ma.* O subtilem abbatem, sed crassum philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? *An.* Somno⁸, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecuniâ, honoribus.

Q²

Ma.

1 Monachi scil. ex nostro ordine.

2 Recte, quod in aurem dicat, vel potius nihil dicat, etenim certum signum dare, quo bonos à malis dignoscas, non admodum in promptu, hæc erat sine dubio auctoris nostri sententia, & ratio cur signum, quo dignoscantur, non dederit, paucos bonos esse iudicans.

3 *Id est*, stupidus, ignarus, & prægrandi corpore; qualis hic supponitur, ex proverbiali locutione ἀντρονίου ὄντος, *Antronus asinus*, hinc quod Antrón urbs esset Thessaliæ, in cuius territorio asini alebantur prægrandes.

4 Magnifica, i. e. Nobly spirited woman.

5 Supponit libros Gallicè scriptos non esse ad scientiam, quod tunc verum fatis.

6 Comprobas?

7 Si per *suaviter* non intelligeret, in deliciis plerumque divinâ lege prohibitis, non à vero aberraret.

8 Digna tali præfule sententia, multa alia non absimilia videbis; sic nostro Erasmo lubuit tales præfules irridere, qui certè nimis frequentes sunt in ecclesiâ Romana.

Ma. Verum, si istis rebus Deus addiderit sapientiam, num vives suaviter? *An.* Quid appellas sapientiam? *Ma.* Hoc est, si intelligeres hominem non esse felicem, nisi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorum reddere, neque meliorem. *An.* Valeat ¹ ista quidem sapientia. *Ma.* Quid si mihi suavius sit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi suaviter vivere? *An.* Ego non viverem. *Ma.* Non quæro, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. *An.* Ego nolim meos monachos frequentes esse in libris. *Ma.* At meus maritus hoc maximè probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? *An.* Quoniam experior illos minus morigeros: respondent ex Decretis ², ex Decretalibus ³, ex Petro, ex Paulo ⁴. *Ma.* Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? *An.* Quid illi doceant, nescio ⁵: sed tamen non amo monachum responsatorem: neque velim quæquam meorum plus sapere, quam ego sapiam. *Ma.* Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quam plurimum sapias. *An.* Non est otium. *Ma.* Qui sic? *An.* Quia non vacat. *Ma.* Non vacat sapere? *An.* Non. *Ma.* Quid obstat? *An.* Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, cultus aulae ⁶. *Ma.* Itane ista tibi sunt potiora sapientiâ? *An.* Nobis sic usu venit. *Ma.* Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter ⁷ hanc potestatem tibi daret, ut possis & monachos tuos, & te ipsum, vertere in quodcumque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipsum in equum? *An.* Nequaquam. *Ma.* Atqui sic vitares, ne quis plus te uno saperet. *An.* Meâ non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. *Ma.* An hominem esse censeres, qui nec sapiat, nec velit sapere? *An.* Mihi sapio. *Ma.* Et sibi sapiunt sues ⁸. *An.* Videre mihi sophistria ⁹ quæpiam, ita argutaris. *Ma.* Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc displicet supellex? *An.* Quia fufus & colus sunt arma muliebria. *Ma.* Nonne matronæ est administrare rem domesticam, erudire liberos? *An.* Est. *Ma.* An rem tantam existimas administrari posse sine sapientia! *An.* Non arbitror. *Ma.* At hanc sapientiam docent me libri. *An.* Ego domi habeo sexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo ¹⁰. *Ma.* Benè itaque prospectum est monachis illis. *An.* Feram ¹¹ libros,

¹ Id est, farevel to.

² Conciliorum scilicet.

³ Quæ sunt veluti ecclesiæ Romanæ canones.

⁴ Id est, ex Scriptura ipsa, quæ non aridet tali præfati.

⁵ Bella confessio.

⁶ Talem morem cum sale jucundissimo taxavit des Preaux, his duobus Gallicis versibus, *Mais à l'ambition*

d'opposer la prudence, c'est aux prelates de cour prêcher la résidence.

⁷ Sic loquuntur purissimæ Latinitatis auctores.

⁸ Proverbialis est locutio intellectus facillima.

⁹ Vide pag. 125. num. 6.

¹⁰ Bellè.

¹¹ Subaudi, te habere, vel legere.

libros, non fero Latinos. *Ma.* Quapropter? *An.* Quia non convenit ea lingua fœminis. *Ma.* Expecto causam. *An.* Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam¹. *Ma.* Ergo nugacissimis fabulis pleni libri Gallicè scripti faciunt ad pudicitiam? *An.* Aliud est. *Ma.* Dic istud, quicquid est, apertè. *An.* Tutiores sunt à sacerdotibus², si nesciant Latine. *Ma.* Imò isthinc minimum est periculi vestrà operâ. Quandoquidem hoc agitis sedulò, nè sciatis Latine. *An.* Vulgus ita sentit, quia rarum & insolitum est, fœminam scire Latine. *Ma.* Quid mihi citas vulgum, pessimum benè gerendæ rei auctorem? Quid mihi consuetudinem, omnium malarum rerum magistram? Optimis assuescendum: ita fiet solitum, quod erat insolitum; & suave fiet, quod erat insuave; fiet decorum, quod videbatur indecorum. *An.* Audio. *Ma.* Nónne decorum est fœminam in Germania natam discere Gallicè? *An.* Maximè. *Ma.* Quam ob rem? *An.* Ut loquatur cum his, qui sciunt Gallicè. *Ma.* Et mihi putas indecorum, si discam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consultoribus? *An.* Libri adimunt multum cerebri fœminis, cùm alioqui parum illic superfit. *Ma.* Quantum vobis superfit, nescio; certè mihi quantumcumque est, malim in bonis studiis consumere, quàm in precibus sine mente³ dictis, in pernoctibus conviviiis, in exhauriendis capacibus patetris. *An.* Librorum familiaritas parit insaniam. *Ma.* An colloquia combibonum, scurrarum, & fannionum, tibi non pariunt insaniam? *An.* Imò depellunt tædium⁴. *Ma.* Qui fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi pariant insaniam? *An.* Sic aiunt. *Ma.* At aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempestiva convivium, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentibus affectus pepererunt insaniam? *An.* Ego sanè nollem uxorem doctam. *Ma.* At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam & illum mihi, & me illi chariorem, reddit eruditio. *An.* Immenfis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. *Ma.* Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior, an sapientior? *An.* Si citra laborem contingeret, sapientior⁵. *Ma.* Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita⁶; & tamen quicquid paratum est, quantivis laboribus comparatum est, hic relinquendum est: cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam committatur? *An.* Frequenter audivi vulgò dici, fœminam sapientem

Q 3

bis

¹ Respicit ad plurimas doctas, quæ non fuerunt admodum castæ, & quarum caput censenda Sappho; at fuerunt multæ doctæ & castæ simul.

² Quoniam sacerdotes tunc eis possent dicere plurima, ab aliis non intellecta, at sic taxantur vel ipsi sacer-

dotes.

³ Isthuc observâ.⁴ Perge, præsul.⁵ Supple Mallet mori sapientior.⁶ Secundum notissimum dictam.

Dii laboribus omnia vendunt.

bis stultam esse. *Ma.* Isthuc quidem dici solet, sed à stultis. *Fœmina*, quæ verè sapit, non videtur sibi sapere; contra, quæ, cum nihil sapiat, sibi videtur sapere, ea demum bis stulta est. *An.* Nescio quomodo fit, ut quemadmodum clitellæ non conveniunt bovi¹, ita nec literæ mulieri. *Ma.* Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quàm mitra² asino, aut sui. Quid sentis de Virgine matre? *An.* Optimè. *Ma.* Nonne versabatur in libris? *An.* Versabatur; at non in istis. *Ma.* Quid igitur legebat? *An.* *Hœras* canonicas³. *Ma.* Ad quem usum? *An.* Ordinis Benedictini. *Ma.* Sit ita sanè⁴. Quid Paula⁵ & Eustochium⁶? nonne versabantur in Sacris libris? *An.* Verum isthuc nunc rarum est. *Ma.* Sic olim rara avis⁷ erat abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim principes & Cæsares eruditione non minus quàm imperio præminebant. Neque tamen usque adeò rarum est, quàm tu putas: sunt in Hispanja, sunt in Italia, non paucæ mulieres apprimè nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: sunt in Angliâ Moricæ⁸, sunt in Germania Bilibaldicæ & Blauretice. Quòd nisi caveritis vos, res eò tandem evadet, ut nos præsideamus in scholis theologicis, ut concionemur in templis: occupabimus mitras vestras. *An.* Ista Deus avertat. *Ma.* Imò vestrum erit hoc avertere. Quod si pergetis, ut cœpistis, citiùs anseres⁹ concionaturi sint, quàm vos mutos pastores ferant. Videtis jam inverti mundi scenam: aut deponenda est persona¹⁰, aut agenda sunt suæ cuique partes. *An.* Unde incidi in hanc fœminam? Si quando vides nos, ego te suavius accipiam. *Ma.* Quibus modis? *An.* Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus¹¹. *Ma.* Mihi quidem jam nunc ridere libet¹².

EPI-

¹ De non congruentibus dicitur proverbio, ut *clitellæ bovi*. Angl. *As a Sow doth a fide-saddle*.

² Quoniam abbates censu & auctoritate distincti, mitras habent, sicut episcopi, & hic abbas supponitur indoctus æque ac asinus.

³ Preces sunt quædam, quas ex canonibus ecclesiæ Romanæ præ vulgo religiosi legere debent, ad certas horas, sed sic loquentem inducit Erasmus abbatem, ut crassam ejus indicet ignorantiam; hæ preces enim nullo modo in usu beatæ Virginis tempore, utque res magis palam fiat, subjungitur ordinis Benedictini, cujus fundator Benedictus natus est, ut jam vidimus, 500 annos post Virginem, utque totum reddatur insulsus tandem, responsum est quæstioni *ad quem usum*.

⁴ Plusquam ironice.

⁵ Quæ, mortuo marito, facultates in egenos erogabat, totamque se li-

teris dabat.

⁶ Filia fuit hujus Paulæ eruditissima, Hieronymoque charissima; hinc concludas eorum tempus.

⁷ Res; ex Juvenali locutio, Sat. vi. 164. *Rara avis in terris, nigroque similis cygno*.

⁸ Nota nobis hæc peroptime, nam *Margareta Moor* cancellarii nostri filia, præ pietate in patrem, & literarum studio; duas sequentes mihi ignotas fateor, in causa sunt forsan Latina nomina mirum in modum genuina nomina propria immutantia.

⁹ *Id est*, nos mulieres eruditæ, quas vos anseres vocatis.

¹⁰ *The mask*.

¹¹ Complectur his hujus abbatis character, & sub eo omnium præsulum in ignorantia versantium, & delictis deditorum.

¹² Scil. cum videam in te tam indigna tuo caractere.

EPITHALAMIUM PETRI ÆGIDII¹.

ARGUMENTUM.

Musæ & Gratia Petri Ægidii epithalamia canentes describuntur. Alypius vidit novem Musas cum tribus Gratiis à nemore prodeuntes, quas Balbinus videre nequit; proficiscuntur Antuerpiam ad nuptias Ægidii, quibus felicitatem omnem apprecantur; ne quid iræ tediive illis possit oboriri. Quæ nuptiæ Gratiis iratis cocant. Carmina votiwa.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

Al. Deum immortalem! quod ego novum spectaculum hîc video?
Ba. Aut tu vides quod nusquam est, aut mei parum prospiciunt oculi. **Al.** Atqui mirum spectaculum est & amabile. **Ba.** Æneas: dic, ubi vides? **Al.** Ad lævam in hoc colle nemoroso. **Ba.** Collem video. **Al.** Non vides puellarum chorum? **Ba.** Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego nè muscam quidem puellam usquam conspicio. **Al.** Tace: prodeunt è nemore. Papæ, qui nitor, quæ gratia! non humanum est hoc spectaculum. **Ba.** Quæ hunc agitant intemperiæ? **Al.** Agnosco; novem sunt Musæ, cum tribus Gratiis²; demiror quid agant; nunquam vidit cultiores aut magis alacres: omnes sunt redimitæ lauro; & suum quæque gerit organum. Porrò Gratia quàm amabiliter sibi hærent! quàm decet nullo adstricta cingulo vestis, ac liberis diffuens laciniis! **Ba.** At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quàm te. **Al.** Imò neminem vidisti me feliciorem. **Ba.** Cur hîc solus habes oculos? **Al.** Quia non bibisti ex fonte Musarum³: nam his folis conspicuæ sunt Musæ. **Ba.** Ego affatim hausi è fonte Scoti⁴. **Al.** Non ille fons est Musarum, sed lacus ranarum⁵. **Ba.** Non potes efficere, ut & ipse videam hoc spectaculi? **Al.** Posses, siquidem adesset laurus: nam liquor è fonte limpido, ramo lauri aspersus, oculos reddit hujusmodi spectaculorum perspicaces⁶. **Ba.** Ecce laurus: ecce fonticulus. **Al.** Commodum profectò. **Ba.** Asperge⁷. **Al.** Intende: vidésne? **Ba.** Quantum antea. Asperge rursus. **Al.** Jámne vides? **Ba.** Tantundem. Asperge copiosius. **Al.** Jám vides, opinor. **Ba.** Imò vix te video. **Al.** Miser quàm penitus oculos tuos obsedit

Q 4

¹ Bussidii, vel Bussidiani, Erasmo amicissimi, ac eruditissimi, qui tunc debebat Antuerpiæ.

² De Musis jam, quæ novem, & earum nomina videbis in hoc ipso colloquio; Gratia vero sunt tres, Anglaia, Thalia, & Euphrosyne. Porrò præsens commentum, de earum hîc visione, res est plusquam licita in pari casu.

³ Hippocrene, per cujus haustum quivis fiebat poëta, vel idoneus ad commenta poetica faciendâ; fons au-

tem erat in Boëtia, fingiturque à poëtis ex ungulæ equi Pegasi ictu è terra exsultasse, quod indicat Persius in prologo, *Nec fonte labra prolui Caballino.*

⁴ Ad quid hic Scotus nisi ridendi causâ? & quod nomen relationem habeat cum tenebris, *σκότος* enim sunt tenebræ.

⁵ Quoniam ranæ vocem fere nunquam emittunt nisi nocte seu in tenebris, *ἐν σκότῳ*, quasi in Scot.

⁶ Commenta sunt hæc poëtarum.

⁷ Me scilicet.

τὸ σκῆτος¹! Hæc ars vel aurigæ² daret oculos. Verùm, non est quod crucieris: præstiterit fortasse non videre, nè tali præmio videas Musas, quali Actæon³ vidit Dianam. Periculum enim esset, nè te vertant in hircicem, aut aprum silvestrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo nè obstrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. Χαίρετε, τεισπόθῃτοι θεαί⁴. *Mu.* Καὶ σὺ μάλα χαίρε, φιλόμοσε⁵. *Al.* Quid vellicas? *Ba.* Non præstas quod promiferas. *Al.* An non audis? *Ba.* Audio, sed velut asinus lyram⁶. *Al.* Loquar igitur Latine, Quonam est iter tam cultis, tamque alacribus? Num invisitis Lovaniensium academiam? *Mu.* Bona verba. *Al.* Quam ob rem? *Mu.* Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, oblactiunt cameli, obstrepunt graculi, obgarriunt⁷ picæ? *Al.* Atqui sunt & illic quibus verum numen est venerandum. *Mu.* Scimus: eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum periodus diem illum fatalem⁸ advexit. Erit enim qui⁹ illic nobis amœnum exstruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. *Al.* Non est fas scire quisnam tantum decus investurus sit nostræ ditioni? *Mu.* Tibi fas est, nostrorum sacrorum mystæ. Non dubium est, quin tibi notum sit toto orbe celebre Bussidianorum nomen. *Al.* Heroicum genus nominasti, & ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciscum Bussidium Befontinæ¹⁰ ecclesiæ præfulem, qui unus non unum Nestorem¹¹ præstitit Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus est, patri¹²? *Mu.* O felices nos, nisi fata virum

1 Tenebræ.

2 An old coachman. Quoniam aurigæ tanto impetu iter persequuntur, ut oculis uti non videantur.

3 Id est, vertaris in cervum, siquidem, ut habetur apud Ovidium Met. lib. iii. cum Actæon vidisset Dianam nudam, ex deæ indignatione in cervum conversus est, & à canibus dilaniatus.

4 Avete optatissimæ deæ.

5 Et tu multum ave, Musarum amator.

6 Id est, nullo modo; lyre sonum enim non discernit asinus. Proverbialis est locutio intellectu facillima, maximeque congrua.

7 Verba sunt clamori horum animalium propria, sed quatuor ex his Erasmus præposuit præpositionem ob, quæ non sic videre est in dictionariis, ut augetur ingratam ideam, quam nobis suggerere vult quorundam Lovaniensium doctorum, quos contemnebat, & forsan nomina eorum horum animalium nominibus erant affinia; unus certe ex his, ut jam vidimus, vocabatur Camel vel Obameau, alius Geay, credo, quod est Graculus, & forsan alii tres vocabantur similis speciei nominibus, quæ certo non novi.

8 Id est, a fati decretum.

9 Perge, & videbis quis ille sit.

10 Of Befancon, urbis principis Burgundiæ comitatûs.

11 Consiliarium prudentissimum; sic enim audit Nestor triseclus apud Homerum.

12 Ut hæc omnia paucis expediam, Philippus, de quo hæc agitur, fuit primus nominis archidux Austriæ, dux Brabantiæ, Hollandiæque comes, filius imperatoris Maximiliani ex Maria Burgundicarum ditionum hæredi, duxitque uxorem Joannam Ferdi-

virum illum terris invidissent! Quantus erat ille Mecænas¹ honestorum studiorum! quàm candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium², admirabili judicio prudentiâque virum, & Hieronymum³. *Al.* Hieronymum novimus, omni literarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. *Mu.* Nec eum fata longævum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. *Al.* Unde ista nôstis? *Mu.* Apollo nobis denarravit⁴. *Al.* Quænam est iste fatorum invidia, ut optima quæque protinus subducant⁵? *Mu.* Id quidem non est hujus temporis philosophari: sed Hieronymus hic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicè tres linguas eruditissimi viri profestebunt⁶. Ea res magnum ornamentum adjunget & studii, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter versabimur Lovanii. *Al.* Quo nunc igitur est iter? *Mu.* Antuerpiam. *Al.* Musæ & Gratia ad mercatum⁷? *Mu.* Nequaquam; imò ad nuptias. *Al.* Quid virginibus cum nuptiis? *Mu.* Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. *Al.* Quas igitur nuptias narras? *Mu.* Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem⁸, & arbitros adfuturam. *Al.* Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ? *Mu.* Arbitror tibi non ignotum esse candidissimum⁹ illum juvenem, & omnibus politioris literaturæ deliciis expolitissimum, Petrum Ægidium. *Al.* Gemmam nominasti, non hominem. *Mu.* Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipso digna Apolline¹⁰. *Al.* Ille quidem vestri cultor eximius à teneris annis fuit. *Mu.* Huic igitur canemus epithalamium. *Al.* Et saltabunt Gratia¹¹? *Mu.* Non modo saltabunt, verùm etiam duo candidissima pectora indissolubilibus mutua benevolentia nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel iræ, vel tædii¹². Illa perpetuùm nihil audiet, nisi, *mea lux*: ille vicissim nihil, nisi *anime mi*. Atque huic jucunditati nè senectus quidem quicquam detrahet, imò potius adjunget aliquid. *Al.* Demirarer, si, qui

Ferdinandi Hispaniarum regis filiam, ex qua Carolum, de quo nunc, genuit, qui dictus postea Carolus quintus, quintus quippe hujus nominis Germaniæ imperator, & dicitur nunc futurus major patre vel avo, si quidem per avum & patrem hæres Austriacæ nationum, per avam & patrem Burgundicarum, per matrem Hispanicarum.

1 Fautor; ut jam vidimus.

2 Cujus nunc epithalamium.

3 Ad quem scripsit Erasmus quæ vidimus pag. 213. num. 2. de Julio secundo papa, qui antea Julianus de la Revere.

4 Apollo enim futura prædicebat.

5 Vulgata est hominum querela.

6 Factum est.

7 Quoniam, ut vidimus, Antuerpia erat tunc totius Europæ emporium.

8 Dearum castissimam, semperque virginem.

9 Purissimis moribus.

10 Divorum siquidem pulcherriomo.

11 Saltare enim Gratia à poetis tribuitur, hinc Horatius, Od. i. 4, 6. *Junæque Nymphis Gratiae docentes, alterno terram quatiant pede.*

12 Exoptandum hoc credo non sperandum, ut sunt res mortalium.

qui sic vivunt, possint senescere. *Mu.* Rectè mones: nam maturitas erit potius, quàm senectus. *Al.* Atqui novi permultos, quibus intra menses tres ista verborum blanditiæ longè in diversum versæ sunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant disci & quadrulæ¹; maritus, pro *anime mi*, audiebat, *fungus, lagena, sponsia*: uxor *scropha, Acco*², *Vomica*. *Mu.* Vera prædicas: sed istiusmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; hic perpetuò morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. *Al.* Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. *Mu.* Tam raras virtutes rara decet felicitas. *Al.* Quid? coibunt nuptiæ absque Junone³ & Venere? *Mu.* Juno quidem non aderit, rixosa dea⁴, & cui rarò benè convenit cum suo Jove⁵. Ne Venus quidem illa terrestris & ebriosa; verùm altera illa cœlestis⁶, quæ conciliat formas animorum. *Al.* Proinde sterile matrimonium mihi narras. *Mu.* Nequaquam; imò felicissimè fœcundum. *Al.* Quid illa cœlestis gignit, nisi animos? *Mu.* Imò addit & corpora, sed ipsis animis morigera, perinde quasi gemmeo myrothecio⁷ indas opobalsamum. *Al.* Ubinam est ea? *Mu.* En tibi procul adventat. *Al.* Video: Deum immortalem, qui fulgor! quæ formæ majestas! ad hanc quidem altera Venus inuenta est. *Mu.* Vides quàm modesti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera demeritat animos mortalium, sed oculatissimi: nec habent infanas faces, sed ignes placidissimos, nec habent plumbeas cuspides, quibus immittunt odium amantis, ac miseros animos amore non mutuo discruciant⁸. *Al.* Planè matrem referunt. O felicem illam domum, & superis egregiè charam! Caterum licètne audire epithalamium carmen, quod illi destinastis? *Mu.* Imò rogamus, ut libeat audire.

C L I O.

*Candida laurigero*¹⁰ *nubit Cornelia Petro,*
Auspiciis adsint numina dextra bonis.

M E L P O M E N E.

*Contingat illis turturum*¹¹ *concordia,*
*Corniculæ vivacitas*¹².

T H A L I A.

1 Frequentius hoc.

2 *Id est*, stupida, siquidem nomen est mulieris, quæ suam imaginem alloquebatur in speculo.

3 Juno enim nuptiis adesse ferebatur, hinc passim apud poëtas vocatur *pronuba Juno*.

4 Propter hanc rationem adest frequentius, quàm par sit.

5 Ovidium legas, plusquam verum invenies.

6 Dux enim Socrates & Plato Ve-

neres faciunt, sicut & duos Cupidines, & non sine causa.

7 Vas est.

8 Vide pag. 127.

9 Hæc hic recensetur Musarum prima, octo reliquæ subsequuntur.

10 Supponitur enim Ægidius, & poëta, & literarum amator.

11 Nobilitata enim hæc avis præ d'uturnitate amoris in comparem.

12 Longa vita; dicitur enim hæc avis diu vivere, præ omnibus avibus.

THALIA.

*Ille charitate¹ Gracchum Tiberium² præcesserit,
Qui suæ vitam anteposuit conjugis Corneliæ.*

EUTERPE.

*Ille charitate superet conjugem³ Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit sua.*

TERPSICHORE.

*Ille non flagret levioere flammâ,
Attamen fato meliore, quàm olim,
Plancius⁴ raptæ sociæ gravatus
Esse superstes.*

ERATO.

*Illa non flagret levioere flammâ,
Attamen longe meliora fato,
Castia quàm sanctum⁵ deamavit olim
Porcia⁶ Brutum.*

CALLIOPE.

*Sponsum moribus undiquaque sanctis,
Nec Nafica⁷ probatus antecellat.*

URANIA.

*Uxor moribus undiquaque castis
Vincat Sulpitiam⁸ Paterculanam.*

POLYHYMNIA.

*Laudetur simili prole puerpera,
Accrescat domui res simul & decus,
Sed livore vacet, si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.*

Al.

¹ Amore.

² Videre est in Plutarcho de hoc Tiberio Graccho, quod cum ab hariolis accepisset, necesse esse, ut ex duobus anguibus secum in lecto, alterum interficeret, alterum dimitteret, si marem interficeret, moreretur ipse, si feminam, uxor; marem maluit interficere, sicque paulo post mortuus est.

³ Videre est apud Valerium Maximum, lib. iii. cap. iv. quod Alceste, Admeti Theſſalorum regis uxor, ex oraculo sese morti obtulerit, ut maritus revalesceret.

⁴ Rursus apud eundem Valerium videbis lib. iv. cap. vi. quod Plancius vel Plancius contemplans uxorem rogo impositam, ita tali visu commotus fuerit, ut seipsum gladio interfecerit,

dehinc humatus est ab amicis cum dilecta conjuge Orestilla.

⁵ Venerandum.

⁶ Omnibus fere notus est exitus Porciæ, filię Catonis & uxoris Bruti, quæ victo extinctoque Philippis Bruto marito, ferro negato, ardentibus carbonibus hausit, quibus mortem sibi conscivit.

⁷ Scipio Nafica, qui à senatû Romanorum judicatus est optimus, solusque dignus, qui matrem deorum, quæ nuper advecta erat Romam, apud se reciperet.

⁸ Legitur enim apud Livium, de hac filia Paterculi, uxore Fulvii Flacci, quod ob pudicitiam delecta sit è centum matronis, ad dedicandam Romæ Veneris simulachrum.

Al. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. *Mu.* Sed jam tempus est, ut coeptum carpamus iter. *Al.* Nunquid est quod interim velitis renunciari Lovanium? *Mu.* Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borsalum. *Al.* Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? *Mu.* Dicam in aurem¹. *Al.* Res non est magni sumptus, itaque fiet quàm primùm.

EXORCISMUS, SIVE SPECTRUM,

ARGUMENTUM.

Exorcismus, sive Spectrum, impostorum technas detegit, qui credulis & simplicibus illudunt, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocesque divinas. Polus fuit auctor rumoris, spectrum exaudiri animæ cujuspiam in fundis suis miserè ejulantis (fingit alias se videre media jam luce draconem in cælo; quod idem aliis etiam persuasit) & Fauno sacerdoti, paroccho villæ vicinæ, facile suadet, ut ipsius rei certitudinem experiat. Qui annuit, & exorcismum parat. Polus descendit equum nigrum, ignem jactat, & variis delis credulum Faunum aliosque viros parum nasutos, fallit egregie.

THOMAS, ANSELMUS.

Th. Quid est bonæ rei, quòd tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? *An.* Non procul aberrat à scopo tua divinatio. *Th.* At non imperties sodali quicquid isthuc est boni? *An.* Imò jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. *Th.* Age igitur, imperti. *An.* Audivi modo fabulam lepidissimam, quam jeres esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personæ, totaque res esset tam nota, quàm tu notus es mihi. *Th.* Audire gestio. *An.* Nôstine Polum² Fauni generum? *Th.* Maximè. *An.* Is est & auctor & actor hujus fabulæ. *Th.* Facile crediderim. Nam ille vel absque persona³ possit quamvis agere fabulam⁴. *An.* Sic est. Nôsti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? *Th.* Phy: non semel illic computavimus. *An.* Agnoskis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. *Th.* Ad lævam ædium partem, altero fere balistæ jactu. *An.* Tenes. Alterum viæ latus habet alveum ficcum, dumis ac vepribus

¹ Bis jam simile vidisti, sic utitur auctor cum nihil vult dicere, aut habet dicendum aliquid quod taceri tutius est; probabile est enim cæteros non nominatos ipsi non admodum fuisse cordi, esseque illos porcos obgrunientes, &c. quos jam vidisti in hoc colloquio.

² *Pol* apud nos nomen satis notum; Anglia nostra ergo est scena fabulæ, mihi probabile tamen, totum

esse commentum ingeniosum, quòd ad locum, nomina personarum, & circumstantias quasdam; at cum innumera similia evenerint, & alibi & apud nos, non admodum inficiar, si quis contendat veram esse in omnibus historiam.

³ *A Mask.*

⁴ Vox æquivoca est, est enim vel historia vera, vel historia conficta, vel comœdia; hic comœdia est.

pribus oblitum: è ponticulo iter est in apertam planitiem. *Tb.* Me-
mini. *An.* Jam pridem vagabatur rumor ac fabula, per ejus loci ru-
ficos, juxta ponticulum hunc observari spectrum quoddam, cujus
subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur animam esse
cujuspiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. *Tb.* Quis auctor erat
istius rumoris? *An.* Quis, nisi Polus? Hoc procerium præstruxerat
sua fabulæ. *Tb.* Quid isti venit in mentem, ut ista confingeret?
An. Nescio, nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi
commentis ludere stultitiam populi. Dicam quid nuper designarit hu-
jus generis. Simul equitabamus aliquam multi Richemondam¹; in-
ter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cælum erat mirè
serenum, nec ullâ usquam nubeculâ suffuscatum. Ibi Polus, inten-
tis in cælum oculis, signavit totam faciem ac scapulas imagine crucis;
& vultu ad stuporem composito, ita secum: *Deum immortalem, quid
ego video!* Rogantibus qui proximè equitabant, quid videret, rursus
obsignans se majore cruce: *Avertat, inquit, clementissimus Deus hoc
ostentum!* Cùm instarent aviditate cognoscendi, ille defixis in cælum
oculis, ac digito commonstrans cæli locum, *Nonne, inquit, videtis
illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum
retortâ?* Cùm negarent se videre, atque ille jussisset, oculos intende-
rent, ac locum subinde commonstraret, tandem unus quispiam, nè
videretur parum oculatus, affirmavit se quoque videre. Hunc imi-
tatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam
esset perspicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam An-
gliam pervaserat, tale portentum apparuisse. Mirum autem, quan-
tum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid sibi vellet
hoc ostentum, interpretarentur seriò². Horum stultitiâ, ille qui com-
mentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. *Tb.*
Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. *An.* Interea
commodum divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum
genere, quibus non satis est appellari Latinè regulares, nisi Græce
cognomen³ idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is
sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. *Tb.*
Intelligo; repertus est actor fabulæ. *An.* Super cœnam ortus est ser-
mo de rumore spectri. Cum Polus sentiret Fauno rumorem hunc
non solum auditum esse, verùm etiam creditum; cœpit hominem ob-
testari,

testari,

¹ Credo, non esse vicum illum Lon-
dino proximum, nunc & antehac no-
tissimum, nobilem præsertim propter
regiam Henrici septimi; sed urbem
olim notissimam, atque amplæ nego-
tiationis apud nos Anglos, in septen-
trionali parte regionis, quam vocamus
Yorkshire.

² Nota & certa fit res, antequam

de causa vel de ratione ejus inquiras.

³ *Id est*, qui velint vocari *Canonici*
à Græca voce *κανων*, quæ est regula;
sed recorderis, lector, hunc plurimorum
apud nos, & alibi, Græcorum nomi-
num prurium, quem ingenuè taxarunt
auctores quidam recentiores, forsân
eam hoc nobis erit usui alicubi.

testari, vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti : & Si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum : adjunge tibi quem voles comitem ; ita & tutior audies, & certior. *Tb.* Quid deinde ? *An.* Cœnâ peractâ, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cùm jam tenebræ fustulissent certum de rebus judicium, tandem audit miserandos gemitus : hos Polus artifex mirè effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id ollâ fictili : quo vox è cavo reddita, lugubriùs quiddam sonaret. *Tb.* Hæc fabula, ut video, vincit Phasma Menandri ¹. *An.* Magis isthuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens quid audisset. Polus aliâ viâ compendiariâ jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit ², quo res esset admirabilior. *Tb.* Poterat interim Polus tenere risum ? *An.* Illène ? Vultum habet in manu ³. Dixisses sem serîo agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit quibus modis rem aggredetur tutò : nam sibi quoque miserè metuebat. Primùm itaque congești sunt exorcismi ⁴ efficacissimi, & additi novi nonnulli, per viscera beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ ⁵. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur : circumductus est circulus ⁶ satis amplus, qui crebras haberet cruces, variasque notulas, Hæc omnia peragebantur verbis conceptis ⁷. Adhibitum est vas ingens, plenum aquæ consecratæ ⁸. Addita est in collum sacra stola ⁹, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii secundum Joannem ¹⁰. In oculis habebat cerulam, à Romano pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgò dicitur *Agnus Dei* ¹¹. His armis olim se muniebant

¹ Comœdia est hujus Græci poëtæ, ex quo nihil habemus nisi fragmenta, habet autem fabula hunc titulum *Phasma*, quoniam Phasma, seu Spectrum, in ea supponebatur, quod erat totius fabulæ ratio

² Sic ordinario fit.

³ *Id est*, induit quemcunque vultum velit ; maximè elegans est & congrua locutio.

⁴ *Id est*, exorcismorum formulæ, quas omnes credam æque efficaces, at non ita sentiunt supersticiosi, vel sentire videntur impostores.

⁵ Olim credo in honore apud nos Anglos, quamvis exteris parum nota sit ; sed observes, quæso, ridicula hæc, viscera beatæ Mariæ, ossa Werenfridæ, ratio in promptu est, siquidem efficaciores formulæ creduntur, quo barbariores.

⁶ Magicus est mos, atque idem dicendum de cruce & notulis, valde, sicut & circulus, contra dæmonas efficacibus.

⁷ *Id est*, using a certain set or form of words for every thing, isthuc enim si non observes bene, nullus fit exorcismus.

⁸ Utpote rei perquam efficaciæ.

⁹ Ut diabolus nôset bene cum quo haberet rem.

¹⁰ Abutuntur, credo, in hunc usum hac Sacræ Scripturæ parte, præ alia quavis, quoniam in ea sublimiter, magnifice, & veluti ex abrupto, sermo fiat de verbo Dei, quo omnia peracta sunt.

¹¹ Sic vocatur, quoniam in hac cerula depingitur Christus, sub agni imagine, sola lepida res, & non portentosa, in toto opere.

bant adversus noxios dæmones, priusquam illis Francisci cuculla cœpit esse formidabilis¹. Hæc omnia procurata sunt, nè, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcismam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, nè, si nasutior adjunctus fuisset, proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quandam ex vicinia, cui rem totam aperit; sic enim postulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus ritè præparatis, sub horam decimam Faunus cum parochio circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemit miserabiliter. Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras subducit se in villam proximam. Illinc abducit aliam personam fabulæ: nec enim poterat nisi per multos agi. *Tb.* Quid faciunt? *An.* Conscendant equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. *Tb.* Quantum operæ sumpsit Polus ille, ut falleret! *An.* Sic est homo. Verùm ea res propemodum pessimè cesserat illis. *Tb.* Qui sic? *An.* Nam equi subito prolato igne consternati, parum abfuit quin & se præcipitent, & sessores. Habes primum actum fabulæ. Ubi reditum est in colloquium, Polus, velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem; qui tentassent ingredi circulum, verùm efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accrevisset animus². Fauno, postero die summo cum apparatu rediit in circulum: cumque diu multis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursus cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. *Tb.* Nihil habebant ignis? *An.* Nihil; nam id malè cesserat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: so leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, sacerdotem utrumque, unà cum vase quod habebant aquæ sacre plenum, provolvunt in terram. *Tb.* Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? *An.* Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deserere ceptam fabulam. His ita gestis, ubi reditum est ad colloquium, depradicit apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullam esse tam noxium aut impudentem dæmonem, qui posset in circulum irrumpere. *Tb.* Faunus ille non multum abest à fatuo³. *An.* Nihil adhuc auditi. Hucusque progressa fabula,

¹ Quidam enim ex ejus ordine monachi nos verissime & utilissime edocuerunt, cucullam hanc dæmonibus esse præ omni aqua consecrata formi-

dabilem, imò vel præ ipsa cruce.

² Received new encouragement.

³ Certè non, neque re, neque nomine.

fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. *Tb.* Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. *An.* Abhorrens? Nullum ille vadamonium non defereret¹, si talis vel spectanda, vel agenda esset, fabula. Huic focer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes ut animam² agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera³: habet prunam⁴ vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit⁵ exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut eloqueretur quisnam esset, subito profiliit e vepreto Polus ornato cacodæmonis, fictoque fremitu: Nil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrat usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, & vi aquæ sacræ, quam illi multam asperfit, retrocessit. Tandem abacto pædagogo⁶ dæmone, nascitur dialogismus Fauni cum anima. Percontanti, & obtestanti, respondit se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit, *Faunus*; Faunus inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percontaretur, nè diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni; pollicita tamen est sese postredie redituram, horâ quâ fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui choraguserat fabulæ. Ibi denarrat exorcista, quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio, quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. *Tb.* Obsecro, quidnam? *An.* Cum Faunus evocasset animam, Polus, qui dæmonem agebat, prorsus sic affiliit, quasi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorcismis, multamque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se ne pili quidem facere ista omnia: *Rem*, inquit, *habuisti cum puella; mei juris es.* Id cum Polus joco diceret, tamen forte

¹ *He would leave the most important business.*

² *Id est, ut agat veluti si esset anima mortui cruciata.*

³ *Mortuorum corpora; & subauditur adornari.*

⁴ *Veluti concomitationem eorum*

qui sunt in gehenna, vel saltem sub cacodæmonis imperio.

⁵ *Uttereth.*

⁶ *Principe vel domino animæ; quoniam in tali casu talem dæmonem animam comitari susponitur.*

forte fortuna verum dixisse visus est : nam exorcista hoc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio quid immuffavit ¹ in aurem parcho. Id Polus sentiens, recepit sese ²; nè quid audiret, quod audire fas non esset ³. *Tb.* Sanè Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. *An.* Sic est, reprehendi poterat actio, quòd parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicentis satisfactionem ⁴. *Tb.* Quam? *An.* Ut ter diceret precationem Dominicam; ex hoc conjiciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. *Tb.* Hoc sanè regularis ille præter regulam ⁵. *An.* Homines sunt, & lapsus erat humanus. *Tb.* Perge, quid deinde factum? *An.* Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultrò provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefellisti me, inquires: si sapuisssem, non monuisssem te. Persuasum est hoc multis, quæ semel sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis ⁶, nè possit opprobriare. *Tb.* Jocum planè ridiculum narras. *An.* Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum est cum anima. Summa huc evasit. Roganti exorcistæ, num quâ viâ posset à cruciatu liberari; respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit, & hoc profuturum. Hic exhilaratus exorcista, summâ diligentiam percontatus est, quanta esset summa. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, sed procul diffitum, ubi thesaurus hic defossus esset. Præscripsit in quos usus vellet impendi. *Tb.* In quos? *An.* Ut tres susciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri ⁷, alter iret salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, qui est Treviris. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum ac missarum perageretur. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat.

R

Tb.

¹ Verbum non reperies in tuo *Litæton*, sed significat, submissâ voce dixit in aurem, uti faciunt qui consentunt.

² *Retired.*

³ Siquidem hæc immuffatio erat veluti confessio, quam audire nefas apud pontificios.

⁴ *Id est*, declarantis, & injungentis Fauno quid faceret, ut absolutionem ratam quam ipsi dabat mereretur, hoc enim pontificii vocant satisfactionem.

⁵ Sine dubio; sed regulares irregularia facere non est novum.

⁶ Non minus hinc enim solatii,

quàm ex certissima ipsius Dei remissione; at rideas quantum voles, Erasme, talibus adhuc pacitur populus.

⁷ *Id est*, adiret templum Romæ Petro dicatum; de Compostella & Compostellano jam. Treviri vero est *Treves* vel *Trier*, urbs ad Mosellam, ipsâ Româ antiquior, ubi pecten Salvatoris, inter alias hujus farinae reliquias, asservari dicitur; nunc si quis falsius peregrinationes religionis ergo & reliquias ridere velit, faciat, quæso. At cantiones, & missæ in defunctorum gratiam, non minus irrisorie sine mora tractantur.

Th. Vulgaris morbus est, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt sacerdotes. *An.* Ubi nihil esset omiffum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorcista submonitus à Polo, cœpit animam de curiosis artibus percontari, de alchymistica, deque magia. Et ad hæc anima quædam respondit pro tempore, cæterum pollicita se plura indicaturam, simul atque illius operâ liberata fuisset à pædagogo dæmone. Sit hic, si videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique seriò prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monasteriis magnifica quædam: & omninò nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quòd anima iniecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si priùs, quàm essent peractæ missæ, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus ¹ subolebat fucus. Cùm tamen ille nusquam non deprædicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, præsertim ab abbate suo, ne, qui hæctenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem esse seriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quæ sic pallebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succurrum fuisset. *Th.* Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. *An.* Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi technam commenti sunt. Effixerunt epistolam raris ² literis descriptam, idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, luto ³. Epistolæ sententia hæc erat: *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem æternam. Non est, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum, qui proximus est apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cælo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei.* Hæc epistola clam posita est in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram: nihilque

1. *Of the wiser sort of people.*

2. *Id est, raræ formæ, & speciei; isthuc observamus, quoniam vox test aliter accipi, si nôris Virgillii versum, Apparent rari nantes in gurgite vasto. Rari enim ibi sunt, pauci &*

distantes ab invicem.

3. *Scriptit, suspicor, luto, pro luteo, quodcumque sit, lutum, aut lutuum, hæc sunt unum & idem, nim, a certain sort of paste.*

nihilque credit certius, quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Tb.* Istud non est liberâsse hominem insanîâ, sed mutâsse insanîæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quod nunc insanit suaviùs. *Tb.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis, & Fauni similibus, multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ALCUMISTICA¹.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis alioqui prudentis, qui in hanc artem insanivit; deceptus a sacerdote per duplicem viam bujus artis, longationem & curtationem. Longatione autem egregie fallit senem Balbinum. Causatur alcumista carbones, vitra. Virgini sacræ mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret cæptis. Aulici quidam subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem alcumista, numerato viatico.

PHILACOUS², LALUS³.

Pb. **Q**uid est novæ rei, quòd sic Lalus apud se ridet, ac pæne in cachinnos solvitur⁴, subinde signans se cruce? Interpellabo⁵ felicitatem hominis. Salve multum, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero, si te impertiam hoc gaudio. *Pb.* Fac igitur quamprimum me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Pb.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ! *La.* Sic est, ut dicis: sed nullus est mortalium, qui sapiat omnibus horis⁶, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi⁷; jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. *Pb.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba⁸. *Pb.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam; salutavit honorificè; mox sic exorsus est: Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus: qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Pb.* Prudentiæ narras argumentum. *La.* Verum alter prudentior⁹ sic pergit. Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris cau-

R 2

sam,

1 *Ars* subintelligitur; idem judicandum credo de hujus colloquii commento (seu mavis historia) quod de præcedenti, nisi quod dubium an Anglia nostra fabulæ scena supponatur, mihi verisimile non sit; suspicor ergo Germaniam vel Italiam præbere scenam, ex eo quòd præcipuus actor fabulæ Balbinus sit, quo cognomiæ patria nostra non abundat, at Germania, & Italia bene.

2 Audiendi amans.

3 Loquax.

4 Phrasis est merè Latina, *To burst with laughing.*

5 Rogabo quæ sit ejus felicitatis causa.

6 Semper; proverbialis est locutio.

7 *Tbis fault.*

8 Vide pag. 32. num. 7.

9 Astutior.

fam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin · ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. *Pb.* Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. *La.* Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maximè expetendam discerem: illam, inquam, totius philosophiæ medullam², alcumisticam, Ad nomen alcumistices nonnihil experrectus est Balbinus, gestu duntaxat: cæterum gemitu iussit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogâsset, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime (quid enim te fugit³, Balbino, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram, quæ dicitur *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*⁴. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino sciscitante, quod esset discrimen viarum: Impudentem me⁵, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora. Itaque supplex huc ad te accurri, ut misertus nostri, digneris impertire nobis viam illam felicissimam *curtationis*. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare, quid esset *longatio* aut *curtatio*; jubet exponat ipse vim harum vocum. Tum ille: Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum species; altera, quæ brevior est, sed plusculum habet periculi: altera, quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hæcenus sudârim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nancisci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum, non minus pium, quàm doctum. Doctrina tibi præstat, ut facilè possis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Ne longum⁶ faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspensionem fuci, fidemque fecisset, sibi

¹ *But if.*

² At ita interna & occulta est, ut nulli ad eam penetrare detur, artem intelligo transformandi metalla.

³ Quid ignoras?

⁴ Barbaræ sunt voces tali scientia dignæ.

⁵ Tibi liceret vocare scil.

⁶ Sermonem subaudi.

sibi viam alteram esse perspektissimam: jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abest ut teneam: dic mihi bonâ fide, *longationem* tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem; sed displicet longitudo¹. Cum Balbinus rogâset, quantum temporis requireretur: Nimum, inquit; totus pæne annus; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modo fidas² arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter-eos, ut negotium aggredierentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille suppedicaret operam, Balbinus sumptum; lucrum ex æquo ac bono³ divideretur: quanquam impostor modestus, ultrò totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat; utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur⁴. Jam illico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque, quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam, & computationes decoquit eam pecuniam. Ph. Hoc nimirum est vertere⁵ rerum species. La. Urgente Balbino ut rem aggredieretur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cepit, habet*⁶? Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus; subducebat enim, si unica pareret quindecim, quantum esset lucri redditurum ex unciis bis mille⁷: tantum enim decreverat infumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum multum operæ simulâset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium; primum obmutuit: urgenti tandem respondit, *Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus*⁸. Causabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cùm abiignis esset opus, aut columnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segnis redditum est ad aleam⁹. Datâ

R 3

novâ

1 *Id est*, Longum tempus requisitum ad perficiendum opus per longationem.

2 Certus sis de arte tua.

3 Æqualiter; phrasis est Latinis propria.

4 Siquidem olim apud paganos nemo, nisi juratus silentium, mysteriis initiabatur.

5 Qui singula auctoris Attico sale confersa annotare velit, finem faceret nunquam, notula hæc referatur ad innumera fere innotata, prout suppo-

nimus lectorem ea ex se percipere utpote facilia.

6 *What is well begun is half ended.*

7 Hæc arithmeticæ regula, quæ vulgo vocatur *regula trium*, & aliquando *aurea*, meretur hic certè aurea vocari.

8 Respicitur ad proverbium, quod jam vidisti, *Difficilia quæ pulchra.*

9 *Id est*, ad susceptam operationem; sed observes, quæsiò, quam bene vox congruat.

novâ pecuniâ, mutati carbones. Jamque majore studio res cœpta est, quàm antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quàm vellent, virtute sarciant. Cùm menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis (jam enim & illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia causatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim, ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur¹, ita non quibuscumque vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impensum, hoc minus libebat desistere. *Pb.* Sic solent aleatores; quasi non multo satius sit hoc perdere, quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cœtera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitreis, tertia instaurata est officina. Admonebat alcumista, rem feliciter successuram, si Virgini matri, quæ, ut scis, Paraliis² colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam professionem alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem, negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac ne mica quidem auri nasceretur usquam, exoptulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cùm diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audiri sacrum, aut dicere preces horarias³, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum, semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere

¹ Proverbialis est locutio intellectu facillima.

² Subintelligendum *locis*; locis ergo maritimis, *i. e.* prope mare; jam autem, si Anglia nostra præberet scenam fabulæ, non dubitandum quin hæc virgo esset Walsinghamica nostra; at cùm mihi probabilius sit, Italianam aut Germaniam præbere scenam fabulæ, sic probabilius Loretanam intelligi. Duoque sunt præterea, quæ mihi isthuc suadeant: Primum, quod auctor dixerit, *ut scis*, quod denotat, rem de qua agitur esse universaliter notam, jam autem quamvis Walsinghamica nostra apud

nos esset olim notissima, fere ignota erat exteris, vicinisque nostris. Secundum, quod dixerit auctor *Paraliis* in plurali, alludens sine dubio ad id quod Loreтана loca habitationis suæ prope mare præsepe mutârit, sicut est notissimum omnibus; nullus enim fere, credo, non audivit de transportatione casæ ejus, ex loco in locum; sed semper in loca prope mare, ridet hanc virginem auctor ergo, sed tuto ridere vult, quippe cujus honoris papa & pontificii fere omnes sint valde zelotypi; sed aliquid specialius videbimus in Peregrinatione religionis ergo.

³ Vide pag. 230. num. 3.

dicere salutationem Virginis ¹. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermisissis sacris duobus duodecim auditorum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cùm alcumistam prodigum subinde defecisset pecunia, nec suppetere petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine perii; actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam auebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus; nec aliud exspecto, quàm ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam serio Balbinus. Nam scis, apud nos capitale ² esse, si quis alcumisticam exerceat absque principis permisso. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors est, quæ non potior esse debeat, quàm talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulsavit omnes status ³, si qua periculum vitari posset. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios satellites res sparsa est: & habent argumenta, quæ dilui non possint. Ne defendi quidem factum poterit ob legem manifestam. Cùm multis in medium adductis ⁴, nihil videretur firmi præsidii, tandem alcumista, cui jam opus erat præsentis pecuniæ: Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus; atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumista, Nec mihi quicquam occurrit, inquit, nec quicquam superesse video, nisi ut fortiter peream: nisi forte hoc placet, quod unum superest, utile magis quàm honestum, nisi quod durum est telum necessitas ⁵. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ; eoque facilius corrumpi posse, ut fileant. Quamvis durum sit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numeravit aureas triginta, quibus redimeret silentium. *Pb.* Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. *La.* Imò in re honesta citius dentem extudisses ab eo, quàm nummum. Sic prospectum est alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet quod daret amicæ. *Pb.* Demiror Balbino in tantum nihil esse nati ⁶. *La.* Hic duntaxat naso caret, in cæteris nasutissimus.

R 4

1 Id est, Ave Maria, &c.

2 Apud omnes fere olim, quoniam sub alcumisticæ prætextu tegitur ars fabricandi falsam monetam, plurimique alcumistæ inventi sunt rei criminis istius, siquidem pronum est ex una arte in aliam delabi; præterea omnes fere olim alcumistæ judica-

bantur magiæ dediti.

3 Jurisprudentiæ phrasis est, quæ significat, to examine a thing or question on every side.

4 Being proposed.

5 Jam vidisti.

6 That Balbinus did not discover the cheat in so long a time.

tiffimus. Rursum novâ pecuniâ instruitur fornax, sed præmissâ ad Virginem matrem precatiunculâ, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc nunc illud causante, luditur opera, & perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus. *Pb.* Quisnam? *La.* Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus conceptâ suspicione cœpit hominem observare. Tandem cum illi nunciatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter expectationem rediit domum, pulsat ostium. *Pb.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil suave: aut occisurus erat, aut exsecturus¹. Ubi maritus astans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quàm quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese, non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Pb.* Hic itaque medius² tenetur. *La.* Imò feliciter elapsus est hinc, quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expoſtulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare, quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum pium, in nonnullis pæne dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quavis magno peccato facile condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari, quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, & erat qui facile commoveretur: Non est, inquit, obscurum, quid obſtet; peccata obſtant, quo minus succedat, quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, & vultu voceque lachrymabili: Verissimum, inquit, dixisti, Balbine; Peccata, inquam, obſtant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et ô me miserum! è sacrificio factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Pb.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? Imò etiam ignovit³, & admonuit religiosè, nè se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus

¹ Vides bene quid.

² Was caught; à gladiatoribus, qui judicabant se vicisse adversarium, cum

eum medium prehendiſſent.

³ Pardonèd him.

fus pecunia danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Pb.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit illò qui nebulonem à puero noverat. Is faciliè divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quamprimum ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis scriniis fugere. *Pb.* Quid hìc Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, nè quod accidisset, effutiret. Et sapuit, meâ quidem sententiâ, qui hoc maluerit, quàm esse fabula conviviorum & fori¹; deinde venire in periculum confiscationis². Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis³ est impostura. Quod si furti crimen intentâisset, à suspensio tutum reddebat unctio⁴; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. *Pb.* Miseresceret me Balbini, nisi ipse gaude-ret deludi. *La.* Nunc mihi properandum est in aulam: aliàs referam his etiam multo stultiora. *Pb.* Cùm vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabulâ pensabo.

HIPPOPLANUS 5.

ARGUMENTUM.

Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vendunt aut locant equos, docetque ipsi quomodo impostoribus aliquoties impostatur.

AULUS, PHÆDRUS.

Au. **D**Eum immortalem, ὡς σεμνοπροσωπῆ⁶ noster Phædrus, & subinde in cælum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei, Phædre? *Pb.* Quam ob rem istud interrogas, Aule? *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato⁷; tanta est in vultu severitas. *Pb.* Non mirum, amice; modo confessus sum peccata mea⁸. *Au.* Phy.

1 *A table and town talk.*

2 Propter leges in alcumificam, quæ supponuntur valere in loco ubi fabula peragitur.

3 *Id est, facile condonatur.*

4 Sacerdotis character; siquidem sacerdotes unguuntur apud pontificios, rarò. capitali pœnâ afficiuntur, fere nunquam suspensio, tandem si qui sint necessario capitali pœnâ puniendi, degradantur ante de charactere suo, fas enim non est carnificem manus imponere sacerdoti.

5 *Cibeter in hofes.*

6 *Id est, præfert vultum viri gravis.*
7 Qui fuit Romanorum gravissimus, maximeque serius, & severus.

8 Isthuc propter duas rationes, vel quoniam qui nuper confessus est, debeat cogitare de nova vivendi ratione, vel potius, ut ex sequentibus patet, quoniam qui ita confessus est, non potest quin anxius sit de validitate absolutionis, siquidem valida non est, si quorundam peccatorum oblitus sit, at quis certus est se non oblitum quædam?

Phy, jam desino mirari : sed dic age, bonâ fide confessus es omnia ?
Pb. Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuisti ? *Pb.* Quia nondum potuit mihi displicere. *Au.* Oportet esse peccatum suave. *Pb.* An peccatum sit, nescio : sed tamen, si vacat, audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Pb.* Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant ¹ equos ? *Au.* Plus scio quam vellem, non semel ab illis delusus. *Pb.* Nuper incidit mihi iter ², cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ex illis ³, quem dixisses ejus generis minime malum ; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitia. Narro mihi rem esse seriam ; opus esse præstrenuo equo : si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo charissimo. *Au.* Fortassis & fratri impositurus. *Pb.* Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitur esse ; se eum maluisse servare amico singulari, quam ignotis addicere. Conventum est de pretio : numeratur pecunia præsens, conscendo ⁴. Mirâ alacritate gestiebat equus in egressu ; dixisses feroculum esse : nam erat obesulus & pulchellus. Ubi jam equitâsem sesquihoram, sensi planè lassum, nè calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam ali, quos è specie judicares insignes, cæterum laboris impatientissimos. Ego continuo mecum, captus sum ⁵. Age, par pari referam, ubi rediero domum. *Au.* Quid hîc consilii capiebas eques absque equo ? *Pb.* Id quod res dabat : deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxì alterum ; profectus sum quò destinaram ; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio meum sophistam ⁶, ut erat, obesum & pulchre requietum : eo vêtus, redeo ad impostorem ; rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quam commode me gesserit : Ego vero dejero per omnia sacra, me nunquam in vita concidisse tergum equi felicioris ; volâsse potius, quam ambulâsse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi persuasissimè esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quam hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus : primò negabam : quod si incidere iter denuò, non facile foret nancisci similem : attamen nihil esse mihi tam charum, quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis me ipsum, inquam, cuperet emptum. *Au.*

Næ

1 *Let out.*2 Subintelligitur *faciendum*.

3 Qui vendunt vel locant equos.

4 *Equum scil.*5 *I am cheated.*6 *My cheat*, vel *cheater*, siquidem equus ille strenuus apparebat, & non erat.

Næ tu pulchre Cretensem agebas cum Cretensi ¹. *Pb.* Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciatâ equi indicaturâ ². Indicavi non paulo pluris quàm emeram. Digressus ab homine, mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem ³, ait sibi opus esse insigni equo, & laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maxime prædicat; solum illum quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem, qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis esset, nam describeram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primum obticescere, atque alios ambitiose prædicare. Cum i'te, cæteris utcunque probatis, semper ageret de uno illo, tandem locatur apud se; Plane fefellit me iudicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cùm instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quàm indicâram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur arrha satis magna, nempe regalis aureus ⁴, ne qua suspicio incideret simulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum; se mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam stabulario drachmam. Ego simul atque cognovi pactionem esse firmam, sic ut rescindi non possit, rursus ocreis & calcaribus armatus, redeo ad locatorem, anhelus clamo, Adest ille: rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam è vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam ⁵. Atqui modo, inquit, mandabas, ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed præter expectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hic ille: Eliges ex omnibus, quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, superi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam si quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicasti equum, ego vendidi: si numero pretium, nihil habes quod mecum agas; sunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâsssem, aut equum exhiberet, aut emptorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimâ-

ram

¹ Deceptorem cum deceptore; *Cretensium* veluti proverbio dicebatur, pro *fallere*, adeo Cretenses olim audiebant falsi & mendaces, imò res ex ipsa Scriptura patet, Paulus enim Epist. Tit. cap. i. cum comprobatione citat Epimenidis versum, qui habet

Cretenses sunt mendaces.

² *Till I had set a price upon 'tho horse.*

³ *The horsecourser.*

⁴ Nummum intelligit, credo, quod Gall. *un ecu d'or, worth half a pistole.*

⁵ *An affair of great moment.*

ram viginti sex. Ille assimarat triginta diebus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere, quam equum reddere. Ab eo dolenti simili, ac vix placatus etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni consulam; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Exspectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus est. *Au.* Interim nunquam tecum exposulavit? *Pb.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquisitus est de fide emptoris. Verùm ego ultro exposulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præpropere venditione tali equo me spoliârit. Hoc est crimen tam bene collocatum, meâ sententiâ, ut non possim inducere animum confiteri. *Au.* Ego mihi statuat¹ poscerem, si quid tale designâstem; tantum abest, ut confesurus sim. *Pb.* An ex animo loquaris, nescio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus facere fucum².

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ³.

ARGUMENTUM.

Πτωχολογία fraudes mendicorum & varias technas depingit, qui, fletâ sæpe personâ, æcerolis sese ostentant. Alcumificam & alias profitentur artes, quibus imperant plurimis. Nihil regno familius quam mendicitas.

IRIDES⁴, MISOPONUS⁵.

Ir. **Q**UAM ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est: compellabo hominem, quamlibet pannosus. Salve, Misopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Misopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an salvere non vis? *Mi.* Non isto quidem nomine⁶. *Ir.* Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum velle mutatur & nomen? *Mi.* Non; sed vetus⁷ receptum est. *Ir.* Quis tum⁸ eras? *Mi.* Apitius⁹. *Ir.* Nè te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ; non diu est quòd eras ordinis nostri. *Mi.* Concede huc sodes, & audies rem omnem.

¹ Quoniam bene de republica emeritis statuz erigebantur apud Græcos & Romanos.

² Imponere.

³ *Id est*, colloquium inter mendicantes, & de mendicitate.

⁴ Nomen est quod grammatici vocant patronymicum, i. e. ergo filius Iri; Irus autem ita fuit pauper, ut ad indicandam alicujus supra modum pauperiem, diceretur, *Iro pauperior*.

⁵ Laborem odio habens.

⁶ *Id est*, nomine Misoponi; quoni-

am nomen isthuc nunc ipsi videtur decorosum, utpote quod haberet, cum inter mendicos viveret, imò mendicum fere sonat, omnes enim fere Misoponi sunt tandem mendici, & omnes mendici sunt vere Misoponi.

⁷ *Id est*, cepi nunc verum nomen familie meæ.

⁸ *Id est*, cum te adjunxisti nobis.

⁹ *Id est*, natus ex familia nobili, item re lautâ, quam tunc decoxeram, vivendo sicut Apitius olim; in dilapidatione.

omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis¹. *Ir.* Quem ordinem narras? Franciscanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, sed decoctorum. *Ir.* Næ tu istius ordinis sodales habes quamplurimos. *Mi.* Eram re lautâ², prodegi strenuè, ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestram collegium: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuisti. Sed unde subito novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror³. *Mi.* Quam ob rem? *Ir.* Quia Dea Laverna⁴ multos subito ditat. *Mi.* An suspicaris me furto parâsse rem? *Ir.* Hoc fortassis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non per vestram Peniam⁵, neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulcerosus. *Mi.* Nimirum sum usus amicissimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm me ipso, nisi si quem arbitraris mihi me ipso amiciosem. *Ir.* Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resinâ, visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere personam Job⁶. *Mi.* Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnumquam & cutem mutare solet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? *Mi.* Non; sed repertus est quæstus vestro paulo commodior. *Ir.* Quî potuisti facere quæstum, cum non suppeteret fors⁷? *Mi.* Artem quævis terra alit⁸. *Ir.* Intellego. Dicis artem incidendi oculos⁹. *Mi.* Bona verba. Dico artem alcumisticam. *Ir.* Vix quindecim dies sunt, quod nos reliquisti, & artem assequutus es, quam alii vix multis annis perdiscunt? *Mi.* Nactus sum viam compendiarium. *Ir.* Quam, obsecro? *Mi.* Ars vestra conflagraverat mihi quatuor ferme aureos, bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congeronem, qui nihilo felicius rem administrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit, ut sit, narrare suas fortunas: pacifcor hac lege, ut ille biberet immunis¹⁰, mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vestigal¹¹ est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mi.* Tibi vel gratis impertiam, ob pristinum sodalitiium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audivi, & credo.

Mi.

1 Decoctorum scil. ut videbis mox, i. e. pudet decoxisse sortem meam, quo redactus sum aliquamdiu vivere vobiscum.

2 I had a good fortune.

3 Perge, & intelliges mox.

4 Utpote Dea furum, quæ pannos multoties novas & bellas vestes suppeditat.

5 Dea est paupertatis apud Aristophanem.

6 Vetus, credo, Jobi titulo habetur tragœdia, Latine, & Gallice, utunque sit, sufficit quod Job, non solum pauper, verum etiam ulcerosus audiatur.

7 When you had no stock.

8 An artist will live any where.

9 Of picking pockets.

10 Id est, nihil solvendo proportione vini.

11 Is my vestigal.

Mi. In horum familiaritatem quacunq̄ occasione memet infinuo, jacto artem. Ubi sensero larum ¹ hiantem, escam paro. *Ir.* Quo pacto? *Mi.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis professoribus; nam plerosq̄ esse impostores, id agentes præstigiis suis, ut exhauriant oculos incautorum. *Ir.* Isthuc procemii parum accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo, nè quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adesse, dum peragitur metamorphosis; jubeo attentos esse; quoque ² minus dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandum deferant: prædicò quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quòd minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus est. *Ir.* Nondum video præstigium. *Mi.* Faxo ut videas. Primum paciscor de mercede; eam nolo mihi numerari, nisi prius edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magnà mercedè redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis, intra sex menses, cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum infero liquefactum argentum, quantum prædicò reddendum: post infusum pulverem, sic instruo vas, ut non solum infernè & à lateribus cingatur prunis, verùm etiam supernè: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones, qui supernè imponuntur, unum admisceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquefcit, putastannum, aut æs: repurgatione factâ invenitur quod admixtum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? *Mi.* Cùm is me præscribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio, nè quid forte sit omissum. Aio mihi videri supernè deesse unum atque alterum carbonem, clam apponomeum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante sic positum, ut nulli possit agnosci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterum, cùm illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil est periculi, jam numeratâ pecunia ³. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos, aut ignem parum scitè temperatum. Denique pars est

¹ Ad prædam scil. proverbialis est locutio, quia larus avis est rapacissima.

² And to the end that.

³ Having already got my money.

est artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. *Ir.* An tantus est proventus istius artis, ut te possit alere? *Mi.* Et equidem splendide: posthac tu quoque, si sapiis, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imò citius illud agam, ut te revochem in nostrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod semel effugi, ac deseram bonum, quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio, dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi Francisci, aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare potueras, quid esset mendicitas. *Mi.* Is gustus me docuit, esse rem omnium miserissimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortasse quia naturâ miseri sunt. *Ir.* Ego hanc miseriam nè cum regum quidem fortuna commutârim. Nihil enim regno similius, quàm mendicitas. *Mi.* Quid ego aucto? nihil nivis similius, quàm carbo. *Ir.* Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? *Mi.* Quia faciunt quod animo collubitum est. *Ir.* Ista libertas, quâ nihil suavius, nemini regum magis adest, quàm nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invideant. Sive bellum est, sive pax, nos tutò vivimus: non describimur ad militiam¹, non vocamur ad munia publica², non censemur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquit in vitam nostram: si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet suaviter agere: & quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos veluti Deo sacros etiam religione quadam metuit vulgus offendere. *Mi.* Sed interim sordescitis in pannis, & casulis. *Ir.* Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt, quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. *Mi.* At vereor nè vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. *Ir.* Quî sic? *Mi.* Quia jam hoc mussant civitates, nè mendicis liberum sit quò libet evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos, & in his, qui valent, adigantur ad laborem. *Ir.* Cur hoc moliantur? *Mi.* Quia comperiunt ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. *Ir.* Istiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet ad Calendas Græcas³. *Mi.* Fortasse citius, quàm velles.

CONVIVIIUM FABULOSUM.

A R G U M E N T U M .

Convivium fabulosum varias historias & jucundas fabulas continet. Maccus fallit calcarium. Oporapclis de ficibus fallitur; sacerdos de pecunia, fraude perquam facetâ. Ludovicus, Gallorum rex undecimus, russici vapris vescitur; vapam unam prægrandem dono oblatam mille coronatis aureis remunerat. Pediculum

¹ Are not pressed for soldiers.

² Parish offices.

³ Nunquam; quoniam Græci non habent Calendas.

culum è veste regia cepit quidam, & accepit à rege 40 coronatos. Antici deluduntur dolo. Quidam petit officium, seu munus publicum. Cito negare est beneficium. Maximilianus clemens in debitores suos. Sacrificus quidam egregie fallit foeneratorem. Antonius salutatur quendam crepitu ventris, dicentem esse podicem partem corporis honestissimam.

POLYMYTHUS¹, GELASINUS², EUTRAPELUS³;
ASTÆUS⁴, PHILYTHLUS⁵, PHILOGELOS⁶,
EUGLOTTUS⁷, LEROCHARES⁸, ADOLESCHE⁹.

Po. **U**T non decet civitatem-benè institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet ἀναρχον¹⁰ esse καὶ ἀνομιον¹¹. *Ge.* Isthuc verò perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. *Po.* Heus puer, adfer huc talos¹²; horum suffragiis decerneret regnum, cuicumquenaverit Jupiter. *Eu.* Euge, Eutranelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritum collecta fuissent puncta¹³. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus rex, novus*¹⁴ *lex.* Νομοθέτης γάρ, ὁ βασιλεὺς¹⁵. *Eu.* Quod felix faustumque fit huic convivio¹⁶; Primum edico, nè quis hic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachmâ multator; ea pecunia in vinum infumitor. Atqui in legitimis fabulis, etiam extempore confictæ, habentor, modo servetur τὸ πιθανόν, καὶ τὸ πρέπον¹⁷. Si nulli defuerit fabula, duo quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini sumptu immunis esto; ciborum sumptum unus suppeditato, hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis¹⁸, rata sunt. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen ut postridie ad computationem redire jus fasque sit. *Ge.* Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabula-

1 Multarum fabularum homo.

2 Ridiculus.

3 Facetus.

4 Urbanus.

5 Nugarum amans.

6 Risus amator.

7 Bene linguax.

8 Nugis gaudens.

9 Garrulus.

10 Sine principe.

11 Sine lege.

12 Quoniam apud antiquos talorum jactu creabatur rex convivii, at de his alibi.

13 *Though there had been made a general poll, man after man.* Ex eo quod in comitiis olim suffragia tributim in candidatorum quorumvis gratiam punctis darentur, numerarenturque

per ejusmodi punctorum appositorum numerum: sic Cicero, in orat. pro Mur. *Recordor quantum hæc quæstiones in senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.* Hinc tandem notissimum isthuc, *Omne tulit punctum, &c.* quod idem, ac si diceretur, *adeptus est, vel meretur omnia suffragia, &c.*

14 Quoniam nova deberet dici, at vetus est locutio, quæ obtinuit, ut sono quadraret cum primo membro *novus rex.*

15 *Id est, rex igitur leges statue.*

16 Proœmium hoc hinc, quod antiqui sic solerent auspicari fere omnia, quæ ad rempublicam pertinebant.

17 Verisimile & decorum.

18 *Comprobetis; à seisco.*

fabularum circulus? *Eut.* Unde, nisi à convivatore? *As.* Licéne rex, dicere tria¹ verba? *Eut.* An tu credis nefarium esse convivium²? *As.* Jureconfulti negant legem esse, quæ non sit æqua³. *Eut.* Assentior. *As.* At tua lex æquat optimam fabulam pessimæ. *Eut.* Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui pessimè dixit, quàm qui optimè, eò quòd non minus delectet. Vellut inter cantores, nemo voluptati est⁴, nisi qui aut insigniter benè cecinerit, aut egregiè malè. Nonne plures rident audito coccyce, quàm audita lusciniæ? Hic mediocritas laudem non habet. *As.* At cur plectuntur qui laudem auferunt? *Eut.* Ne nimia felicitas provocet illis Nemefim aliquam, si simul & laudem auferrent, & immunitatem. *As.* Per Bromium⁵, Minos⁶ ipse nunquam tulit legem æquiorum. *Phily.* Nullam feres legem de modo bibendi? *Eut.* Dispectâ re, sequar exemplum Agefilai⁷ Lacedæmoniorum regis. *Phily.* Quid is fecit? *Eut.* Is, cùm tempore quodam symposiarchus⁸ talorum arbitrio delectus esset, rogante architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini còpia parata est, dato cuique quantum poposcerit: si malignior⁹, omnibus ex æquo distribuito. *Phily.* Quid sibi voluit Lacon ille cùm hæc diceret? *Eut.* Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rursum querulum, esset convivium. *Phily.* Quî sic? *Eut.* Quia sunt qui gaudent largiùs bibere, sunt qui gaudent parciùs: reperiuntur & abstemii, qualis dicitur fuisse Romulus¹⁰. Itaque si nulli datur vinum nisi poscenti, primùm nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant, quibus grata est largior potatio. Ita fit ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parciore copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent qui bibunt moderatiùs: neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando qui largiùs erat hausturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. *Phily.* Quid igitur bibebat Romulus? *Eut.* Idem quod bibunt canes¹¹. *Phily.* An non istud indignum rege? *Eut.* Nihilò magis quàm quòd reges spirant aère cum canibus communi: nisi quod illud interest¹²,

S

rex

1 Pauca.

2 Jocandi causâ, detorquet dictum ab Aetæo, ad Romanorum usum; apud eos enim erant dies nefasti, in quibus jus populo non dabatur, proindeque non licebat prætori tria hæc verba dicere, *Do, dico, addico*. Ut ex Ovidio patet *Fast.* l. 47. *Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur; Fastus erit, per quem lege licebit agi.*

3 Siquidem injusta non ligant.

4 *Causeth mirth.*

5 Bacchum; Bacchus enim Bromius quoque vocatur.

6 Rex Cretenfium qui ob justitiam iudex inferorum factus est à poetis.

7 Ob temperantiam & justitiam notissimi.

8 Conviviû principis.

9 Parciore.

10 Si pergas, & attendas, intelliges.

11 Aquam; nullus enim canis adhuc potuit vino assuescere.

12 Hoc est differentie.

rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem quem afflavit rex, haurit canis; & vicissim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ ¹ tulisset Alexander ille magnus, si cum canibus bibisset ². Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abstemium fuisse declarat apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam, videns illum abstinere à vino, dixisset: *Vinum vile futurum, si omnes biberent quemadmodum ille: Imò, inquit, tum arbitror fore charissimum, si biberent omnes vinum quemadmodam ego. Bibo enim quantum libet.* Ge. Utinam hic adesset noster Joannes Botzemus Canonicus Constantiensis ³, qui nobis Romulum quemdam referret! nam & is abstemius non minus est, quam dicitur; alioqui comis ac festivus conviva. Po. Age, si simul potestis, non dicam *sorbere* & *stare* ⁴, quod Plautus ait esse difficile, sed edere & audire, quod est perfacile, bonis avibus auspiciabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, scitote Batavam ⁵ esse. Opinor aliquot vestram auditum Macci nomen. Ge. Non ita diu est quod periit. Po. Is cum venisset in civitatem quæ dicitur Leydis ⁶, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam (nam is erat homini mos) ingressus est officinam calcearii: salutatur. Ille cupiens extrudere merces suas, rogat nunquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi pensiles, rogat futor num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, & ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, Quam bellè, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacitè gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Hic Maccus: Dic mihi, inquit, bonâ fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis & calceis ad cursum armâsses, quemadmodum nunc armâsti me, ahierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniat usu, quid tu tum faceres? Consequeretur, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione ista dicis, an joco? Planè seriò, inquit alter, loquor; & seriò facerem. Experiar, ait Maccus. En, pro calceis præcurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto conjecit se in pedes. Calcearius è vestigio consecutus est, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem.

Ad

¹ Id est, minus invidiæ.

² Siquidem vinum non bibisset, quo ad Clitum aliosque amicissimos occidendos impulsus est.

³ *Of Constance*, quæ urbs est notissima apud Helvetios, super lacu ejusdem nominis, & non multum distat à Basilea, ubi degebat auctor.

⁴ Proverbialis locutio est, ad denotandum impossibilia, *to drink and to blow*.

⁵ Gens enim faceta non censetur, quanquam sensu communi eximia prædita sit.

⁶ Alio nomine, *Lugdunum Batavorum, Leyden*.

Ad hæc vocem cum cives undique profuissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Nè quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de cupa cerevisiæ. Itaque jam omnes præbere sese certaminis spectatores. Suspiciabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hæc occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit brabeum¹. *Ge.* Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. *Po.* Quam ob rem? *Ge.* Quia furem ferebat secum. *Po.* Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. *Ge.* Verum erat actio furti. *Po.* Ea quidem post intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. *Ge.* Quid attulit Maccus? *Po.* Quid attulit, rogas, in causa tam vincibili? Magis perichitatus est actor, quam reus. *Ge.* Qui sic? *Po.* Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat legem Rhemiam², quæ dicitur, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, pœnam ferat quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepisse conditionem; nec habere quod queratur, cum esset cursu superatus. *Ge.* Hæc actio non multum abest ab umbra asini³. Quid tandem? *Po.* Ubi satis risum est, quidam è iudicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ⁴, me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, frigent lanii⁵. Quiddam adstabat ad fenestram fructuariz, sive Græcè mavultis, *oporapolidis*⁶,
S 2 foeminæ

1 Idem quod *bravium*, quod reperies in dictionario.

2 Multi etiam cum *Memmia* confundunt, creduntque duas esse tantummodo ejusdem legis denominationes, at si Manutio credamus iusto iudici, ut patet ex *Rosino*, duæ sunt diversæ & de diversis rebus leges; *Memmia* de reis in rempublicam, *Rhemia* de calumniatoribus, per quasi calumniatorum fronti, aut capiti, imprimebatur litera, quæ eos convictos esse calumniatores denotabatur; at probabile est legem sanxisset præterea, quod hîc recenset *Erasmus*, nihilque justius, observaturque ubique fere terrarum, præterquam apud nos,

3 Ridicula lis est, quæ in proverbium evaserat apud antiquos, de *Agasone* quodam, qui coram iudice contendebat, contra juvenem quendam, qui in via usus fuerat umbra asini; ut

at meridiano sole se defenderet, se ei locasse quidem asinum, sed non umbram ejus, propter quam additamentum pretio locationis asini requirebat; fertur præterea *Demosithenes*, agens causam capitalem coram iudicibus Atheniensibus minimè attentis, fabulam hanc de lite super umbra asini incæpisse, & nondum narratione peracta è rostris seu suggesto descendisse, ac deinde iudices ex eo flagitasse, quis tandem exitus de lite super umbra asini? Tunc vero oratorum princeps, *Libet audire de umbra asini, & causam civis de vita periclitantis audire gravamini?* At nimium his forsitan similes sunt ubique iudices.

4 Quæ urbs est provinciæ *Overissel*, ubi *Erasmus* puer literis operam dedidit.

5 *Lent time*, ergo.

6 Fructum vendentis.

foeminae vehementer obesa, oculis intentis in ea quae proposita venum erant: illa ex more invitavit, si quid vellet; & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cum ille annuisset, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille se subducit, non cursu, sed placide. Ubi prodisset acceptura pecuniam, vidit emptorem abire, insequitur majore voce, quam cursu. Ille dissimulans pergit quod coepit ire: tandem multis ad foeminae vocem concurrentibus, restitit. Ibi in populi corona agitur causa; rursus oboritur; emptor negabat se emisse, sed quod ultro delatum fuisset, accepisse; si vellet experiri apud iudices, se compariturum. *Ge.* Age, narrabo fabulam tuae non admodum dissimilem fortasse, nec inferiorem, nisi quod haec non habet auctorem perinde celebrem atque est Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera; quorum alii prodissent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus aiebat sollicitum esse, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut spectent quid illic proferatur, aut quid agatur; hos solos esse felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat philosophum versari in hoc mundo, quemadmodum illi versarentur in mercatu. Verum in nostris emporiis quartum hominum genus obambulare solet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiosi contemplantur, sed observant sollicitè si quid possint involare ¹. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mirè dextri, dicas esse Mercurio ² favente natos. Convivator dedit fabulam cum coronide ³, ego dabo cum procemio. Nunc accipite quod nuper accidit Antuerpiae. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem ⁴ summam pecuniae, sed argenteae. Id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui gestabat in zona crumenam nummis turgidam; salutavit civiliter; narrat sibi datum negotium à suis, ut vici sui paracho mercaretur novum pallium ⁵ sacrum, quae summa vestis est sacerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operae, ut secum iret ad eos qui vendunt hujusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipsius sumeret majus aut minus; nam sibi videri staturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus est sacrificus. Adeunt aedes cujusdam. Prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat mirè congruere. Impositor, cum nunc à fronte, nunc à tergo, contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium: sed causatus est à fronte brevius quam par esset. Ibi venditor, nè non procederet contractus, negat id esse pallii vitium,

1 *Fileb.*

2 Quoniam, ut jam vidimus, est Deus furum.

3 *Id est*, secunda fabula simili pri-

mae, siquidem fabula fructuariae non multum à fabula calcearii differt.

4 *A pretty large sum.*

5 *A surplice.*

tium, sed crumenam turgidam efficere, ut eâ parte offenderet brevitatem. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuò contemplantur. Ibi impostor, averfo sacrificio, crumenam arripit, ac semet in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur, ut erat palliatus, & sacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat, *Tenete sacrificum*: impostor clamat, *Cobibete sacrificum furentem*: & creditum est, cùm viderent illum sic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora est, impostor effugit. *Eut.* Dignus qui non simplici suspendio pereat tantus artifex. *Ge.* Nisi jam pendet. *Eut.* Utinam non solus, sed una cum illo qui talibus portentis favent in perniciem reipublicæ. *Ge.* Non favent gratis. Catena est, quæ demissa in terras pertingit ad Jovem¹. *Eut.* Ad fabulas redeundum. *Af.* Ad te redit ordo, si fas est regem in ordinem cogere. *Eut.* Non cogar; imò volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non rex, si leges, quas aliis præscribo, recusem². *Af.* Veruntamen aiunt³ principem esse supra leges. *Eut.* Isthuc non omnino falsò dictum est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vocabant *Cæsarem*⁴. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod alii coacti utcunque servant, illum suapte sponte multa cumulatus præstare⁵. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non est princeps: quemadmodum spiritus impurus, qui invasit corpus hominis, non est animus? Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cùm rebus domi turbatis peregrinaretur apud Burgundiones⁶, occasione venationis nactus est familiaritatem cum Conone⁷ quodam, homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex⁸ ex venatu; & ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate vescebatur rapis. Mox ubi Ludovicus restitutus, jam rerum potiretur apud Gallos, submonuit Cononem uxor, ut regem veteris hospitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lusurum⁹ operam: principes enim non

S 3

memi-

1 Argentea scilicet ac de ea Homerus, quo innuitur, præmiis, argento & auro, reges & principes magistratus capi.

2 Alluditur ad Pittaci dictum, *Parvo legi, quisquis legem sanxeris*. Atque majoris est momenti, cùm plurimi reges vel principes existimare videntur, si se legibus conformes dederint.

3 Non omnes.

4 Minus ille jure, quam nostri reges.

5 Nulla gens est, quæ tales reges non cupiat.

6 Quoniam tunc ipsi cum patre Carolo septimo hujus nominis Galliarum rege non conveniebat.

7 Nomen est hic fictitium, quantum sit antiqui honesti Græci, sed fabula verissima fertur, imò & sequentes.

8 Nondum tunc erat.

9 Perdituram.

meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi, paulatim devoravit omnes, unâ duntaxat exceptâ insigniter magnâ. Ubi Conon prorepsisset in aulam, quâ rex erat iturus, statim agnitus est à rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet charissima, Cononem jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus suum iussit pro rapa numerari mille coronatos aureos¹. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam præstiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus consultare cœpit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donârat equum spes opinias animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam à rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultanti, alius aliud responderet, diuque vanâ spe lætatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex suâ manu donat aulico; addens, sibi videri benè pensatum equum cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus, dum tollit linteum, pro thesauro reperit, non carbones, quòd aiunt, sed rapam jam subaridam. Ita captator ille captus risui fuit omnibus. *A.* Jam, si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anfa ansam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste regia, flexis genibus, ac sublatâ manu, significat, se nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, fassus est fuisse pediculum. Lætum, inquit, omen est; declarat enim me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in adolescentia. Iussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquam multos alter quidam, qui viderat illi feliciter cessisse tam humile officium; nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facias quid, an arte; simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat se tollere quiddam

¹ Isti sunt, *des acus d'or couronnez*, usuales adhuc sub hoc rege, quamvis primum cusi sub Carolo sexto, minoris ponderis quam *les acus d'or sol*, vel

les acus d'or simpliciter (ambo enim idem nunc) memorati pag. 251. num. 4. duos credam ex his æquare pondus trium ex illis.

quidam è veste regia, quod mox abjiceret. Cùm urgeret rex tergiverfantem, ut diceret quid esset, mirè simulato pudore, tandem respondit esse pulicem. Rex intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies canem¹? Jusfit tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. *Phily.* Non tutum est, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemamodum enim leones se nonnunquam placidè præbent fricanti, iidem, ubi lubitum est, leones sunt, & jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, nec recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat, corvos hiantes fallere². Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum (quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes officarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum) cum igitur ea pecunia exprompta esset in mensa, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Adfint nunc, priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem currere permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex cùm vidisset aliquem maximè inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat se diu aluisse falcones regio summa fide, nec sine gravibus impendiis: aliud aliud adferebat; suum quisque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non sine mendacijs. Rex omnes benignè audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quò diutius spe metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus cancellarius: nam & hunc jusserat acciri. Is, cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia sua. Ego, inquit cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quàm promeruerim: nec ulla de re magis sollicitus sum, quàm ut regiæ in me munificentia respondeam; tantum abest ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecuniâ? Nè egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Næ ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam cancellarium. Hic magis accensa spes est omnibus, futurum ut pecunia cæteris distribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi satis diu lussisset rex, coëgit cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus

S 4

ad

¹ Canes enim pulicibus maximè infestantur.

² Quippe hic rex maximus simulat or & dissimulatur fuit; phraſis au-

tem ex Horatio, Sat. ii. 5, 56. *Corvum ducet hiantem.* Corvus autem hians idem quod larus hians, quem jam vidisti.

ad cæteros jam mortuos, Vobis, inquit, erit alia expectanda occasio. *Pbi.* Fortasse frigidius videbitur quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem, furtive; nè videar de industria ambiisse immunitatem¹. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex, auditâ petitione, expeditè respondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, discessit. Rex ex ipsa fronte colligens hominem esse non omnino sinistri ingenii, suspicansque illum non intellexisse, quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum.* Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi quod agam²: proinde magno meo incommodo persequuturus eram hîc spem ancipitem: nunc beneficium interpretor, citò negâsse beneficium; meque lucratum quicquid eram perditurus, si vanâ spe lactatus fuisset. Ex eo responso rex conjectans hominem minimè segnem, ubi pauca percontatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, nè hîc diu suo damno hæreat. *Eug.* Non deest quod referam de Ludovico³, sed malo de nostro Maximiliano⁴; qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniâ, ita clementissimus erat in eos, qui decoxerant, modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cùm cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperatâ præda, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant plus acceptum fuisse quàm exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerferet hominem. Accitus est; venit illico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum; ac discessit. Rursum cùm nihil esset actum, interpellantibus officariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum⁵. Cæsar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cùm sic eluderet, officarii vehementer instabant; clami-

1 Ex eo quod qui frigidiorum dedisset fabulam, immunis esse deberet, i. e. nihil solvere.

2 I have some business to do at home.

3 Siquidem innumera jaçantur de eo, apud vulgus, scripta & non scrip-

ta, quibus anus in Gallia pueros pascent, & vulgo vocatur apud eas, *Le roy grand nez.*

4 Jam vidisti pag. 232. num. 12.

5 Horatiana phrasis est, *Et totus in hoc sum.*

clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit illico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nónne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en adsunt qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis fat dextrè, Non detrecto, inquit, rationem, invidiosissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbant me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & equum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindica- bat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. *L.* Nunc tempus est, ut ab equis, quod aiunt, ad asinos¹ descendat fabula, à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem, qui Philippo cognomento Bono² fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucundè dicta, vel jocosè facta, sed pleraque sordidiora. Nam ple- rosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non ad- modum eleganter sonat, sed pejus olet³. Deligam unum ex mundi- oribus, Invitárat unum atque alterum bellum homunculum forte ob- vios in via. Cùm redisset domum, reperit culinam frigidam, nec e- rat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Hic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: & ingressus culinam scæne- ratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digressa famula, subduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste testam deferebat domum; dat coquæ; jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque scæneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad scænerato- rem, qui deposito pignore drachmas duas à scæneratore sumat mutuò, sed accipiat chirographum, quod testaretur talem ollam missam ad ip- sum. Scænerator non agnoscens ollam, utpote defricatam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; eâ pecuniâ puer emit vinum. Ita prospectum est convivio. Tandem cùm ap- pararetur prandium scæneratori, desiderata est olla. Hic jurgium ad- versus coquam. Ea, cùm gravaretur⁴, constanter affirmavit, nemi- nem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrificio. Tandem itum est ad illum; exploratum, an

apud

¹ Vide pag. 73. num. 10.

² Is est ille Dux Burgundiæ, ad quem cum patre dissidens confugerat Ludovicus undecimus; ubi tunc An-

tonius ille, de quo nunc agitur.

³ Divina.

⁴ Was hardly; put to it.

apud illum esset olla: ne musca¹ quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata est ab illo olla, quod solus ingressus esset culinam, quo tempore desiderata est. Ille fassus est sumpsisse commodatò ollam quandam, sed quàm remisisset illi, unde sumpserat. Id cùm illi pernegarent, & incaluisse contentio; Antonius adhibitis aliquot testibus, Videte, inquit, quàm periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni manum² haberem fœneratoris. Et protulit syngropham. Intellectus est dolus: fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi cujus erat. Hujusmodi dolis libentiùs favent homines, si commissi sint in personas odiosas, præsertim eos qui solent aliis imponere. *Ad.* Næ tu nobis mare³ fabularum aperuisti, nominato Antonio: sed unam duntaxat, eamque brevem referam, quam audivi nuperrimè. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quàm ridere⁴. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipse celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antorsii. Porro quemadmodum inter philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quæstionculæ de rebus naturæ; ita hîc statim nata est quæstio, quænam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & suæ quisque divinationis rationem adferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit os sibi videri partem omnium honestissimam; & addidit causam nescio quàm. Tum alter ille, nè quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem, quâ sedemus, sibi videri honestissimam. Cùm id videretur omnibus absurdum, attulit hanc causam, quod is diceretur vulgo honoratissimus, qui primus consideret: hoc honoris competere parti quam dixisset. Applausum est huic sententiæ, & risum est affatum. Placuit homo sibi de hoc dicto; visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quòd sciret illum, velut æmulum suæ gloriæ, diversam partem nominaturum. Post dies aliquot, cùm rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, scurra, ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris, inquit? Si te salutâsem ore, resalutâses: nunc te saluto parte cœporis, vel te iudice, omnium honestissimâ, & scurra vocor. Sic recuperavit prius amissam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc superest ut pronunciet iudex. *Ge.* Id faciam, sed non

¹ *Id est, nulla prorsus, ex Plauto locutio, Quas tu mulieres mihi narras? ubi musca nulla fœmina est in ædibus.*

² Syngropham.

³ Veluti fontem, qui nobis innumeratas fabulas suppeditabit.

⁴ *Who love merriment as they love their lives.*

non, prius, quàm suum quisque cyathum ebiberit. En auspicio: sed lupus in fabula ¹. *Po.* Haud lævum omen adfert Levinus ² Panagathus. *Levi.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? *Po.* Quid aliud? Certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium theologicum ³. *Ge.* Scythicum ⁴ promittis convivium. *Levi.* Αὐτὸ δὲ δέξῃ ⁵. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quàm cum seriò tractantur nugæ.

P U E R P E R A.

A R G U M E N T U M.

Puerpera ob masculum partum magis gaudet. Mos impius tyrannus. Mulier contendit, se non esse marito suo inferiorem. Dignitas utriusque comparatur. Lingua invidium mulieris telum. Nutricem non debere esse aliam quam ipsam matrem. Non est mater quæ gignit, sed quæ nutrit. Ipsæ feræ sætus suos lacte suo nutriunt. Lac sæpe nutricum infantis & ingenium & corporis habitudinem vitiat. Animus quorundam male habitat. Cato primam felicitatis partem iudicabat bene habitare. Vix semimater est quæ recusat alere quod peperit. Mater talis dicitur à μη Τρεψή. Breviter, præter multarum naturalium rerum cognitionem, multa occurrunt hic moralia.

E U T R A P E L U S, F A B U L L A.

Eu. **S**alva sit optima Fabulla. *Fa.* Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quòd nunc saluator insolens adveneris, quem hoc triennio totò nemo nostrum vidit? *Eu.* Dicam; forte præteriens has ædes, vidi cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid esset causæ. *Fa.* Adeone hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse symbolum puerperii ⁶ in ædibus? *Eu.* Eho, an non prodigium est videre cornicem albam ⁷? Sed extra jocum; sciebam maximè: verum suspicari non potui, te, puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam maturè didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. *Fa.* Ut tu semper es quod diceris, Eutrapele ⁸! *Eu.* Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus.

¹ Vide pag. 15. num. 1.

² Nomen Romanum, & apud nos nunc vulgatum satis. Sed *Panagathus* Græcum est, i. e. omnimode bonus.

³ *Id est*, in quo tractetur, non de fabulis, sed de quæstionibus theologicis.

⁴ Quoniam multi, per quosdam de omnibus judicantes, theologos fere omnes existimant, contentiosos disputatores irreconciliabiles, imo & crudelissimos in disidententes (Barbari

enim & crudeles Scythæ audiunt) sed Levinus aliter censet, & vere multa exceptio faciendâ.

⁵ *Id est*, res ipsa indicabit.

⁶ Eiusdem rei signum est adhuc apud nos, vel saltem ægrotantis alicujus in domo.

⁷ Ludus in verbo, *cornix*, enim significat vel avem quæ nigra est, vel portæ malleolum, qui hic supponitur linteo albo involutus.

⁸ *Id est*, facetus, sic enim significat *Eutrappelus*.

mus. *Fa.* Is qui nuper extulit¹ uxorem decimam? *Eu.* Is ipse, sed quod te fugit, opinor, rursum tam ambitiosè procum agit, quasi hætenus vixerit cœlebs. Hic percontanti quid accidisset novæ rei, Muliebri corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo². Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur, hic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. *Fa.* Homo crassè facetus³. *Eu.* Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. *Fa.* Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa sum videris de se præbere specimen boni viri. *Eu.* Piè tu quidem & verè, mea Fabulla. *Fa.* Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. *Eu.* Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. *Fa.* Sed quas ob causas felicius judicas peperisse masculum, quàm fœminam? *Eu.* Quin tu potius, Fabulla Petronii (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedi, quas ob causas vos magis gaudetis peperisse masculos, quàm fœminas? *Fa.* Quid aliæ sentiant, nescio; ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissent & ipsa. *Eu.* An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur⁴? *Fa.* Quid agat ille potius, Eutrapele, quàm ut propagatione fervet quod condidit? *Eu.* Quid agat, ô bona? Imò, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exulat Christiernus⁵ Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciscus⁶ Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quam ex ipsius animi sententia, vir certè dignus meliore fortunâ: Carolus⁷ molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus⁸ rerum suarum satagit in Germania: Bulimia⁹ pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus concitant agricolæ¹⁰, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur anarchiam; periculosis factio-

nibus

¹ Sepelivit.

² Hujus dicti, sicut & rationis subsequenti non difficile est sensum percipere.

³ Benè observatum, nesciamque præterea, an in Eutrapele bene sit, talia talibus verbis Fabullæ enarrasse.

⁴ Parum decore, etiam si non seriò dictum.

⁵ Secundus nomine, qui anno 1523, ex regno, cum uxore & liberis sese in Hollandiam contulit, deinde in regnum reversus, detentus est captivus à Frederico, privatusque obiit.

⁶ Primus nomine, literarum fau-

tor dictus, captus ab Austriacis, ut jam vidimus, Pavianâ pugnâ, ac deinde in Hispaniam translatus.

⁷ Quintus hujus nominis imperator, rexque Hispaniarum, de quo jam.

⁸ Frater hujus Caroli & Romanorum rex electus, ut fratri in Imperio succederet, quique ei successit.

⁹ Id est, difficultas nummaria quam magna est, nec mirum in tantis bellis.

¹⁰ Qui in Franconia & Suecia, Duce Munzero, vastas in Germania facere depopulationes, anno 1525, & sequentibus.

nibus collabitur ecclesiæ domus¹; hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconfutilis. Vineâ Domini non ab uno jam apro vastatur; simulque periclitatur sacerdotum cum decimis auctoritas, theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges pontificiæ: vocatur in discrimen eucharistia, expectatur Antichristus²; totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant & imminet Turcæ³, nihil non populaturi, si successerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imò tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore⁴. *Fa.* Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula⁵ Dei personam, si vis, secludamus. Dic quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quàm catellam. *Eu.* Piæ mentis est, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimum. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? *Fa.* Agerem. *Eu.* Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor nè tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. *Fa.* Imò Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo: fatisque valeo vel ad luctam. *Eu.* Quin igitur è nido provolas? *Fa.* Vetus rex. *Eu.* Qui rex? *Fa.* Imò tyrannus. *Eu.* Qui quæso? *Fa.* Syllabâ dicam, mos⁶. *Eu.* Heu quam iste rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philosophari de crystallo & vitro. *Fa.* Marem, uti conjicio, natura præstantiorem, ac firmiorem, judicas, quàm foeminam. *Eu.* Sic arbitror. *Fa.* Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quàm foeminæ? Num à morbis immunes? *Eu.* Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. *Fa.* Sed ipsi rursus superantur à camelis. *Eu.* Imò prior creatus

1 Hoc, & sequentia usque ad verba *expectatur Antichristus*, respiciunt Romanam ecclesiam, ejus auctoritatem & dogmata, quæ tunc nutabant, per Lutherum, & qui cum sequuti sunt, quæ omnia intellectu facillima, nihilque notam specialem meretur, nisi verba hæc, *Jesu tunica inconfutilis*, quibus ecclesia intelligitur, quam, quamvis in ea menda observaret, volebat Erasmus in partes distrahi, volebatque proinde, ut sine scissione reformaretur.

2 Quo fundamento nitatur hæc opinio, nesciam, nisi quod vulgò creditur in confusionibus paulo ante mundi finem, adventare debere quandam specialem Antichristum.

3 Utpote tunc in Christianam Europam ulterius quàm antea irrumpen-

tes, ad id inducti per Franciscum illum primum Francorum regem, de quo jam, quippe qui primus rex Christianissimus societatem & fœdus cum Turcis pepigerit in Auliacos.

4 Non mihi multum aridit hoc, etiamsi non seriò dictum.

5 Confabulatione.

6 Idem ridiculus (& quidem incommodus credo) mos Jui servandi lectum post puerperium valet quoque nunc apud nos, inter mulieres sortis distinctæ, imò & satis mediocris: at quid ridiculius, si, cum bene habeas, facias veluti si malè haberes! sed viget stultus mos, vigeatque, credo, d.ò, tam difficile est, ut quæ spectata quandam fastus & dignitatis præ se ferunt, aboleantur inter mulieres post-

atus est masculus. *Fa.* Prior conditus est Adam, quam Christus. Et solent artifices in posterioribus se ipsos vincere. *Eu.* At Deus mulierem viro subiecit. *Fa.* Non statim melior est qui imperat; & nuptam subiecit, non foeminam: ac rursus nuptam ita subiecit, ut cum utriusque sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut praestantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? *Eu.* Tibi quidem hinc cedam, si mihi declararis, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis ¹, cum *virum caput* dicit esse *Christum, mulieris caput virum*: rursus, cum *virum* dicit *imaginem & gloriam Dei, mulierem gloriam viri*. *Fa.* Istud expediam, si mihi declararis, an solis viris datum sit esse membra Christi. *Eu.* Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. *Fa.* Qui sit igitur, ut caput unum cum sit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem expresserit in corporis figura, an in animi dotibus? *Eu.* In animi dotibus. *Fa.* At in his quid tandem habent viri nobis praecellentius? In utro sexu plures sunt temulentiae, rixae, pugnae, caedes, bella, rapinae, & adulteria? *Eu.* At soli viri bellum gerimus pro patria. *Fa.* Sed iidem saepius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido salariolo ² deseritis uxorem & liberos, & pejores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam, ut maxime jactes mihi virtutem bellicam, nemo vestrum, si semel esset expertus quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quam subire semel, quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venit ³ ad manus, & si venit, non in quavis exercitus parte discrimen est. Tui similes ⁴ disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tunc sedet post principia ⁵; denique plurimos servat deditio & fuga: nobis cominus cum morte consistendum est. *Eu.* Ista non nunc primum audio, verum suntne haec vera, quae dicuntur? *Fa.* Nimirum vera. *Eu.* Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, ne posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. *Fa.* Equidem nihil malim, si possis. *Eu.* Quid praemii feret orator hic, si persuaserit? *Fa.* Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. *Eu.* Iistas malim, quam decem linguas lucinarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum esse nolim, priusquam intercesserit stipulatio. *Fa.* Addatur, si libet, & si qua est alia cautio. *Eu.* Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. *Fa.* Quin potius nunc sit ex animi mea sententia? *Eu.* Dicam; quia vereor ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum

¹ Prima epist. scil. cap. xi.

² Non immerito praeter contemptu diminutivo hoc inusitato utitur.

³ Sic impersonaliter hac passiva hu-

jus verbi voce uti licet.

⁴ Id est, timidi.

⁵ Vidisti pag. 9. num. 3.

dum esset duplex præmium, & mihi duplex esset fumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. *Fa.* Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare virilis sexus sit præstantior fœmineo. *Eu.* Video te meditatam hanc monomachiam¹: quam ob rem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar aliàs, sed armatus, nec absque subsidiario milite. Nam ubi linguâ res geritur, nè septem quidem viri pares sunt uni fœminæ. *Fa.* Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam nè vos quidem elingues estis. *Eu.* Fortassis: sed ubi pællus? *Fa.* In conclavi proximo. *Eu.* Quid illic? coquit olus²? *Fa.* Nugator, apud nutricem est. *Eu.* Quam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, quàm ea quæ mater est? *Fa.* Quid ni? vulgò fit. *Eu.* Pessimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgò peccant, vulgò luditur aleâ, vulgò committatur ad fornices, vulgò fraudatur, potatur, insanitur. *Fa.* Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ³. *Eu.* Atqui si natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. *Fa.* Probabile quidem est. *Eu.* Dic mihi, nõnne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum! *Fa.* Sentio. *Eu.* Itaque, si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partûs? *Fa.* Minimè gentium. *Eu.* Cur igitur volens plusquam dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? *Fa.* Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola totaque sum mater. *Eu.* Imò hîc tibi, Fabulla, reclamat in os ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quòd gignat tantum? imò multo magis quòd nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos fœtus. Ululæ, leones, & viperæ educant partus suos; & homines suos fœtus abijciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio dicuntur exponere⁴? *Fa.* Abominanda dicis. *Eu.* Atqui non perinde factum abominantur homines. An nox expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem eâ voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ paxillum, quàm totus infans tuus? *Fa.* Delecta est mulier salubri corporis temperaturâ. *Eu.* Hoc mediçi certius judicent, quàm tu. Sed finge hîc illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censes, utrum infans tenel-

1 Singulare certamen.

2 Quoniam infantium excrementa ad viridem, seu olerum, colorem accedunt.

3 De se loquitur.

4 Barbarus mos erat plurimum in

usu apud antiquos paganos, at quod horrendum, non abfimile faciunt hunc plurimi patres & matres in magnis civitatibus; & Christiani nominari volunt.

tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat¹ in avenam, aut filiginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium: plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt². *Fa.* Imò narrant plantas translatas & infitas exuere silvestre ingenium, & fructus edere generosiores. *Eu.* At non proinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac fevioribus disciplinis imbuendum, quæ functio patris est potius, quàm matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porro, cum ad salubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis sit alimonia, tum verò præcipuè quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam hîc quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu*³. *Fa.* De corpore non ita multum laboro, modo fit animus qualem optamus. *Eu.* Piè tu quidem, sed parum philosophicè. *Fa.* Quam ob rem? *Eu.* Cur tu igitur quoties concidis olus, quereris aciem cultri retusam esse, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusâ cuspide, cùm ea res non adimat artem? *Fa.* Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. *Eu.* Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium & cæpas? *Fa.* Quia vitiant oculos. *Eu.* Nónne animus est qui cernit? *Fa.* Est; nam nihil vident exanimes. *Eu.* Sed quid agat faber, vitiata securi? Agnoscis igitur corpus esse mentis organum? *Fa.* Apparet. *Eu.* Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? *Fa.* Non dissimile veri dicis. *Eu.* Age, videor mihi nactus ingenium philosophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacèi; num ederet vocem quam nunc edimus? *Fa.* Nequaquam. *Eu.* Quid obstaret? *Fa.* Quia desunt labra, dentes, & lingua similis: nec epiglottis, nec tres adsunt cartilagines, à tribus motæ musculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. *Eu.* Quid si in corpus suis? *Fa.* Grunniret suillo more. *Eu.* Quid si in corpus cameli? *Fa.* Caneret, ut canit camelus. *Eu.* Quid si in corpus asini, quod evenit Apuleio⁴? *Fa.* Ruderet, opinor, ut asinus. *Eu.* Nimirum fatetur hoc ille, cùm ceperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris, vix O⁵ sonuit; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem, cùm fabulara auditam, nè excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem
tam

¹ Plusquam incertum hoc, sed cum tritico sæpius avena & siligo seruntur, quæ vulgo melius crescunt, quàm ipsum triticum.

² Subaudi, *eam*, scil. plantulam.

³ De hoc verissimo & utilissimo pro-

nunciato Horatiano diximus jam pag. 132. num. 2.

⁴ Hominem ejusque fictionem jam vidimus quoque.

⁵ Quoniam volebat dicere, *O Cæsar*.

tam afininam, cùm unguulas intueretur solidas. *Fa.* Et meritò. *Eu.* Ergo lippientibus oculis, minus videt animus; oppletis fordibus auribus, minus audit; ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit; ubi stupet membrum, minus sentit; ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. *Fa.* Negari non potest. *Eu.* Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. *Fa.* Arbitror. *Eu.* Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potuque. *Fa.* Fateor; sed quid isthuc ad bonam mentem? *Eu.* Proinde quid lolium ad perspicaces oculos? *Fa.* Quia vitiat organum animi. *Eu.* Probè respondes. Verùm illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? *Fa.* Sic conditus est animus. *Eu.* Non sic elabèris. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoriâ, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plagâ, sive casu, sive morbo, sive senio? *Fa.* Tu nunc mihi videre sophistam agere. *Eu.* Proin tu contra fac agas sophistram. *Fa.* Opinor hoc te velle dicere, quòd animus, quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur, & placatur. *Eu.* Rectè conjectas. *Fa.* Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, & nares, & palatum ubi sunt, scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cùm stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit; itidem & manu¹. *Eu.* At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis, intra cranium esse intellectûs, voluntatis, ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitiantur cibo potuque? *Eu.* Maximè. *Fa.* Cerebrum procul abest à stomacho. *Eu.* Ita summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si infideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis². Itaque refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi, si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Næ tu mihi metam distillatoriam describis, quâ ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ita malè conjectas. Nam hepar, cui sel adheret, ignis loco est; stomachus patella; cranium summæ metæ colophon, atque adeò, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum nascitur fere quicquid est morborum, ut variè delabatur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interim in cervicem, aliove. Quòque magis intelligas; cur, qui vino immodico sese ingurgitant, sunt

T

malè

1 Amputatâ, scil.

2 Quoniam hæc aves fere semper sedent in fumarii summa parte.

malè memores? Qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minus torpent ingenio? Cur coriandrum memoriã emendat? ¹ elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepsim adducit, quæ stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus profundus? Denique, ut immodica fitis aut inedia ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingestã materiã. *Fa.* Estne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatas impeditur illius vis & actio: velut artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumentis. *Fa.* Quantã, quãve specie est animus? *Eu.* Ridiculè percontaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo, quod sentitur. *Eu.* Imò quæ non sentiuntur, perfectissima sunt, veluti Deus & angeli. *Fa.* Audio Deum & angelos spiritus appellari; at spiritum ² sentimus. *Eu.* Hac voce Literæ Sacræ ob rudes homines balbutiunt; mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilem. *Fa.* Quid igitur interest inter angelum & animum? *Eu.* Hoc ipsum quod inter limacem ⁴ & cochleam, aut, si mavis, testudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium est animi magis, quàm instrumentum. *Eu.* Nihil vetat instrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philosophorum sententiæ. Sunt qui dicant corpus esse vestem animæ, sunt qui domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, consequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primum, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo; quantum ad corporis valetudinem faciat vestis, declaravit Hercules ⁵: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliúmque generibus referam. Cæterum, an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes; viderit Pythagoras ⁶. *Fa.* Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ita corporibus mutatoris uti: sic ut mensibus hibernis fumeretur corpus obesum, crassæque texturæ; æstivis, rarius & gracilius. *Eu.* Atqui parum, opinor, esset commodum; si quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem

¹ Dubium hoc credo; elleborum vidimus.

² Vox enim spiritus significat propriè ventum aut flatum.

³ Make use of these low Expressions because of the dull apprehensions of men.

⁴ Siquidem limax non habet crustam, quã tegatur, sic angelus non habet corpus quo veluti crusta tegetur.

⁵ Quoniam Hercules, indutã veste Centauri Nessi sanguine infectã, in rabiem versus est.

⁶ Siquidem Metempsychosin, i. e. transmigrationem animarum ex corpore in aliud corpus propugnavit, dicens (ut refertur) se fuisse quondam Æthalidem, dehinc Euphorbum, Hermodimum, Pyrrhum, Delium piscatorem, tandemque Pythagoram.

tandem & anima fenesceret, deficerétque. *Fa.* Non sanè. *Eu.* Jam quemadmodum & ad corporis salubritatem agilitatémque refert, quâ veste sit amictum; ita refert, quod corpus circumferat anima. *Fa.* Profectò si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum variè cultos. *Eu.* Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quàm commodè vestiatur anima. *Fa.* Valeat igitur vestis, dic aliquid de domicilio. *Eu.* Atqui nè, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus suum corpus *templum*¹ appellat; & Petrus apostolus suum corpus *tabernaculum*² appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ sepulchrum*, *σῆμα*³ dictum arbitrans quasi *σῆμα*⁴: alii *carcerem*⁵ mentis appellârunt, nonnulli *præsidium*⁶, velut arcem munitam. Quorum animus est undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in sepulchro. Cæterum, qui molestè luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, subinde clamans ad liberatorem omnium, *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine*⁷. Qui graviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, *qui circumit, ut leo, quærens quem devoret*; horum animus versatur in præsidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. *Fa.* Si corpus est animi domicilium, plurimos video, quorum animus malè habitet. *Eu.* Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiiis, fumosis, pituitosis, laceris, ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, benè habitare. *Fa.* Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. *Eu.* Emigrare non licet, nisi cùm evocat locator⁸. Veruntamen, si non licet emigrare, licet arte curaque nostrâ domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attollitur solum, in crustantur aut convestiantur tabulatu parietes, situs igni suffitúque purgatur. Id in senili corpore jamque ruinam minitante difficillimum est. Plurimum autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu, sicut oportet, curetur. *Fa.* Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. *Eu.* Planè jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potúsque, motûs, somni, balneorum, unctio-nium, frictionum, vestitûs. Quàm multos esse censes, qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsia, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lunibis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori

T 2

mentis,

1 Joan. ii. 21.

2 Pet. i. 13.

3 Corpus.

4 Sepulchrum

5 Plato inter alios.

6 Non ita res est.

7 Psalm. cxlii. 7.

8 Qui Deus est.

mentis, non ob aliud, nisi quòd à nutricibus indiligenter curati sunt?
Fa. Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. *Eu.* Ubi te Claranam¹ videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. *Fa.* Ego sanè libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cùm nemo viderit. *Eu.* Imò nemo non videt, cui sunt oculi. *Fa.* Video pictas animas infantuli specie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? *Eu.* Quoniam delabentibus è coelo fractæ sunt alæ², si qua Socraticis fabulis habenda fides. *Fa.* Quomodo igitur subvolare dicuntur in cœlum? *Eu.* Quoniam fides & charitas faciunt, ut illis renascantur alæ. Has alas petebat ille, pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam*³? Nec enim alias alas habet anima, cùm sit incorporea; nec ullam habet speciem, quæ corporis oculis sit conspicua; sed certius cernuntur ea, quæ vidimus animo. Credisne Deum esse? *Fa.* Maxime. *Eu.* At nihil minus videri potest, quàm Deus. *Fa.* Videtur in rebus conditis. *Eu.* Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cùm vides hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari; certius vides animam adesse, quàm nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. *Fa.* Proinde, si non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pinge, quasi mihi velis describere Cæsarem, quem nondum vidi. *Eu.* Aristotelis definitio in promptu est. *Fa.* Quæ? Nam aiunt istum esse probum rerum omnium depictorem⁴. *Eu.* Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. *Fa.* Cur actum vocat potius, quàm iter aut viam? *Eu.* Non hîc cavetur⁵ aurigis aut equitibus, sed animæ ratio⁶ definitur. Et actum vocat formam, quæ natura est agere, cùm materiæ ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur⁷. Est autem varius corporis motus. *Fa.* Intelligo. Sed cur addit organici? *Eu.* Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. *Fa.* Cur addit physici? *Eu.* Quia Dædalus⁸ frustra fingeret

1 Monacham ex ordine sanctæ Claræ; quæ cœtanea fuit Francisco, jam autem ordo satis severus est.

2 Isthuc Socratis erat metaphoricum, optimeque quadrat cum Cartesianâ hypothesis de animarum natura, per conjunctionem enim earum cum corpore de conceptionis acumine saltem in spiritualibus (quod est illarum agilitas) deperdere aliquid supponendæ sunt.

3 Psalm. iv. 6.

4 Si ex sequenti definitione iudices, dicas obscurissimum depictorem, mihi-que persuasum habeo illum hunc titulum vere mereri.

5 Id est, lex non fit vel datur in gratiam aurigarum aut equitum.

6 Natura.

7 Plusquam dubium hoc.

8 Hic enim Atheniensis faber miras statuas faciebat, quibus dabat aliquem motum.

fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. *Fa.* Quid si angelus immigraret in corpus hominis? *Eu.* Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. *Fa.* Habeone jam totam animæ rationem? *Eu.* Habes Aristotelicam. *Fa.* Equidem accepi celebrem esse philosophum; & vereor nè sapientum centuriæ¹ mihi scribant hæreseos dicam, si quid refrager². Alioqui quicquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum & bovem. *Eu.* Imò in scarabæum quoque & limacem. *Fa.* Quid igitur interest inter animam bovis & hominis? *Eu.* Qui dicunt animam nihil aliud esse, quàm harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum interesse, videlicet harmoniâ solutâ, perire animas utriusque. Nè ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima, sed quòd boum minus sapit, quàm hominum; quemadmodum videre est & homines, qui minus sapiunt quàm bos. *Fa.* Næ isti bubulam habent mentem. *Eu.* Attamen illud ad te pertinet, quod pro testudinis qualitate modulatio est harmonia. *Fa.* Fateor. *Eu.* Nec parvi refert ex quo ligno, quave figurâ sit facta testudo. *Fa.* Verisimile dicis. *Eu.* Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoræ fides. *Fa.* Audivi. *Eu.* Atque hæc quidem ex aëris circumfusi madore aut siccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. *Fa.* Isthuc vidi non semel. *Eu.* Hic igitur potes opem præstare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem³ habeat benè temperatam, minimèque vitiatam, nè laxâ sit segnitie, nè stridulâ sit iracundiâ, nè raucâ sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio, victusque ratio. *Fa.* Admonitionem accipio; sed exspecto quo pacto tuearis Aristotelem. *Eu.* Ille quidem descripsit in genere, animam animantem, vegetantem, ac sentientem. Anima dat vitam, sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim & senescunt, & emoriuntur arbores, at non sentiunt; quanquam his quoque nonnulli sensum tribuant stupidum⁴. In adhæsis vixprehenditur sensus,

T 3

sus,

¹ *Id est*, totum fere corpus doctorum & professorum, qui in hoc casu, veluti per centurias, numerari possunt, adeo consentiunt inter se.

² Cùm hic ironiæ granum sit, suspicor nobis his indicari veram Erasmi sententiam: nempe, primo, quod parvi faceret supra memoratam & notissimam Aristotelicam mentis vel animæ humanæ definitionem. Secundò, quod omnino damnaret tunc ab omnibus ubique theologiæ & philosophiæ professoribus morem receptum jurandi scilicet veluti per verba Aristotelis, ita ut ob-

stringerentur professores non solum nihil contra ejus positiones affirmare, verum etiam eis omnino se conformes dare. Sicque tunc sine dubio is omnium doctissimus habendus esset, qui melius sententiam Aristotelis interpretaretur, præ omnibusque aliis dignus esset fungendi professoris officio; hæcque una ex causis fuit, credo, cur professoris cathedram adeptus sit Erasmus nonquam.

³ *Id est*, organa, vel corpus.

⁴ Quid sit sensus stupidus plantarum me non intelligere fateor; primus sic locutus est Pythagoras.

sus, in spongia deprehenditur ab avulsoribus, in arboribus materialium
 caesores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Añunt enim, si
 palmã ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere
 solent materiarii, difficiliter arbor inciditur, ut semet contraxit metu ¹.
 Quod autem vivit, ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse
 vegetabile, quod non sentit, veluti fungi, betæ, caules. *Fa.* Ista si
 vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur cum adolefcunt;
 quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? *Eu.* Non ita vi-
 sum est majoribus ², neque nobis fas est ab illorum placitis discedere,
 ac nè refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. *Fa.* Atqui non fe-
 ram eandem esse animam scarabæi & hominis. *Eu.* Non est eadem,
 ô bona, sed ratio quadantenus communis est. Animat, vegetat, sen-
 sibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit scarabæi anima in suo
 corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis,
 quam scarabæi, partim in causa est materia. Non canit, non loquitur
 scarabæus, quia caret organis ad hæc idoneis. *Fa.* Illud igitur dicis,
 si anima scarabæi demigraret in corpus hominis, idem ageret quod ag-
 git anima humana. *Eu.* Imò nè si mens quidem angelica, quemad-
 modum dixi. Nihil autem interest inter angelum & animam huma-
 nam, nisi quod hominis anima in hoc condita est, ut agat corpus hu-
 manum naturalibus organis instructum; quemadmodum anima scara-
 bæi non movet, nisi corpus scarabæi: angelus non in hoc conditus est,
 ut animet corpus, sed ut absque corporalibus organis intelligat. *Fa.*
 Num idem potest anima? *Eu.* Potest quidem à corpore semota. *Fa.*
 Non est igitur sui juris, dum est in corpore. *Eu.* Non profectò: nisi
 si quid accidat præter communem naturæ cursum. *Fa.* Verum tu
 mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem,
 sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concu-
 piscentem. Mihi satis erat una. *Eu.* Eiusdem animæ diversæ sunt
 actiones ³: ex his varia fortiuntur cognomina. *Fa.* Non satis asse-
 quor, quod dicis. *Eu.* At faciam ut assequaris. Tu in cubiculo es
 uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum ven-
 ditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter
 liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. *Fa.* Satis
 tu quidem pingui Minervã ⁴ philosopharis. Sic igitur est animus in
 corpore, quemadmodum ego in domo? *Eu.* Sic. *Fa.* Atqui dum
 ego texo in officina, non coquo in culina. *Eu.* Neque enim tu es
 anima

¹ Nihil metus in hac re, effectum est naturale, si verum sit.

² Non hoc solum in causa est, ut enim aliquid animal vocetur, requiritur ut indubitata vitæ sensitivæ criteriã det, quod non faciunt caules.

³ Non omnia jam enumeratè; Car-

tesiani certè non assentientur, & hi qui persuasum habent animam esse planè immaterialem, saltem si benè ponderent suam sententiam.

⁴ Simpliciter & trasse; locutio est merè Latina, ex eo quod Minerva scientiarum dea.

anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis; anima, quoniam est forma simplex¹, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomolibet affectus. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum² aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus; ac nè pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. *Fa.* Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. *Eu.* Ita videtur. *Fa.* Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur, ut fœtus in utero materno statim ut augetur, quod est vitæ signum, simul & sentiat, & intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremò homo. *Eu.* Quod dicis, fortasse non absurdum videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul cum vita infundi rationalem animam; sed quæ, velut igniculus, immersa materiæ supra modum humidæ, nondum queat exerere vires suas. *Fa.* Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? *Eu.* Non aliter quàm testudo domui, quam circumfert. *Fa.* Eam movet quidem, sed sic, ut simul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem, quo vult, sed ipse interim cum navi movetur. *Eu.* Imò quemadmodum sciurus volvit caveam rotabilem, mobilis interim & ipse. *Fa.* Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur? *Eu.* Sanè quod ad operationes attinet. *Fa.* Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima morionis animæ Solomonis. *Eu.* Nihil absurdum. *Fa.* Itaque paræ sunt & angeli, quandoquidem carent materiâ, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. *Eu.* Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc theologos torqueant: nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cùm vides in pectore duos istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cùm infans jam fari meditabitur, ac blandâ

T 4

baibutie

¹ Hic difficultas, ut concipiatur scilicet quid sit talis forma simplex à materia separata, vel cum ea conjuncta; si corporea sit, quomodo cogitet: aut potius, cum spiritualis, quomodo corpori veluti immergatur; Aristoteles, Cartesius, Lockius, in angustiis nos reliquerunt: ad Christianismum confugiatur ergo, qui,

relictis omnibus his disputationibus, non minus forsitan captum doctorum quàm vulgi superantibus, de immortalitate, imò de resurrectione nos certos fecit.

² *Nervaceum* reperies in dictionario, *nervaceus* idem est. At ubi nervi nulli, ibi nec sensus ullus.

balbutie te mammam¹ vocabit, quâ fronte hoc audies ab eo, cui mam-
mam² negâris, & ad conductitiâ mamam relegâris, perinde quasi
capræ aut ovi subjecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro
matre vocet semimatrem? Virgam expedies³, opinor. Atqui vix
semimater est, quæ recusat alere, quod peperit. Potior genituræ pars
est nutritio teneri puelli. Alitur enim non solum lacte, sed & fra-
grantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & fa-
miliarem, quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego qui-
dem sum in hac sententia, ut existimem in pueris ex lactis natura &
irdolem vitiari, non aliter quàm in frugibus & plantis terræ succus
mutat ingenium ejus quod alit. An putas temerè vulgo dici, *Iste ma-
litiâ cum lacte nutritis imbibit*? Nec illud quidem opinor, quod à
Græcis dici solet, *Ut nutrites*⁴: cùm significant aliquem malè pasci:
paululum enim præmansi in os inferunt infantis, maximam partem
deglutiant ipsæ. Proinde nè peperit quidem, quæ quod enixa est, mox
abjicit. Isthuc enim abortire⁵ est, non parere. Et in tales scemi-
nas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ⁶ dici
putant à μή τηρεῖν, hoc est, à non servando. Nam profus conductiti-
am nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adsciscere, genus est ex-
positionis. *Fa.* Accederem, ni delecta esset mulier, in qua nihil de-
sideres. *Eu.* Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quàm
salivam cum præmanso cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qua-
lem haud scio an ulla reperiat; an putas ullam esse, quæ nutriti-
onis omne tædium devorare possit quemamodum mater? sordes, as-
fessiones, vagitus, morbos, servandi nunquam satis diligentem curam?
Si est quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & il-
lud fiet, ut segnus amet te filius, nativa illa charitate velut in duas
matres distracta: nec tu simili pietate ducis erga filium, ut jam grand-
ior minus libenter sit obtemperaturus jussis tuis; & tu frigidius illius
curam habitura, in cujus moribus fortassè videbis nutricem. Præci-
pius autem discendi gradus est, mutuus inter docentem ac discentem
amor. Ergo si nihil decefferit illi nativæ pietatis fragrantia, facilius
illi instillabis præcepta rectè vivendi. Neque enim hæc parum valet
mater, vel ob hoc, quod materiam tractet mollissimam, & in omnia
sequacem. *Fa.* Ut video, non tam facilis est res peperisse, quàm
vulgus existimat. *Eu.* Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus a-
pertè de muliere loquens: *Salva*, inquit, fiet per liberorum generati-
onem⁷. *Fa.* Salva est igitur, quæ peperit? *Eu.* Nequaquam; sed
addit,

1 *Mama* vulgatissima vox est, qua
infantuli matrem vocant apud omnes
Europæanas gentes.

2 *Uber*.

3 *You will take into your hand*.

4 Subauditur, *nutriant infantes*.

5 Sic enim infans abjicitur à matre,

ferme veluti si exanimis natus esset.

6 *Mater*.

7 1 Tim. ii. i. e. quamvis statum
matrimonii ineat, quo subjicitur viro
quem seduxit, itemque partus doloribus,
quæ duo consequentia sunt primi mu-
lieris peccati.

addit, *si liberi*¹ *permanferint in fide*. Non dum abfolvifti genitricis munus, nifi primum tenerum corpusculum filii, mox animum æquè mollem, rectâ educatione finxeris. *Fa.* Atqui isthuc matribus in manu non est, ut filii perfeverent in pietate. *Eu.* Fortassis; sed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus existimet matribus imputandum, si liberi degenerent à piis moribus. Denique, si præstiteris quod in te situm est, Deus opem suam conjunget cum tua diligentia. *Fa.* Mihi quidem, Eutræpele, tua persuasit oratio, si queas idem persuadere parentibus & marito. *Eu.* Isthuc ad me recipio, modo tu me tuo juves suffragio. *Fa.* Polliceor. *Eu.* Sed licétne videre puellum? *Fa.* Licet maximè. Heus Syrifca, voca nutricem unà cum infante. *Eu.* Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam debere primum experienti*. At tu primâ itatim experientiâ summam artis expressifti. *Fa.* Non est sculptilis imago, ut arte fit opus. *Eu.* Verum; sed fusile sigillum est. Utcunque res habet, feliciffime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis aulæis! *Fa.* At tu contra felicius pingis, quàm gignis. *Eu.* Sic vifum est naturæ cum omnibus paria facere. Quam sollicita est natura, nè quid pereat! Duos homines² in uno repræsentavit: nasus & oculi patrem referunt; frons ac mentum matrem exprimunt. An tu posses hoc tam charum pignus alienæ fidei concedere? Mihi bis crudeles videntur esse, quæ id facere sustinent. Quandoquidem non solum faciunt id, infantis, quem ablegant, periculo, verum etiam suo; propterea quòd in his lac averfione³ corruptum, sæpenumero periculosos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis consulunt, parum consulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, nè contingat præproperum senium, conjiciunt sese in mortem præproperam. Quod est inditum puero nomen? *Fa.* Cornelius. *Eu.* Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! *Fa.* Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus, Eutræpele, unum quiddam obnixè te rogârim. *Eu.* Imò puta me tuum esse mancipium; imperabis & impetrabis quæ voles. *Fa.* Proinde non prius te manumittam, quàm hoc mihi beneficium cœptum abfolvas. *Eu.* Quodnam? *Fa.* Ut præscribas mihi primùm, quibus rationibus queam infantis valetudini consulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus sit rudis animus. *Eu.* Id faciam lubens,
pro

1 *Liberi* additio est Erasmica, in textu enim persona verbi non enunciat, mihi probabilius fit vocem *mulieres* esse personam verbi, intelligatur ergo, si mulieres (& non liberi) permanferint in fide, quanquam sine dubio maxime fecerit ad salutem matrum, si curent ut liberi permancant in justitia & fide.

2 Quoniam puellus supponitur referre patrem & matrem, homo enim vox est, quæ convenit viro & mulieri.

3 Quoniam lac ab uberibus averfum supponitur in alias corporis partes distrahi, quod forsân magis periculosum quàm vulgè creditur.

pro mea quidem sapientia; sed proximo colloquio: nunc orator adeo maritum ac parentes. *Fa. Precor exorator ut fies.*

P E R E G R I N A T I O R E L I G I O N I S E R G O .
A R G U M E N T U M .

Ogygius, religionis causâ peregrinatus, redit domum superstitionibus plenus. Divum Jacobum Compostellanum salutârat, quo illum voto uxor & socrus obligârunt. Sancti tunc temporis frigidius coli cæperunt. Quæ de re Virgo Maria scribit epistolam plenam querelis, de neglecto divorum cultu. Mendacium de equite servato ope beate Virginis, dilatando angustissimam portam qua erat lapsus. Lac Virginis B. D. Bernardus fingit suxisse lac ex eadem B. Virginis mamma, qua puer Jesus. Nova gemma bufonites; gemmarum varia natura. Thomæ Beckettii tumulus Cantuariæ. Prodigiosam templorum magnificentiam, luxuriam, & divitias perstringit. Nautarum mores & scelera carpit. Absurditas osculandi sanctorum reliquias, calceos, subligaria. Sancti assimilantur ovibus.

M E N E D E M U S , O G Y G I U S .

*Me. Q*uid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos sex menses non visum cuiquam? Interiisse rumor erat. Ipfus est, nisi profus hallucinor. Adibo ac salvere jubebo. Salvus sis, Ogygi. *Og. Salve & tu, Menedeme. Me. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristes rumor hic sparserat, te navigasse Stygiam paludem¹. Og. Imo, gratia superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. Me. Ita semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid isthuc ornatus est? obsitus es conchis imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, culmeis ornatus torquibus: brachium habet ova serpentum². Og. Visi divum Jacobum Compostellanum, & hinc reversus, Virginem Parathalassiam³ apud Anglos percelebrem; quin potius hanc revisi, nam ante annos tres inviseram. Me. Animi gratiâ, ut arbitror. Og. Imò religionis causâ. Me. Istam, opinor, religionem docuerant te Græcæ literæ⁴. Og. Mater uxoris voto sese obstrinxerat, ut si filia peperisset*

¹ *Id est*, mortuum esse, quoniam mortui paludem hanc enavigare dicebantur apud poetas, ut ad loca sibi destinata pervenirent.

² Supponitur gestare *beads* vel *chaplets*, quæ facta sunt ex globulis ab ovibus serpentum non ab similibus; observa porro, omnes fere peregrinatores, à Compostella redeuntes, adornari, ut hinc depingitur Ogygius.

³ *Walsinghamicam*, quam jam vidisti in *Naufragio*, nulla enim alia percelebris fuit apud nos præter hanc; non quòd, ut in quibusdam forsitan habetur dictionariis, *Parathalassus* sit nomen proprium quod significet *Walsingham*, sed quòd *Walsingham* benè depingatur per vœcem origine Græcâ *Parathalassus*,

quæ significat locum vel vicum prope mare, qualis est *Walsingham*.

⁴ *Id est*, tua non vulgaris scientia. Quoniam tunc non vulgariter doctus edebatur, qui linguam Græcâ intelligeret, sed suspicor aliquid specialius hinc intelligi, Græcâs has literas esse Novum Testamentum, quod Græcè scriptum est, eisque fons omnis veræ scientiæ in divinis; nunc verò, cum ironice certè hic loquatur auctor, duo hinc concludenda sunt, primum, eum ejusmodi peregrinationes non comprobâsse, quod quantivis momenti. Secundum, quod majoris longe eum sensit, divinorum omnium rationem ex Scriptura petendam.

peperisset masculum vitalem, ego divo Jacobo præfens præfenti salutem dicerem, & gratias agerem ¹. *Me.* Salutasti divum tuo duntaxat & focrus nomine? *Og.* Imò totius familiæ verbis. *Me.* Equidem arbitror nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiamsi Jacobum infalutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? *Og.* Nihil, sed offerenti munus visus est arridere, & capite leviter annuere ²; simulque porrexit hoc imbricatum putamen ³. *Me.* Cur ista potius donat, quam alia? *Og.* Quoniam his abundat ⁴, suggerente vicino mari. *Me.* O benignum divum, qui & obstetricatur parturientibus, & operam dat hospitibus! Verùm quodnam isthuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut si quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod vovisses? *Og.* Non credo, etiamsi tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis os oblinere ⁵ ludus est. At focrus est; mos gerendus erat! Nosti mulierum affectus, & meâ quoque referebat. *Me.* Si non præstitisses votum, quid erat periculi? *Og.* Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nosti principum mores ⁶. *Me.* Dic mihi, quid valet, agitque vir optimus Jacobus? *Og.* Multo frigidius solito. *Me.* Quid est in causa? senium? *Og.* Nugator, scis divos non fenescere. Verùm hæc nova persuasio ⁷, quæ latè per orbem divagatur, facit ut infrequentius salutetur solito: & si qui veniunt, salutant tantùm: nihil aut quàm minimum donant, dicitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. *Me.* Impia persuasio ⁸! *Og.* Itaque tantus apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. *Me.* Si verum est, quod audio, periculum est, nè reliquis divis idem veniat usu. *Og.* Imò circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. *Me.* Quæ Maria? *Og.* Quæ cognomen habet à lapide. *Me.* Apud Rauracos

¹ Talis voti absurditatem ostendet tibi vel ipsum hoc colloquium, si legere pergas.

² Vidisti jam alibi, non solum paganos talia de simulachris suis olim iactasse, sed eis in talibus non cessasse pontificios.

³ Hoc mendacium est planum, ac sine ulla verisimilitudine, proindeque censeas, lector (& non errabis) auctorem taxare & irridere peregrinatorum plurimum religionis ergo mendacia.

⁴ Quid hoc ad rem, si habeat pedes, & ambulare non possit, si habeat manus, & contrectare nequeat?

⁵ Illudere.

⁶ *Id est*, dives sicut principes propensiores ad vindictam in negligentes: vidisti autem paganos olim sic sensitse de suis divis, itemque barbaros Americanos, & Africanos sic sentire de cadæmone, quem præ metu colunt, sic aliquando patrocinator auctor ejusmodi papisticis superstitionibus.

⁷ Lutheranismum & reformationem intelligit tunc pullulantes.

⁸ Ironice dictum: nam maximè piam persuasionem hanc judicabat auctor, ut in ipso hoc colloquio videbis, & alibi.

racos¹, ni fallor. *Og.* Ea est. *Me.* Lapidream igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? *Og.* Nomen ipsa indicat epistola. *Me.* Per quem missa est? *Og.* Haud dubiè quin per angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is ad quem scripta est. Et nè quid fraudis suspiceris, videbis epistolam *αυτογραφοῦ*². *Me.* Itane agnoscis manum angeli, qui est virgini ab epistolis? *Og.* Quid ni? *Me.* Quo tandem argumento? *Og.* Legi epitaphium Bedæ³, quod ab angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham divo Ægidio⁴ missam; congruunt. An non hæc satis arguunt rem⁵? *Me.* Fasne est inspicere? *Og.* Fas, si dejeres te taciturnum. *Me.* Oh! lapidi dixeris. *Og.* Jam sunt & lapides⁶ hoc nomine infames, quod nihil celent. *Me.* Muto igitur dicitur, si lapidi parum fidis. *Og.* Hac lege recitabo; tu fac utramque arrigas aurem. *Me.* Arrexi. *Og.* Maria mater Jesu Glauco⁷pluto⁸ S. D.⁸. Quod Lutherum sequutus strenuè suades, supervacaneum esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam magnamque inisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar⁹ improbis mortalium opplorationibus. Ab una postulabantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quicquam aufit negare petenti, videlicet

¹ Qui sunt incolæ religionis prope Basileam, citra Rhenum, Constantiam contra, ibi enim urbs Augusta Rauracorum, *Augst*, ex cujus diminutione crevit ipsa Basilea, at ibi nulla unquam nota & famosa virgo, proindeque planum est totum hujus historie esse fictitium; velim tamen lectorem observare, cognomen lapideæ huic virgini datum ab auctore, ut rideret melius, titulus enim per se contemptibilis est; deinde quod lapideum est prorsus sensu caret, at virgo hæc exquisitum videtur habere sensum in eis quæ sua referunt, & minimè lapideam se probat, quò falsius redditur scomma.

² *Id est*, scriptam ab ipso angelo, qui Virgini stat ab epistolis.

³ Qui nostras fuit, itemque mortuus apud nos, & sepultus; at gloriantur Genoveses, *the People of Genoa*, se habere corpus venerabilis hujus viri, itemque ostentant tumulum, in quo conditum eum dicunt, & super quo legitur epitaphium, quod jactant ab angelo sculptum.

⁴ Subsequens fabula quoque fertur,

quod scilicet cum Carolus magnus desperaret de peccatorum remissione, Ægidius hic obtinuerit syngrapham ab angelo scriptam, his consolatoriis verbis, *Ægidii merito Caroli peccata remitto*.

⁵ Si non observes, lector, tibi dicam sine mysterio, quid hæc arguant, neque silentium à te requiram, arguunt bonum Erasmus in scommatibus in stultos & stulta persæpe delectari.

⁶ Lapis Lydius præsertim, qui fucata metalla prodit.

⁷ Nomen est fictum, quod significat, *a notable and rich man*. *Plutus* enim est divitiarum deus, *Glauco* vero sonat, *bright like the sky*, vel *of an azure colour*.

Sicque hoc ipso sensu in *ἰγθουοαγία*, idem nomen affingitur cuidam in Eleutheropoli, crederemque ego unum & eundem virum intelligi; at cum videantur tamen in paucis differre, dubitationi locus est, sed de ea re in illo colloquio.

⁸ *Salutem dicit*, hæc enim est epistolarum formula apud Latinos.

⁹ *I was almost wearied out of my life*.

delicet metuens, nè si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam fitienti. Et nonnunquam ea petunt à Virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet literis committere. Interim negotiator, lucri causâ navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et virgo Deo facta, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo, da prædam opimam*. Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur*. Et si parum faveat alea, me convitiis lacerant, malèque precantur, quæ non adfuerim sceleri. Occlamat, quæ quæstui turpi semet exponit, *Da proventum uberem*. Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne sis mater misericordie*. Aliorum vota non tam impia sunt, quàm inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum*. Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos*. Clamat gravida: *Da mihi facilem partum*. Clamat anus: *Da diu vivere sine tussi fitique*. Clamat senex delirus: *Da repubescere*. Clamat philosophus: *Da nodos insolubiles nestere*¹. Clamat sacerdos: *Da sacerdotium opimum*. Clamat episcopus: *Serva meam ecclesiam*. Clamat nauta: *Da prosperos cursus*. Clamat præfectus: *Ostende mihi filium tuum, antequam moriar*². Clamat aulicus: *Da verè confiteri in mortis articulo*³. Clamat rusticus: *Da tempestivam pluviam*. Clamat rustica: *Serva gregem & armentum incolume*. Si quid renuo, illico sum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille quicquid tu vis*. Itane ego sola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus, & agricolis? Atqui, quod dixi, minimum est præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutabar: *Regina cælorum, Domina mundi*: nunc vix à paucis audio, *Ave Maria*; ante vestiebar gemmis & auro, abundabam mutatorius⁴, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix teger dimidiato palliolo, eoque corroso à muribus. Proventus autem annui vix tantum est, ut alam miserum ædituum, qui accendat lucernulam aut candelam sebaceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni

majora

1 Quoniam tunc philosophorum maximus haberetur, non qui clarius veritatem demonstraret, sed qui intricatiora, & maximum fucum facientia, præponeret.

2 Ex eo quòd tales supponuntur habere parum fidei, & credatur tamen sine fide nullam esse salutem.

3 Eadem est enim aulicorum quæ præfectorum ratio, nolunt, dum vivunt, cogitare de operanda salute, & creditur, per veram confessionem, & deinde absolutionem, omnia peccata deleri.

4 Vestibus scilicet.

majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut aiunt, ut quidquid usquam est divorum, exigas ex ædibus sacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deest aliis divis, quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è templo Petrus potest tibi vicissim occludere regni cœlestis ostium¹. Paulus² habet gladium, Bartholomæus cultro³ armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea⁴. Quid autem agas cum Georgio, & equite & cataphracto⁵, hastâ simul & gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; habet sacrum ignem⁶. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala, quæ quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non patiar divelli: aut hunc unâ mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi planè res cordi est. Ex æde nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passî 1524. Virgo lapidea meâ manu subscripsi. *Me.* Minax profectò ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. *Og.* Si sapit. *Me.* Quam ob rem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? *Og.* Nescio, nisi quod longius abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ⁷. *Me.* Sed quis Deus te redegit in Angliam? *Og.* Ventus illuc invitabat mirè secundus, atque id propemodum eram pollicitus divæ Parathalassiae, me post biennium ipsam revisurum. *Me.* Quid petiturus ab illa? *Og.* Nihil novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiolem, longævam lætâmq; vitam in hoc sæculo, & perennem felicitatem in futuro. *Me.* Non poterat eadem præstare Virgo mater apud nos? Habet Antuerpiæ⁸ templum longè augustius, quàm in Parathalassio⁹. *Og.* Haud nego posse, verùm aliis in locis alia

1 Vidisti jam nunc apostolum existimari veluti cœli janitorem.

2 Sic pingitur enim hic apostolus apud pontificios, quippe qui hortatus sit fideles, ut super omnia gerant Spiritus ensent, at hic ensis est Verbum Dei.

3 Sic pingitur, suspicor, quoniam cultro excoxiatus est vivus, sicut ovis.

4 Dux Aquitaniae, qui tandem per divi Bernardi ministerium conversus est (ut loqui amant pontificii) ad agnoscendum scil. pro vero papa Innocentium secundum. Præteritorum ergo pœnitentiam agens, plurimas peregrinationes religionis causâ suscepit, tandemque ordinem Eremitarum Regularium in Italia instauravit, qui ab eo *Gulielmæ* dicti sunt; & depingitur, ut hic habetur nunc, ex eo, quod jussus est ab Ere-

mita quodam sub tali habitu pœnitentiam agere, projicereque sese ad pedes Eugenii tertii, qui Innocentio successerat; mortuus est autem hic divus Gulielmus anno 1156.

5 Omnibus notum est sic depingi Angliæ nostræ vulgò dictum patronum Georgium.

6 Hunc vidisti jam, & ignis facer ei, credo, tribuitur, ex eo quòd pestem insigat pecori & hominibus, si negligatur, quæ est velut ignis ardens in internis.

7 Propter bella scil.

8 Antuerpiæ enim cathedrale templum sumptuosissimum Virgini dicatum est.

9 *Walsingham*, ut jam vidimus.

alia largitur; five sic visum est animo illius, five, ut est benigna, fernet in hoc nostris affectibus accommodat¹. *Me.* De Jacobo frequenter audiivi: sed, obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiae. *Og.* Equidem expediam quàm potero paucissimis. Celebrerrimum nomen est per universam Angliam, nec temerè reperias in ea insula, qui speret res suas fore salvas, qui illam quotannis aliquo minusculo pro facultatum modulo non salutarit. *Me.* Ubi habet? *Og.* Ad extremum Angliæ finem², inter occidentem³ & septentrionem⁴, haud procul à mari, passuum fere tribus millibus; vicus est vix aliare victitans, quam commeantium frequentia. Collegium est Canonicorum, sed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos *seculares*⁵ appellant. *Me.* Amphibios mihi narras; quod genus est fiber. *Og.* Inò & crocodilus. Sed omisiss cavillis, tribus verbis expediam, quod vis. In odiosis⁶ canonici sunt, in favorabilibus monachi. *Me.* Adhuc mihi quidem ænigma refers. *Og.* Quin addam apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulvine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi; sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. *Me.* O novos favores: utinam abducant & meam⁷! *Og.* Sed ut ad rem: collegium hoc vix alios habet proventus, quàm ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Cæterùm si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *priorem* vocant. *Me.* Probæ vitæ? *Og.* Non illaudatæ; pietate ditiores, quàm annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verùm in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratiâ cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextrâ sit filio. *Me.* Dextrâ? Quo igitur spectat filius? *Og.* Benè mones. Cùm occidentem spectat, dextram habet matrem; ubi se vertit ad solis exortum, sinistrâ est. Nec hîc tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est oceanus ventorum pater. *Me.* Durum; ubi igitur habet illa? *Og.* In eo templo, quod inabsolutum dixi, est facellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admit-

tens

¹ Sic vulgo loquuntur divorum patropi, sed nulla ex his credebat auctor.

² Siquidem prope mare, quo Anglia terminatur.

³ Hoc maris, vel potius comitatus seu *sbiri* respectu, siquidem maris & comitatus respectu *Walsingham* est ad occidentem.

⁴ Istiuc comitatus & Angliæ ipsi-

us totius respectu, hîs enim duobus respectibus *Walsingham* respicit septentrionem.

⁵ Vocamus nos *prebends*.

⁶ Supple *partibus*, & subintellige *supponas*, i. e. ergo, *supponas*, canonicos odio haberi, & monachos favori, à papa scil. ut mox videbis.

⁷ Uxorem scil. quâ non æque gaudet ut gaudere supponuntur monachi.

tens salutatores. Lumen est exiguum, nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. *Me.* Hæc omnia congruunt religioni. *Og.* Imò si introspicias, Menedeme, dicas divorum esse fedem, adeò gemmis, auro argentóque nitent omnia. *Me.* Accendis animum, ut eo me conferam. *Og.* Haud pœnituerit itineris. *Me.* Nihil est illic olei facri? *Og.* Inepte¹, oleum istud non refudat nisi è sepulchris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. Maria sepulta² non est. *Me.* Erravi fateor. Sed absolve fabulam. *Og.* Quo latiùs se spargat religio, alia aliis locis ostenduntur. *Me.* Et fortasse ut uberior sit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus*³. *Og.* Et nusquam non præsto sunt mystagogi. *Me.* Ex canonicis? *Og.* Nequaquam: illi non adhibentur, nè per occasionem religionis alienentur à religione, ac dum observant Virginem, parum ipsi consulant suæ virginitati. Tantum in intimo sacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adstat altari canonicus quidam. *Me.* In quem usum? *Og.* Ut recipiat servetque quod datur. *Me.* An dant qui nolint? *Og.* Minimè; sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adstante quopiam, non daturi si testis abesset: aut largiùs dant aliquanto, quam erant daturi. *Me.* Affectum humanum dicis, & mihi non inexpectum. *Og.* Imò verò sunt quidam adeò dediti sanctissimæ Virgini, ut dum simulant sese munus imponere altari, mirà dexteritate suffrentur, quod alius posuerat. *Me.* Fac nullum adstare; an non in tales illico fulminaret Virgo? *Og.* Quì magis id faceret Virgo, quàm ipse pater æthereus, quem non verentur nudare suis ornamentis, vel perosso templi pariete? *Me.* Non satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorumne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. *Og.* Ad latus itaque septentrionale porta quædam est, non templi, nè quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adjacens: Ea ostiolum⁴ habet perpuillum, quale videmus in valvis⁵ nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat. *Me.* Profectò tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. *Og.* Rectè conjectas. Narrabat mystagogus⁶ olim virum equestris ordinis, equo infidentem, per hoc ostium elapsus è manibus inimici, qui jam fugienti imminabat. Ibi miser desperans sui, subitâ cogitatione salutem suam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subitò totus

eques

1 Quin tu, jocolator Erasme, credidisse, ex divorum sepulchris, Andreæ puta, vel Catharinæ, oleum sacrum & fragrantissimum fluere?

2 Siquidem finxerunt pontificii, eam mortem non vidisse, vivamque sublatam in cælum sine ulla auctoritate, con-

tra necessitatem omnibus hominibus impositam, semel moriendi.

3 Apud Ovidium, Amor. i. 8, 92.

4 A small wicket.

5 The great gates.

6 The Virger.

eques erat intra septa templi, altero frustra foris insaniente. *Me.* Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? *Og.* Maximè. *Me.* Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. *Og.* Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis servati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur¹, frigeant² id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt ac texunt. *Me.* Qui sic? *Og.* Quia barbatus erat non aliter quàm capræ³; & univèrsa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut strictu⁴ corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. *Me.* Jam dubitare fas non erat⁵. *Og.* Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat, ut equus post eum calcaret locum, quem prior equus Virgini consecrasset. *Me.* Et meritò. *Og.* Hinc ad orientem est facellum prodigiis plenum: eò me confero. Excipit alius mystagogus. Illic oravimus paulisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exosculor; deinde rogo, cujus sint reliquæ. Ait, sancti Petri. Num apostoli inquam? Aiebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuisse virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum solutus est: id certè molestè tuli. Nam si is siluisset, ædituus nos nihil celasset reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis⁶. Ante ædiculam erat tectum, quod aiebat hiberno tempore, cum nix obtexisset omnia, eo subito fuisse delatum è longinquo⁷. Sub

U

eo

1 Truly represent their faces & habits.

2 Were starved.

3 Supple barbatae sunt.

4 Tigbiness.

5 Qui scommata ejusmodi observare velit, nunquam fere finem faciet.

6 Sic placantur homines hujusmodi.

7 Nusquam alibi quidem vidi, aut legi, imò vel audivi, quod nostrates isthuc de sua Walsinghamica iactaverint, factum tamen mihi probabile fit, cum tam plane rem auctor enarrat, neque mirum mihi videtur, cum per hoc nostra Walsinghamica in omnibus fere Loretanæ æquiparetur, quod sine dubio à nostratibus intendebatur: at non possum præterea, quin hic referam, quod mihi hinc venerit in mentem, nimirum me suspicari bonum Erasmus sub nostra Walsinghamica Loretanum quoque

& peregrinationes ad eam irridere & traducere voluisse; atque hæc ratio, credo, cur eam nunquam Walsinghamicam vel semel in hoc colloquio nominarit, itemque quod si in paucis locis, ubi vides Anglos aut Angliam, substituas Italos aut Italiam, omnia æquè benè, imò melius cum Loretana quadrabunt tunc, quam cum Walsinghamica nostra nunc: ambæ Parathalassæ, ambæ respectu maris, cui fere insident, ad septentrionem, ambæ nobilissimis donis ditatæ, ambæ miraculis supposititiis nobilitatæ, ambæ peregrinatorum frequentia celebres, ambæ tandem (etenim qui omnia congruentia inter eas recensere vellet, nunquam fere finem faceret) propter translationem cujusdam casæ ab angelis scilicet è longinquo in earum gratiam, præ omnibus aliis vir-

eo tecto putei duo ad summum pleni: fontis venam aiunt esse sacram divæ Virginis: liquor est mirè frigidus, efficax medicando capitis stomachique doloribus. *Me.* Si frigida medetur doloribus capitis & stomachi; posthac & oleum extinguet incendium. *Og.* Miraculum audis, ô bone: alioqui quid esset miraculi, si frigida fedaret sitim? *Me.* Et ista sanè est una pars fabulæ. *Og.* Affirmabant eum fontem derepente profiliisse è terra jussu sanctissimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumspectans, rogabam quot essent anni, quòd ea domuncula fuisset eò deportata: dixit aliquot secula. Alioqui parietes, inquam, non præ se ferunt aliquid vetustatis. Non repugnabat. Nè columnæ quidem hæ lignæ: Non negabat esse nuper positas, & res ipsa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur esse recentior. Assentiebatur. Ac nè trabes quidem hæ, inquam, transversæ, nec ipsa tigna, quæ culmos sustinent, videntur ante multos annos posita. Annuebat. Atqui cùm jam nulla casæ pars superesset; unde igitur constat, inquam, hanc esse casulam illam è longinquo delatam? *Me.* Obsecro, quomodo sese ab hoc nodo expediebat ædituus? *Og.* Scilicet incunctanter ille ostendit nobis pervetustam urfi pellem tignis affixam²; ac propemodum irrisit nostram tarditatem, qui ad tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Itaque persuasi³, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad coeleste lac beatæ Virginis. *Me.* O matrem filii simillimam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; hæc tantum lactis, quantum vix credibile est, esse posse uni mulieri uniparæ, etiamsi nihil bibisset infans. *Og.* Idem causantur de cruce Domini, quæ privatim ac publicè tot locis ostenditur, ut si fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ justum onus videri possint; & tamen totam crucem suam bajulavit Dominus⁴. *Me.* An non tibi quoque mirum videtur?

Og.

virginibus venerationem populi Christiani merentur, imò in omnibus his Loretana nostram Walsinghamicam superat. Tam, particularia ergo de nostra Walsinghamica congestit auctor, ut sub ea Italicam Parthalaßiam tutò rideret, sicque abstinuit à nominando, imò vel planè indicando Italicam metu odii scil. papa enim & Romani cardinales, Itali & eorum vicini, qui sunt velut pontificiorum caput, ferent satis forsan alias virgines & peregrinationes ad eas irrideri, quoniam quod eis detrahetur, ad suæ Loretanæ honorem, & commodum possit redundare, sed sustinebunt nunquam suam Loretanam ad ludibrium Christiano populo exponi: quod si tamen intenderit Erasmus, absolute

affirmare non ausim, at ausim affirmare bene, quod si Walsinghamica, & quæ de ea hic, rideri mereantur, non minus meretur Loretana rideri, similitum enim similis est ratio.

¹ Eadem observata sunt imò & dicta jam à multis peregrinatoribus in Loretanam casam, at cur, quæso, lector, tam Deo chara casa non possit aliquando virtute divinâ veluti repubescere?

² Æquè validum argumentum ac lamina cellæ figuram referens, quam jamjam vidisti.

³ *Seemingly satisfied.* Fere quoque persuasus sum, Erasme.

⁴ Adjutus Simone ex Cyrenæ, ut habetur Matt, xxvii.

Og. Novum fortasse dici possit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro suo arbitrio, sit omnipotens. *Me.* Piè tu quidem interpretaris: at ego vereor nè multa talia fingantur ad quæstum. *Og.* Non arbitror Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum. *Me.* Imò cum à sacrilegis spoliatur & mater, & filius, & pater, & spiritus, nè tantulum quidem sese commoveant interdum, ut vel nutu, vel crepitu, deterreant scelestos. Tanta est numinis lenitas. *Og.* Sic est: sed audi reliqua. Id lac servatur in altari summo; in cujus medio Christus, ad dextram mater, honoris gratiâ. Lac enim matrem repræsentat. *Me.* Conspicuum est igitur. *Og.* Videlicet inclusum crystallo. *Me.* Liquidum igitur. *Og.* Quid liquidum mihi naras, cum fustum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, albòque ovi temperatam¹. *Me.* Quin igitur nudum ostentant? *Og.* Nè contaminetur virorum osculis lac virgineum. *Me.* Probè dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. *Og.* Ubi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, sacram stolam addidit cervici, procubuit religiosè, & adoravit; mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Hic in extremo altaris gradu religiosè procubimus & ipsi; Christoque primum salutato, Virginem oratiunculâ tali, quam in hoc ipsum parâram, appellavimus: *Virgo parens, quæ tuis virginibus uberibus lactare meruisti cæli terræque Dominum filium tuum Jesum, optamus, ut illius sanguine purificati, proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ simplicitatis; quæ nescia malitiæ, fraudis, ac doli, lac Evangelicæ doctrinæ concupiscit assiduè, donec proficiat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cujus felici consortio fruëris in æternum, cum Patre & Spiritu Sancto. Amen.* *Me.* Pia sanè deprecatio. Quid illa? *Og.* Visus est uterque annuere, nisi me fallerent oculi. Nam subfilire videbatur sacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia². Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus telos³ exigunt. *Me.* Equidem sæpenumero malè precatus sum illis petacibus⁴ tabellis, cum per Germaniam iter facerem. *Og.* Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulchrè peritum, & juvenem blandæ cujusdam eloquentiæ (nomen erat, mi fallor, Robertus Aldrisius) percontatus sum, quam potui civilissimè, quibus argumentis cognitum haberet, hoc esse lac Virginis. Id ego sanè pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis os

U 2

obturare.

¹ Quidni? cum nihil aliud sit, vel saltem quid maximè simile, vel ipso auctore judice.

² Talia sæpe asseverant superstitioni, quæ cum ab irridendo abstinebit auctor,

Erasmus esse desinet.

³ Tributum, vectigal; Græcâ vox est origine.

⁴ Vidisti p. 39. num. 3.

obturare. Primùm myſtagogus obduſtâ fronte ¹ obticuit: juſſi ut interpres inſtaret ²; ſed blandiùs etiam. Ille vero blandiſſimè, adeo ut ſi matrem ipſam nuper puerperam talibus verbis appellâſſet, non fuerit ægrè latura. At myſtagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis ſtupentibus, ac velut horrore vocem blaſphemam exſecrantibus: Quid opus, inquit, iſta percontari, cùm habeatis tabulam ³ authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejeſturus, niſi drachmæ deliniſſent hominis ferociam. *Me.* Quid vos interim *Og.* Nos? quid cenſes? Non aliter quàm fuſte iſti, aut fulmine tacti, noſmet illinc ſubduximus, ſuppliciter audaciæ veniam comprecati, ſic enim convenit in rebus ſacris. Inde proficiſcimus ad ædiculam, hoſpitiùm divæ Virginis. Huc euntibus aperit ſeſe quidam hierophanta ex illis Minoribus ⁴; noſque veluti noſcicans intuetur: aliquantum progreſſis occurrit alius, itidem contemplans nos: poſt etiam tertius. *Me.* Fortaſſe cupiebant te pingere. *Og.* At ego longè diverſum ſuſpicabar. *Me.* Quid iſthuc? *Og.* Sacrilegum quempiam ſuppilâſſe nonnihili ex mundo ſacræ Virginis, & in me ſuſpicionem intentam eſſe. Itaque ſacellum ingreſſus, tali precatiunculâ ſaluto matrem Virginem: *O ſola ſæminarum omnium mater & virgo, mater feliciffima, virgo puriffima; nunc te puram impuri viſimus, ſalutamus, donariolis noſtris utcunq̄ colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut ſanctiſſimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritûs Sancti gratiam ſpiritualiter Dominum Jeſum intimis animi viſceribus concipere, ſemèlque conceptum nunquam amittere. Amen.* Simulque exoſculatus aram, depoſui drachmas aliquot, & abii. *Me.* Quid hîc Virgo? Nullône nutu dedit ſignum auditæ precatiunculæ? *Og.* Lumen, ut dixi, erat ambiguum ⁵, & illa ſtabat in tenebris ad dextrum latus altâris. Poſtremò me ſic deſecerat oratio prioris myſtagogi, ut non auderem oculos attollere. *Me.* Iſtus igitur profeſſionis non erat admodum lætus exitus. *Og.* Imò multo lætiſſimus. *Me.* Reddidifti animam: nam mihi quoque cor in genua deciderat ⁶, ut tuus loquitur Homerus. *Og.* A prandio repetimus templum. *Me.* Audebas, ſuſpectus ſacrilegii? *Og.* Fortaſſis; ſed ipſe mihi ſuſpectus non eram. Nescit pavorem mens ſibi benè conſcia. Trahebat me tabulæ viſendæ cupiditas, ad quam myſtagogus nos relegârat. Eam diu quæſitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuſlibet oculis legi poſſiet. Mihi tales ſunt oculi, ut nec lynceus dici poſſim, nec omnino luſcioſus. Itaque legentem Aldriſium oculis obiter affectus

¹ *Knitting bis brow.*

² *Urge him again to answer that question.*

³ *Pensilem ſcil. parieti; argumentum irrefragabile, uti jam plurima ſimilia vidimus.*

⁴ *Fratribus, qui iidem alio nomine Franciſcani, ut vidimus pag. 8. num. 6.*

⁵ *Dim.*

⁶ *Id eſt, ſere exanimis eram præ metu.*

tatus sum, nec illi fatis fidens in re tanta. *Me.* Excussa est omnis dubitatio? *Og.* Pudit me mei, qui subdubitâssem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos¹, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omissum. Dicitur est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum aliâs, tum præcipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis, ac templis undique lustratis, tandem pervenit Constantinopolim². Nam hujus Gulielmi frater illic agebat episcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit esse virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet Virginis matris: abundè felicem futurum, si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hæctenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro plus quam Cræsus³ sibi videbatur. *Me.* Quid ni? & quidem præter spem. *Og.* Rectâ domum properat: in itinere morbus occupat. *Me.* Ut nihil est in rebus humanis nec diu, nec undiquaque felix! *Og.* Ubi videt periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiosè stipulatur silentium: committit illi lac, eâ lege, ut si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur Lutetiæ in Augusto⁴ templo, utrinque Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipse videtur honoris gratiâ decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, sepultus est Gulielmus, alter properat, & hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Angelo comiti lac, sed multis obstestationibus adstricto, ut faceret quod fuerat ipse facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præsentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc sunt apud divam Genovesam⁵. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritus. *Me.* Pulchrè⁶ certè sibi constat hæc narratio. *Og.* Imò, nè qua residere posset dubitatio, adscripta erant nomina episcoporum à suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo, tantum impertierunt relaxationis⁷, quantum ex suo di-

U 3

menso

1 Videbis per sequentem historiam, quomodo res ponebatur ob oculos; nulla potest narrari, credo, historia, nisi evidenter repugnans in se, cujus omnes partes majori objectioni sint obnoxie, sed sic ridere libebat bono Erasmo.

2 Urbs est nobis omnibus nota, proindeque ejus magna hinc distantia.

3 Divitissimus; Cræsus enim rex Lydiæ habitus est omnium omnino regum ditissimus.

4 Templum est enim Lutetiæ præci-

puum, & Virgini dicatum, in insula quæ dicitur *L'Isle de notre Dame*.

5 Quæ est Parisiensium patrona notissima, templum ejus proximum est templo *de notre Dame*, quod jam jam vidimus, & reliquie ejus servantur in superbo ferculo, quod in afflictionis temporibus per urbem in processionem deportatur; obiit anno 499.

6 At pulchrius ridet Erasmus.

7 Indulgentiarum; quibus animæ librentur à purgatorio.

menſo¹ largiri poſſunt. *Me.* Quantum id eſt? *Og.* Dierum quadraginta. *Me.* Etiam apud inferos² dies eſt? *Og.* Certè tempus eſt. *Me.* Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? *Og.* Minimè. Subſcatet enim ſubinde quod dent, ac planè diverſum quiddam accidit hïc atque in dolio Danaïdum³. Illud enim, cùm continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio⁴. *Me.* Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? *Og.* Tantundem. *Me.* Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, ruruſus ſub cœnam poſcerent quadraginta, præſtione eſſet, quod daretur? *Og.* Imò ſi horâ eadem decies. *Me.* Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optârim niſi tres drachmas, modo ſic ſcæteant. *Og.* Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeò. Addebatur & illud pii cujuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, fatiſ quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius, quod illa abraderentur à ſaxis⁵, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet⁶. *Me.* Unde id conſtabat? *Og.* Oh! narrârât hoc Virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. *Me.* Et illi fortaffe communicârât divus Bernardus. *Og.* Sic arbitror. *Me.* Cui natu grandi contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam fuxit puer Jeſuſ⁷. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quàm lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? *Og.* Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit⁸; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. *Me.* Rectè. Perge. *Og.* Hiſ itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumspectantes, ruruſum adſunt myſtagogi, limis⁹ intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt,

¹ *Id eſt*, ſecundum potentiam quam eis dimenſus eſt papa, non poſſunt enim latiores largiri indulgentias, quàm papa eis dare conceſſit.

² Purgatorium intelligitur, etenim qui in purgatorio inferi ſunt, & cum ibi nullus ſol qui diem facit, maxime congrua (quamvis jocoſe intelligatur) quæſtio eſt.

³ Quæ filiæ Danaï, quinquaginta numero fictæ ſunt à poetis damnatæ in inferis ad implendum aqua dolium perforatum, propterea quod omnes (Clytemneſtra ſola excepta) occiderint ſuos maritos, primâ nuptiarum nocte; perge ergo & intelligens quid ſibi veſit Ogygius.

⁴ Hinc theſaurus ille vocatur inexhausus, at ejus inexhausibilitas (ſi

hac voce mihi utiliceat) ſine mora, prout meretur, maxime irriſorie tractatur.

⁵ Credam facile.

⁶ Sicut præcedens certe abraſum ſaxis, aut ex aliqua re non abſimili. Omnia æque genuina cenſebat vel auctor ipſe.

⁷ Bernardum jam vidimus, & verum eſt pontificiis fabulam hanc inſuſam de eo ventilâſſe.

⁸ Non minus bella quidem, quàm pia imaginatio, ſicut & ſubſequens de hujus lactis multiplicatione! rideant ea quantum volent audaces hæretici, non minus propterea prædicabunt pii doctores orthodoxi, & recipient ſpiritu pauperes vere catholici.

⁹ *Supple oculis.*

recurrant, nutant, videbantur compellatur, si fuisset audaciæ satis. *Me.* Nihil ibi metuebas? *Og.* Imò faciem illis obverti, sic aridens & intuens, quasi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggressus, rogat quod mihi nomen esset: edo. Num is essem qui ante biennium affixisset votivam tabellam literis Hebraicis? Fatebar esse me. *Me.* Scribis Hebraicè? *Og.* Minimè; sed isti quicquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius collegii $\pi\rho\omega\tau\omicron\upsilon\ \upsilon\sigma\epsilon\rho\omicron$ ¹. *Me.* Quod isthuc dignitatis nomen est? Non habent abbatem? *Og.* Non. *Me.* Cur ita? *Og.* Quia nesciunt Hebraicè ². *Me.* Non episcopum? *Og.* Nequaquam. *Me.* Quam ob rem? *Og.* Quia virgo pauperior etiamnum est, quàm ut emat pedum ac mitram ³ nimio venalem. *Me.* Non saltem præpositum? *Og.* Ne id quidem. *Me.* Quid obstat? *Og.* Quia præpositus dignitatis est nomen, non sanctimonix. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, præpositi libenter amplectuntur. *Me.* Atqui $\pi\rho\omega\tau\omicron\upsilon\ \upsilon\sigma\epsilon\rho\omicron$ antehac audivi nunquam. *Og.* Næ tu magnodere rudis es grammatices. *Me.* $\upsilon\sigma\epsilon\rho\omicron\pi\rho\omega\tau\omicron\upsilon$ ⁴ novi in tropis. *Og.* Tenes. Hic qui Priori proximus est, Prior est posterior. *Me.* Suppriori ⁵ dicis. *Og.* Is me salutavit satis humaniter. Narrat quantopere sudatum sit à multis, ut versus eos legerent: quot frustra externa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus theologiæ, aut juris doctor, adductus est ad tabellam: alius dicebat esse literas Arabicas, alius fictitias; tandem repertus est qui legeret titulum. Is descriptus erat verbis ac literis Romanis, sed majusculis ⁶. Græci versus erant descripti Græcis majusculis, quæ primâ specie videntur referre majusculas Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum Latinè, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum constanter recusarem, affirmans nihil esse tam arduum, quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cupidissimè factururus, etiam si literas juberet illinc perferre Hierosolymam. *Me.* Quid opus te grammatophoro, cum illi tot angeli adsint à manibus atque à pedibus? *Og.*

U 4

Hic

¹ Est propriè *primus ultimus*, at intelligendum *prior posterior*. Veluti si diceretur, *Prior post priorem*, quod est Anglicè, *the under Prior*; Gallicè, *le suprieur*, hinc infra vocatur *supprior*, si pergas, videbis planè sic intelligi.

² Abbas enim est vox Hebraica vel Syriaca, significans patrem, optima ratio ergo cur abbatem non habeant.

³ Quoniam hæc episcopi titulum comitantur; credis forsan, lector, Ogygium oblitum, quod hanc nostram Paratha'assiam depinxit & depinget tanquam divitiis & donis abundan-

tem, erras si sentias sic; sciebat enim optimè Ogygius, ejusmodi divorum & divarum mystagogos eos peregrinatoribus semper tanquam pauperes præsentare, ut ad dandum alluciant, & si dona pretiosissima inficiari nequeant, clamitare, horrendum esse piaculum vel tantillum ex his eradere.

⁴ *Ultimum primum*, quo intelligit rhetorices figuram, qua quod ultimum enarrari debeat, primum enarratur.

⁵ Jam indicavimus vere Latinam vocem non esse, sed Gallicam.

⁶ *Capitals*.

Ille protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in qua Virgo mater visa est consistere. Odor mirus protinus arguebat esse rem oppidò sacram. Ego vero tam insigne munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione tèrque quaterque exosculatus, reposui in crumenam. *Me.* Licétne videre? *Og.* Per me quidem licet. Cæterum si jejunos non es, aut si nocte proximâ fuit tibi res cum uxore¹, non suaserim ut videas. *Me.* Ostende: nihil periculi. *Og.* En tibi. *Me.* O te beatum isto munere! *Og.* Ego, ne sis inciens, non permutârim hoc tantillum fragmentulum cum universo auro Tagi²: includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hytteroprotus³ ubi me videt tam religiosè gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percontari, quæ diceret secreta Virginis⁴. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine; accenditur una atque altera tæda cerata; ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materiâ, nec opere præcellens, sed virtute pollens⁵. *Me.* Moles non multum habet momenti ad edenda miracula⁶. Vidi Christophorum Lutetiæ, non hamaxiæ⁷ aut colossæum, sed monti justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. *Og.* Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à bufonè⁸ dederunt nomen, eo quod bufonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet bufonis imago, sed in ipso gemmâ velut inclusa pellucet. *Me.* Fortassis imaginantur bufonis similitudinem, quemadmodum in secta filicis stirpe imaginamur aquilam⁹. Et quemadmodum

1 Irrisoriè respicitur ad superstitionem pontificiorum, qui pendunt sacra non debere tractari ab his qui rem habuerint cum muliere, imò cum uxore.

2 Qui fluvius est Lusitanæ olim à poëtis propter aurum celebratus, testis sit hic notus Ovidii versus, *Quodque suo Tagus amne vebit, fluit ignibus aurum*, Met. ii. 251.

3 Idem qui jam πρώτος ἕσπερος, *the under Prior*, inversio ordinis vocum nil hic mutat in sensu.

4 Propter æquivocationem conspicuam in his vocibus, *secreta virginis*, quas, ne credas, lector, casu mero scriptas, scriptæ sunt enim ex contemptu Virginis hujus, & omnium

quæ ad eam pertinent.

5 *Virtute pollens imaguncula!* sicine tractas res virtute pollentes, Ogygi?

6 Bene sic emendaretur imagunculæ titulus, *Menedeme*, nisi hoc secundo scommate prius scomma adaugeres; imagunculæ & imagines æque pollebant, credo, apud auctorem ac apud me.

7 *Big like a carr.*

8 Galli enim vocant *crapaudine*, à voce *crapaud*, bufo.

9 Non poterat forsan rectior institui comparatio, videre est enim in filicis radice bene secta, aliquid quod aquilæ speciem referat.

admodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. *Og.* Imò, nè sis nesciens, nullus bufo vivus evidentius exprimit seipsum, quàm illic erat expressus. *Me.* Hactenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære, cui persuadeas de bufone. *Og.* Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo theologorum asseverasset, nisi his oculis, hifce, inquam, oculis vidiſsem, intuitus eſsem, comperiſsem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. *Me.* Quam ob rem? Quia non credo volare asinos? *Og.* An non vides, quàm ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed præcipuè in gemmis? deinde quàm admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? *Me.* Profectò nunquam, etiam si decem Aristoteles¹ mihi dejerassent. *Og.* Nè protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento compertum. In ceraunia² fulminis videmus imaginem, in pyropo vivum ignem; in chalazia grandinis & speciem & rigorem, etiamsi conjicias in medium ignem; in smaragdo profundas ac pellucas maris undas; carcinias cancri marini speciem imitatur; echites, viperæ; scarites, scari piscis; hieracites, accipitris; geranites gruis collum effictum exhibet; ægopthalmus caprinum oculum ostendit; est qui suillum, est, qui tres simul hominis oculos; lycophthalmus lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur; cyameam nigram si aperias, fabam in medio reperies; diyites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque; cissites & narcissites hederam pingit; astrapias fulminis radios è medio candido seu cyaneo jaculatur; phlegontites incendium intus ostendit, quod non exeat; in anthracitide videas scintillas quasdam discurrere; crocias croci colorem reddit; rhodites, rosæ; chalcites, æris; aëtites aquilam exprimit, cauda candicante; taos pavonis picturam habet; chelidonia, aspidis; myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem; cantharias scarabæum totum exprimit; scorpites scorpionum mirè depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera; cum nulla sit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti lascivens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem

¹ Decem eminentissimi philosophi; Aristoteles enim tunc audiebat princeps philosophorum.

² Omnes lapides hinc enumeratos reperies in tuo *Littleton*, sine exceptione ulla, nisi quod duo aut tres parumper ibi aliter insectantur, quàm

hic; cæterum qui eos omnes annotare velit, nunquam fere finem faceret; observes in genere, plurima quæ hic de his lapidibus enarrantur, esse plusquam incomperta, ac plurimorum causam esse merum fortuitum casum.

bufonem expressum? *Me.* Miror naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. *Og.* Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nōsque vel sic ab otio propellere. Et tamen quasi nihil sit, quo fallamus tædium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in præstigiarum ludibria. *Me.* Verissima prædicas. *Og.* Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus, si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. *Me.* Cur bufonem addunt Virgini? *Og.* Quia hæc spurcitiem omnium, virulentiam, fastum, avaritiam & quicquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. *Me.* Væ nobis, qui tantum bufonum geramus in pectore! *Og.* Puri erimus, si sedulo colamus Virginem. *Me.* Quomodo gaudet coli? *Og.* Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. *Me.* Numero ¹ dixisti, sed isthuc perdifficile est. *Og.* Est sanè, sed idem pulcherrimum. *Me.* Age, perge quod cœperas. *Og.* Deinde commonstrat aureas argentæaque statuas. Hæc, inquit, merè aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cùm ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam, mystagogus, Quoniam, inquit, video te pium spectatorem, non arbitror æquum, ut te quicquam celem; videbis quæ Virginis sunt secretissima, simulque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilem: cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non suffecerit narrationi ². Sic illa sanè peregrinatio mihi felicissimè cessit. Expletus sum affatim spectaculis, & hoc inæstimabilæ donum mecum aufero pignus ab ipsa Virgine datum. *Me.* Nullūmne fecisti periculum, quid valeat lignum tuum? *Og.* Feci: in diverforio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali, clam ipso; obdormit somno profundo pariter ac prolixo: mane surrexit integræ mentis. *Me.* Non fuerat phrenesis, sed parœnia ³ fortassis. Huic malo solet mederi somnus. *Og.* Cùm libebit joculari ⁴, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos jocos ludere nec pium est, nec tutum. Imò vir ipse narrabat sibi in somnis apparuisse mulierem admirandâ specie, quæ poculum ipsi porrexit. *Me.* Elleborum opinor. *Og.* Isthuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. *Me.* Præteristi Thomam ⁵ Cantuariensem archiepiscopum? *Og.* Minimè gentium. Nulla peregrinatio religiosior. *Me.* Audire gestio, nisi molestum est. *Og.* Imò te quæso, ut audias:

Cantium

¹ Paucis, summatim, & accuratè.

² Hæc omnia sibi vindicavit, vel familiaribus dedit, uno verbo, diripuit Henricus noster octavus; vix credam tamen divitias fuisse tantas, quales hîc indicantur, suspicor ergo amplificatas parumper, ut melius conveniret cum Loreтана, non minus opulenta, quàm

hîc hæc nostra Walsinghamica supponitur.

³ Deliratio à vico procedens.

⁴ At quid aliud intendit Ogygius, & sub eo Erasmus, quàm salius ridere, per ejusmodi gravitatis affectationem?

⁵ Vide Pag. 108. num. 5.

Cantium¹ dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam spectat. Hujus metropolis est Cantuaria². In ea sunt duo monasteria pene contigua³; utrumque Benedictinos⁴ habet. Id quod habet divi Augustini⁵ titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ⁶, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præfules⁷ habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici, monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. Templum autem divo Thomæ sacrum, tantâ majestate sese erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat⁸. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duæ, procul veluti salutantes advenas, miroque notarum ænearum boatu longè latèque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est ad austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis virum sanctissimum trucidârunt: addita sunt gentis cognomina⁹, Tusci, Fufci, Berri¹⁰. *Me.* Cur tantum honoris

1 *Kent county.*

2 *Canterbury*, olim Durovernum, vel Danovernum, à Danis.

3 Sic res habebant tunc temporis.

4 Vidisti qui sint pag. 212. num. 3.

5 Hujus ordinis monachi vel abbatis, à Gregorio magno papa in Angliam missi, anno 595, ut reliquias paganorum ad Christianismum converteret, Cantii ergo rége Etheldred converso & baptizato, archiepiscopus Cantuariensis consecratus est. Non mirum proinde, si ecclesiam habeat Cantuariæ sibi dicatam.

6 Becketi nempe.

7 *Deans*, resque se sic habent adhuc in plurimis locis.

8 Nunc si libeat, lector, consulere Camdenum nostrum super his, videbis eum non solum cum Erasmo congruere, verum etiam verba Erasmi ipsa ita Camdeno nostro arrisisse, ut ea ipsa mutuârît & scripserit; totum, quod est inter eos differentiæ, isthuc est, quod templum, quod Erasmus vocat Thomæ, Camdenus vocet Christi; at facilis conciliatio, vocatum est Christi post reformationem, & spoliatum divitiis Becketum, proindeque sic vocabatur Camdeni tempore, & vocatur adhuc, imò vocabatur Christi an-

te ipsa Becketi tempora; at vocatum est Thomæ, *Becketi scil.* post Becketum sepultum in eo, & in numerum divorum relatum, obtinuitque denominatio usque ad Erasmi tempora, imò & tantisper ulterius: sicque, si per superstitionem ecclesia Christi cessit Becketo, per reformationem sua ecclesia rursus rediit ad Christum.

9 *Id est*, nomina familiarum, ex quibus illi oriundi; vox *gens* etiam si sola esset, istud indicaret clarè satis, etenim sic significat vulgò apud auctores Latinos, imò nostrum Erasmus planè, inter alia loco, in *Ἰχθυὸς γαμὸς privatum impii in suam gentem*, i. e. familiarum certè, ut planè percipies, cum huc deveneris; at subsequens vox *cognomina* rem planè evincit, cognomea enim semper denotat nomen familiaris in oppositionem & distinctionem à Christiano nomine, subsequensque tandem nota isthuc totum enucleabit.

10 Factum hic planum est & circumstantiæ, at hæc non minus plana sunt, imò magis, in nostri Bakeri Chronico, auctoris in his non minus faciendi quàm Erasmus cum suis inscriptionibus & sculptis imaginibus, videntur ergo auctores differre; primo, quod Bakerus quatuor conjuratos, & percuf-

noris habetur impiis? *Og.* Videlicet idem honbris habetur Judæ, P. lato, Caiaphæ, cohorti militum sceleratorum, quos operosè sculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, nè quis posthac insurpet gloriæ causâ. Ingeruntur oculis, nè quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones ecclesiæ. Nam tres illi satellites à peccato facinore versi sunt in rabiem¹; nec reddita mens est, nisi implorato Thomæ sanctissimi favore. *Me.* O perpetuam martyrum clementiam²! *Og.* Ingressis aperit sese spatiosa quædam ædificiû majestas. Ea pars quoslibet recipit. *Me.* Nihilne illic visendum?

percuttores nominet. Erasmus tres tantum. Secundo, quod nomina à Bakero citato non videantur cum Erasmiis congruere, at speramus nos, veram inter eos conciliationem invenisse, audiamus ergo Bakerum nolum: *Henricus secundus ex amaritudine cordis & ira in Becetum, propter negotia quæ ipsi facebat, in hanc exclamationem eripuit, Nullusne unquam ab hoc presbytero, vel papa, me liberabit? Quo audito, quatuor equites adstantes, Hæb Mervil, nempe, William Tracy, Reynaldo Fitz-urse, & Richard Briton, mortem ejus inter se conjurant, confestimque Cantuariam proficiscuntur, Becketumque in ipsa ecclesia trucidant.* Jam autem à quatuor conjuratis auferas, lector, nomina, remanebunt cognomina, *Mervil*, nempe, *Tracy Fitz-urse, Briton.* Rursus supponas, lector, unum ex his *Mervil* scilicet (cum scirent enim, ut patet ex Bakero, Becketum esse in ecclesia, res plusquam probabilis est) supponas inquam *Mervil* adificisse januæ templi, ut securam evasione[m] faceret & sibi faceret, post patratum facinus; tunc quamvis conjuratus *Mervil* juridice debeat censeri percussor, tres tamen tantum proprie sanguinolentas manus injecerunt in præfulem, tresque tantum præterea probabiliter visi sunt à populo, vel Benedictinorum cœtu Cantuariensi, sicque tantum tres percussores sculpti sunt, eorumque cognomina inscripta; Tuscus nunc ergo est *Tracy*, Fuscus *Fitz-urse*, Berrus *Briton*; nec objicias, lector, hæc cognomina aliquantisper nimis immutata videri Latine ea reddendo, etenim infinita nobis superest adhuc nominum

propriorum copia, quæ non minus, quam ea, imo magis, per Latinitatem immutata sunt. Hæc ergo nunc in quæstione, Anglica & Latina cognomina congruunt inter se satis, nullique dubitamus ea eadem omnino intelligi, & in Bakero & in inscriptione Cantuariensi Erasmi. Observabit tandem candidus lector, nos non recensuisse conjuratos eodem ordine quo Bakerus, propter hanc rationem solam, ut ejus scilicet, cum Erasmo concordia facilius perciperetur, & credam nunc percipi plane.

1 Nesciam an hoc à quoquam historicorum nostrorum scriptum sit, ut sit, difficile credam, sicut & quædam alia mira, quæ de his percussoribus nobis tradita sunt, at mihi probabile videtur, quod à plerisque scriptum est, Henricum nempe propter patratum facinus, ita & facinus, & auctores exhorruisse, ut ab ejus præsentia aufugere coacti sint, nullibi terrarum palam versari sustinuerint, omnesque tandem intra triennium misere perierint, per solitam divini numinis in ejusmodi percussores justitiam vindicem.

2 Mihi semel observandum credo, quod in hacce exclamatione, præfulisque præcedentibus & subsequenti- bus elogiis, suspicer valde inesse ironiæ granum, ex auctoris parte. Primò enim, exclamatio ad duo respicit, quæ Erasmo non credidisse mihi persuasum habeo, rabiem nempe horum percussorum, & eorum ab hac rabie sanationem, per imploratum divi favorem. Secundo, non mihi probabile sit, hominem tantopere pacis studio-

visendum? *Og.* Nihil præter structuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus est Evangelium Nicodemi¹, & sepulchrum, nescio cujus. *Me.* Quid deinde? *Og.* Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii, quod est inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quædam aperit ingressum ad latus septentrionale. Illic ostenditur altare ligneum divæ Virgini sacrum, pusillum, nec ullâ re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum valedixisse Virgini, cùm mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo præfectus est vertex optimi præsulis, ac cerebrum contusum, videlicet quo mors esset præsentior. Hujus ferri sacram rubiginem amore martyris religiosè sumus exofculati. Hinc digressi subimus cryptoporticum²; ea habet suos mystagogos; illic primum exhibetur calvaria martyris perforata, reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda patet osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis³ titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusa cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam,

studiosum, tantopere factiones abhorrentem, qualis certe erat Erasmus noster, serio tanta encomia congestisse in hominem tantopere sui dissimilem, at utcumque sit, de Erasmi nostri super homine tali sententia, vix sanctissimus & martyr vocari mihi mereri videtur homo, qui partes papales semper sequutus sit, in oppositionem paci & publicæ quieti, juribus & prærogativis regii, itemque libertatibus & privilegiis populi, prout fecit hic Becketus noster, ut videre est in Nicolao Vignier accuratissimo sui temporis scriptore, in libro cui titulus, Vera ecclesiæ historia per annos digesta; audivique ab eruditissimo viro, accerrime disputatum tunc inter theologos Parisienses, an anima Becketi esset in gehenna vel paradiso; austeritas vitæ ergo, sed studium præsertim partium papalium, fecit hunc divum nobis, posteaquam in præludium gratitudinis pontificiæ in eum, coactus sit a papa Henrico ille rex noster, sacramento se purgare de morte hujus Becketi, ac deinde confiteri se regnum à papa tenere; a talibus sanctis libera nos, Domine.

¹ Hujus, qui Joann. iii. noctu venit ad Christum, præfertur enim E-

vangelium, quod nomen habet ab eo, at nulli nisi quidam male feriat illud unquam receperunt.

² Vault under ground.

³ Planum est hunc Thomam Acrensensem esse Becketum ipsum, lamina enim hæc ad nihil aliud, quam ut, secundum usum usitatissimum, legenti declaret nativitatem, facta, & mortem ejus de quo agitur; difficultas ergo tota in eo sita est, ut appareat Becketum & Acrensensem esse unum & idem; at spero res plana tibi fiet satis, candide lector, si mecum observes, Becketum Gallice sonare veluti parvulum, vel juvenem *du Bec*, nomen nobilissimæ antiquissimæque familie ex Normannia, ex qua oriundum se prædicabat Becketus, ortumque credam, prætereaque mihi plusquam probabile sit, Becketi nostri avum, dum adhuc puellulus esset in Gallia, in ædibus paternis vocatum esse (ut mos frequens est apud Gallos) à parentibus & teneræ ætatis sodalibus per blanditiem, diminutivo hoc cognomine *Becquet*, pro *du Bec*, quod postea perdere non potuit, aut noluit, ut multis usu evenit: utcumque sit de hoc ultimo evento, quod

suam, ipso adspectu horrorem incutientia, nobisque mollitiem ac delicias nostras exprobrantia. *Me.* Fortassis & monachis ipse. *Og.* Isthac de re nec affirmare possum, nec negare; nec refert quidem meâ. *Me.* Vera narras. *Og.* Hinc redimus in chori locum. Ad latus septentrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolatum sit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia; quibus omnibus adoratis¹, fiximus oscula; nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellasset ostentandi studium. *Me.* Quis iste? *Og.* Anglus erat, nomine Gratianus Pullus; vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga partem hanc religionis, quam ego volebam. *Me.* Viclevita² quispiam opinor. *Og.* Non arbitror; etiamsi libros illius legerat, incertum unde nactus. *Me.* Is offendit mystagogum? *Og.* Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres Midam & Cræsum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. *Me.* Hic nihil osculorum? *Og.* Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. *Me.* Quodnam? *Og.* Suspirabam domi meæ nihil esse talium reliquiarum. *Me.* Sacrilegum votum. *Og.* Fateor; & supplex veniam precatus sum à divo, priusquam pedem efferrem templo. Post hæc ducimur in sacrarium. Deus bone, quæ illic pompa vestium holofericarum, quæ vis candelabro-
rum

mihî tamen probabilissimum videtur, certum est Anglos nostros, tempore hujus appositæ laminæ, maxime attendisse ad Gallicam significationem nominum, *Becquetumque*, ut jamjam diximus, sonare veluti *du Bec*. Jam autem *du est of the*, & *Bec est a neck of land pretty visible in the sea, or between two rivers*, quod Græcè dicitur *ἄκρᾱ*; nunc ergo si ad significationem cognominis attendendo, velis secundum vulgatum satis tunc Græcorum prurium, Græcè dicere cum Latina terminatione *Thomas Becquet*, quomodo, quæso, melius dicere poteris, quam *Thomam Acrensen*? *Thomas Becquetus* ergo, & *Thomas Acrensis*, sunt unum & idem nomen, at posterius nobilius videtur, siquidem Græcum, itemque planioris significationis, & quæ majorem speciem nobilitatis præ se ferat, hincque insculptum videbatur in illa plumbea lamina, nativitatem, facta,

& mortem *Becqueti* exhibente.

1 Procumbentes in genua scil. ad eorum exhibitionem.

2 *Id est*, discipulus *Viclefi*, erat autem *Viclef* nostras, Anglus scil. ante *Lutherum* & reformatores, plurimis papisticis erroribus sese opposuit, idem sentiens fere in omnibus quod nunc protestantium corpus in genere, tandem post longas persecutiones & exilium in patriam reversus, obiit apud nos anno 1384, vel potius 1387. Fit annos quadraginta post, papæ jussu defossus est, & quod ex eo judicatum est remanere, combustum est, cineresque in aera dispersi sunt.

3 *Cræsum* divitem jam vidisti; *Midas* autem rex *Phrygiæ* non poterat quoque quin esset divitissimus, siquidem, si fabulis credamus, à *Baccho* donum impetrârit, ut quicquid attigisset in aurum converteretur.

rum aureorum! Ibidem vidimus pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obvestita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec aktius quam usque ad cingulum. *Me.* Nulla crux? *Og.* Nullam vidi. Offensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo, nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti manifestasque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatis monumenta libenter fumus exofculati. *Me.* Ista non ostenduntur quibuslibet? *Og.* Nequaquam, ô bone. *Me.* Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? *Og.* Erat mihi non nihil notitiæ cum R. P. ¹ Gulielmo Waramo archiepiscopo ²; is me tribus verbis commendavit. *Me.* Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. *Og.* Quin potius dicas ipsam esse humanitatem, si nôris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullum absoluti præsulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in facello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Hic casus quidam inopinatus pænetotam illam felicitatem inturbavit. *Me.* Exspecto quid mali dicas. *Og.* Hic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem: Heus, inquit, bone pater, verumne est quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille, cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursus ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper ³ esset, & ipse præfidiis pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque præfidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente fumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil responderet assessor ⁴ capitis aurei; Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, planè confido sanctissimum virum etiam gavisurum, quod mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus

¹ Id est, reverendissimo præfule.

² Tempore scil. hujus visitationis ab Erasmo, quod erat sub initium regni Henrici octavi, antequam auctoritati papæ sese hic rex subduxerit, &c. ante quod tempus quoque hic Waramus obiit.

³ Antequam scil. archiepiscopatum Cantuariensem veluti rursus obtinuerit,

quippe ex pauperibus quamvis ex nobili familia natus, & dum exularet sola beneficentia papæ, & regis Galliæ ipsi viaticum suppeditaret, sed propter fines visibiles satis.

⁴ Id est, mystagogus ille, qui aderat proximus cranio Thomæ deaurato, & illud ostentabat.

stagnosus corrugare frontem, porrigere labra, Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin sputo conviciisque nos ejectionis fuerit è templo, nisi cognovisset nos ab archiepiscopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quicquam horum ex animo loqui, sed suo more ludere, simulque drachmas aliquot deposui. *Me.* Ego sanè tuam pietatem vehementer approbo. Verum mihi nonnunquam seriò venit in mentem, quo colore possint excusari à crimine, qui tantum opum infumunt templis exstruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor in sacris vestibus, in vasis templi, deberi cultui solemnem suam dignitatem: volo & structuram habere majestatem suam. Sed quorsum attinent tot baptisteria, tot candelabra, tot statuæ aureæ? quorsum organorum, quæ vocant, immensi sumptus? nec unicus interim contenti sumus, quorsum ille musicus hinnitus, magno censu conducendus, cum interim fratres & sorores nostræ, vivæque Christi templa, situ famæque contabescant? *Og.* In his quidem nemo vir pius ac prudens modum² non desiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, præsertim quoties in mentem venit diversus morbus istorum, qui templa suis opibus spoliant. Ista fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et si quid hinc alienes, primùm habetur pro sacrilegio: deinde contrahunt manus suas qui dare solent, infuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt, quàm domini. Denique malim videre templum sacra suppellectile luxurians, quàm, ut sunt quædam, nuda, sordida, stabulis equorum similiora quàm templis. *Me.* At legibus olim laudatos episcopos, quòd vasa sacra divendiderunt, eaque pecuniâ subvenerunt egenis. *Og.* Laudantur & hodie, sed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. *Me.* Remoror tuam narrationem. Nunc exspecto fabulæ catastrophem. *Og.* Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodijt summus ille mystagogus. *Me.* Quisnam? Abbas loci? *Og.* Mitram habet, census habet abbatibus; solo nomine caret, & prior dicitur, ob id, quod archiepiscopus abbatis loco est. Nam antiquitùs quisquis erat ejus ditionis archiepiscopus, idem erat & monachus. *Me.* Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset abbate dignus. *Og.* Mihi quidem visus est vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ theologię rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. *Me.* Vidisti ossa? *Og.* Id quidem

1 Stuporem & tremorem incutientibus; Gorgones enim erant Phorci filię, aspectu horrendo & terribili, Medusæ harum præcipuæ caput amputavit Perseus, quo veluti clypeo utens, ejus conspectu adversarios in lapides convertebat.

2 Moderationem.

3 Recordare quid dictum de Scoto, talis eruditio conveniebat tempori, quam non maxime arrideret Erasmo, ut vidimus.

dem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata, opes nudat inestimabiles. *Me.* Quid audio? *Og.* Vilissima pars erat aurum: gemmis raris ac prægrandibus collucebant, nitebant, ac fulgurabant omnia; quædam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multâ cum veneratione circumstantabant aliquot monachi: sublato tegumento adoravimus omnes. Prior candidâ virgâ demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium, & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miserant. *Me.* Oportuit illum esse præditum insigni memoriâ. *Og.* Rectè conjectas, quanquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, sed subobscurum, semel atque iterum ferreis cancellis circumseptâ. *Me.* Quid metuit? *Og.* Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quicquam divitiis onustius. *Me.* Cæcas mihi divitias narras. *Og.* Admotis lucernis vidimus plusquam regale spectaculum. *Me.* Vincit opibus Parathalassiam? *Og.* Spectacie longè superat, abstrusâ novit ipsa. Hæc non ostenditur nisi magnatibus aut præcipuis amicis. Postremo reducimur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contextum corio, depositum est in mensam; apertum est; mox omnes flexis genibus adorârunt. *Me.* Quid inerat? *Og.* Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut aiebant, vir pius extergenda sudorem à facie sive collo, pituitam à naribus, aut si quid esset similitum sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursus non optimam inlit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocri auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens sese munus longè gratissimum offerre. Sed Gratianus hinc parum gratus, non sine fastidii significatione, digitis contrectavit unum, & contemptim reposuit, porrectis labiis, veluti poppyfinum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animum simul & pudor & timor discruciant. Prior tamen, ut est homo non stupidus, dissimulabat hoc factum, inique post oblatum vini poculum humaniter dimisit, cum rediremus Londinum. *Me.* Quid oportuit, cum jam non procul abesses à litore tuo? *Og.* Sic est: sed ego litas illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quam ulsæ sunt Males & naufragiis. Dicam quod proximâ vidi trajectione. Complures à litore Ca-

X

I Procubuimus in genua, ut jam vidisti.

2 Hæc omnia eandem omnino sortem habuere cum virginis Walsinghamicæ divitiis, expilata sunt tandem & direpta ab Henrico nostro octavo, postquam papæ auctoritati se subduxerit, monachosque & monasteria pe-

nitus è regno delere statuerit.

3 Supple. redire Londinum.

4 Belgico scilicet.

5 Doveriense & Caletense intelligit, ubi expertus erat malum; & vidit factum à nautis pauperculo Gallo.

6 Males promontorium erat Laconia, ubi propter naufragia notum.

letensi scilicet ¹ devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannosus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à singulis ob brevissimam vocationem. Ille excusabat paupertatem; isti per jocum explorant scilicet, ac detraxit calceis, inter suppactas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas; eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in sceleratum Gallum. *Me.* Quid juvenis? *Og.* Quid aliud? *Flebat.* *Me.* Num ex auctoritate faciebant ista? *Og.* Prorsus eadem, quæ furantur sarcinas hospitem, quæ tollunt crumenas, si quando datur opportunitas. *Me.* Mirum est istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. *Og.* Sic assueverunt, ut rectè fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui frustra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloria-bantur, deprehensum sceleratum Gallum. *Me.* Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. *Og.* Atqui talibus scetetur utrumque litus. Hic mihi conjecta, *Quid domini faciant, aufert cum talia fures* ²? Proinde posthac quaslibet ambages malim, quam illud compendium ³. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficilissimus; ita per hoc litus ingressus non admodum facilis, exitus difficilissimus est. Hærebant Londini nautæ aliquot Antuerpienses; cum illis decreveram me mari committere. *Me.* Habet ea regio nautas adeo sanctos? *Og.* Ut simia semper est simia, fateor, ita nauta semper est nauta: verum, si ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli sunt. *Me.* Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invisendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. *Og.* Ergo Londinum petentibus, haud procul à relicta Cantuaria occurrit via vehementer cava simul & angusta, præterea declivis, sic utrinque abrupto aggere, ut non possis effugere: nec vitari potest, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus est mendicabulum aliquot feniculorum: ab iis procurrit aliquis, simulatque sentiunt advenientem equitem: conspergit aquâ sacra, mox offert calcei summam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum est gemmæ specie. Exofculati dant nummulum. *Me.* In ejusmodi via malim mendicabulum feniculorum, quam gregem valentium latronum ⁴. *Og.* Gratianus equitabat mihi sinister, propior mendicabulo: conspergit est aquâ, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid sibi vellet. Ait calceum esse S. Thomæ. Incanduit homo: & ad me versus, Quid, inquit, sibi volunt hæc pecudes, ut osculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem operâ porrigunt osculandum sputam, aliâque corporis excrementa? Miserebat me feniculi, datoque nummulo consolatus sum tristem. *Me.* Meâ sententiâ, non

otiano

¹ Sbalop.² Ex Virgilio, Eclog. iii.³ Id est, brevem illum trajetum ma-

ris, inter Doveriam & Caletum.

⁴ Of lussy footpads.

omnino præter causam incanduit Gratianus. Si calcei soleæque fervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem; cæterum impudens mihi videtur, soleas, calceos, & subligaria cuiquam osculanda obtrudere. Nam si quis id suâ sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, veniam dignum arbitror. *Og.* Præstabat ista non fieri, nè quid dissimulem: verum ex his rebus, quæ subito corrigi non possunt, soleo; si quid inest, boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, utrum bonum esse similem ovi; malum, noxiæ bestię. Vipera, posteaquam perit, mordere quidem non potest, odore tamen sanieque inficit; ovis, cum vivit, lacte nutrit, lanam vestit, foeturam dicit: mortua porrigit utile corium; totaque esculenta est. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi sunt, mortui strepitu nolarum, ambitiosam sepulturam molesti sunt vivis, nonnunquam & successorum inaugurationibus, hoc est, novis exactiõibus; prohi vero nulla non ex parte magnam omnibus de se præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis esset, exemplo, doctrinam, monitis ad pietatem invitabat, consolabatur destitutos, sublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Extruxit hoc locupletissimum templum, sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum². *Me.* Est quidem ista pia contemplatio, sed demiror te, cum isto sis animo, nunquam invisisse antrum³ Sancti Patricii, de quo prodigiosa quædam vulgo jactant, nec

X 2

nec

¹ *Id est*, in causa fuit cur extractum sit, vel potius auctum & locupletatum.

² Jocosus, ni fallor, conclusio piæ meditationis, quam Ogygio suggerit auctor, utpote qui parvi faceret divi calceum & usum ejus, imò & forsan divum ipsum, ut videmus.

³ Alio nomine, Purgatorium Sancti Patricii, quod est parvulum antrum subterraneum in insula *Doboo*, quæ est in lacu *Deegb* in *Fermanagh* comitatu, ad partem septentrionalem Hiberniæ nostræ. Locus, de quo, ante reformationem præcipue, mira jactabantur apud nos, Hibernique nostri jactabantur apud exterarum nationes, in suæ patriæ gloriam, scientes non sibi bene posse contradici, eum locus ita remotus esset, ut pauci exteri ad eum penetrarent & peregrinarentur, quidam tamen illuc usque aliquando penetrabant, religionis vel curiositatis causa, sed frequentissime tunc illuc ibant totius Hiberniæ nostræ incolæ

ob tres notissimas causas; primo, ad satisfaciendum pro peccatis suis, in obedientiam injuncti confessionariarum. Secundo, in spem gratias speciales obtinendi à divo dilecto Patricio, utpote magis ibi præsentem, quam alibi. Tertio, ut poenitentia ibi peracta, ipsis (prout opinio apud stultos & supersticiosos valebat) teneret vicem purgatorii, post excessum ex hac vita, ita ut qui peregrinationem, cum poenitentia & pecculis injunctis, persiceret, sensurus esset nunquam purgatorii flammam, sed recta & infallibiliter post mortem ad beatificam Dei visionem admitteretur; sed quarto tandem (ne loquar de suspectis & odiosis causis) quidam illuc, credo, proficiscuntur, ut periculum facerent mirandorum illorum quæ de mirifico antro jactantur; attamen ne erres, lector, in nullo auctore planè & certo video, quæ sint spectatim miranda illa; totum quod legi redit ad hoc:

nec mihi fatis verisimilia ¹. *Og.* Imò nulla hie tam prodigiosa potest esse narratio, quin res ipsa superet ². *Me.* Ergo illuc quoque penetrasti? *Og.* Enavigavi paludem verè Stygiam, descendi in fauces Averni: vidi quicquid apud inferos geritur ³. *Me.* Beâris me, si non gravaberis referre. *Og.* Sit hoc colloqui nostri præcæm, fatis, ut arbitror, prælixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam; nam adhuc impransus sum. *Me.* Cur impransus? num religionis gratiâ? *Og.* Minimè: sed invidiæ causâ. *Me.* Num invides ventri tuo? *Og.* Imò rapacibus cauponibus; qui, cum nolint quod æquum est apponere, tamen non verentur ab hospitibus quod iniquum est exigere:

cos

quod antrum creditum sit proximum ad inferos adytus; hinc quod *Matthew Paris* scripserit, credo, illic semel, per Patricii preces, exhibitam visibilem status inferorum repræsentationem ad incredulorum tunc conversionem scilicet ac exhinc confido Hibernos nostros olim ventilare solitos, ex antro plurimis dari, videre gehennæ & purgatorii statum, audire animarum ibi ejulatus, imo vel habere colloquia cum eis. Utcunque sit, anno 1497. propter exuberantes superstitiones ejusmodi, vel forsitan aliquid pejus, jussu Alexandri sexti antrum obturatum ac fere destructum est, quod tamen ægre ferentibus insulæ nostræ incolis, utpote suis superstitionibus addictissimis, postea restitutum est, obtinereque rursus pristinæ peregrinationes; tandem per reformationis introductionem in insulam, superstitio paulatim vires amisit, amittique quotidie, quamvis tamen non omnino adhuc abolita sit: at nesciam si qui sint adhuc, qui mira supradicta de antro jactent, totumque quod potui expiscari, huic reducit, quod vulgus nunc credat peregrinationem, cum injuncta externa pœnitentia, tenere purgatorii vicem peregrinatoribus, omnesque insullibiter salvatum iri, qui bene peregrinationem & pœnitentiam peragant, tandemque antrum esse proximum ad gehennam adytum, ita ut qui vere pœnitentiam non agat in eo, imo vel obdormiat in præcibus, recitando, &c. vivus ab ipso Satana in gehennam transportetur.

¹ Credam facile.

² Si unquam splendida fuerit ironia, hæc est certè.

³ Duo observes, lector, quæso; primo, quam congrue & ingeniosè hisce tribus phrasibus hic usus sit auctor, his etenim simul & rem jucundissime ridet, & nobis indicat qualis jactaretur. *Enavigavit Stygiam paludem*, siquidem ut ad antrum pervenias, enavigandus est lacus *Dergb*, qui est veluti Stygiæ paludis species; *descendit ad fauces Averni*, quoniam antrum sub terra est, quæ itur ad Avernum, & creditur esse propior qui noscat ad gehennam adytus; *vidit tandem quicquid apud inferos geritur*, quoniam, ut suspicamur & credimus, jactabatur olim, aliquando, & quibusdam selectis dari, ut per antrum detegerent & viderent statum animarum in purgatorio & in gehenna, quæ sunt inferi. Secundo, quod quam hic *Ogygius* (sub quo hoc respectu intelligendus est *Erasmus ipse*, credo, siquidem alias duas, quæ ad Angliam nostram, supra memoratas peregrinationes susceperit & perfecit), indicet, se in hanc nostram Hiberniam profectum, & invisisse Patricii antrum, nullo modo tamen credam hoc ab *Erasmo* factum, sed animi gratiâ dictum omnimode sentio: nihil enim hujus, rei apparet in ejus vita, cum ipsius negotiis non conveniebat tam remota tanque inutilis peregrinatio, nulla loci specialia narrat, in qua res non defecisset, si invisisset, & tandem de his inquirentem coasulatore, ad aliam occasionem amandat, prout faciunt ii, qui animi gratiâ tantum aliquid dixerunt.

eos sic ulcisci soléo. Si spes datur cœnæ lautioris, vel apud notum, vel apud patibocœum paulo minus sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sim prandium obtulit fortuna quale volo, sub cœnam incipit dolere stomachus. *Me.* Non pudet videri parcum ac sordidum? *Og.* Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, malè collocant sumptum. Ego meum pudorem aliis usibus fervare didici. *Me.* Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in cœna expectata convivam; ibi narrabis commodiùs. *Og.* Equidem habeo gratiam, quòd ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: sed hæc tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandæ familiæ. Cæterum habeo consilium utrique nostrum commodius. Cras mihi uxoriq; meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam præferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum: & si voles, nè in cœna quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bonâ fide veniemus. *Me.* Malim inemptas fabulas. Verùm age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. *Og.* Sed heus tu, nõnne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? *Me.* Fortasse titillabit, ubi tu peroraveris¹, nunc ut affectus sum, fat habeo stationes obire Romanas². *Og.* Romanas, qui Romam nunquam videris? *Me.* Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curòque ut salva sit filiarum pudicitia. Rursus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumspiciens

X 3

ciens

¹ Gaudet in æquivocatione verbi *perorare*, quod significat, facere loquendi finem, vel persuadere.

² *Id est*, fungor officii, quibus me fungi omnino necesse est, & reliqua non necessaria prætermitto, cujusmodi sunt hæc peregrinationes. Planum est huic esse sensum, sed quomodo congruat cum dictione Erasmica, non videndum. *Statio* vox est satisfactiæ significatiõnis, est enim vel loca ubi statuti & pausat, vel pausa ipsa; jam autem apud Romanos antiquos seu paganos, ad duo præsertim referebatur: stationis vox, & ad loca ubi conveniebant Romani iudices, ut jura darent circumjacentibus populis, & ad loca quæ Romani milites tenebant: jubebantur ab imperatoribus suis; ad utrumvis respexit auctor, planum est eum; apprimè & intelligibiliter factis, quamvis figurate loquutum; ad suspicor eum respexisse potius ad Romanos recentes, sive pontificios, apud quos stationes sunt pausæ, quas faci-

unt (vel per ambulationes privatas ac veluti solitarias, vel per publicas, i. e. processiones) in certis temporibus, vel etiam aliquando in viis urbium, coram certis simulacris; ibi orando paulisper suo more, per numeratas scilicet preculas, quo favorem Dei & divorum, sed indulgentiâ præsertim lucrari sperant; Romanæ hæc censendæ sunt, quæ Romæ peraguntur, & quæ plures ibi quam ubivis terrarum, prout papæ benignitas major est in suam urbem, quam in ullam aliam, ei concedendo plures & faciliores vias lucrandi indulgentiâ, quam cuivis alii urbi: nunc ergo præterit Menedeme stationes, quæ non peraguntur Romæ, vel non Romanas, & quas Romanas obeat & intelligat vides, & videbis mox; præterit & contemnit ergo, prout meretur; omnes omnino has, cujusvis loci papificas supersticiosas, & ineptas stationes, sicut & omnes religionis ergo peregrinationes.

ciens si quid opus sit admonitu: hinc alio atque alio, observans quid agant liberi, quid uxor, sollicitus ut omnia sint in officio. Hæc mihi sunt stationes Romanæ. *Og.* At ista pro te curaret divus Jacobus. *Me.* Ut ipse curem ista, præcipiunt Sacræ Literæ, ut divis committam, nusquam legi præceptum¹.

I X Θ Υ Ο Φ Α Γ Ι Α².

A R G U M E N T U M.

Colloquium hoc elegantem habet disputationem de constitutionibus humanis, quæ non prorsus repudiandæ sunt, nec dabo tamen magnificandæ, ut aliquibus usu venit, qui eas divinis propemodum legibus anteponunt. Alii rursus abutuntur & divinis & humanis constitutionibus ad quæstum & tyrannidem. Quos & quatenus humanæ constitutiones obligent, ad quid conducunt; quantum dissent à divinis; obiter taxatur præposterum mulierum in his iudicium. Nocumenta varia ex piscium esu contingunt, non corporibus solum, verum ipsis etiam animis. Immanis eorum crudelitas, qui esum carnum interdicit corporibus valetudinariis. Lex ceremonialis cur partim abolita. Pontificiæ leges urgent graviora Judæorum legibus ceremonialibus. Mos baptizandi recens natos infantulos perstringitur. Cereemoniæ pontificiæ obstant, quo minus Christianam fidem complectantur plurimi. Generalis pax in Christiano orbe componi posset, si modo Imperator de suo, & Papa de suo jure aliquantillum remitterent. Deus Terminus qualis. Humanæ leges non habent ex se vim obligatoriam. Deus nihil mandat adversus valetudinem corporis aut animæ, non jejunium. Mos omnium familiaris, vereri & revereri Deum iustum que cultum, minus quam hominem.

L A N I O, S A L S A M E N T A R I U S.

La. **D**IC mihi, insulsiſſime Salsamentarie; nondum emisti restim? *Sa.* Restim, Lanio? *La.* Ita, restim. *Sa.* Cui tandem rei? *La.* Cui, nisi suspensio? *Sa.* Emant alii; me nondum usque ad

1. Quid senserit de supplicatione divorum, itemque de Scripturæ auctoritate & perfectione, qui talia peremptoriè suis confabulatoribus suggerit, judices, attente lector.

2. Piscium esus. Hic mihi veluti vice argumenti observandam existimo præsertim, quòd quanquam plurima hic intricata reperias, tamen in hoc colloquio pertractari. Primò, jus eorum qui sunt in auctoritate injungendi, imò vel faciendi, observationem, quorundam externorum & ceremonialium, quæ à Deo in Scripturis neque præcipiuntur, neque prohibentur. Secundò, obligationem, seu necessitatem, quæ ex officio & conscientia tenentur privati Christiani, sese ejusmodi injunctionibus & sanctionibus conformes dare. Tertio tandem prava hominum judicia, quibus

observationem externorum ejusmodi veræ sanctimonie anteponunt, graviusque ferunt observationem horum externorum negligi, quam observationem essentialium & necessariorum officiorum Christianisani. Nunc, ut à facillioribus incipiam, quod attinet ad hoc ultimum, nihil pensatum habeo, omnia, quæ in hoc colloquio super ea se dicta sunt, ab omnibus protestantibus, promiscuè, & sine ulla exceptione, comprobatum iri, siquidem sint indubitatae veritates in se, & præscriptis omnium protestantium congruentissima; at non ita se res habet forsan de doctores prioribus, ætiam æquè late non extendant protestantes omnes, neque inter se, neque cum ipso Erasmo cautus Erasmus insuper sententiam planè non aperuit suam super his, utpote tantisper periculosas, hinc sub

deo tædet hujus vitæ. *La.* At brevi tædebit. *Sa.* In vatem ipsum ista vertat Deus aliquis potius. Sed quid est mali? *La.* Si nescis, dicam. Instat tibi tuisque planè Saguntina¹, quod aiunt, fames, ut res prorfus sit vobis ad laqueum² reditura. *Sa.* Bona verba, Lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex Lanio repente prodisti Pythius³ quispiam, ut divines tantam calamitatem? *La.* Non est divinitio; nè tibi blandiaris; res ipsa adest in foribus⁴. *Sa.* Enecas: edere, si quid habes. *La.* Edam tuo magno malo. A Romano senatu venit edictum, ut posthac liberum sit cuique vesci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini restat, nisi bulimia cum putribus falsamentis? *Sa.* Per me quidem vel limacibus, vel urticis, vescatur, qui volet. At num interdictum est cuiquam nè vescatur piscibus? *La.* Non, sed data potestas vescendi carnibus, quibus fuerit collibitum. *Sa.* Sive vana prædices, tu potius dignus es suspensio: sive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi posthac spero quæstum uberiores. *La.* Imò proventum uberrimum, sed esuritionis usque ad saturitatem: aut si mavis audire lætiora, posthac longè mundius vives, neque, quod soles, cubito⁵ nasum emunges pituitosum, & scabie fructicantem. *Sa.* Ohe, venimus ad summum⁶, cæcus convicia jacit in luscum⁷: quasi vero quicquam apud Ianiones purius sit eâ parte corporis, quæ dicitur semper lotionè superior. Utinam verum esset quod

X 4

annun-

sub alienis personis loquutus est, hinc animi & colloquendi gratiâ dicta sunt quædam, hinc utramvis personam auctori tribuas, sub neutra vides planè pontificium vel protestantem, vel certò divinare potes, quid absolute & præcisè veniserit auctor, sive sic lubitum, propter causas sibi bene notas, sive quòd ita in ambiguo esset super his, ut non posset melius & planius; utcunque sit, duo dicam, quæ quamvis non ausim affirmare ab omnibus comprobatum iri, credam tamen ab omnibus probari debere; nempe, quòd quemadmodum non decet privatos Christianos sub prætextu libertatis Evangelicæ contentiosos esse, & sine respectu ad pacem & ordinem, indifferentibus per se obstinatè refragari; ita non decet quoque eos qui sunt in auctoritate necessariorum numerum augere, & pro lubitu indifferentia, tanquam necessaria, vel tanquam maximè utilia, urgere, non habitâ ratione, vel libertatis Evangelicæ, vel infirmitatis conscientiarum qui sub ipsis sunt; totum uno verbo ad hæc duo reducit, quæ in

Scripturis Evangelicis passim, *Libertatem suis acquisivit Christus, sed servitutes non est contentiosus esse, & in multis paci consulere.* Potro, si quis ægre ferat, quod de talibus Ianionem & Salsamentarium loquentes Etasius exhibuerit nobis, consulat tractatum de Colloquiorum utilitate, & recordetur Horatium, lib. ii. Sat. vii. non admodum absimile fecisse.

1 Intolerabilis; hinc quod urbs Hispaniæ, Saguntum, à Carthaginensibus obfessa olim ad horrendam famem redacta sit.

2 *Id est*, tam misera fiet fors vestra, ut mortem oppetatis, quam vobis laqueo conscire cogemini.

3 Propheta; hinc quòd Apollo, qui propter interemptum Pythonem serpentem Pythius vocabatur, futura prædiceret.

4 *Id est*, instat, adest; sic & loquuntur lingua vernacula.

5 *With thy sleeve.*

6 Scil. malum rerum statum.

7 Proverbium fere, *Thy kettle calleth the pot blacker se.*

annunciās; at vereor nē me conjiciās in falsū gaudium. *La.* Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed undē tibi quæstum promittis uberiorē? *Sa.* Quoniam eo video recidisse mores hominū, ut quod vetitū sit, impotentius appetant. *La.* Quid tum postea? *Sa.* Quia plures abstinebunt ab esu carniū, ubi permīssa est vescendi potestas, nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, quemadmodum apud priscos¹ fieri consuevit. Itaque carniū esum permīssum gaudeo; utinam & pisciū esus esset interdīctus! avidiūs his vescerentur homines. *La.* Pium mæhercule votum. *Sa.* Hoc optarem, si, quod tu facis; nihil aliud spectarem quā pecuniæ lucrū, cujus amore tu crassam istam & carnivoram animam diis manibus² devovisti. *La.* Salfus³ es totus, cū insulsa sit oratio. *Sa.* Quæ ratio commovit Romanos⁴, ut tot seculis observatā legem carnariā⁵ relaxārint? *La.* Nimirum hoc ipsa res jamdudum illis persuasit. Reputant id quod est; per falsamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem; & si quod aliud est elementum: corrumpi corpora mortalium: ex pisciū enim esu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, tabes, podagræ, epilepses, lepræ, & quid non malorum? *Sa.* Dic igitur mihi, Hippocrates⁶, cūr in civitatibus benè institutis vetitū est intra mœnia mactare taurōs ac fues? Retiūs etiam consuleretur salutē civiū, si nec pecudes jugularentur. Cūr lanis describitur certus locus: nē, si passim vivant, totam urbem reddant pestilentem? An est ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore saniēque pestilentius? *La.* Aromata mera sunt, si ad pisciū putorem conferas. *Sa.* Tibi quidem, opinor, aromata mera sūt: at non idem visum magistratibus, qui vos ab urbe submovent. Porro quā suaviter oleant vestræ istæ laniæ, declarant ii, qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgò, qui malunt habere vicinos decem lepones, quā unum lanionem. *La.* At vobis ad ablūenda putria falsamenta, nec lacus, nec amnes toti sufficiunt: verēque, quod dici solet, inaniter aquam⁷ consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiamsi unguentis⁸ oblinas. Quid autem mirum, mortuos sic olere; cū plerique vivi, mox ut capti sūt, oleant? Carnes

muria

¹ Mos non abolitus est.

² Morti; si sensu Latino accipias, qui enim apud eos mortū se devovebant; quâlibetquē de causa, diis manibus: se, vovere dicebantur: damnationi, si sensu magis apud Christianos vulgato.

³ Id est, asperus; pungens sicut sal.

⁴ Pontificios.

⁵ Quæ carniū esum prohibet.

⁶ Medicus. Hippocrates enim medicorum princeps, at titulus irrisoriè datur,

quoniam minimè decet lanionem se gerere medicum.

⁷ Quæ hic significatur quoque tempus, hinc quod in antiquorum clepsydriis, quibus tempus mensurabatur, non contineretur arena, sed aqua; proindeque veluti proverbio dicebatur, aquam (pro tempus) consumere vel perdere, sicque, quod dicit lanio, dupliciter verum est. You endeavour to wash the blackmoor white.

⁸ Aromatibus.

muriâ conditâ¹ servantur multos in annos, ad eò non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rursus vulgari sale conditâ durant absque fœtore. Duratâ fumo ventove nihil molesti odoris contrahunt. Hæc omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud quàm piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium fœtorè conferendum; quod ab his putrescit etiam ipse sal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuinâ vi claudit costringitque, simul & excludens quod extrinsecus noxam afferre possit. & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, desiccans. in solis piscibus sal non est sal. Nostras ædes fortassis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere, in qua vestra sunt salsamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta salsamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ sputa? quæ excreatio? Et si qua fieri possit, ut salsamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret² nunc quid faciâs iis, quæ patria sunt etiam cum comeduntur? Et tamen quoties videmus ab agoranomis³ damnatas merces vestras conjici in flumen, vobis indictâ multa? Id vero sæpius etiam fieret, nisi illi, corrupti per vos, magis spectarent privatam commodum, quàm publicam salutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, sed impiâ conspiratione⁴ vetatis, nè aliunde pisces recentiores advehantur in civitatem. *Sa.* Quasi vero nullus unquam viderit multâ percussum⁵ lanionem, quod porcum infincerum⁶, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem, vendiderit, aut quod ovem aquis cœnovæ suffocatam, aut alioqui verminantes armos⁷, ac lotione & circumlito recenti cruore vitium dissimularit. *La.* Atqui nullum ex nobis tale extat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla, crusto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus obsoniis vos instruitis mensas civium. *Sa.* Casum narras, qui nemini vitari possit, si fortuna velit. At vobis pæne quotidianum est pro cuniculis altiles feles⁸ vendere; pro lepore canes, si per auriculas & pedes hirsutos liceret. Quid autem commemorem artocrea⁹ ex humanis canibus confecta? *La.* Tu quod in me damnabas, casus & hominum vitia mihi opprobras; taceantur ista qui committunt: ego quæstum cum quæstu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro causâ vendant

¹ Pickled.

² Id est, secundum legem (quæ valet in plurimis Germaniæ præsertim civitatibus) prospiceretur à magistratu, nè diu servaretis vestra salsamenta, quæ citò patria sunt, & sic apportant civitatibus magnum malum. Porro, locutio ex Juvenali; Sat. ii. 37. *Ubi nunc lex Julia? dormit. Lex autem dormit, cum negligitur ejus*

observatio, vel etiam usus & finis præcipuus.

³ The Clerks of the markets.

⁴ Combination.

⁵ Fined.

⁶ Mangled.

⁷ Maggoty shoulders of mutton.

⁸ Young cats.

⁹ Idem quod artocreas, quod reperies in dictionario.

vendant cicutam, aut aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quòd interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla est ars tam inculcata, quin isthæc incidant mala. Vos, cùm omnes officii numeros¹ impleveritis, venenum est quod venditis. Si torpedinem, si hydrum, si leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, casus esset, non crimen; nec magis imputari poterat vobis, quàm medico, qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, si mensibus duntaxat hibernis extruderetis vestra purulenta; rigor temporis mitigaret pestilentiam. Nunc æstatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per se nocentem, redditus nocentiorum. Cùmque jam se renovat annus, & humores conditi sese rursus proferrunt, non absque corporum periculo, ibi vos totos menses duos² tyrannidem occupatis, & anni renascentis infantiam³, accersito senio, vitiatis. Cùmque hoc meditetur natura, ut corpora, succis insalubribus purgata, novis succis repubescant, vos ingeritis meros putores, merasque sanies; & si quid est in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos insuper corporis succos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, si tantum corpora vitiaretis: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiatur animorum organa, fit, ut ipsi vitiarentur animi. Tales fere videas homines istos pisculentos⁴, quales sunt ipsi pisces: pallent, olent, stupent, muti sunt⁵. *Sa.* O novum Thaletem⁶! Quid igitur sapiunt qui betis viciant? nimirum quantum ipsæ betæ? Quid sapiunt qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hædos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut est morbo comitali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent esu carniū. An non præstabat falsamentis placare latrantem stomachum? *La.* Quasi solum hoc mentiti sunt rerum naturalium scriptores. Et si maximè verum sit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiiis, sæpe quæ per se optima sunt, pessima sunt: hæcticis ac phthificis vendimus hædos, non vertiginosis⁷. *Sa.* Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententiâ licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ sunt ferriæ⁸? *La.* Istiuc quid meâ refert? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quo quæstus ipsis esset uberior. *Sa.* Quos malos medicos

1 *Id est*, totum, quod à vobis possit requiri.

2 Si quidem, quadragesima, seu *Lentæ*, tantum durat fere, in qua pisces plurimum in usu.

3 In vere enim quadragesima.

4 Qui piscibus vescuntur.

5 Parumper amplificata hæc; at *Leat.*

6 Philosophum, sapientem; vidisti

enim jam Thaletem fuisse Græcorum sapientum primum.

7 Si quidem hædi vertigini obnoxii feruntur, atque hinc eorum carnes vertiginosis noxiæ vulgò creduntur.

8 Quoniam, per quadragesimam, & dies jejunii, ab ecclesia Romana indictas, quæ plurimæ sunt, carnes vendere non licet, nisi his lanionibus qui prævillegium emargunt.

dicos mihi commemoras, cum nulli sint piscibus hostes æquè capitales? *La.* Nè quid erres, ò bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium; cum ab his nulli religiosius abstineant: suum agunt negotium. Quo plures tuffiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona¹ benignior est. *Sa.* Medicis hinc non patrocinaror; ipsi suam vicem ulciscuntur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causa sufficit veterum sanctimonia vitæ, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes si dampnabis insanix, malo cum illis insanire, quam cum lanis esse sobrius. *La.* Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum; publicave consuetudinis. Ista venerari soleo, non cessere. *Sa.* Isto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; nisi te prorsus non novi. *La.* Meo judicio sapiunt, qui cavent, nè quid habeant rei cum his, qui fulmen² habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari linguâ versâ nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. *Sa.* Ut nunc fies exlanione theologus! *La.* Arbitror primos illos homines³ simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradisum⁴ fuisse locum multo commodissimum situ, cœloque saluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris haustu, herbarum, arborum, ac florum undique aspirantium fragrantia, citra cibum⁵ ullum potuisse vivere: præsertim cum ultrò citra sudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus, nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. *Sa.* Adhuc verisimilia prædicas. *La.* Ex tam vario horti feracissimi proventu nihil interdictum est præter unicam arborem. *Sa.* Verisimum est. *La.* Idque non ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum & conditorem suum. *Sa.* Rectè. *La.* Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuisse feliciora, meliorisque succi, quam nunc gignit senescens ac propemodum effæta. *Sa.* Esto. *La.* Idque præcipue in Paradiso. *Sa.* Haud dissimile veri. *La.* Illic igitur vesci, voluptatis erat, non necessitatis⁶. *Sa.* Audivi. *La.* Et abstinere à laniandis animantibus humanitas erat, non sanctitas. *Sa.* Nescio. Animantium esum à diluvio permissum lego, prius interdictum non lego⁷. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat⁸? *La.* Quare non vescimur ranis??

Non

1 Lucrum.

2 Papis; nempe qui Ichthyophagiam sanciverunt.

3 Adamum & Evam, & qui ex his immmediate procreati sunt ante dilu-
vium.4 Hortum Eden, ubi Adam collo-
catus.

5 Plurquam dubium hoc.

6 Non minus dubium hoc quoque.

7 Vera hæc, & consulas Genesis prima
capita.

8 Quæstio non incongrua.

9 Femoribus earum vesci non ve-
rebitur Galli, fatendumque, ea neque in-
salubria, neque ingrata palato, si bene
condiantur.

ranis? Non quia vetita, sed quoniam abhorremus. Qui scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permetteret? *Sa.* Non sum hariolus. *La.* Atqui in ipso statim conditi hominis initio legimus; *Dominemini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animalibus, quæ moventur super terram.* Quis usus domini, si vesci non licet? *Sa.* O crudelem herum? Itane devoras servos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera vesceris matulâ tuâ, cujus dominus es? *La.* Sed audi vicissim, insulse salsamentarie; e cæteris usus est, nec est inane domini nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas: è piscibus vero quis usus, nisi vescaris? *Sa.* Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis prædicant imminere tempestatem, velut echinus. An non talem servum optares domi tuæ? *La.* Verum ut hoc largi amor ante diluvium non fuisse fas vesci cibis, præterquam terra frugibus; nihil magni erat abstinere ab iis, quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruerat, inundatio. *Sa.* Esto. *La.* Et tamen a diluvio præteribant annum ducentessimum. *Sa.* Credo. *La.* Cui igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus ævique contractioris adstrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moses? *Sa.* Quasi meum sit eorum, quæ Deus gerit, rationem reddere? Arbitror tamen hoc tum fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahant indulgentiam in servos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas & avenam, parcoque sceno pascimus, franoque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, ceremoniarum repagula, minarum ac præceptorum fræna, quo vel sic respicerent. *La.* Quin igitur manent hodie legis illius repagula? *Sa.* Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Evangelium adoptati sumus in filios Dei; detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia.

La.
Sa.

1 Gen. i. 28.

2 Licet loquatur salsamentarius æque bene, si non melius, potuisset aliud, quid nominare.

3 Vidisti jam de Arione fabulam.

4 Est recepta opinio; piscis hic autem

La.
Sa.

est piscis marinus, & dicitur, imminente tempestate, profundum maris petere, ibique arenam versare, quæ, quantum potest, ad maris superficiem ascendit, ubi se in gyrum volvens, & arenam se exonerans, aquas mire sedat.

La. Cùm Deus appellet suum testamentum sempiternum¹, cùmque Christus negarit, se *solvere legem, sed consummare*²; quâ fiducia posteriores aucti sunt bonam legis partem abrogare? *Sa.* Gentibus ea lex data non erat; & ideo visum est apostolis, eas non querere circumcissionis molestiâ, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salubris sibi potius, quam in fiducia & charitate erga Deum. *La.* Omittit Gentes³. Quæ Scriptura manifeste docet, Judæos, si professionem Evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Moisaicæ legis servitute? *Sa.* Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt testamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem, festos Judæorum dies, aversantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria⁴, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum⁵, appellat *testamentum novum*. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur *novum*? Ciborum Judæicum delectum, non exemplo⁶, quidem, sed sententiâ suâ abrogavit Dominus, cùm negat hominem inquinari cibus qui *mittuntur in stomachum*⁷, & *per secessum repurgantur*. Docet idem Petrum⁸ conspectâ visione; imò Petrus ipse cum Paulo cæterisque vescens cibus communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin quod hodie sequitur populus Christianus, ab apostolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque, non tam manumissi sunt Judæi, quam à legis superstitione, velut à lætæ consuetudine quidem & familiari, sed jam intemptivo, depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars iusta est cedere, quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exorturum; is ubi gravat arborem, ne-

quædam sunt loci in veteri Testamento, ubi dicitur, quod Deus servavit testamentum suum cum Abraham, Isaac, Jacob, & cum populo Israel.

- 1 In plurimis sanctis locis librorum Veteris Fœderis, sed isthuc nihil nisi longam durationem denotat.
- 2 Matt. v. 17. *7. 2.* si non latius eam extendere, solum saltem in eas perfectionem veluti enucleare.
- 3 *The Gentiles* in pluribus locis.
- 4 Hæc à Deo quidem in plurimis Veteris Testamenti locis declarata comparate plerumque intelliguntur, at conclusas tamen, Deum de his externis non curasse, nisi cum circumcissione cordis.
- 5 Hic duo falsa supponi videntur à satisfamentario. Primum, dici in Evangeliiis, quod Christus porrexerit discipulis corpus & sanguinem, falsum hoc; dicitur enim simpliciter, quod Christus porrexit panem, quem vocavit corpus, vinum, quod vocavit

sanguinem. Secundum, sanguinem vocatum esse à Christo *testamentum novum*, falsum hoc rursus; etenim non sanguinem, sed calicem, vocavit Christus *novum testamentum*, in suo scilicet sanguine. Dixit enim, *Hic calix est novum testamentum in meo sanguine* quod idem est, ac si dixisset, hic calix est calix Novi Testamenti, quod sanguine meo sanctetur; cui perfecte congruit quod habetur Mat. xxvi. 28. *Bibite ex eo omnes; hoc enim est sanguis meus, sanguis Novi Testamenti, effusus plurimorum gratia in remissionem peccatorum*.

- 6 Siquidem, quoad vixit, legi se conformem dedit.
- 7 Mat. xv. 17.
- 8 Act. x.

mo flores desiderat. Neque quisquam deplorat perisse sibi sui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas & fanalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet quod quæretur pædagogus, si filius jam puer suam libertatem sibi vendicat, ac pædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus definit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa, priusquam deducatur ad sponsum, epistolis ab illo missis sese consolatur; exorculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Judæi primùm ægre divellebantur à consuetis, velut si puer assuetus lacti, jam grandis mammas inclamet, cibum solidum fastidians. Itaque propemodum vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat & adumbrarat. *La.* Quis exspectârat tantum theologiæ à falsamentario? *Sa.* Soleo pisculentum commestum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum consuetationibus hæc decerpsi. *La.* Næ tu dignus es, qui ex falsamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus esses (neque mihi satis liquet an sis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, vescereris carne suillâ, an mortem præoptares? *Sa.* Quid facturus essem scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. *La.* Deus utrumque vetuit, *Non occides; & non vesceris carne suillâ.* In tali casu, utrum præceptum utri par est cedere? *Sa.* Primùm non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suillâ, ut mortem vellet oppeti potius, quàm esu vitæ confusi. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra legis præceptum comederit sacros panes. Et in exilio Babylonico multa non observata sunt à Judæis, quæ lex præscriperat. Proinde, censerem eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est & inviolabilis, debere potiorum haberi eâ, quæ neque semper fuit, & post erat abroganda. *La.* Cur igitur laudati sunt fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quàm carnem gustare suis? *Sa.* Opinor, quoniam hic esus à lege præscriptus complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumcisio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis professionem, non aliter quàm arrha data ad universum contractum præstandum obligat. *La.* Itaque si crassior illa legis pars post exortam Evangelii lucem rectè sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora, revocari, præsertim cum Dominus jugum suum

1 Resembling.

2 Nec crederem ego possibile, nisi scirem, ab alio suggestum,

3 Mat. xii.

4 Exod. xxix.

5 1 Mac. vii.

6 Nimis verum forsitan hoc, in communione papistica.

suam appellet *suave*¹; & Petrus, in Actis Apostolorum, Judæorum legem appellet *duram*, quia nec ipsi ferre potuerint, nec patres ipsorum²? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, duriore prope dixerim conditione. Illa deferebatur in octavum diem, & si quis interim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcissione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egressos in frigidam aquam, quæque diu in alveo saxeo constitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus³, & si vel primo die, atque adeo in ipso partus ostio, perierit, nullâ parentum aut amicorum culpâ, dedit miser æternæ damnationi⁴. *Sa.* Sic aiunt. *La.* Sublatum est sabbatum; imò non sublaturum est, sed translaturum in diem Dominicum⁵. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit lex Mosaica; nos⁶ illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum vesci ovibus; capris, perdicibus, & hœdis? Illis nullum vestis genus erat interdictum, præter eam quæ esset lana linoque contexta⁷. Nunc præter tot vestium præscriptas & interdictas formas & colores, accessit capitis rasura, eaque varia⁸: nè commemorem interim confessionis onus⁹, & constitutionum humanarum sarcinas, decimationes non simplices, adstrictum arctioribus vinculis matrimonium¹⁰, novas affinitatis leges¹¹, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paulo commodior videatur fuisse Judæorum, quam nostra conditio. *Sa.* Exas totâ viâ, Lænio: Christi jugum non æstimatur ad istam regulam, quam imaginaris. Pluribus astringitur Christianus, & astringitur ad difficiliora, denique ad penam graviorem: sed his adjuncta copiosior vis fidei & charitatis, facit ea suavia, quæ naturâ sunt gravissima.

La.

1 Matt. xi. 30.

2 Act. xv. 10.

3 Immersio quidem primævæ est institutionis, quam in frigidis hieme regionibus non magis observant pontificii, quam nos, & propter eandem rationem, periculum scilicet, cui tunc exponeremus infantium vitam; ablutio ergo immersionis vicem obtinuit apud nos, & persusam habemus gratam & acceptam Deo & Christo fore, siquidem toti baptismi scopo respondeat, nihilque in nobis perviciæ & spiritus oppositionis mandatis & auctoritatibus Christi.

4 Videant qui sic judicant, Isthuc nihil ad nos, respicit tantum crudelitatem Christianorum omnium fecerunt.

5 Propulsa scilicet & rigida minorum observatione excepta: itemque

relaxatio amplior est in casibus officiorum charitatis.

6 Pontificii scilicet & plurima sequentium iis solis attribui possunt.

7 Deut. xxii. 11.

8 Hæc ad monachos & pontificios sacerdotes.

9 Onus est papisticum, quod multis non videtur onus.

10 Hoc Christi, ac societati, & vite sanctimonie utile.

11 Quibus cum affinis in certo gradu à lege divina non prohibito, nobis matrimonio jungi non licet: hæc nihil ad nos, à papâ sancitum est, qui norunt bene suos fines, sed ne timeas, lector, per pecuniam tibi licebit, vel cum affinis in gradu prohibito conjungi; imò & quando lubebit, à bene junctis disjungi.

La. Atquæ cum olim Spiritus, specie linguarum ignearum è cœlo delapsus, copiosissimo dono fidei & charitatis, locupletarit credentium pectora, cur detractum est legis onus, velut imbecillibus ac sub iniqua sarcina periclitantibus? Cur Petrus, jam afflatus Spiritu, vocat *onus intolerabile*? *Sa.* Detractum est ex parte, nè Judæismus, ut cœperat, obmeret Evangelii gloriam, & nè legis odio, Gentes alienarentur à Christo, inter quas erant infirmi plurimi, quibus instabat duplex periculum; alterum, nè crederent; sine legis observatione neminem posse salutem consequi; alterum, nè potius haberent in paganismo manere, quàm Mosaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut escâ quadam libertatis allicere. Rursus, quomoderentur illis, qui negabant ex Evangelii professione salutis esse spem, citra legis observationem; circumcisionem, sabbatismos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorsus sustulerunt, aut in aliud verterunt. Porro, quòd Petrus inègat se legis onus portare potuisse, non est referendum ad eam personam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil esset intolerabile, sed ad crassos & infirmos Judæos, qui non sine tædio arrodèbant hordei tunicam¹, nondum gustatâ spiritus medullâ. *La.* Satis tu quidem crasse disseris. Atque mihi videtur & hodie non minus esse caufarum, cur observationes istæ carnales hætenus tolli debeant, ut arbitrariæ sint, non obligatoriæ. *Sa.* Qui sic? *La.* Nuper in linteo² quodam amplissimo vidi totum orbem depictum: illic didici quantula esset mundi portio Christi religionem purè sincerèque præstans; nimirum Europæ particula vergens ad occidentem; rursus altera vergens ad septentrionem; tertia tendens, sed procul ad meridiem; ad orientem vergentis quartæ postrema videbatur Polonia³. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut schismaticos, aut hæreticos, aut utrumque. *Sa.* At non vidisti totum illud litus austrinum, & sparsas insulas Christianis insignibus notatas⁴? *La.* Vidi; didicique illinc avectas prædas; Christianismum inductum non audi⁵. Cum igitur tam ampla sit messis, videtur hoc esse consultissimum ad religionem Christianam propagandam; quemadmodum apostoli sustulerunt onus legis Mosaicæ, nè gentes resiliunt: ita nunc ad illiciendoſ etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, sine quibus initio servatus est orbis, & nunc servari posset, modo adsit fides & charitas Evangelica. Rursus audeo videoque plurimos esse, qui in locis, vestibus, cibis, jejuniis, gesticulationibus, cantibus, summam pietatis constituunt; &

ex

1. *Id est*, occupabantur in ceremonialibus & externis, quæ, veræ pietatis respectu, sunt veluti tunica in herdeo.

2. Tabula geographica ex linteo.

3. Muscoviam enim, quæ magis ad

orientem, reputat schismaticum & barbarum.

4. Americam intelligit, à paucis tunc annis detectam.

5. At inductus est postea, sed quis sit definire nolim.

ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum¹. Unde fit, ut eùm omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum superstitione extinguatutrumque. Procul enim abest à fide Evangelica, qui fidit hujusmodi factis; & procul abest à charitate Christiana, qui ob potum aut cibum, quo rectè quis uti potest, exasperat fratrem, pro cuius libertate mortuus est Christus. Quàm amarulentas contentiones videmus inter Christianos? quàm inimicas calumnias ex veste alter cincta, tinctave, ex cibo quem potrigunt aquæ, & quem potrigunt pascua? Hoc malum, si ad paucos serpsisset, contentum poterat. Nunc videmus univèrsam orbem ob hæc dissidiis exitibus concuti². Hæc & hujusmodi si tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis ceremoniis, ad ea tantum contendentes quæ docuit Christus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. *Sz.* Extra ecclesiæ domum non est salus. *La.* Fateor. *Sz.* Extra ecclesiam est, quisquis non agnoscit pontificem Romanum. *La.* Non reclamo³. *Sz.* Sed hunc non agnoscat, qui illius præscripta negligit. *La.* Atque ideo spero futurum, ut hic pontifex nomine Clementis, animo pietatèque clementissimus⁴, quo magis omnes nationes ad ecclesiæ sodalitem alliciat, omnia mitiget, quæ hæctenus visa sunt aliquot populos à Romanæ sedis fœdere alienare; potiusque habeat Evangelii lucrum, quàm suum in omnibus jus persequi. Audio quotidie veteres querimonias de annatis⁵, de condonationibus⁶, de dispensationibus⁷, deque reliquis exactionibus, de gravatis ecclesiis: sed arbitror hunc ita moderatum omnia, ut posthac imprudens⁸ fit, qui pergat queri. *Sz.* Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito quin res Christiana, nunc in arctum coacta, felicissimè sit proferenda, si gentes barbaræ senserint sevocari non ad servitutem humanam, sed ad libertatem Evangelii-

Y

vangelii-

¹ Videant sibi conscii, hæc nihil ad nos.

² *To be all in a flame.*

³ *At ego reclamo, cum sinitore Christianum pare, si non reclamas, Lanio, credamque auctorem eum reclamarum non, si videret, tunc & tunc planè reclamasse, si ausus esset.*

⁴ *Seplimus nomine, qui non admodum talis qualis hic depingitur, audias Astrucos, qui cum obfederunt in ejus Rotna; astias Parisiensis magistris, credes vix unquam majorem monstrum Romanam sedem adeptum esse.*

⁵ *Annats, hæc nobis notæ satis, siquidem evaserunt jus regium apud nos, per secessionem à Papa, at longe mo-*

deratius apud nos exiguntur; et tandem, per Annæ Victricis pietatem & liberalitatem, emolumentum, quod ex his in Anglia nostra cessit in usum pauperum ecclesiæ presbyterorum.

⁶ *Indulgentiis, de quibus jam plus semel.*

⁷ *Licentiis; contrahendi matrimonia in gradu prohibito, fructu sacerdotii ante tempus à canonibus præscriptum, & aliorum ejusmodi.*

⁸ *Quærimur tamen adhuc de plurimis, & sine impudentia; gratiam adulationis hinc est, in parte gratiam, vel nimium credulus noster Lanio; nisi dicere mavis, quod imitatus sit quosdam panegyricos, qui tyrannos laudant, ut de officio monent.*

vangelicam ; nec ad rapinam expeti, sed ad felicitatis & sanctimoniam consortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores verè Christianos compererint, ultro plus offerent, quàm ab eis ulla vis queat extorquere. *La.* Id brevi futurum auguror, si pestilens Ate¹, quæ duos potentissimos orbis monarchas² funesto bello commisit, abierit *ἰς κόρακας*³. *Sa.* Atque ego demiror jamdudum non esse factum, cùm Francisco nihil fingi possit humanius, & Carolo Cæsari arbitror à præceptoribus⁴ instillatum, ut quo per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat clementiæ benignitatisque. Ad hæc, habere solet & ætas ea⁵ peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. *La.* Nihil est quod in utroque desideres. *Sa.* Quid igitur remoratur publicum orbis votum⁶? *La.* Adhuc jureconsulti de finibus ambigunt; & scis, comœdiarum tumultus semper definere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragœdias; sed in comœdiis subito coeunt nuptiæ; hinc inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præstat aliquanto seriùs obduci cicatricem, quàm mox interim ulcus erumpere⁷. *Sa.* An credis istas nuptias esse firma concordiam vincula? *La.* Vellem quidem: sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; & si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, & difficiliùs componitur. *Sa.* Fateor, & agnosco verissimum esse quod dicis. *La.* Sed æquùmne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax⁸. *Sa.* De principum consiliis non est meum dicere. Verum si quis me faciat Cæsarem⁹, scio quid sim facturus. *La.* Eja, facimus te Cæsarem, simulque Romanum pontificem, si libet. Quid facis? *Sa.* Fac me potius Cæsarem & regem Galliæ. *La.* Age, esto utrumque. *Sa.* Protinus concepto pacis voto, edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuncians pœnam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam,

1. Discordia; hæc enim est discordiæ Dea apud Homerum.

2. Carolum quintum, & Franciscum primum, &c. quos jam vidimus.

3. Ad corvos, *i. e.* ergo extincta sit, corvi enim cadavera devorant. Proverbialis erat locutio apud Græcos.

4. Respicit præsertim ad Adrianum papam, filium Florentis; ex Ultrajecto, qui Carolo datus fuerat præceptor ab avo Maximiliano, tunc quidem mortuus erat, sed papæ timendum genus animantium erant, cui præmetu parumper nimis adulabatur auctor.

5. Amborum, utpote a quo neque senes, neque admodum juvenes, quantumvis junior Carolus.

6. Pacem; quæ ab omnibus optari supponitur.

7. *Id est*, præstat eos aliquanto seriùs convenire, ut firmior sit concordia, & rursus bellum non erumpat; intellectu facilis est metaphorica locutio.

8. Quippe tunc Franciscus captivus, & de ejus redemptione, & pace universa agebatur.

9. Imperatorem.

dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. *La.* Habésne firmitiora fœderis vincula, quàm matrimonium? *Sa.* Arbitror. *La.* Imperti. *Sa.* Si Cæsar essem, sic absque mora transegiſſem cum rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit de capite, sed de ditione. Tu, quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstitisti. Fortuna mihi favit, téque ex rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus, quàm hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflitemur. *Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoste recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus; & posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis, ac benevolentia, vincat; neque certemus, uter altero latius regnet, sed uter sanctius administret suam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: hîc qui vicerit, longè splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quàm si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quàm si me totâ Italiâ depulisses. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo, ut huic amico libenter sis debiturus. *La.* Profectò sic possit adstringi Gallia, imò totus orbis. Etenim si conditionibus iniquis ulcus hoc obducatur veriùs, quàm sanetur, vereor nè mox per occasionem ruptâ cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo¹. *Sa.* Quam magnificam, quàmque plausibilem gloriam, hæc humanitas² per univèrsam orbem pararet Carolo? Quæ natio se non lubens tam humano, tamque clementi principi, submitteret? *La.* Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age pontificem. *Sa.* Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut univèrsus orbis intelligeret, esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quàm Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res verè mederetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ab asino³, quod aiunt, delapsi, multum aberravimus ab instituto. *La.* Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare pontificum leges omnes qui sunt in ecclesia? *Sa.* Aio. *La.* Ad*

Y 2

poenam

¹ Sic evenit.

² Sed non fuit in Carolo hæc humanitas, hicque mihi dicendum existimo, quod cum ageretur in Carolo concilio, de redemptione Francisci, &c. optimus & sanior Caroli consiliarius ei dixit, vel *Dimitte gratis*, vel *dimitte nunquam*.

³ *Id est*, relicto themate, quod trac-

taturi eramus, tractemus aliud; proverbialis locutionis plures assignantur origines, ac mihi probabile fit, esse orientale vel Asiaticum proverbium; orientales enim populi vulgatus sua itinera super asinis consuebant, sicque qui ab asino delapsus erat, propositum iter non posse persequi supponebatur.

pœnam gehennæ ? *Sa.* Aiunt. *La.* Etiam episcoporum ? *Sa.* Sic arbitrator; in sua cujusque ditione. *La.* Etiam abbatum ? *Sa.* Hæreo : nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. *La.* Quid si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem ? *Sa.* Addubito. *La.* Quod episcopos constituit, pontifex potest rescindere ? *Sa.* Opinor. *La.* Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare ? *Sa.* Nemo. *La.* Unde igitur audimus rescissas pontificum sententias, hoc titulo, quod parum rectè fuerint edocti; & priorum constitutiones à posterioribus antiquatas, quod à pietate delirarent ? *Sa.* Ista subreptitia sunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, cadet ignorantia personæ factive. Cæterum, quod ex auctoritate concilii universalis² proficiscitur, cœleste oraculum est, & pondus habet par Evangeliiis, aut certè proximum³. *La.* Licetne de Evangeliiis dubitare ? *Sa.* Bona verba; nè de conciliis quidem ritè in Spiritu Sancto⁴ congregatis, peractis, editis, & receptis⁵. *La.* Quid si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod

¹ *Id est*, ad pœnam omnium maximam, quæ æterna mors; sic sonat enim vox in Novo Testamento, quamvis *gehenna* sit propriè vallis Hinnom, ubi Judæi filios primum Molocho comburebant, & deinde immundities urbis, quod cùm esset vivum statûs damnatorum specimen, statum damnatorum denotat. Porro, mihi semel hîc monendum lectorem existimo, quod quemadmodum in Scripturis nihil de distinctione peccatorum in lethalia & venialia sensu papistico, ita nunquam ibi declarari, quædam obligare ad pœnam gehennæ, & alia non; sufficiat nobis declarari, quod peccatum summopere Deus abhorreat, imò vel speciem peccati, ut omnia vitemus scilicet & ad perfectionem omnes tendemus, quantum in nobis.

² Hinc concludas certò, auctorem non judicasse papam infallibilem, & quoad majus concilium universale ipsi visum tale, imo videbis infra ne quidem hoc ipsum ipsi visum peremptoriè tale; utcumque sit, nulli concilio hunc characterem competere, infra evincemus; nunc autem, semel de papa evincam, resamendo pleraque jam allegata: si ergo papæ constitutiones scelerint à pietate delirantes, quomodo cùm valebant, poterat po-

pulus Christianus cognoscere eas esse tantummodo temporarias & subreptitias? quomodo, si eas supponas tales, supponas tamen papas tunc vere non errasse, & cùm erranti papa, totum Christianum populum ei subditum veritatis viam tamen non deseruisse? ut homo errat papa; at quid aliud est, quæso? errat de personis & de factis: at quare, quæso, non errabit & de jure, seu themate ipso? ratione Scripturane, fucatam hanc distinctionem suppeditant nobis, quæ destruit quod intenditur, cùm infallibilitatem omnem omnino evertat, reddatque nullius usûs; quod de ea superest, & quæ cum ad praxim revocanda erit, non unus ex mille Christianis eam poterit recte casibus propositis adaptare, utpote omnium fere captum superantem.

³ Benè fecit quod nobis hanc emendationem dederit, pes enim ipsi non videbatur stare firmiter satia.

⁴ Bene, sed quomodo sciemus conditionem hanc concilio competere?

⁵ Multa sunt hæc, ultimum præsertim, expectas ergo ut à me & dissentientibus recipiantur, priusquam jus habeant in nos, sed hac via parum per concilia tua lucraberis.

quod objicitur¹, quemadmodum audio Basiliense² concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari Constantiense³? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo⁴ concilio Lateranensi⁵. *Sa.* Dubitent qui velint, suo periculo; ego nolo dubitare. *La.* Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? *Sa.* Habuit. *La.* Habuit & Paulus cum cæteris apostolis? *Sa.* Habuerunt in suis quisque ecclesiis⁶, à Petro, seu Christo⁷ commissis. *La.* Et Petri successoribus par est potestas cum ipso Petro? *Sa.*

Y 3

Sa.

1 *Id est*, proponitur nunc (cum auctor scriberet hæc colloquia circa annum 1524, & sequentes) ad pacanda religionis diffidia, quodque Tridentinum evasit, non indictum tamen ante annum 1545, neque clausum ante annum 1563; observandum enim, omnes tunc ante clausum concilium disputatos religionis articulos, à ple-risque futuro concilio, quod tunc a papis promittebatur, determinandos relinqui, ita ut à plurimis super quavis de religione quæstione, tunc veluti proverbio diceretur, *Ad futurum concilium*. Quod per reformationis aversionem protulerant, quantum potuerunt, Romani pontifices.

2 Celebratum anno 1431, quo inter alia papa inferior concilio statutus est, imò depositus est Eugenius quartus.

3 Celebratum anno 1413, in quo quoque concilium superioris papæ declaratum fuerat, Hufs & Hieronymus contra jus omne gentium condemnati, & calix populo Christiano ademptus.

4 *Id est*, quod celebratum est ultimum.

5 Quinto scilicet hujus denominationis, celebrato Romæ in templo Lateranensi Joanni dicato, indicto à Julio secundo, anno 1513, clauso tandem sub Leone decimo, anno 1517, cui non minora, imò plura, objicienda sunt, quam vel præcedentibus, quodque inter alia papam concilio superiorem statuit: nunc videas, lector, qualis debeat esse talium conciliorum universalium auctoritas. Hæc pauca verissima simpliciter enarrasse mihi videntur plusquam satis, vel ad ever-tendam omnino illorum omnium auc-

toritatem, & multo magis infallibilitatem.

6 At unde hausisti, Salsamentarie, singulos apostolos præfuisse particularibus ecclesiis, & veluti tales se gessisse? duo sunt tantum ex his, Petrus nempe & Jacobus, de quibus isthuc possit vel cum minima verisimilitudine dici, ac ne quidem isthuc vel de his duobus possibile credam; siquidem res fere pugnet cum caractere apostolico, qui erat latitudinis & universalitatis majoris, quam rem talem unquam ferat.

7 Rursus Salsamentarie, qui veri papistæ personam hîc nobis velis agere, unde hausisti Petrum tenuisse in terris vicem Christi aliorum apostolorum respectu, ita ut velut Christum eos præfecerit ecclesiis particularibus, prout ipsi visum est? imò quid falsius in totum his omnibus potest excogitari? planum est enim in Scripturis, Christum apostolorum respectu nullum in suam vicem suffecisse præter Spiritum Sanctum. Nihil in illis de data Petro jurisdictione illa, nihil in illis de ejus exercitio; imò in illis infinita huic jurisdictioni planè repugnantia, quæ rescensere nimis prolixum esset: uno verbo, nihil datum speciale Petro, præter claves regni cælorum, quo loquendi modo, ut vidimus pag. 202. num. 1. nihil aliud intellectum à Domino, quam honos, & privilegium, si vis, aperiendi primus omnium januam ecclesiæ, ita ut quemadmodum primus Christum Petrus confessus esset planè, ita & primus quoddam ex Judæis & Gentibus introduceret in ecclesiam Christi, quæ res erat: & incommunicabilis civis mortalium,

Sa. Quid ni? *La.* Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis, quantum epistolis Petri; & tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli? *Sa.* Equidem arbitror etiam amplius deberi, si præcipiant, & legem ferant cum auctoritate². *La.* Sed fasne est dubitare, an Petrus & Paulus scripserint afflatu Divini Spiritus? *Sa.* Imò, hæreticus sit, qui dubitet. *La.* Idem censes de rescriptis & constitutionibus pontificum & episcoporum? *Sa.* De pontifice censeo; de episcopis ambigo, nisi quod pi-
um

mortalium, & nullius jurisdictionis omnino, ita ut ea semel & brevi peracta, nihil amplius fuerit Petro speciale: quod fere redit omnino ad notum Tertulliani dictum, *Petrus primus claves imbut.* Sed claves illas à Christo sibi datas, Petrus, prout res requirebat, veluti reliquit ad januam, cumque postea Paulus, & quidam alii apostoli eas imbuerint (ut Tertulliano idiomaticè utar) sæpius & efficacius, quàm ipse Petrus, per compensationem hanc, ne quidem illi ullo sensu inferiores censendi sunt, tantum abest ut sub ejus jurisdictione vixerint, proindeque videmus eos provinciam sibi vindicasse, prout melius visum est Spiritui Sancto & sibi.

1 Ut rem tanti momenti consiciam, tria hïc mihi observanda judico; primum, quod etiam si supponas successores Petro & aliis apostolis sensu Salsamentarii, nihil tamen debere tribui successoribus Petri, quod non tribuatur aliorum apostolorum successoribus. Secundum, auctoritatem irrefragabilem omnino non fluere necessariò ex successione, sed solummodo ex inspiratione infallibili Spiritus Sancti, proindeque parem, vel fere parem, quæ Petro deberi reverentiam successoribus Petri, verbi gratiâ, si eodem spiritu infallibili agantur, & non aliter Tertium tandem, quod si à me petatur, an nullo sensu apostoli successores habuerint, & si habuerint quoquo sensu, quomodo illi successores debent & debeant ecclesiam sub se regere & edocere? uno verbo dicam; apostoli verè successores habuerunt, hoc sensu scilicet. quatenus primos episcopos ecclesiis particu-

laribus ex Christi auctoritate & genio Evangelico præfecerunt, illique episcopi absentibus apostolis eas regere & edocere tenebantur, ex Spiritus Sancti inspiratione, si certi essent se eam habere (ut sine dubio hisce primitivis temporibus quibusdam aliis præter apostolos usu eveniebat) at ea deficiente, per genium Evangelicum, secundum ea quæ jam ab apostolis didicissent, at præsertim discerent magis atque magis clarius atque clarius in dies, per monita & scripturas apostolicas. Quæ cum tunc brevi factæ sint amplæ satis, ita ut omnia necessaria Christianismi copiosè & clarissimè contineant, uno verbo, nihil omnino necessarium possit in eis desiderari, modo quis velit bene uti sincerè & sedulò; deficiente paulatim (ut par erat) inspiratione, evaserunt Christianorum omnium, gregis & pastorum, norma certa & adæquata in omnibus: cumque per inspirationem Spiritus Sancti, exaratae sint, tenent nunc nobis planè vicem inspirationis Spiritus Sancti, quem solum Christus relinquens terras suffecerat in suam vicem apostolis, *Pax sit ergo omnibus bis qui ambulant secundum hanc regulam, totique populo Dei Israelitico.*

2. At, Salsamentarie, si apostoli quid credendum declarent, vel agendum decernant; per suam veram scientiam & auctoritatem apostolicam, minusne tunc illis debetur honoris, quàm tuo pontifici & episcopis? proindeque censeas, lector, hoc inter ea (quæ multa sunt credo, ut melius verus auctoris sensus lateat) quæ diximus in medium afferri in hoc colloquio, animi & disputandi gratiâ; siquidem Salsamentarius magis favere Romanis partibus velit,

um est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamitet¹. *La.* Cur Spiritus citius patitur errare episcopum, quam pontificem? *Sa.* Quia gravius est à capite periculum². *La.* Si tantum valent præfulum constitutiones, quid sibi vult quod Dominus in Deuteronomio³ tam rigide comminatur, nè quis quid addat aut adimat legi? *Sa.* Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea suggerit quæ spectant ad legis observationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem dispensat, alia præmens, alia celans, pro ratione temporis. *La.* Num obligabant Phariseorum ac Scribarum constitutiones? *Sa.* Non arbitror. *La.* Cur ita? *Sa.* Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. *La.* Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? *Sa.* Condendi humanas. *La.* Mihi fecus videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ⁴. *Sa.* Non fatis assequor quod dicis. *La.* Dicam explanatius. Lex divina jubet subvenire parenti; Phariseus interpretatur hoc esse datum patri, quod missum est in corbonam⁵, eo quod Deus fit pater⁶ omnium. Nónne huic interpretationi cedit⁷ lex divina? *Sa.* Ista quidem falsa interpretatio est. *La.* Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi auctoritas, unde mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maximè si ipsi inter se dissentiant? *Sa.* Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere præfulum auctoritatem; id tutissimum est⁸. *La.* Ergo Phariseorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad theologos & concionatores? *Sa.* Est⁹. *La.* Sed nullos audio frequentius inculcantes,

Y 4

Audite,

velit, quam Lanio, ut alibi vidimus. At duo observes præterea, rogo. Primum, pontificios forsan non admodum dissimiliter loqui debere, ex suis hypotheseibus. Secundum, quod si parum praxim velis observare, judicabis forsan eos non admodum aliter de seipsis sentire.

¹ Sed si res palam clamitet de episcopis, de papa, de conciliis, quid tunc?

² Quasi Deus graviora pericula, imò vel mala, nunquam permetteret: aut ex officio teneretur, malis quæ nobis graviora videntur, modo irresistibili obviam ire. Bone Deus! quis mala recensere possit, quorum causa fuerit, & hi qui maligne designarunt aliis imponere, & hi qui stultè passi sunt sibi imponi?

³ Cap. iv.

⁴ Verum isthuc; si jus interpretandi privatim pertineat ad quendam aut quosdam absolutè infallibiles; falsum, si, prout res est, pertineat ad omnes promiscuè, ita ut quisvis bene

quantum potest interpretari, & intelligere debeat.

⁵ Habetur Matt. vii. & significat, factum est donum Deo.

⁶ Non mihi apparet quod Pharisei suam interpretationem præcisè super hac æquivocatione stabilirent; probabilius mihi fit, eos contendisse, ea quæ offerebantur Deo, vicem tenere eorum quibus parentibus nostris opitularemur, utpote quid sic sanctius factum.

⁷ Cedit, sed per errorem, quoniam falsus sensus legis pro vero sensu accipitur. Sicque eveniet cum cujusvis errantis, vel deludentis interpretationem sequeris.

⁸ Pergas, dicam aliquid de his subinde.

⁹ Esto, at cum priores Dominum nostrum benedictum dignum morte judicarint, quid impedit quo minus posteriores, cum quantum in se est, veluti denuo crucifigant? sequatur qui volet Andabatarum more tales auctoritates, non ego.

Audite, ego dico vobis, quàm eos qui nunquam verſati ſunt in palaſtris theologicis. Sa. Audies omnes candidè, ſed cum judicio, modè nè ſimpliciter inſaniant. Tum enim oportet populùm cum ſibilo ſurgere, quo ſuam agnoſcant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctòris, hiſ oportet fidere¹. La. Verum in hiſ quoque comperio nonnullos multo rudiores ac ſtultiores illiſ, qui proſuſ ſunt illiterati: & inter doctiſſimos miram video controverſiam. Sa. Elige quæ ſunt optima; inexplicata² aliis relinquito, ea ſemper amplectens, quæ procerum & multitudinìſ conſenſus approbavit³. La. Scio iſthuc eſſe tutius⁴. Sunt igitur & conſtitutiones iniquæ, quemadmodum ſunt interpretationes falſæ? Sa. An ſint, alii viderint; arbitron eſſe poſſe. La. Annas & Caiaphas⁵ habebant poteſtatem condendì leges? Sa. Habebant. La. Num horum quavis de re conſtitutiones obligabant ad pœnam gehennæ⁶? Sa. Neſcio. La. Puta Annam conſtituiſſe, nè quiſ reverſus à foro ſummeret cibum, niſi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehennâ dignum admitteret? Sa. Non arbitror, niſi contemptus publicæ poteſtatis crimen exacerbaret. La. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? Sa. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet veniale⁷, ſi theologis habenda fides. La. Fortaſſis & veniale pertraheret in gehennam, niſi Deus ſuâ miſericordiâ ſublevaret imbecillitatem noſtram. Sa. Non eſt absurdum dictu; affirmare non auſim.

1 Bellè, at titulus liberatne certo à ſimplici inſania? iſthuc ergo non ſolum animi gratiâ dictum intelligas, ſed etiam per ſcœmna, concludes mox.

2 Quæ vobis non intelligis.

3 Dicam planè, Si intelligat, non facile contradicas, imò vel, non facile reſuas, amplectar ipſe; at ſi intèndat, abſolute credas vera, etiamſi tibi falſa videantur, & talia demonſtrentur, non recipiam.

4 Si intelligatur, minus eſſe perſequenti obnoxium, nihil verius; ſi vero, minus errori, non æquè verum. Dicamque quod mihi tutius hoc ultimo reſpectu videatur, videbaturque credo vel ipſi Eraſmo, & ſaltem aliquid ejuſmodi jam indicavit, ſi recorderis; iſthuc nempe; deſ aſſenſum planis, & certis, cõhibeas ſuper hiſ quæ non videas planè eſſe certa, proindeque anteponas ſocietatem in qua minus vel nihil contra conſcientiam proſiteri & facere tenearis. At ſi regeatur, quendam vel quãdam eſſe, quæ te non ſalvari poſſe pronunciant, niſi ſibi te ad-

jungas; uno verbo dicam; vidèſne clarè quod res ita ſunt? illiſ te adjungas, ſi videas, at ſi non (prout mihi perſuaſum habeo, ſi rem ponderes, & veliſ ſincere loqui) ne magis movearis harum ſectarum ſycophantia. (mihi hîc hac voce uti liceat) quam ſi ægrotus eſſes, habereſque tibi aſſidentes duos medicos, alterum empyricum, alterum probum, doctum, & cautum; prior, tibi diceret te, non poſſe ſanari, niſi remediis ſuis utariſ, poſterior vero candidè fateretur, te forſan ſanatum iri remediis empyriciſ, quæ tamen periculofa, imò vel mala eſſe planè perſuaſum habet, ſed longe melius & certius, imò et certe, te per ſua ſanatum iri: quem ex hiſ duobus, candidè lector, antepoſas, quæſo d' difficiliſ non eſt in materia præſenti conſequentia.

5 Pontifices: Judæorum Chriſti, tempore.

6 Vidimus, pag. 324. num. 1.

7 Vididiſi, pag. 201. num. 4.

quis. *La.* Cum Israelita exularent in Babylone, præter alia plurima quæ lex præscripsit, in multis fuit omiſſa¹ circumciſio. An omnes hi perierunt? *Sa.* Deus novit. *La.* Si Judæus clam fame periclitans veſcetur carne ſuillâ, committerétne crimen? *Sa.* Meâ quidem ſententiâ neceſſitas excuſaret factum: quandoquidem ore Domini deſenſa eſt David, quod contra legis præceptum comederit panes ſacros, quos appellant *propofitionis*: nec ſolum comedit ipſe, ſed & fugæ comites profano² iſdem pavit. *La.* Si quem ea neceſſitas conſtringerat, ut aut pereundum ſit fame, aut furtum committendum: utrum eligeret, mortem, an furtum? *Sa.* Forſitan in eo caſu furtum furtum non eſſet. *La.* Hem, quid audio? ovum non eſt ovum?³ *Sa.* Præſertim ſi caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primùm liceret. *Sa.* Quid ſi pereundum eſſet homini, niſi falſum teſtimonium ſerat adverſus proximum? utrum eligendum? *Sa.* Mors. *La.* Quid ſi commiſſo adulterio, poſſit ſervare vitam? *Sa.* Potior erit mors. *La.* Quid ſi ſimplici ſupre poſſis effugere mortem? *Sa.* Moriendum potius, ut aiunt. *La.* Cum hîc ovum non deſinit eſſe ovum: præſertim ſi nulla fiat vis aut injuria? *Sa.* Fit injuria corpori puellæ. *La.* Quid ſi perjurio? *Sa.* Moriendum. *La.* Quid ſi ſimplici nulloque noxio mendacio? *Sa.* Docent⁴ præſtantam mortem. At ego crediderim gravi neceſſitate, aut ingenti propoſitâ utilitate, mendacium hujusmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviffimum, niſi quòd, apertâ fenestrâ, periculum eſt; nè diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Fingi incidiffe caſum, ut innoxio mendacio poſſit ſervare & corpora & animas totius patriæ ſuæ: utrum eliget vir pius? fugiet mendacium? *La.* Quid alii ſunt facturi, neſcio: ego vel quindecim Homericâ⁵ mendacia non verear dicere, moxque labeculum illam abſtergerem aquâ ſacra⁶. *Sa.* Idem ego facerem. *La.* Igitur non quicquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad poenam gehennæ⁷. *Sa.* Non videtur. *La.* Modus igitur obligationis non eſt ab auctore legis tantum, ſed ex materia⁸. Quædam enim cedunt neceſſitati, quædam non cedunt. *Sa.* Sic videtur. *La.* Quid ſi ſacerdos periclitetur de vita, ſervandus, ſi ducat uxorem, utrum eliget? *Sa.* Mortem. *La.* Cum divina lex cedat neceſſitati, cur & lex humana Terminum

¹ Probabile eſt; ſi per metum male, ſi per negligentiam pejus, ſi per contemptum peſſime, ſi per abſolutam tandem impoſſibilitatem, innoceat.

² *Id. eſt.* non ex ſacerdotali ordine; jam alibi hiftoriam vidiffi.

³ Intellectu facillima proverbialis loquutio.

⁴ Sic loquitur, quoniam omnes non fic docent, & fic ipſe non velit doceri; ego de re edoceri velim, at non

aperiatur fenestra, de qua mox.

⁵ Innoxia; qualia innumera nobiſſimus poetarum Homerus nobis dedit.

⁶ Exiguiffima enim peccata eſſe oportet, quæ ſi purgentur, at ſic irridetur aqua benedicta.

⁷ Vide pag. 324. num. 1.

⁸ *Id. eſt.* natura rei quam lex præcipit.

num ¹ agit, nulli dignans concedere? *Sa.* Non lex obstat, sed votum. *La.* Quid si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo vitæ dispendio? non ibit? an morietur? *Sa.* Morietur, ni voti relaxationem impetrârît à pontifice Romano ². *La.* Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? *Sa.* Quia alterum solemne, alterum privatum. *La.* Quid est solemne? *Sa.* Quod solet fieri ³. *La.* An non igitur solemne & alterum, quod quotidie fit? *Sa.* Fit, sed privatim. *La.* Proinde monachus, si privatim apud abbatem profiteretur, non esse votum solemne? *Sa.* Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is qui facit, hoc animo facit, ut si commodum sit, mutet sententiam. *La.* Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? *Sa.* Deberent. *La.* Perpetuum igitur, & non perpetuum ⁴? Quid si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eligeret? *Sa.* Docent medici, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ ⁵. *La.* Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare, & ægroto dare pullum gallinaceum? *Sa.* Hæreo ⁶. *La.* Atqui piscium aut carniùm esus non est ex eorum numero, quæ vocant substantialia ⁷. *Sa.* Carthusianos suo judici relinquamus. *La.* Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Mosis sabbatissimus. *Sa.* Verum. *La.* Utrum igitur succurram urbi periclitanti, violato sabbato, an non? *Sa.* At interim me vis ⁸ esse Judæum? *La.* Volo, & quidem recutitum ⁹. *Sa.* Istum nodum secuit ipse Dominus: Sabbatum enim hominis causâ est institutum, non contra ¹⁰. *La.* Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? *Sa.* Valebit; nisi quid obstat.

¹ *Id est*, nulli cedit, ut mox per viam explanationis additur; locutio hinc, quod Deus Terminus nulli deorum, imò nec Jovi, cedere voluerit, ut videbis in Ovidio, Fast. ii. 670.

² Quid opus ejusmodi relaxatione, cum res ipsa clamitet, & unde huic, & huic, soli talis potestas?

³ Addas, & non privatim fit, ut patet ex sequentibus.

⁴ Quid ni? sic fert natura rei, at melius est, nulla vota nisi de necessariis facere.

⁵ Bene: actum erat enim de Carthusianorum votis & similibus, sine tali sententia medica.

⁶ At quare Sallamentarie? credisne Carthusianum non liberandum à morte per pullum propter votum? ta-

libus votis vita potior. An non liberandum censes, nisi per gemmas & aurum, ut idem votum servetur? omnibus his vita potior rursus: at habes in manibus efficacius quid, & minoris sumptûs; sine gemmis & auro pullus ematur.

⁷ *Id est*, absolute ad salutem necessaria.

⁸ Supponis?

⁹ *Circumcised*, i. e. ergo non solum intus & ex corde sed etiam professione externâ, siquidem circumcisio nota est professionis Judaismi; credam facile hic alludi ad proverbialem locutionem, *Intus & in cute*; quæ forsan à Judæis emanavit.

¹⁰ Marc. ii. 27.

stet. *La.* Quid si conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quemquam obliget ad poenam gehennæ, imò nè ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velit habere ponderis, quàm exhortationem? *Sa.* O bone, non est in manu conditoris ¹, quantum obliget lex? usus est suâ potestate ferendo legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu est. *La.* Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggesto clamitantes, *Cras jejunandum sub pœna damnationis æternæ* ²; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? *Sa.* Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. *La.* Sed interim an contumaces talibus dictis territent, nescio: certè infirmos vel in scrupum, vel in periculum conjiciunt. ³ *Sa.* Difficile est utriusque ⁴ consulere. *La.* Eadem autem est vis consuetudinis & legis? *Sa.* Aliquando major est consuetudinis. *La.* Proinde tamen non adest animus consuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? *Sa.* Arbitror. *La.* Onus imponere potest, tollere non potest? *Sa.* Admodum. *La.* Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. *Sa.* Fateor. *La.* Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare* ⁵; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? *Sa.* Non arbitror ⁶. Consilium est enim, non præceptum. *La.* At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quàm nè juremus? *Sa.* Disces à doctoribus. *La.* Et Paulus, cum dat consilium ⁷, non obligat ad gehennam?

¹ Humani scil.

² Qui nisi tyranni sic loquantur? at non excusabuntur, etiamsi aliud intelligant, non sic enim eundem extra metas.

³ Verissimum, isthuc enim est conscientias illaqueare.

⁴ Contumacibus, & infirmis.

⁵ Matt. v. 34.

⁶ Quandoquidem res forsân plus semel recurrit, & recurret, tria mihi hic observanda censeo; Primò, consilia posse dari de rebus, quæ, neque malæ, neque bonæ, sunt, per se, quarum quædam tales sint omnibus respectibus, sed quarum aliæ tamen conducant vel ad bonum, vel ad malum: hæc tunc per consequentiam desinunt esse adiaphoræ, seu indifferentes, siquidem quisvis agere tenetur, prout omnibus ponderatis ipsi videtur optimum, tenemur enim omnes omnia devitare peccatâ, & quantum possumus ad perfectionem tendere, ut

alibi vidimus. Secundò, nulla consilia dari sensu Papistico, ita ut sint quædam divinâ lege perfectiora, ad quæ nullus absolute teneatur, quibusque magis quàm sibi, mereatur vitam æternam, à Deo gratis nostræ obedientiæ promissam, sic, ut quod nobis superest, ad obtinendam mercedem, aliis communicetur ad eorum bonum; ad liberandum eos saltem à purgatorii pœnis, Pharisaica hæc non solum verum etiam ridicula, atque imposturam redolentia. Tertio, quicquid sit de consiliis Papisticis & aliis, isthuc, de quo agitur nunc, consilium non est, sed præceptum; agitur enim in loco jamjam citato, de juramento communi, futili, & non necessario, quod absolute prohibetur & damnatur à Salvatore nostro benedicto.

⁷ Respicere videtur ad 1 Cor. vii. 23. ubi habetur consilium primæ speciei, quam in præcedenti nota observavimus.

nam? *Sz.* Nequaquam. *La.* Cur ita? *Sz.* Quis non vult injicere laqueum infirmis. *La.* Est igitur in manu condentis¹ legem, obstringere ad gehennam, aut non obstringere. Et sanctum est cavere, nè quibuslibet constitutionibus illaqueemus imbecilles. *Sz.* Est². *La.* Et, si Paulus hic cautionem adhibuit, multo magis sacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo spiritu agantur. *Sz.* Fateor. *La.* Atqui paulo ante negabas esse in manu conditoris, quatenus obstringeret lex. *Sz.* Jam³ consilium est, non lex. *La.* Nihil est facilius, quàm commutare vocabulum. *Noli furari*, præceptum est? *Sz.* Est. *La.* *Noli omnino resistere malo*⁴? *Sz.* Consilium⁵ est. *La.* At hoc posterius magis habet speciem præcepti, quàm illud prius. Saltem hoc est episcopis in manu, utrum velint esse præceptum, quod instituunt, an consilium? *Sz.* Est⁶. *La.* At istud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult suam constitutionem quenquam ad ullum crimen adstringere, nimirum vult eam esse consilium, non præceptum. *Sz.* Verum; sed non expedit hoc scire vulgus, nè protinus clamitent esse consilium, quod servare non libet. *La.* At quid interim facies tot infirmis conscientis, tam misère confusis tuo silentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti deprehendere possunt, utrum consilii vim habeat constitutio, an præcepti? *Sz.* Possunt, sicut audivi. *La.* Non licet scire mysterium? *Sz.* Licet, nisi velis effutire. *La.* Ah pisces⁷ dixeris. *Sz.* Cum nihil audis, nisi *hortamur, ordinamus, mandamus*, consilium est: cum audis, *jubemus, districte præcipimus*, præsertim si accedant minæ excommunicationis, præceptum est. *La.* Quid si debeam pistori meo, cùmque solvendo non sim⁸, fugere malim, quàm conjici in carcerem; num pecco criminaliter? *Sz.* Non arbitror: nisi desit solvendi voluntas. *La.* Cur igitur excommunicor⁹? *Sz.* Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud prisicos Romanos fuisse leges diras & minaces, sed in hoc ipsum¹⁰ tantummodo latas; qualis illa fertur è duo-

1 Ita, si Deus, sit.

2 Scil. *Sanctum cavere*, &c.

3 *Id est*, nunc res, de qua agitur, est consilium, &c. quod vidimus falsum, si intelligatur de juramento.

4; *Matt. v. 29.* & subaudi *quid est*.

5 Falsum rursus, præceptum est cuius sensus intelligendus, modo analogico cum præcepto de juramento.

6. At teneas, quod naturam rerum non mutat eorum intentio: intendant quicquid velint, ut scil. sint simpliciter consilia; vel non, eorum constitutionibus nos conformes damus, quantum in his nihil est quod voluntati divinæ contradicat, & teneamur ex mandatis

Dei sic obedire præpositis nobis, & querere quæ faciant ad pacem & ordinem.

7. Taciturno; ratio in promptu est.

8 Vidisti jam, *i. e.* non possim solvere.

9 Mos erat, credo Erasmi nostri tempore, apud quosdam, at nullibi valet, quod sciam, nunc; apud nos certe non, quod si sic obtineret excommunicatio, forsitan plusquam par est; vulgaris esset, attamen nullum fere peccatorem novi, qui justius excommunicatione mereretur, quàm fraudulentus debitor.

10 Ad terrorem scil.

è duodecim tabulis ¹, de dissebando corpore debitoris: cujus ideo nullum extat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in æs ²; ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Et tamen, ut ingenuè dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen à Christo ³ traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant, *in lente unguentum* ⁴. *La.* Num idem jus patrifamilias in sua domo, quod episcopo in sua diecesi? *Sa.* Arbitror, proportionè. *La.* Et hujus præscripta similiter obligant? *Sa.* Quid ni? *La.* Edico ⁵, nè quis vescatur cæpis: quomodo periclitatur apud Deum, qui non paruerit? *Sa.* Ipse viderit ⁶. *La.* Posthac non dicam meis, præcipio, sed admoneo. *Sa.* Sapiens ⁷. *La.* Verum perspicio vicinum meum proximum esse periculo, & arreptum clam admoneo, ut sese subducatur ab ebriosorum & aleatorum commercio: ille monitorem aspernatus, perditius incipit vivere, quàm antea; num hîc illum obstringit admonitio? *Sa.* Videtur. *La.* Igitur neque consulendo, neque exhortando, fugimus laqueum. *Sa.* Imò non adfert laqueum admonitio, sed admonitionis argumentum. Etenim si frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimine teneretur. *La.* Non hîc percontabor, quantum obligent præscripta medicorum. Votum obstringit ad pœnam gehennæ? *Sa.* Maximè. *La.* Omne? *Sa.* Omnissimum ⁸; modo sit licitum, legitimum, ac liberum. *La.* Quid appellas liberum? *Sa.* Quod nulla extorsit necessitas. *La.* Quid est necessitas? *Sa.* Est metus cadens in constantem virum. *La.* Etiam in Stoicum? quem si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ ⁹. *Sa.* Istum Stoicum mihi ostende, & respondebo. *La.* Sed extra jocum; num famis aut infamiæ metus cadit in constantem virum? *Sa.* Quid ni? *La.* Si filia nondum emancipata clam nubat inficis parentibus, nec passuris si sciant; legitimum erit votum? *Sa.* Erit. *La.* An sit, nescio: certè si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero, quæ licet vera sint, tamen ob scandalum imbecillum silenda sunt. Quid si virgo, quæ ex auctoritate parentum contraxit matrimonium cum sponso, clam & invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctæ

1 Totum enim veluti juris Romani antiqui corpus in duodecim tabulis continebatur, quod decemviri in his conlegerant, advexerantque Romam ex Græcis civitatibus; in his tabulis scripta erat lex, quæ hic recensetur, at nusquam legi observatam, prout sacramentarius observat.

2 Vulgo dicitur.

3 Excommunicationem; quæ juris naturalis, & usus apostolici.

4 Proverbium est; lens est legumen

villissimum, unguentum hîc est aroma pretiosum, i. e. ergo, isthuc est res non congruentes conjugere.

5 *Id est*, suppono me esse episcopum, & edicere, &c.

6 Qui talia edicit scilicet.

7 Bene, sed sapientia hæc linea sequente vanâ ostenditur per naturam rerum.

8 Rarè videbis tale superlativum, hoc non fugiebat auctorem.

9 Ex Horatii Od. iii. 3, 7.

sanctæ Claræ¹? eritne licitum & legitimum? *Sa.* Si fuerit solemne².
La. Num solemne est, quod in agro sit in obscuro monasteriolo? *Sa.*
 Sic habetur. *La.* Si eadem domi paucis testibus voto profiteatur per-
 petuam corporis integritatem, non erit legitimum³? *Sa.* Non. *La.*
 Quam ob rem? *Sa.* Quia sanctius votum obstat⁴. *La.* Eadem pu-
 ella, si vendat agellum, valebit contractus? *Sa.* Non opinor. *La.*
 Et valebit si seipsam dederit in potestatem alienam? *Sa.* Si se Deo
 dicaverit⁵. *La.* An non & votum privatum dicat hominem Deo?
 Et qui suscipit sanctum conjugii sacramentum⁶, nonne se dicat Deo?
 Et quos Deus jungit, dicant se diabolo? De solis conjugibus dixit
 Dominus, *Quos Deus junxit, homo nē separet.* Ad hæc⁷, cū ado-
 lescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, sæ-
 vitia tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis
 protruditur in monasterium; num liberum est votum? *Sa.* Si sint doli
 capaces⁸. *La.* Ea ætas maximè capax est doli, ut cui facillimè possis
 imponere. Quid si proponam in animo, diebus Veneris abstinere à
 vino, perinde obstringit propositum ut votum? *Sa.* Non arbitror.
La. Quid igitur interest inter certum propositum, & votum tacitâ cogi-
 tatione conceptum? *Sa.* Animus obligandi⁹. *La.* Negabas ante
 hinc valere animum. Propono si queam; & voveo, sive queam, sive
 non queam? *Sa.* Habes. *La.* Habeo nebulas in pariete depictas,
 hoc est, nihil. Est igitur & in proposito dispiciendâ materiæ ratio?
Sa. Opinor. *La.* Et ut illic¹⁰ a legis, ita hinc¹¹ à voti nomine ca-
 vendum? *Sa.* Rectè. *La.* Si Romanus pontifex statueret, nè quis
 jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum, admitte-
 ret crimen, qui duceret cognatam gradu sexto? *Sa.* Opinor; certè
 periclitaretur. *La.* Quid si episcopus suis ediceret, nè quis haberet
 rem cum uxore, nisi die Lunæ, Jovis, & Sabbati; committeret cri-
 men, qui clam aliis diebus uteretur uxore? *Sa.* Arbitror. *La.* Quid
 si ediceret, nè quis bulbis vesceretur? *Sa.* Quid isthuc ad pietatem¹²?
La.

1 Hanc & ejus ordinem vidisti pag. 276, num. 1.

2 Id est, si professâ sit votum in manibus abbatissæ, firmum erit votum.

3 Scilicet, ita ut sit irrevocabile.

4 Id est, quoniam sanctius & validius potest fieri votum, in monasterio scilicet in manibus abbatissæ, proindeque isthuc in ædibus paternis non est irrevocabile: at intelligas sic loqui pontificios.

5 Isthuc est cantilena monachalis & pontificia, de iis qui se addicunt monasteriis, ut jam multoties vidimus, quasi quis non possit Deo se dicare in ædibus paternis?

6 Vidisti jam pontificios nomen ist-

huc matrimonio dare.

7 *Beside this.*

8 Supple non liberum est votum; porro doli capax est jureconsultorum locutio quâ intelligitur qui potest decipi facillè, ut pueri & puellæ admodum juvenes.

9 Supple seipsum.

10 In mandatis episcoporum.

11 In votis.

12 Quid magis præcedentia? nihil est fere, quod quisvis non possit, benè vel malè, contendere facere ad pietatem; videant qui errant, & gaudent in abusu suæ potestatis, non male tandem talium infanorum tyrannorum jugum excutitur.

La. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de erucis. *Sa.* Hæreo. *La.* Quid hæres? Unde est humanis legibus obligandi vis? *Sa.* Ex dictis Pauli, *Obedite præpositis vestris*¹. *La.* Hinc igitur obligat omnes episcoporum ac magistratum constitutio? *Sa.* Modo sit æqua, justa, & legitime lata. *La.* Sed istius rei quis erit iudex? *Sa.* Ipse qui condidit². Nam ejus est interpretari³, cujus est condere legem. *La.* Ergo citra delectum est obediendum quibuslibet constitutionibus? *Sa.* Opinor. *La.* Quid; si præpositus stultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipsius iudicio standum erit? & populus, cui nullum est iudicandi⁴ jus, obtemperabit? *Sa.* Quorsum attinet ea somnari, quæ non fiunt⁵? *La.* Qui subvenit parenti, non subventurus nisi lex cogeret, num implevit legem? *Sa.* Non arbitror. *La.* Qui sic? *Sa.* Primum non satisfacit animo ejus, qui condidit legem; deinde voluntati impiæ addit hypocrisin. *La.* Qui jejunit, non jejunaturus nisi præciperet ecclesia, num satisfacit legi? *Sa.* Mutas & auctorem legis, & materiam. *La.* Confer igitur Judæum sic jejunantem diebus præscriptis, ut, ni lex huc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ab hominibus indictum, haudquaquam servaturo, si legem tollas: aut si mavis, Judæum abstinentem à carne suilla, & Christianum abstinentem à carnibus & lactariis die Veneris. *Sa.* Infirmi non nihil reluctanti legi puto paratam esse veniam; certo proposito legem averfanti & obmurmuranti non item. *La.* Atqui fateris leges divinas non semper obligare ad pœnam gehennæ. *Sa.* Quid ni fatear⁶? *La.* Nec audes fateri esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, sed hominem relinquit in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium & obrectatio suapte naturæ sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris esse aliquod mendacii & obrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. *Sa.* Non est meum quenquam absolvere, aut damnare. *La.* Si divinæ leges & hu-

¹ Rom. xiii. & præceptum optimum quidem, at jam indicavimus esse regulam generalem ad ordinem, cui quisvis probus se conformem dare debeat, sed talia non magis supponunt infallibilitatem in auctoritate ecclesiastica, quam in seculari, cui non minus jubemur subjici, & obedire.

² Non solus omnino, nam si solus omnino, quare, quæso, requireretur ut constitutio esset æqua? contendet enim æquam quamcunque, si solus sit iudex.

³ Mutat thesım, aut improprie, loquitur sacramentarius; nam questio erat, quis iudicabit, an constitutio sit æqua, &c. & interpretari respicit ad sensum legis.

⁴ Gratis dicitur, gratis negatur.

⁵ Possunt fieri, imò & aliquando usu eveniunt.

⁶ Recordare quæ jam super gehennæ & distinctione peccatorum diximus.

& humanæ pariter obstringunt, quid igitur interest inter has & illas? *Sa.* Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adversus hominem (si mihi concedis scholasticorum flosculis uti) mediate adversus Deum; qui violat legem divinam, contra. *La.* Quid refert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrumque sit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnere percussus feriat amicum, an ordine verso? *Sa.* Hoc didici. *La.* Et si ex materia circumstantiisque sumitur obligandi modus in utrisque legibus; quid interest inter auctoritatem Dei, & hominum? *Sa.* Impia percontatio. *La.* Attamen multi credunt plurimum interesse; Deus tulit legem per Moſen, nec licet violare: idem fert leges per pontifices, aut certe concilium¹; quid interest inter has & illas? Lex Moſis per hominem, leges nostræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quàm quæ Spiritus Sanctus edit per frequens episcoporum & eruditorum concilium. *Sa.* De Spiritu Moſis dubitare non licet. *La.* Paulus in episcoporum vicem venit. Quid igitur interest inter Pauli præcepta, & cujuslibet episcopi? *Sa.* Quia sine controversia Paulus scripsit afflatus Spiritu. *La.* Hæc scriptorum auctoritas quousque se porrigit? *Sa.* Arbitror non ultra apostolos, nisi quod conciliorum est inviolata auctoritas. *La.* Quare de Pauli spiritu dubitare non licet? *Sa.* Quia obstat ecclesiæ consensus. *La.* De episcopis dubitare licet? *Sa.* De his nihil temere suspicandum, nisi res ipsa palam clamitet² quæstum, aut impietatem. *La.* Quid de conciliis? *Sa.* Non licet, si fuerint ritè & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque³. *Sa.* Est igitur aliquod concilium, in quod ista non competunt? *Sa.* Esse potest. Quod ni esset, theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. *La.* Videtur igitur & de conciliis dubitari posse. *Sa.* Non arbitror, posteaquam fuerint Christianarum gentium judicio consensuque recepta, comprobataque⁴. *La.* Posteaquam excessimus pomeria, quibus Deus voluit circumscribi sacrosanctam illam & inviolabilem⁵ Scriptu-

1 Sperandum & augurandum de his bene, nisi res palam clamitet; quando Deus dederit illis æquè plana testimonia cum his quæ dedit Moſi, Christo, & apostolis, sequemur vel sine hæſitatione ulla, firmiter persuasum habentes, Deum per illa loqui; at si his criteriis destituta, statuunt planè repugnantia cum regula infallibili Scripturæ, quæ nobis superest, & nobis est super omnia, non facile sequemur, quantacunque veneratione ea prosequamur.

2 Bene, & quis erit iudex, sacramentarie, nisi Christiani reliqui?

3 Bene rursus, si sic velis; at quo-

modo credas isthuc competere concilio, quod sanciverit planè repugnantia cum Scripturis inspirationè Spiritus Sancti certè exaratis?

4 Tantopere nrat in suis hypothesebus sacramentarius hic noster, quod postquam, relicto Papâ, ad concilia confugerit, addat hic conditionem, quæ omnia nullius fere reddunt auctoritatis, saltem in se, & super dissentientes.

5 Bene; at si inviolabilis sit Scripturæ auctoritas, nullis hisce pomeriis circumſcribitur, imò hæc pomeria supereminet omnia; & non sicut credo sancti Erasmus noster,

ræ auctoritatem, videtur mihi & aliud esse discrimen legum divinarum & humanarum. *Sa.* Quod? *La.* Leges divinæ sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coërcendive gratiâ videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ desituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ, stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto, cessat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobâris. Postremò, cum leges hominum, quæ fere corporalia præscribunt, pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritûs robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiosè superstitionis. Velut si pater præscribat filiæ impuberi, nè bibat vinum, quo tutior sit illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent se instar pharmacorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipsi etiam medicis approbantibus; qui si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quam sanarent. *Sa.* Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. *La.* Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuat, ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant episcopales¹, quo plus extorqueat à suis; obtemperandum censet? *Sa.* Censeo sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusâ semper seditione. Sed unde hic mihi percontator lanio? Tractent fabrilia fabri². *La.* Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum diatriba fervefcit ad pugnam & sanguinem. *Sa.* Pugnent qui volent: ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiosè reluctari³. *La.* Istâ quidem

Z

ratione

¹ Id est, a quibus absolvere episcopus solis licet per canones.

² Proverbium sensu idem, quod *Nefator ultra crepidas, i. e.* unusquisque tractet quæ suæ sunt artis, vel quæ ap-

prime intelligit.

³ Istâ pacifici & probi, fuitque regula ad quam semper respexit Erasmus noster.

ratione fateor bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; tecum sentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, quâ consulatur & populi vel libertati, vel commodis. *Sa.* Deus non destituet populum suum ¹. *La.* Verum ubi interim illa libertas Spiritûs, quam apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat, clamans, *Regnum Dei non est esca & potus; & quod filii non sumus sub pædagogò, nec amplius serviamus elementis hujus mundi* ²; aliâque innumera: si tantò pluribus constitutionibus onerantur Christiani, quàm Judæi, & si arctiùs obligant hominum leges, quàm pleræque à Deo tradita præcepta? *Sa.* Dicam, lanio. Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quòd ex fervore Spiritûs ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præscribuntur, nimirum filii potius, quàm servi ³. *La.* Expeditè; sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Evangelio servi ⁴; atque adeo vereor nè maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem ⁵? *Sa.* Meo iudicio, multum interest. Quòd vetus sub involucribus docuit, novâ sub oculis posuit: quòd illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius ostendit: quòd illa subobscurè promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte; illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit insignem illam & spiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum, & nationum homines, linguas, sanationes, prophetias, miracula. *La.* Ubi nunc igitur ista ⁶? *Sa.* Celsârunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgatâ Christi doctrinâ; vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. *La.* Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis ⁷, talium nunc plena sunt omnia. *Sa.* Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum obmurmurantium Petro ⁸, quòd Cornelii familiam recepisset ad Evangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant esse salutiferam, & apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam; hi conspectus miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tantâ luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut benè agant:

¹ At non dormiat populus propterea, & qui possunt eum admonere, inque veram veritatis viam reducere.

² Gal. ii. & iii.

³ Bene; attamen ne nimis coarctetur propterea libertas Evangelica, per eos qui sunt in auctoritate, uti factum est in comunione Papistica.

⁴ Quid ni? cum quidam sub Evangelio

agantur Spiritu legis, & quidam sub lege agerentur Evangelii spiritu.

⁵ Subaudi *legem*, quæstio maximè congrua, & quam optime solvit falsamentarius.

⁶ Miranda vel miracula scilicet.

⁷ Vidisti pag. 219. num. 5. indicatæ que quæstio non incongrua.

⁸ Act. xi.

agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem¹. Et san-
nandi tempus nunc est, puniendi post futurum est. *La.* Quamquam
multa dixisti satis probabiliter, tamen mihi propositum est, non fide-
re falsamentario; sed adibo theologum quendam eximie doctum: quic-
quid is de singulis pronunciauerit, cœlestis oraculi vice fuerit. *Sa.*
Quis iste? Pharetrius²? *La.* Ille simpliciter delirat & ante annos,
dignus qui concionetur deliris aniculis. *Sa.* Bliteus? *La.* An ego
tam loquaci sophistæ credam? *Sa.* Amphicholus? *La.* Nunquam eî
credam in solvendis quæstionibus, cui meo malo credidi carnes meas.
An ille bonâ fide solvat problemata, qui pessimâ fide nondum solvit
pecuniam? *Sa.* Lemantius? *La.* Non utor cœcis ad indicandam
viam. *Sa.* Quis igitur? *La.* Si scire vis, Cephalus est, vir trium
linguarum, & omnis politioris literaturæ perpulchrè gnarus, tum in
sacris voluminibus & vetustis theologis diu studiosèque versatus. *Sa.*
Dabo rectius consilium. Eas ad inferos; illic inuenies Rabbinum
Drinum, qui Tenedia³ bipenni dissecabit omnes tuas quæstiunculas.
La. Tu præi, quo mihi viam appares. *Sa.* Sed extra jocos: Estne
verum, quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? *La.* Lu-
debam, te ut uterem. Et, si Romanus pontifex id vellet maxime,
ordo falsamentariorum moueret seditionem. Deinde mundus est ple-
nus Pharisæicis hominibus, qui non aliâ re sibi possunt vindicare sanc-
timoniam, nisi talibus obseruatiunculis⁴: hi nec paterentur sibi de-
trahi jam partam gloriam, nec sinerent minoribus plus esse libertatis,
quàm ipsis fuit. Ne in laniorum quidem rem esset, permitti liberum
quarumlibet rerum esum. Tum enim varius esset eventus nostræ ne-
gotiationis; nunc certius est lucrum, & minus alexæ, minisque labo-
rum. *Sa.* Verissima prædicas; sed eadem incommoditas ad nos redi-
ret. *La.* Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo falsamentario cum
lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipse serio loqui: quemadmo-
dam fortassis expediret, populum Christianum paucioribus constitu-
tiunculis obstringi, præsertim si quæ non multum, aut nihil, condu-
cunt ad pietatem, nè dicam officiant: ita non libet ab istis stare, qui
omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt, neque flocci faci-
unt. Imò ob hoc ipsum multa faciunt, quia præceptum est nè faci-
ant. Attamen demirari non possum in plerisque rebus præpostera
mortalium iudicia. *Sa.* Idem nec ego satis admirari possum. *La.*
Cœlum terræ⁵ miscemus, si quid periculi suspicamur, nè quid dece-
dat

Z 2

dat

1. Nimis verum credo.

2 Hoc, & quæ sequuntur nomina
constita sunt, credo, at pleraque sunt
significationis planè satis, & forsitan
speciatim quosdam sibi benè notos in-
telligebat Erasmus, quos nobis non da-
tar certo divinare.

3 Bene secante; hinc quoddam olim rex

quidam Tenedi iasule lites subditorum
bipenni armatus audiret, caputque sine
môra convicto reo amputaret.

4 Non paucos tales adhuc habemus:
prævis affectibus renunciare, hoc opus.

5 Jam vidimus phœasem, pag. 254-
aum. 2.

dat ponderis sacerdotum constitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cùm imminet evidens periculum, nè tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur, quàm oportet. Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim ¹, malum exitiabilius. Debetur episcopis suis honos; quis negat? præsertim si agunt quod dicuntur ². Sed impium est honores soli Deo debitos transferre in homines, & dum impensè reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, nè Deus per hanc occasionem suo fraudetur honore. *Sz.* Itidem videmus multos in tantum fidere corporalibus ceremoniis, ut his freti negligant ea quæ sunt veræ pietatis; suis meritis arrogantes quod est divinæ largitatis, & ibi consistentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ per se nec bonæ sunt, nec malæ. *La.* Quin in eadem re cùm duo sint, quorum alterum altero præstantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis sunt, ubique pluris fiunt, quam ea quæ sunt animi. Et hominem occidisse pro gravi crimine ducitur, ut est: at pestifera doctrina, vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis, ludus est. Si sacerdos alat capillitium ³, aut vestem sumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: si bibat in lupanari, si scörtetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacrae lectionis, tamen columna est ecclesiæ. Non excuso mutatam vestem, sed accuso præposterum iudicium. *Sz.* Imò, si non per solvat pensum precum horarum, paratum est anathema; si sceneretur, si simoniam admittat, impune est. *La.* Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quàm execratur, quàm horret, quàm timet, nè terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. *Sz.* Veluti si quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, aut Augustinensem ⁴ non corio, sed lanâ, cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodiensem ⁵: rursus si percalceatum Franciscanum,

¹ Alluditur ad notissimum versum, *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Out of the frying-pan into the fire.* Si quidem Charybdis & Scylla duo erant freti Siculi scopuli oppositi, olim propter naufragia celebratissimi.

² *Id est*, inspiciant in gregem, pro ut vox Græcæ sonat.

³ *Lettab bis hair grow.*

⁴ Ordo est monachorum, cujus nunc sunt varii rami, quique contendunt habere divum Augustinum fundato-

rem; sed totum huc redit ad majus, quòd Alexander sextus, multis post divum Augustinum annis, anno scilicet 1256, illis dederit regulam observandam, quæ Augustini dicitur.

⁵ Alius est ordo monachorum; sic dictus, quòd sedes olim haberent in Rhodo insula, cùm adhuc non esset sub Turcarum imperio; quo factò, in diversis Europæ partibus sedes posuere, at non multi nunc videntur usquam.

ciscanum, aut semicalceatum Cruciferum; nōne concitaret Tyria¹ (quod dici solet) maria? *La.* Imò, nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera concidit syncope², quod conspicerent Canonicum quendam sacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eadem crebrò viderant aves ejusmodi comeffantes, cantillantes, saltitantes, non addam cætera, nec ullam sentiebant nauseam. *Sa.* Sexui fortasse debetur venia. Opinor tibi notum Polythrescum³. Is ægrotabat periculose: phthisis erat. Medici diu suaserant, ut vesceretur ovis & lactariis; sed frustra: eodem cohortabatur episcopus, Ille cùm esset vir non indoctus, & theologiæ baccalaureus, videbatur citiùs emoriturus, quàm utriusque medici consilio morem gesturus. Ita visum est medicis & amicis ut falleretur; parata est sorbitio ex ovis & lacte caprino: dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliusculè, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat remove. At idem superstitiosus in lacte, nullâ religione commotus est, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum simpliciter exhibitum clam ungui sciderat. Delatum est jusjurandum; ego illi cessi⁴. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perverius? Peccabat adversus mentem ecclesiæ, qui hîc non obtemperârît sacerdoti & medicis: & in perjurio manifesto firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. *La.* Hîc mihi succurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quo sermonis amaritudinem (nam in die parasceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat⁵ adolescens: uteri tumor arguit factum, convocatus est virginum chorus, præsedit abbatisa. Accusata est. Inficiali⁶ statui non erat locus. Argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis⁷, nisi mavis translationis⁸. Oppressa sum à valentiore. At saltem exclamâsses⁹. Fecissem, inquit, sed in dormitorio¹⁰ nefas est solvere silentium. Sit

Z 3

hæc

¹ *Id est*, maximos tumultus; isthuc autem mare in proverbio obtinuit potius quam aliud, quoniam olim celebratissimum ex eo quod Tyrii essent præ omnibus populis navigatores.

² *Fell into a fit.*

³ Confectum nomen, *i. e.* superstitiosum.

⁴ Ut juraret scil.

⁵ *Had debauched.*

⁶ *Id est*, virgo non poterat inficiari, vel denegare factum; jurisprudentiæ lecutio est.

⁷ Ex jurisprudentia rursus, *i. e.* contendit virgo se non malum fecisse.

⁸ *Id est*, transferebat crimen in alium, in opprimentem scil. ut videbis mox.

⁹ *Id est*, regerebatur virgini, quod exclamare debuisset.

¹⁰ Locus est monasterii in cellulas divisus, ubi recubant monachæ, vel monachi singuli, &c. ubi nefas illis inter se colloqui per statuta, at credam facile contra talem casum non statutum fuisse.

hæc fabula: modo fateamur hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique silebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis Benedictini, sed ex eorum numero qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum, quem appellant *magnum refectorium*. Habebatur doctus, & ipse volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilarescere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus¹. *Sa.* Erat unde id fieret? *La.* Possidebat annuæ sexcentos florenos². *Sa.* O paupertatem optabilem! *La.* Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, abbas imperabat esum carniū, addens illud terribile verbum, *sub pœna inobedientiæ*. Ille vix adigi potuit, ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. *Sa.* Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. *La.* Divina. *Sa.* Nónne abbas est prægrandi obesoque corpore, linguâ subblæsâ? Prior humiliore staturâ, sed erectâ, gracili vultu? *La.* Divinâsti. *Sa.* Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ vivebant cognatos suos. Ubi venissent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum³ juxta consuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere, quàm ex suo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? Cantherio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. *La.* Hactenus nihil audio quod sit magnopere reprehendendum. *Sa.* Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocis parum pudicis perstrepuerunt convivium; sed nemo licentiùs egit, quàm illæ, quæ nisi dictis ex ordinis forma precibus cœnare noluerunt. A convivio lusus, choreæ, cantilenæ; reliqua non audeo commemorare. Sed planè vereor, nè quid eâ nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallebant procemia, lascivi lusus, nutus, & suavia. *La.* Istam perveritatem non tam imputo virginibus, quàm sacerdotibus, earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabulâ pensabo, quin potius audies oculatam historiam⁴. Hisce diebus aliquot conjecti sunt in carcerem, quoddam auri sint die Dominico panem coquere, cum forte deesset. Equidem non damno factum, sed excutiq. judicium,

¹ Parumper æquivocum isthuc, sed sequentia probant satis bene quo sensu intelligi debet.

² Qui singuli sunt viginti asses Batavi, nunc circiter *two Shillings of our*.

money. At summa tunc temporis optimus proventus erat.

³ *Supple scriptum, aut compositum.*

⁴ *A story & was an eye witness to,*

judicium: Aliquanto post die Dominico, qui vulgo *Palmarum*¹ dicitur, forte erat, cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo, ridiculūmne dicam, an miserandum spectaculum? arbitror nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quàm navis destituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius suslinebant lapsantem, sed ipsi parum firmi; alii subinde cadebant, ægréque surgebant; nonnulli quernis frondibus erant coronati. *Sa.* Magis conveniebat pampineis; tum addendi thyrsi. *La.* Senior quidam Silenum² agens, sarcinæ in morena sublimis gestabatur humeris, eo gestu, quo solent olim efferi cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, nisi quod pronus bajulabatur, nè vomitu præfocaretur supinus. Is miserè convomebat furas & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique ridebant, sed sic, ut facillè diceres mentem abesse. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompâ civitatem ingressi sunt, idque clarâ luce. *Sa.* Unde collegerant eam insaniam? *La.* In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quàm in urbe: eo se contulerant aliquot combibones, quo vilius insanirent, sed largiùs. Non enim minus impensum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ³. Hi, si gustassent ovum, velut admissò parricidio pertracti fuissent in carcerem: cum præter omissem sacram concionem, præter neglectas preces vespertinas, in die tam sacro, tantum intemperantiæ publicitùs esset admissum, nemo puniit, nemo detestatus est. *Sa.* Atqui nè isthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet festis potatur, cantatur, saltatur, pugnatur tanto strepitu, tantòque tumultu ut nec sacrum⁴ peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Iidem si eodem tempore convulsissent calceum, aut si in die Veneris gustassent suillam, capitis accerferentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potissimum est institutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum consuere calcæos, ut sit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perversitas? *La.* Prodigiosa. Jam in ipso jejunii præscripto, cum duo sint; alterum abstinentia cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius⁵ illud præcepti divini, aut certè juxta præceptum divinum esse; alterum⁶ vero non solum humanum, verùm etiam prope modum pugnans cum apostolica doctrina⁷: utcunque hoc excusamus, tamen hic quoque præpostero judicio cœnare vulgò impunè est, gustasse

Z 4

tâsse

¹ Dies est Dominica præcedens ipsum pascha, dicitur *palmarum*, quoniam hac die stratis in via arborum ramis Christus Hierosolymam ivit.

² Qui fertur comes & præceptor Bacchi apud poetas.

³ Elegantissimè dictum.

⁴ *The Divine Service.*

⁵ Abstinentiam a cibo,

⁶ Delectum cibi.

⁷ Ferme credes, si consules, Col. II.

tâsse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, & item ab apostolis, capitale est. Jejunium tamen non constat esse certo præceptum¹ ab apostolis, tamen illorum exemplis ac literis commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemmatis est opus? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim; nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore justam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: si feбри periclitans tentet attingere jus pulli, plus quàm sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil antiquius², ita nihil sanctius habitum est apud Christianos, impunè cœnatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ consuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit consuetudinem: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. *Sa.* Nec probandus est, qui sine causa negligit consuetudinem patriæ, in qua vivit. *La.* Nec ego criminor eos, qui Quadragesimam cum Deo ventreque partiuntur, sed indico præposterum de rebus judicium. *Sa.* Cùm dies Dominicus præcipuè legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem Evangelicum; qui non audit missam³, abominabilis est: qui negligit concionem, malens pilâ ludere, purus est⁴. *La.* Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat Eucharistiam illotis faucibus? quàm nihil trepidant, cùm idem faciunt illoto animo, perversisque cupiditatibus sordidato? *Sa.* Quàm multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quàm sacrificent⁵ calice & patinâ nondum ab episcopo consecratâ; aut quàm sacrificent veste quotidianâ? At inter hos qui sic affecti sunt, quàm multos videmus, qui non verentur ad sacram mensam accedere, noctis proximæ crapulâ adhuc temulenti? Quanta trepidatio, si forte contigerint corpus⁶ Domini, eâ manus parte, quæ sacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione dispicimus, nè profanus animus offendat Dominum? *La.* Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritus quàm securi violamus? *Sa.* Humana constitutio vetat, nè nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria⁷. Hic quam sumus difficiles? & tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulen-

1 Præceptum est, iis scil. qui possunt & quibus utile est ad spiritualem vitam.

2 Multa sunt antiquiora, saltem quoad modum illud observandi in communione Romana, itemque longe multo sanctiora.

3 *The Mass.*

4 Existimatur; sic valet adhuc opinio apud pontificios vulgares.

5 Sic ex opinione & modo vulgato loquendi pontificiorum.

6 Rufus ex modo loquendi vulgari.

7 Sic per Canones apud pontificios.

mulentos, milites ¹, & homicidas. Dicunt, *Latent nos animorum morbi*. De occultis non loquor, de his loquor, quæ magis in propatulo sunt, quàm vitia corporis. *La.* Sunt & episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, præter rationes, aliaque fordida: concionandi munus, quæ prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet fordidis; haudquaquam facturi, nisi præpostero iudicio tenerentur. *Sa.* Qui festum diem violat ab episcopo quopiam institutum, rapitur ad pœnam. At satrapæ quidam, qui tot constitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt canonicas electiones, opprimunt immunitates ecclesiasticorum, nè his quidem parcentes domibus, quæ fovendis senibus, ægrotis, & egenis, ex piorum hominum elemosynis institutæ sunt: abundè Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. *La.* Præstat satrapas missos facere, loquique de falsamentis & carnibus. *Sa.* Assentior; redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. *Lai.* Idem & ipse frequenter audivi. *Sa.* Rursus audivi præcellentem quendam theologum, opinor Gersoni nomen esse, hoc addere, si quid extiterit causæ paris momenti, cum his quæ pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiare habitus, qui reddunt capitaliorem inedia, quàm morbus evidens; & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cum verà plus habeant discriminis. Proinde, qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant: primùm, adversus fraternam charitatem; deinde adversus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus observata perniciem adferret. Christus quicquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut suâ constitutione quenquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat infomniam, & ob infomniam periclitetur paraphronesi ³, simul & adversus ecclesiæ mentem, & adversus Dei voluntatem, homicida est sui. Principes, quoties commodum est, editâ lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob causas in Divinis Literis expressas. In

odiosis

¹ Qui tempus triverunt in militia; quos magna ex parte parum ab homicidis & prædonibus distinguebat auctor, ut potuisti observare plus semel.

² *Id est*, impediunt, quominus li-

beræ sint, quales debent esse per Canones, ut eas scilicet in sua commoda vertant.

³ *Infantiâ*,

odiosis Dominus¹ longius avocatur ab extrema linea², velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imò, quoties apparet causa probabilis, charitatis est ultro hortari proximum ad ea, quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nulla apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benignè interpretari, quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, præ se ferat manifestum ecclesiæ contemptum. Contumaciter ac seditiosè vescentes rectè punit magistratus profanus: at quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipsi seditionis accersantur, non is qui servivit valetudini, nec divinam nec humanam³ lege violata. Hic certè non in loco præteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas⁴, ut ubi cognoscunt causam hand absurdam, ultro invitent ad ea quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obreftationes. Denique per universam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum salutis consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audivi theologos paulo minus Pharisæicos dicere, Nihil est quod vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & heminam vini, cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent justam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expressis causis declararunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum; nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiæ, fratrem imbecillum, spiritu promptum, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? *La.* Suggestit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem⁵ nôstri, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium: valetudine plus quam vitreâ⁶, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflictâ, ut vel Milonem⁷ possint de-
cere:

1 Christus.

2 *Id est*, summo gradu peccati; à geometris vel pictoribus sumpta est locutio, itemque Horatiana est, Epist. i. 16. 79. *Mors ultima linea rerum est.*

3 Siquidem, ut observavit bene, nulla de jejuniis lex humana supponitur intendere, ut homines ad mortem aut ægrotationem adigantur.

4 Similia veluti adulationis grana adversus papas jam vidimus plus se-

mel, ut eos, credo, officii memores faciat.

5 Hic Erasmus noster ipse est, ut ex ejus vita patet; ambo nomina *ambibilem* significant, suntque ex eadem origine, scilicet ab *ambula*, amo.

6 *Of a weak Constitution.*

7 Robustissimum; Crotoniates enim Milo propter robur notissimus evasit. *Enough to sire a Horse.*

cere: ad hæc, occultâ quadam naturæ proprietate vel à puero sic & abhorrens à piscium esu, & impatiens mediæ, ut nunquam id tentârit absque capitis¹ discrimine: postremo diplomatis pontificum abundè communitas adversus Pharisæicas linguas. Is nuper, eò vocantibus amicis, inviserat civitatem Eleutheropolim², non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus; datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, nè quem offenderet, cùm haberet præter necessitatem à pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuscumque. Jam præsentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem; parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere. Ibi quidam suspicantes illum hoc maturius abire, quòd non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus³, vir apprimè doctus, & primæ in ea republica auctoritatis, Erotem invitaret domum suam ad jentaculum. Eros jam turbæ satur, quam in publico diversorio vitare non poterat, assensus est; sed hac lege, nè quis esset apparatus præter ova duo; quæ stans ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pulvis gallinæus. Eros indignè ferens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conscendit equos, deducuntibus eruditibus aliquot. Ejus pulli nidor nescio quomodo pervenerit ad sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo peritrepuit hæc fabulâ; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolârat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid veris addiderat: Erotem, ni properè fugisset, accersendum fuisse ad magistratum. Hoc ut erat falsissimum: ita verum erat, Glaucoplutum magistratui expositulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipuè diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur, luditur aleâ proxima templum, ut sacra concio non possit audiri; & nullum

1 Vitæ.

2 Quæ vox significat liberam civitatem; cùm ergo Fryburg id ipsum significet Germanice, mihi videtur hæc intelligi civitas, sed est Fryburg in Brisgaw, in Suabia, prope Basileam, quæ quamvis antea libera, Erasmi tempore sub Austriaca dominatione erat, observatque proinde bene, eam nomini suo non omnino respondere.

3 Hujus ficti nominis significationem vidimus pag. 284. nump. 7. quanquam autem qui illic videtur supponi sacerdos, propter conciones & suggestum; qui vero hîc, dicatur pri-

mæ in republica auctoritatis: re bene ponderatâ, persuasum habeo, unum & eundem virum partibus Lutheranis faventem hîc & illic intelligi, nihil impedit enim, quominus sacerdos (si plane sacerdotem esse velis) optimi sacerdotii, ex præpotenti in republica familia, cathedramque theologiæ vel philosophiæ in hac civitate (ubi tunc collegium inclutum) obtinens, qualem credam fuisse hunc Glaucoplutum. Glaucoplutus, secundum absolutam significationem nominis, & vir primæ in republica auctoritatis non mereatur appellari.

nellum est offendiculum. *Sa.* Mira judiciorum perversitas! *La.* Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam¹; ego officii gratiâ comitatus sum. Divertit in ædes veteris amici²; cujus crebris literis fuerat evocatus. Is est vir præpotens, & illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros cœpit periclitari: agmen morborumerat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes, tametsi videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carnum micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot causas cur liceret. Viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eò profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. *Sa.* Quid Eros³? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quàm amicum ullâ gravet invidiâ. *La.* Inclusit se cubiculo, triduum vicûtavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque fe remiserat febris, conscendit equum, secum deferens commeatum. *Sa.* Quem? *La.* Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena⁴. Ubi domum rediit, tum aperuit⁵ sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, sævus, sed vanus carnum rumor, sequutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? *Sa.* Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. *La.* Certè hanc Pharisaïcam impietatem oportebat acrius theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? *Sa.* Mihi vir prudens videtur, qui nôrit quam frivolis de causis quantas tragœdias interdum excitet populus. *La.* Sit hoc sanè prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cùm in simili casu fratrem mori patientur, ecclesiæ consuetudinem & populi scandalum prætexunt? cæterum in vita palam dedecorosa, quam agunt in comessationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemptu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis, & fraudibus, nihil formidant populi scandalum! *Sa.* Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis, veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, præsertim nullâ publicâ auctoritate pollentes. *La.* Exspecto quid dicas. *Sa.* Ante annos trigin-

ta

¹ Nomen fictum rursus, quo intelligitur urbs Constantia, quam vidisti pag. 258. num. 3. *Constantia* enim & *Ferventia* idem sensu sonant, & usus est vulgatus auctori, sic nomina immutare, ut sub involutris loquatur.

² Botzemus est, credo, canonicus Constantiensis amicus auctori, quem jam vidisti quoque eadem pag. 258.

³ Egit scil.

⁴ *In bis portmanteau.*

⁵ *Discovered itself.*

ta vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ab aceto ¹. *La.* Sapien-
tiæ vocabulum ² audio. Quid vero narras? Vixit falsamentarius in
eo collegio tam acido? Non mirum igitur, si tantum tenet quæstio-
num theologiarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem ha-
bent theologiam ³. *Sa.* Sic est, ut dicis; ego tamen præter corpus
pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, ni-
hil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; in eo collegio tum
regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnâsset affectum ⁴,
sed iudicium omnino desiderâsset. Etenim quod ipse memor adole-
scentiæ, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habe-
bat pauperum, vehementer probari debet. Et si juvenum inopiam
hactenus sublevâsset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non
ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum, quod
rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcôque, vigi-
liis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum primâ experienciâ mul-
tos juvenes, felici indole præditos, ac spem amplissimam præ se feren-
tes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos &
lepræ, quorum aliquot ipse novi, certè nullus omnium non pericli-
tatus est; quis non intelligat esse crudelitatem in proximum? Nec his
contentus, addit pallium & cucullam, ademit in totum esum carni-
um, Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quod si
quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, fu-
turum est ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem à
talibus initiis primum orta sunt monasteria, quæ nunc minitantur pon-
tificibus & monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro glo-
riari, pium est; in veste aut cibo gloriam quærere, Pharisaicum est:
proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere, nè liberalitate
bonorum abutantur ad luxum, disciplina est. Cæterum in morbos,
in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est,
parricidium est. Absit fortasse voluntas occidendi, at non absit ho-
micidium. Quæ igitur istis debetur venia? Nimirum quæ medico,
qui per insignem imperitiam occidit ægrotum. Dicit aliquis; Nul-
lus illos cogit ad hoc vitæ genus: sponte veniunt, rogant admitti, &
liberum est abire pertæsis. O Scythicam responsonem! Itâne postu-
lant, ut adolescentes rectiùs perspiciant quid ipsis conveniat, quàm
vir doctus, rerum usu tritus ⁵, & ætate provectus? Sic sese excuset
lupo, qui famelicum ostensâ escâ pellexit in retia. An qui vehemen-
ter

¹ Id est, *le college de Montaigu*, quod vidimus plus semel, bene notum nostro Erasmo.

² Irrisoriè; alluditur ad dictum Plauti, *Bacch.* iii. 3, 1. Sitne acetum tibi in *pectore*? *i. e.* sine sapiens, & acuti ingenii?

³ Siquidem haberent pensiles the-

ses theologicas: irridet auctor Parisienses magistros, qui nimium theologi, triginta duos articulos fecerant, de iis quæ in Erasmi nostri doctrinâ comprehenderent.

⁴ *Temper.*

⁵ *A person of experience.*

ter esurienti apponat cibum insalubrem aut lethiferum etiam, ita semet excusabit pereunti, Nemo te coegit edere, volens ac lubens devorasti quod erat appositum? Nonne is jure respondeat, Tu non cibum dedisti, sed venenum? Telum ingens necessitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio*. Imò magnam vim admovet, quisquis talibus utitur tormentis. Nec ea favitia tantum perdidit tenues; suffulit non paucos divitum filios, & generosam indolem depravavit. *Ætatem lascivientem moderatis rationibus cohibere, paternum est*. Cæterum in medio hiemis rigore datur postulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferam alioqui, etiam si nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubicula humili solo, putri gypso, viciniâ latrinarum pestifera. In his nullus unquam habitavit, nisi aut mors, aut morbus capitalis, fuerit consequutus. Ommitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic aiunt dedisci ferociam; ferociam appellant indolem generosiolem, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles monasteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putriam! quantum vini putris hauriebatur! sunt fortassis hæc jam correcta, sed serò, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quòd malè velim illi collegio, sed operæ pretium esse judicavi monere, nè, sub ùmbra religionis, humanâ favitiâ corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis, in præsentia non excutio. Quòd, si viderem malitiam exuere, quicumque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est; proinde non sunt ad hoc vitæ genus frangendi spiritus suppullulantis ætatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jamdudum tempus est, ut à tam longa digressionè redeamus ad institutum. *La.* Imò, nullum est digressionis dispendium; rem ipsam egimus: nisi si quid tibi fortè succurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ disserta sunt de constitutionibus humanis. *Sa.* Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præstare, quòd spectavit is qui præcepit. Etenim qui festis diebus tantùm abstinet ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris, aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id, cujus gratiâ festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro solitis operis vacant popinis, scortis, temulentia, pugnis, & alexæ, bis violant idem festum. *La.* Opinor & precum sacrarum pensum in hoc præscriptum sacerdotibus

1 Siquidem operantur, & operantur mala,

ribus & monachis, ut hac exercitatione confuescerent sustollere mentem in Deum; & tamen qui pensum hoc non absolvit, periclitatur. Qui tantum ore demurratur voces; nec curat animum ad ea quæ sonat colligere, imò nè literas quidem studet discere, sine quibus quæ sonat intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. *Sa.* Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant, aliquam partem precum omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicendum esset de sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, sortum, ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita sunt. *La.* Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo, aut dum os proluunt, delapsis in stomachum aliquot aquæ guttis sacrificassent¹: at iidem fatebantur esse sibi cum quibusdam similitatem, quos, si daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram mensam, Dei præceptum accedere. *Sa.* Atqui ut jejuni sacrificium, hominis præceptum est: ut deponant iras priusquam accedant ad sacram mensam, Dei præceptum². *La.* Jam vero de perjurio quam præposterè judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit se dissolvissè res alienam, si convincatur non dissolvissè: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudicè vivit, cum jurejurando publicè professus sit castitatem. *Sa.* Quin istam cationem canis episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se comperisse omnes, quos offerant initiandos³, idoneos ætate, scientiâ, & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo tresve sint tolerabiles, plurimi vix ad firmam⁴ idonei? *La.* Vocatur ad pœnam, qui commotus aliquâ causâ pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscent perjurium. *Sa.* Isti non jurant ex animo. *La.* Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco, nec serio, fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus irâ. *Sa.* Quid si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? *La.* Et ista, cum sint maximè seria, tamen quoniam velut ex move fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de votis. Matrimonii votum est juris sine controversia divini; & tamen dirimitur per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam⁵. *Sa.* Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnumquam & occiditur propter honorem ordinis⁶. At quorum tota vita pugnat ex diame-

¹ Have let a drop or two of water go down their throats. Locutionem vulgarem plus semel vidimus.

² Matt. v. 24.

³ Supple sacris ordinibus, & res indicata nimis in usu.

⁴ Fit for the plough.

⁵ Nimis verum hoc: licet Christus fecerit matrimonium nullam propter causam, excepto adulterio, dissolubile.

⁶ Exempla multa indubitæ fidei in medium afferri possent, at quanto plura & atrociora, si sciremus quid agatur inter privatos parietes?

diametro cum professione baptismi, quippe qui toti serviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his obicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur apostatæ, sed habentur pro Christianis. *La.* Simile vulgi iudicium est de benefactis ac malefactis, deque præsiidiis ¹ beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longè gravius crimen est lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quàm adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamiâ: cum eo qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. Spiculatori ² publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum & iudex ipse, nemo dignetur locare filiam; at non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in professione ad bellum, & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam nobilitatem quæsitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudatâ monetâ publicâ, qui monopolis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. *Sa.* Qui uni cuiquam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impunè faciunt. *La.* Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis absit: nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calunnientur, si inebrientur, si invideant. *Sa.* Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras, ac cereum ³: & non metuunt suis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. *La.* Quàm multi sunt qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quam ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Christum impiâ vitâ fortiter offendunt. Nauta, cum periclitatur, Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quàm ipsum Christum. Et Virginem se credunt habere propitiam, quòd illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*; ac non potius metuunt, nè illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cùm totus dies, magnaue noctis pars, illis transigatur obscenis fermonibus, temulentis, & factis non referendis. *Sa.* Ita militi periclitanti citius in mentem venit Georgius aut Barbara, quàm Christus. Porrò, cùm nullus sit cultus divi gratior, quàm imitatio factorum, quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortitet

¹ *Id est*, de rebus quibus homines fidunt se adepturos beatitudinem.

² *Executioner.*

³ *Wax tapers.*

ter contemnimus. Et Antonium nobis egregiè faventem fore credimus, si illi porcos aliquot sacros alamus, sique ipsum cum suo porco, igni, & tintinnabulo ¹ pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, nè ille malè velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annumeramus rosariola ², & salutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coercitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatum injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. *La.* Itidem morbo periclitanti citius in mentem venit sanctus Rochus ³ aut Dionysius ⁴. quàm Christus unica salus hominum. Quin & hi qui Sacras *Lit*teras interpretantur è suggesto, quas nemo sine Spiritus afflatu vel intelligere rectè, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium ⁵, quàm ipsum Christum, aut Christi Spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur, qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant *laudabilem*. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basilius, Chrysothomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui Spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, & ex Christi & apostolorum doctrina, & sanctorum patrum exemplis desumptam, ausi sunt immutare. *Sa.* Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam gestasse tam laciniosam ⁶, magnoque emptam vestem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. *La.* Francisci germanus est, qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: vitam confer; nihil pugnantius. De plerisque loquor, non

A a

de

¹ Vidimus hunc divum, porcos, & ignem, at unde tintinnabulum, nisi quod eo porcos ad se vocasse divus supponitur?

² Sunt *chaplets made of five times or fifteen times ten grains, that they may reckon the easier their Ave Maria's*: quæ cum sic efficacissima, non debent recitari minus quàm decem, sæpius quinquaginta, &c.

³ Gallicus est novæ farinæ divus, non simpliciter insaniens, mortuus in carcere, in provincia *Languedoc*, anno 1327, dicitur miracula patrâsse, multos præsertim à peste in Italia sanâsse.

⁴ Is intelligitur qui primus vulgò censetur Parisiensem episcopus, quem omnes docti nunc fatentur non esse

Dionysium Areopagitam, de quo in Scripturis; de Parisiensi autem hoc episcopo fertur, quod capite amputato ambulârit, imò vel (ut additur à quibusdam) caput amputatum manibus portârit: non mirum ergo, si relicto Christo ad talem divum confugiat.

⁵ Mos adhuc obtinet apud pontificios, in concionibus suis, post finem exordii, ante thematis tractationem, dicere *Ave Maria*, &c. dicuntque eruditi, se sic implorare Spiritus Divini auxilium, per intercessionem Mariæ, quanquam in hoc tam vulgato *Ave Maria*, nè verbum quidem de imploratione auxilii Spiritus.

⁶ Sine dubio.

de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus coriaceâ zonâ cinctus, qui casu funem suum perdidit: aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi soleat; quæ futura est abominatio! quantum periculum, nè mulieres ad hoc spectacula abortiant! Et ex huiusmodi nugis quanta fraternæ charitatis ruptura? quàm acerba odia? quàm virulentæ obrectationes? Adversus hæc ¹ clamat Dominus in Evangelio, nec minus graviter Paulus apostolus; adversus eadem clamandum esset theologis & concionatoribus. *Sa.* Effet fanè; sed in his multi sunt, quibus expedit talem esse populum; imò tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quàm populus; aut si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quàm Jesu Christo ². Itaque sit, ut populus undique corruptus præposteris judiciis, ibi fidat, ubi præsens est periculum; ibi trepidet, ubi nihil est periculi; ibi conquiescat, unde progrediendum erat; eò proficiat, unde erat recedendum. Ab his malè structis si quid tentes convellere, clamant, excitari seditionem: quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus ³. Verum abrupta est querimonia, quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, nè novum suscitent proverbium, quod hæc curæ sint falsamentario & lanioni ⁴. *La.* Istis ego regeram vetus proverbium: *Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus* ⁵. Nuper cum ista differerem super cœnam, malis auspiciis aderat quidam pannosus, pediculofus, luridus, vietus, exsuccus, facie cadaverosâ; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, clauderat oculos: aiebant theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliaque permulta balbutiebat ⁶. *Sa.* Quid ibi tu? mutus? *La.* Ego illi precabar micam sobriæ mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. *Sa.* Juvaret & istam audire fabulam ordine. *La.* Audies, si die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam ⁷ crusto incoctam, contusam, adeoque teneram, ut possis vel exfugere. *Sa.* Polliceor, hac lege, si die Veneris apud nos prandear: efficiam

¹ Obrectationes scil. & odia, & non sic in habentes cingula, vel non, &c.

² Sic res habent adhuc.

³ At quare veritus es, tu vel ipse, Erasme, pharmacis idoneis & valentibus uti? ah si fecisses strenuè, melius forsan à longo tempore mundus Christianus haberet; *immedicabile vulnus ense recidendum, ne pars sincera trabatur.*

⁴ Respicere videtur ad proverbium notissimum & plus quam semel jam citatum, *Ne sutor ultra crepidas.*

⁵ Quidni? sic aliquando usu evenit, at mirarer, sic hîc evenisse, nisi scirem qui sub falsamentario, lanione, aut si mavis, olitore, lateat.

⁶ Hicce coloribus merentur pingi plurimi persecutores zelotypi.

⁷ Sabaudi *carne*.

efficiam ut intelligas falsamentarios non semper vesci putribus falsamentis.

F U N U S.

A R G U M E N T U M.

Colloquium hoc in duobus idiotis diversum mortis genus depingit, velut imagine vivâ ponens ob oculos dissimilem excessum eorum qui rebus fidunt commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in Domini misericordia. Obiter taxat in Georgio Balearico stultissimam divitum ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt. Iter ad mortem durius ipsa morte. Deus voluit mortem esse tam horribilem, ne vitam facile contemnamus. Medici non solent adesse morientibus. De monachorum ordinibus, quibus sui compendii causa, stultitia divitum abutuntur, cum ipsi potissimum debebant corrigere. Pompa Venetorum etiam in cerdonum funere. Cornelius vir vere pius, alio quidem, sed Christianiori, more, se ad mortem componit.

M A R C O L P H U S, P H Æ D R U S.

Ma. U Nde nobis Phædrus? num ex antro¹ Trophonii? *Pb.* Cur isthuc rogas? *Ma.* Quia præter morem tristis, horridus, squalidus, torvus; in summa, nihil minus quam quod diceris². *Pb.* Si, qui diutius versantur in officinis fabricorum ærariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos ægotantes, morientes, & sepultos, solito sum mœstior, præsertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? *Ma.* Quos mihi narras sepultos? *Pb.* Nosti Georgium Balearicum³? *Ma.* Nomine duntaxat, de facie non novi. *Pb.* Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius⁴, quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. *Ma.* Mihi nunquam contigit adesse morienti. *Pb.* Mihi sæpius quam vellem. *Ma.* Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? *Pb.* Iter ad mortem durius, quam ipsa mors. Quod si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quicquid est cruciabile, vel in ægotatione, vel in morte, longè tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad sensum mortis, cum jam animus distrahitur à corpore, arbitror aut nullum esse, aut perquam stupidum esse sensum, quod natura,

A 3 2.

¹ Quod in Lebada erat, dictum huic Trophonio architecto percelebri (si non ab eo constructum) ad quod ibatur ad oraculum consulendum, & ex quo nullus nisi mœstus & tristis redibat.

² Siquidem Phædrus bilarem sonat.

³ Nomen fictitium, quo militiæ deditus quisvis intelligitur, Georgius sic sonat Balearicus magis, Balearis enim insule sunt, Majorca, Minorca, & I-

vica, olim per prædones illuc transfugas ibique degentes celebratissimæ.

⁴ Fictitium aliud nomen, sed longè nobilius, nihil enim nobilius Corneliano nomine, ut jam vidimus, & Montius, Du Mont, idem est, ac qui rectâ viâ contendit ad cælos, qui sunt mons Dei, respicitur enim ad Psalm. xv. Quis habitabit in tabernaculo tuo, quis requiescit in tuo monte sancto? Resp. Hic Montius.

tura, priusquam huc veniatur, confopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. *Ma.* Nascimur absque sensu nostri. *Pb.* Sed non absque sensu matris. *Ma.* Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? *Pb.* Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quò charius haberet quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, nè passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim cum videamus & hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset, quod ægrè esset animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currebant homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit chariorem; præsertim cum medici non queant mederi semel vitâ defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi fors, ita non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lentâ morte contabescunt. Lethargici, quemadmodum & ab aspide percussi, somno confopiti, citra sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. *Ma.* Utrius mors visa est Christianior? *Pb.* Mihi quidem Georgii visa est honorificentior¹. *Ma.* Etiâne mors habet ambitionem suam²? *Pb.* Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit iudicare, ultra mors sit optabilior homini Christiano. *Ma.* Imò te rogo, nè graveris narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. *Pb.* Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, dissimulatâ³ vitæ desperatione, cœperunt mercedem poscere. *Ma.* Quot erant medici? *Pb.* Aliquando decem, interim duodecim, cum paucissimi, sex. *Ma.* Satis erat ad occidendum vel valentem⁴. *Pb.* Numeratâ pecuniâ, clam submonuerunt proximos, non procul abesse mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ salutem; nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blandè submonitus est & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mirâ torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indignè ferens, quod ab illis destitueretur. Illi responderunt, se medicos esse, non deos; quod artis erat, præstitisse: cæterum adversus fatalem necessitatem nullam valere medicinam. His actis, abeunt in proximum cubiculum. *Ma.* Quid? morantur etiam acceptâ mercede? *Pb.* Inter illos nihil convenerat de morbi

¹ Sanè, at quid ad salutem?

² Nimium sæpius.

³ Benè; quamdiu spes est, pecunia alacrius numeratur.

⁴ Sic loquimur adhuc, at non minus propterea, cum male habeo, ad eos recurram ipse, sicut & omnes mente sani.

morbi genere : alius aiebat hydropem, alius tympanitem, alius apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum : totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrimè disceptârunt de morbi genere ¹. *Ma.* O felicem interim ægrotum ! *Pb.* Eam litem ut tandem finirent, per uxorem postulârunt, ut finerent exanimati corporis anatomiam ² fieri : id esse honorificum, & solere vel honoris gratiâ fieri in magnatibus : deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritum ipsius cumulum accessurum : postremò pollicentur suo sumptu se commercaturos triginta missas, cessuras in commodum mortui ³. Id ægrè quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis, subduxit sese statio ⁴ medicorum. Negant enim fas esse, ut qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis interfint ⁵. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus Franciscanorum custos ⁶, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat Mendicantium ⁷. *Ma.* Tot vultures ad unum cadaver ⁸ ? *Pb.* Deinde vocatus est parochus, qui hominem inungeret ⁹, sacrumque symbolum corporis Dominici porrigeret. *Ma.* Religiosè. *Pb.* Verum ibi minimum absuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. *Ma.* Apud lectum ægroti ? *Pb.* Et quidem spectantè Christo ¹⁰. *Ma.* Quid excitavit tantos tumultus subito ? *Pb.* Parochus, ubi cognovit ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit se vel unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam impertiturum, ni suis auribus audisset ægroti confessionem : se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem : id non posse, si solus ignoraret arcana conscientiæ. *Ma.* Nonne visus est æquum dicere ? *Pb.* Non illis quidem. Nam strenuè reclamabant omnes, præsertim Bernardinus & Vincentius Dominicanus. *Ma.* Quid adferebant ? *Pb.* Magnis conviciis incessèbant parochum, subinde vocantes eum asinum, dignumque qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacræ theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus ¹¹, atque etiam doctoris titulo insigniendus ; tu vix legis Evangelium ; tantum abest, ut possis excu-

A 3

tere

1 Sic res habent adhuc.

2 Scil. ut dignoscerent causam morbi & mortis : digna hæc conclusio acceptæ mercedis.

3 Ut vitæ liberaretur, scil. ex purgatorio.

4 Quoniam sic vulgò stantes consilium habent medici.

5 Huic secundo articulo non avversantur nostrum plurimi, siquidem hinc amicolam funebro colligant.

6 *The guardian sabbat.*

7 Qui sunt Carmelitæ, Jacobini,

Cordeleriani, & Augustini, sed quos longè plures numero invenias, si ad ramos descendas ; sed hi quatuor ordines primi vocati sunt mopachi mendicantes.

8 Ad quid, quæso, convolent vultures ?

9 Daret extremam unctionem.

10 *Id est*, adstante eucharistia : ex usuâ apud pontificios loquendi modo.

11 Barbara vox (quod non latebat auctorem) intellectu facilis.

tere secreta conscientiae. Quod si libet esse curiosum, exquire, quid agat uxor¹ & manzares² tui domi, aliaque permulta, quae me pudet referre. *Ma.* Quid ille? mutus ad hæc? *Pb.* Mutus? Imò diceres cicadam³ alâ correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam è stipulis⁴ fabarum, Auctores & principes ordinum vestrorum, Dominicus & Franciscus, ubi didicerunt philosophiam Aristotelicam, aut argumenta Thomæ, aut speculationes Scoti⁵? aut ubi donati sunt titulo baccalaureorum? Irrepistis in mundum adhuc credulum, sed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii; nidulabimini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri, qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestrae operæ: nunc nusquam adestis, nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihil valent, nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur, me pastorem incolumi. Non sum baccalaureus, nec sanctus Martinus erat⁶; & tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinæ, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum esse tam stupidum, ut ubicunque viderit vestem Dominici aut Francisci, putet adeste illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jamquam nihilo sint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus & lippis & tomoribus⁷ notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minimè reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu motâ signum dedisset, se velle quidpiam dicere⁸. Ægrè impetratum est, ut rixa tantisper consilesceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro strepitu notarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenatophio, pro sepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum; neque committam ut ulla in parte de me queri possis. *Ma.* Num parochus recusavit tam æquam conditionem? *Pb.* Non; tantum obinurmuravit⁹ nonnihil de confessione, quam ægroto remisit. Quid opus est, inquit,

¹ Concubinam intelligit.

² Jurisprudentiæ vox est; quæ intelliguntur ex incesto nati; respicit ad morem nimis frequentem apud pontificios: quod parochi nempe neptem domi frequenter alant.

³ Siquidem animalculum alâ correptum acriorem & crebriorem sonum emittit.

⁴ Ut magis irrideat, siquidem nihil minus aptum ad bene nectendum, quam fabarum stipulæ.

⁵ Hæc omnia vidimus.

⁶ Supple baccalaureus; credo equidem, & nihil mirum.

⁷ Vidisti proverbium, Hæc & sanctoribus notum.

⁸ Factum bene: ubi enim honos & luctum periclitantur, tales facillè non facient finem.

⁹ Bene observatum, sic faciunt enim plerumque, qui plusquam merentur obsequi.

quit, iisdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctius condidisset suum testamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti pessimè habebat monachos, indignè ferentes eam prædæ partem decidi parocho¹. Et tamen intercessi, fecique ut lis sopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini², & numeratâ summâ³ discessit. *Ma.* Sequuta est igitur eam tempestatem tranquillitas? *Pb.* Imò tempestatem hanc sævior tempestatem protinus excepit. *Ma.* Obsecro quid causæ? *Pb.* Audies. Confluxerant in ædes quatuor ordines Mendicantium: his adjunxit sese quintus, Cruciferorum. Adversus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti sunt: rogabant ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent esse plures Mendicantium ordines, quàm sint Evangelistæ⁴? Eadem, inquit, operâ, adducite huc mendicos omnes e pontibus ac triviis. *Ma.* Quid ad hæc Cruciferi? *Pb.* Vicissim rogabant quomodo tum incessisset plaustrum ecclesiæ, cum nullus esset ordo Mendicantium; deinde cum unus esset, postea tres? Nam Evangelistarum, inquit, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus, quàm cum alea, quæ undique quatuor ostendit angulos. Augustinenses quis allegit in ordinem Mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Augustinus, aut quando Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; sed soli⁵, quatuor exercituum⁶ impressionem non ferentes, cesserunt, dira tantum minitantes. *Ma.* Hic saltem effulsit tranquillitas. *Pb.* Imò syncretismus ille in quintum ordinem versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant, nec Augustinenses, nec Carmelitas esse germanè mendicos, sed nothos ac supposititios⁷. Hæc rixa sic intrudit, ut planè vereretur, ne veniretur ad manus. *Ma.* Hæccine ferebat ægrotus? *Pb.* Non hæc acta sunt apud lætū; sed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant; neque enim mussabant, sed plenis tibiis⁸

A a 4

res

1 *Id est, in parochi commodum.*

2 *The Sacrament.*

3 *Having received his dues.*

4 Optima ratio, utque res melius quadret, numerus est realiter plusquam duplo major, quàm Evangelistarum, nam præter quatuor jam prædictos ordines; quid sunt, quæso, Capucini, Recollecti, Minimi, & hi nunc Cruciferi, itemque multi alii minus nobis noti?

5 Cruciferi nempe.

6 Quatuor ordinum mendicantium, scilicet quos priores memoravimus, & qui supra alios ramos honorem

mendicitatis sibi arrogant.

7 Quod hi germanè mendici, seu pauperes, non mereantur dici, ad alios comparati, nesciam, at scio benè omnes omnino esse vere nothos pauperes.

8 Tibia est propriè quædam cava & longa res, & est sæpe propter analogiam a flute, hinc significat *the throat-pipe*: jam autem, quandoquidem quo magis, a flute, vel *our throat-pipe*, aëre vel halitu repletæ sunt, eo altiore reddunt sonum, *plenis tibiis res agebatur*, significat, *they were bawling*.

res agebatur: & scis, alioqui in ægrotis aurium sensum esse acutiorem. *Ma.* Quis tandem exitus belli? *Pb.* Ægrotus per uxorem denuncia- vit ut filerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque roga- vit, ut tum quidem temporis Augustinenses & Carmelitæ discederent; hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum hic daretur remanentibus. In funere verò iussit omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut æqua pe- cuniæ portio divideretur singulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, nè quid turbæ posset oriri. *Ma.* Virum œconomicum mihi narraſ, qui vel moriens nõrit tot rerum undas¹ componere. *Pb.* Phy! multis annis gesserat militiæ ducem. Ibi quotidianum est hu- jusmodi tumultus suboriri inter cohortes. *Ma.* Erat igitur re splen- dida? *Pb.* Admodum. *Ma.* Sed malè parta, ut sit, rapinis, fa- crilegiis, extortionibus. *Pb.* Ita quidem vulgò faciunt duces; nec aſim dejerare, hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen satis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate, quàm vio- lentiã. *Ma.* Quí sic? *Pb.* Callebat arithmetica². *Ma.* Quid tum postea? *Pb.* Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cum vix essent septem millia. Deinde multis militi- bus nihil numerabat. *Ma.* Næ tu mihi magnificam narraſ arithme- ticam. *Pb.* Deinde bellum arte ducebat, solitus simul & ab hostium, & amicorum vicis & oppidis pecuniam stipulari menstruam; ab hosti- bus, ne paterentur hostilia; ab amicis, ut illis liceret cum hoste pa- cifci. *Ma.* Agnosco morem vulgatum⁴ militum. Sed absolve nar- rationem. *Pb.* Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot sui or- dinis sodalibus remanserunt apud ægrotum; ad reliquos missus est com- meatus. *Ma.* Satin' inter eos conveniebat, qui remanserunt in præ- sidio? *Pb.* Non usquequaque. Grunniebant nescio quid de præro- gativis⁵ diplomatum: sed nè non perageretur fabula, dissimulatum est. Hic jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipula- tiones accitis testibus, de ijs, quæ inter ipsos ante transfegerant. *Ma.* Isthac audire gestio. *Pb.* Dicam summatim: nam perlonga est fa- bula. Superest uxor annos nata duodequadraginta, mulier sanè pro- ba cordataque; filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter de- cimumquintum; filia totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret mo-
nacha,

¹ Motus; siquidem undæ fere sem- per in motu sunt.

² Had be a good estate?

³ Videbis quam mox intelligat: e- am apprimè nõrunt nunc vel minimi cohortium nostrarum præfecti.

⁴ Res sic habet adhuc; fluxius est Florianus, qui labitur & labetur in

omne volubilis ævum.

⁵ Quas pontifices Romani unicui- que ordini diplomatibus suis dederunt, earum enim quivis ordo, cum alii sese comparat, est maximè zelotypus, sed quæstus & honor præsens creat de his nunc silentiam.

nacha, fumeret pallium Beghinæ¹, id est, medium genus inter monachas & laicas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. *Ma.* *Vulpes anus non capitur laqueo*². *Pb.* Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione pontificis factus ante legitimam ætatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in templo Vaticano pro anima patris; & sacros gradus in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret³. *Ma.* Suscepit hæc libenter? *Pb.* Nè dicam dolo, ut asini solent sarcinas impositas⁴. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senensi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in quinque Mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum est; sed ætas uxoris, filiique majoris, nec minus, nec blanditiis cessit. *Ma.* Exhæredandi genus. *Pb.* Univerfa hæreditas sic erat divisa, ut detractis de solido⁵ impendiis funeralibus, uncia⁶ cederet uxori, cujus dimidiâ victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret addictura; unde si mutato consilio recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, & quod satis esset emendo diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui si mutatâ sententiâ recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos & Dominicanos. Et id nè fiat, vereor; adeo videbatur adolescens à sacris abhorrere. Duæ uncia cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem: binæ item monasteriis, quæ excepissent puellas; sed hac lege, ut si illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium uncia Carthusianis, pro communione⁷ bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & semis, quæ supererat, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinus & Vincentius. *Ma.* Debebas jureconsultorum more dicere, quos vel quas. *Pb.* His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento: Georgi Balearice, vivus & sanæ mentis approbas hoc testamentum,

1 Mox subjungitur quæ sint, plurimas videre est in Flandria, Picardia, Lotharingia: operibus manuum vivunt, nomen est à capitis ornatu, qui Gallicè vocatur *Beguin*.

2 Proverbium est notissimum & facillimum, *There is no catching old birds with chaff*.

3 Vidimus templa hæc, opinionem de purgatorio, itemque hæc & similia pietatis superstitionis specimina.

4 In vitus ergo; alluditur ad Horatii

versus, Sat. i. 9, 20. *Demitto auriculas ut iniquæ mentis asellus, cum gravius dorso subit onus.*

5 Tota hæreditate.

6 Duodecimæ pars hæreditatis.

7 Benè, quomoda enim non salva-bitur, qui, præter communionem bonorum operum omnium omnino Mendicantium ordinum, emerit sibi quocumque communionem bonorum operum ordinis tam severi, qualis est ordo Carthusianorum?

tum, quod dudum ex animi tui sententia condidisti? *Approbo.* Et hæc est tua suprema & immutabilis voluntas? *Est.* Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, instituis ultimæ tuæ voluntatis executores? *Institua.* Jussus est denuo subscribere. *Ma.* Qui potuit moriens? *Ph.* Bernardinus rexit ægroti manum, *Ma.* Quid subscripsit? *Ph.* *Sanctum Franciscum & sanctum Dominicum iratos habeat*¹, qui tentârît hinc aliquid immutare. *Ma.* At non metuebant actionem testamenti inofficiosi²? *Ph.* Ista actio non habet locum in his quæ Deo dicantur³; neque quisquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis, uxor & liberi, datis dextris ægroti, jurant se servaturos quod recepissent. Post hæc cœptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem hæc vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque⁴ voluminum Moïsi, & angelorum in novem⁵ choros digestorum. Suam quisque ordo crucem præferret, canerentque funebres nannias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) daduchi pullati, & honoris gratiâ ploratores duodecim (hic est numerus ordini apostolico facer) comitarentur: à feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic ad genua alligatâ cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia⁶. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in tumbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet. Pari⁷ sculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeæ sua crista (crista erat oronotata collum) nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, tria capita apri silvestris aurea in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus, ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcariâ: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulchri titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina

1 Quis audebit postea vel minimum punctum tali testamento immutare? quid tremendum, æque ac ira Francisci vel Domipici?

2 *Id est,* Pugnantis cum officio, & justitia legitimis hæredibus debite, talia enim testamenta nulla ex se censenda sunt.

3 Isthuc allegatur vulgò, veluti si Deo datum censendum esset quod datur monasteriis, et non minus propterea ironice intelligitur ab auctore.

4 Tantum enim sunt numero, ut omnibus notum, Genesis, &c.

5 Novem enim ordines eorum fa-

ciunt pontificii, qui innumera naturæ suæ ignotissima perfecte norunt, & sic absolute definiunt, suntque Seraphini, Cherubini, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli, & tandem simpliciter Angeli: quod ad me attinet; nihil in illis video, nisi nominis differentiam, occultiores quæso mihi aliquid aliud amplius detegant.

6 Georgii coat of arms, ut planè infra videbis.

7 *The finest*; Parus enim insula olim propter marmor pulcherrimum celebratissima.

stina mandavit parochō, honorificè sepelienda in sacello quod est Virgini matri sacrum. *Ma.* Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiæ vel cerdoni cuiquam plus haberetur honoris¹ minimo impendio. Feretrum elegans dat fodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti monachorum, tunicis pallisve vestiti. *Pb.* Vidimus & nos, risimusque illas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullores & coriarii superne, inferneque cerdones, & medio monachi; chimæras² esse diceres: nec hinc alia res erāt, si vidisses. Cautum est & illud Georgio, ut Franciscanus & Dominicanus inter sese forte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: post hos cæteri quoque fortirentur, nè quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent insuam, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. *Ma.* Non acies tantum, sed & pompas ille callebat ordinare. *Pb.* Cautum est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur, honoris gratiā. Dum hæc aliæ tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima, supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. *Ma.* Nondum finis? *Pb.* Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur³ omnia illius bona. *Ma.* Rapto parta? *Pb.* Certè jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus jureconsultus uxoris frater, is in diplomate notavit locum secus positum, quam oportuit, & iniecit suspicionem falsi. *Ma.* Haudquaquam in tempore: dissimulandum erat, etiam si quid inesset erroris, & nihilo pejus habuisset ægrotus⁴. *Pb.* Assentior. Et ægrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendique, si quid in diplomatibus vel erratum esset, vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua suppono animam, ut tua petat cælos, mea dedatur orco. *Ma.* Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore: Quid, si Vincentii anima vel

absque

1 Quoad comitantium numerum scilicet quod verum, ut videbis mox.

2 Non incongruè dictum diceres, si vidisses illas tam varias, tamque à vulgari cultu abhorrentes, vestium harum monachalium formas omnes.

3 *Id est*, declarabantur bene parta; hujus rei horres forsitan, lector, & ego non minus quam tu. Papæ jus habebit faciendi, ut quæ injustè parta sint, justè fiant parta? at quomodo, si non justè fiant Georgii, jus habebit

Georgius ea monachis tradendi? hæc questionem obviā ite benigni pontificis diploma; ridet, video bene, Erasmus noster, eos, qui sic propter suam commoda nigrum in candida vertunt, at nos execramur.

4 Credam æque facile ac tu, Marcolphe; siquidem (ut sic nobis indicas) omnia hæc diplomata, sive vera, sive falsa, sunt omnimodè inutilia.

5 Impudentia monachum dictum dignum.

absque permutatione debebatur inferis¹? *Pb.* Quod gestum est, narro. Hoc certè perfecit Vincentius: ægrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur societas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthusiensem. *Ma.* Ego metuerem, nè deprimerer ad inferos, si tantum sarcinæ bajulandum esset. *Pb.* De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam subvolaturam, quàm plumæ avem. *Ma.* Mala igitur opera sua quibus legant? *Pb.* Militibus Germaniæ conductitiis². *Ma.* Quo jure? *Pb.* Jure Evangelico: *Habenti dabitur*³. Simulque recitatus est numerus missarum & psalteriorum, quæ defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post hæc iterata est confessio, dataque benedictio. *Ma.* Ita efflavit animam⁴? *Pb.* Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret. *Ma.* Quid nunc futurum est? *Pb.* Eam consperferunt cinere, sed rarò; ibi deponere corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis & aquâ lustrali. Cuculla supposita est capiti; nam tum indui non poterat: una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. *Ma.* Nova mortis species. *Pb.* Atqui confirmant⁵, dæmonij nullum esse, jus in eos qui sic moriuntur. Sic aiunt præter alios mortuum S. Martinum⁶ & Franciscum. *Ma.* Sed huic morti illorum vita responderat. Obsecro quid tum postea? *Pb.* Porrecta est ægroti crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus: Soleo in bellis tutus esse meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hosti meo: & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hastâ valui in bellis: nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. *Ma.* Satis militariter. *Pb.* Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque cœpit animam agere⁷. Bernardinus à dextris imminebat morienti; Vincentius à sinistris, uterque pulchrè vocalis⁸. Alter ostendebat imaginem sancti Francisci, alter Dominiçi. Cæteri sparsi per cubiculum demurmurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat⁹ aurem dextram, Vincentius sinistram. *Ma.* Quid occlamabant? *Pb.* Hujusmodi fermè Bernardinus:

1 Hæc omnia optime; proindeque timeo, ne ambas animas rejiciat justus Deus; Georgii, propter scelera & vapinas, Vincentii, propter impudentiam & amorem lucri.

2 Rides forsân, lector, in hanc cogitationem incidisse Erasmmum, de legendis scilicet & transferendis in alios suis malis operibus, at serio, non video quare mala opera non possint & legari, & transferri, si bona legentur & transferantur.

3 Lucæ viii. 18. at ironice citatum intelligatur.

4 He died.

5 Affirmant.

6 Qui fuit Turonensis episcopus, mortuus anno 396, proindeque falsissimum quod hic supponitur, quosdam de eo dicere, quod non fugiebat Erasmmum, at cur non ridebit?

7 To be in the agonies of death.

8 Very loud.

9 Bawled at.

nardinus: Georgi Balearice, si nunc quoque probas ea quæ sunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: *flexit*. Vincentius contra: Ne quid trepides, Georgi; habes Franciscum & Dominicum propugnatores. Esto securus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tuo oppignoratam, si quid esset periculi; hæc si sentis & probas, flecte caput in lævum: *flexit*. Rursus simili clamore, Si hæc sentis, inquit, preme manum meam: *tum manum pressit*. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ sunt horæ ferme tres. Cùm jam inciperet oscitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit absolutiorem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflâset animam. Hæc sub noctis medium: mane peracta anatomia. *Ma*. Quid mali repertum est in corpore? *Pb*. Rectè mones; nam exciderat¹. Fragmentum plumbi² inhærebat diaphragmati. *Ma*. Unde id? *Pb*. Uxor narrabat illum quondam ictum sphærolâ bombardicâ³. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam resedisse in corpore. Mox corpus lacerum utcumque convestitum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est eâ pompâ, quâ decretum erat. *Ma*. Nunquam audiui mortem operosiorum, nec funus ambitiosius. Verum istam opinor fabulam nolis evulgari. *Pb*. Quam ob rem? *Ma*. Nè quid irritentur crabrones⁴. *Pb*. Nihil est periculi⁵. Etenim si pia sunt quæ narro, etiam ipsorum interest hæc scire populum: si minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, qui hæc prodiderim, quo pudore correcti quidam desinant similia facere; deinde simplices caveant, nè in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati verèque pii⁶, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate, totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. *Ma*. Rectè tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. *Pb*. Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem anniversariam, quæ statis temporibus singulis annis recurreret. Ea tum, sive quia gravabat ætas (nam annum excesserat sexagesimum) sive aliis de causis, solito magis urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quatrduo priùs, quàm moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, confessus est suo parochio, audivit publicam concionem & sacrum: à sacro, reverenter accepto pignore corporis Dominiçi, domum se recepit. *Ma*. Non usus est medicis? *Pb*. Un-

cum

1 Ex animo scil. *I had forgotten*.

2 Of a leaden bullet.

3 With a musket shot.

4 Ex Plauto locutiõ; crabrones autem sunt insectorum genus, quod acrius pungit, si irritetur, Angl. *hornets*, per eos intelligas monachos, Erasmo no-

stro plus satis invisus.

5 Nimis forsan, auctorque expertus erat satis; dulcique quæ sequuntur verba parum proficere.

6 Quidni? *Sed apparent tui vultus in gurgite vasto*.

cum duntaxat consuluit, sed non minus bonum virum, quàm bonum medicum: ei Jacobo Castrutio nomen est. *Ma.* Novi. Nihil illo sincerius. *Pb.* Is respondit, suam quidem operam amico non futuram, sed sibi videri plus esse præfidii in Deo, quàm in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quàm si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quicquid decidi ¹ poterat uxoris & liberorum necessitati, impertiebatur in egenos, non istos ambitiosè mendicos, & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industria laborandi ² cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerferet potius, quàm tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius, si posset, quàm gravaret officii, nec se sui dissimilem esse velle in morte. Ne decubuit quidem nisi postremum diem, & noctis partem, quâ reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitentur, aut sedebat in cathedra; raro componebat se lectulo ³, sed vestitus & erecto capite. Hoc tempore, aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è Libris Sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos charitatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuam amorem & concordiam, atque studium veræ pietatis; sollicitoque de morte ipsius amantissimè consolabatur. Identidem admonebat suos, nè quid æris alieni præteriretur indissolubilem. *Ma.* Non condiderat testamentum? *Pb.* Jam pridem fanus ac valens id curarat. Negabat enim esse testamenta, quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. *Ma.* Nihil legarat monasteriis aut egenis? *Pb.* Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas: nunc ut earum possessionem aliis trado, ita trado & dispensationem. Et confido meos sanctiùs dispensaturos, quàm ipse feci. *Ma.* Non accersebat ad sese pios ⁴ homines, quemadmodum fecit Georgius? *Pb.* Ne unum quidem: præter familiam & duos intimè amicos nullus aderat. *Ma.* Demiror quid senserit. *Pb.* Negabat se morientem pluribus molestum esse velle, quàm fuisset nascens. *Ma.* Expecto finem istius fabulæ. *Pb.* Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit ⁵, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus impertiit extremam unctionem, ac rursus porrexit corpus Domini, sed citra confessionem.

¹ *Could be spared.*

² Hi non sunt nothi pauperes; hi sunt verè pauperes Christi, hi toto cælo à mendicantibus monachis distant, his dandum sicut Christo, & propter Christum.

³ *Went into the naked bed.*

⁴ Monachos intelligit, qui vocantur pii, & quibus ironice titulum hunc dat.

⁵ *Kept his bed.*

tionem. Negabat enim quicquam scrupuli refedisse in animo. Ibi parochus agere cœpit de sepultura, quâ pompâ, quove loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo sepelires infimæ fortis Christianum: nec meâ refert, ubi seponas hoc corpusculum, æquè inveniendum in extremo die, ubicunque cœdideris. Pompam funeris nihil moror ¹. Mox injecta mentio de sonitu campanarum, de tricenariis ², & anniversariis ³, de diplomate, de communionem meritorum emenda. Tum ille; Mi pastor, nihilo pejus habebō, etiãsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus fatis erit. Aut si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitrari. Nec est animus ⁴, cujusquam vel preces commercari, vel maritis quemquam suis spoliare. Satis meritorum exuberat Christo: & confido totius ecclesiæ preces ac merita mihi si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi, tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipse suo sacrosancto sanguine scripsit & obsignavit, quo nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in iudicium veniat cum servo, certus quod *in conspectu ejus non justificabitur omnis* ⁵ *vivens*. Ergo ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magnâ spe salutis conceptâ, gaudens & alacer, jubet sibi quædam recitari è Sacris Voluminibus, quæ confirmant spem resurrectionis & præmiâ immortalitatis: velut illud ex Esaia ⁶ de morte Ezechia dilata, una cum cantico; deinde cap. xv. epistolæ Pauli ad Corinth. prioris; de morte Lazari ex Joanne ⁷; sed præcipuè historiam Christi passi ex Evangeliiis. Quam hic animo devorabat singula, ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quædam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quasdam breves ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormisset, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecimum, usque ad historię finem: hîc dixisses hominem planè transfigurari, affarique novo spiritu. Jam dies vergebat ad vesperam; accersit uxorem ac liberos; ibi erecto quantum licuit corpusculo, sic affatus est suos: Charissima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc separat, sed

1. *I regard not.*

2. Missis scil. quæ per mensem triginta celebrantur, immediate post sepulturam, una unoquoque die; res est valde in usu apud pontificios, eos scil. quibus non desunt facultates.

3. Quæ missæ sunt rursus, & semel celebrantur in anno, die quo mortu-

us est homo.

4. *Nor is it my mind.*

5. Psalm. cxliii. 2. sic habetur præmise in textu, hîcque & ibi non operis est nullus.

6. Cap. xxxviii.

7. Cap. xi.

sed corporibus duntaxat, idque ad breve tempus; curam, charitatem, pietatem, quam antehac partiri soles in me & dulcissima pignora ¹, totam in istos transfer. Ne putâris te ullis modis posse magis demereri vel Deum, vel me, quam si istos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas, & instituas, ut Christo digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te translata existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit, cur videantur orphani. Quod si repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam ². Hic Cornelius: Soror in Christo mihi charissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud, ac robur spiritûs, ne desis dono cœlesti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin aliò vocabit carnis infirmitas, scito, quod mors mea te liberat à jure conjugii, sed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permisit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, nè cui voto te obstringas. Serva te liberam Deo & liberis nostris; quos sic institues ad omnem pietatem, ut caveas, nè se cuiquam addicant instituto, donec per ætatem & rerum usum constiterit, ad quod vitæ genus sint idonei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, facto signo crucis, precatus est bonam mentem, & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes qui aderant, *Sub crastinam, inquit, auroram, Dominus, qui diluculo ³ revixit, pro sua misericordia dignabitur hanc animulum ex hujus corpusculi sepulchro, eque hujus mortalitatis tenebris, evocare in lucem suam cœlestem. Nolo teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque vicissim dormiant: mihi satis est unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem.* Transactâ nocte sub horam quartam, cunctis præsentibus, jussit recitari psalmum totum, quem ⁴ Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, jussit exhiberi cereum, & crucem; & cereum accipiens, dixit, *Dominus illuminatio mea & salus mea; quem timebo? Crucem exosculatus dixit: Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Mox manus super pectus in suppli-

¹ Quæ sunt nati, ut alibi vidimus.

² Nulla fere unquam aliter fecit.

³ Summo mane; ut patet ex Evangeliiis.

⁴ Duo Psalmi sunt quorum partem recitavit Dominus in cruce, vigesimus secundus nempe, & tricesimus

unus; prior intelligitur, at cum improprie loquatur, vel supponat Christum hunc Psalmum recitasse totum, unde hausit? Pontificiorum est traditio, qui plurima (ut jam observavimus) aliis incomperta bene narrant.

supplicantis gestum compofuit, & oculis in cœlum erectis dixit. *Domine Jefu, accipe spiritum meum* ¹. Et protinus claufit oculos veluti dormiturus, fimulque levi flatu emifit spiritum: dixiffes illum obdor- miffe, non exspiraffe. *Ma.* Nunquam audivi mortem minus opero- fam. *Ph.* Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. For- tafse non æquè dijudico, uter decefferit Christianius: tu, qui integer es, rectius difpicias. *Ma.* Ita faciam, fed per otium ².

ECHO.

ARGUMENTUM.

Confabulatio inter juvenem & Echo de ratione ftu-iorum, ac optimo vitæ genere de- ligendo. Echo facetiffimè juvenis interrogatiunculis refponder.

JUVENIS, ECHO.

Ju. **C**Upio paucis te confulere, fi vacat. *Ec.* Vacat. *Ju.* Et fi venio tibi gratus juvenis. *Ec.* Venis. *Ju.* Sed potefne mihi & de futuris dicere verum, Echo? *Ec.* ³ΕΧΩ. *Ju.* Et Græcè nôfti? quid iftud novi? *Ec.* Novi. *Ju.* Qualia tibi videntur Mufarum ftudia? *Ec.* ⁴Δῖα. *Ju.* Cenfes igitur térendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? *Ec.* Teras. *Ju.* Quam igitur mentem habent ifti, qui hæc ftudia linguis traducunt fuis? *Ec.* Suis ⁵. *Ju.* Sed utinam harum cultores fimiliter effent & pietatis ftudiofi! *Ec.* O fi ⁶! *Ju.* Nunc quorundam improbitas omnes reddit invifos. *Ec.* ⁷Ισως. *Ju.* Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. *Ec.* ⁸Ουδὲν. *Ju.* Atqui vulgo videntur non infimi. *Ec.* Fimi ⁹. *Ju.* Quid facere cenfes eos, qui terunt ætatem in fo- phifitico doctrinæ genere? *Ec.* Nere. *Ju.* Fortaffis telas aranearum.

B b

Ec.

1 Primario verba habentur Pfalmo jam memorato xxxi. at his claufit primus vitam Dominus noster benedictus, & deinde Stephanus ejus protomartyr.

2 Dicitur hoc ironicè, vel animi gratiâ, res enim non requirit otium ut determinetur, nec aliter quidam cenfebatur auctor noster, noverat enim bene, quid difsent æra lupinis. Si quis noftrùm tamen ægre ferat, quòd in Cornelli morte adhibetur fignum crucis, crux ipfa, & cereum; obfer- vet, quæfo, hæc hîc adhiberi, fine fuperftitione, & ut innocuus in fe mos fervaretur, fine quo tunc fi quis moreretur, impiè mortuus à vulgo judicabatur; nihilque magis hanc noftram affertionem probat, quàm notiffima locutio quæ apud monachos ob-

tinuit, cùm rumor quamvis falvus ad eos pervenit, de Erafmi noftri morte, Mortuus eft, dicebant illi cucullati, tandem Erasmus, *Sine crux, fine lux, fine Deus*, quafi qui fine cruce & ce- reo moreretur, fine Deo quoque mori cenferi debuiffet; at verè mortuus eft tandem vir ille magnus, *sine crux, sine lux*, (quod evincit eum talia parvi feciffe) at confido, non *sine Deus*, ut monachalibus idiomatibus utar.

3 Habeo, i. e. ergo, poffum.

4 Divina, pulcherrima.

5 Porci.

6 Supple *effent*.

7 Vere.

8 Ab aftinis. Sis fit fcil.

9 Id eft, *They are no more to be va- lued than dung.*

Ec. Harum. *Ju.* At Penelopes telas ¹ texunt ac rētexunt. *Ec.* Texunt. *Ju.* Cui suades ut me dem vitæ instituto? *Ec.* Tuto. *Ju.* Erit auspiciatum, si uxorem duxero? *Ec.* Serò. *Ju.* Quid, si mihi veniat nſu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, partumque frugiferas? *Ec.* Feras. *Ju.* Atqui cum talibus morte durior est vita. *Ec.* Vita ². *Ju.* Siccine in rebus humanis dominari Fortunam? *Ec.* Unam ³. *Ju.* Magis fortasse expedit, ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. *Ec.* Ligat ⁴. *Ju.* Quid superest remedii, ubi quem adstrinxerit jam nodus insolubilis? *Ec.* Bilis ⁵. *Ju.* Attamen miserum est homines vivere solos. *Ec.* Ὀλωσ ⁶. *Ju.* Cujusmodi censes horum temporum plerisque monachos? *Ec.* Ἀχ ⁷. *Ju.* Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos? *Ec.* Δέ ⁸. *Ju.* Quid captant plerique, qui ambiunt sacerdotium? *Ec.* Otium. *Ju.* Præterea nihil habet sacerdos? *Ec.* Κέρος ⁹. *Ju.* Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt episcopi? *Ec.* Κόπος ¹⁰. *Ju.* At nulli magis vivunt in otio. *Ec.* Scio. *Ju.* Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus? *Ec.* Ὀνός ¹¹. *Ju.* Ergo res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo qualem oportet præbeat? *Ec.* Beat. *Ju.* Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchicâ dignitate? *Ec.* Ate ¹². *Ju.* At non paucos video, qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. *Ec.* Λάτρι ¹³. *Ju.* At interim dum incedunt holosericati ¹⁴, vulgo videntur homines magnifici. *Ec.* Fici ¹⁵. *Ju.* Foris igitur aureos, intus ficulneos homines dicis, si quis inspicat cominus? *Ec.* Minus ¹⁶. *Ju.* Nihil igitur præclari sunt, quos pro diis veneramus byssinos ¹⁷? *Ec.* Σίρι ¹⁸. *Ju.* Nec militare genus magno æstimabis fortasse. *Ec.* Assè ¹⁹. *Ju.* Magnum quiddam pollicentur qui è sideribus & futura prædicunt astrologi. *Ec.* Λόγος ²⁰. *Ju.* At strenuè laborant Grammatici. *Ec.* Εἰκῆ ²¹. *Ju.* Non

1. *Id est*, nihil faciunt, siquidem Penelope prociſ promittebat se electuram unum ex his, cum peracta foret tela; at quod texerat die, nocte re-
texerat.

2. *Avoid it*; si possis scil.

3. *Id est*, sola dominatur.

4. *Seipſum* scil.

5. At isthuc non est remedium, pe-
jorem potius rem facit.

6. Omnino.

7. Pestem.

8. Timor.

9. Lucrum.

10. Labores; scil. si velint officio
fungi.

11. Mens; hoc congruentius, quod

vſc aliquando audit veluti dea apud
Græcos poetas.

12. Invidia, Discordia, Bellum.

13. Stupidi; & supple sunt.

14. Vox non reperitur in dictiona-
rio, i. e. ergo, induti veste totâ ex se-
rico.

15. Supple, faciendi sunt.

16. Subauditur, quam ficulneos.

17. Byssinis indutos.

18. Noxa; supple sunt; alluditur ad
tritum, beroum filii noxæ.

19. *Id est*, minimi; quoniam at mi-
nima fere est numeralis moneta.

20. Fabulæ, supple, sunt quæ præ-
dicunt.

21. In vanum.

Non placent, opinor, leguleii homines semper famelici¹. *Ec. Aύουσι². Ju. Qualis ero, si fiam opifex? Ec. Fax³. Ju. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali⁴. Ju. Fuerone beatus, si perseveravero in bonis literis? Ec. Eris. Ju. Sed quæ res dabit, ut adsit pietas? Ec. Ætas⁵. Ju. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. Ove⁶. Ju. Unde tibi subit me asinum dicere? Ec. E re. Ju. Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum, ut alios relinquam. Ec. Inquam. Ju. Non placet igitur is, qui se per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? Ec. Aύυς⁷. Ju. Quid superest natu grandibus, quorum ætas ad hæc discenda non est tempestiva? Ec. Stiva. Ju. Facundior esses, opinor, si longius abessem. Ec. Essem. Ju. Non me delectant sermones dissyllabi. Ec. Abi. Ju. Cœpi prior; video non posse vitari, quin posterior desinas. Ec. Sinas. Ju. Jam igitur tibi videor satis instructus ad ea probè gerenda, quæ sunt in vita? Ec. Ita. Ju. Proinde si me volēs abire, dicito. Ec. Ito.*

Π Ο Λ Υ Δ Α Ι Τ Ι Α⁸,

DISPAR CONVIVIUM.

ARGUMENTUM.

Πολυδαΐα, seu Dispar Convivium, civilitatem demonstrat in excipiendis hospitiibus, quomodo adornetur convivium, ut nemini displiceat convivarum, licet variis palatis, moribus, ingeniis. Quo quisque sedeat loco multum conducit ad hilaritatem; viliores cibi in primis ferculis, lautiores in ultimis. Potus non dandus nisi petentibus. Hilaritas ex variis fabulis & rebus, quibus delectantur singuli, conciliatur. Senes, matronæ, nautæ, mercatores, &c. de sua arte & gestis audire gaudent. Lugubria cavenda, quæ merorem concilient. Cavenda temulentia, quæ pugnæ, rixas, & jurgia producit. Methodus divertendi sermones inter irascentes, &c. Ne cui suus refricetur dolor: ne crebrius salutentur; alternatim singuli. De ciborum aut pretio aut arte nulla fit mentio. Excusandus modice tennis apparatus.

S P U D Æ U S , A P I T I U S .

Sp. **H**Eus, heus, Apiti. *Ap. Non audio. Sp. Heus, inquam, Apiti. Ap. Quis hic est tam molestus interpellator? Sp. Est feriarum rei quiddam, quod te volo¹⁰. Ap. At ego ad rem seriam propero.*

B b 2

¹ Sic, non quod fame periclitentur, sed quod hominum substantiam, veluti si fame agerentur, devorent.

² Lupi; supple sunt.

³ Non, si supra vulgum artem caleas.

⁴ Infinitivum est passivum verbi *alo*, i. e. ergo, faciunt ut homo his alatur.

⁵ Non semper.

⁶ Afine; perge & videbis quare sic loquatur, uno verbo non æque mira-

batur Erasmus Ciceronem, ut quidam sui temporis; hinc invexit in quosdam, quos vocabat Ciceronianos, qui nolebant nisi ex Cicerone scribere & loqui.

⁷ Amens; subauditur est.

⁸ Vocem explicat auctor ipse, per *Convivium Dispar*, i. e. convivium ubi sunt diversæ speciei convivatores.

⁹ Probus & bonus, *good and kind*. Apitium vidisti.

¹⁰ Supple *audire*.

Propero. *Sp.* Quonam? *Ap.* Ad cœnam. *Sp.* Hac ipsa de re tecum volebam agere¹. *Ap.* Non vacat nunc astoribus² operam dare, ne actum³ agam. *Sp.* Nihil feceris dispendii⁴: comitabor te quo properas. *Ap.* Age dic, modo tribus verbis. *Sp.* Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. *Ap.* Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem *ἑμμετρον*⁵, *Nulli ut displiceas, nullum invitare memento.* *Sp.* Atqui solenne est epulum; multos excipiam oportet. *Ap.* Quo plures invitâris, hoc pluribus displiceas oportet. Quæ fuit unquam tam benè vel conscripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? *Sp.* Sed age, Comi⁶ delictum Apiti, subleva me tuo consilio; habebō te posthac numinis loco. *Ap.* Sit igitur hoc primum consilium; Ne conare, quod fieri non potest. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Ut convivator omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. *Sp.* At saltem ut paucioribus displiceam. *Ap.* Voca paucos. *Sp.* Non licet. *Ap.* Voca pares, & ingeniis congruentes. *Sp.* Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis, homines. *Ap.* Næ tu mihi verè convitium narras, non convivium, in quo facilè possit talis exoriri lusus, qualem Hebræi narrant accidisse in structura Babel⁷, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. *Sp.* Opitulare, te quæso; gratum experieris ac memorem. *Ap.* Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat. *Sp.* Verissimum. *Ap.* Ea res ut tibi cedat prosperè, fac ut fortibus distribuantur accubitus⁸. *Sp.* Pulchrè mones. *Ap.* Deinde ne sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut sigma literæ vel serpentis potius imaginem pingat, aut ultro citroque reciprocet, quemadmodum olim in conviviis myrtus tradi solet⁹. *Sp.* Quid igitur? *Ap.* Sed ad singulas

1 Loqui.

2 Id est, *I have no time to meddle with any talkers or doers*; sumit vocem latissimo sensu, siquidem faciat ad propositum.

3 Id est, ne adventârim quo propero, cùm peracta erit cœna, quod est *actum agere*. Siquidem *actum agere* est tempus & operam perdere, quam perdunt qui post cœnam veniunt.

4 *Temporis*, scil.

5 *In verse*.

6 Quoniam Comus deus est comestationum, quibus deditus hic Apitius suppōnitur, ut famosus olim Pompa-

nus Apitius.

7 Vidimus jam; recordare.

8 Respicitur ad antiquum morem accumbendi, non sedendi, ad mensam.

9 Nihil his intellectu facilius, dummodo observetur benè, quæ sit figura sigmatis Græci, hæc nempe Σ, quod eodem modo procedit & finit, quo incipit; vult ergo dicere Apitius, patinæ optimæ non debent esse unice in summo, mediæ in medio, & viliores in infimo; sed summæ & infimæ debent reciprocari, itemque mediæ inter se, ita ut ubique optimæ & viliores ad manum sint convivorum uni-

gulas convivarum tetradas appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam¹: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quo quisque quod libet eligit. *Sp.* Placet. Sed quoties mutabo patinas? *Ap.* Quot partibus constat oratio rhetorica? *Sp.* Quinque², ni fallor. *Ap.* Quot actibus constat fabula? *Sp.* Apud Horatium³ legi, *Ne sit quinto productior actu.* *Ap.* Toties mutabis patinas⁴, ut procemium sit iuculentum, conclusio vel epilocus ex variis bellariorum generibus conflatus. *Sp.* Quem probas in patinis ordinem? *Ap.* Eundem quem Pyrrhus⁵ in acie. *Sp.* Quid ais? *Ap.* Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet procemium esse elaboratum. Rursus epilocus varietate commendetur potius, quam apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videare, nec fastidiosâ copiâ sis molestus. *Sp.* Satis expedite de cibus; superest, ut, quomodo bibendum, doceas. *Ap.* Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint, quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet nisi sitiens. *Sp.* Optimum profecto consilium. Sed qui fieri poterit, ut hilarescant omnes? *Ap.* Id ut fiat, partim in te situm est. *Sp.* Quinam? *Ap.*

B b 3

Tenes

unicuique, ut nullus possit conqueri quod pejus tractetur quam alii; quod observatur adhuc in amplis conviviis recte dispositis. Vides, lector, supponi mensam non esse rotundam, immo & in talibus, cum amplissimæ sunt, aliquid analogum observatur. At dicendum præterea quid ad hæc, *Myrtus tradi solitus*, hinc isthuc, quod olim in conviviis, qui canere deberet, myrtum acciperet, quam, peractâ cantione, tradebat alii, qui caneret rursus, & sic deinceps, hincque vulgata locutio *ad myrtum canere*.

1 Hæc negliguntur nunc, siquidem nihil conferant ad regulam generalem, qua convivæ tractentur æqualiter, habentes omnes ad manum quæ optima sunt.

2 Exordio scilicet narratione, divisione, tractatione, & peroratione.

3 In Arte poetica, 189.

4 Quidam? convivio enim sua decesse non debet elegantia.

5 Videbis infra, isthuc de Pyrrho respicere tantum secundas, tertias, & quartas patinas; nec mireris, ordinem belli hic intervenire, posteaquam videtur ordinem orationis, & comediæ; omnes enim æquè mereantur; & quare in his non licebit auctori nostro jocari? Porro Pyrrhus rex fuit Epirotarum rei bellicæ peritissimus, notissimusque Romanis propter clades quibus eos affecit. Ferturque Annibal, cum inter colloquendum à Scipione rogaretur, quæ judicaret dignissimos duces, primo loco nominasse Alexandrum, secundo Pyrrhum, tertio se ipsum; at quid fecisses, inquit Scipio, si me vicisses? Primum omnium respondit Annibal, tunc me nominassem; quo injuriam Scipioni factam, vel inadvertentiam suam reparavit, nisi mavis credidisse Annibalem, se duriori rerum suarum statui cesserit, potius quam Scipionis in militia peritiam. Digitized by Google

Tenes illud: *Ante omnia vultus accessere boni*¹. *Sp.* Quorsum istud? *Ap.* Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cujusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. *Sp.* Accedam, ut dicas melius. *Ap.* Nôsti linguas. *Sp.* Propemodum omnium. *Ap.* Ut suâ quemque linguâ subinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias misce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. *Sp.* Quas dicis hujusmodi materias? *Ap.* Sunt peculiare ingeniorum differentiæ, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est reficere memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. Nautæ, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; est & ante actorum malorum, juxta proverbium, *jucunda recordatio*, si modò ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiæ, profectio, naufragiorumque discrimina. Postremò, de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu² callet. Hæc sunt ferme generalia³; peculiare affectus singulatim describi non queunt; sed exempli causâ: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives; est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri senes, cum sint; sunt rursus qui volunt haberi grandiores quàm sint; affectantes hoc esse mirandi, quod bellè portant ætatem; sunt fœminæ quæ sibi de forma placent, sunt aliæ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicusque gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. *Sp.* Næ tu perpulchrè tenes artem convivatoriam! *Ap.* Phy! si tantundem temporis & operæ mihi consumptum esset in utroque⁴ jure, medicina, ac theologia, quantum impensum est huic arti, jamdudum & inter jureconsultos, medicos; ac theologos, doctoris & titulum & lauream tulissem. *Sp.* Credo. *Ap.* Sed heus tu, nè quid erres, hic cavendum est, nè fabulæ sint nimium prolixæ, aut nè exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modicè sumpseris; contra nihil molestius, si supra quàm sat est hauseris: ita usu venit in fabulis. *Sp.* Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? *Ap.* Ubi senseris suboriri τὴν ἀοινοῦ μέθην,

¹ Ex Ovidio Metam. viii. 677. *A hearty welcome is the best cheer.*

² *Usu*, non *usum*, ut quedam editiones perperam emendare voluerunt, i. e. in quarum usu & notitia confirmatus ac veluti obduratus est, ut proprie vox *callere* significat.

³ Sic est hominum genius; quod hoc disticho (ad quod, credo, alluditur) optime enunciatur, *Navitæ de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, pastor oves.*

⁴ Civili scilicet & canonico.

μῆθρῳ¹, per occasionem interfecta sermonem, & argumentum diversum interferere. Frustra, opinor, te monerem, nè cui suus dolor in convivio refricetur²; utcumque Plato judicat, in conviviis quibusdam vitis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, nè nimium crebro salutes convivas; tametsi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam³ agere fabulam. Nihil autem incivilius, quàm ibi commemorare, quod cibi genus sit, quâ coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiã modicè quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus idem agit quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, *Boni consulite, si parum lautus est apparatus, animus certè lautissimus est.* Interdum sales aspergendi sunt, sed qui nihil habeant dentis⁴. Profuerit & illud, subinde suã quemque compellare linguã, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Si non placet fortitò dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas naturã festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione⁵, tertium in medio, quò silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quod si perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiã ad rixas tendere. *Sp.* Hoc crebrò fit apud nos; quid tum faciendum? *Ap.* Actipe rem mihi multo usu compertam. *Sp.* Expecto. *Ap.* Inducito duos mimos, sive γελωτοποις⁶, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gesticulatione repræsentent. *Sp.* Cur sine voce? *Ap.* Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut linguã loquantur omnibus æquè ignotã; gestibus loquentes, omnes pariter intelligent. *Sp.* Quod argumentum mihi narras, non satis intelligo. *Ap.* Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam è media⁷ vita. Quo magis erit ridicula saltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui planè fatui sunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. *Sp.* Ita tibi precor semper propitium Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. *Ap.* Addam coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, nè nimium sis anxius, ut placeas omnibus, non hîc tantum, sed in omni vita; at-

B b 4

qui

¹ Ebrietatem sine vino, i. e. temulentiam & dispositionem ad rixas, cuius vinum causa non est.

² Renovetur.

³ Id est, non diu hæreere eidem fabulæ, vel argumento,

⁴ Mordacitatis, i. e. ergo, ne joci quemquam urant nimis.

⁵ Opposita scilicet capiti vel summo loco mensæ.

⁶ Risus excitatores.

⁷ Vulgari.

que ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, *Ne quid nimis* ¹.

DE REBUS AC VOCABULIS.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de rebus ac vocabulis taxat præpostera quorundam iudicia, qui nomen quarunt ambitiosius, quam rem ipsam, haberi, quam esse & habere. In rebus expetendis præstat esse & habere; in rebus fugiendis, haberi, nec esse. Nequissimum fraudis genus, fallere fidem.

BEATUS, BONIFACIUS.

Be. **S**alvus sit Bonifacius, *Bo.* Etiam atque etiam salvus sit Beatus. Sed utinam essemus uterque quod dicimur, tu dives ², ego formosus ³. *Be.* Itane parum tibi videtur habere nomen magnificum? *Bo.* Mihi quidem minimi momenti, nisi res adsit. *Be.* At plerique mortales aliter affecti sunt. *Bo.* Fieri potest ut mortales sint isti; homines ⁴ esse non credo. *Be.* Et homines sunt, ô bone, nisi putas etiam nunc sub humana specie camelos & asinos obambulare. *Bo.* Hoc citius crediderim, quam homines esse, qui pluris nomen faciant, quam rem. *Be.* In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. *Bo.* Hoc quid sit, non satis assequor ⁵. *Be.* Atqui penes nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: sed si esses alterutro spoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius ⁶? *Bo.* Equidem malim vel Therfites ⁷ dici, quam habere prodigiosam faciem: an bonam habeam, nescio. *Be.* Item ego si dives essem, & aut res, aut nomen esset deponendum, malim Irus ⁸ dici, quam re spoliari. *Bo.* Assentior vera loquenti. *Be.* Idem usu veniet, opinor, in his qui sunt prosperâ valetudine; aut aliis corporis præditi commodis. *Bo.* Probabile est. *Be.* At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi pique viri, quam esse docti, bonique! *Bo.* Plurimos istiusmodi novi. *Be.* An non apud hos plus habet momenti nomen, quam res? *Bo.* Videtur. *Be.* Jam si quis nobis adesset dialecticus, qui

¹ Proverbialis est locutio, ex Terentio in *And.* sensu facillima, & quæ cum Horatiana fere coincidit, *Est modus in rebus, &c.* *Too much of one thing is good for nothing.*

² *Beatus* tamen significat proprie felicem, sed cum divites vulgo censentur felices, *beatus* sæpe divitem sonat; sic Horatius & Juvenalis vocant *Beatam*, viduam divitem, & auctor noster ipse jam dixit Crassum *beatum*, i. e. *divitem*.

³ *Bonifacius* enim est veluti *bona facie homo*.

⁴ *Id est*, ratione præditos.

⁵ *Intelligo*.

⁶ Non attendit ad id, quod Cornelianum nomen nobilissimum esset apud Romanos, sed ad isthuc, quod sonus relationem habeat cum cornibus, quæ habere in capite aut facie maxime oppositum est bonæ faciei homini, prout *Bonifacius* significat, ut jam vidimus.

⁷ Homo celebratus apud Græcos, non minus propter deformitatem, quam pusillanimitatem.

⁸ Hunc jam vidisti.

qui scitè definiret, quid sit rex, quid episcopus, quid magistratus, quid philosophus; fortassis & hic inveniremus, qui mallent nomen, quàm rem. *Bo.* Ita profectò, si rex est, qui legibus & æquitate populi commodum spectat, non suum; si episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico; & si magistratus est, qui ex animo consulit reipublicæ, & si philosophus est, qui neglectis fortunæ commodis, tantùm studet bonæ menti parandæ. *Be.* Hic vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. *Bo.* Sanè plurimum. *Be.* An hos omnes negabis esse homines? *Bo.* Vereor, nè nos ipsi citiùs nomen hominis amittamus¹. *Be.* At si homo est animal rationale, quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis veriùs quàm bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit, cum libet, rem malimus, quàm nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quàm rem? *Bo.* Præposterum meherculè judicium, si quis attendat. *Be.* Eadem autem est ratio in contrariis. *Bo.* Expecto quid dicas. *Be.* Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. *Bo.* Apparet. *Be.* Magis enim horrendum est esse tyrannum, quàm tyranni nomen: & si malus episcopus, juxta sententiam Evangelicam², fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda, quàm ipsa res. *Bo.* Convenit sanè. *Be.* Tu de cæteris similiter colligito. *Bo.* Prorsus intelligo. *Be.* Nónne fatui nomen averfantur omnes? *Bo.* Et quidem maximè. *Be.* Nónne fatuus esset qui aureo piscaretur hamo³, qui vitrum anteponeret gemmis, qui chariores haberet equos, quàm uxorem ac liberos? *Bo.* Is esset quovis Coræbo stultior⁴. *Be.* An non tales sunt, qui procurrunt in militiam spe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo; qui student congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum; qui vestes & ædes exornant, cum animus neglectus ac squalidus jaceat; qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt; denique qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? *Bo.* Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. *Be.* Atqui his fatuis cum plena sint omnia, vix invenias

1 Siquidem, hi qui pluris nomen faciunt quàm rem, plures numero sint, & in majore auctoritate, quàm nos, proindeque facient citiùs ut nos in hominum numero non numeremus, quàm nos ut illi non numerentur.

2 Respicit ad Job. x. ubi qui non intrat per portam ad gregem, fur & latro vocatur.

3 Dicitur erat Augusti, in eos qui plus deperdunt in spem lucri, quàm possint lucrari, etiam si res bene cedant,

attamen ad literam sic postea fecit nepos Nero.

4 Stultissimus; in proverbio enim erat olim, *Coræbo stultior*. Coræbus hic autem non ille est, de quo in Virgilio, qui Cassandræ Priami filiaë desponsatus fuerat: sed ex Elide ille, de qua Eustathius & Lucianus, qui physicæ & naturalis historiae omnino rudis, itemque primorum fere arithmeticæ elementorum, undas maris tamen mensurare volebat.

nias qui ferre possit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. *Bo.* Sic est profectò. *Be.* Age, scis quàm sint apud omnes invisibilia vocabula mendacis ac furis. *Bo.* Sunt invisissima, nec sine causa. *Be.* Fateor. Sed cum stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico stricturi gladium. *Bo.* Ita res habet apud complures. *Be.* Ita cum multi scortis vinoque perditissimi sint, & sint libenter ac palam; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. *Bo.* Hi nimirum rem sibi gloriae ducunt, cum vocem rei debitam horreant. *Be.* Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quàm mendacis. *Bo.* Novi qui hoc convitium cæde sint ultii. *Be.* Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? *Bo.* Frequenter; etiam cum id dejerasset, neque id semel, sed iterum atque iterum. *Be.* Fortasse non erant solvendo? *Bo.* Imò erant, sed commodius esse dicebant non reddere creditum. *Be.* An hoc non est mentiri? *Bo.* Planissime. *Be.* Auderes istiusmodi creditorem sic compellare: *Cur mihi toties mentiris?* *Bo.* Non; nisi paratus essem ad pugnam. *Be.* An non simili modo quotidie verba dant latomi, fabri, aurifices, & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiam si magni referat tuâ? *Bo.* Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. *Be.* Potes addere sexcenta nomina: nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. *Bo.* Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. *Be.* Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. *Bo.* Expecto ut dicas clariùs. *Be.* Quid interest inter eum, qui rem tuam tollit è scrinio, & inter eum, qui depositum abjurat? *Bo.* Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliat etiam fidentem. *Be.* At quàm pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? *Bo.* Opinor esse perpaucos. *Be.* Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreat. *Bo.* Admodum. *Be.* Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium. *Bo.* Frequenter totum. *Be.* Furtum amant, vocabulum detestantur. *Bo.* Maximè. *Be.* Quid agant, qui res fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc auctâ, nunc diminutâ nummorum æstimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet²: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui constat æs alienum hoc animo, ut reddat, si liceat, nunquam; quantum abest à fure? *Bo.* Cautior fortasse dici potest, melior nequaquam. *Be.* At horum cum ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. *Bo.* Animum solus Deus novit: proinde apud homines

¹ Were not able to pay.

² Credam; nam maxime eorum interest, ut non liqueat.

homines *obserati* vocantur, non *fures*. *Be.* Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo sint fures apud Deum? certè suus cuique notus est animus. Ad hæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, posteaquam decoxit in una civitate, delusis creditoribus, fugit in aliam, hospites quærens quibus imponat, idque facit crebrius; nonne satis declarat quo sit animo? *Bo.* Satis superque. Sed tamen isti solent hoc fucare colore, quod faciunt. *Be.* Quonam? *Bo.* Multum multisque debere, prædicant sibi cum magnatibus, atque adeò regibus esse commune; eoque qui sunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. *Be.* In quem usum? *Bo.* Dictu mirum, quantum equiti licere velint. *Be.* Quo jure? quibus legibus? *Bo.* Haud aliis, quàm quibus præfecti maris vindicant sibi quicquid ejectum est naufragio¹, etiamsi extet dominus: quibus alii suum esse volunt, quicquid apud furem aut prædonem deprehenderit. *Be.* Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. *Bo.* Et facerent, si queant tueri; & haberent quod excusarent, si bellum indicant prius, quam furentur. *Be.* Quis hoc juris dedit equiti potius, quàm pediti? *Bo.* Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores sint ad spoliandum hostem. *Be.* Sic, opinor, Pyrrhus² exercebat suos ad bellum. *Bo.* Non, sed Lacedæmonii³. *Be.* Abeant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen⁴ hoc tantæ prærogativæ? *Bo.* Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adsciscunt. *Be.* An licet adsciscere cuilibet? *Bo.* Licet, si mores respondeant. *Be.* Qui? *Bo.* Si nihil bonæ rei gerat; si splendide vestiatur; si incedat annulatus; si gnaviter scortetur; si aleam ludat assidue; si certet chartis⁵; si computationibus ac voluptatibus ætatem absumat; si nihil loquatur plebeium, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thrasonica⁶ omnia. Isti sibi permittunt bellum, cui velint, indicare; etiamsi pedem ubi ponant, non habeant. *Be.* Equites mihi narras equuleo⁷ dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria⁸.

CHARON.

1 Naufragium calamitosum satis est in se videant qui hoc durissimo jure utuntur.

2 Hunc jam vidimus peritissimum ducem, at nesciam si sic egerit.

3 Siquidem apud eos furari licitum erat, dummodo ita cautè res transigeretur, ut fur in furto non deprehenderetur; at si, loris cædebatur.

4 Equitis scilicet quod magis nobilitatem sonat apud alias gentes quàm apud nos.

5 At Cards.

6 Id est, digna Thrasone, stulto,

glorioso, & vano (ut vidimus) milite: videant qui nullis aliis artibus suam nobis nobilitatem probent, at nos non sinamus, talibus pejus quàm fucatis mercedibus nobis imponi.

7 Sic loquitur quidem auctor, propter affinitatem in sono vocis equulei cum equo (quo donabantur olim ab imperatoribus, qui creabantur equites) at maxime serius est.

8 Gueldria, Zutphen, & multa Westphaliæ pars: at non in ea regione solum tales equites aut nobiles invenias.

CHARON.

ARGUMENTUM.

Charon detestatur bellum inter Christianos. Malus genius annunciat Charonti totum terrarum orbem incendi bellis. Ossa dea Fama apud Homerum. Monachi & Jesuitæ incendiarii.

CHARON, GENIUS, ALASTOR¹.

Cb. Quid ita properas gestiens, Alastor? *Al.* Opportunè tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. *Cb.* Quid novæ rei? *Al.* Nuncium fero, tibi Proserpinæque² lætissimum futurum. *Cb.* Effer igitur quod fers, teque exonera. *Al.* Furia non minus graviter quàm feliciter gesserunt suum negotium, nullam orbis partem non infecerunt malis Tartareis³, dissidiis, bellis, atrociniis, pestilentibus, adeo ut planè jam calvæ emissis colubris sint, & exhaustæ venenis obambulent, quærentes quicquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt quàm ovum, & pilum non habent in capite, neque quicquam in pectore succi efficacis⁴. Proinde tu fac cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear nè non sufficias omnibus transmittendis. *Cb.* Ista nos non fugerant. *Al.* Unde rescieras? *Cb.* Ossa⁵ pertulerat ante biduum. *Al.* Ut illâ Deâ nihil est velocius⁶! Sed quid tu igitur hîc cessas relicta cymbâ? *Cb.* Ita nimirum res ferebat⁷. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem; nam mea cymba jam vetustate putris ac futilis, non suffecerit huic oneri, si vera sunt quæ narravit ossa. Quanquam quid opus erat Ossa? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci⁸. *Al.* Nimirum totus distillas; suspicabar te reddire è balneo. *Cb.* Imò enatavi è Stygia palude. *Al.* Umbras ubi reliquisti? *Cb.* Natant cum ranis⁹. *Al.* Sed quid narravit Ossa? *Cb.* Tres orbis monarchas¹⁰ capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli consortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alterit cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim esse

¹ Nomen est unius ex Plutonis equis, est *crucians*, aut *cruciatas*.

² Regina inferorum, utpote uxori Plutonis.

³ Quoniam in Tartaro, quæ est pars inferorum damnatis destinata, subsequenta mala regnare supponuntur.

⁴ Ad creanda scilicet dissidia & mala, adeo exhaustæ sunt, per ea quæ jam creârunt.

⁵ Quæ est dea Fama apud Homerum.

⁶ *Fama volat*, est veluti proverbialis locutio.

⁷ *My business called me hither*.

⁸ Propter multitudinem scilicet umbrarum, quas necesse erat transportare simul in tantis bellis.

⁹ Siquidem poetæ, Aristophanes præsertim, fixerunt innumeras esse in Stygia palude.

¹⁰ Carolum quintum scilicet Franciscum primum, & Henricum nostrum octavum, quos jam plus sæmel vidimus.

esse in otio; moliri dira: pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse lucem¹ ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiavit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. *Al.* Hæc omnia verissimè narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor Furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt se suo dignas nomine. *Cb.* Atqui periculum est, nè quis dæmon² exorietur, qui subito adhortetur ad pacem; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud superos³ esse Polygraphum⁴ quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, & ad pacem cohortari. *Al.* Ille jam pridem surdis canit. Olim scripsit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem extinctæ scripsit epigramma⁵. Sunt alii contrà, qui non minus juvent rem nostram, quam ipsæ Furiae. *Cb.* Quinam isti? *Al.* Sunt animalia⁶ quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis; hæc nunquam recedunt ab aulis principum: instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem; in Evangelicis⁷ illis concionibus clamitant bellum esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum stare pro Gallis, nec vinci posse qui Deum habeat protectorem. Apud Anglos & Hispanos, hoc bellum non à Cæsare geri, sed à Deo; tantum præbeant se viros fortes; victoriam esse certam. Quod si quis interciderit, eum non perire; sed rectâ subvolare in cælum, sicut erat, armatum⁸. *Cb.* Et habetur istis tanta fides? *Al.* Quid non potest simulata religio? Accedit huc juvenus, rerum imperitia, gloria sitis, ira, animus ad id, quo vocatur, naturâ propensus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plauftrum suapte sponte propendens ad ruinam. *Cb.* Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. *Al.* Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. *Cb.* Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. *Al.* Imò ex perdicibus, capis, & phasianis, si vis esse gratus convivator. *Cb.* Sed quæ res istos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? *Al.* Quia plus emolumentum capiunt è morientibus,

1 Discordiam in negotio religionis intelligit.

2 Tale nomen pacis patronis dare docet Charon, qui ex hominum pernicie facit lucrum.

3 Inter vivos.

4 Qui multa scripsit & scribit; atque hic ipse Erasmus est, pacis in omnibus maximè studiosus, sed cui res non

successit, ut sperabat.

5 Parvuli tractatus sunt, quos scripsit Erasmus noster.

6 Monachi sunt, iis enim solis frequentia apprime conveniunt.

7 Ironicum epitheton.

8 Dialectus est & assertio Audii partium, apud omnes supersticiosos, Pontificios monachales præsertim.

bus, quàm ex vivis. Sunt testamenta, parentalia, bullæ, multaque alia non aspernanda lucra. Denique malunt in castris versari, quàm in suis ahvearibus. Bellum multos gignit episcopos, qui in pace nè teruncii quidem fiebant. *Cb.* Sapiunt: *Al.* Sed quid opus est triremi? *Cb.* Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. *Al.* Ob multitudinem? *Cb.* Scilicet. *Al.* Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? *Cb.* Sint tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis & cymbam umbratilem esse. *Al.* At ego memini videre me, cùm esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à elavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. *Cb.* Fateor tales esse animas, quæ paulatim demigrant è corpore phthisi aut hecticâ tenuato. Cæterum quæ subito revelluntur è crasso corpore, multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit apoplexia, synanche, pestilentia, sed præcipuè bellum¹. *Al.* Non opinor Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. *Cb.* Multo minus quàm cæteri²: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumæ. Cæterum è Britannis, è Germanis bellè passis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim, decem duntaxat vehens, & nisi iacturam fecissem³, perieram unà cum cymba, vectoribus, & nauo. *Al.* Ingens discrimen! *Cb.* Quid interea censes fieri, cùm accedunt crassi satrapæ, Thrafonæ, & polymachæ-roplacidæ⁴? *Al.* Ex his qui pereunt in iusto bello, nullos arbitror ad te venire. Nam aiunt eos rectà subvolare in cælum. *Cb.* Quo subvolent, nescio; unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt faucii lacerique, ut demirer ullum superesse apud superos. Nec solum veniunt onustæ crapulâ & abdomine, verùm etiam bullis, & sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. *Al.* At ista non deferunt secum, sed nudæ veniunt ad te. *Cb.* Verum; sed quæ recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. *Al.* Itane gravant somnia? *Cb.* Gravant cymbam meam; quid dixi, gravant? jam demerserunt. Postremo tot obolos⁵ putas nihil habere farcinæ? *Al.* Equidem arbitror, si ferant æreos. *Cb.* Proinde certum est mihi, prospicere de navi, quæ sufficiat oneri. *Al.* O te felicem! *Cb.* Quid ita? *Al.* Quia propediem ditesces. *Cb.* Ob multitudinem umbrarum? *Al.* Næ. *Cb.* Si quidem suas opes secum adferant. Nunc qui in cymba deplorant se apud superos reliquisse regna, præsulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque

1 Recte, nam facit ad thesim.

2 Siquidem vulgò macriores Germanis, imò vel Anglis.

3 Id est, concessissem quasdam in Stygiam paludem.

4 Qui multum gladiis, i. e. bello, delebantur. Non credam enim hinc

respici ad illud, quod *machæra* significat sæpe pugionem, siquidem hoc nihil ad rem.

5 Obolum enim unaquæque umbra ei solvere supponitur apud poetas pro nauo.

Itaque quod jam annis ter mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. *Al.* Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum. *Cb.* Atqui mortales, ut audio, feliciter negotiantur, qui, favente Mercurio, ditescunt intra triennium. *Al.* Sed iudem deoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. *Cb.* Nescio quàm certum: si quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. *Al.* Ista quidem de re jubeo ut, me sponfore, in utramque aurem dormias¹. Intra decennium totum nihil est quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex sedulo quidem hortatur² ad concordiam, sed *laterem*³ lavat. Murmurant & civitates tædio malorum: conferunt susurros, populi nescio⁴ qui, distitantes iniquum, ut ob privatas iras, aut ambitionem duorum triumve, res humanæ sursum deorsum misceantur; sed vincent, mihi crede, quamlibet recta consilia, Furia: Cæterum, quid opus erat hac gratiâ petere superos? An apud nos non sunt fabri? Certè Vulcanum⁵ habemus. *Cb.* Pulchrè, si quæram navim æream. *Al.* Minimo accersetur aliquis⁶. *Cb.* Ita est, sed deficit nos materia⁷. *Al.* Quid audio? nihil illic sylvarum? *Cb.* Etiam nemora, quæ fuerant in campis Elysiis, absumpta sunt. *Al.* In quem tandem usum? *Cb.* Exurendis hæreticorum umbris⁸, adeò ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. *Al.* Quid? an istæ umbræ non possunt minore sumptu puniri? *Cb.* Sic visum est Rhadamantho⁹. *Al.* Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? *Cb.* Mæx partes sunt tenere clavum; remigent umbræ, si velint trajicere. *Al.* At sunt quæ non didicerunt remum agere. *Cb.* Apud me nullus est eximius¹⁰, remigant & monarchæ, remigant & cardinales suam quisque vicem, non minus quàm plebeii tennes, sive didicerint, sive non didicerint. *Al.* Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem, ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus, heus, Charon. *Cb.* Quid est? *Al.* Fac matures reditum, nè te mox obruat turba. *Cb.* Imò jam plusquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Propetabo tamen, quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

SYNOPSIS

1. You may be intirely easy on that score.

2. Credam; at si dixisset, sedulo rei incumbit, dubitarem, nihil enim vulgatus apud Papas, quàm publice hortari ad id, quod succedere noliat, faciantque secretis machinis, ut non succedat.

3. Proverbium, cum quis nihil in labore proficit. *He laboreth in vain.*

4. Bene, siquidem qui his cogitant,

non publice loquantur.

5. Qui decorum faber apud poetas.

6. Supple, quia lignis fabricet.

7. Lignum.

8. Salsius rideas persecutores pontificios, si possis.

9. Qui à poëtis factus est Inferorum judex.

10. Supra alios scil. siquidem omnes tunc æquales.

SYNODUS GRAMMATICORUM I.
ARGUMENTUM.

Ridetur hic Carthusianus quidam Græculus, sup quidam iudicio doctissimus, quod libro suo Græcum indiderat titulum. Anticomaritas dicens quos appellare poterat Antimarianos vel Antidicomarianos. Synodus Grammaticorum de hoc verbo disputat; varia hujus etymologia fingitur. Tandem ejus vocabuli auctorem Arcbimoritam merito censet appellandum.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS,
EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

A. Estne quisquam in hoc numero, qui didicit arithmeticen? **B.** Cui tandem rei? **A.** Qui certum doceat, quot conve-
nerimus grammatici. **B.** Isthuc quidem citra calculos, vel digiti no-
stri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Can-
thelum in medio, Diphylum in amulari, Eumenium in minimo. Nunc
ad lævam transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gadita-
num. Itaque, ni fallor, septem fumus². Sed quorsum attinet ist-
huc scire? **A.** Quoniam audio septenarium reddere legitimum con-
cilium³. **B.** Quod concilium mihi narras? **A.** Est res seria, quæ
me diu multumque torfit; neque me tantum, verum multos etiam
viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus syn-
odi auctoritate semel finiatur quæstio. **Ca.** Eximium quiddam sit
oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacis-
simum diu multumque torferit. Quare cupimus & ipsi nosse quid ist-
huc sit rei. Nam unus omnium nomine respondeo. **A.** Ergo hic
estote

† Primario ridere vult auctor (ut patet ex tractatu, De colloquiorum utili-
tate) Carthusianum quendam, qui in
Græcas literas debacchatus, indiderat
tamen Græcum titulum libro, & An-
ticomaritas dixerat quos Antimarianos,
vel Antidicomarianos appellare de-
buisse, i. e. adversarios Mariæ, seu
*Opposers of the Virgin's honour and
worship.* At quare hic Grammatici
& Synodus? Paucis dicam, pro mea
divinatione. Grammatici ergo; ut
rideat Grammaticos multos, qui de
futilibus plerumque, ut hic, dispu-
tant, non consentiunt inter se de mul-
tis, & cum ventum est ad etymologi-
am, ut hic, quorundam nominum,
toto cælo diversas dant quasdamque
ita remotas, heterogeneasque, ut mi-
rum omnino sit, eas cuiquam venisse
in mentem. At vox Synodus, theolo-
gicis negotiis unice fere destinata, hic
adhibita est forsitan, ut præstringat con-
ciliorum plurima, ubi sæpe quot ca-

pita, tot sensus, ut hic; ubi sæpe de
æquæ fere futilibus acriter disputatum
est, & in quibus sæpe heterogenea & à
vero Christianismo aliena plurima san-
cita sunt.

2 Satis ergo futiliter incæptum, ut
dignum talibus grammaticis.

3 At quare isthuc, Erasme, nisi ve-
lis plurima conciliorum ridere? &
unde hausisti septem præcise facere
legitimum concilium? At ipse hallu-
cinor forsitan; etenim quare non? sep-
tem enim numerorum perfectissimus,
utpote ex duobus ternariis & unitate;
septem sunt candelabra in Apocalyp-
si, septem ibi memorati episcopi, sep-
tem diebus perfecit Deus universa,
septem dies sunt in hebdomade; sep-
tem sunt tandem in cælo planetae;
quare ergo homines numero septem
non absolute decernerent, quod toti
Christiano populo credendum agens
dumve sit?

estote omnes, aures simul adhibentes & animos. Plus vident oculi quam oculus. Estne quisquam vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet hæc vox *Anticomarita* ¹? *Be.* Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam prisca natatilem appellabant, caule contorto nodosoque, mirè fatuæ, tetri odoris si contingas; posset cum anagyri contendere. *Ca.* Natatilem narras betam, imò cacatilem ² bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? *Be.* Imò hoc dilucidè docet *Mammetrectus* ³ vulgo corruptè dictus, cum vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quasi dicas, aviæ alumnum ⁴. *Al.* Quid isthuc est tituli? *Be.* Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod *mammæ*, hoc est, aviæ, soleant indulgentiùs habere nepotes, quam matres liberos suos. *Al.* Planè deliciosum opus mihi narras. Nuper enim, cum in hunc codicem incidissem, minimum abfuit, quin risu dissilierim. *Ca.* Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? *Bi.* Abbas divi Bavonis ⁵, nomine Livinus, à prandio Brugis ⁶ duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumptu parabat. Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris bysso auroque tectus. Quin & ipsa codicum spatiosa moles nescio quid majestatis præ se ferebat. *Al.* Quinam erant? *Be.* Oh præclari omnes, Catholicon ⁷; Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, aliique innumeri; inter quos & lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. *Al.* Cur vocant Natatilem? *Be.* Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribusque, nec usquam feliciùs provenit, quam in cæno aut sterquilinio; honos sit auribus. *Al.* Itâne graviter olet? *Be.* Sic, ut nec oletum ullum pejus oleat. *Al.* Estne istius oleris ullus usus? *Be.* Imò in deliciis est. *Al.* Fortasse porcis, aut asinis, aut bubus Cypriis ⁸. *Be.* Imò hominibus, & quidem delica-

C c

tis.

¹ De hac voce plusquam barbara dicitur infra satis.

² Vox non Latina; at facile intelligitur, quod auctori notum satis, totumque dignum eloquentiâ hominis purè grammatici.

³ Liber est futilis & puerilis, cujus auctor ignotus, nunquamque, credo, editus est in lucem.

⁴ Stultum ergo; aviæ enim per nimiam indulgentiam pueris maxima damna afferunt, efficiuntque sæpius, ut stulti fiant.

⁵ Qui patronus Gandavi audit, ex eo quod nobilis & dives ibi abbatiam vel monasterium, quod vocatur quogue sancti Petri, fundârit, ejusque Abbas mortuus est anno 630.

⁶ Alia est urbs Flandriæ, non minus fere nota, quam Gandavum ipsum.

⁷ Hunc librum, & subsequentes duos, ejusdem esse farinæ, credo, cum *Mammetrecto*.

⁸ Quoniam stercore pasci dicebantur, hinc proverbialis fere locutio de cibo vilissimo, *Cyprio bovi merenda*.

tis. Pelinorum gens est ¹, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam computationem vocant suâ linguâ *Resumptam* ², quasi nos dicamus bellaria aut tragemata. *Al.* Quam bella bellaria! *Be.* Ejus computationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori quicquid volet apponere: nefas autem sit convivis quicquam rejicere, sed omnia boni consulere. *Al.* Quid si apponeret cicutam, aut cramben recoctam? *Be.* Quicquid apponitur devorandum ibi est tacite. Domi tamen licet quod ederint remove. Nam hic fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris, res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis, & allii plurimum. Ita moretum absolvunt. *Al.* Quis persuasit legem tam barbaram? *Be.* Consuetudo, quovis tyranno potentior. *Al.* Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. *Be.* Dixi meam vicem, nulli præjudicans, si quis quid habet rectius. *Ca.* At ego comperi præcis fuisse piscem, quem vocârunt Anticomaritam. *Be.* Dic auctorem. *Ca.* Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallicè, sed formulis Hebraicis ³. *Be.* Quam speciem habet piscis Anticomarita? *Ca.* Cætera nigris squamis est, solus venter albet. *Be.* Palliatum quempiam Cynicum ⁴, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? *Ca.* Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione quam Celtithracen ⁵ appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustâsse carnes detestabilius sit homicidio. *Al.* Infelix regio cum suo Anticomarita. *Ca.* Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim meâ sententiâ. *Di.* Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum est quod scribæ quo verterunt in *co*, cum sint literæ cognatæ, *c, q & k*. *Eu.* Erat aliquid quod dixit Diphylus, si constaret dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca, è tribus conflata, ex *δῦρι*, quod est *contra*, & *κώμην*, quod

¹ *Id est*, homines quibus hæc beta natatilis placet, sunt gens *Pelinorum*: bene; etenim æquè facile est declarare, quænam illa gens sit, quàm, quid sit *natatilis beta*, vel *Anticomarita*.

² *Isthac* voce uti decet hoc censu gentem *Pelinorum*.

³ *In the Hebrew characters*. Digna res descriptione piscis *Anticomaritæ*.

⁴ *Cynicæ philosophiæ* fundator fuit *Diogenes*, pallio nigro vel saltem nigrum colorem accedente uteba-

tur, & sectatores deinde; at non multum vestium habebant, credo, præterea.

⁵ *Quid* *Celtæ*, quid *Thracæ*, notum nobis fatis: hi prope Pontum *Euxinum*, illi in *Gallia*, sed quod *Celtæ* sedes posuerint in *Thracia*, vel *Thracæ* apud *Celtas*, sicque facta sit veluti *Celtithrace*, vel *Celtithracia*, non recorder vel audivisse; fictio cum ignoto pisce quadrat.

quod sonat *pagum*, & ὀπιζέειν, quod est *muliebriter garrere*: hinc per synalophen elisa o, dictus est Anticomarita, qui rusticanâ garrulitate cunctis obstreperit. *Fa.* Sedulò quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam ἄρ sonat ἄρσ·τι, τίλλων·κω, κάστια·μα, μάλα·ρῦ, ῥυπαρά [perperam enim scribitur per i] τα, τῦλας. Ex his conficitur *amens, ac miser, vel-lens pilos putrium tergorum*. *Al.* Tali opificio congruit beta natalilis, de qua modo dixit Bertulphus. *Be.* Nimirum anticomarita anticomaritæ. *Ga.* Sedulò quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro malè morigera dici anticomarita per syncopen, anticomarita, quod semper advesetur marito. *Al.* Si recipimus tales tropos, facilè ex *foria* fiet *fora*, & *cuniculus* fiet *cuculus*. *Be.* Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit quid ipse censeat. *Al.* Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hospite meo nuper didici, homine linguacissimo. Sæpius variabat in loquendo sermonem, quàm luscinia cantionem. Is asseverabat vocem esse Chaldaicam, è tribus compositam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum: *comar*, petram: *ita*, futuriam. *Be.* Quis unquam petræ tribuit cerebrum? *Al.* Nihil absurdi, si modo mutas genus¹. *Ga.* Profus in hac synodo evenit, quod vulgò dici solet, *Quot homines tot sententiæ*. Quid igitur actum est? sententiæ numerari possunt, dividi non possunt, ut pars major vincat minorem. *Al.* Vincat igitur melior deteriore. *Ga.* Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo². Nam *sua cuique sponsa videtur pulcherrima*³. *Al.* Isthuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum; sed habeo consilium expeditum. Fabis⁴ fortiamur, ex hoc numero cui jus sit, ut ex omnibus suffragiis probet quod volet. *Ca.* At *isthæc in te cadetur faba*⁵. Num vera dixi? *Al.* Mihi prima & postrema magis arridet. *Ca.* Assentimur omnes, ut unus pro omnibus respondeam. *Al.* Age, sit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non est⁶. *Ca.* Maximè.

C 6 2

Al.

¹ Id est, dicas *Petrum*, non *Petram*.

² Credisne, jocularor, sic se res habere de synodis grammaticorum. solummodo?

³ Vidimus jam suum cuique pulchrum, hoc idem est.

⁴ Veluti si quis diceret nunc apud nos, *Let us draw cuts*, &c. Hinc quod olim plurima calculorum & deinde fabarum sortibus decernerentur, hinc *Rex fabæ* adhuc apud omnes fere Europæanas nationes, quod propriè fors est, non incongrua ergo in negotio presentis proposito.

⁵ Id est, hæc res in tuum incommodum vertet: hinc forsitan, quod olim, cum coquus male coctas & duriores fabas heri mensæ apposuisset, impatiens hères eas supra coqui caput contundi juberet, quo malè habebat coquus; vel hinc potius, quòd si fabas contundas in area, ut vulgo fit, non macerentur fabæ, sed in arenam ipsam penetrent; porro locutio ex Terentio est, Eunuch. ii. 3, 39.

⁶ Bene, nam cum tale concilium res ejusmodi determinarit, quis eas rursus in questionem revocet?

Al. Si quis dissentiat, quid erit poena? *Ca.* Majusculis¹ scribetur hæreticus in Grammatica². *Al.* Adjiciam, bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro³ acceptum amicis communicabo. *Be.* Quid isthuc? *Al.* Si natatitem betam, gallam è quercu, & sutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aspersis copri⁴ sex uncis miscueris in malagma, præsentaneum esse remedium aduersus caninam scabiem, & porcorum pruriginem. *Be.* Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceffis; in quo tandem auctore legitur isthuc vocabulum? *Al.* Dicam, sed in aurem, & uni. *Be.* Accipiam, sed hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. *Al.* At repetita henas⁵ tandem fit chilias. *Be.* Verum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem⁶, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. *Al.* Quod pauci nõrunt, celari potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. *Be.* Probè; qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur: sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere diceretur? *Al.* Sophista, admove aurem. *Be.* Quid ego audio? Isthuc non minus absurdum est, quàm si Græci civitatem, cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troja dicentes Sutrrium⁷. *Al.* Atqui hic Rabinus⁸ est nuper è cælo delapsus, qui nisi præfens numen succurrisset rebus humanis, jam dudum quæreremus ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi literæ. *Be.* Næ iste inter Moriaæ proceres primas⁹ meretur, dignus qui posthac vocetur Archimorita¹⁰, cum suis Anticomaritis.

ΑΓΑΜΟΣ ΓΑΜΟΣ, sive Conjugium impar.

ΑΡΓΥΜΕΝΤΟΝ.

Ἄγαμος γάμος, sive Conjugium impar, vulgi stultitiam ponit ob oculos, qui in sponfalibus supputant dotis magnitudinem, nec ad rationem vocant sponsi scabiem, leprâ deteriorem. Viri deformis descriptio. Crudelitas parentum in elocando filias plusquam Mexentiana, de quo Virgilius Æneid x. Vitia describit pessimi mariti. Homini hoc non est nubere, sed cadaveri. In gignendis canibus, vitulis, aut equis, curatur ut fortes coeant fortibus, generosi generosis; nec morbidum sano admittunt. Damnum ex ineptis & infastis bis nuptiis respublica capit ingentissimum.

PETRONIUS, GABRIEL.

Pe. **U**Nde nobis Gabriel tam tetricâ fronte? Num ex antro Trophonii¹¹? *Ga.* Imò à nuptiis. *Pe.* Nunquam vidi vultum minus

1 Subaudi, literis.

2 Isthuc in derisionem eorum qui liberalissimi sunt in dando aliis hæretici nomen.

3 Bene; Europeanus enim medicus quantumvis empiricus subsequens remedium vix excogitabit.

4 Stercoris; vox Græca est.

5 Unitas; Græca vox rursus.

6 A couple.

7 Quæ urbs fuit Hetruriae, &c.

8 Doctor; qui Carthusianus ille est, qui scriperat Anticomaritas.

9 Supple partes.

10 Stultorum princeps, master-fool.

11 Antrum vidimus pag. 355. num. 1. adde quod scalis ad id descendebatur, & Lemuribus placentarum oblatio perficetur.

minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amœniorefque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte. *Ga.* Imò juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, five formam spectes, five mores, five genus, five fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. *Pe.* Hui! tam teneram puellam tam vetulo? *Ga.* Reges non senescunt. *Pe.* Unde igitur isthæc tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. *Ga.* Phy! nihil minus. *Pe.* Num tale quid accidit, quale memorant de convivio Lapitharum¹? *Ga.* Nequaquam. *Pe.* Quid? an defuit Bacchi liquor? *Ga.* Imò supererat. *Pe.* Non aderant tibicines? *Ga.* Et fidicines, & lyricines, & tubicines, & utricines². *Pe.* Quid igitur? Non aderat Hymênæus³? *Ga.* Frustra tot vocibus⁴ ciebatur. *Pe.* Nec Charites? *Ga.* Ne musca⁵ quidem Charis. Nec pronuba Juno, nec aurea⁶ Venus, nec Jupiter Gamelius⁷. *Pe.* Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & ἀβέβη⁸, seu potius ἀγαμων γάμων. *Ga.* Magis dicas, si vidisses. *Pe.* Non igitur saltatum est? *Ga.* Imò miserè claudicatum. *Pe.* Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? *Ga.* Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur Pfora⁹. *Pe.* Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. *Ga.* Imò rubiginosas & purulentas. *Pe.* Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lachrymas etiam excutit? *Ga.* Hæc res, Petroni, vel filici possit extundere lachrymas. *Pe.* Credo, si filex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius suspendito. *Ga.* Nôsti Lampridium Eubulum? *Pe.* Quo non alius in hac urbe vir melior aut beator. *Ga.* Quid, ejus filiam Iphigeniam? *Pe.* Florem hujus ætatis nominâsti. *Ga.* Sic est. At scis cui nupserit? *Pe.* Sciam, si dixeris. *Ga.* Nupsit Pompilio Blenno¹⁰. *Pe.* Eine Thrasoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? *Ga.* Huic ipsi. *Pe.* At is jam olim celebris est in hac urbe, duabus potissimum rebus, mendaciis, ac scabie, quæ nondum suum habet nomen, quum ipsa tam multorum¹¹

C c 3

habeat

1 Qui cùm adessent Pirithoi nuptiis, vino temulenti in certamen cum Centauris incidere, eosque profligârunt.

2 *Players upon or with the bag-pipe.*

3 Qui nuptiarum deus.

4 Quoniam antiqui in nuptiis sæpe clamabant *io Hymen, io Hymenæe.*

5 Vidimus plus semel locutionem Plautianam, *Ne musca quidem sæmina.*

6 Epitheton propter ejus pulchritudinem.

7 *Id est, curans nuptias; sic antiqui epitheta dabant diis, pro officiis quæ illis tribuebant, &c.*

8 *Sine Deo, sine Diis.*

9 *Scabies, pruritus, fastidium.*

10 *Nomen est hominis, qui apud antiquos audit, Ignavus, fatuus, imò & mucosus; omnia uno verbo ficta sunt nomina, apprimè characteribus personarum congruentia.*

11 *Videmus enim eam vocari, Neapolitanam, Hispanicam, imò & apud 101 Gallicam, &c.*

habeat nomina. *Ga.* Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res veniat in certamen. *Pe.* Ita prædicant medicorum filii. *Ga.* Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori? Mi Petroni, dixisses deam quampiam esse, Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponfus, trunco naso, alteram trahens tibiã, sed minus feliciter quàm solent Suisferi¹; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alii digitos habent annulatos, ille etiam in femore gestat annulos. *Pe.* Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? *Ga.* Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur adempta mens. *Pe.* Fortasse prædives est. *Ga.* Est affatim, sed ære alieno. *Pe.* Si puella veneno sustulisset ambos avos & avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? *Ga.* Si minxisset² in patrios cineres, satis pœnarum datura fuerat, tali monstro vel osculum dare coacta. *Pe.* Accedo³. *Ga.* Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam objecissent urfis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. *Pe.* Vera prædicas. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum: *Qui mortua, ut inquit Maro⁴, jungebat corpora vivis, Componens manibusque manus, atque oribus ora.* Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est, cui non jungi malis, quàm tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipsum quod spirat, merum est venenum; quod loquitur, pestis est; quod contingit, mors est. *Ga.* Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusus, ac blanditiæ? *Pe.* Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Isthuc demum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inferas plumbo. Sed interim demairor teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conspectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? *Ga.* Habet puella quod excuset⁵, auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici formâ, quam collocare velit homini leproso? *Pe.* Nullus, opinor, modo vel uncio iam habeat sanæ mentis. Mihi si lusca esset, eademque clauda, nec minus

¹ *The Swissers*, populi apud quos ferè vivebat auctor, & qui nobis noti satis, itemque aliquantulam de hac re tantum merentur observationem.

² Minimè reverenda quidem actio, sed pietas in patres officium ita neces-

sarium æstimabatur ab antiquis, ut veluti proverbio diceretur de homine flagitiosissimo, *Minxit in patrios cineres.*

³ Assentior.

⁴ *Æneid.* viii. 486.

⁵ *Supple se.*

minus deformis, quàm fuit Therfites ¹ Homericus, postremò indotata, recusarem istiusmodi generum. *Ga.* At hæc lues est omni leprâ tum tetrior, tum nocentior. Nam citiùs serpit, & subinde recurrit, ac frequenter occidit; cùm nonnunquam lepra finat hominem ad extremam usque senectutem vivere. *Pe.* Fortasse latebat parentes sponsi morbus. *Ga.* Imò pulchrè noverant. *Pe.* Si tam malè volebant filix, quin potius insutam ² culeo projecerunt in Scaldam ³? *Ga.* Profectò levior fuisset insania. *Pe.* Quæ dos commendabat illis sponsum? præcellit arte quapiam? *Ga.* Permultis: strenuus est aleator, potator invictus, scortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non segnis, decoctor eximius, comestator perditus. Quid multis? cùm scholæ non profiteantur nisi septem artes liberales, hic habet plus quàm decem illiberales. *Pe.* Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendârit parentibus. *Ga.* Nihil aliud quàm gloriosum equitis nomen. *Pe.* Qualis eques, cui per scabiem vix in sella federe licet? Sed fortasse habet luculentas possessiones. *Ga.* Habuit mediocres; sed ex protervia, quam fecit, nihil superest præter unam turriculam, unde excurrere solet ad prædam, eamque tam bellè instructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & feuda, aliaque magnifica nomina; nusquam non affigit sua insignia. *Pe.* Clypeus quod habet symbolum? *Ga.* Tres elephantos aureos in spatio phœniceo ⁴. *Pe.* Scilicet elephas elephanti ⁵ congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. *Ga.* Imò vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. *Pe.* Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. *Ga.* Maximè. *Pe.* Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color sanguinis est, sed meri: & aureus elephas indicat, quicquid auri nactus est, vino absumi. *Ga.* Sic est. *Pe.* Quid igitur dotis ⁶ hic Thraso conferet ad sponsam? *Ga.* Quid? maximam. *Pe.* Qui maximam decoctor? *Ga.* Sine me loqui; maximam ⁷, inquam, pessimamque scabiem. *Pe.* Emoriar: ni malim filiam meam equo nuptam, quàm tali equiti. *Ga.* At ego vel monacho ⁸ nuptam malim. Imò hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi, tenuisse ne lachrymas? *Pe.* Qui potuissem, qui vix ista sine lachrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obsurduisse, ut filiam unicam, puellam tali

C c 4

formâ,

¹ Jam vidimus plus semel.

² Quoniam sic tractabantur apud Romanos parricidæ.

³ Fluvius est Belgii, *the Scheld*, vel *L'Escaut*.

⁴ *In a field of'es.*

⁵ Vocat sic hominem elephântem, quoniam jam dixerat eam laborare

elephantiasi morbo, qui quoad sonum saltem cum elephante relationem habet.

⁶ *Jointure.*

⁷ Sic enim eam vocamus & nos aliquando, scil. *the great pox*; Galli scipius, *La grosse verole.*

⁸ Nec plurimi monachi recedunt.

formâ, tali indole, tam amabilibus moribus tali monstro in fervitutum traderent, propter mendacem clypeum? *Ga.* Atqui facinus hoc, quo nihil invenias, nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; cum expediat eos, qui reipublicæ tractandæ nascuntur, esse quàm prosperrimâ valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certè hic morbus quicquid est homini cerebri solet exhaurire. Itâ fit ut reipublicæ præsideant, qui nec animo benè valeant, nec corpore. *Pe.* Non solum integræ mentis ac prosperâ valetudine convenit esse, qui reipublicæ gubernaculis assident, verùm etiam formâ dignitatèquè corporis præcellentes. Quamquam enim prima principum commendatio sint sapientia & integritas; tamen nonnihil refert, quâ specie corporis sit, qui cæteris imperat. Nam si sævus est, multum invidiæ addit corporis deformitas; si probus & pius, *Gratior est pulchro veniens è corpore virtus*¹. *Ga.* Rectè. *Pe.* Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitalem? *Ga.* Meritò sanè. *Pe.* Quæ igitur dementia est, ultro filiam plusquam leproso tradere? *Ga.* Plusquam dementia est. Si satrapes paret tollere catulos, quæso num ad generosam fœminam admittet scabiosum & ignavum canem? *Pe.* Imò magnâ curâ dispiceret ut undiquaque generosum adjungeret, nè nascantur hybridæ. *Ga.* Et si dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? *Pe.* Non in commune quidem stabulum reciperet morbidum, ne qua serpat malum ad alios. *Ga.* Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde nascantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum successuri, verùm etiam rempublicam moderaturi? *Pe.* Nec rusticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum scrophæ; cum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. *Ga.* Vide quam perversa sint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ osculum obrudat, injuriam putant bello vindicandam. *Pe.* Acerrimo. *Ga.* Et ipsi volentes, scientes, prudentes, id quo nihil habent charius, dedunt abominando portento, & privatim impii in suam gentem², & publicè in civitatem. *Pe.* Si sponsus subclaudicat alioqui sanus, quàm abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in sponsalibus. *Ga.* Si quis filiam elocavit Franciscano, quanta abominatio, quanta deploratio malè collocatæ virginis! at illâ veste detractâ virum habet membris validis: ista totam ætatem transfigit cum semivivo cadavere. Si qua nubit sacerdoti, ludunt in unctum; at hæc pejus uncto³ nupsit. *Pe.* Vix hoc faciunt hostes puellis bello captis, vix piratæ faciunt scelere abductis; & hoc

¹ Ex Virgilio, Æneid. v. 344.

² Familiam; ut vidimus pag. 299. nota. 9.

³ Siquidem uncto, non oleo, ut sacerdotes propter characterem, sed cataplasmatibus propter morbos.

hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magistratu curator? *Ga.* Quomodo medicus succurret phrenetico, si ipsum habeat phrenesis? *Pe.* Atqui mirum est, à principibus, quorum munus est prospicere reipublicæ; duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent, cum in hoc genere nihil prius ac potius sit bonâ valetudine, hinc nullum excogitari remedium! Tanta pestis bonam orbis partem occupavit, & illi interim stertunt, quasi nihil ad rem pertineat. *Ga.* De principibus, Petroni, religiose loquendum est. Sed admove aurem; insurrabo tria verba. *Pe.* O miseriam! utinam falsa prædicares. *Ga.* Quot morborum genera nasci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? *Pe.* Innumera, si qua medicis fides. *Ga.* Num hic vigilant ædiles? *Pe.* Planè vigilant in exigendis vectigalibus. *Ga.* Quæ sciens nubit morbido, fortasse digna est suo malo, quod adscivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque femoverem ab urbano commercio. Cæterum, si qua nupisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi summum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamsi sexcentis tabulis sponsalibus contractum esset. *Pe.* Quo colore? Nam conjugium ritè contractum ab homine non potest dirimi. *Ga.* Quid? tibi videtur ritè contractum, quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta seruo nupsit, quem putabat liberum. Hic cui nupsit, servus est miserrimæ dominæ Pforæ; atque hoc infeliciores est servitus, quòd illa¹ neminem manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit. *Pe.* Sanè colorem reperisti. *Ga.* Ad hæc² non est conjugium, nisi inter vivos. Hinc mortuo nubitur. *Pe.* Repertus est alter color. Sed sineres, opinor, scabiosas nubere³, juxta vetus illud adagium, *ὄμοιον πρὸς ὄμοιον*⁴. *Ga.* Si hoc mihi liceret, quod expediret reipublicæ, sinerem quidem jungi, sed junctos exurerem⁵. *Pe.* Tum tu quidem Phalaridem⁶ ageres, non principem. *Ga.* An tibi Phalaris videtur medicus, qui secat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, nè totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis saluti consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. *Pe.* At mitius erat illos castrari, ac summoveri. *Ga.* Fæminis porro quid faceres? *Pe.* Adderem fibulas⁷. *Ga.* Ita quidem prospectum esset, nè ex malis corvis nascantur mala ova, sed fatebor hoc esse mitius, si tu fatearis illud esse tutius. Nam pruriunt & exsecti; nec uno modo tran-

silit

1 Domina Pfora scil. innuitur ergo homines ab hac lue nunquam perfecte curari.

2 Moreover.

3 Subintellige cum scabiosis.

4 Simile simili.

5 Animi gratiâ dictum censeatur.

6 Crudelissimum Agrigentinarum tyrannum, qui peregrinos in tauro æneo includebat, subjecto igne ad necem comburebat, & miserandis eorum ibi ejulatus gaudēbat.

7 Poteris concludere ad quid, si pergas legere.

silit malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed compositis unculâ¹ serpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quisquis eo tenetur, vel nullo suo commodo, gaudeat quamplurimis suam affricare scabiem². Jam submoti possunt fugere, possunt vel noctu, vel ignotis imponere; à mortuis vero nihil est periculi³. *Pe.* Tutius fateor; sed haud scio, an conveniant Christianæ mansuetudini. *Ga.* Dic age mihi; unde plus periculi à simplicibus furibus, an ab istis? *Pe.* Fateor pecuniam multo viliorrem bonâ valetudine. *Ga.* Et tamen hos Christiani suffigimus in crucem⁴; nec appellatur crudelitas, sed justitia, & si rempublicam spectes, pietas est. *Pe.* Verùm ibi plectitur qui damnum dedit. *Ga.* Hi scilicet lucrum adferunt! sed demus hoc malum multis nullâ suâ culpâ contractum, cùm tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliârit nequitia; jureconsulti docent interdum innoxios rectè occidi, si id magnopere interfit reipublicæ. Quemadmodum Græci post everfam Trojam occiderunt Astyanactem Hectoris⁵ filium, nè per illum bellum instauraretur. Nec putant impium, post extinctum tyrannum, & liberos innoxios⁶ trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Christiani; neque tamen nescimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Ideo usu venit in repressalibus, quæ vocant. Qui læsit, in tuto est; & spoliatur negotiator; qui nè factum quidem audivit, tantùm abest ut in culpa fuerit. Quod si talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? *Pe.* Victor veris. *Ga.* Tum illud mihi perpende: Apud Italos ut primùm scintillare⁷ cœpit pestilentia, ocluduntur aedes: qui laboranti inferviunt, submoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cùm summa sit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas tot millium vitæ consuli? Sunt qui parum hospitale putant, quod Itali in rumore pestilentia, tempore vespertino, hospitum portis submovent, coguntque sub die noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo maximo reipublicæ bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur & officiosi, quòd ausint ad quemvis pestilentia laborantem accedere, etiamsi nihil illic habeant negotii. At dum reversi domum insciunt uxores,

1 Affirmatur à quibusdam, ut nesciam si verum sit.

2 Pruritus coitus plusquam malitia in causa est, credo.

3 Paucis, si agatur de paribus junctis, animis dura hic indicatur sententia, at si reperiantur (ut nimis forsitan usu venit) qui scientes volentes suam tuam sanis affricent, maxime justum, imò fere necessarium credam, quod severissime à magistratu puniantur.

4 *Id est*, durâ capitali penâ plectimus, hoc enim supplicii genus durissimum in usu non est apud Christianos, at apud Romanos erat usuale.

5 Qui filius Priami, & Trojanorum fortissimus.

6 Durissima hæc, suntque potius scientiæ politicæ, quam justitiæ statuta.

7 *To appear*.

uxores, liberos, ac totam familiam, quid eā fortitudine stultius, quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi charissimos in præfens vitæ discrimen adducere? Hic tamen quanto minus est periculi à pestilentia, quàm ab hac scabie¹? Rarius afflat propinquos, nec feresenes attingit; & quos attingit, aut citò liberat, aut restituit sanitati, puriores etiam quàm antea fuerant. Hæc quid aliud quàm perpetua mors est, vel, ut veriùs dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum². *Pe.* Verissima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbæ silvam patiatur sibi demeti, aut sibi quisque tonsorem præstet. *Ga.* Quid, si uterque claudat os? *Pe.* Afflant naribus malum. *Ga.* Est & isti malo remedium. *Pe.* Quodnam? *Ga.* Ut quod solent alcumistæ, addant personam, quæ per vitreas fenestellas præbeat lumen oculis, ori naribusque respiracionem, cornu à persona per axillas in tergum porrecto. *Pe.* Bellè, nihil metuendum est à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. *Ga.* Optimum igitur barbam usque ad genua demittere. *Pe.* Ita videtur. Deinde fiat edictum, nè quis idem sit tonfor & chirurgus. *Ga.* Ad famem relegas tonfores. *Pe.* Minuant sumptus, & aliquanto pluris radant. *Ga.* Esto. *Pe.* Tum feratur lex, nè quis cum alio poculum habeat commune. *Ga.* Istam vix recipiet Anglia, *Pe.* Neve duo misceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. *Ga.* Placet. *Pe.* Ad hæc in diversoriis nè quis hospes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. *Ga.* Quid facies Germanis, qui vix lavant in anno? *Pe.* Extimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetustus salutandi osculo. *Ga.* Etiamne in templis? *Pe.* Tabellæ suam quisque opponat manum. *Ga.* Quid de colloquio? *Pe.* Vitetur illud Homericum, Ἀγγιχὼν κεφαλήν⁴, & vicissim qui auscultat, comprimat labra. *Ga.* Vix istis legibus suffecerint duodecim tabulæ⁵. *Pe.* Sed quid consulas interim infelici puellæ? *Ga.* Quid? nisi ut libenter⁶ sit misera, quo fit minus misera; & suavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. *Pe.* Quoniam hinc properas? *Ga.* Rectà in musæum. *Pe.* Quid facturus? *Ga.* Pro epithalamio, quod postulant, scripturus epitaphium.

IMPOSTURA.

¹ Parumper ampliatum isthuc.

² Aliã viã nunc tractantur, ut omnibus notum; non mirum, si, cum primum hæc abominanda lues apud Europeanos scaturierit, non æquè benè ut nunc curaretur.

³ Alluditur ad obsoletum morem antiquorum Christianorum, qui in templis invicem sibi dabant osculum charitatis, priusquam ad sacram mem-

fam accederent, itemque cum exirent ecclesiã, omnibus orationibus peractis.

⁴ *Id est*, propius accedens caput, *Odyss.* 1.

⁵ Vidimus.

⁶ Respicit ad illud Horatii, lib. 1. *Od.* xxiv. *Durum, sed levius, sit patientia, quisquid corrigere est nefas.*

IMPOSTURA.

ARGUMENTUM.

Impostura habet familiare colloquium inter Livinum & Philippum; ubi Livinus imponit Philippo, carmina loquens, cum ille profam rebatur loqui.

PHILIPPUS, LIVINUS.

Pb. **S** Alve, Livine. **Li.** Salvebo, si vis ita: sed à me tibi cave. Nam est animus imponere tibi, nisi caves. **Pb.** Non est admodum metuendus hostis, qui periculum denunciat. Sed age, falle, si potes. **Li.** Ecce jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. **Pb.** Cum præstigiæ, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio imposturæ. **Li.** Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus¹ es non semel. **Pb.** Hic sum; incipe. **Li.** Jam dudum mihi quod jubes peractum est. **Pb.** Quid actum, aut quid peractum? Nihil sentio doli. **Li.** Jam toties admonitus, saltem adhibe attentum animum. **Pb.** Novum præstigiæ genus. Ludor, ut ais, neque quicquam artis sentio, cum observem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rursus incipe. **Li.** Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu assequeris laqueos. **Pb.** Quâ re mihi laqueos tendis? **Li.** Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe attentos oculos & aures. **Pb.** Non possum magis, etiam si de capite ageretur. Sed falle rursus. **Li.** Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. **Pb.** Enecas. Quæso dic, quodnam est hoc præstigiæ genus? **Li.** Hastenus sum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. **Pb.** Nihil minus sensi quàm isthuc. **Li.** Primum tibi respondi duobus trimetris iambicis: deinde trochaïco tetrametro catalectico. Mox meris Creticis sum locutus. Post hæc Phalæcio² hendecasyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæstis. Rursus tribus Sapphicis³. Mox Sotadico⁴. Postremo, trochaïco tetrametro. **Pb.** Deum immortalem! quidvis suspicabar potius, quàm istud. Si vixero, aliquando vicem reponam. **Li.** Huc, si quid potes. **Pb.** Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. **Li.** Hui tam citò? **Pb.** Minatus sum tibi iambico tetrametro catalectico; mox addidi Creticos quinque. **Li.** Prorsus accidit, ut video, quod dici solet, *Cretensis incidit*

in

1 Deceptus.

2 Hanc speciem versus non reperies in tuo *Littleton*: inventa fuit ab antiquo poëta Phalæco, habet undecim syllabas (ut hic bene notatur) quæ faciunt quinque pedes, quorum primus est spondæus, secundus dactylus, tertius tandem, quartus, & quintus trochæi.

3 Inventis à Sappho, qui versus undecim etiam syllabis constat, & quin-

que pedibus, quorum primus est trochæus, secundus spondæus, tertius dactylus, & duo ultimi trochæi.

4 Sic dicto à Sotade lascivo poëta, pedibus quinque quoque constat, duobus prioribus Ionicis à majore, tribus reliquis trochæis. Ionici autem à majore quatuor syllabis constant, prioribus longis, posterioribus brevibus, at species versus parum vel nullo modo obtinuit.

in *Cretensem*¹. *Ph.* Sic est, sed illud precor utrique nostrum, ne nobis unquam occurrat impostura nocentior.

CYCLOPS², sive EVANGELIOPHORUS³.

ARGUMENTUM.

Cyclops, sive Evangeliochorus, taxat eos qui Evangelium semper habent in ore, cum in vita nihil prorsus sit Evangelicum. Acerbè inuebitur in hypocritas, qui profitentur ore, negant opere, religionem. Evangelium, ut vinum, non prodest nisi intrinsecus sumptum.

CANNIUS⁴, POLYPHEMUS⁵.

Ca. Quid hîc venatur Polyphemus? *Ph.* Quid venor, rogas, sine canibus & venabulo? *Ca.* Forte nympham aliquam hamadryadem. *Ph.* Pulchrè divinâsti⁶. En tibi rete venatorium. *Ca.* Quid ego video? Bacchum in exuvio leonis⁷, Polyphemum cum codice? Γαλή κροκοτόν⁸. *Ph.* Non croco tantum pinxi libellum, sed etiam minio lasurioque⁹. *Ca.* Non loquor de croco, sed Græcè dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis,

¹ Vide pag. 251. num. 1

² Omnibus noti Cyclopes sædi, sub Vulcano fabricantes, unicum tantum oculum habentes in media fronte; hinc quidam autumârunt Ecolampadum, qui altero oculorum orbatus erat, hîc intelligi, sed falsum: siquidem Erasmus ipse planè negat, in Epistolarum una aut altera, sed intelligit antigrapharium (*a transcriber*) quendam ex suis, forsan multum Evangelium crepitantem, & non admodum purissimis moribus, cui aliquando literas portandas ad amicos committebat, quemque, quoniam altero oculorum orbatus erat, vocabat sæpe *Cyclopem* aut *Polyphemum*, quod ultimum nomen est Cycloperum notissimi.

³ Evangelium portans.

⁴ Nomen erat servi peculiaris Erasmo nostro, vel saltem ei hoc nomen dabat, quoniam tantisper nimis potu delectabatur, ut concludes ex notula ad hujusce colloquii finem, & herum sæpe rogaverat ut haberet in colloquiis locum.

⁵ Hoc nomine intelligas antigrapharium illum & literarum Erasmi-carum aliquando gerulum, quem jam diximus: atque ex his prænotatis tria observas, & concludas: primum, non

mirum esse, si in hoc colloquio videantur pejus quàm vulgaria quædam, digna hæc sunt personis, Cannio scilicet & Polyphemo. Secundum, colloquium intendi in omnes qui Evangelium ore crepitantes non vivunt vitam vel respondentem, non aliter portantes Evangelium quàm Polyphemus literas portabat Erasmicas. Tertium, ad quosdam Lutheranos speciatim respici, quorum mores Erasmus noster non judicabat, ut par erat, puros, itemque nimis propensos arbitrabatur ad tuendum per arma Evangelium.

⁶ Per jocum dicitur, siquidem non divinârât, ut patet ex sequentibus.

⁷ Proverbialis locutio, cum non benè congruentia conjunguntur, Bacchus cum leone, Polyphemus cum codice, sunt res æquè benè, vel potius æquè malè congruentes.

⁸ Feli vestem croco tinctam; & supple *das*. Idem sensu proverbialis hæc locutio cum præcedente.

⁹ Barbara vox est, quod non latebat auctorem, qua intelligit fossile illud quod vocamus *Azure*, at unde dixit *lasurium*, non *Azurium*? Hinc quod Galli dicant de l'*Azur*. Quod aurius sonat, veluti si l'*Azur* esset vox ipsa, non *Azur*.

minis, & circulis æreis armatus est. *Po.* Introspecte. *Ca.* Videō. Sanè perquam bellus est: sed nondum ornasti fatis. *Po.* Quid deest? *Ca.* Addere debebas tua insignia. *Po.* Quæ? *Ca.* Sileni caput è dolio prospiciens¹. Sed quid tractat? artem potaticam²? *Po.* Vide ne quam imprudens effutias blasphemiam. *Ca.* Quid igitur? estne sacri quidpiam? *Po.* Est, quo nihil sacratius, Evangelium. *Ca.* Ἡρόκλῆσις³! Quid Polyphemo cum Evangelio? *Po.* Quin ita rogas, quid Christiano cum Christo? *Ca.* Nescio, nisi quòd te talem magis decet halbardacha⁴. Nam si quis mihi istâ specie ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem; si in nemore, sicarium. *Po.* Atqui hoc ipsum nos docet Evangelium, nè quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtortâ barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligæ interfectæ⁵, tegunt Evangelicum animum. *Ca.* Quid ni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis; & si qua fides apologis⁶, sub exuvio leonis latet asinus. *Po.* Imò ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore⁷: cui libens optârim, ut quam habet nigros oculos, tam habet candidos amicos, tamque probè inauratur, quam colorem habet inauraturæ congruum. *Ca.* Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quàm tu incedis onustus, cum ovem simul & struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdus facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? *Po.* Mordes. *Ca.* Sed bellè res habuerit, si, quam tu decorasti variis ornamentis Evangelium, tam te vicissim exornet. Ornasti coloribus, utinam exornet te bonis moribus! *Po.* Curabitur. *Ca.* Ut soles *Po.* Sed omissis convitiis, itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? *Ca.* Minimè gentium. *Po.* Quid? an tibi videor minimus⁸ gentium, vel asinino capite te procerior? *Ca.* Non arbitror tanto, si asinus arrigat auriculas. *Po.* Certè bubalino⁹. *Ca.* Placet collatio; sed ego *minimè* dixi, non *minime*. *Po.* Quid interest inter ovum & ovum? *Ca.* Quid interest inter medium digitum & infimum? *Po.* Medius est longior. *Ca.* Scitè. Quid interest inter asininas auriculas, & lupinas? *Po.* Lupinæ sunt breviores. *Ca.*

1 Digna Polyphemo insignia.

2 Barbara vox intellectu facillima.

3 Hercules; vox admirationis apud Græcos.

4 Vox barbara rursus, quâ intelligitur, quòd vocamus *Halbard*. Ferax est uno verbo hoc colloquium in fabricatione vocum Polyphemo & Cannio dignarum.

5 Digna hæc omnia bellicoso Polyphemo, & iis qui tempore Erasmi

in suo ornatu speciem bellicosorum virorum præ se ferre volebant.

6 Fabulis; quarum Æsopus est pater, & inter quas indicata fabula reperitur.

7 Perge, & facillè intelliges quomodo talia gestentur.

8 Nihil facilius attento, quàm percipere æquivocationis rationem.

9 Supple, *capite*, & subintelligas, *sum te procerior*.

Ca. Rem tenes. **Po.** At ego longa breviaque palmo & ulnâ metiri soleo, non auribus. **Ca.** Age, qui Christum gestavit, dictus est Christophorus: tu qui Evangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es *Evangelio-phorus*. **Po.** An sanctum non putas portare Evangelium? **Ca.** Non, nisi tu fatearis esse sanctissimos asinos. **Po.** Quî sic? **Ca.** Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probè sis clitellatus. **Po.** Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. **Ca.** Istam sanctimoniam tibi non invidéo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini, cui Christus incedit, ut exosculeris. **Po.** Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. **Ca.** Sanè Christum contigerunt & qui illi impegerunt alapas. **Po.** Sed age dic seriò; nõnne pium est circumferre codicem Evangelicum? **Ca.** Pium, si absit hypocrisis, si verè id fiat. **Po.** Abeat hypocrisis ad monachos; quid militi cum hypocrisis? **Ca.** At primùm expedi mihi quid sit hypocrisis? **Po.** Cùm aliud præ te ferrè, quàm lateat in animo. **Ca.** Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex? Nõnne vitam Evangelicam? **Po.** Opinor. **Ca.** Ergo ubi vita nõn respondet codici, nonne hypocrisis est? **Po.** Videtur. Sed quid est, verè codicem Evangelicum circumferre? **Ca.** Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani Francisci regulam: idem possunt & bajuli Lutetiani, & asini, & cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes nisi Christum & Evangelium: hoc est Pharisaïcum. Quidam circumferunt animo. Proindè verè circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Evangelium. **Po.** Ubi sunt isti? **Ca.** In templis diaconi, qui portant codicem, pronunciant populo, & tenent corde. **Po.** Tametsi non omnes sancti sunt, qui animo gestant Evangelium. **Ca.** Nè mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitùs amat. Nemo penitùs amat, nisi qui moribus exprimit Evangelium. **Po.** Istas subtilitates non assequor. **Ca.** At dicam crassiore Minervâ. Si lagenam vini Belnensis gestes humeris, quid aliud est quàm onus? **Po.** Nihil aliud. **Ca.** Si teneas faucibus, ac mox exspuas? **Po.** Haud profuerit: quanquam id quidem non soleo. **Ca.** Sin, ut soles, affatim haurias? **Po.** Nihil divinius. **Ca.** Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. **Po.** Prorsus. **Ca.** Tale quiddam est Evangelium: in animi venas demissum innovat totum hominis habitum. **Po.** Videor igitur tibi parum Evangelicè vivere? **Ca.** Istam quæstionem nemo te dissolverit rectiùs. **Po.** Si bipenni res agatur. **Ca.** Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias? **Po.** Quid faciam? sentiret pugnos meos. **Ca.** Quid si quis tibi impingat colaphum? **Po.** Amputarem illi collum pro colapho. **Ca.** Atqui codex tuus docet ut pro

convicio

*conviciò referas benignum sermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & sinistram. Po. Legi, sed exciderat*¹. *Ca. Oras, opinor, frequenter. Po. Isthuc est Pharisaicum. Ca. Pharisaicum est prolixè precari, sed fucatè. At tuus còdex docet semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. Ca. Quando? Po. Cùm venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. Ca. Quid tùm oras? Po. Precationem Dominicam. Ca. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium battologiam² eadem iterantem. Ca. Potes attentus absolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis quod voce pronuncio? Ca. Nescio, nisi quòd Deus non audit nisi cordis vocem. Crebrò jejunas? Po. Nunquam. Ca. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. Ca. At Paulus negat eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cùm dantur. Ca. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel sceno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit, non coinquinari hominem his quæ intrant in os. Ca. Ita, si modicè, si præter offendiculum. At Paulus Christi discipulus *movult fame mori, quàm fratrem infirmum offendere suo cibo*, nolque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. Ca. At Ægonis³ est capras pascere. Po. Malim esse⁴. Ca. Pulchrè tibi precaris; caper citiùs fies, quàm capra. Po. *Ese dixi, pro edere. Ca. Eleganter. Libenter succurris pauperibus? Po. Non est quod dem. Ca. At esset, si sobriè viveres, si gnaviter laborares. Po. Dulce est otium. Ca. Servas præcepta Dei? Po. Grave est. Ca. Agis admissorum penitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. Ca. Unde igitur declaras te amare Evangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto deblaterare in Novum Testamentum Erasmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextrâ pugilem egi, suggillavi illum magnificè, totamque faciem tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere Evangelio? Deinde absolvi illum à commissis⁵; hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ca. Satis quidem Evangelicè! isthuc nimirum est Evangelium Evangelio defendere. Po. Occurrit alter ejusdem sodalitiï, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Erasimum. Accensus Evangelico zelo, minis hominem adégi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fate-***

returque,

1 Excidit multis quoque; pessimum est quod fere semper excidit.

2 Respicitur, sed perperam, ut dignum Polyphemo, ad Matt. vi.

3 Digna Cannio æquivocationis species, respicitur ad Virgil. Eclog. iii.

ubi supponit poeta Ægonem habuisse capras.

4 Pergas; videbit quid intelligat.

5 Alludit irrisoriè ad absolutionem papisticam in confessione, ut clarius patet ex immediatè subsequentibus.

returque, se, quæ dixerat, insigante diabolo dixisse: ni fecisset, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. *Ca.* Miror hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis castè? *Po.* Id fortasse fiet, ubi senuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? *Ca.* Non sum sacerdos: si confiteri libet, alium quære. *Po.* Deo soleo confiteri; sed tibi fateor, me nondum esse perfectum Evangelicum, sed unum è populo. Habemus quatuor Evangelia, nos Evangelici¹ quatuor res potissimum venamur: ut ventri bene sit; nè quid desit iis, quæ sub ventre sunt: tum ut sit unde vivamus; postremò, ut liceat, quod lubet, agere. Hæc si suppetant, inter pocula clamamus, Io triumphè, io² Pæan; vivit Evangelium, regnat Christus. *Ca.* Ista quidem Epicurea vita est, non Evangelica. *Po.* Haud inficior. Sed scis Christum omnipotentem esse; potest repente vertere nos in alios homines. *Ca.* Potest & in suos; quod quidem proclivius arbitror, quàm in bonos viros. *Po.* Utinam non essent peiores in mundo suibus, bubus, asinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, passeribus salaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. *Ca.* At jam tempus est, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. *Po.* Rectè mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt instare supremum mundi diem³. *Ca.* Tanto magis properandum. *Po.* Expecto Christi manum. *Ca.* Vide ut tu manui ceream⁴ præbeas materiam. Sed unde colligit, in propinquo esse mundi finem? *Po.* Quoniam, inquit, idem nunc faciunt homines, quod faciebant imminente diluvio: epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, fœnerant, & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem curstant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia: denique nihil malorum abest, fames, fitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt adesse finem rerum humanarum? *Ca.* Ex hoc malorum acervo, quod tibi est molestissimum? *Po.* Divina. *Ca.* Quod crumenam tuam obfident araneæ⁵. *Po.* Dispeream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio

D d

recens

1 Hæc vox et quod immediate subsequitur evincunt, ad quosdam Lutheranos respici; Lutherani enim sibi dabant tunc nomen Evangelici, accusati sunt Lutheræ & fautores, quamvis injustius, fuisse ventri, & tandem ab his jactabatur moleam libertas Evangelica, quæ hinc data opera male explicatur.

2 Vidimus jam hæc & similes exclamaciones.

3 In nullis fere temporibus desunt similes prophetæ; sed in illis tunc confusionibus, quod ad religionem & sectularia, frequentiores erant.

4 Id est, quæ facile recipiat impressionem Christi, prout cera recipit sigilli.

5 Id est, nihil est in ea; nam si aliquid esset, tractares sapius, quo araneas repelleres; porro ex Catulle locutio, obtunditque Gallicè.

recens à computatione: aliàs sobrius tecum disputabo, si vòles, de Evangelio. *Ca.* Quando te videbo sobrium? *Po.* Cùm fuero. *Ca.* Quando eris? *Po.* Cùm videris. Interim, mi Canni, sis felix. *Ca.* Tibi vicissim opto ut sis quod diceris ¹. *Po.* Nè me vincas officio, precor nè Cannium unquam destituerit unde cognomen sortitus est ².

ΑΠΡΟΣΔΙΟΝΥΣ Α ³, sive *Absurda*.

ΑΡΓΥΜΕΝΤΟΝ.

Hæc colloquium, cui titulus Ἀπροσδιουσια, seu Absurda, continet confabulationem, ubi nihil planè ad rem respondetur, quod Anglicè dicimus Non sense. Alter enim de nuptiis rogat, alter de naufragio infelicique navigatione respondet.

ANNIUS, LEUCIUS.

An. **A**udio te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. *Le.* Nunquam antehac infelicius navigavi, quàm hoc tempore. *An.* Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? *Le.* Nec unquam mihi vilior fuit vita, quàm id temporis. *An.* Vide quid faciant opes! Ad meas nuptias pauci convenirent, iique tenues. *Le.* Vix fueramus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. *An.* Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? *Le.* Boreas dissecuit velum, dissectumque dissipavit. *An.* Desponsam novi. Nihil fingi potest venustius. *Le.* Mox fluctus revalsit clavum, *An.* Idem videtur omnibus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut aiunt, formæ gratiâ. *Le.* Quid animi censet nobis illic fuisse? *An.* Sanè rarum nunc est virgines nubere. *Le.* Remigandum nobis erat. *An.* Dotem vix credibilem narras. *Le.* Ecce mox aliud malum. *An.* Cur puellam impubere commiserunt tam feroci? *Le.* Apparuit piratarum navis. *An.* Profecto sic est; in multis nequitia supplet ætatem. *Le.* Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum eum mari, alterum cum prædonibus. *An.* Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat festucam. *Le.* Quid? cederemus? Imò desperatio

¹ *Id est, vir multæ famæ; siquidem sic significat vox Polyphemus.*

² *Id est, ut semper potus tibi affluat. Cannus enim veluti derivatus videtur à voce Canna, quæ apud Germanos, et etiam apud nos, significat ligneum vas ad recipiendum vinum vel cerevisiam.*

³ *Vox explicatur, ut vides, per hæc aliam absurda, Gallicè perfecte titulo responderet les coq-a-Pane, cui voci, cum, vix ullam adequatè omnino significationis sufficere possimus, Latinè vel Anglicè, abstinemus: vulturque (credam) auctor taxare est,*

qui nimium occupati in his quæ in mente habeant, non attendunt ad ea de quibus alii cum ipsis sermonem facient, & sic maxime dissonans sit confabulatio; dicas forsitan, tantum quantum hæc est, dissonantem raro videri, & parum salis esse in effingenda tali; at respondebo, in his augere licere, non omnino absumilia aliquando evenire, & tandem pueros similibus sæpe gaudere; fidem tibi faciet ludus eis grates & usualis satis, quem vocamus cross purposes, cujus fere specimen potest esse hocce colloquium.

speratio vitæ addebat animos. *An.* Vereor nè sint steriles nuptiæ, si vera prædicas. *Le.* Imò injecimus harpagones. *An.* O rem novam! ante nuptias grævda? *Le.* Si spectâsses eum conflictum, fatereris me non esse scœminam. *An.* Ut audio, conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consummatum. *Le.* Insiluimus in navim piraticam. *An.* At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu sponsæ patrem contingo. *Le.* Ipsos in mare præcipites dedimus. *An.* Vera prædicas; infelicium nulli sunt affines. *Le.* Quicquid erat prædæ, inter nos partiti sumus. *An.* Expoſtula-bo cum puella primo quoque tempore. *Le.* Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse Alcedonia. *An.* Si illi res est, mihi est animus. Nihil moror illius benevolentiam. *Le.* Ita pro una duas na-ves in portum deduximus. *An.* Indignetur qui alit. *Le.* Quò eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao. *An.* Ho-die non est liberum mihi, nam ipse domi convivas expecto; aliàs non excusabo.

I Π Π Ε Υ Σ Α Ν Ι Π Π Ο Σ ², sive Ementita nobilitas.

ARGUMENTUM.

Ἰππεύς: ἄνιππος. sive Ementita nobilitas, depingit eos qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere. Quamvis nullâ generis aut virtutis celebri-tate insignes, arrogant tamen sibi perscriptæ frontes nebulones honorem illis nullo facinore debitum, nisi flagitio honor debeat perimprobiſſimo.

HARPALUS³, NESTORIUS⁴.

Ha. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non im-memorem, nec ingratum. *Ne.* Dabo expeditum, ut sis, quod esse velis. *Ha.* At nobis in manu non est, ut nascamur no-biles. *Ne.* Si non es, enitere benefactis, ut à te initium capiat no-bilitas. *Ha.* Perlongum est. *Ne.* Exiguâ summâ tibi vendet Cæsar. *Ha.* Vulgò ridetur emptitia nobilitas. *Ne.* Cùm nihil sit magis ri-diculum

D d 2

1 Qui quarto seculo vixit, episcopus Myræ in Lycia, sed ejus corpus non fuit in nostram Europam translatum, ad Bari scil. in Italia, ante seculum undecimum, ubi non minus propterea patravit & patrat miracula, si Italis pontificis credas. Duabus de causis autem inducit auctor Leucium huic divo dicantem; primò, ut melius rideat divis quæ fiunt dicationes, quid enim conferre potuit ad Leucii salutem vel prædam, divus fere ignotus, & cujus cadaver per sexcentos fere annos latuerit? Secundò, quoniam præter miracula, mira jactent pontificii de divi munificentia, quippe quæ nobilitati nominis ejus respondeat, nomen

enim significat, ut vidimus, *victorem populorum.*

2 Verbatim eques sine equo, at si recorderis quod jam observavimus, quod scil. equestri dignitate honorandi equo ab imperatore donarentur, senties auctorem non potuisse melius interpretari, quam per *ementitam nobilitatem.*

3 Rapax.

4 Vir consilii; siquidem nomen à Nestore celebratissimo omnium consiliario derivatum.

5 Id est ergo, *sic vere nobilitas*; Harpalus ergo laborabat morbo parâis adhuc vulgari.

diculum quàm ementita nobilitas, quid est ut tantopere affectes nomen equitis? *Ha.* Sunt causæ, nec læves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi commonstrâris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. *Ne.* Nomen absque re? *Ha.* Atqui cùm res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operæ pretium. *Ne.* Quando ita vis, dicam. Primùm fac procul te abducas à patria. *Ha.* Memini. *Ne.* Ingere te in convictum juvenum verè nobilium. *Ha.* Intellego. *Ne.* Hinc primùm orietur suspicio, ne talem esse cum qualibus victitas. *Ha.* Sic est. *Ne.* Vide nè quid habeas plebeium. *Ha.* Quidnam? *Ne.* De cultu loquor. Nè vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest quæ emas, sustanea denique, vel canabea potius, quàm pannea. *Ha.* Rectè. *Ne.* Vide nè quid sit integrum, sed dissecta pileum, thoracem, caligas, calceos¹, ungues, si potes: neve quicquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga quomodo conveniat Cæsari² cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à Nassauen³, quid cæteri congerrones tui. *Ha.* Fiet. *Ne.* Sit annulus in digito cum gemma signatoria. *Ha.* Si quidem oculi ferant. *Ne.* At parvo constat annulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. *Ha.* Quænam mihi suades deligam? *Ne.* Duò mulctra, si velis, & cantharum cerevisiarium. *Ha.* Ludis: age, dic serio. *Ne.* Nunquam fuisti in bello? *Ha.* Nè vidi quidem. *Ne.* At interim, opinor, decollâsti anseres & capos rusticorum. *Ha.* Persæpe, & quidem fortiter. *Ne.* Pone machæram argenteam, tria anserum capita aurea. *Ha.* In quo solo? *Ne.* Quo? nisi sanguinolento monumentum fortiter effusi cruoris. *Ha.* Quid ni? rubet sanguis anseri-

1 Scias uno verbo talem ornatum Erasmi tempore habitum indicium ac veluti insignia nobilitati, vel saltem animi bellicosi, apud Germanos præsertim, Hispanos, & Italos, & vidisti fere jam, ni fallor.

2 Siquidem tunc satis malè conveniebat Carolo quinto cum Clemente septimo Papa, ita ut tandem Carolus lum obfesserit in sua Roma, per illum invictissimum ducem ex Gallia profugum, Carolum Borbonium: quo in obsidione interempto, in exercituum imperium ei successit Philibertus de Cbalons, Princeps Auriacus, qui urbem expugnavit.

3 Henricus scil. nomine, vivebatque fere veluti Carolo sodalis, deinde per nuptias cum *Clauda de Cbalons*, sorore & hærede Philiberti in præcedenti notâ memorati, ditionum ejus factus est possessor, & titulum Auri-

aci principis adeptus est; moriens reliquit filium Renatum, qui juvenis & sine prole interemptus in expugnatione urbis *Saint Dixier*, instituit hæredem Gulielmum, filium Gulielmi senis dicti, & fratris patris Henrici; sicque hi Nassavii comites evasere principes Auriaci, qui gloria deinde nullis regibus inferiores: utque debita præmia tam nobili tamque bene meritæ familiæ non deessent, supereminens nostrum tandem imperium Britannicum cessit ultimo & dignissimo tantæ stirpis surculo Gulielmo, qui huper per gloriam debitam oculis nostris ereptus est. Sed sine his omnibus, nobiles satis per se hi comites, ut hinc ex nostro patet auctore; ne mireris ergo, lector, si Nestorius, Harpalo speciem nobilitatis consecranti, det consilium, ut his comitibus affinem esse simulet.

anferinus æquè atque humanus. Sed perge, obsecro. *Ne.* Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diversiorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. *Ha.* Quid addetur galeæ? *Ne.* Rectè submones. Eam facies ore dissecto. *Ha.* Quam ob rem? *Ne.* Ut spires, deinde ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? *Ha.* Exspecto. *Ne.* Caput canis demissis auribus. *Ha.* Vulgatum est. *Ne.* Adde duo cornua: rarum hoc est. *Ha.* Placet. Sed quæ bestia sustinebunt clypeum? *Ne.* Cervos, canes, dracones, gryphes occupârunt principes; tu ponito duas harpyias¹. *Ha.* Optimè consulis. *Ne.* Restat cognomen. Hic istud in primis cavendum, nè plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum à Como: hoc enim nobilium est, illud fordidorum theologorum². *Ha.* Sic memini. *Ne.* Habésne quicquam, cujus te possis appellare dominum? *Ha.* Ne haram quidem. *Ne.* In urbe celebri natus es? *Ha.* In obscuro pago, non enim fas est ei mentiri unde petis medicinam. *Ne.* Rectè est. Sed ei pago nullus est vicinus mons? *Ha.* Est. *Ne.* Et habet alicunde rupem? *Ha.* Habet præruptam. *Ne.* Ergo sis Harpalus eques ab aurea rupe. *Ha.* Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale³, quemadmodum Maximilianus habebat, *Tene mensuram: Philippus, Qui volet: Carolus, Ulterius*, item alius aliud. *Ne.* Tu adscribito, *Omnis jacta sit alea.* *Ha.* Næ tu percommodè dicis. *Ne.* Jam quo firmior sit hominum opinio, fingito literas à magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris eques clarissimus; magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi literæ tibi velut elapsæ, aut per oblivionem relictæ, veniant ad aliorum manus. *Ha.* Istud quidem erit mihi commodum: nam & literas novi, & hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum faciliè effingam. *Ne.* Interdum infusæ vesti, aut relinque in crumena, ut quibus farciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non silebunt; & tu, simul ac resciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœstitiam, quasi doleat casus. *Ha.* Et isthuc jam pridem meditatus sum, ut faciem tam faciliè mutem, quam personam. *Ne.* Ita fiet, ut nec fucus suboleat, & res cum fide + spargatur. *Ha.* Curabitur sedulò. *Ne.* Deinde so-

D d 3

dales

1 Dignas quæ sustineant talis equitis insignia, vidisti enim quæ aves illæ sint.

2 Respicit ad morem receptum, quo episcopis tituli dantur terminati in *ensis*, à loco unde orti, sæpius ab eo ubi fuerint episcopi; hinc quotidie Augustinus Hipponensis dicitur, & vidisti Becquetum insculptum *Arensem* Cantuariæ: at observés, lector, non intelligi ab Erasmo, episcopos

propterea mereri nominari sordidos; isthuc enim tantummodo, secundum Harpali, & quorundam similium stultorum nobilium sententiam, nobilitatem majorem affectantium cum nullam verè habeant.

3 *Their peculiar motto's.*

4 *Id est*, cum indubitata certitudine, ita ut nullus dubitet de tua nobilitate, & magna opulentia.

dales aliquot adsciscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco & apud omnes te Joncherum¹ appellent. Nec est, quod hic sumptum metuas, sunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio scatet juvenibus eruditulis, qui mirâ tenentur scribendi libidine, nè dicam scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spes quæstus affulserit. Ex his aliquot suborna, qui in libellis suis te prædicent patriæ procerem, idque subinde repetatur literis majusculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius discurrunt libelli quàm voces, aut quamlibet loquaces famuli. *Ha.* Nec ista displicet ratio. At famuli sunt alendi. *Ne.* Sunt: at non ales famulos ἀχρείους², & ob id ἀχρείους³. Mittantur huc & illuc, inveniunt aliquid. Scis varias esse talium rerum occasiones. *Ha.* Desine; teneo rem. *Ne.* Superfunt artes. *Ha.* Aveo scire. *Ne.* Ni sis bonus aleator, probus chartarius⁴, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor & confiator æris alieni, deinde scabie ornatus Gallicâ, vix quisquam te credet equitem. *Ha.* In istis quidem jam pridem exercitatus sum: sed unde sumptus? *Ne.* Mane; isthuc ibam. Est tibi patrimonium? *Ha.* Perpusillum. *Ne.* Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facillè reperies fatuos qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam ut ludas creditores, mille sunt artes. *Ha.* Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint nihil esse nisi verba. *Ne.* Imò nulla est commodior ad regnum via, quàm debere quamplurimis. *Ha.* Quî sic? *Ne.* Primum, creditor observat te non aliter quàm obligatus magno beneficio, vereturque nè quam præbeat ansam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quàm debitor suos creditores; quibus si aliquid aliquando reddas, gratius est, quàm si dono dones. *Ha.* Animadverti. *Ne.* Illud tamen caveto, nè cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliore sunt, quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, læstat spes, deterret metus, nòrunt quid possint equites. Postremò, cum inunda-verit æris alieni magnitudo, fictis causis aliò demigra, atque inde rursus aliò. Nec est, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis obarati sunt, quàm magni principes. Si quis rusticus urgeat, singe offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verùm nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, nè cui suboleat tibi

profus

¹ Vox est à Germanorum idiomate, apud quos *jong Heer* idem est quod apud nos *young Lord*, isthuc enim nobilitatem redelet.

² Sine manibus, i. e. ergo nihil operantes.

³ Inutiles.

⁴ Intelligit credo, *skillful at playing cards*; nullibi enim, ni tailor, vocem hoc sensu acceptam videbis, & non mirum, siquidem tunc, cum Erasmus scribebat, chartæ pictæ aleatoriarum non pluriquam à seculo inventæ.

prorsus exhaustos loculos. Semper ostenta. *Ha.* Quid ostendet qui non habet? *Ne.* Si quid amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodatò, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex te ipso conjcito. *Ha.* Intellego. At tandem obruar oportet ære alieno. *Ne.* Scis quantum apud nos liceat equitibus. *Ha.* Nihil non, & quidem impunè. *Ne.* Ergo famulos ale non segnes, aut etiam sanguine propinquos, qui alioqui forant alendi. Occurret negotiator, quem obvium spoliènt. Reperient aliquid in diversoriis, aut in ædibus, aut in navibus, incustoditum. Tenes? Meminerint non frustra datos homini digitos. *Ha.* Siquidem tutò. *Ne.* Cura ut habeas pulchrè vestitos, cum insignibus. Committe literas infimitas ad summates. Si quid clam sustulerint, nullus audebit illos insimulare: etiam si quid suspicentur, timebunt equitem dominum; sin vi prædam extorserint, bellum¹ vocabitur. His progymnasmatibus ad bellum præluditur. *Ha.* O felix consilium! *Ne.* Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, *Jus fasque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecuniâ.* Quid enim indignius, quàm ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat scortis & alexæ? Fac semper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: nè quid pudeat, perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eoque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in thermis, frequentibus² diversoriis. *Ha.* Isthuc ipsum erat in animo. *Ne.* Hic sæpenumero fortuna prædam objicit. *Ha.* Quis? rogo. *Ne.* Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tenes. *Ha.* At. *Ne.* Quid metuis? de sic culto, de tam magnificè loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit suspicari? Et, si quis forte tam improbus extiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitem, qui pridie discesserint. Turbabuntur famulitia cum pandocheo. Tu tranquillus tuam personam agito³. Hoc si acciderit homini modesto, cordatoque, silebit, nè simul cum damno lacrifaciat pudorem⁴, qui rem suam indiligenter servaverit. *Ha.* Non absurdè dicis: nam nôsti, opinor, Comitem tal vulture albo. *Ne.* Quid ni? *Ha.* Apud hunc diversatus est, ut accepi, Hispanus quidam, specie cultuque sanè quàm liberali. Is abstulit florenes sexcentes: nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. *Ne.* Habeas exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is, spoliatis templis aut monasteriis quibuslibet, redibit onustus prædâ bello

D. d 4

partâ.

1 Bene; quare enim non darentur rebus bella nomina in gratiam talium nobilium?

2 Id est, in quibus plurimi frequen-

tant. *Of great resort.*

3 *Behave yourself as a person no way concerned.*

4 Honorem.

partâ. *Ha.* Hoc quidem est tutissimum ¹. *Ne.* Est & alia ratio confidendæ pecuniæ ². *Ha.* Narra, obsecro. *Ne.* In benè nummatis fingere causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud omnes fere summâ laborant invidiâ. Alius irriterit aut confuerit clypeum tuum, alius parum honorificè de te sit locutus, alius scripserit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per feciales ³ tuos ἀσποιδον πόλεμον ⁴ denuncia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, πανλευθρίας ⁵ meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æstimes tuam dignitatem, hoc est, iniquum petas, ut æquum feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre, quàm ducentos aureos. *Ha.* Aliis minitabor leges. *Ne.* Istud propius quidem accedit ad sycophanticam ⁶; sed tamen iuvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pæne exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam benè dotata in matrimonii nasam illaqueanda est. Habes apud te philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge, te magnis promissis ascitum in aulam Cæsaris. Amant puellæ satrapis nubere. *Ha.* Novi quibus hoc benè cesserit. Cæterùm, quid si fucus tandem erumpat, & insiliant undique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos turpius est, quàm si templum sacrilegio spolies. *Ne.* Hic oportet meminisse perfrictæ frontis. Illud in primis, quòd nullis unquam temporibus magis licuit audaciâ pro sapientiâ uti, quàm hodie. Commiscendum est aliquid quod excuset. Deinde nunquam deerunt candidi ⁷, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt intellectum fucum. Postremò, si nihil aliud, profugiendum est aliquò in bellum, in tumultum. Quemadmodum κλυζιθάλασσα πάντα τὰ πᾶν ἀνθρώπων κακὰ ⁸, ita bellum operit omnium scelerum sentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tirocinio præparatus accesserit. Hoc erit extremum asylum, si cuncta sefellerint. Verùm omnis movendus erit tibi lapis ⁹, ne huc veniatur. Vide nè te securitas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus nè pedere quidem licet, ni populus sciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus est licentiæ, nisi si qua sit Massilæ ¹⁰ similis. Dissimulanter expiscare quid

1 At res non est famulo facilis, prætereaque, dubitationi locus, an famulus prædâ onustus eam ad dominum referat.

2 Of getting money.

3 Quare feciales, quæso, non tributentur nobili, qui per æs alienum est in via ad regnum, quique quæ sibi præda per famulos facta sunt, declarat bello parta?

4 Irreconciliabile bellum.

5 Destructiones omnium rerum

funditus.

6 Supple artem, vox in se clarissimæ est significationis.

7 Honest men.

8 Eluit mare omnia hominum mala.

9 Proverbialis locutio obtinuit etiam apud nos, to leave no stone unturned.

10 Marseilles the capital City of Provence, in Gallia. Nobilis, antiquissima, atque amplissimæ negotiationis, præsertim tunc, & cui paucae similes erant.

quid quisque de te loquatur. Ubi senseris hujusmodi voces increbrescere: *Quid agit? cur hic tot annos moratur? cur non revisit patriam? cur negligit arces suas? unde ducit imagines? unde tantæ profusioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliscere, tum maturè tibi de migrando cogitandum est: sed sit fuga leonina, ne leporina². Adsimula te vocari in aulam Cæsaris, ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in absentem hiscere, quibus est quod nolint amittere. Sed in primis tibi censeo cavendum genus istud hominum pœticum, irritabile, nigrumque³. Illinunt chartis, si quid illos habet malè: subitoque per orbem spargitur quicquid illeverint. *Ha.* Dispeream, ni mihi vehementer placeat tuum consilium. Efficiam ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minimè ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in pascuis fuero, tibi dono mittam. *Ne.* Nunc superest, ut quod pollicitus es, vicissim præstes. Quid est, cur tantopere affectes falsam opinionem nobilitatis? *Ha.* Nullam aliam ob causam, nisi quòd his omnia licent impunè. An hoc tibi leve videtur momentum? *Ne.* Ut pessunè cedat, una mors debetur naturæ, etiamsi vixisses in Carthusia. Et levius moriuntur in rota, quam qui moriuntur calculo, podagrâ, aut paralyfi. Nam militare est credere, nihil hominis supereffe post mortem, præter cadaver. *Ha.* Sic opinor.

ΑΣΤΡΑΓΑΛΙΣΜΟΣ⁶, sive talorum lusus.

ARGUMENTUM.

* *Ἀστρογλισμός*, sive Talorum lusus, ostendit quid & ubi talus sit; quomodo talis ludebatur olim; quare clerici taluribus utuntur vestimentis, verecundiæ nempe & differentiæ gratiâ. Talus species est plantaris. *Varia τὸ ἀστρογλισμὸς*
etymolo-

1 *Whence doth he derive his pedigree?*

2 *Id est, palam habeas, non clam, sine rumore & crepitu, ut lepus.*

3 *Malignum; ex Horatio, Sat. i. 4, 85. Hic niger est, bunc tu, Romano, caveto.* Pœtas porro, atque etiam alios auctores, Nestorius inteligit.

4 *They presently set pen to paper, if any thing vexeth them.*

5 *Quamvis; & subintelligitur dicitur apud te, ea scilicet quæ sequantur, &c. unde patet Nestorium isthæc non comprobare, sed referre tantummodo sententiam nobilium Harpalo similibus, qui credant nihil hominis supereffe post mortem, sicque cum moriendum sit necessario, & aliquando, per naturales morbos æquè dolorosè, ac per asperissima humana supplicia, nihil aliud curan-*

dum esse censent in hoc mundo, quam genio indulgere, &c. Porro rotæ supplicium, quo malefactores insignes Andree cruci brachia & pedes singulos separatim alligati, vecti ferreo franguntur, & deinde super rota exponuntur, in usu est apud Gallos, & Germanorum plurimos. Tale supplicium certè terribilius quid, præ se fert omnibus calculis & podagris, credamque dolorosius: at diu non durat, & non recurrit, quod est compensatio.

6 *Vox, ut vides, explicatur ab auctore, at mihi aliquid ante omnia dicendum, arbitror, quo quoddam lumen huic colloquio affulgeat: vox Talus ergo derivata videtur à ἄστρος, umbella, vel potius a τάλανον, sero, sustinco; talus enim est propriè emineas rotun-*

etymologia. Genus *Iufus* Anglicè *Cock all*, seu *Take all*. *Canis jaëtus damnofus*. Ames acc, *Dog-chance*. *Venus, jaëtus feliciffimus, Senio seu Midas dicitur*.

QUIRINUS ¹, CAROLUS.

Pa. **D**isce, inquit Cato, sed à doctis ². Cupio itaque, mi Utenhovi, te magistro discere, quam ob rem prisca illi regionis antistites edixerint, ut clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis ³. *Ca.* Duabus, opinor, de causis. Primum, veretundiae gratiâ, nè quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque subligaribus aut femoralibus vulgò utebantur ⁴. Eadem de causa turpe est foeminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexûs pudori. Deinde ut non solum moribus, verum etiam habitu, different à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis uti gaudet. *Qu.* Non dissimile veri est, quod narras. Cæterum ex Aristotele Plinioque didici nulli hominum esse talos ⁵, sed tantum quadrupedibus, non tamen omnibus,

rotunditas in extremis, quo aliquid à posterioribus stat & fulcitur: proindeque cum antiqui observaverint officulum in bifalcis, ejusmodi propemodum conformationis, & usûs, ad articulationem tibiæ, vulgatiùs, *at the end*, verbi gratiâ, *of a leg of mutton, such as it is, when it is brought to our tables*, officulum isthuc *talum*, seu *ἀσφάλου* vocaverunt, quod cum fere rotundum sit, pueri primum his ossibus veluti nucibus ludere ceperunt. At præterea, & quod magis facit ad rem de qua nunc, cum observaverint idem antiqui officulum hoc ad cubi figuram quam proximè accedere, sed ita tamen, ut non posset, nisi in quatuor facies cadere, cum duæ aliæ sic incurvatæ ac fere rotundæ, factæ sint à natura, ut iis officulum seu talus insistere nequiret, novum lustrandi genus excogitarunt, per hæc officula seu talos primum, & per aliquam materiam deinde, arte non ab similitè configuratam, ludi genus inquam, diversum à tesserarum vel cuborum ludo, quanquam aliquando propter analogiam confundantur. His prænotatis in præsentem, speramus per notas subsequentes, quas cum occasio se offeret proferemus, totum hoc negotium de talis, & talorum lusu, fu-

turum planum satis.

¹ Hæc non sunt conficta nomina, Prior erat Carolus Utenhovius Gandavensis, Dominus Merhegemii, vir doctissimus Erasmo nostro familiaris: Posterior Quirinus Talesius, tunc *Pensionary of Harlem*, sed antea, Erasmi nostri *transcriber* (ut his commodè vernaculis vocibus utar) Talesius hic autem, vel per discendi cupiditatem, vel propter nominis cum talis affinitatem, rogaverat Erasmus, ut fe de talorum antiquorum lusu edoceret, hincque supponit auctor Utenhovium virum doctum eum de hoc negotio edocere.

² Verba Catonis hæc sunt, *Dist. xliii. lib. iv. Discite sed a doctis, indoctos ipse docero*.

³ Mos est antiquissimus, erat in usu apud Judæos, imò & Paganos, non mirum ergo si, cum maxime deceat, obtinuerit apud Christianos, statim atque tutum fuit, Christianis episcopis & presbyteris à populo dignosci.

⁴ Verissimum.

⁵ Verum isthuc, si per talum intelligas officulum illud configuratum, ut jam enarravimus, at habemus analogum quid, & quod fortin magis ta-

bus, sed bifulcis plerisque, nec rursus his, nisi in tibiis posterioribus, Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes¹, juxta fabulam Aristophanis²? Ca. I. mō, si credimus Oedipo³. & quadrupedes, & tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec rarō nobis ē bello redeunt unipedes, interdum

li nomen mereatur, si respicias ad veram tali definitionem, ideam & usum, quæ in principio hujus colloquii tibi dedimus; siquidem habeamus os calcis, os astragali, itemque malleolum, quibus melius innitimur, quàm biforca suo talo, nullique dubitamus, quin animalia non biforca analogum quid habeant.

1 Ex his quæ diximus, quæstio facile solvitur sine tali suppositione, quanquam non omnino impossibile sit, homines veluti fere quadrupedes incedere, ad non commode, non bene, non digæ satis; factus est enim homo à benigno creatore, ut bipes incederet, & ad id omnibus necessariis & commodis instructus est, at manibus, quæ animantium anterioribus membris responderent, ad utiliora & nobiliora utitur, analogæ sunt tamen satis (prout scilicet tam diversa destinatio potuit ferre) membra hæc nostra pedes & manus cum quadrupedum membris aut pedibus. Cumque in hæc inciderim, credamque quæ super his dicenda habeam, conferre posse ad elucidationem plurimorum in hoc colloquio, paucis dicam: omnium animantium posteriora membra, verbi gratiâ, a pedibus imis usque ad os illi, dividi debere, generatim (ut melius omnia quadrent) in partes tres. Prima est ab extremis ungulis, vel ungula, usque ad malleolum, talum, vel articulationem ubi talus esset, si daretur. Secunda, ab hac articulatione usque ad proximam sequentem, quæ in nobis genu, sed in nullis animantibus vox ibi obtinet, sed ut in hominibus, potest bene vocari articulatio, qua tibia jungitur cum osse femoris. Tertia tandem, ab hac secunda articulatione usque ad os illi. Sed hæc observanda differentia, quod animalia hæc quæ in ambulando insunt terræ, ita ut ad eam

veluti pertingant per primam articulationem, mediantibus scilicet tantummodo brevissimis ossibus calcis & astragali, aut analogis, qualia homo, simia, sciurus, hericius, & forsitan quædam alia, omnia fissis veluti in plures digitos pedibus, pede propriè dicto, longo, plano, & lato; quod hæc inquam animalia nullum os longum habeant in prima divisione; et in secunda, habeant duo a lateribus juncta & fere parallela, quæ vocantur fibula & tibia; & contra, animalia hæc quæ ambulando terræ non insunt, & ad eam non pertingunt per primam articulationem, qualia omnia biforca vel ungula solida, itemque multa quæ pedes habent fissos veluti in plures digitos, omnia pede propriè dicto brevi: hæc, inquam, os longum habent in prima divisione, quod ut servemus voces anatomicas vocabimus fibulam: & propter brevitatem pedis, & longitudinem hujus ossis, ad ejus extremitatem illis datus est talus, vel analogum quid, quo firmiter & facilius stent, ambulent, ac currant, & per compensationem unicum os tantum habent in secunda divisione, quod vocabimus tibiæ. Hæcque omnia analogicè intelligas de anterioribus membris; & pergas auctorem legere.

2 Comici apud Græcos nobilissimi, qui alicubi, quod nesciam an supersit, sic homines depinxit, quemque imitatus est, credo, Gallicus auctor *Cyrano Bergerac*, quem potes legere, si velis & possis.

3 Quoniam Oedipus dicitur interpretatus Sphynxis ænigma, de animalia quod mane incederet quadrupes, ad meridiem bipes, vesperi tripes, dixit enim hominem esse, qui infans, non solum pedibus, verum etiam manibus ad ambulandum utitur, juvenis solis pedibus, senex scipione cum pedibus.

terdum apodes¹: sed quod ad *tali* vocabulum attinet, rectius mire-
ris, si legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic e-
nim, opinor, scribit in Arte poetica²:

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Qu. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos Tmolus³ habet aures,
& naves⁴ loquuntur, & saltant quercus⁵. Ca. Quin & Aristoteles
tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμισ-
τραγάλλες, quales tradit esse lyncum⁶ generi; addit, leonibus inesse
quiddam vice tali, sed anfractuofum, quod ille vocat λαβυρινθῶδες,
Plinius vertit *tortuosum*. Denique ubicunque committuntur ossa ossibus
ad flexûs commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, u-
trinque lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus,
nè mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his fere
est aliquid quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut
in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, & prominēt
quiddam talo simile, quod Græci σφυρὸν⁷ appellant. Rursus in flex-
ura genu, quod, ni fallor ἰχθῖον⁸ appellant quidam, *vertebram*. Si-
mile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris; postremò, in
commisuris digitorum, pedis, ac manûs. Quod nè tibi mirum vide-
atur, Græci tradunt ἀστραγάλλες vocabulum apud probatos auctores tri-
butum etiam ossibus, quibus spina connectitur, præsertim in cervice.
Citant enim hoc carmen:

Ἐκ δὲ μοι αὐχλῶ ἀστραγάλων ἑάγη⁹.

Quoniam autem Aristoteles tradit priores tibias animanti datas ad ce-
leritatem, & ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in
eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ
calcibus feriunt: Flaccus, dum significare vult fabulam non ejectionem,
sed

1 Sine pedibus.

2 Lapsus est, credo, memoriæ in bono Erasmo; varius enim habetur Epist. ii. 1, 175. Porro videbis Utenhovium optimè difficultatem solvere, verumque Horatianis affingere sensum.

3 Ovid Metam. xi. Tmolus enim mons Lydiæ arbiter ibi supponitur, de cantu inter Apollinem & Pæanem.

4 Narrant enim poëtæ navem Argo fuisse vocalem.

5 Siquidem Orpheus & Amphion dicuntur apud poëtâs movisse saxa & quercus suo cantu.

6 Vidimus jam animal nobis non esse certo notum.

7 Malleolum.

8 Lumbum; quoniam accedit ad

lumbi cujusdam naturam, utpote quid exiguum & forte, vel saltem faciens ad robur partium quibus adhæret; sed mallet subsequenter vocem *vertebram*, intelligit enim ossiculum illud, quod magis anatomice *patella* vocatur, quod habemus ad genu, & habent bisulca omnia ad articulationem tibiæ cum offe femoris, & alia plurima credam animantia, sed omnia in eodem loco, quod planè evincit aptitudinem divisionis generalis membrorum animantium, quam jamjam dedimus.

9 *Id est*, cervix mihi effracta est extra talos; qui non possunt hic aliud esse quam vertebræ, & dictum bene intelliges, si recorderis ideæ primitivæ tali, quam à principio tibi dedimus.

sed ad finem usque peractam, dicit, illam *stetisse fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quàm nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*¹. *Qu.* Næ tu probè grammaticum agis. *Ca.* At quo magis id credas, Græci literatores ἀστράγαλο: dici volunt ἀρείοι, & a particula privativa, quod minimè flectatur, sed immobilis sit. Quamquam alii malunt ἀστράγαλοι, interjectâ literâ ρ, dictum pro ἀ:αγυλο, quod lubricâ volubilitate stare nesciat. *Qu.* Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. *Ca.* Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem; quod apparebit, si propius inspicias; volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem, cui innectitur, reddat ad standum firmiorem; deinde os offi connectit, nè faciliè luxari queat. *Qu.* Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. *Ca.* Sed nihil est, Talefi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, prisca, quorum est Callimachus, dixerunt ἀρείοι, cujus hoc refertur hemistichium; Δέκα δ' ἀείρα δ'ινοτο λύτρον². Unde quemadmodum ἀστράγαλιζειν, ita & ἀσείζειν dicebant *talis ludere*. *Qu.* Quale est igitur illud quod propriè *talum* vocant? *Ca.* Est id quo nunc ludunt puellæ³; olim puerorum erat lusus, quemadmodum nuces. De quo est illud Græcorum, Ἄνω ἀστράγαλοισι χολωθείς⁴, cùm iram levi de causa susceptam indicant. Rursus Horatius in Odis, *Nec regna vini fortiare talis*⁵. Item in Sermonibus: *Te talos, Aule, nuceſque, &c.* Postremò,

1 Quo nihil aliud intelligitur quàm finis, sicut & per umbilicum, siquidem propriè libri umbilicus est ornamentum quoddam, ad formam fere umbilici olim delineatum, immediatè post ultimum verbum libri cuiusvis, quodque videre est adhuc in plurimis manuscriptis quantæ vis antiquitatis.

2 Est ducentissimum trigesimum octavum fragmentorum hujus antiqui poetæ, quæ collegit doctissimus Bentleyus, qui scripsit ἀρείοις, non ἀρείοις, ut hîc Erasmus noster & Suidas, nesciam certe quî melius, at scio bene parùm referre scire, legas quomodo velis, sensus est, *accepit præmium vel pretium decem talos*.

3 Declaravimus jam; sic evenisse primum, at quemadmodum vel hoc solo respectu, etiam nunc in diversis regionibus, imò & in eadem, diversimodè luditur à pueris, hîcæ talis, nucibus, nucleis, vel aliqua alia materia, artè non absimiliter confictâ,

vel planè rotunda; ita credo quoque diversimodè ludebatur à pueris apud antiquos, qui omnes ludendi modi toto cælo differunt à ludo per talos aleatorios, quem præcipuè nos edocere vult auctor in hoc colloquio, sed de quo non agitur hîc, pueri siquidem hîc supponantur uti suis talis, velut nucibus.

4 Propter talos iratus.

5 Od. l. 4, 18. Hique sunt tali aleatorii, per quorum jactum, ut vidimus pag. 256. num. 12. quis foret rex convivii determinabatur: nunc ergo talorum horum formam, modumque aleatorium per eos ludendi vulgatum accipe; talus habebat tantum quatuor latera, ut diximus, quibus insiltere vel subsilire poterat, uni inscribatur punctum unicum, seu unio, opposito senio, seu sex puncta, lateri alii puncta tria, opposito quatuor; quod, ut obiter dicam, evincit cuborum ludum, antiquiorem talis aleatorium ludum.

Postremò¹, dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis*², viros iurejurando. Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod sit *μόνυχον*, hoc est, unguilà solidà, excepto asino Indico unicorno³: aut quod sit *πολυχιδές*, hoc est, pede in multos digitos unguilasve fisso; quod genus sunt leo, panthera, canis, simius, homo, & avis, aliaque permulta. Quæ vero *δίχυλα* sunt, hoc est, unguilà bifulcà, pleraque talum hâbent, idque, ut rectè dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de causa tali non sunt; primùm, quia bipes, deinde quia quinis digitis fissos habet pedes. *Qu.* Ista frèquenter audiivi. Cæterùm pervelim mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusùs⁴ genus etiam puellis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas, aliosque masculos lusùs affectant. *Ca.* Non mirum, cum affectent & theologiam. Verùm, etiamsi mathematicus sim, aut pictor, aut etiam plastes; non possim tibi melius tali formam exhibere, quàm ipso talo⁵: nisi mavis ut tibi describam per literas, ut illi solent. *Qu.* Habesne talum? *Ca.* En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cùm in cubo, & alea, seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. *Qu.* Sic est. *Ca.* In talo, quoniam summa pars & ima curvatur⁶, non sunt nisi quatuor latera; quorum unum vides velut in dorsum intumescere.

riis. Etenim si nonnunquam talis inscripissent senionem. Jam autem quatuor talis vulgo ludebatur, qui ex fritillo in tabulam injiciebantur, & qui ita jecisset, ut unusquisque talorum ostenderet diversum latus, i. iii. iv. v. vi. (qui jactus vocabatur *Venus*) rex convivii evadebat, hinc Horat. Od. ii. 7, 25. *Quem Venus arbitrum dicit bibendi.* Nec dubito quin tesseriis seu cubis (quæ erant propriè, *our new dice*) rex quoque convivii aliquando crearetur, at eum tribus ex his vulgo luderetur, is sibat rex convivii, qui ita eas jecisset, ut superne ostenderent tres seniones, credamque hunc jactum vocatum quoque Venerem. Porro non omnes tali aleatorii ex ossibus quadrato rotundis, jam jam multoties memoratis, sed aliquando ex alia materia, puta, ebore, argento, auro, eodem fere modo, arte conformata, quo tali à natura; itemque qui ex his propriè officulis ita expoliebantur credo (quod erat facillimum) ut æquè benè ferè possent super quovis latere stare, perge nuac.

1 Sat. ii. 3, 171. Hic non intelliguntur, credo, tali aleatorii.

2 *Id est*, dando talos eis.

3 Animal benè non novi, at plures peregrinatores nobis declarârunt esse in India asinorum, camelorum, imò boum species, quæ hâbeant veluti unicum cornu ad frontem quandam, ex his intelligit Aristoteles.

4 Ludum hîc intelligit, credo, qualem cum nucibus vel accedentem: etenim si talos aleatorios haberemus, quales utebantur antiqui, illis benè aleâ ludi posset, prout cubis vel tesseriis ludimus, & ludebatur olim.

5 Nihil verius, proindeque ad eos recurras, lector, rogo, res est perfacilis.

6 Sed modo ita speciali, ut rursus non facilè intelligas, ni videas, utcumque sit certus sis talum non posse nisi quatuor lateribus insistere; hisque lateribus (non obstante eorum diversa fere omniq̃o forma, quæ subinde benè depingetur) posse insistere benè satis, imò fere æquè benè super latere quovis, dummodo (licet immutata conformatione) latera hæc benè expoliantur & purgentur, prout sine dubio sibat, ut his alea luderetur.

scere. *Qu.* Video. *Ca.* Quod est è regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat *πρᾶνός*, id est, pronum; hoc, *ὑπίον*, id est, supinum. Vult in congressu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; & manus, si vola spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quanquam oratores & poëtae nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. *Qu.* Isthuc quidem eleganter oculis subiecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis? *Ca.* Alterum modicè cavatum est, ut ossi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque armatum est cartilaginea tunica, sed tantum nervo & pelle tegitur. *Qu.* Video. *Ca.* Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinae partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, lævi imo. *Qu.* Pulchrè narras: sed unde dignoscam dextrum à sinistro? *Ca.* Rectè admones. Nam perperam docui, nisi dextrae cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, simulque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa suffragine cruris infra coxam². *Qu.* Complures arbitrantur juxta pedem esse. *Ca.* Errant. Is qui propriè dicitur talus, est in suffraginibus, quas Græci *καμπός*³ vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia est. *Qu.* Sic opinor. *Ca.* Post genu *καυρή*⁴. *Qu.* Assentior. *Ca.* Nam qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus⁵; simiam excipio semihominem⁶. Itaque quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. *Qu.* Animadverto. *Ca.* Itaque flexus flexui respondet. *Qu.* Illud dicis, crurum posteriorum & priorum. *Ca.* Tenes. In ea igitur suffragine, quæ respon-

det

1 Dabitur locus infra huic quaestioni planè satisfaciendi, pergas interiam.

2 Mallet dici, ut jam indicavimus, in articulatione illa qua fibula tibiae adjungitur & conjungitur.

3 Flexuras, articulos.

4 Intelligit articulationem pedis ubi malleolus.

5 Fere: at quoniam manus & brachia nostra naturaliter magis analogæ esse deberent eum pedibus & tibiis anterioribus animantium, quàm eum posterioribus, hinc, non obstante hoc fere simili flexu, differentia vasta est inter conformationem manuum brachiorumque nostrorum, & conformationem pedum & tiliarum posteriorum in animantibus. Itemque rursus, cum destinatio manuum & brachiorum nostrorum maximè diversa

sit à destinatione pedum & tiliarum anteriorum in animantibus, hinc rursus quoque, non obstantibus omnibus analogiis, conformatio manuum & brachiorum nostrorum quàm maximè differt à conformatione pedum & tiliarum anteriorum in reliquis animantibus; uno verbo, simia sola excepta, per nullam rem corpoream visibilem tantopere distinguitur à cæteris animantibus, quàm per manus & brachia, adoque pedes, &c. si velis.

6 Animal isthuc quidem, quoad omnes externas partes, & credo plurimas internas, magis ad formam hominis accedit, quàm aliud animal quodvis, at tamen in multis corporeis (ut nihil dicam de mente) ab homine differt, proindeque semihominis epitheton mihi non arridet.

det suffragini, quæ est post genu ¹, stat talus erectus, cum stat quadrupes, cujus summa & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, quas Aristoteles appellat *κεραίας* ². Theodorus ³ vertit *antemas*, juxta quas se submittit pronum latus; ima tale nihil habet. *Qu.* Planè video. *Ca.* Illud ergo latus quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat *supinum*: quod illi aduersum est, *prorum*. Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta læuam aut dextram; alterum spectat foras. Quod interiorum spectat, Aristoteles appellat *κάλον* ⁴, quod foras, *ιχίον* ⁵. *Qu.* Prorsus oculis rem video. Jam superest ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui lusus nostrâ memoriâ dicitur in usu fuisse, nihil conuenit cum iis quæ comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere ⁶. *Ca.* Ac sanè fieri potest, ut quemadmodum hodie chartis ac tesseriis ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis lusitandi ratio ⁷. *Qu.* Probabile est quod dicis. *Ca.* Theodorus Gaza, siue, ut alii malunt appellare, Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum De Historia animalium secundum, ait, tali latus, quod foras transversum spectat, *Canem* vocari, quod introrsum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de suo addidit ⁸.

Nam

¹ Quæ in nobis est prope pedem, & in qua habemus malleolum & deinde os astragali & calcis, quibus respondet bifurcorum talus, qui non est ad pedem: quod evincit rursus aptitudinem generalis divisionis tripartitæ membrorum animantium omnium quam dedimus.

² Cornua; & videas rursus talum, si velis rem intelligere, & percipere bene nominatam.

³ Theodorum Gazam, vel à Gaza, intelligit, qui seculo decimo quinto Italiam venit, doctissimusque in Græcis & Latinis habitus est, prout sanè, si tempus respicias, merebatur; sed cornua Aristotelis mihi ejus antennis anteponenda videntur.

⁴ Membrum propriè: at intelligas veluti si diceretur *rectum*, *planum*, quoniam isthuc latus nullam habet fere cavitatem.

⁵ Id est, *lumbum*, vel *lumbosum*, siquidem *forte*, *sustinens*, *inflexibile*, à latere enim per illud benè fulcitur animal, cum habeat cavitatem cui accommodatum est à natura ossiculum, quod potest secundum animantis situm tantisper ascendere, vel de-

scendere, pro profunditate cavitatis, talus vero hoc sensu non possit deflectere.

⁶ Quem ludum intelligit suæ memoriæ, me non certo divinare fateor, at scio bene, si agatur de ludo non aleatorio, pueros nostros multos nunc adhuc habere qui ab antiquis parum differant: at si agatur de aleatorio, dicam, nunc nos unum habere, qui non omnino disconuenit cum antiquorum lusu per talos, imò qui conditionem & leges ab ipso ludo quem lusisse Augustum legimus in Suetonio mutasse videtur; ludum nempe. *of the wobirl bone*.

⁷ Nullus est dubitandi locus.

⁸ In his Theodorus forsân rectè, nam intelligit, credo, quod punctum unum, unio, qui *Canis* vocabatur, inscriberetur lateri cavato foras spectanti, & consequenter senio, seu *Venus* unius tali lateri opposito, fere omnino plano, intus ad tibiam læuam aut dextram spectanti, proindeque, ut rem totam ipse perficiam, tria puncta inscribebantur prorsus, lateri, & quatuor supigo.

Nam Aristoteles hæc tantum ponit: Τὸ μὲν σπρανὲς ἔξω, τὰ δὲ ὑπίου ἐῖσω καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐσραμμένα πρὸς ἀλλήλα, τὰ δὲ ἰσχία καλὸν ἔξω, καὶ τὰς κερσίας ἄνω¹. Cæterum quando constat, ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem habet cum alio congruentem²; demiror quid sequutus Theodorus, unum latus appellet *Venerem*³. Erasmus nosster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admōdum curiosus, in proverbii aliquot ex auctoritate veterum indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio, *non Cbius, sed Couis*: refert, *Coum & Senionem* eundem esse quem Græci ἐξίλω dicunt. Idem tradit in proverbio, *Cbius ad Coum*⁴ (addens *Cbium* eundem esse cum *Cane*) *Coi* jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste Persio⁵:

————— *Quid dexter senio ferret :*
Scire erat in votis, damnosa canicula quantum
Raderet.—————

Itidem Propertius⁶:

Semper damnosi subsilvère canes.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnosos Canes* appellat. Ad- dit ex Martiale, senionem videri per se felicem: cæterum infelicem fieri, si accedat canis. Sic enim loquitur:

Senio nec nostrum cum Cane quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ita felicissimum, indicat Marcialis in Apophoretis:

Cum steteris vultu nullus tibi talus eodem⁷,
Munera me dicēs magna dedisse tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tessæris
 E e non

1 Id est, *Quod pronum est* (latus scilicet & supple dicimus) esse foras, quod vero supinum est, esse intus; quæ autem plana, & sine cavitate sunt, esse invicem intus opposita, quæ vero lumbi seu lumbosa, i. e. fortia & sustinentia vocantur, esse ad extra, & tandem cornua esse superna; quæ perfectissimè respondent horum ossiculorum conformationi & positioni in animantibus; & videbis clare, si velis, ut ego, periculum facere, hincque dignosces facillime talum fibulæ seu tibie dextræ a talo lævæ.

2 Sic erat in talis, sed in tessæris cum tres subsiliebant seniones; jactus hic enim in tessæris Venus quoque vocabatur.

3 Quare non? cum senio, qui ei inscribebatur, vocaretur, credam, aliquando Venus, prout jam indicavimus, utpote felicissimus jactus unius

tessære vel tali.

4 Veluti proverbio sic loquebantur antiqui de valde diversis; ac veluti oppositis, quoniam *Cbius* erat infelicissimus jactus, utpote unio, vel omnes uniones omnium tessærarum, vel Italarum; *Cous* vero felicissimus, utpote senio unius tessære, vel tali, itemque tres seniones trium tessærarum, vel *Venus* quatuor talorum. At quare, dices, infelicissimus jactus vocatus est *Cbius*, felicissimus vero *Cous*? nesciam certò, nisi quod credam olim apud antiquos insulam *Cbius* infelicissimam habitam præ insula *Coos*.

5 Sat. iii. 49.

6 Lib. iv. Eleg. ix. ubi sic habetur, *Me quoque per talos Venerem querente secundos, Semper damnosi subsilvère canes.*

7 Quod, ut vidimus, faciebat in talis veneris jactus; versus autem habentur lib. xiv. epig. xiv.

non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola hæc; *Inter canam lusimus γερωντικῶς ἔβηρι ἔβodie. Talis enim jactatis, ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat. Qu.* Docuisti felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, qui dicitur *Midas*²: at nondum declarasti hænc jactum dici *Venerem*. *Ca.* Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: *Καὶ βάλων μὲν ἐπι σκοπῶ, πάντα δὲ ἄποτε τῷ θεῶν αὐτῷ εὐβολήσας, μὲν εὐδὲ ἀστυγάλε πεισὶ τῷ ἴσῳ χήμασι, προσεκύψ, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσαι νομιζων*³. Loquitur autem illic de *Venere*. *Qu.* Si falsus est Theodorus, duo tantum latera suis vocabulis designantur. *Ca.* Fortassis alicujus auctoritatem ille secutus est, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum est, asserimus in medium. Nam sunt qui meminerunt de humero Stesichorio in talis, quem putant ogdoadem⁴ esse: item de Euripideo, qui continebat quadra-

1 Senum more; erant enim sine dubio diversæ talis aleatorii ludendi species, & duarum vel trium specimen tibi subinde dabit auctor optime, at quasdam credo fuisse magis complicatas, quam exhibita mox ab auctore specimina, casque non admodum difficile credam excogitare: quum Augustus ergo declarat se luisse *seniliter*, vel *senum more*: indicat nobis se luisse modo simpliciori, minime composito, facili; & attentionem mentis non multum requirente; ludus enim quem luisse videtur, tantisper magis tantummodo complexus erat, quam noster nunc, *of the whirl-done*, ut potest lector facillime concludere.

2 Credam jactum vocatum quoque *venerem*, & esse tres seniones ut jam declaravimus: Tarrheus enim, Schötus, Hesychius, & Suidas, *Midas* vocant *εὐβολήσας* vel *εὐβολήσαστον* jactum, i. e. optatissimum, vel felicissimum jactum omnium, qui vulgo tres seniones in tesseris. Pollux tamen *Midas* infelicem pronunciat; proindeque suspicor, vel mendum irrepisse in codice, vel eum in hoc errasse, vel, quod mihi probabilis sit, præter vulgarem ludendi modum (qui non multum

differeret à nostro nunc *vassing*, vel *pass ten*) fuisse olim per tesseras aliquem alium, minus usualam, in quo seniones erant jactos infelix, prout & nos habemus quosdam nunc: Galli nempe, *chance with three dice*, & nos, *chance with two*, quod vulgo vocamus *seven or eleven*; in priore, *immediately after the main is given*, tres seniones semper perdunt, i. e. *the caster loses*, in posteriore, ambo seniones perdunt plerumque, cum scilicet *the main given is five, seven, or nine*, notissima hæc has ludorum species intelligentibus.

3 *Jaciens quidem ad scopum, sed præsertim cum jecisset ipsam Deam, nullo valorum stante super eadem figura, adorabat, judicans se suo desiderio fruiturum.*

4 Numerum octo; quoniam Stesichori poetæ sepulchrum esset octogonum, ut hac voce commoda utar, credamque fuisse jactum infelicem, & si unico jactu luderetur; planum est fuisse duos canes & duos terniones, at si duobus jactibus, prout suspicor, ex eo quod subsequens numerus Euripideus non possit confici nisi per duos sine intermissione jactus, certum est fuisse tunc octo canes, quatuor quoque jactu.

quadraginta¹. *Qu.* Restat ut iustus leges praescribas. *Ca.* Non arbitror pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse scribit Oeta-
vius. Nec probabile est, hoc ludendi genus, quod commemorat,
fuisse publicum. Id si fuisset, satis erat dixisse, *Inter cenam lusimus
talis*. Sed mihi subindicare videtur novam ludendi conditionem in-
ter illos repertam, velut aptam senibus, minimeque torquentem ani-
mos sollicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lu-
sus², ut levius sit intendere studiis. *Qu.* Profer, obsecro te, reli-
quos talos, ut experiamur. *Ca.* Sed desit nobis turricula volvendis
talis, deinde tabula. *Qu.* Suffecerit haec mensa ad quaecunque spe-
cimen exhibendum. Pro turricula suffecerit cyathus aut pileum. *Ca.*
Imò complexus cavarum manuum. Jactus saepius ostendit supinam
partem, quam pronam, & pronam saepius, quam senionem, aut ca-
nem³. *Qu.* Videtur. *Ca.* Si inter quatuor talos exiterit unus ca-
nis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, qua-
tuor. Item quoties jeceris senionem, toties recipies unum e nummis.
Qu. Quid si senionem cum cane? *Ca.* Si vis, uterque nummum
addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acer-
vum. *Qu.* Quid si talus ostendat partem supinam aut pronam? *Ca.*
Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repotes, aut jaciendi jus ad me
devolvetur. *Qu.* Placet devolutio. *Ca.* Nunc appone sortem. *Qu.*
Experiamur absque periculo. *Ca.* Vis tu tantam artem discernere gra-
tis? *Qu.* Verum impar certamen est inter artificem, & rudem. *Ca.*
Atqui spes lucri, & damni metus, reddet te attentuorem. *Qu.* Quan-
ti certabimus? *Ca.* Si vis citò ditescere, centum ducatis. *Qu.* U-
tinam sint quos deponam! Tutius est paulatim ditescere. En tibi so-
lidum assem. *Ca.* Age, addemus pusillum pusillo, quemadmodum
monet Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Converte, ac mitte,
Felix auspiciam, canem habes; appone nummum, & posthac agno-
sce damnosum latus. Da talos. *Qu.* Felicis auspiciam; tres habes
cânes; appone. *Ca.* Insidiatur tibi fortuna, mitte, sed circumvola-
tus, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & supinum. Succedo,
trade talos. *Qu.* O factum bene! rursus tres video canes. *Ca.*
*Μὴ πρὸς τὸν κέρως ἐγκόμισον*⁴. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heustu;

E e 2

ad

¹ Quoniam Euripides, pulsus ex Athenis triginta tyrannis, & quadra-
ginta principibus in eorum locum sus-
fectis, numerum quadraginta celebra-
vit, credamque fuisse duos similes
jactus, quatuor seniones scilicet, & qua-
tuor quaterniones, hinc ex antobus,
unoquoque jactu, quod erat valde fe-
lix jactus, quanquam videri multum
inferior.

² Latruncolorum inter alios.

³ Longe saepius si non expurgen-

tur & expoliantur tali, & his ludas
prout ab animanti, sed cum ut fierent
bene aleatorii, non solum notarentur,
verum etiam bene purgarentur & ex-
polirentur (ut nullus dubitationi lo-
cus); tantisper saepius hestummodo;
itemque tantisper rarius praeter quovis
latus. Subsistebat senionis latus liqui-
dem latus ei oppositum minus potest
quam quodvis aliud.

⁴ Ne ante victoriam encomium, i. e.
Do not boast before the victory.

ad hunc quidem modum edoctus sum. At mea sententia fecus lufit Octavus. *Qu.* Quomodo? *Ca.* Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed aliter ponebat. *Qu.* Quid si plures seniones exiffent? *Ca.* Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatam acervum femel tollebat venus. Et illud addas licebit: Cui nec fenio obtigerit, nec canis, nihil afrod quam mittendi vicem perdet. *Qu.* Non recuso. *Ca.* Mihi videtur & hoc elegantius, fi tertio quifque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. *Qu.* Placet: fed quomodo venus finiet ludum? *Ca.* Tertia, fi videtur. Deinceps liberum erit de integro pacifci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. *Qu.* Fiat; fed praestat occludere fores, ne noftrae culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. *Ca.* Imò feniliter potius. Adeone loquacem habes fabulam? *Qu.* Tam fatilem, ut fi defint homines quibus narret quicquid domi geritur, longo fermone gallinis narret ac felibus. *Ca.* Hens puer, claude ostium, & obde peffulum, ne quis fubitus interveniat fpectator, quo liceat ad fatietatem ufque ludere.

S E N A T U L U S, five ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ.

A R G U M E N T U M.

Senatulus, five ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ, vitia quaedam mulierum civili ter traducit; volunt enim rem publicam conffituere, & fenatulus congregare, ut viri, poffe fe aint rerum habenas moderari melius quam maximi jam principes. Mulier, quæ virum dehoneftat fuum, feipfam dedecorat. Mulieris conditio tutior quàm viri. Agitur de cultu, de veftibus, &c. Ut nobiles ab ignobilioribus differant.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA,
JULIA, CATHARINA.

QUOD felix faustumque fit huic ordini, totique reipublicæ femineæ, & frequentes hodie conveniftis & alacres; unde fperem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea fuggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis noftris deeffert; quæ, cum viri quotidianis conventibus fuum agant negotium, nos eolo te læque affidentes caufam noftram defcriimus. Ita que res huc devenit, ut nec inter nos fit ulla reipublicæ difciplina, & viri nos pæne pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod fi, quæ cœpimus, pergamus; divinate vos ipfa, quò tandem res fit evafura: vereor enim verba finiftri ominis eloqui.

1. Quoniam Augustus, qui fic lufit, dicit fe iuffis feniliter.

2. Concilium vel confeflus mulierum, Latine autem vocavit diminutiva voce Senaculum, præ contemptu, & quod sic vocatus est fenatus mulierum erec-

tus ab Heliogabalo.

3. Id est, vix nos ex humana specie effe pronunciant, vox enim homo communis est fexibus ambobus, ut vidimus.

eloqui: Ut dignitatem nostram negligamus, certe intolerabilis debet esse cura. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, *Ibi deo nam esse salutem; ubi multa conflia*. Habent episcopi suas synodos; habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & fornicarum genus suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coimus. *Ma:* Sæpius quàm decet. *Co:* Nondum interloquendi tempus est; finite me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est, quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, Heliogabalis Cesar laudatissimus. *Pe:* Qui laudatissimus, quem unco tractum in eloquam projectum esse constat? *Co:* Rursum interpellor. Si quæ hæc ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quod in crucem suffixus sit: piæ Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil obicitur Heliogabalo atrocius, quàm quod sacrum ignem, qui à Vestalibus servabatur, in terram abjecerit: quodque domi in lazaratio Mosem habuerit & Christum, quem illi contumeliæ causâ Christum vocabant. Is igitur Heliogabalis instituit, ut quemadmodum imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret: ita haberet & mater illius Augusta senatum suum, in quo de femineæ gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocandi, vel discernendi gratiâ, *Senatum* vocabant. Hoc exemplum tot jam seculis intermissum res ipsa jam dudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus apostolus vetet mulierem loqui in cœtâ, quem ille vocat ecclesiâ: de cœtu visorum loquitur, hic cœtus est muliebris. Alioqui si semper tacendum erat feminis, in quem usum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas quàm sunt virorum, & vocem non minus sonoram? quanquam illi sonant rauri, ac propius referunt asinos, quàm nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curæ, ut eâ gravitate tractemus hoc negotium, ne

E 3

rursum
 1 Etiam si.
 2 Prov. xi.
 3 Respicitur, credo, partim per ad ambiguitatem verbi.
 4 Hanc jam vidimus propter abominanda notissimum, sed laudatissimus vocatur ab hac Cornelia, quoniam veluti senatum fecerit mulierum, cui præerat mater, hæcque Cornelia intendere videtur renovare talem senatum.
 5 Domitium illum, Anobarbum intelligit, credo, de quo dicebatur, Non mirandum, si haberet barbam æneam, cum haberet *os ferreum*. *Es. cor plumbeum.*
 6 Siquidem sub pœna capitali servare deberent hunc ignem, ex quo fatum imperii penderet.
 7 Incertum mihi videtur an hoc tribuendum sit Heliogabalo, siquidem Lampridius tribuit Alexandro Severo, qui regnavit post eum.
 8 Non contumeliæ causâ, sed per errorem; nam vocis origo videtur esse *Χριστός*, quæ est utilis.
 9 Nomen erat Semiramira, *Augusta* autem etat titulus imperatricum, & quod dicitur hic de Heliogabalo scriptis Lampridius.
 10 Digna: *capitulo hoc distinctio*

rurfus viri ſenatulum appellent; aut forteſſe probroſius aliquod nomen excogitent, ut ſolent in nos libenter eſſe dicaces. Quanquam ſi liceat illorum comitia veris æſtimare, pluſquam muliebria videri poſſunt. Videmus monarchas tot jam annis nihil aliud quàm belligerari; inter theologos, ſacerdotes, epiſcopos, & populum nihil convenire: *quos homines, tot ſententiæ*; & in his ipſis pluſquam muliebris eſt inconſtantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia eſt. Si nobis eſſent traditæ rerum habentæ, aliquantò, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non eſt forteſſe feminei pudoris tantis proceribus tribuere ſtultitiã; at fas eſt, opinor, recitare quod ſcripſit Solomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapentiã*. Sed nã vos longiorẽ morer procerio, uti ſingula gerantur ordine, decenter; & ſine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant intereſſe concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba tumultus eſt verius, quam concilium: & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo nullam recipendam virginem; eò quod incident permulta, quæ non decet illas audire. *Ju.* At quo ſigno dignoſcas virgines? an pro virginibus habeantur quæcunque coronatæ geſtant? *Co.* Non. At nuptas tantum recipendas cenſeo. *Ju.* Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent eunuchoſ. *Co.* Sed tribuantur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. *Ju.* Alioqui, ſi non excludimus niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum deoreſcet numero. *Co.* Excludentur & pluſquam ter nuptæ. *Ju.* Quam ob rem? *Co.* Quoniam illis velut emertis debetur niſſio. Idem cenſeo de ſeptuagſimum annuã egreſſis. Statuendum ne qua nominatim de viro ſuo loquatur petulantius: in genere fas ſit; ſed eã moderatione, ne quid nimis. *Co.* Quis nimis hic liberè de viris liceat dicere, cum ipſi de nobis nuſquam non loquantur? Meus Titius, ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivor, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa ſolet aſſingere. *Co.* Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi traducimus, quid aliud quàm nos ipſas dehoneſtumus? Quanquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſas, attamen expenſa rerum omnium ſummã, noſtra potior eſt quàm illorum conditio. Illi, dum quærent res, per omnes terras ac maria volitant, non ſine capitis discrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccinã, ferreæ ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos ani-

madver-

1. According to tradition, ...
 2. Siquidem nobis eſt apud pluri-
 mas nationes, coronam ex floribus,
 vel ſerſed, capiti virginibus ſpouſæ im-
 ponere, quæ auferitur poſt conſum-

matum matrimonium.
 3. Id eſt, ut quævis eandem nup-
 tæ habeantur, tamẽ non virgines.
 4. Id eſt, armis ferreis teſti.

madvertitur, nostro sexui parçitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat ut de confessus ordine statuatur, nè nobis eveniat, quod frequenter usu venit, regum, principum, ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam possint confidere¹: itaque censeo primum esse debere nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor² habent nobilitatis partes: proxima, quæ tres; deinde, quæ duas; postrema, quæ unam; postremò, quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter confessus erit plebeiorum: in hoc primas tenebunt quæ copiosiore[m] sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererant. *Ca.* Quo mittis viduas? *Co.* Commodè mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. *Ju.* Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus³? *Co.* De his proximo confessu deliberabimus. *Ju.* Quid de his, quæ corpore faciunt quæstum? *Co.* Non patiemur hunc senatum admixtu talium inquinari. *Ju.* Quid de concubinis? *Co.* Istarum non simplex est genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat senatusconsultum, punctifine, an calculis, an suffragiis vocalibus, an porrectis digitis⁴, an discessione⁵. *Ca.* In calculis dolus est, quem admodum & in punctis; si pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, ut voce pronunciet unaquæque quod sentit. *Co.* At difficile est numerare voces. Deinde cavendum nè fiat pro cõncilio convicium⁶. *Ca.* Nihil fiet absque notariis, nè quid possit excidere. *Co.* Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium? *Ca.* Ne qua loquatur nisi rogata, & suo ordine. Quæ secus fecerit, è senatu movebitur. Tum si qua quid effatierit eorum, quæ hic agantur, silentio plectetur triduo⁷. *Co.* Hactenus de ratione tractandi.

E e 4

tandi.

¹ Siquidem in eis de præeminentia multum disputatur, proindeque longum tempus teritur, antequam talia ordinentur; usque evenit aliquando, ut protogetur, imò dissolvatur, cõtus & concilium, antequam de his statutum sit.

² Intelligit, credo, quæ nobiles à quarta generatione, sequentiaque sic fiunt facillima, tandemque quæ dimidiatam partem habent equat illæ, quæ nobiles à sua generatione simpliciter idque à patre solum.

³ Mirum si hanc jocandi occasionem præterisset.

⁴ Tres priores vias dandi suffragia jam vidimus; quarta hæc, hinc quòd cum proposita erat aliqua sententia in cõtu, diceretur, Qui hanc sententiam comprobant, porrigant digitum; in altum scil. supra caput, &c.

⁵ Quinta hæc via ea est, quam jam vidimus, super phrasi *pedibus ire in alicujus sententiam*. Isthuc enim est discessio, & si pergas, videbis plane sic intelligi.

⁶ Defensus facilis est, inter mulieres præsertim.

⁷ Non malè si triennali, & lex perum proficeret, credo.

tandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum sita est in cultu. Cuius rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter neptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpent qualibet. Videre est plusquam plebeias ac loci planè fordidi vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis: pellibus Zebellinis¹, Madauricis²: cum interim maritus domi consuat calceos. Dignitas habent smaragdus & adamantibus onustos, nam uniones nunc vulgò fastidiuntur, ne quid querar de succinis, & coralliis, & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexus, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si pileatis & lecticis eboratis ac bysso tectis vehantur plebejæ, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet³ ducis aut comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quod mirâ temeritate subinde mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus⁴ pendebant linteamina⁵; hoc ornatu sceminae principes discernébantur à plebeis. Illæ, nè quid conveniret, sumpserunt pilea⁶ foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit⁷. Rursus mutato cultu sumpserunt flammea⁸ nigra bysso. Id sceminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilitum erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis, in verticem capillos⁹ togere. Non diu licuit, innox quælibet amulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem; proutinus & hoc imitatae sunt plebejæ. Solæ nobiles olim habebant laterones & anteambulones¹⁰; & ex his unum delicatum¹¹, qui surrecturæ manum porrigeret, qui lævam incidentis brachio dextro fulciret, nec hoc honoris concedebatur nisi

¹ *Sable tippets*; præcedentia vidimus omnia fere.

² Sunt pantherarum pelles, quæ olim advehebantur Romam ex Madaura in Africa.

³ Nescio ipse bene; si velint habere longam pro tistis.

⁴ *High head dresses unnoted on 'toire*. Respicitur ad antiquam capitis mulierum calceum (unde Gallica vox *Corne*) qui non multum differebat à tibullianum nostratum nunc: *Night-cap*.

⁵ Habent adhuc & mulieres nostræ hæc addita pendentia linteamina, sed vulgo nunc *of the finest muslin, with a lace about it*.

⁶ Pileæ non evanuerunt adhuc, & nobiles mulieres quædam ea gestant adhuc in Germania, & alibi, credo, pellibus subinde nominatis (quæ sunt *Ermin*) adornata.

⁷ *Followed that fashion*.

⁸ *Veils or scarfs of taffety, crape, or gauze*.

⁹ *Towers*.

¹⁰ *Men, vel gentlemen that walked at their sides, and went before them*.

¹¹ Hic est gentleman usque, qui delicatus, ut gratior in quovis negotio sit; periculosus nos; quem sic simpliciter indicando tantisper perstrinxit auctor, nondum abolutus est.

nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imò nè dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum fœminæ, quæ scutum¹ habet plenæ nobilitatis. Nè in conjugiiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeix patriciis: ita nascuntur nobis hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere fucos omnes nobilium²; cum plebeiis sufficere deberet, aut flos recentis cerevisiæ, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris³ formis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quàm nullus ordo! Sæpe fit, ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jamdudum hortatur, ut hæc de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt transigi, quoniam nominis ad fœmineum pertinent genus. Est autem & quod cum viris agamus, qui nos submovent ab omni dignitate, ac tantam non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedamus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo⁴ semper uxoris insignia lævum habent latus, etiam si tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; ea duntaxat, quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum; de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta; & si cui vestrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat⁵. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Abhibeantur notariæ⁶ quatuor, quæ notis excipiant quicquid dicatur. Præterea, quæstorix⁷ duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant vel adimant. Sit hic confessus divinationis⁸ loco.

D I L U C U L U M.

1 A coat of arms of the highest quality.

2 Their washes and paints.

3 Nobilioribus; sed ut aspermandum fucis utendi morem rideat, gaudet in æquivocatione vocis: siquidem, quæ his utuntur, ita claræ fiunt, ut vel radient.

4 Escutcheon.

5 Let her propose it to be debated.

6 Clerks, Notaries & quæstorias intelliges, si observes, ut æquum, eas notarias & quæstorias esse fœminas.

7 Chairwomen.

8 Id est, veluti quid divinitus inspiratum; bene; nihil deest, nisi ut ei pareamus, veluti divinis jussis. Sed serid quædam sunt ornatus mulierum nostrarum respectu, quæ commendationem merentur.

DILUCULUM.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc est doctissima desidia castigatio, & ad honesta studia incitamentum. Nasicæ jocus, cui ancilla jussu Ennii heri sui dixit, veram non esse domi. Philypnus domi post octavam altum dormiebat nocturnis conviviis, lufibus & jociis ad mediam usque noctem vigilans. Suadat Nephalius ut temporius relinquat cubile. Ziurea diei pars aurora. Sol ideo non lucet, ut homines dormiant: curanda potius anima quam corpus. Vita hominis vigilia est. In nobis est, ut longiorem vitam traducamus, A prandio non est tutum studere. A consuetudine prava desuescendum.

NEPHALIUS¹, PHILYPNUS².

Ne. Hodie te conventum volebam, Philypnæ, sed negabaris esse domi. **Pb.** Non omninò mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maximè. **Ne.** Quid isthuc ænigmatis est? **Pb.** Nôsti illud vetus proverbium, *Non omnibus dormio*³. Nac te fugit ille Nasicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi; sensit Nastica, & discessit. Cæterum ubi vicissim Ennius, Nasticæ domum ingressus, roganet puerum num esset intus, Nastica de conclavi clamavit, *Non, inquit, sum domi.* Quumque Ennius, agnita voce, dixisset, *Impudens, non te loquentem agnosco?* Imò tu, inquit Nastica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. **Ne.** Eras fortassis occupator. **Pb.** Imò suaviter otiosus. **Ne.** Rursum ænigmate torques⁴. **Pb.** Dicam igitur explanatè, nec aliud dicam ficum quàm ficum⁵. **Ne.** Dic. **Pb.** Altum⁶ dormiebam. **Ne.** Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum sol hoc mense surgat ante quartam. **Pb.** Per me quidem soli liberum est vel mediâ nocte surgere, modo mihi liceat ad satietatem usque dormire. **Ne.** Verum isthuc utram casu accidit, an consuetudo est? **Pb.** Consuetudo profus. **Ne.** Atqui rei non bonæ consuetudo pessima est. **Pb.** Imò nullus est somnus suavior, quàm post exortum solem. **Ne.** Quâ tandem horâ soles lectorem relinquere? **Pb.** Inter quartam & nonam. **Ne.** Satis amplum spatium, vix tot horis comuntur reginæ⁷. Sed unde venisti in istam consuetudinem? **Pb.** Quia solemus convivia, lusus, & jocos in multam proferre noctem; id dispendii matutino somno pensamus. **Ne.** Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. **Pb.** Mihi parsimonia videtur magis, quàm profusio. Interim nec candelas absumo, nec vestes detero. **Ne.** Præpostera sanè parsimonia, servare

¹ Sobrius & vigilans.

² Somnum artiens.

³ Hanc jam vidimus executionem, Namque historiæ subsequentiem.

⁴ Tu perplex me.

⁵ Vidisti pag. 162. num. 4.

⁶ Id est, I was in a deep sleep, phra-

se est Horatiana, *Consilium dedimus Sylla privatus ut altum dormiret.*

⁷ Great ladies, prout rex significat perlepe a great lord; & alluditor ad Torontianum illud, de somnis, *Dum maliuntur, dum comuntur, annus est.*

servare vitæ ut perdas gemmas. Aliter sapit ille philosophus, qui rogatus quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus. Porro cum constat diluculum esse totius diei partem optimam, tu quod in re pretiosissima pretiosissimum est, gaudes perdere. *Pb.* An hoc perit, quod datur corpusculo? *Ne.* Imò detrahatur corpusculo, quod tum suavissime afficitur, maximeque vegetatur, cum tempestivo moderatoque somno reficitur, & matutinâ vigiliâ corroboratur. *Pb.* Sed dulce est dormire. *Ne.* Quid esse potest dulce nihil sentienti? *Pb.* Hoc ipsum dulce est, nihil sentire molestia. *Ne.* Atqui isto nomine feliciores sunt, qui dormiunt in sepulchris. Nam dormienti nonnquam insomnia molesta sunt. *Pb.* Vivat eo somno maxime saginari corpus. *Ne.* Illa glirium? sagina est, non hominum. Rectè saginantur animalia, quæ parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obesitatem, nisi ut graviore farcinâ, onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrum obesum mallet, an vegetum, & ad omnia muniaabilem? *Pb.* Atqui non sum famulus. *Ne.* Mihi sat est, quod ministrum officii aptum mallet, quam bonè saginatum. *Pb.* Planè mallet. *Ne.* At Plato dixit animam hominis hominem esse; corpus nihil aliud esse quàm domicilium aut instrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. *Pb.* Esto, si vis. *Ne.* Cùm tibi nolles ministrum abdominae tardum, sed agilem mallet & alacrem; cur animo paras ministrum ignavum & obesum? *Pb.* Vincor veris. *Ne.* Jam aliud dispendium accipe: ut animus longè præstat corpori, ita fatearis opes animi longè præcellere bonæ corporis. *Pb.* Probabile dicis. *Ne.* Sed inter animi bona, primas tenet sapientia. *Pb.* Fateor. *Ne.* Ad hanc parandam, nulla diei pars utilior, quàm diluculum, cùm sol novus exoritur vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, discutitque nebulas & ventriculo exhalari consuetas, quæ mentis domicilium solent obnubilare. *Pb.* Non repugno. *Ne.* Nunc mihi suppulta quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis, quas somno intempestivo perdis. *Pb.* Profectò multum. *Ne.* Expertus sum, in studiis plus effici unâ horâ matutinâ, quàm tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. *Pb.* Audivi. *Ne.* Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. *Pb.* Ingens profectò. *Ne.* Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit; hæc bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? *Pb.* Sic apparet, si rem rectâ ratione perpendamus. *Ne.* Jam illud ex-

pende

* Credo multos sic loquutos philosophos, res per se vel stupidissimis potest venire in mentem, adeo vera est.

2 Recorderis de proverbiali locutione

glirium somnolentior. Animal præterea dicitur somno ipso saginari.

3 Subintelligitur partes.

4 Id est, ei datur tutor per leges.

pende quod scripsit Plato, nihil esse pulchrius, nihil amabilius sapientia: quæ si corporeis oculis cerni posset, incredibile sui ambros excitaret. *Pb.* Atqui illa cerni non potest. *Ne.* Fateor, corporeis oculis. Verùm cernitur oculis animi, quæ pars est hominis potior. Et ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adfit oportet, quoties animus cum tali amica congregitur. *Pb.* Verisimile narras. *Ne.* In hunc, & somnum, mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, si videtur. *Pb.* Verùm interim pereunt nocturni lusus. *Ne.* Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhonestæ præclatis, vilissimæ pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit: sol exorients cum omne animantium genus, tum præcipue hominem, ad vitæ mûnia revocat. Qui dormiunt, inquit Paulus 1 Thess. v. nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Proinde quid turpius, quam cum omnia animantia cum sole expurgantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem, cantu salutent; cum elephantus solem orientem adoret; hominem diu post solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere? Non in hoc læceo, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis.* Nemo lucernam accendit ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quam fertis? *Pb.* Bellè declamas. *Ne.* Non bellè, sed verè. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Hesiodæum, *Sera in fundo parsonim.* *Pb.* Frequentissimè. Nam in dolii medio vinum est optimum. *Ne.* Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. *Pb.* Profecò sic est. *Ne.* At diluculum hoc est dici, quod adolescentia vitæ. An non igitur stultè faciunt, qui adolescentiam negis, matutinas horas somno, perdunt? *Pb.* Sic apparet. *Ne.* An est ulla possessio, quæ cum hominis vita sit conferenda? *Pb.* Nè universa quidem Persarum gaza. *Ne.* An non vehementer odisses hominem qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? *Pb.* Illi mallem ipse vitam eripere. *Ne.* Vestim pesiores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviterem. *Pb.* Fateor, si quitales reperiantur. *Ne.* Reperiantur? imò id faciunt omnes tui similes. *Pb.* Bona verba. *Ne.* Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectissimè dixisse Plinius?

Vitam

1 Tritum est, Somnus est quasi mortis imago.

2 Scilicet sic usu vulgari evenit.

3 Probabiliter elephantus mane se vertit ad solem, per naturales causas, hæc est, credo, ratio huius adri adorationis.

4 Valerius, pag. 46. num. 6.

5 Quoniam omnium populorum divitissimi Persæ habebantur, spolia quæ ex his mundo ostentavit Alexander eorum victor, sunt præsertim in causa.

6 In præfatione super Historiam Naturalem.

Digitized by Google

Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studis? Somnus enim mors quædam est. Unde & ab inferis venire fingitur, & ab Homero mortis germanus dictus est. Itaque quos somnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos, censentur; sed tamen potius inter mortuos.

Pb. Ita videtur omnino. Ne. Nunc mihi rationem subducito, quantum vitæ portionem sibi resercent, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno.

Pb. Video summam immensam. Ne. Nonne pro deo haberes alcumistam, qui posset decem annos vitæ summæ adicere, & proveciorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare?

Pb. Quid ni habeam? Ne. Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes.

Pb. Quis sic? Ne. Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juvenus; mox virilis ætas; cui succedit pro senectâ vespera; vesperam excipit occasus, velut diei mors.

Magnum autem vestigial parsimonia est², sed nusquam majus quam hic. An non igitur ingens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam, perdere desit?

Pb. Vera prædicasi. Ne. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustiis spatiis finierit, cum ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent.

Satis longa est cuique vita, si parca dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cum corpus cibis onustum aggravat mentem, nec tutum est, spiritus ab officinâ stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: à cœna multo minus.

At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac ferena; dum auræ divinæ, ut ait ille³, particula spirat, ac sapit originem suam, & rapitur ad honestâ.

Pb. Eleganter turquidem concionaris. Ne. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, Οὐχ ἔτι παρ-νύχιον εὐδῆεν βεληφόρον ἀνδρα⁴.

Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? Pb. Verum, sed εὐλατόρησ⁵. Ego non sum dux exercitûs.

Ne. Si quid aliud tibi charius est, quam ipse tibi, nè quid te moveat Homeri sententia. Faber ærarius ob vile lucellum surgit ante lucem: & nos amor sapientiæ non potest expergefacerè, ut saltem solem ad lucrum inæstimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum nisi diluculo; illi norunt horas aureas⁶, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemur ac sanemus.

an nunq

¹ Imo ipsius domicilium & regiam ibi fingit Naso, Met. xi. fab. 10.

² Vidimus.

³ Isidorus intelligitur, credo; at Horatius quoque Sat. ii. 2. 79. vocat animam Divinæ particulam auræ.

⁴ Non oportet virtum consilii dormire totam noctem, Iliad. lib. 24.

⁵ Viri consilii respectu.

⁶ Optimas; ex Horatio hoc sensu epitheton, lib. ii. Od. xi. Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.

animum? Quod si hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomouem, Prov. viii. vers. 17. loquatur illa cœlestis sapientia: *Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in mysticis? Psalmis lviii. & lxxxvii. quanta matutini temporis commendatio? Mane propheta extollit Domini misericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangelistam, cap. vi. populus sanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid suspiras, Philypæ? *Pb.* Vix lachrymas teneo, cum subit, quantam vitæ jacturam fecerim. *Ne.* Supervacaneum est ob ea discrucari, quæ non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri, possunt. Huc igitur incumbe potius, quam ut præteritorum inani deploratione, futuri quoque temporis jacturam facias. *Pb.* Bene mones; sed me jam sui juris fecit diutina consuetudo. *Ne.* Phy! Clavus clavo pellitur, consuetudo consuetudine vincitur. *Pb.* At durum est ea relinquere, quibus diu assueveris. *Ne.* Initio quidem; sed eam molestiam diversa consuetudo primum lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestiæ non oporteat poenitere. *Pb.* Vereor, ut succedat. *Ne.* Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista ætas non possit vincere, si modo adsit promptus animus? *Pb.* Equidem aggrediar, conaborque, ut ex Philypno fiam Philologus. *Ne.* Id si feceris, mi Philypæ, fat scio, post paucos dies & tibi serio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

N H Φ Α Λ Ι Ο Ν Σ Τ Μ Π Ο Σ Ι Ο Ν .

A R G U M E N T U M .

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΡΟΣΙΟΝ *symbola & argumenta literaria exquisitissima profert.*
Pheocionis patientia. Aristidis justitia; ostracismo pellitur; magna illius patientia. Socrates vir patientissimus. Modus vincendi injurias. Catonis patientia. Diogenes quomodo ultus est inimicum. Pheocionis dictum cum virum improbum suo defendisset patrocinio. Democbares, nepos Demosthenis, Philippum Macedonem indigne tractat. Modus bonæ famam acquirendi. Factum responsum
Lacæne

1 *Id est,* qui de rebus spiritualibus, fide & moribus scil. tractant & debent proinde spiritualiter intelligi, nulla alia, credo, hîc subtilitas latet sub hac voce, auctor enim nullibi favit mysticorum cujusvis speciei delirationibus; at præterea, non hîc agitur de locis vel partibus Scripturæ, ubi de benedicto Salvatore nostro & syis ejus, & ubi certe mysticitas (si hac voce mihi uti licet) strictissimo sensu potest & debet locum habere, ita ut quæ de typo dicantur & intel-

ligantur ad literam, sed fusiore sensu; mystico, spirituali, sed accuratiore, & fere strictiore, de antitypo Christo nostro intelliguntur: uno verbo, nullam aliam, strictissimo sensu, jactato nunc etiam à quibusdam, mysticitatem recipimus, neque recipiebat, credo, Erasmus noster.

2 *Ne.*

3 *Id est,* smans doctrinam vel sapientiam.

4 *Id est,* sobrium, vel potius, abstergium convivium.

Lacænae cuiusdam in auctione vendendæ. Moderatio Philippi Macedonis, cum tres insignes felicitates ei eodem obtigissent die.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRALDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

Al. **V**idistine unquam hoc horto quicquam æmœnius? *Ba.* Vix opinor in insulis fortunatis esse quidquam jucundius. *Ca.* Planè mihi videor videre paradysum, cui custodem cultoremque Deus præfecerat Adam. *Di.* Hic vel Nestor, vel Priamus², posset repubescere. *Fr.* Imò vel mortuus reviviscere. *Gy.* Adderem lubens, si quid possem, tuæ hyperbolæ. *Hi.* Profectò miris modis arident omnia. *Ja.* Oportet hunc hortum aliquâ compotatiunculâ dedicare. *La.* Rectè monet noster Jacobus. *Al.* Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scitote hîc nihil esse unde vobis merendam exhibeam: nisi placet *αἰνωθῆναι*³ compotatio, lactucas apponam absque sale, aceto, & oleo: vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adest, aut poculum; & ea est anni pars, quæ magis pascit oculos⁴, quàm ventrem. *Ba.* Sed habes tabulas lusorias, habes sphæras; lusu dicabimus hortum, si minus licet convivio. *Al.* Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel lusu, vel convivium, possis dicere, meâ sententiâ multo dignius ad hunc hortum initiandum. *Ca.* Quodnam? *Al.* Suum quisque symbolum⁵ conferat; non deerit lautum, nec minus suave, convivium. *Æm.* Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? *Al.* Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? *Fr.* Expectamus quid velis. *Al.* Proferat in medium, quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantissimum. *Gy.* Rectè mones; nihil vel hujusmodi convivis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ducem sequemur omnes. *Al.* Nihil recusò, si vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Christiano tam Christiana sententia. Phocion⁶ enim, quod vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior, publicæque utilitatis studiosior⁷, cum, per invidiam damnatus, esset bibiturus cicutam⁸, rogatus

¹ Vidimus quæ sint.

² Quoniam ambo maximè senes obierunt, Nestor præsertim, ut plus semel vidimus.

³ Sine vino.

⁴ Proinde supponitur ver esse.

⁵ *As if it was his share for the reckoning*, quo, ut videbis, non edulium, non argentum intelligitur, sed ingeniosum vel utile quid ex lectionibus; reperies tamen vocem in tuo Littleton quem consulas, sed habitâ ratione loci, non omnino incongrua hæc

paucula verba judicavimus.

⁶ Qui sæpè exercitiis & ipsi reipublicæ Atheniensi præfuerat.

⁷ Non admodum certum isthuc, si audiamus Cornelium Nepotem & alios; nam non omnino sine causâ suspèctus est, statuisse tradere urbem Antipatro; utcumque sit, certum est morientem dixisse optimum illud quod sequitur.

⁸ Cicuta enim usuale erat capitale supplicium apud Athenienses; ut vidimus de Socrate.

gatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis, *Ne hujus inquit, injuriæ velint unquam meminisse.* *Ba.* Tam insignis patientiæ exemplum vix hodie reperias inter Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. Aristides Phocioni simillimus ¹ erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi Justitriberat cognomen. Ob hujus cognominis invidiam ², vir optimè de republica meritis, ostracismo ³ populi, jussus est vertere solum ⁴. Posteaquam intellexerat populum non aliâ re offensum, quàm *Justi* cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſsimæ civitati, *Nihil aliud, inquit, nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides.* *Ca.* Mirum si Christianos non pudet sui ⁵, ad quamvis levem injuriam excandescere, ac vindictam per fas nefasque molientes. Tota Societatis vita nihil aliud mihi videtur, quàm temperantiæ ac tolerantiam exemplum. Sed ne planè sim asymbolos ⁶, unum referam, quod mihi præ cæteris arist. Eunti publicâ viâ improbus quispiam colaphum impexit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca, inquit, in jus. Ridelicet, inquit: si me asinus calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham?* significans improbum scurram nihilo potiore asino; & infirmi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine recordi, quam ferret ab animali bruto. *Di.* Pauciora sunt in Romanis annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia; neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiam, *si quis parcat devictis, & debellet superbos* ⁷. Non arbitror tamen indignum memoratu quod Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam injecisset, nihil aliud responderit, quàm, *Posthac habeo quod illis respondeam, qui negant tibi esse os.* Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo.

Æm.

¹ Sine dubio hic justissimus & candidissimus vir apud eosdem Athenienses.

² Fertur enim historia de quodam rogato, quare suffragium dedisset in Aristidem; eum scilicet respondisse, se ignorare quidem Aristidem, sed id sibi non placuisse, quod præ cæteris justus haberetur, & appareret.

³ Judicio populi per testas seu calculos, quod locum habebat in eos, quorum potentia in republica timebatur, & exilio decennii ad minus erant plec-tendi.

⁴ Vidisti phrasim.

⁵ Semel observes hanc usitatum

phrasim speciem, quæ cum grammaticæ regulis bene non convenire videatur, attamen ad eas bene possit reduci; hic sic, verbi gratiâ, mirum si hoc non afficit Christianos pudore sui, pudet enim idem est ac afficit pudore.

⁶ *Without paying my share*, sic vox significat, & est Græcæ originis & terminationis.

⁷ Quoniam Romani in his duobus politicis pronunciatis gloriabantur, ut ex Virgilio patet *Æneid. vi. 851 Tu regere imperio populos, Romane, memento. Hæ tibi erunt artes: pacisque imponere morem, Parcere subjectis, & debellare superbos.*

Æm. Aliis arident alia : mihi inter Diogenis dicta, præclara quidæm omnia ¹, nihil magis adblanditur, quàm quod roganti cuidam quo pacto maximè posset ulcisci inimicum, *Si te ipsum, inquit, quam maximè probum & honestum virum præstiteris.* Demiror quis deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati ; qui rogatus à quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, *Ut meâ, inquit, sponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti faciunt.* Docet enim Paulus, eos quos afflavit Christiana charitas, non esse legi obnoxios, eo quod plus præstant suapte sponte, quàm lex metu pœnæ possit extorquere ². *Fr.* Christus Judæis obmurmurantibus, quòd cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, *Non esse opus medico iis qui rectè valerent, sed qui minus prosperâ essent valetudine* ³. Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cùm reprehenderetur, quòd homini illaudato improboque patrociniatus esset in judicio, non minus festiviter quàm clementer, *Quid ni, inquit, quando nemo probus indiget tali patrociniò?* *Gy.* Et istud Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, *& probis & improbis, quantum licet, benefacere ; qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis.* Verùm admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cùm Demochares, Demosthenis nepos, Atheniensium nomine legatione fungeretur apud Philip-pum Macedonum regem ; & impetratis quæ volebat, à rege dimitteretur ⁴, humaniter interrogante, si quid præterea vellet : *Ut te ipsum suspendas, inquit Demochares.* Vox impotens odium arguebat ; & rex erat, & bene meritas in quem jaciebatur convicium ; nec tamen incanduit ; tantùm ad collegas ⁵ conversus, *Vos, inquit, hæc renunciate populo Atheniensi, quo re cognitâ judicet, utrum nostrum existimet præstantiorem, me qui hæc patienter audierim, an istum qui hæc dixit.* Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocita bella concitant ? *Hi.* Magnos impetus habet gloriæ fitis, multosque transversos agit ⁶ hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, quâ viâ posset sibi compendio honestissimam comparare famam : *Si talem, inquit, præstiteris te ipsum, qualis haberi vis.* *Ja.* Profectò non video quid dici possit vel brevis, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros ; mihi puella Lacæna ⁷ placuit, quæ cùm in aucti-

F f

one

¹ Non ita credam, sed de re proposita nihil melius quàm quod subsequitur potest dici forsân à quovis.

² Difficile satis esset isthuc invenire apud Paulum totidem verbis, at non multum dissimile dixit in plurimis locis.

³ Mat. ix. 12. & alibi.

⁴ *Being at court to have his audience of leave.*

⁵ Legationis scil. cum Demochare.

⁶ *Draweth them aside.*

⁷ *Id est, ex Lacedæmone.*

one venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquit; num proba futura es, si te mercatus fuero? *Etiā*, inquit, *si tu non fueris mercatus*: indicans, sese non in cuiusquam gratiam probitatem servare, sed suoapte ingenio virtutem ipsius gratiā sectari, quod virtus ipsa sui pretium est¹. *La.* Masculam sanē vocem edidit puella. Cæterum infigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiæ, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximiae felicitates eodem die nunciarentur, quod in Olympiis² vicisset; quod dux exercitus Parmenion prælio superasset Dardanos³; quod uxor Olympias ipsi filium esset enixa: sublatis in cælum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. *Al.* Hodie nulla est tanta prosperitas, cujus invidiam metuat quisquam: sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel furda esset Nemesis⁴. Hæc miranda si vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quàm frugifero⁵ tucastis. *Ba.* Profectò nec Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos expectabis frequenter, modo boni confulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, sed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. *Al.* Hoc eritis gratiores.

ARS NOTORIA⁵.

ARGUMENTUM.

Ars notoria vanam magnificæ cujusdam libri pollicitationis jactantiam irridet, literarum disciplinarumque cognitionem in quatuordecim diebus pollicentes. Prastantissima ratio & methodus ad artes compendiaris est. i. amare studia, ii. mirari, iii. observare bonorem viris eruditis habitum. Quibus memoria est parum tenax, ii tanto obnoxius studere debent. Prima sit cura rem penitus intelligere. Secunda tecum repetere; tertia, citare animum ut cogitationi possit insistere; animus enim volubilis ineptus est literis; quarta, versari inter doctos. In summa, cura, amor, & assiduitas sunt optima ars memorativa.

DESIDERIUS⁶, ERASMIUS⁷.

De. **Q**uomodo succedunt tua studia, Erasmi? *Er.* Musis, ut apparet, parum faventibus: sed felicius succederent, si quiddam abs te queam impetrare. *De.* Nihil non impetrabis,

¹ Hoc ex Claudiano Poëta, quem non inferiorem Virgilio quidam judicant: *Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late Fortunæ secunda nitet, nec fascibus ullis Erigitur, plausivæ petit clarescere vulgi; Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis. Divitiis animosa suis, immotaque cunctis Casibus, ex alta mortalia despicit arce.* De Conf. Mallii princip.

² Ludis quinquennialibus, qui in Olympia Elidis urbe celebrabantur, in honorem Jovis, auctore Hercule.

³ Populos Asiæ prope Hellepontum.

⁴ Vidimus.

⁵ *Id est*, ars noscendi, vel potius discendi quâ citò & facillè fiamus docti; non facillè vocem hoc sensu a libi reperias.

⁶ Hoc nomen auctoris, quod omnibus notum, at præterea sub eo auctor ipse est intelligendus.

⁷ Sub hoc nomine intelligas Joannem Frobenium filium Hieronymi,

trabis, modo fit in rem tuam¹, dic tantum quid rei sit. *Er.* Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum, quod te fugiat. *De.* Utinam vera prædices! *Er.* Audio artem esse quandam notoriam², quæ hoc præstet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. *De.* Quid audio? Vidisti codicem? *Er.* Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia³. *De.* Quid continebat liber? *Er.* Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, & in his descriptas voces, partim Græcæ, partim Latinas, partim Hebræicæ, aliasque Barbaricarum linguarum. *De.* Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? *Er.* Intra quatuordecim. *De.* Magnifica sanè pollicitatio: sed nōstine quenquam per istam artem notoriam evasisse doctum? *Er.* Nequaquam. *De.* Neque quisquam alius vidit unquam, aut visurus est, nisi posteaquam viderimus aliquem per alcumificam evasisse divitem. *Er.* Equidem optarim artem esse veram. *De.* Fortasse quod pigeat literas tantis sudoribus emere. *Er.* Scilicet. *De.* Atquæ sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus; sed quæ veræ sunt opes, ac propriè nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res & temporarias, & planè viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper assequuntur quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paululum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam tædiorum partem amputes. *Er.* Quonam pacto? *De.* Primùm, ut animum inducas amare studia. Deinde, ut eâ mireris. *Er.* Quibus rationibus hoc fiet? *De.* Contemplantur quàm multos ditârunt, quàm multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint literæ: simulque tecum considera quantum interfit inter hominem & pecudem. *Er.* Probè mones. *De.* Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius quàm voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut & minus fatiges præ-

F f 2

cep-

cui præ amore fare paterno dederat ipse auctor Erasmi nomen, quemque vult nunc edocere de vera methodo eruditionem consequendi, relicta illâ arte fucata, quam quidam in eruditione empirici iactabant, quamque barbare artem notoriam vocabant.

1 For your advantage.

2 De eâ iactârunt Simonides, Me-

trodorus, & metallorum transformator Raymondus Lullus qui, credo, in ambabus artibus æquè bene successit.

3 Id est, non potui ullum habere qui mihi explicaret, & fungeretur orga me veluti doctoris officio, proindeque librum vidi, non intellexi.

ceptorem, & ipse facilius percipias, juxta dictum Isocraticum¹, αἰρεῖς literis in frontispicio codicis tui pingendum, Ἐὰν ἦς φιλομαθῆς, ἔστι πολυμαθῆς². *Er.* Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit quod perceptum est. *De.* Itaque pertusum³ mihi narras dolium. *Er.* Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? *De.* Ob-
 turanda est rima, nè perfluat. *Er.* Quibus rebus? *De.* Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit, non intellectâ sententiâ, mox obliviscitur: nam verba, ut inquit Homerus, πλεῖντα⁴ sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum verses ac repetas: & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam si cui mens est adeo silvetris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea literis. *Er.* Isthuc quàm sit difficile, plus fatis intelligo. *De.* Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec insigere memoriæ quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ, aut argento vivo, quoniam assidue fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assidue verferis inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore disces quamplurima. *Er.* Profectò sic est. *De.* Nam præter sermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, statim à prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta; totidem à cœna. Jam mihi supputa quantam hæc summam conficiant in singulos menses & annos. *Er.* Magnificam, si possim meminisse. *De.* Ad hæc, cum nihil audias nisi bene Latinè loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latinè cum illiterati pueri Gallicam aut Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? *Er.* Sequar tuum consilium, experiarque num possit hoc ingenium Musarum jugo mansuefcere. *De.* Ego aliam artem notoriam non novi, quàm curam, amorem, & assiduitatem.

CONCIO, SIVE MERDARDUS⁵.

ARGUMENTUM.

Invebitur hic Erasmus in quendam Franciscum (quem vocat Merdardum) merdardum plane theologisum, qui carperat suam Cantici B. V. Mariæ, viz. Magnificat,

¹ Of Isocrates, qui fuit nobilissimus ud Græcos orator.

² Si fueris discendi cupidus, multa disces.

³ That your vessel is leaky. Alludit ad Danaidas, quas vidimus.

⁴ Alata.

⁵ Merdardum nomine quidam Franciscanus monachus, in concione quadam coram imperatore Carolo, Ferdinando, &c. auctorem traduxerat,

in derisionem ergo & contemptum hominis, vocat eum Merdardum, quasi à Merda, turd Anglice, titulo responderet utcumque, the dirty preacher, sed Gallicè longe melius, le predicateur de merde. Quo sermone familiari maxime contemptibilis & indignus concionator indicatur, qualem velit Erasmus noster nos intelligere huic Franciscanum Merdardum.

nificat, versionem. Viri hujus personam describit, qui vocârat Erasmus diabolum. Cavillatur quod verterat Erasmus, quia respexit Dominus ad humilitatem ancillæ suæ, cum V. Maria angelica dignitate celsior fiet. Num vilitas respondeat τῆ ταπεινότητι. Respicere ad & adspicere quid differant. Respicere aliquem, & respicere ad aliquem. Humilitas apud Latinos refertur tum ad animum, tum ad conditionem. Locus in Col. ii. 18. explicatur; sic Jacob. i. 9, 10. Differentia inter ταπεινωσιν & ταπεινοφροσυνην. Ipse Cantici tenor declarat B. Virginem de sua loqui indignitate; quod Erasmus elegantissime explicat. Monachorum crassissima ignorantia, qui vestimentibus dicant pro vestibus. Petulantissimi nebulones, quos nec ipsi reges audeant laceßere.

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. **D**Eum immortalem, cujusmodi portentosa gignit alitque terra! Usque adeo nihil pudere viros Seraphicos? Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines, loqui. *Le.* Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, verficulos. *Hi.* Quàm libens illi blateroni os impurum obturâssem oleto! *Le.* Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? *Hi.* Optimè temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam². *Le.* In pelvim evomas malim, quàm in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodis? *Hi.* E concione sacra. *Le.* Quid homini poëtæ cum sacris concionibus? *Hi.* A sacris non abhorreo: sed in hanc incidi ita sacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit *sacram*³. At tales rabulæ sunt in causa, ut rariùs audiam ecclesiasticas. *Le.* Ubi habita est concio? *Hi.* In summo templo⁴. *Le.* A prandio? id temporis fere dormitant homines. *Hi.* Utinam illi locutuleio dormissent omnes, vix digno qui concionetur apud anseres. *Le.* Obstreperum est animal anser: ferunt tamen patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud forores aviculas⁵, a quibus magno silentio fit auditus. Sed age, etiamne sabbato fit concio? *Hi.* Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Christus prædicatur. Decet autem ut priores teneat mater⁶. *Le.* Quod erat thema? *Hi.* Enarrabat canticum Virginis. *Le.* Argumentum vulgatissimum. *Hi.* Nimirum aptissimum ecclesiasticæ. Nam suspicor illum hoc unum thema didicisse: quemadmodum aiunt inveniri sacerdotes, qui nullam liturgiam callent, nisi pro defunctis unicam⁷. *Le.* Dicatur igitur ille concionator de *Magnificat*⁸, aut, si mavis, *Magnificatitius*. Sed cujusmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? *Hi.* Vulturi non

F f 3

non

1 Monachos Franciscanos; quoniam, ut vidimus, eorum ordinis fundator Franciscus doctor seraphicus audit.

2 Ex Terentio, Hec. iii. 5, 65. In eam hoc omne, quod mihi ægre est, evomam.

3 Æneid. iii. 56. Quid non mortalis pectora cogis, auri sacra fames? i. e.

fames detestanda, execranda.

4 In the cathedral church.

5 To a sisterhood of small birds.

6 At, Hilari, non minus te decet talia ridere.

7 Quoniam ex hac præcipue lucrunt.

8 Quia sic incipit canticum Virginis, quod erat ejus thema.

non dissimilis. *Le.* Quâ tandem ex corte ¹? *Hi.* Franciscanâ. *Le.* Quid audio? ex tam sancto sodalities? fortassis ex illorum degenerate genere, qui dicuntur *Gaudentes*, colore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent (contremisco referens) nudis digitis contractare pecuniam ². *Hi.* Imò è grege selectissimo istorum, qui gaudent *Observantes* nominari, colore cinericeo, cingulis cannabeis, calceis fenestratis, quique citius occiderent hominem, quàm nudâ cute pecuniam attingerent ³. *Le.* Nil mirum est, in rosariis nasci cynorrhodum ⁴. Sed quis talem histrionem induxit in hoc proscenium? *Hi.* Isthuc magis etiam diceres, si vidisses personam tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatorii; dixisses athletam esse: & quanto ego divinare queo, biberat in prandio plusquam unum vini sextarium ⁵. *Le.* Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? *Hi.* Ex aula regis ⁶ Ferdinandi, singulo quoque die dabantur illi sextarii quatuor. *Le.* O malè collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. *Hi.* Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem, nihil habebat. *Le.* Quæ res igitur sic imposuit Ferdinando, ut *bovem adduceret ad ceroma* ⁷? *Hi.* Ut numero ⁸ dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum ⁹. *Le.* Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens ¹⁰? *Hi.* Quî potuit esse infrequens Augustæ ¹¹, in templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos Carolus Cæsar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipsa concione, præsertim ex aula regum. *Le.* Demiror si porcus ille quicquam adferre potuit dignum tali auditorio. *Hi.* At multa se digna protulit. *Le.* Quæ tandem, obsecro? Sed prius te quaeso ut mihi nomen hominis edas. *Hi.* Non expedit. *Le.* Quam ob rem, Hilari? *Hi.* Non libet talibus gratum facere ¹². *Le.* Au! gratificatur

1 From what house or society?

2 Bene rillum, dummodo pergas.

3 Isthæc est quidem selecta opinio, digna grege selectissimo.

4 Rosam sylvestrem, caninam dignam canibus; at ubi, quaeso, citius pascetur?

5 Veluti si dicere apud nos *more than a bottle*.

6 Quoniam erat rex Romanorum electus, ut fratri Carolo succederet in Imperio Germanicum, prout vidimus alibi.

7 *Bos ad ceroma* proverbialis est locutio, cum quis vocatur ad rem cui non est aptus: ceroma enim erat unguentum ex o eo quo ungebantur athletæ ad pugnam, boves autem non

sunt idonei ad pugnam. *That be stould bestow his favouris on such an ass?*

8 Uno verbo, precis; ut jam vidimus.

9 Quoniam is est hypocritarum usus.

10 *A full auditory?*

11 *At Augsbuigh*, quæ urbs est Germaniæ percelebris & fere præcipua; ibi tunc imperatoris aula, ibi tunc imperialis conventus agebatur, ibi frequentes agebantur olim, & aguntur adhuc.

12 Alluditur ad Herostrotum, qui Ephesi combusserat Dianæ templum, ut celebris evaderet, & quem propterea Ephesii nominari prohibuerant.

tur qui traducit? *Hi.* Illis pro summo beneficio est, quocunque modo innotescere. *Le.* Saltem mihi nomen edito tacituro. *Hi.* Merdardum vocant. *Le.* Merdardum! illum probè novi. Nimirum is ipse est, qui nuper in convivio Erasmus nostrum appellavit diabolum. *Hi.* Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametsi non omnino dixit impunè, qui civiliores erant imputabant temulentiae, & vino censèbant *inscribendum*¹. *Le.* Sed quid excusationis attulit objurgatus? *Hi.* Negavit se dixisse ex animo. *Le.* Qui potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? *Hi.* Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quòd publicitàs, quòd eo in loco, quòd apud tales auditores, denique quòd in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas merdosas purulentias effuderit. *Le.* Aveo scire quid dixerit. *Hi.* Multa stolidissimè debacchatus est in Erasmus nostrum, quorum hæc erat summa: His, inquit, temporibus existit quidam novus² doctor Erasmus; lapsa est lingua³, *asinus* volebam dicere, simulque populo interpretatus est, quid Germanicè sonaret *asinus*. *Le.* Rem mirè facetam narras. *Hi.* Itane facetam? imò fatuam potius. *Le.* An non tibi facetum videtur, talem asinum quenquam omnino vocare asinum, nedum Erasmus? Unum illud scio, si Erasmus ipse præsens fuisset, non potuisset à risu temperare, *Hi.* Profectò non minus refert asinum animi stupore, quàm colore vestis. *Le.* Neque arbitror in tota Arcadia⁴ esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit qui fœno pascatur, quàm ille. *Hi.* Prorsus inversus est Apulcius; ille sub asiniq̃a specie tegebat hominem; hic sub hominis specie tegit asinum. *Le.* At tales asinos hodie mulso & placentis saginamus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet, & calcibus feriant⁵. *Hi.* Is, inquit, doctor, asinus audeat corrigere *Magnificat*, cum id canticum sit à Spiritu Sancto proditum, per os sacratissimæ Virginis. *Le.* Agnosco *πατριωτιαν ἀδελφικὴν*⁶. *Hi.* Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admixta blasphemiam. *Le.* Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? *Hi.* Aiebat Erasmus pro eo quod ecclesia canit, *Quia respexit Dominus bumilitatem ancillæ suæ*, vertisse, *Quia respexit vilitatem⁷ ancillæ*

F f 4

sue:

1 Vide pag. 72. num. 6.

2 *Upstart.*

3 *My tongue slipped.*

4 Quæ regio Peloponnesi olim propter asinos celeberrima, hinc Gallica vulgaris locutio, *un rossignol d'Arcadie*, a *nigbtिंगale of Arcadia*, i. e. *asinus*.

5 Quo enim asinus melius nutritur, hoc ferocior.

6 Dictum minime Delphicum; proindeque incertum & falsum, quoniam oracula olim Delphis ab Apolline data

certissima habebantur. Vox *ἀδελφικὴν* enim interpretanda per a privativum, respectu ad Delphos, non vertenda *fraternam*, prout vox significare potest, quanquam auctor eâ usus sit, ut melius ludat super his Franciscanis fratribus.

7 An anteponenda sit in hoc loco, vox *bumilitas vilitati*, vel *vilitas bumilitati*, nesciam, at ne graveris, Erasme, his duobus vocibus anteponam *bumilem sortem*, quod perfectissime re-

spondet

suæ: eaque vox odiosius sonat Germanicè, quàm Latinè. *Le. Quis autem non fateatur esse blasphemiam execrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? Hi. Age; quid si quis appellet apostolos seruos inutiles? Le. Pararem blasphemio fasciculos¹. Hi. Quid si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nominè? Le. Clamarem, Ad ignem². Hi. Atqui sic apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus, Luc. xvii. 10. Et hujus præcepti non immemor Paulus, de se prædicat, *Minimus sum omnium apostolorum, atque adeo indignus apostoli titulo*, 1 Cor. xv. 9. *Le. Verum ubi de se talia prædicant homines pii, modestia virtus est, quâ nulla Deo gratior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum consortium relatis, gravis sit blasphemia. Hi. Pulchrè nodum secuisti³. Proinde si Erasmus adorandam⁴ illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur esse dictum impiè. Cæterum quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis salutare modestiæ exemplum exhibetur: ut quoniam, quicquid sumus, munificentiam Dei sumus, quo quisque major est, hoc se gerat submissius. Le. Hastenus quidem inter nos convenit. Verum isti cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere⁵, sive falsare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam Lucas posuit, respondeat. Hi. Istam ipsam ob causam à concione mox ad codicem cucurrimus. Le. Expecto venatum. Hi. Verba quæ Lucas, afflatu Spiritûs, sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent; ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τῷ ταπεινωσίν τῶν δούλων αὐτοῦ. Ea sic reddidit noster Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*: Tantùm addidit præpositionem, quam Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermonis elegancia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quàm *Respice ad me*. *Le. Interest igitur aliquid inter respicere & adspicere? Hi. Non ita multum, sed tamen nonnihil. Respicit, qui flexo collo adspicit quæ***

a ter-

spondeat nostræ Anglicanæ versioni, *ibe low estate*, hic enim non agitur, ut observas bene, de hac animi eximia virtute, quam vocamus *humility*, sed de sorte abjecta, in qua versabatur electa virgo Maria.

¹ Ad comburendos scilicet eos qui sic loquerentur: rides, video bene, Erasmus, de pruritu, vel potius diabolica praxi pontificiorum, comburendi hæreticos, at ridere non est fatis.

² Adducite, scilicet. *I would say be*

ought to be burnt.

³ Alluditur ad Alexandri magni factum, qui cum nodum Gordianum enodare non posset, secuit.

⁴ Ex modo loquendi vulgato, sicque nihil intelligit nisi venerandam, vel ridet.

⁵ Verius forsitan dicis, quàm putas, Levine, saltem si scires, quas post te correctiones, fratrum Merdardi & similia detexerimus.

à tergo sunt: *Adspicit*, qui simpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adspicit Thaidem domo prodeuntem: *Totus*, inquit Parmeno, *tremo horreoque; postquam adspexi hanc.* At hujus frater Chærea sic loquitur; *Cum huc respicio ad virginem.* Nam ad senem sese flexerat; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant *respicere* pro eo quod est rationem sive curam habere, sive rei cuiuspiam imminens, sive præsentis. Ita Satyricus¹,

Respicere extremæ jussit spatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius: *Respice senectutem tuam.* Proinde qui alibi intentus non habet eorum liberorum, dicitur *illos non respicere.* Rursus qui, discussis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter *respicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur universa, præterita, & futura; & tamen in Scriptura nobiscum humano more loquitur. *Aversari* dicitur eos, quos reprobat; *respicere*, quos aliquamdiu veluti neglectos dignatur suo favore. Verùm hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, ἀπεβλεψεν, nunc legimus ἐπέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. *Le.* At videtur otiosa præpositio repetita. *Hi.* Certè sic & Latini loquuntur: *Accessit ad me, Appulit animum ad scribendum.* Hic mihi præpositio non videtur otiosa. Nam *respicere* potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cùm audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor, volentis huic aut illi succurrere. Item *adspicimus* interdum casu obvio, quorum nobis nulla cura est, imò quæ videre nolimus. At quisquis ad aliquem *adspicit*, peculiariter attentus est ad id quod intuetur. Ad hæc, multa simul *adspicimus*, sed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere singularem erga sanctissimam virgunculam favorem, sic per illius os loquutus est: *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ.* Avertit oculos ab elatis, suoque iudicio magnis; & obtutum suum flexit ad eam, quæ in oculis suis erat infima. Nec enim dubium est, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui sperabant Messiam ex ipsorum stirpe prodituros: sed illos aspernatus Deus, clementissimi favoris oculos flexit ad virginem, famâ obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, nè sobole quidem ullâ divitem. *Le.* Nondum audio quicquam de *vilitate.* *Hi.* Ea vox sycophantæ fuit, non Erasmi. *Le.* At in Annotatione forsitan meminit *vilitatis.* *Hi.* Nequaquam. In vocem ταπεινωσιν tantum hoc modestissimè notat: Ut intelligas, inquit *parvitatem*, non *animi virtutem*: sitque sensus, *Esti sicut infima ancilla, tamen non est aversatus me Dominus.* *Le.* Hæc si vera sunt ac pietatis plena, quid est quod obrudant onagri? *Hi.* Latine vocis ignorantia parit

¹ Juvenalis, Sat. x. 275.

rit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatiùs loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modestia*, sed conditionis abjectiorem sortem: quo sensu ignobiles, tenues, idiotas, & contemptos, *humiles* dicimus, quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua celsitudo nobis hac in re serveat*: ita qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent, *Quæso ut humilitatem nostram tuâ humanitate subloves*. Nam pronominum primogeniorum¹ emphasis interdum habet nescio quid arrogans. Quod genus est illud, *Ego dico, ego perficiam*. Bisariam itaque puella modestissima simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit, non contenta seipsam *ancillam* dicere, sed addidit, *humilem ancillam*, & infirmæ fortis, Quemadmodum, juxta proverbium, *servus præ servo est*², ita & inter ancillas alia est aliâ præstantior, nimirum pro dignitate functionis, Honestior enim comprix³ quàm lotrix⁴. *Le.* At miror Merdardum non agnovisse sermonis formam, cùm ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta reflexione*⁵. *Hi.* Quidam non multum aberrarent, si dicerent, *mea parvitas*. Cæterum, quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quàm Latina *modestia*: Christiani maluerunt *humilitatem* dicere, quàm *modestiam*: hoc est, maluerunt significantiùs loqui, quàm elegantiùs. *Modestus* enim is dicitur, qui modicè de se sentit, nihil sibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνη laus non competit, nisi in eum, qui minus sibi arrogat, quàm habet. *Le.* At periculum est, nè dum *modestiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem*. *Hi.* Quis sic? *Le.* Nam si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari apostolus*; & si verè se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infirmæ fortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. *Hi.* Nihil hic, ô bone, periculi: cùm nos laudibus vehimus pios aut piâs, prædicamus in illis Dei beneficentiam; cùm ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vendicat quæ habet: si loquitur ex animo, fortassis *error* dici potest; *mendacium* dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. *Le.* At Paulus, qui se negat esse dignum apostoli titulo⁶, a libi magnificè de se prædicat commemorans sua facinora⁷: *Plus, inquit, omnibus laboravi, & Qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contule-*

¹ Quæ sunt, ego, nos.

² Sic duobus respectibus vulgò indicatur, respectu dignitatis officiorum, & dignitatis dominorum, ut videbis mox.

³ The-dresser.

⁴ The-washer-woman.

⁵ Observa exemplum, nam refici hoc sensu super omnia amant monachi, & quivis alii parafiti, quos sic perstringit auctor.

⁶ 1 Cor. xv. 9.

⁷ Hæc vox ergo non semper in malam partem sumitur.

contulerunt : cùm sanctissima Virgò tale nihil dixisse legatur. *Hi.* Sed ista facinora Paulus appellat *suas infirmitates*, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat *insipientiam*, ad quam fit adactus pseudapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam, non quòd ipse delectaretur humanâ gloriâ; sed quòd expediret Evangelio; cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & sexum, & virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant *humilitatem* nihil aliud declarare, quàm insignem modestiam; cùm interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic referatur ad animum, ut vitium sonet. *Le.* Etiamne in Sacris Literis? *Hi.* Maximè. En tibi locum apud Paulum ad Coloss. ii. 18. *Nemo vos seducat volens, in humilitate & religione angelorum.* Nec hîc est ἐν ταπεινώσει, quæ vox est in cantico Virginis, sed ἐν ταπεινοφροσύνῃ². Locus habet nonnihil obsecratis, fateor: sed mihi videtur germanus sensus, quem accuratius docti adferunt: *Ne sitis tam humili tamque abjecto animo; ut, cùm semel dedicaveritis vos ipsos Christo salutis unico auctori, patiamini vobis persuaderi, ab angelis sperandam esse salutem, quos quidam sibi fingunt apparuisse.* Sitis excelsò animo, ut etiamsi verè angelus quispiam, è cælo veniens, prædicet vobis aliud Evangelium, quàm quòd Christus tradidit, sit vobis execrabilis, velut angelus impius & Christi adversarius. Multo minus convenit vos esse tam demissis animis, ut istorum scitis apparitionibus patiamini vos abduci à Christo. Ab uno Christo sperare salutem, religio est; ab angelis aut divinis idem expectare, superstitio est. Paulus igitur vult, humilis abjectique animi esse, ab illo sublimi Christo, ad commentitias angelorum apparitiones desciscere: demissi ingenii est, quorumlibet suasu circumagi. Vides hîc ταπεινοφροσύνην in vitium usurpatam esse. *Le.* Quid ni videam? *Hi.* Rursus in eodem capite: *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in superstitione & humilitate.* Hîc iterum ταπεινοφροσύνην vitium³ sonat. *Le.* Palam est. *Hi.* Atqui 1 Pet. v. 5. usurpatur pro virtute quæ contraria est superbiæ, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπισκευάσαθε, pro quo nos legimus, *humilitatem infnuat-*

1 1 Cor. xv. 10. Gal. ii. 6. & idem fere habetur 1 Cor. xi.

2 Ταπεινώσις & ταπεινοφροσύνη debent certe distingui, ita ut prior vox spectet veluti rem ipsam extra nos, *humilem sortem*, posterior vero rei sensum, quod fere coincidit cum virtute *humility*, cum scilicet nulla subest hypocrisis; at non certum, quod Erasmus

verum hic sensum toti Paulino textui affingat, sed nihil mali, vel veneni in ejus explicatione, proindeque cùm nimium forsan prolixi essemus, si daremus alium sensum, transeat interpretatio.

3 Quid ni? si de prætextu & specie virtutis agatur, ubi hypocrisis.

insinuate ¹. Rursum ad Phil. ii. 3. τῆ ταπεινοφροσῶν ἀλλήλων ἢ γέ-
 μνοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, id est, *per animi modestiam, unusquisque alium*
se præstantiorem existimet. *Le.* Docuisti ταπεινοφροσῶν usurpari in
 utramque partem, cum apud Latinos *modestia* non usurpetur nisi in
 laudem. Verum potesne docere ταπεινωσιν accipi pro *modestia*? *Hi.*
 Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tri-
 buere submissionem aut demissionem pro modestia, nihil vetat. Cæ-
 terum, an in Divinis Literis ita positum reperiatur, nescio. *Le.*
 Vide num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, *Glorietur autem*
frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua. *Hi.*
 Isto quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσῶν. Quod si
 contendas hîc *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut
exaltationem accipiamus pro *superbia*; ac protinus gemina existet ab-
 surditas: nam ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur
 ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur.
Le. Quid igitur sibi vult apostolus? *Hi.* Commendat æqualitatem
 inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem:
 dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendo-
 rem. Hîc dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur
 ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod gloriatur: alter glori-
 ficat Christum, qui eam mentem inspirârit divitibus. *Le.* Sed inter-
 rim dives ille modestiæ laudem habet. *Hi.* Fortasse; sed non ideo
 protinus ταπεινωσις significat *modestiam*. Sunt enim, qui venantes
 laudem ab hominibus multa pauperibus erogant. Quin potius uter-
 que modestus est, si modo adsit sincera pietas: dives, dum non gra-
 vatur ob Christum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi
 habitum non insolefcit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Il-
 lud extra controversiam est, ταπεινωσιν in Divinis Libris frequentissi-
 mē usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ sit per afflictionem,
 aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. iii. 20. *Reformabit*
corpus humilitatis nostræ, ταπεινώσεως. Item Psal. ix. *Vide humilita-*
tem de inimicis meis, ταπεινωσιν. Rursum cxviii. *Hæc me consolata*
est in humilitate mea, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus ge-
 neris loca sunt complura, quæ longum sit hîc referre. Quemadmodum
 igitur μεταφορικῶς ταπεινός dici posset ὁ ταπεινοφροσῶν, qui modesto sit
 animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπεινωσιν
 dicat ταπεινοφροσῶν ². Nos de Scripturæ usu loquimur. Cæterum,
 qui contendunt in cantico Mariæ ταπεινωσιν sonasse *modestiam animi*,
 quin eadem operâ sic interpretantur quod legimus Genes. xxix. *Vi-*
dit Dominus humilitatem meam, ταπεινωσιν. Lia non jactat suam mo-
 destiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humi-
 litatem

¹ Veritas potius induamini.

² Sed nunquam, credo, sic valet u-

sus in Scripturis, prout suspicari vide-
 tur auctor.

litem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. xxvi. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam.* An non hic τὰ πένθος appellat afflictionem? *Le.* Unde igitur istis in mentem incidit, ut humilitatem in cantico interpretentur animi modestiam. *Hi.* Nihil aliud video causæ, nisi quòd multi theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unà cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præfidiis ad plenum intelligi non queant: præterea quòd difficillimum sit revellere, si quid penitus infederit animo. Porrò videas quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere Scripturam, quàm ad Scripturæ regulam¹ opiniones humanas corrigere. *Le.* At isthuc absurdus est, quàm quod narrant de regula Lesbia². *Hi.* Beda monachus, non admodum gravis³ auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At Theophylactus⁴ scriptor Græcus, qui sua fere ex probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat hîc τὰ πένθος accipi posse pro virtute. *Le.* At istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem? *Hi.* Rectè dixisti. Nam cum modestia sit quodammodo colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem (Christum semper excipio) sed hoc ipso ob modestiam laudabilior est, quòd eam ipsa non laudat, sed agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modestiam meruit fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verum quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? *Le.* Quin & ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eoque sic orditur: *Magnificat anima mea Dominum.* At quæ dicit, Merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ecce significat rem subitam & inexpectatam. Non expectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum iudicat. Nec felicitas dicitur, si contingat quòd meritis debebatur, Flac-

cus

¹ Est ergo Scriptura regula nobis: at si dicatur p'rimas regulâ male uti: uno verbo regeram; nihil esse in rerum natura, quo male uti non possint homines. Male his, qui bonis male utuntur.

² Quoniam hæc erat plumbea, ut videre est in auctoris Adagiis, & sic per vim poterat adaptari cuiusvis ædificationis speciei, quod non æque magnum malum, ac detorquere & pervertere regulam auream Scripturæ per pravitatem, ut vulgo fit.

³ Pro tempore quo vixit, gravissimus meretur nominari, at non pauca scripsit, & venerabilis est ejus usualis titulus.

⁴ Acridæ Archiepiscopus, in Bulgaria, seculo nono, qui plurima scripsit quoque.

⁵ Medus est loquendi vulgatus, qui olim non tam alte sonabat, quàm nunc, attamen nullo modo quovis tempore mihi in hoc casu arridet locutio.

cus enim negat ¹, se hoc nomine felicem appellandam, quod à Mæcenate in amicorum numerum adoptatus esset. *Hi.* Quam ob rem? *Le.* Quia iudicio fuit ascitus, non gratuito favore. Mæcenas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicârat. *Hi.* Eodem pertinet, quod sequitur: *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.* Non dixit, Fecit mihi magna, quia me dignam judicavit; sed, quia potens est, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit suo favore dignos; & ideo sanctum nomen ejus: *sanctum* dixit gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, *illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur.* Mox in eo versu, *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles;* non est, *ταπεινώθρονας*, sed *ταπεινὸς*; hoc est, contemptos juxta mundum; ut opponatur *potentibus*. Hunc versiculum, juxta propheticae eloquutionis morem, declarat sequens, *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Quos modo dixerat *humiles*, hic appellat *esurientes*, hoc est; tenues quos modo *potentes*, hic *divites* vocat. Proximo versu fit mentio misericordiae sese per omnes orbis nationes profundentis. In extremo versu prædicat fidem Dei in promissis, *Sicut locutus est, &c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc est; potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla est meritorum mentio. *Le.* Sed ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ita paupertas docet modestiam. *Hi.* Non equidem inficior isthuc interdum accidere; sed videas plerumque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verùm demus esse quod non est perpetuum: non jam agitur qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se prædicârit in hoc cantico. *Le.* Demiror istorum perveraciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. *Hi.* Quoties moniti sunt, *declamationem* esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi solitam? & tamen istis *declamatio* nihil aliud est, quàm sacra concio. Quoties inelamatum est illis, *cælibem esse*, quisquis uxorem non habeat, etiam si sexcentas alat concubinas? & tamen *cælibatus* istis nihil aliud est, quàm continentia & castitas. Idem usu venit de *humilitate*, aliisque similibus quamplurimis. *Le.* Unde stupor tam pertinax? *Hi.* De Merdardis respondeo. Non dederunt à puero operam literis, nec est illis præceptorum aut librorum copia, & si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacrosanctam illam vestem existimant abundè sufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Postremò, putant nonnullam esse religionis partem, si cum suo Francisco ², nè Latinè quidem loqui sciant. *Le.* Profectò plurimos novi, qui ista ex parte bellè referant instituti sui principem, qui *caperorem* dixit pro galero, opinor & *vestimentibus* pro vestibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit

¹ Horat. lib. i. Sat. vi.

² Erat enim idiota.

fecit Benedictus, & Dominicus. Nunc isti cum suis vestimentibus non abhorrent à galero Cardinalicio. *Hi.* Quid ais? imò nè à corona quidem triplici, at humiles illi pauperis Francisci sibi porrigunt calceos suos summis orbis monarchis osculandos¹. *Le.* Jam si fuisset facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? *Hi.* Nihil, si *vilem* intelligas, qui parvo aestimatur apud homines, aut qui sibi videtur contemptibilis. Sed quid opus excusare quod dictum non est? *Le.* Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? *Hi.* Pudit, ais? Imò sibi visus est scurrâ rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longè tribus² illis religiosius, *Nihil omnino pudere.* *Le.* Istius profectò plerique sunt observantissimi. *Hi.* Nec erat simplex mendacium. Primum, Mariæ canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quì vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremò non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod scripsit Lucas, sed explicat. *Le.* Video triplex mendacium effronte scurrâ dignum. *Hi.* Mane; nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. *Le.* Etiamne amplius? *Hi.* Vociferabatur, doctorem³ illum asinum fuisse principem, auctorem & antesignanum⁴ universi tumultus, quo nunc concutitur orbis Christianus. *Le.* Quid ais? *Hi.* Huic imputandum quòd tot seculis discinditur ecclesia, quòd sacerdotes spoliantur decimis, quòd contemnuntur episcopi, quòd sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur, quòd agricolæ⁵ vetus gigantum exemplum instaurarunt. *Le.* Ista publicitus? *Hi.* Magnis clamoribus. *Le.* Atqui longè secus existimant, qui Erasmi libros attentius introspiciunt. Horum plurimi fatentur, se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum⁶; per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quàm si oleum⁷, quod aiunt, addant camino. *Hi.* Vides, *αἱ κἀνίσταν ἐπισημαίνον ἢ γαστήρ*⁸. *Le.* Rem acu tetigisti.

1 Cum scilicet facti sunt papæ, ut aliquando usu evenit.

2 Castitatis, scil. paupertatis, & cæcæ obedientiæ, ut alibi vidimus.

3 Erasmus nempe.

4 Et non immerito omnino sic prædicabant, Erasmi, etenim sive volens, sive nolens, non parum favisti reformationi, quam politice, sed immerito, *tumultum* vocare videri velis: tumultus comitatus est reformationem, sed distinguenda reformatio à tumultu.

5 Eos vidimus jam sub Munzero, &c. præterea alluditur ad isthuc Ovidii, *Affectasse ferunt regnum cælestæ gigantes*. Sed observa, quæso, de quibus & quomodo se purgare velit auctor.

6 Siquidem primum præbuerunt ansam, per sordidam avaritiam, obstinaciam in superstitionibus, & clamores impotentes.

7 *To throw oil upon the fire.*

8 Quod ventis sit pessima bestia; at,

tigisti. Illi nimirum expedit, in populo Christiano superstitionis esse quàm plurimum, pietatis quàm minimum. Sed quid concio¹? fe-
rebátne Cumanum² asinum, tam insolenter rudentem è suggesto?
Hi. Quidam mirabantur quid accidisset homini. Qui stomachi erant
impatientioris, surgebant, atque è templo abibant submurmurantes:
*Venimus huc audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis
evomit meras sycophantias.* In his erant etiam non paucæ mulieres.
Le. Atqui solet hoc genus mirè deditum esse isti sodalities. *Hi.* Vera
prædicas; sed cœperunt & fœminæ sapere. Eruditi quotquot ade-
rant, plerique ringi, nonnulli etiam subsibilare. *Le.* Non curat asi-
nus sibila; oportuit talem rabulam putribus ovis aut ruderibus è sug-
gesto deturbare. *Hi.* Non deerant qui hoc illo dignum existimarent;
sed cohibebat illos loci reverentia. *Le.* Sed loci religio non debet his
opitulari, qui locum scelere profanârunt, veluti qui in templi septis
occidunt hominem, non æquum est ut illic habeant asylum: itidem
qui in sacris concionibus & loci religione & populi patientiâ stolidè
abutitur, huic non oportet esse præsidio, quod ipse suâ temeritate
profanavit. Laudatus est à priscis ille³, qui eum non habuit pro
consule, cui ipse non esset senator⁴: nec par est, ut populus eum
habeat pro ecclesiasta, cui ipse⁵ non est concio⁶. *Hi.* Metuunt ful-
men episcoporum: *Si quis instigante diabolo⁷, &c.* nosti legem. *Le.*
Sed prius in tales rabulas episcopi debebant vibrare fulmen. *Hi.* Me-
tuunt & illi. *Le.* Quos? *Hi.* Illos ipsos rabulas. *Le.* Quam ob rem?
Hi. Ob hoc ipsum, quòd rabulæ sunt. *Le.* Apostoli non metuebant
regum & præsidum minas; & isti metuunt unum mendicum? *Hi.*
Sed ob isthuc ipsum magis formidandi, quòd mendici sunt: quod e-
ripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu sodes ad vesparum
aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito con-
tinge; ea res si tibi benè successerit, redito ad me, & episcopos igna-
vos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum
pontificem nonne potentissimi Christianæ ditionis monarchæ reve-
rentur, fortassis & metuunt? *Le.* Nec mirum: est enim Christi
vicarius⁸. At Alexander sextus⁹, vir nec stultus nec indoc-
tus

at, quod pejus, est, vereor, ut im-
mortalis sit bestia, vivit enim adhuc,
insatiabilis est, & eadem mala pro-
ducit.

1 Cœtus.

2 Quoniam fabula narratur, quod
apud Cumanos asinus se pro leone
gesserit, & hic Merdardus ignarus se
pro docto publico dabat.

3 Quamvis non possis certè divinare
quis ille sit, certus sis tamen homi-
nem olim vixisse, & non indignum suo
titulo fecisse.

4 *Id est*, non esset tractatus à con-
sule, prout senator tractari mereba-
tur.

5 Populus scil.

6 Cœtus, dignus scil. reverentiâ
quadam.

7 Initium est canonis in decretis,
ad excommunicandum eos, qui inje-
cerint manus in monachos, & sacer-
dotes.

8 Sic decet loqui post dentis ictum.

9 Qui Rodericus *Borgia*, papa sub
finem sæculi decimi quinti.

tus¹, fertur ita loqui solitus, se malle è summis monarchis aliquot offendere, quàm unum quemlibet fraterculum ex ordine Mendicantium. *Le.* Omitte pontifices. Cùm istius sceleris rumor ad aures principum, qui tum Augustæ erant, dimanasset, non est sumptum de homine supplicium? *Hi.* Indigne tulerunt omnes, sed præcipuè rex Ferdinandus, & hujus soror Maria², foeminarum hujus seculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthasar episcopus Constantiensis: objurgatus est graver ecclesiasticus, sed à nullo acriùs, quàm à Joanne Fabro episcopo Viennensi³. *Le.* Quid objurgatio? asinus non sentit nisi fustem. *Hi.* Præsertim si in ventrem⁴ ingeras. Sed quid illi stolido fecissent principes, longè gravioribus curis occupati? *Le.* Certè submovissent à concionandi munere, & suam illi benignitatem subtraxissent. *Hi.* At artifex ille pus suum in ipsam concilii⁵ dissolutionem distulerat, cùm jam alioqui foret abeundum. *Le.* Isto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. *Hi.* Itaque demissus est à rege Ferdinando, sed benè passus. Nam objurgatio nè tantillum quidem detraxit hominis obesitati. *Le.* Franciscus dicitur concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur qui concionetur fratribus asinis ac fuisibus. Sed quò se contulit? *Hi.* Quò, nisi ad suos gregales? à quibus exceptus est ovatione, ob rem strenuè feliciterque gestam, & inter pocula, pro, Io triumphæ, cantatum est, *Te Deum laudamus.* *Le.* Dignissimus est iste Merdardus, qui funem in collo gestet potius quàm in lumbis! Sed quid imprecemur isti stolido gregi, qui tales fovet, pecudes? *Hi.* Vix invenias quod illis impreceris malum gravius, quàm ipsi accersunt sibi. Siquidem his rationibus maximè traducunt sese, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quàm quisquam possit hostis. Sed non est Christianæ mentis, cuiquam imprecari malè; illud potius optandum, ut clementissimus rerum formator & reformator (qui ex Nabuchodonosor homine fecit bovem, & rursus, ex bove fecit hominem⁶; qui quæ asinæ Balaami dedit hominis linguam⁷) omnes Merdardi similes veritat in melius, detque illis & mentem & linguam viris Evangelicis dignam.

G g

P H I L O

¹ Transeat, at cùm fuerit nequissimus, nequissimos timebat.

² Et proinde ipsius Caroli soror, quæ primo nupta Ludovico Hungariæ regi, post vidua, per viginti quatuor annos Belgicas provincias Caroli nomine gubernavit.

³ Bishop of Vienna, in Austria.

⁴ Quoniam fustibus tractatur asinus

bulgo, & ad ventrem, quo indicatur monachos sensibiles esse, præsertim in eis, quæ sunt ventris.

⁵ Intelligentur cæteris eorum principum virorumque notabilium, qui tunc Augustæ Vindelicorum, at *Augsbürg.*

⁶ Dan. iv.

⁷ Num. xxii.

PHILODOXUS¹.

ARGUMENTUM.

Philodoxus ad veram gloriam & bonestum nomen viam indicat. i. Conetur ut sit talis, qualis haberi se velit. ii. Imitetur viros celebres, qui tamen variis olim de criminibus accusati. Cato senior quadragies causam egit reus. iii. Caveat in omni re, Ne quid nimis. iv. Facilis sit in aliorum moribus perferendis, ad leviora vitia conivens. v. Ne sit præfractus aut pertinax in sua opinione. vi. Sit comis, &c. Impossibile est placere omnibus. vii. Bene mereatur de omnibus, in quantum potest; sit hoc partim officiis, partim etiam benignitate. Felicitas quibusdam inest a natura, ut quicquid agant, placeat. viii. Comitas & morum suavitas in rebus omnibus favorem conciliant. ix. Inconstantia cavenda. x. A natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. xi. Observandi hominum & nationum mores. xii. Si quid agendum, quod forsitan necessarid displicebit, nostra appareat voluntas agendi aliter. xiii. Rectum & bonestum semper agamus. xiv. Lingua multis causa est invidia: Quomodo laudandam & vituperandam. xv. Libros exacte scribere argumento non vulgari fame januas aperit. xvi. Invidiam obarientem benefois vincere.

PHILODOXUS, SYMBULUS².

Pb. **F**elix auspiciam interpretor occursum tuum, Symbule. *Sy.* Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam esse felix? *Pb.* Quid auspiciatus, quam si quis deus⁴ occurrat homini? *Sy.* Equidem nihil isthoc existimarem, auspiciatus, etiamsi sexcentæ volitent nocturæ⁵. Sed quem mihi narras deum? *Pb.* Te, inquam Symbule. *Sy.* Mene? *Pb.* Te plane. *Sy.* Ego deos cacantes nunquam feci pili. *Pb.* Si non fallat proverbium, deum esse quisquis juvat mortalem, tu mihi deus esse potes. *Sy.* De fide⁶ proverbii viderint alii; ego certè perquam lubens amico profuero, si queam. *Pb.* Non est quod metuas, Symbule; haud peto mutuam⁷, sacra res est consilium; eo tantum me juva. *Sy.* Atqui isthuc ipsum est petere mutuam, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeari debet, quemadmodum & cætera omnia⁸. Sed quid est rei, in quo meum desideras consilium? *Pb.* Piget obscuritatis; cuperem esse celebris; commonstra viam. *Sy.* En tibi compendiariam. Imitare Erostratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic simillimum Zorihum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile designa, & ἀπίστου⁹ eris cum Cecropibus¹⁰ ac Neronibus. *Pb.* Famam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honesti. *Sy.* Talem igitur te præsta, qualis optas prædicari. *Pb.* At multis

1 Amans gloriæ.

2 Consiliarius.

3 Utilis.

4 Perge, & intelliges.

5 Vidisti, pag. 17. num. 10.

6 Veritate.

7 I come not to borrow money of you.

8 Siquidem vulgatum est, amicorum omnia communia.

9 Celebratissimus.

10 Qui duo fratres fuere sceleratissimi, quos, ut refert Plutarchus in discrimine adulatoris & amici, correptos & extinctos, clavâ suspensos à tergo, gestabat Hercules: videas adagium, Ne incidas in melampyrum, i. e. in eum qui nates habet nigros, qui fuit Hercules; Neronem vidisti.

multis egregiâ virtute præditis non contigit nominis celebritas. *Sy.* Isthuc an verum sit, nescio: attamen, si id eveniat, quod ais, ipsa virtus abundè magnum sui præmium est. *Pb.* Vera prædicas, planeque philosophicè. Veruntamen, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quæ non aliter gaudet agnosci, quàm sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & profit quamplurimis, & quamplurimos ad sui pelliciam æmulationem. Postremò, non video quam possessionem speciosiore parentes liberis suis relinquere possint, quàm honesti nominis immortalem memoriam. *Sy.* Ut video, gloriam expetis virtute partam. *Pb.* Scilicet. *Sy.* Proinde tibi propone literis omnium celebratos, Aristidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Scipionem Africanum, Catones, seniore & Uticensem, M. Brutum, & horum similes, qui belli domique de republica quàm optimè mereri studuerunt. Hic est enim feracissimus gloriæ campus. *Pb.* Verum inter istos celebres, Aristides ostracismo iussus est solum vertere¹; Phocion & Socrates biberunt cicutam; Epaminondas capitis est postulatus, quemadmodum & Scipio; Cato senior quadragies² reus causam dixit; Uticensis sibi mortem conscivit; itidem Brutus. Ego gloriam optarem nullâ invidiâ contaminatam. *Sy.* At isthac nè Herculi quidem filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita, cum excetra³ fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinacissimum. *Pb.* Ego Herculi suos gloriosos labores⁴ nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honestum nomen nullâ invidiâ contaminatum. *Sy.* Vis, ut video, suaviter vivere; eò metuis invidiam; nec id injuriâ. κακίστην γὰρ ἐστὶ θνητῶν⁵. *Pb.* Sic est. *Sy.* Ergo λάθῃ βιώσας⁶. *Pb.* At isthuc est mortuum esse, non vivere. *Sy.* Intellego quid affectes. In sole clarissimo versari gaudes absque umbra. *Pb.* Isthuc quidem fieri non potest. *Sy.* At nihilo magis fieri potest, ut gloriam consequaris nullâ contaminatam invidiâ. Rectè facta ultro sequitur gloria, gloriam comitatur invidiâ. *Pb.* Atqui posse gloriam absque invidiâ contingere, docet nos senex⁷ ille comicus; Ita ut facillimè sine invidia laudem invenias, & amicos pares. *Sy.* Si istâ laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens, obsequis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes adsequendi quod expetis, unde decerpisti sententiam. In omni re memento, *Ne quid nimis,*

G g 2

¹ Was banished.

² Nesciam unde hausit tam sæpe evenisse.

³ Hydra, ad Lernam lacum, sic dicta, quoniam uno capite abscisso, plura excreverant, sed & hanc etiam Hercules ferro & igne domuit, quo factum ut capita non excreverant amplius.

⁴ Qui vulgò triginta quatuor.

⁵ Est enim pessima bestia.

⁶ Vive latenter; quod coincidit cum Senecæ dicto, *Ætas per tacitum suat*; sic senserunt quidam philosophi, & forsitan non male.

⁷ Simo nempe, apud Terentium, *Andr. i. 1. 39.*

nimis; sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis præfractus, tuæque sententiæ nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli lædas os¹, sed comem te præbeas omnibus. *Pb.* Adolæscentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per universum orbem resonet, quodque cum ætate semper fiat illustrius, atque à funere tandem clariùs elucescat. *Sy.* Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum, si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est, negligere gloriam: & summa laus est, non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, nè, quo impensius ista ambis, hoc frustrere magis. *Pb.* Non sum Stoicus *ἀπαθής*²; tangor humanis affectibus. *Sy.* Si te profiteris hominem, nec ea recusas quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nosti enim Theocriticum³ illud, non minus verè quàm scitè dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum, placere omnibus.* *Pb.* Non est fortassis ignis absque fumo; sunt tamen *ἀκαρπια*⁴. Si non potest obtineri, quin aliquà livoris nubeculâ obscuretur hominis gloria, arbitror tamen esse rationes, quibus fiat, ut quàm minimum invidia sit admixtum. *Sy.* Eas igitur tibi vis demonstrari? *Pb.* Percupio. *Sy.* Modicè virtutem exere, & minus gravaberis invidiâ. *Pb.* At gloria, nisi sit insignis, non est gloria. *Sy.* Ecce tibi certissimam viam. Designa præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum Codris, Menœceis, Iphigeniis, Curtiis, ac Deciis⁵:

*Pasitur in vivis livor; post fata quiescit*⁶.

Pb. Equidem, ut ingenuè quod res est fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquamdiu decerpere cupiam. *Sy.* Age, non te suspendam amplius⁷. Certissima ad illustre nomen est via, bene mereri, cum privatim de singulis, tum publicitùs de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, ne cogaris ab aliis rapere, quòd aliis suppedites. Nam ex hujusmodi

¹ Phrasîs est Latina & elegantissima ex eodem Terentio, sicut & præcedentes plurimæ, quæ fere omnes vidimus.

² Affectuum expers; qualem Stoici contendunt esse sapientem.

³ *Id est*, ex Theocrito Syracusano poëta, at idem scripsit Theognis ex Megara, itaque vel lapsus est memoriæ in nostro Erasmo, vel ambo poëtæ idem dixerunt, quod probabile satis.

⁴ *Id est*, sunt quædam quæ fumum non dant. Ab Alpha privativa, & *καρπύω*, fumus.

⁵ Codrum vidimus, idem quod de eo dicendum de cæteris, proindeque scias eos in genere, pro patria se devovisse certæ morti; nimis prolixî essemus, si vellemus de unoquoque speciatim enarrare, at præterea de his te docebit tuus Littleton.

⁶ Apud Ovidium, Amor. i. 15, 39.

⁷ *Keep you in suspense.*

di largitionibus plus odii nascitur apud probos, quàm favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari infamia verius est, quàm gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ constat officiis, fundum non habet: imò quo largiùs hinc hauritur, hoc scætet uberius. At hïc multæ res iunt, quæ & invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrant, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus¹.

At formam corporis sibi nemo largitur. Adfert secum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quæque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ rectè factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerant. Ne hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non ascita, sed ingenta. Postremò decorum quoddam arcanum, atque etiam felicitas²; cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. At non frequenter conspicimus eadem geridicive à diversis, & magnam inire gratiam qui pejus gessit, dixitve, cùm is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc prisci quidam ad genios³ referebant. Dicebant enim in ea re quemque fortunatum esse, ad quam natus esset: contra, parum succedere, quod quis invitâ Minervâ⁴, iratoque genio, tentaret. *Pb.* Hïc igitur nullus est consilio locus? *Sy.* Vix ullus: attamen qui sagaces sunt, deprehendant in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ studia, quodve vitæ genus, quasve actiones, sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo à quibusdam abhorremus, nullâ evidente causâ, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc est quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter est in negotiis politicis; alium dicas ad studia natum. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum diversitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit esse fortem militem: cui plurimum indulgit, ei concessit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus sit lancearius⁵, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut

G g 3

vitam

¹ Ex Virgilio, *Æneid.* v. 344.

² Intelligit, credo, chimæram vulgatam, quam vocamus *luck*, vel aliquid maximè accedens.

³ Si opinio non prævaluit apud nos, saltem utimur phrasibus quæ opinionem quodammodo redolent.

⁴ Non mirum, si Minerva hïc, si quidem scientiarum & artium dea;

itemque locutio ex Horatio, *Art. Poet.* 385. *Tu nihil invita dices faciesve Minervâ:* sed *irato genio*, opinionem supradictam redolet, quanquam laxius bene possit intelligi; elegans & vivida locutio est.

⁵ *Pike-man*, propriè, sed intelligitur a *bold soldier*, in distinctione from a *commander*.

vitam sibi putent acerbam, nisi quod optant assequantur. Sunt è diverso qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certâ ratione, sed arcano quodam naturæ sensu. *Pb.* Ista quidem in compluribus ita; ut naras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus sum. *Sy.* In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ, si fastus absit & ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulencia, aut facundia, in his qui se his bonis præcellere quasi nesciunt. Comitas autem & modestia nihil imminuunt hæc commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum suavitas oportet in omnibus vitæ actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret Xenocrates ¹, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur Cato Censorius, quod Lælium fecit gratiosum. Attamen Demea ille Terentianus subito mutatus ² satis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, studiis & affectibus omnium obsecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua est, quæ honesti radicibus nititur, à iudicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse cœpimus, quod ante vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum ³, laus in vituperium. Cæterum ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. *Pb.* Expecto quid dicas. *Sy.* Qui naturâ blandior est, is cavere potest, nè, dum apud omnes gratiosus esse studet, desleat ab honesto; neve, dum sese quibuslibet accommodat, Polypum ⁴ imitatus, sibi parum constet. *Pb.* Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. *Sy.* Rursus qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, nè quod agunt videatur simulatum, aut subinde ad naturam suam recurrant; pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum levius serantur, quod nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem simul atque suboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro, quod simulatum est, perpetuo latere non potest, aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. *Pb.* Illud igitur,

¹ Qui fuit philosophus, auditor Platonis, ita reticuit, ut de eo diceret Plato, quod deberet Gratis sacrificare, ut plaseret.

² In Adelpis.

³ Quoniam sibilus & plausus sunt

contraria, in iudicio de comœdiis, plaudebatur cum comprobabantur, sibilabatur cum contra, sique adhuc facimus & loquimur.

⁴ Siquidem piscis est qui mutat colorem in horas.

tur, ut video mones, à natura minimum¹, ab honesto minime² recedendum esse. Sy. Tenes. Ad hæc, scis quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiæ. Inde vox odiosa *ισοπληστis*³ apud Græcos; apud Romanos, novorum hominum cognomen; apud utrosque, terræ⁴ filiorum, & è cælo delapsorum. Cæterum fama, quæ paulatim nascitur, & augetur, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maximè durabilis est; ut indicat hoc ille pœtarum acutissimus Horatius: *Crescit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcellis*. Proinde, si veram, si perpetuam, si livori quam minimum expositam gloriam expetis, ausculta Socrati, qui dixit, *Quibusdam usu venire, ut dum nimium properant initio, serius perveniant ad finem*. Ph. Sed. hominum vita brevis est. Sy. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ suâ sponte consequitur. Non enim id consulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri possis. Nam isthuc Parcarum⁶ munus est, quæ fila ducunt & amputant, cum ipsis est visum. Ph. Utinam isthuc quoque possis! Sy. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore pensant. Quibusdam, sed paucissimis, tam indulenter favent, ut vivi sibi quodammodo superstites, posteritate suâ fruantur. Sed rari sunt quos æquus amavit Jupiter⁷. Hoc fortassis aliqui diis geniti⁸ potuere; verum ista felicitas non cadit in hanc consultationem. Ph. Sæpe mecum admirari solco, seu fortunæ seu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodò. Sy. Quid igitur superest, amice, nisi ut homines nati, sortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, si penitus cures habere perfecta nationum, ordinum, & singulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui bestiis cicurandis alendisque dant operam. Siquidem horum præcipuum est studium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de discrimine, quod est inter avem & quadrupedem, inter serpentem & piscem, aut quod est inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & aspidem; sed de innumera varietate, quæ est in singulis animantium generibus. Ph. Expecto quo sis evasurus. Sy. Omnes canes sub una specie continentur: sed hæc species quam

G g 4

in

¹ *Very little.*

² *Not in the least.*

³ *Of one newly rich, siquidem tales vulgo aliis superbiores sunt.*

⁴ *Id est, ex obscura origine, quam nemo novit.*

⁵ *Od. i. 12, 45. Hic Marcellus autem fuit Augusti nepos per so. orem, & obiit puer.*

⁶ *Siquidem dææ sunt vitæ præfides apud pœtas, tres numero Clibo, Lachesis, & Atropos.*

⁷ *Ex Virgilio Æneid. vi. 130. Pauci quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,*

⁸ *Siquidem apud pœtas omnes fere heroes habent patrem deum quandam, aut deam matrem.*

in innumeras formas diffrahitur? ut dicas illos genere distingui, non specie. Jam prorsus in eadem specie quam varii sunt canum mores, & ingenia? *Pb.* Immensa varietas. *Sy.* Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magis elucet discrimen, quàm in equis. *Pb.* Vera prædicas. Sed quorsum hæc? *Sy.* Quicquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, viperas, simias, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hircines¹; & quid non? *Pb.* Quid tum? *Sy.* Nullum autem est animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de se præbeat utilitatem, aut certe non lædat. *Pb.* Nondum perspicio quid agas. *Sy.* Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum, & Anglum. *Pb.* Est planè. *Sy.* Ad hæc, est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. *Pb.* Fateor. *Sy.* Hanc varietatem si sagaciter habueris animadversam, & singulorum moribus te accommodes, perfacile consequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certè nullos inimicos. *Pb.* Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honestum? *Sy.* Est in rebus communibus aliquod obsequium, quod nullo pacto vitiat honestum; quod genus, apud Italos osculo salutant viri viros; in Germania si facias idem, absurdum videatur; sed pro osculo dextram porrigunt; rursus in Anglia viri salutant mulieres etiam in templo obvias; idem si fiat in Italia, flagitium habeatur; item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis est; in Gallia contumeliæ est. In his & aliis hujusmodi, citra recti jacturam licet omnibus obsecundare. *Pb.* At perdifficile sit omnium gentium mores, ac singulorum hominum ingenia nôsse. *Sy.* Verum, ô Philodoxe, si gloriam insignem quæris, eamque virtute partam, necesse est ut virtutem quoque præstes non vulgarem. Scis autem virtutem circa difficilia versari, quemadmodum ante Peripateticum² illum docuit Hesiodus³: proinde si mel cupis, apes feras oportet. *Pb.* Scio, & memini: sed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. *Sy.* Proinde operam, ut in bello dux esse malis quàm miles; & in eo bello, quod gerendum cum invisis hostibus potius, quàm cum civibus, aut sociis. In republica ea potissimum munia capeffe, quæ popularia sunt & gratiosa. Velut defendere popularius est, quàm accusare; honorare, quàm punire. Quod si qua incidunt, sicut incidere necesse est, naturâ molesta, tamen ea quoque, si vitari non possunt, commoditate sunt lenienda. *Pb.* Quo pacto? *Sy.* Sedes iudex aut arbiter; al-

tera

¹ Id est, uno verbo, homines omnes fere, & singuli, habent quasdam qualitates, quæ in his singulis animantibus sunt conspicuæ.

² Aristotelem.

³ Quem jam vidimus, & qui dixit, *Dii posuerunt sudorem ante virtutem, sicut Aristoteles.*

tera pars nonnihil offendenda est; sed eâ rem æquitate geras, ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. *Pb.* Quî sic? *Sy.* Puta. Intenditur actio furti aut sacrilegii, muta, si potes, actionis formulam, & fac ut sit actio rei vindicandæ. Hic protinus ita reum subleves, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris æquus. Postremò, damnati poenam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quàm alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, silere præstat. Si res gravior est, & spes est profectus, magni refert qualis sit admonitio. Nam sæpenumero fit, ut qui sinistrè aut intempestivè admonet, & morbum exasperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, si agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut sit resistendum. Quod si fit comiter ac dextrè, paulo post qui obstiterè, plus ferunt gratiæ, quàm qui obsecundârunt. Quod enim cupiditati placet; temporarium est; quod rectâ ratione geritur, perpetuò probatur. Longè verò maxima pars invidiæ nascitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut jocus intempestivus, fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos, idque parcè; sed vituperabis parcîus, si tamen omnino quispiam vituperandus est; proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim fit, simul & multa & opportunè dicere. *Pb.* Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatè via, scribere libros. *Sy.* Vera prædicas, nisi quod obstat scribentium turba¹. At, si ista placet ratio, cura ut exactè scribas potius, quàm multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune, ad hæc minimè invidiosum: in id, quicquid insigne complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione vero tale reddas; ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam². *Pb.* Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris satis, si unum illud adjeceris, quibus rebus effici possit, ut maturiùs etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix sub obitum inclarescunt, nonnullos à rogo³, quod aiunt, demum innotescere. *Sy.* Hic quod consulam, nihil habeo melius, quàm quod tibicen⁴ fuisset tibicini. Fac ut his teipsum probes, qui gloriâ jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare studium tibi conciliet. *Pb.* At si quando exoriatur invidia,

¹ Si turba esset tunc, quo nomine hunc designemus scribentium numerum?

² Respicit ad Horatianum, *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.*

³ Morte; siquidem Romani præsertim mortuos suos comburere impositos rogo.

⁴ Hippomachus, qui noluit discipulum laudari ab imperitis.

vidia, quid ostendis remedii? *Sy.* Fac quod solent hi qui picem coquunt: si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis effertur ac stridet incendium, ni id facias, constanter ac sapius. *Pb.* Quid isthuc ænigmatis est? *Sy.* Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quàm vindictâ. Nihil egit Hercules resectis Hydræ Lerneæ capitibus; igne Græco devicit exitiabile monstrum¹. *Pb.* Sed quem vocas ignem Græcum? *Sy.* Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceffitus injuriâ malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. *Pb.* Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? *Sy.* Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulo, si quid melius eris nactus, sequitor, meumque repudiato consilium.

O P U L E N T I A S O R D I D A .

A R G U M E N T U M .

Opulentia sordida insignem cujusdam divitis sorditiam memorat; ubi offenditur, quo vivatur modo apud avaros. In hyeme focos struunt ex arborum radicibus humidis, unde fumus, at vix ulla flamma. Pulicum & cimicum frequentia somnum capere non sinit. Aquâ vinum diluunt. Fax vini calculum generat in renibus. Triticum vitiatum emunt, quod etiam cum tertia argillæ parte admiscunt. Nullam jentaculum. Prandium ad boram primam differtur; cenatur ad boram decimam. Quam sordidus convivii apparatus. Pessimas emunt carnes. Corpori tenero tenuique, & spiritibus subtilissimis, non jejunandum. Dietæ & vitæ consuetudo multum habet momenti ad valetudinem conservandam.

J A C O B U S , G I L B E R T U S ².

Ja. **U**Nde nobis tam exsuccus, quasi cum cicadis interea rore³ sis passus; mihi nihil aliud quàm syphar⁴ hominis esse videris. *Gi.* Apud inferos umbræ malvâ & porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. *Ja.* Ubinam? te quæso: num abreptus in navem galeatam⁵? *Gi.* Nequaquam, sed Synodii⁶. *Ja.* In urbe tam opulenta, bulimiâ⁷ periclitatus es? *Gi.* Maximè. *Ja.* Quid in causa? An deerat pecunia? *Gi.* Nec pecunia, nec amici. *Ja.* Quid igitur erat mali? *Gi.* Mihi res erat cum hospite Antronio⁸. *Ja.* Cum illo opulento? *Gi.* Sed sordidissimo. *Ja.* Monstri

¹ Monstrum vidimus, & si pergas videbis quid intelligat per ignem Græcum.

² Sub hoc Gilberto intelligas Erasmum ipsum, videbis infra quare.

³ Vidimus jam, pag. 60. num. 1.

⁴ *Id est*, nihil habes fere nisi cutem, tam macilentus es; *Syphar* enim idem est quod leberis, scil. serpentis exuvies.

⁵ *A Galley*, Gallice *une galere*, quoniam in his male saginantur homines, at forsitan navis quævis intelligitur tan-

tummodo, qua quisvis in deserta loca ablegatur & transportatur.

⁶ Nomen est fictum, quo quævis frequentissima civitas intelligi potest, siquidem Græcum sit, & significet locum ad quem multi conveniunt, at persuasum habeo Venetias speciatim intelligi, resque cito tibi palam fiet.

⁷ Vidimus pag. 70. num. 7.

⁸ *Id est*, indocto ac veluti asininæ naturæ, ut concludere potes ex iis quæ diximus pag. 227. num. 3. At qui-

Monstri simile narras. *Gi.* Minimè; sed sic fiunt divites, qui è summa emergunt inopia. *Ja.* Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? *Gi.* Erat quod alligaret; & sic tunc erat animus. *Ja.* Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatus? *Gi.* Dicam, quandoquidem actorum laborum solet esse jucunda commemoratio. *Ja.* Mihi certè futura est. *Gi.* Illud *ἰσχυρὸς* accessit incommodi, cum illic agerem; totos tres menses spirabat Boreas, nisi quod illic nescio quo pacto nunquam perseverat ultra diem octavum. *Ja.* Quomodo igitur spirabat totos tres menses? *Gi.* Sub eum diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. *Ja.* Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. *Gi.* Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verum ne quid hinc faceret impendii noster Antronius, ex rusculis insularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene siccis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma: non qui calefaceret, sed qui præstaret, ne verè dici posset ibi nullum esse ignem, Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. *Ja.* Illic hibernare durum erat. *Gi.* Imò multo durius æstivare. *Ja.* Qui sic? *Gi.* Quoniam ea domus tantum hæbat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere, liceret. *Ja.* Divitias miseris! *Gi.* Præsertim in hoc pecoris genere. *Ja.* Oportet illic ignavas esse fœminas. *Gi.* Latitant, nec inter viros versantur. Ita fit ut illic & fœ-

minæ:

quidam homo specialis hinc intelligitur, ostendamque nunc quis ille fuerit, quod erit veluti totius hujus colloquii clavis. Properarat Venetias Erasmus noster, ut Aldo Manutio per celebri tunc typographo, doctoque viro, traderet sua Adagia mandanda typis; Manutius, ut videtur, non poterat eum recipere, & habere in sua domo, proindeque duxit eum in domum soceri, qui hospitio recepit Erasmus nostrum. Hic Aldi socer, ut videre est in Erasmi nostri vita à Rhenano scripta, erat Venetiis famigeratus maniceps, i. e. *a considerable farmer and gatherer of public taxes, vel potius, an undertaker of works for private men, but especially for the public,* lucrandi causâ scilicet hinc habens multos operarios sub se, in domo & extrâ domum, avarus erat & sordidus, usque plurimi hujus farinae homines, præsertim Venetiis, proindeque sordidè tractavit & Erasmus nostrum; indoctumque eum credam præterea;

cumque præter hæc omnia, vocaretur *Asulanus*, nomen quod quidam sonum relationem quandam habere videtur ad Asinum, hinc tandem Erasmus noster, qui maximè pronus erat ad immutanda hoc modo nomina, cum quoddam tegumentum vellet dare rebus, vocat eum *Antronium*, nomine accedenti ad *Asulanum*, siquidem ambo nomina multum de asino (i. e. homine indocto, qualis hic de quo nunc) auri & menti referunt, *Asulanus* propter sonum vocis, *Antronius*, per significationem ejus, si recorderis quæ dicta prius sunt, spero nunc per hanc notulam omnia in hocce colloquio planiora futura.

1 Vidisti quid alligabat hominem, Adagiorum nempe editio, imò & Terentii, & quarundam Euripidis comædiarum, itemque ratio quam haberet Aldi Manutii.

2 Ex cælo.

3 Octavum scilicet.

minæ nihil aliud sint quàm sceminæ, & viris desint ea ministeria quæ solent ab eo sexu suppeditari. *Ja.* Sed Antronium interim non pige-
 bat trastationis? *Gi.* Illi in hujusmodi sordibus educato præter lu-
 crum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quàm domi, nulla in
 re non negotiatur. Scis autem eam urbem esse præ cæteris Mer-
 curialem¹. Pictor² ille nobilis deplorandum existimavit, si dies abi-
 isset sine linea; Antronius longè magis deplorabat, si dies præterisset
 absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat Mercurium³.
Ja. Quid faciebat? *Gi.* Habebat in ædibus cisternam ex ejus civi-
 tatis more, illic hauriebat aliquot aquæ situlas, & infundebat in vasa
 vinaria. Hic erat certum lucrum. *Ja.* Fortasse vinum erat æquo
 vehementius. *Gi.* Imò plus erat quàm vappa; nunquam enim eme-
 bat vinum nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo, ne quid pe-
 riret, subinde fæces annorum decem miscebat; volvens ac revolvens
 omnia, quo mustum videretur: neque enim ille passus fuisset ullam
 fæcis micam⁴ perire. *Ja.* At si qua fides medicis, tale vinum gignit
 vesicæ calculos. *Gi.* Non errant medici: nam in ea domo nul-
 lus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec
 horrebat ille funestam domum. *Ja.* Non? *Gi.* Etiam à mortuis
 colligebat vestigal⁵? Nec aspernabatur quamvis exiguum lucellum.
Ja. Dicis furtum. *Gi.* Lucrum vocant negotiatores. *Ja.* Quid interea
 bibebat Antronius? *Gi.* Idem ferme nestar. *Ja.* Non sensit
 malum? *Gi.* Durus erat, qui vel scenum esse⁶ posset; & talibus,
 ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existima-
 bat certus. *Ja.* Quid ita? *Gi.* Si supputes uxorem, filios, filiam,
 generum, operas⁷, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria.
 Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & seriùs ex-
 hauriebatur. Hic mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla,
 quam non poenitentiam summam conficiat in annum! *Ja.* O sordes!
Gi. Atqui non minus compendi redibat ex pane. *Ja.* Quo pacto?
Gi. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluisse emere. Hic præ-
 sens statim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medica-
 batur arte. *Ja.* Quâ tandem? *Gi.* Est argillæ genus frumento non
 dissimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt,
 & ex lacunis eâ argillâ turbidis bibunt libentiùs. Ejus terræ tertiam
 partem admiscebat. *Ja.* Est isthuc medicari? *Gi.* Certè tritici vi-
 tium minus sentiebatur, an hoc quoque lucrum putas aspernandum?
 Adde

¹ *Trading*; hinc quod Mercurius sit negotiatorum deus, ut vidimus plus semel.

² *Apelles*.

³ *Lucrum*; & videbis mox quomodo.

⁴ *Hoc & quæ subsequuntur, digna sunt avaritiæ mançis Veneti speci-*

mina.

⁵ Proverbialis est locutio, cum quis per fas & nefas undecunque divitiâs congerit.

⁶ *Edere.*

⁷ *Operarios*; & videbis rursus subinde sic intelligi.

Adde jam aliud stratagema: Domi panem subigebat; nec id crebrius, etiam æstate, quàm bis in mense. *Ja.* Isthuc est lapides apponere, non panes¹. *Gi.* Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. *Ja.* Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem operæ? *Gi.* Primum narabo primatum ejus familiæ apparatus; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. *Ja.* Audire cupio. *Gi.* De jentando nulla erat illic mentio, prandium fere differebatur in horam à meridie primam. *Ja.* Quam ob rem? *Gi.* Expectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. *Ja.* At tu solebas esse inediæ impatientior. *Gi.* Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum² (agebamus enim in eodem conclavi) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios³? Commodè respondit, brevi adfuturum Antronium. Cùm nihil viderem apparari, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excusabat horam, aut aliud simile. Cùm non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum: Quid futurum est, inquam? eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumpsisset omnem tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque adornari mensam. Tandem cùm nec rediret Antronius, nec quicquam appareretur, Orthrogonus victus conviciis meis descendebat ad uxorem, & focrum, ac liberos, clamitans ut apparerent cœnam. *Ja.* Nunc saltem exspecto cœnam. *Gi.* Ne propera. Prohibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcanò; infertur mensam linteo. Ea prima cœnæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua sane limpida. *Ja.* Altera cœnæ spes. *Gi.* Ne propera, inquam; rursus post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris sæculenti plena. *Ja.* O factum bene! *Gi.* Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. *Ja.* Certè jam vitæ consultum est. *Gi.* Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere proœmio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. *Ja.* Quid hîc malî auspicii? *Gi.* Quia tunc nihil erat quod ederetur: quid enim expectes, hospite malè affecto? *Ja.* Dolebat re vera? *Gi.* Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. *Ja.* Exspecto convivium. *Gi.* Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea; quod

obso-

¹ Alluditur ad Luc. xi. ubi pater quamvis malus non dabit filio lapidem pro pane.

² Fictum nomen Græcum, i. e. veluti diluculo genitum, etenim Antro-

nus pater segnitie non laborabat, prout hoc vitio non laborant avari, ac proinde matutinus erat, & filium matutinum esse volebat.

³ Venetos.

obsonii genus illic vulgò venditur tenuibus. Aiebat se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. *Ja.* Quot eratis convivæ? *Gi.* Interdum octo, aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitrator tibi non ignotum, & filius familiæ natu major. *Ja.* Quid illis apponebatur? *Gi.* An non satis est frugi hominibus, quod Melchisedech¹ obtulit Abrahæ, quinque regum victori? *Ja.* Nihil igitur obsonii? *Gi.* Erat nonnihil. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Memini nos fuisse in mensa convivas numero novem; cum in patina non numerarem nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque oleo. *Ja.* Solus igitur ille devorabat suas fabas? *Gi.* Vix semiobolo emerat, nec tamen vetabat si quis proximè assidens vellet gustare, sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. *Ja.* Secabantur igitur folia, quemadmodum de cumino meminit proverbium²? *Gi.* Non; sed lactucis à primoribus absumptis, reliqui panem immergebant aceto. *Ja.* Quid autem post septem folia? *Gi.* Quid, nisi caseus conviviorum clausula? *Ja.* Hicne erat apparatus perpetuus? *Gi.* Propemodum; nisi quod interdum, si eo die Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulo profusior. *Ja.* Quid tum? *Gi.* Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. *Ja.* Quid ni? *Gi.* Id eo duntaxat tempore, quo summa est uvarum ibi vilitas. *Ja.* Proin extra autumnum³ nihil profundebat? *Gi.* Profundebat. Sunt illig naviculatores⁴ qui concharum minutum⁵ genus hauriunt, potissimum è latrinis⁶: hi clamore certo significant quid habeant venale, ac his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum*⁷ appellant. Tum vero dixisses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem post caseum, loco bellariorum. *Ja.* Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carni-um aut piscium? *Gi.* Tandem victus meis clamoribus, coepit esse splendidior. Quoties autem videri volebat Lucullus⁸, hi ferme erant missus⁹. *Ja.* Istiuc vero lubens audiero. *Gi.* Primo loco dabatur jusculum.

1 Quoniam Gen. xiv. non scriptum sit verbatim, quod Melchisedech attulerit quid Abrahamo, præter panem & vinum; at persuasum habeo, his intelligi quicquid ad mensas instruendas necessarium.

2 Parcus enim & sordidus homo veluti proverbio vocabatur olim, *cumini sector*.

3 Siquidem racemi in autumnum recentes, & vilis pretii.

4 *Masters of small boats*, quæ illic *gondolas*; hoc & quædam sequentia evincunt, per *synodium* intelligi *Venetas*, ut diximus, &c. proindeque non obferrabimus amplius.

5 *Cockles*, vel *muscles*.

6 *Marsby places in the sea*, quibus abundat mare circa Venetias, sed utitur hac voce, quoniam quod cacant Veneti supponitur illic descendere, & adhærere faciliter, ac proinde merdâ saginari has conchas, quo nauseam ex obsonio magis excitet.

7 Nomen est monetæ minutissimæ apud Italos, veluti apud nos *one sartebling*, credamque vocem Gallicam, *bagatelles*, res nihili, hinc profectam.

8 Splendidissimus, prout jam vidimus.

9 *Messes*.

Jusculum, quod illi¹, nescio quam ob causam, appellant *ministram*².
Ja. Lautum opinor. *Gi.* His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei bubalini³, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringendum aliquid bonæ securi opus est. Cum ea fragmenta tepore aquæ solvi cœperint, insiciunt eam, ne possit mera dici aqua, hoc jusculo præparant stomachum. *Ja.* Suibus dignum? *Gi.* Dein apponitur paululum carniem de ventre veteris vaccæ, sed elixum ante dies quindecim. *Ja.* Fœtet igitur. *Gi.* Maxime; sed adhibetur remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Dicam, sed vereor ne⁴ imituro. *Ja.* Scilicet. *Gi.* Miscent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quàm nares; nam fœtor erumpit per omnia. Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ sint septem aut octo. *Ja.* Præterea nihil? *Gi.* Nihil nisi caseus ille saxeus. *Ja.* Novum mihi narras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, præsertim nullo refectis jentaculo? *Gi.* Imò ne sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur socrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. *Ja.* Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. *Gi.* Isthuc tibi vix possum describere, nisi prius ordinem convivii depinxero. *Ja.* Pinge igitur. *Gi.* Antronus obtinebat primum locum, nisi quod ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthogonus: Orthogono affidebat Verpius⁵, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio sinister affidebat filius natu major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel discriminis, nisi quod in procerum⁶ discis natabant fragmenta bubalini casei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor, vallum quoddam siebat, ut nemo posset attingere quod erat appositum, præter tres, ante quos stabat patina, nisi quis sustinuisset esse impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. *Ja.* Quid igitur edebant reliqui? *Gi.* Suo more deliciabantur. *Ja.* Qui? *Gi.* Panem illum argillaceum macerabant vino fœcis vetustissimæ. *Ja.* Tale convivium oportuit esse perbreve. *Gi.*

¹ Itali scil. Veneti præsertim.

² Hinc credo, quod primam ministratur, est enim vox Italica, quæ significat *broth, soap, postage.*

³ *Of buffle*, supponas tamen factum ex lacte scæminæ animantis, veluti Galli in quibusdam provinciis dicunt *des fromages de beuc, cberfes of she-goats*, & facti sunt ex caprarum lacte.

⁴ Supple *dicam*, & intelligas ironice.

⁵ Quendam nomine *Pfeffercorn* intelligit, credo, qui Judæus ad Christianismum se verterat.

⁶ Præcipuorum ex his qui mensæ cum Asulano & Erasmo aliquando affidebant, qui, inter alios, Hieronymus Alexander Mottenus, postea Cardinalis, omnes propter Manutium, sed per breve tempus illic diversantes, at Erasmus propter peccata diu satias, & penituit tandem.

Gi. Frequenter horâ prolixius. *Ja.* Quî potuit? *Gi.* Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caseus, unde rulum erat periculum ne quisquam ullo cultello escario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & suus cujusque panis. Atque inter hæc bellaria tutò miscebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum senatus. *Ja.* Quid interim operâ? *Gi.* Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendò vix semihoram impendebant toto die. *Ja.* Verum apparatus cujusmodi? *Gi.* Isthuc tuum est divinare. *Ja.* At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, festiquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus, deserunt patronum, & fugiunt in bellum. *Gi.* Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gula; pecuniam malunt quàm voluptatem; & sobrii sunt naturâ quoque, non solùm instituto. *Ja.* Nunc profectò non miror te nobis rediisse tam exilem; sed omnino vivum rediisse demiror, præsertim cùm antea capis, perdicibus, turturibus, & phasianis assuevisses. *Gi.* Planè perieram, nisi repertum fuisset remedium. *Ja.* Malè res agitur, ubi tot remediis est opus. *Gi.* Effeceram, ut mihi jam languescenti in singula convivìa daretur quarta pars pulli elixi. *Ja.* Nunc incipies vivere. *Gi.* Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec empto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant¹ mulieres, subinde novâ infusâ aquâ. Itaque poples ad me veniebat purpice fictior, & quovis putri ligno insipidor. Jus nihil erat nisi mera aqua. *Ja.* Et tamen audio illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile². *Gi.* Est prorsus; sed illis carior est pecunia. *Ja.* Satis dedisti pœnarum, etiam si Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. *Gi.* Sed audi reliquum fabulæ. Scis esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. *Ja.* Nimium. *Gi.* Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingebant oblitæ emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. *Ja.* Næ istæ Antronius superat etiam Euclionem³ Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? *Gi.* Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed hic quoque fœminæ pro recentibus carè emptis, supponebant semiputria; ut mecum præclare crederem actum, si ex tribus unum esset quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris meâ pecuniâ emeram: cæterum

¹ Supped.

* ² Cbrap.

³ Senem avarissimum, in comediâ quæ inscribitur *Aulularia*.

cæterùm mulieres effractâ serâ intra paucos dies exorbuerunt, non admodum irato Antronio. *Ja.* Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? *Gi.* Miseresceret? imo videbar illis gluto quispiam, & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque confulerem incolumitati: & aliquot nostrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliâset aut mortem, aut morbum gravissimum. Cùm is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut pepo- num, melonumque venditant pharmacopolæ ¹, fulcire corpusculum, & assiduis laboribus, & inediâ, & jam etiam morbo fractum, subor- nat medicum mihi amicum & familiarem, ut persuadeat victûs mode- rationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cùm idem accuratiùs mecum ageret, nec ad- monendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, seriò isthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades ut faciam? A cœnis in totum abstine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Risi præclarum consilium. Si me cupis extinctum, huic corpusculo & raro & exili, & spiritibus subtilissimis, vel semel à cœna abstinere mors esset: id toties ipsa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic prânsus à cœna tempe- rem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non præstaret puram a- quam bibere, quàm sæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui jussert Orthrogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctissime, quòd in totum arceam te à cœnis; licebit gustare ovum, & semel bibere; sic enim ipse vivo. In cœnam cõquitur ovum; inde capio vitelli dimidium, reliquum do fi- lio; mox hausto semicyatho vini, studeo in multam noctem. *Ja.* Num isthæc vera prædicabat medicus? *Gi.* Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans, redibam à sacro, & comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies Do- minicus. Pulsavi fores: apertæ sunt; ascendi; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. *Ja.* Oportuit esse exsangues homines. *Gi.* Imò ambo erant pulchrè habitò corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. *Ja.* Vix credibile est. *Gi.* At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, & imaginibus ² elari, & re lautâ: Polyphagia ³ & polyposia ⁴, crede mihi, consue- tudinis res est, non naturæ. Si quis paulatim assuescat, tandem eò proficiet, ut idem faciat quod Milo, qui bovem eodem die totum ab-

H h

sump-

¹ *Confessioners.*

² Nobilissimi; clari enim imagini- bus vocabantur apud antiquos qui pa- tres vel avos haberent, quibus statuae erectæ fuerant, vel quibus triumphæ-

re contigerat: in triumphis enim i- mago triumphatoris publice & excel- se deportabatur.

³ Multus esus.

⁴ Multus potus.

sumpsit ¹. *Ja.* Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? *Gi.* Plurimum haud dubiè, & quidem non sine gravi tum valetudinis, tum ingenii, detrimento. *Ja.* Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret ille victus? *Gi.* Quia diversis assueveram; & serum jam erat mutare consuetudinem: quanquam me non tam offendeat ciborum exiguitas, quàm corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur fœx vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. *Ja.* Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? *Gi.* Arbitror censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissimè. *Ja.* Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parsimoniâ? *Gi.* Utebantur, sed domi duntaxat; foris liguriebant, scortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur teruncium impendere, juvenes interdum unâ nocte sexaginta ducatos perdebant aleâ. *Ja.* Sic perire solent quæ sordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? *Gi.* Ad vetustissimum Gallorum contubernium ², farturus quod illic dispendii factum est.

EXEQUIÆ SERAPHICÆ ³.

ARGUMENTUM.

Exequiæ Seraphicæ Franciscanorum ordinem, vestem, vitam, & vota, horrendasque eorum blasphemias excutiunt. Habitum Franciscanum facere ut Satanæ viventes Christo moriantur; baptismo efficaciorum esse. Arcana Franciscana. Privilegia Francisci discipulis plura quam Christi. Vestis Franciscana abigit diabolum, nec sinit vermes cadaver hominis attingere. Vestis hæc beat absque fide. Turcam, imò ipsum Satanam poterat servare, si velint induere. Franciscus addidit Evangelio Christi. Contactus pecuniæ Franciscanis prohibetur.

THEOTIMUS ⁴, PHILECOUS ⁵.

Ph. **U**Nde nobis Theotimus, novâ religionis facie? *Th.* Quî sic? *Ph.* Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, sphærulæ precatóriæ ⁶ in manibus. *Th.* Si nôsse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. *Ph.* An spectâsti funambulium, aut præstigiatarum artificem, au illud huic simile? *Th.* Fortasse non ita huic dissimile ⁷. *Ph.*

Equi-

¹ Legi Milonem portâsse bovem, & credam satis. Legitur & forsan manducâsse totum unâ die, non credam æque facile.

² Non mirum tibi videbitur, si recorderis quod dixerit in Diversoria.

³ *Id est*, secundum Franciscanorum ordinem, & modum, siquidem, ut vidimus plus semel, Franciscus vocatur Seraphicus doctor, hincque Francisc-

cani sese vocant Seraphicos viros, sodalesque illius ordinis Angelorum qui vocantur Seraphini.

⁴ Deum colens.

⁵ Audiendi avidus.

⁶ *Chaplets, rosaries.*

⁷ Imò maxime simile, omnia hæc enim vere sunt *plays, farces*, ac veluti *juglers tricks*.

Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. *Tb.* Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquantò tristior. *Pb.* Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? *Tb.* Redeo ab exequiis Seraphicis. *Pb.* Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? *Tb.* Non; sed horum sodales. Cæterum, ne te diutius suspensum habeam, nôsti, opinor, hîc apud Pelusios¹ Eusebium, hominem clarum & eruditum. *Pb.* Illumne ex principe privatum, è privato exulem, ex exule tantum non medicum, pæne addideram sycophantam? *Tb.* Rectè divinâsti quem dicam. *Pb.* Sed quid illi accidit? *Tb.* Hodie sepultus est: à pompa funebri redeo. *Pb.* Admodum tristem fuisse oportet, quæ te nobis tam tristem remisit. *Tb.* Vereor ut sine lachrymis queam tibi quod vidi describere. *Pb.* At ego vereor ut sine risu possim audire. Sed narra, obsecro. *Tb.* Scis Eusebium jam pridem fuisse miserâ valetudine. *Pb.* Scio, ante annos aliquot evirato corpusculo. *Tb.* In hujusmodi morbis qui lentè conficiunt hominem, medici certis præfagiis solent mortis diem prædicere. *Pb.* Maximè. *Tb.* Hi monuerunt hominem, quicquid medicorum ars præstare posset, id omne summâ curâ præstitum esse. Deum quidem potentiorē omni medicorum ope; sed quod humanâ conjecturâ deprehendi quiret, non superesse triduum vitæ. *Pb.* Quid tum postea? *Tb.* Ibi continuo præclarus Eusebius, defecto corpusculo, totum sanctissimi Francisci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem nodosum, fenestratos calceos. *Pb.* Moriturus? *Tb.* Sic est. Quin & profitetur voce jam moribundâ, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod medici desperabant, daret Deus. Ad hanc professionem adhibiti sunt testes, viri sanctimoniâ celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalities complures, qui funebrem pompam celebrent. *Pb.* Utinam adfuissem isti spectaculo! *Tb.* Illachrymâsses², si spectâsses quâ charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptârint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudârint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilarârint, juxta præceptum Evangelicum³. *Pb.* Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros agere pollinctores ac vespillones. *Tb.* Post hæc feretra composuerunt: & juxta Pauli doctrinam, Gal. vi. 2. *Alter alterius onera portate*⁴, propriis

H h 2

priis

¹ Fictum nomen hic (quanquam Pelusium sit urbs antiqua Ægypti) quo credo nulla speciatim gens intelligitur, sed quævis supersticiosa, quoniam Ægyptii olim maximè supersticiosi, & re vera quod hic narratur, in quavis gente Papiistica, quotidie usu evenit, quæ cum omnes supersticiose,

omnes hoc respectu rideri merentur, quod intendit auctor.

² At sub his lachrymis percipimus splendidum risum.

³ Matt. vi. sed ibi agitur de vivis & jejunantibus.

⁴ Digna Seraphicis viris Scripturæ accommodati.

priis humeris fratres fratrem bajulârunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus nœniis sepelierunt. Cùm venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lachrymas, cùm talem virum, quem prius viderant, purpurâ byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune cannabio cinctum, tam religiosâ specie totò corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & nœniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipsos manes non canere lugubriùs, multis excutiebat lacrymas & singultus. *Pb.* Sed habebatne quinque Francisci¹ vulnera? *Tb.* Id non ausim affirmare certò. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida, ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat². Verum non ausus sum oculos acriùs intendere, quòd affirmant in hujusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. *Pb.* Sed nullosne illic sensisti ridentes? *Tb.* Sensi: verum eos suspicor hæreticos esse quorum hodie plenus est mundus. *Pb.* Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuissim à risu temperare, si isti spectaculo aduissim. *Tb.* Faxit Deus, ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. *Pb.* Nihil hinc periculi est, optime Theotime; ego à puero religiosè beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profundâ mundanorum affectuum mortificatione Deo charissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressu vestigiis, ex animo student mundo mortui, Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? *Tb.* *Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum canibus*, scis ab ipso Dòmino³ præceptum esse. Proinde, si ridenti causâ percontaris, nihil ex me audies: sin simplici discendi studio, libens impertiam, quod ab illis didici. *Pb.* Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum. *Tb.* Principio scis quosdam usque adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbe & insolenter vixisse, nisi & ambitiosè sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimis, sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quicquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. *Pb.* Fateor, si fastus exequiarum non valeat aliâ ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios

vespil-

¹ Quoniam plurimi auctores pontificis, Bonaventura præsertim, scripserunt Christum Franciscò impressisse, sua quinque stigmata manibus, pedibus, & lateri, ut in his inferior Christo non esset Franciscus; videat

hæc falsius, si potes, lector.

² Bene, & non poterat, credo, melius fieri, ut hic divum Franciscum referret, prout Franciscus refert Christum.

³ Matt. vii. 6.

vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam qui sic efferuntur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse factum videntur verius, quàm vitasse. *Th.* Deo gratum est quicquid bono fit animo ¹. Illius autem est judicare cor hominis. Verum quod dixi leve est; sunt alia graviora. *Pb.* Quæ? *Th.* Profiterentur ante mortem Francisci regulam. *Pb.* Videlicet ut eam fervent in campis Elysiis ². *Th.* Non; sed hîc, si revalescant. Et fit aliquoties ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. *Pb.* Idem sæpenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. *Th.* Oportet simpliciter ambulare in via fidei: si nihil esset eximii fructus in hac re, non ambirent, præsertim apud Italos, genere & literis nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; sic sepultus est ille, cui tu meritò plurimum tribuis, Rudolphus Agricola ³: sic nuper Christophorus Longolius ⁴. *Pb.* Meâ nihil refert quid delirent homines cùm agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certâ vitæ desperatione perturbatum, profiteri, aut vestiri. Quid, quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, maturâ deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi ⁵? Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur tunicam cum caperone ⁶; sic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque si reviviscant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum est, quod ab attonito fit, metu mortis ac spe vitæ; neque professio obligat, ante caperonem gestatum. *Th.* Utcunque habet obligatio, illi certè putant se obligari; & illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima, siquidem hoc est in causa, ut bona opera monachorum, etiamsi demus cætera paria, gratiora ⁷ sint Deo quàm aliorum, quòd ex optima radice proficiantur. *Pb.* Non excutiam hîc quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cùm jam sui juris non est: ego arbitror unumquemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cùm renunciat omnibus pompis & voluptatibus Satanae, datque nomen Imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens ⁸ de his qui Christo com-

H h 3

mori-

¹ Sic loquuntur vulgò.

² Cùm mortui ergo; non ibatur enim apud poetas ad campos Elysiis, nisi post mortem.

³ Doctissimus vir potus Erasmo; mortuus est, philosophiæ professor, Heidelbergæ, anno 1485.

⁴ Vir doctus quoque nuper tunc Pataviæ mortuus.

⁵ Bene observat auctor, quanquam suâ referret maximè, quòd esset verum, siquidem admodum juvenis sic

professus erat, pect metum, vim, & dolum monasticam vitam Steini.

⁶ Qui est, *sbe monk's hood*; barbara vox digna Seraphico doctore idiota, & Seraphicis viris ei similibus; remanet adhuc Gallica vox *caperon* idem significans.

⁷ Bellè in Seraphicorum virorum gratiam, at quòd inauspicatum est, salissime ridetur.

⁸ Rom. vi. 8.

moriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, non loquitur propriè de monachis, sed de universis Christianis. Th. Opportunè meministi baptismi; sed olim tingebantur, aut aspergebantur agentes¹ animam, quibus tamen dabatur spes æternæ vitæ. Pb. Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus præstare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset tales aspergine aquulæ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam fervirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aspersiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, præclare consultum est impiè viventibus, nè pereant, hoc est, Satanæ vivant, Christo moriantur. Th. Imò si fas est aliquid ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior² est illorum professio, quàm baptismi. Pb. Quid audio? Th. In baptismo tantùm proluuntur crimina; restat anima pura, sed nuda: hîc qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimæ sodalitatæ. Pb. Itane qui per baptismum inseritur corpori Christi, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? Th. Nihil à seraphica massa, nisi beneficiatâ aut favore promereatur. Pb. Quis angelus hoc istis revelavit? Th. Non angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliaque permulta beato Francisco præfens præfenti patefecit³. Pb. Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me graveris istis impertiri sermonibus. Th. Sunt reconditissima mysteria; nec fas est ea profanis communicare. Pb. Quî profanus, amice, qui nulli unquam ordini melius voluerim quàm Seraphico⁴? Th. Sed, interdum veslicas eos odiosius⁵. Pb. Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quàm qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est ut illius corruptoribus maximè succenseat. Th. At vereor ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. Pb. Quid mali metuis ab innocentissimo viro? Th. Quid? Ne me exculet⁶, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractâsse dicitur, qui reclamârunt illius quinque vulnerum vestigiis. Pb. Itane divi pejores sunt in cœlo, quàm fuerint in terris? Audio Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti, caseum, lac, rudera, & lapides immitterent in rusticanam cucullam à tergo pendentem,

¹ Atque hodie etiã apud pontificios, si nondum baptizati, sed fiebat olim frequentius: quoniam multi diferebant baptismum usque ad mortis articulum.

² Quosdam scriptores ex illis tantæ impudentiæ non puduit, ut sic scripserint, &, si pergas, videbis.

³ Bene, sic enim testiam non est

opus.

⁴ Nulli ordini bene volbas, credo, jocularor.

⁵ Nec tu minus, Theotime.

⁶ Vidimus plus semel tales cultus divorum patrocinaciones. Et re verã talia fecisse Franciscus scriptus est à quibusdam Seraphicis viris.

dentem, nihil offenderetur; sed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cùm à socio audisset¹ fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, & quicquid criminum in scelerosissimum quemvis congeri potest, confractus egit gratias, confusus illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his sceleratiora patrâram, nisi me numinis favor servâsset. Unde igitur nunc factus est vindex? *Th.* Sic est: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid Cornelio mitius? quid Antonio manfuetius? quid Joanne Baptista patientius, dum viverent? At nunc quàm horrendos morbos immittunt², nisi legitimè colantur! *Pb.* Citius crediderim illos adimere morbos, quàm immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiseris, & tacituro credideris. *Th.* Age, tuâ fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Francisce, ut te tuisque sodalibus propitiis sit mihi fas audita loqui. Scis Paulo fuisse sapientiam reconditam³, quàm non palam, sed occultè, loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis, & selectis, benevolentibus gregi Seraphico, privatim impertunt. *Pb.* Exspecto *τῆς αἰτίας ἀποκαλύψεις*⁴. *Th.* Principio Dominus prædixit patriarchæ Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbresceret, hoc illi pabulum abundantius suppeditaret. *Pb.* Hic protinus adempta est omnis querela iis, qui dicitant, hoc hominum genere in dies increbrescente, gravari populum. *Th.* Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi festo, omnes animæ non modo fratrum, qui sacrosanctum illum gestant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. *Pb.* Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur! *Th.* Quid ni? ut cum amico & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose⁵. Moses à Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Evangelicam promulgavit; Francisce legem suam, angeli manibus bis descriptam, tradidit Seraphicis fratribus. *Pb.* Exspecto tertiam apocalypsim. *Th.* Verebatur egregius ille patriarcha, *ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitaret ille malus, & ita cùm zizania revelleretur & triticum*⁶. Hunc

H h 4

scru-

¹ Vocabatur.

² Vidimus enim Antonium immittere pestem, Joannes qui vulgo Baptista emittere dicitur morbum comitalem, qui hinc Gallice dicitur *sæpe, le mal Saint Jean*; at quem morbum immittat Cornelius, nescio, nesciamque qui Cornelius intelligatur, nisi forte sit Cornelius ille cohortis centum militum præfectus, de quo in Scripturis.

³ Respicit ad 1 Cor. ii. quod per-

peram datâ operâ interpretatur; hi enim perfecti erant fideles seu Christiani, his Paulus declarabat hanc sapientiam Dei, incredulis ignotam, quæ Christianismus erat simpliciter; at non quædam palam edocebat Paulus, & quædam occultè, sed hæc ut rideatur melius.

⁴ Revelationes ter sanctas.

⁵ Exod. xxxi.

⁶ Alluditur ad Matt. xiii.

scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curæ futurum, ne deficeret semicalceatorum ac cinctorum fune populus, usque ad extremum iudicii diem. *Pb.* O Domini clementiam! alioqui fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. *Tb.* Quarto loco referavit illud, quod nullus impiè vivens diu perseverare posset in eo ordine. *Pb.* An non defecit ab ordine quisquis impiè vivit? *Tb.* Non: neque enim Christum statim abnegavit qui sceleratè vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. *Pb.* Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium¹, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? *Tb.* Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsarint ostium, dicetur, *Nescio vos: eo quod non habent vestem nuptialem*². *Pb.* Estne amplius? *Tb.* Nihil adhuc audisti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui malè vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipassent³; sed omnes pessimâ morte quam ocysimè periturus. *Pb.* Vidimus isthuc, cum in aliis multis aliis, tum nuper in Matthæo Cardinale Sedunensi⁴; de semicalceatis pessimè & loquebatur, & sentiebat; periit prius quàm, opinor, attingeret quinquagesimum annum⁵. *Tb.* Rectè quidem dicis: sed ille læserat etiam Cherubicum⁶ ordinem. Nam hujus⁷ operâ potissimum effectum prædicant, ut Bernæ⁸ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecuniâ fuerint expugnaturi⁹. *Pb.* Sed aiunt illos prodigiis impietatis orfos fabulam¹⁰. Fictis visionibus ac miraculis agebant,

1 Qui sunt fratres *gaudentes*, à vero Francisci instituto (ut dicunt) deficientes.

2 Alluditur ad Matt. xxii.

3 Per conversionem scil. bene volendo, & bene faciendo ordini tam sancto.

4 Qui, quanquam ex obscuro loco natus, per merita in aulam Romanam ad Cardinalitiam dignitatem evectus est, nostro Erasmo notissimus, & ad quem extant adhuc quædam ad eum Epistolæ.

5 Bene: isthuc enim monstro simile, mori circa quinquagesimum annum!

6 Vidimus esse Dominicanum.

7 Cardinalis scil. Sedunensis.

8 Quæ urbs est notissima apud Helvetios, & historiæ quæ subinde re-

fertur, ut videbis, verissima.

9 In causa fuit ergo Cardinalis Sedunensis, cur non expugnârunt, proindeque non vitârunt supplicium debitum, factum enim erat odiosum nimis.

10 Quæ omnino confecta est anno 1509, quamque en tibi paucis. Franciscani & Dominicani per odium mutuum designabant sese invicem ex Berna expellere, Franciscani stabant pro immaculata Virginis conceptione, Dominicani contra: hi, ut evaderent superiores, imposuerunt sartori cuidam stulto & credulo, cui nomen *Joh. Jetzer*, ita ut per fictas apparitiones crederet hic sibi apparere virginem, quæ declararet se conceptam in peccato originali, Bernam sulturam ni

gebant, ut persuaderent, Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnere vestigia, ea verius habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur laïco converfo, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant; & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini; postremo etiam fustibus, & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. *Tb.* Utcunque ista habent, non temerè dictum est à Deo, *Nolite tangere christos meos.* *Pb.* Exspecto si quid superest. *Tb.* Superest apocalypsis sexta, quâ Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impiè viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato sine clauderent. *Pb.* Etiamne si in adulterio deprehensi occiderentur? *Tb.* Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. *Pb.* Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? *Tb.* Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam dudum amat. *Pb.* Non amat qui monet? qui docet? *Tb.* Hæc ipsi domi abundant, & hujus generis beneficia solent aliis largiri, non ab aliis accipere. *Pb.* Plus ergo Dominus promisit Francisci discipulis, quàm suis. Sibi quidem patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat cuilibet Christiano; sed non promittit malè viventibus vitam æternam. *Tb.* Nec mirum, amice: nam extremus Evangelii vigor ² servatus est huic ordini.

ni Franciscani expellerentur, Franciscum vere non recepisse à Christo quinque stigmata, at verius Catharinam Senensem accepisse, itemque tandem se per favorem specialem, aliquando & ipsi hæc dilecta quinque filii stigmata daturam vel impressuram, resque tandem eo usque processit, ut nocte quadam plusquam vulgo tenebrosa, simulata virgo quinque stigmata credulo sartori per ferrum fere impresserit: at non sine dolore satis gravi, & acuto, quo colligens mentem sartor, itemque ponderans quam bene multa vox præsertim simulate virginis cum voce cujusdam ex Dominicanis, sibi bene noti, congrueret, rem totam olfecit: quo perspecto Dominici per promissa & minas ab homine stipulantur silentium, at ei non multum fidentes veneno extinguere statuant, per sacrosanctum Corpus Christi, at vicissim sartor eis minus fidens, Corpus Christi venenatum non hausit intus, vel si hausit, subinde evomuit, quo facto ad magistratum rem

totam defert, sicque qui egerant fabulam Dominicanam apprehensi, suum scelus fassi sunt, & convicti, cum pontificis consensu vivi flammis sunt combusti.

1 Unctos; siquidem uncti sunt monachi, hi certe qui sacerdotes apud eos, & sunt quam plurimi, omnes saltem qui vocantur *patres*: verba habentur Psalm. cv. & his cucullatis accommodantur ironice, ex eo quod Cardinalis Sedunensis, qui non parum contulit ad horum Dominicanorum plusquam debitam penam, & qui factis male sentiebat de Franciscanis quoque, mortuus sit circa annum quinquagesimum, quod clarissime, ut vides, indicat irati numinis justitiam vindicem, in eos qui tangunt tales christos. Nunc omnes cujusvis speciei protestantes provocho, ut salvis rideant, si possint, Dominicanos, vel Franciscanos, imò vel monachos omnes, per eorum specimen.

2 Quid salvis?

clini. Sed audi jam septimam apocalypsin, eamque postremam. *Pb.* *Bfic* sum. *Tb.* Juravit illi Dominus, neminem malè moriturum, qui in habitu Seraphico moreretur. *Pb.* At quid appellas malè mori? *Tb.* Is malè moritur, cujus anima, relicto corpore, rectà defertur ad Tartara, unde nulla est redemptio. *Pb.* Vestis igitur non liberat ab igne purgatorio? *Tb.* Non, nisi quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verùm an tibi parum videtur, tutum esse à Tartaro? *Pb.* Maximum ego quidem arbitrator. Sed quid de his sentiendum, quibus jam mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur. *Tb.* Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. *Pb.* At ego, cum agerem Antuerpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciscanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oscitantem, alterum brachium illius inferuit suæ vesti, sic ut etiam aliquam humeri partem tegetet. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab Inferorum portis, an pars contacta¹. *Tb.* Tota erat tuta, non aliter quàm in baptismo pars hominis tingitur aquâ, totus tamen Christianus redditur. *Pb.* Mirram cacodæmones tantopere horrere vestem illam! *Tb.* Magis horrent quàm crucem Domini. Cum efferretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muscarum instar, assultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere². *Pb.* At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. *Tb.* Ut serpentes nec umbram fraxini³, licet porrectam longiùs, ferre possunt, ita dæmones virus illud sacre vestis etiam procul sentiunt. *Pb.* Proinde non arbitrortalia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermibus quàm cacodæmonibus. *Tb.* Verisimile narras. *Pb.* Quam fortunati pediculi⁴ qui in tam divina veste perpetuò vivunt! Cæterum cum vestis deferatur ad sepulchrum, quid est quod tuetur animam? *Tb.* Vestis umbram secum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. *Pb.* Næ ego istam apocalypsim, si vera narras, pluris facio, quàm illam Joannis: hæc enim expeditam ac facilem ostendit viam, quâ cuius liceat citra sudorem, citra molestiam, citra poenitentiam, mortem æternam effugere, totâ vitâ suaviter peractâ in deliciis. *Tb.* Assentior. *Pb.* Jam igitur mirari desino, si plerique Seraphicis sodalibus plurimum tribuant: verùm non queo satis admirari, non deesse qui non vereantur illis oppedere. *Tb.* Nimirum istos scias, quotquot videris, traditos in reprobam sensum, suæque malitiâ excæcatos. *Pb.* Posthac ero cautior;

¹ Etenim dubitationi locus, at nesciam, lector, an hæc & similia legendo, possis risum tenere; fateor me non posse.

² Credam, si sodales Seraphici insperera agmina virgarum circa & in

illud cadaver continuò vibrabant, adversus hæc agmina muscarum.

³ Dixit Plinius, at nesciam si verè.

⁴ Ah! nulla hîc, lector, subest ironia, doctor Seraphicus hanc vestem ab his non liberavit.

tior; daboque operam ut in sacrosancta veste moriar. Verum extiterunt hoc seculo quidam qui docent, hominem solâ fide¹ justificari, nullo operum præsidio: maximum igitur privilegium sit, si vestis, beet absque fide². *Tb.* Non simpliciter absque fide³, ne quid erres, Philocœ. Satis autem est credere, hæc quæ diximus esse promissa à Christo patriarchæ Francisco. *Pb.* Vel Turcam igitur servabit vestis? *Tb.* Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, & fidem habeat apocalypsi⁴. *Pb.* Jam dudum me tuum fecisti: sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. *Tb.* Dic. *Pb.* Audivi, Franciscum suum appellare institutum Evangelicum. *Tb.* Verum. *Pb.* Sed Evangelii regulam profitentur omnes Christiani meâ quidem sententiâ. Quod si istorum institutum est Evangelicum, oportet quotquot Christiani sunt, eisdem esse Franciscanos; & in his primas tenebit Christus cum apostolis & sanctissima matre. *Tb.* Convinceret tu quidem, nisi Franciscus quædam addidisset Evangelio Christi. *Pb.* Quæ? *Tb.* Vestem cinericiam, funem cannabium, & pedes nudos. *Pb.* Istitis igitur notis dignoscimus Evangelicum à Franciscano? *Tb.* Differunt & contactu pecuniæ. *Pb.* Verum, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel mandatarius⁵; & si nameret chirothecâ munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id est, ne contingant? *Tb.* Sic interpretatus est Benedictus pontifex. *Pb.* At non ut pontifex, verum ut Franciscanus⁶. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? *Tb.* Faciunt, cum urget necessitas. *Pb.* At mori satius est, quam violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? *Tb.* Quid ni? etiamsi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. *Pb.* At regula dicit, Neque per se, neque per alios

Tb.

1 Respicit ad Lutheranos, & forsan Calvinistas quosdam, at spero, & persuasum habeo, totum quod inter omnes inest differentiæ, à vere sanæ & verè Christianâ sententiâ, in verbis solummodo situm esse.

2 Optime, siquidem tunc nullâ aliâ re præter hanc vestem opus erit.

3 Verum sane: etenim millies toto Christianismo stupendiora, credam citius, quàm à Christo Francisco revelata fuisse illa jamjam horrenda memorata, & quæ deinceps.

4 Quæ facta est scilicet, Francisco, & digna est talibus revelationibus tota thesis. At habemus versus contra, non omnimodo Virgilianos quidem, sed perfecte ad rem facientes, Cordula no-

dosa, pes nudus, lingua dolosa, Hæc tria nudi pedes ducunt ad Tartara fratres. At nimis dure dictum tamen. Si quid scilicet, nimis durum dici possit in oppositione abominandarum revelationum, hujusmodi.

5 Vox est fabricationis Erasmi, sed commoda & facilis intellectu.

6 Similem sere distinctionem jam vidimus, ubi Papa errat ut homo, non ut Papa; quibus plusquam inauit nobis, auctori Papam nunquam visum infallibilem, cum sic parem distinctionem rideat.

7 Capite quarto, Franciscanæ regulæ, Firmiter omnibus fratribus injungitur ne vel per se, vel per alios, pecuniam recipiant.

Tb. At non contingunt. *Pb.* Ridiculum: Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. *Tb.* Verum non est illis cum procuratoribus actio. *Pb.* Non est? Experiatur hoc qui velit. *Tb.* Christus non legitur usquam contigisse pecuniam. *Pb.* Esto: sed probabile est, Christum adolescentulum crebro parentibus suis emisse oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contractarunt. Non est in contactu fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multo periculosior est quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? *Tb.* Quia Franciscus non prohibuit. *Pb.* Nonne porrigunt manus suas ocio molliculas, & pulchrè lotas, sceminis salutantibus; & nummo forte inspicendi causâ oblato, resiliunt, ac se muniunt signo crucis? papæ, quam Evangelicè? Et quidem puto Franciscum, licet omnis literaturæ rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum. Et tamen id sensit, quanto periculo suos exposuit, quos iussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest, quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. *Tb.* Verum non tangunt manibus. *Pb.* An tactus non est sensus toti corpori communis? *Tb.* Est; atque etiam si quid tale usu veniat, non sacrificant nisi confessi. *Pb.* Religiosè! *Tb.* Verum, omisissis cavillationibus, dicam id quod res est. Pecunia multis est eritque maximorum malorum occasio. *Pb.* Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. *Tb.* Rectè dicis. Sed quo longius absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. *Pb.* Quin igitur vetitus est aspectus? *Tb.* Quia facilius est continere manus, quam oculos. *Pb.* Et tamen per illas fenestras ingressa est mors. *Tb.* Et ideo qui germanè Franciscani sunt, ultra supercilium deducunt cucullam, tectisque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onustos trahentibus; utrinque corium capistro additum non finit eos quicquam videre, nisi quod ante pedes est. *Pb.* Verum age, dic mihi, estne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? *Tb.* Est. *Pb.* Atqui audio nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententiâ damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullam irregularitatis periculum. *Tb.* Non est vana & fabula, quam audisti; nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormisse potum in templo Franciscanorum, in his angulis

in

1 Papæ, quam ironice!

2 Siquidem dicatur in Genesi, quod fructus prohibitus, de quo edit Eva, esset pulcher visu.

3 Ne tredas, lector, mero casu com-

parationem talem hic intervenire.

4 Certissima; at quanta sunt his similia, quæ nescimus, siquidem inter privatos parietes acta?

in quibus sedent fœminæ per laminas foraminosas consistentes. Ex-
 perrectus cantu nocturno, non ausus est se prodere. Decantatis ex
 more nocturnalibus, totus fratrum chorus descendit in ædem inferio-
 rem: ibi erat parata fossa bene lata beneque profunda. Stabant duò
 juvenes revinctis à tergo manibus. Habita est concio de laude obe-
 dientiæ: promissa est apud Deum omnium commissorum venia. Non-
 nulla etiam spes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad mi-
 sericordiam, si sponte descenderent in foveam, seque supinos reponerent.
 Factum est; subductisque scalis, omnes simul injecere terram.
Pb. Sed siluitne interim ille spectator? *Tb.* Maxime; tum quidem
 nimirum metuens, nè si se prodidisset, tertius adderetur fossæ. *Pb.*
 Etiamne hoc illis licet? *Tb.* Licet, quoties periclitatur decus ordi-
 nis. Nam ille simul atque evasisset, passim in omnibus conviviiis nar-
 rabat quæ viderat, magnâ Seraphicæ gentis invidiâ. Nonne præsti-
 terat virum sepeliri? *Pb.* Fortasse. Verum, his subtilitatibus omis-
 sis, quæ sit, ut cum patriarcha jusserit incedi nudis pedibus, nunc max-
 ime incedant calceis fenestratis? *Tb.* Duabus de causis præceptum
 hoc mitigatum est; altera est, ne per imprudentiam tangant pecuni-
 am; altera, ne frigus lædat, aut spina, aut serpentes, aut filices, aut
 aliud simile, cum illis sit per universum terrarum orbem obambulan-
 dum. Cæterum ut id fiat inviolatâ regulæ majestate, fenestra calcei
 pedem nudum ostendit per synecdochen¹. *Pb.* Prædicant se pro-
 fiteri perfectionem Evangelicam, quam aiunt consistere consiliis² E-
 vangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in uno-
 quoque vitæ statu locus est perfectioni Evangelicæ. Sed quid omni-
 um maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? *Tb.*
 Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus c. v. cujus hæc est cla-
 sula: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate*
pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri qui
est in cælis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit
super justos & injustos. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester
cælestis perfectus est. *Pb.* Commodè respondisti. Sed pater ille di-
 ves est ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. *Tb.* Mu-
 nifici sunt & illi, sed opum spiritualium, hoc est, precum & bonorum
 operum, quibus opulenti sunt. *Pb.* Utinam sint inter illos exempla
 charitatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio,
 pensat. Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tu-*
tius esse regem quemlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine
*Franciscanorum aut Dominicanorum*³? *Tb.* Ordinis læsam dignita-
 tem ulcisci fas est: & quod uni ex minimis mali fit, fit toti ordini.
Pb. At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non

UNUS

¹ Per quam, pars pro toto.

² Vidimus jam consilia hæc, sensu
 Papiſtico, ac proinde Franciscano,

esse Pharisaica & impia.

³ Vidimus.

unus Christianus læsus totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties cæsus ac lapidatus Paulus non inclamavit supplicias, adversus apostolicæ dignitatis violatores? Jam, si juxta Domini sententiam, *Beatius est dare quàm accipere*, utique perfectior est, qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quàm qui tantum accipit. Alioqui frustra Paulus gloriatur, quod gratis prædicaverat Evangelium¹. Atque hîc videtur esse præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, si conviciis impetiti non incandescant, si in malè merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum sibi fervet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, femicalceatorum, ubique est magna copia: hæc qui præstet quæ *perfecta* Dominus vocat, quæ apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium rara est avis². *Tb.* Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, ut ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebrò teritur illorum pedibus³. *Pb.* Et ego arbitror pauciores esse steriles fœminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hæctenus tanto in errore sim versatus. Existimabam istorum vestem nihil aliud esse quàm vestem, nec per se meliorem veste nautæ, aut calcearii, nisi utentis sanctimoniâ commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit hæmorrhoißsam⁴. Alioqui dubitabam, utrum textor an vestiarius eam vim dedisset vesti. *Tb.* Haud dubiè, qui formam dat, dat vim⁵. *Pb.* Posthac ergo vivam suavius, nec me macerabo metu Inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ⁶.

AMICITIA 7.

ARGUMENTUM.

Amicitia de sympathia rerum & antipathia agit. Serpens humano generi infestus, ut & lacertarum, lacte deleatur; alli odor illum abigit. Crocodilus homini inimicissimus. Dælpbinus ὀλιβθεῖρος. Unumquodque animal mero instinctu borret suum hostem. Equus ursum capitaliter odit. Elephantus mire amat hominem; odit draconem, odit & murem & birudinem. Canis homini amicus; lupus inimicus adeo ut vel conspectus vocem tollat humanam. Araneus serpenti & bufoni inimicus. Bufo adnorsa plantagine sanatur illico. Historia monachi a bufone liberati. Simius suprâ modum borret testudinem, acanthis asinum, scarabæus aquilam, columba accipitrem. Leo ad galli cantum ex-pavescit. Simius cuniculis amicus. Fraxinus serpentes fugat. Erucæ in papilionibus

1 I Cor. ix.

2 Vidimus locutionem esse ex Juvenali.

3 Sic, credam, plures mulieres censebat, at non sic, credo, censebat Theotimus, & multo minò qui suggestit, Erasmus.

4 Mulierem quæ profluvio sangui-

nis laborabat; & de factò Marc. v.

5 Sine dubio; vis enim respondet formæ, quâ quid magis divinum?

6 Bene; siquidem sola vestis Franciscana saluum faciat. At hæc plustquam ironice dicta.

7 Æque bene forsân *sympathia*.

ones vertuntur; mortuæ sentiunt contactum aranei. Homicidium etiam occisus jam mortuus detegit. Quercus odit oleam & juglandem, vitis brassicam. Altilium liliis amicum. Fluvii suam habent antipathiam. Venti, sidera, gemineque nobis amici & inæsti. Boves amant hunc, oderunt alium socium. Homo secretam habet in aliquo antipathiam. Ipsi pueruli collusorem hunc amant, illum fugiunt. Mentientem horret puerum Erasmus ostentis, arcano naturæ ductu. Unusquisque abstinere debet ab illo vitæ instituto, à quo tacito naturæ sensu abhorret. Caritas cum omnibus, familiaritas cum paucis, contrabenda.

EPHORINUS¹, JOANNES.

Ep. Sæpenumero mecum admirari soleo, quem Deum² in consiliis adhibuerit natura, cum in omni rerum genere misceret amicitias & inimicitias quasdam arcanas, nec ullis causis evidentibus probabiles, nisi quòd hoc spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos ex commissis inter se gallis gallinaceis & coturnicibus voluptatem capimus. *Jo.* Nondum satis percipio quod velis dicere. *Ep.* Dicam igitur, si vis, crassiore Minervâ³. Scis, serpentium genus esse inimicum homini. *Jo.* Scio vetus inter illos & nos esse diffidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius inauspicati pomi⁴. *Ep.* Nosti lacertam? *Jo.* Quid ni? *Ep.* Italia magnas habet & virides. Hoc animal naturâ & homini amicum est, & serpentibus inimicum. *Jo.* Unde hoc deprehenditur? *Ep.* Ubicumque prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem; si exspuas, elambunt salivam ore rediditâ; vidi & puerorum mictum exforbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impunè, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent salivam lambere. Cæterùm si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum quam in sese sæviant; nec appetunt committerent. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc, strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet serpentem esse: ubi dispexeris, lacertæ sunt, obliquato capite contemplantes, donec consiskas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere, vehementerque delectari hominis adpectu. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Quodam die vidi prægrandem & mire viridem in ostio cavi⁵ decertantem cum serpente. Primùm mirabamur quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta: velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pæne totum eroserat, & ex viridi rubrum fecerat. *Jo.* Mihi, si adfuisset, libuisset ulcisci lacertæ vicem. *Ep.* At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot

¹ Contemplator, vel observator; effectuum naturæ scilicet.

² Ex vulgari loquendi modo apud Latinos.

³ Vidimus, pag. 278. num. 4.

⁴ Hæc omnibus Christianis nota.

⁵ Antri.

quot tamén dies pavimus oculos nostros vindictâ. *Jo.* Gaudeo profectò. Sed quo pacto? *Ep.* Forte inambulabamus per eundem locum; serpens è fonte vicino biberat; erat enim æstus prodigiosus¹, adeo ut nos quoque aquæ inopiâ periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domùs filius, in qua tum metu pestilentiæ Bononiâ² profugi rusticabamur; gestans rastrum quo fœnum demessum converrunt agricolæ; simul ut serpentem vidit, exclamat. *Jo.* Metu fortasse. *Ep.* Nequaquam, imò gaudio, velut insultans deprehensò hosti. Ferit rastrò; serpens se contrahit: ille non facit ferendi finem, donec contritò capite serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt nisi morientes. Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum vidit, *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit*³. *Jo.* O factum bene! Quid tum? *Ep.* Puer arreptum rastrò suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant: Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro; atque illic interdum habent urceum lactis, in cibi simul & potus usum. Serpentes summo opere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. *Jo.* Quod? obsecro. *Ep.* Summum testæ⁴ os allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. *Jo.* Quid igitur sensit⁵ Horatius, cum scriberet, allium venenum esse cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? *Ep.* Sed audi quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. *Jo.* At non protinus exanimatur homo talem nactus hospitem? *Ep.* Non, sed afflictissimè vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibus alant hospitem. *Jo.* Nihil remedii adversus tantum malum? *Ep.* Comesum affatim allium. *Jo.* Non mirum igitur, si messores gaudent allio⁶. *Ep.* Et aliàs medetur delassatis

¹ Magnus præter solitum.

² *Bologna*, vel *Boulogne* in Italia: etenim alia est ejusdem nominis urbs in Picardia.

³ Apud Æsopum invenies fabulam de cancro, qui, inîtâ cum serpente societate, ita ut simul viverent, hortabatur quotidie serpentem, ut ambularet tandem simpliciter, non tortuosè, deponeretque omnes versutias; at videns cancer se nihil hortatibus proficere, semperque tortuosum ambulare serpentem, captâ opportunitate serpentem dormientem acetabulis eum comprimendo enecat, serpentique tum expiranti, ac in longum & rectum se porrigenti, dixit

cancer, Sic debuisses antehac incedere, & à me nullum unquam experitus esses malum.

⁴ Urcei.

⁵ Quoniam allio non delectabatur bonus Horatius; porro reperitur *Epod. iii.* ubi sic habetur: *Parentis olim si quis impia manu senile guttur fregerit, edat cicutis allium nocentius, & deinde sic exclamat; Ob, dura messorum alia!* quod scil. allium edant. At quod non placet hominis cujusdam palato, quodque cum ejus valetudine non congruit, optimum esse potest contra serpentium vexationem remedium.

⁶ Sic Galli, Itali, & Hispani, at nec iam si serpentum metus in causa sit.

lassatis labore & æstu ¹. Verum in hoc discrimine non raro lacertâ, quamvis pusilla, servat hominem. *Jo.* Quî potest? *Ep.* Ubi sensit serpentem insidiari, circumcursat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalptuque unguium excitetur. Porro qui expergitur, confectâ in propinquo lacertâ, mox intelligit hostem alicubi esse in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. *Jo.* Mira naturæ vis. *Ep.* Jam nullum est animal inimicum homini quàm crocodilus, qui sæpenumero totos homines devorat, & arte malitiam adjuvat, haustâ aquâ lubricans ² semitas, quibus descendunt ad Nilum aquam hausturi, quo collapsos devoret. Neque te fugit, delphinium, etiam in diverso elemento natum, *οιλίθρωπον* ³ esse. *Jo.* Audivi fabulam de adamato puero celebrem, celebriorem autem de ⁴ Arione. *Ep.* Quin & in venatu mugilum, piscatores delphinorum ministerio, vice canum utuntur, qui acceptâ prædæ portiunculâ recedunt. Quin & castigari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint ⁵. In mari verò frequenter navigantibus apparent, gaudio gestientes, & in summis undis lusitantes: interdum adnantes ad navim; nonnunquam & tensa vela transilientes ⁶. Adeo delectantur hominum consuetudine. Verùm ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus; audet venire, congressurus cum dentibus, unguibus & squamis, ferro etiam impenetrabilibus armatâ belluâ ⁷, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis mollia ventris percindit ⁸, alias invulnerabili. *Jo.* Mirum est, quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum; scireque & cur impetatur, & quâ lædi aut sese tueri possit; cùm hoc homini sit negatum, qui ne regulum quidem horreret, nisi admonitus, malove doctus. *Ep.* Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale diffidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. *Jo.* Quibus armis pugnat? *Ep.* Arte potius quàm viribus.

I i

bus.

¹ Nesciam rursus si alium hanc proprietatem habeat, at ex Virgilio excerptum videtur, qui habet: *allia, serpillumque, herbas contundit olentas.* Lassatis scilicet & defatigatis operariis.

² Dictum est à plurimis, sed malim credere quàm periculum facere: citius tamen credam quàm quod quidam addunt, de crocodilli lachrymis, ut hominibus imponat.

³ Hominis amantem.

⁴ De Arione vidimus, pag. 92. num. 3. de pueris à delphinis adama-

tis multas fabulas narrat Plinius, ad quam respiciat auctor, nesciam.

⁵ Non absimilia narrant rursus Plinius & Oppianus, credat qui velit per tales auctoritates.

⁶ Non absimilia narrant plurimi recentiores navigatores de alio pisce, de delphino non legi; in nullis gaudium in causa est.

⁷ Facias sic constructionem: Congressurus cum bellua armata dentibus, &c.

⁸ Supple, *loffi belluæ.*

bus. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. Asp̄is homini venenum est immedicabile; cūm hac belligeratur ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus ad-amavit¹ in Ægypto mulierculam corollas vendentem, Aristophani grammatico charam. Alius Menandrum Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inedia testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus; cūm Bocchus rex² in triginta quosdam sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent, qui inter elephantos percurstantes eos lacefferent, nunquam efficere poterunt, ut se regia crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti *φιλανθρωπῶ* bellum exitiale est cūm draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non laceffitus. Simile diffidium est aquilæ cum draconibus minoribus, cūm homini sit innoxia, imò cum feratur etiam amatorios ignes sentire³ erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephante odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eoque abhorret à pabulo, in quo murum conspexerit. Nec causa liquet, cur oderit. Nam hirudinem meritò horrent, quod eā in potu haustā gravissimè diserucientur. Jam vix ullum animal amicis homini quàm canis, nec inimicis quàm lupo, ut quod aspectu quoque vocem adimat⁴; & inter hæc summa discordia est, quemadmodum omnium generi lupo infestissimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupo vero, velut in publicum humani generis hostem, armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, *Non magis parcemus, quàm lupis*⁵. Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit: at rursus hominis contactus mors est lepori⁶. Panthera fava est

¹ Hanc & duas subsequentes historias videre potes apud Plinium, lib. viii. cap. v.

² Mauritaniæ & Getuliæ scilicet in Africa.

³ Rursus hæc scripsit Plinius.

⁴ Pavor adimit potius; uno verbo plurimum in hoc toto colloquio allegatorum (si vera sint omnino) alia causa præter datam vel suppositam multoties potest dari, & datur; at si da-

remus ejusmodi causas, nimis forsitan essemus prolixi.

⁵ Proverbialis locutio obtinuerat, quoniam Atticæ populi fecerant leges, ad exterminandos omnimode lupos ex suo solo, proindeque non minus obtinere deberet apud nos Anglos, qui eos omnino extinximus.

⁶ Intellige marino, nec minus de re dubites.

est in hominem, & tamen adeo terretur ab hyæna, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænae, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal, exitiale vero serpenti, adeo ut forte conspicatus sub arbore serpentem apricantem, filo se libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans sese in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui spectârunt, simile diffidium esse araneo cum bufonibus; sed bufonem istum sibi plantagine admorsâ mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis illic conclavium solum consterni scirpis viventibus. Monachus quidam fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congesserat, sparsurus cum esset commodum. Is cum à prandio supinus dormiret, bufo ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaserunt ut monachus ad fenestram deferrètur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus, hoste inspecto, filo se librat, & bufoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit bufo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio istus, abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Addam, quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Pueri suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contextit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens infiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum, quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timidè respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem adspiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit discruciatu, tantum non metu exanimabatur; interduo averfus posterioribus pedibus, depeilere tentavit herentem bestiam. Tandem quicquid erat in alvo aut vesica oneris rejecit. Sequuta est ex eo pavore febris, ut nobis fuerit solvendus à catena, & aquâ vino temperatâ refocillandus. *Jo.* Atqui nihil est quod sibi à testudine metuat simius. *Ep.* Fortassis aliquid est, quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur acanthis oderit asinum, causa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut

I i 2

fi

1 Minus viget nunc hic mos apud nos, & nesciam quare miranda subsequens fabula mereatur magis dici Britannica, quàm Gallica, verbi gra-

tiâ, vel Germanica; sed transeat, siquidem bella, multumque concinne enariata.

fi quando procul asinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hostem impunem. *To.* Sed qua tandem in re acanthis lædit asinum? *Ep.* Rostro fodit illius ulcera fustibus & oneribus facta; pungit & mollia narium ¹. Potest item aliquid causæ divinari, cur inter vulpes & milvius mutua sit similtas, quòd avis rapax alterius, catulis infidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ causa dissidii est inter sorices, & ardeolas. Eadem fere ratio est inter æsalon, pavon aviculam, & vulpem. Nam æsalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur à vulpibus, & vicissim illas infestat, catulos earum vellicans. Quòd ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus communem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob causam inter se oderint olores & aquilæ, corvus & chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, nisi hoc malè habet aquilam ², quòd ille rex avium vocetur. Cur malè convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, mustelæ cum cornice, turturi cum pyralli, ichneumonibus vespis cum phalangiis araneis, anatis cum gaviis, harpæ cum triorchye accipitre, thoibus cum leonibus? Præterea cur sorices formicosam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum & aquilam? nam apologus ³ ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est quòd juxta Olynthum ⁴ in certo terræ spatio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil & lupus mutuo odio flagrant, sicut conger & muræna, caudas inter se prærodentes? Polypum in tantum horret locusta piscis, ut si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mirè junxit arcanus quidam benevolentia affectus; veluti pavones columbis, turtures cum psittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam & milvium adversus triorchyn ⁵ accipitris genus, communem hostem. Balænis musculus piscis exiguus prænatans monstrat viam ⁶; nec apparet quam ob rem illa velit inservire. Nam quòd crocodilus fauces porrigit trochilo ⁷ aviculæ, amicitia dici non potest, cum utrumque animal suo ducatur commodo: crocodilus gaudet sibi purgaridentes, & scabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, vesceps piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequi-

¹ Qui vidit declarat, optarem ergo vidisse, res mihi videtur aliquantisper spectaculo digna.

² Hinc conclusas certò, auctorem multa ex allegatis in hoc colloquio seriò non credidisse, proindeque multa dicta, vel colloquendi vel delectandi causâ, itemque, ut suarum lectionum specimen quoddam nobis daret; quis enim in animum sibi inducat Erasimum nostrum seriò credidisse, hoc ma'e habere aquilam, quod trochilus,

regulus, seu parvulus rex, vocetur?

³ Vidimus pag. 12. uno verbo, dicta est aquila apud antiquos hyeme nidificare, propter metum scarabei, qui in æstate depulit in terram ejus ova, vel ex Jovis sinu ipso.

⁴ Urbem Thraciæ.

⁵ Idem quod triorches.

⁶ Hoc Plinius & Oppianus.

⁷ Isthuc Aristoteles, Ammianus, & Diodorus Siculus.

inequitat dorso suis. Inter anthum & ægithum tam pertinax est odium, ut negent sanguinem illorum posse misceri; quemadmodum narrant aliarum avium pennas absumi, si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi; sed has defendit tinnunculus¹ avicula, cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. Nec hoc latet columbas: ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiducia protectoris. Quis causam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti belluæ, ita contra à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpionis effigie, magnitudine aranei piscis; is sub pinna affigit sese aculeo thynnus interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant²; idem facit mugilibus. Quid est cur leo, animal cunctis tremendum, expavescat³ galli gallinacei cantum? *Jo.* Ne sim in hoc convivio prorsus asymbolus⁴, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum forte, quo revalesceret à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec videret cuniculis nihil esse periculi. Cæterum posteaquam mustela labefactâisset caveam à muro revulsam; jamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti; accurrit simius, & conscensâ trabe quadam, caveam retrahit in locum pristinum, tantâ arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum; sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius optulatus est periclitanti simplicitati. *Ep.* Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. *Jo.* Habuit. *Ep.* Quod? *Jo.* Reperit illic frustum panis à pueris, ut opinor, projectum: et arreptum comedit. *Ep.* Verùm mihi videtur mirabilius, hoc genus sympathiæ & antipathiæ, sic enim Græci vocant amicitie & inimicitie naturales affectus, etiam in rebus animâ aut certè sensu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt serpentes; adeo ut si locum in gyrum circumdēs igni, serpens citius in flammam eat, quàm ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. Eruce cum membranis inclusæ, occulto nature opificio transfigurantur in papiliones, mortuis simillimæ videntur, ne ad contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo: hominis prementis digitum non

I i, 3

senti-

1 Hoc Plinius rariùs.

2 Nesciam quis hæc referat.

3 Hoc Plinius, Plutarchus, Lucre-

tius, & ex his Ambrosius, crede.

4 Vidimus, pag. 432. num. 6.

sentiunt, & sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivunt. *Jo.* Sentit hostem capitalem nondum natum infectum. Isti non omnino dissimile est quod narrant de ferro cæsis; ad quos si cæteri accedant, nihil accidere novi; sin is qui necavit, continuo profuere sanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. *Ep.* Nec est vanum quod audisti¹. Sed ne persequamur fabulas Democriticas², nonne comperimus experimentis, tantum esse disensionis inter quercum & oleam³, ut utraque in alterius scrobe⁴ posita emoriatur? quercui autem tam malè convenire cum juglande, ut in propinquo posita extinguatur; tametsi juglans cunctis fere satis & arboribus noxia est. Rursus cum vitis claviculis suis omnia complecti soleat, solam brassicam refugit, & perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet vitem, hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis, siquidem opposita cyclamino & origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est, cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam alio plus est vigoris, & lilii flores suavius olent. Quid hîc memorem de conjugii arborum, quarum scemina sterilefcunt, nisi in propinquo sit mascula⁵? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter orderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro⁶. Id solum ad se trahit & complectitur⁷. Quis ille naturæ sensus, ut adamas, quamlibet duris resistens, sanguine hircino mollescat⁸? Quin & inter ipsa venena diffidia videas. Scorpius si forte repat per aconitum, pallefcit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen cerastis⁹, ut qui semen modo ejus tractârât digitis, impunè contrectet scorpionem. Sed harum rerum, quæ sunt innumera, consideratio ad rei medicæ professores pertinet. Quanam est illa vis vel amicitia, vel diffidii, inter chalybem & magnetem, ut materia naturâ gravis ad lapidem currat, & inhaereat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam eum aqua se facîle misceat rebus omnibus, maxime sibi: tamen sunt, quæ

1 Affirmatur à non paucis, credamque facile sic evenisse aliquando, vel per causam naturalem, vel per arcanam vim vindicis divinæ justitiæ.

2 Quoniam Democritus philosophus, de quo jam alibi, fabulosissima multa de naturæ secretis scripserit.

3 Hujus & sequentium fere omnium auctor est uno verbo Plinius, quorum pauca tantum vera credam, & bene comperta.

4 Id est, in loco ubi creverit antea alterutra.

De palmis hoc prædicant.

6 Ratio est facillima.

7 Chimærica suppositio.

8 Si viderem, crederem.

9 Cerastes serpentis est genus, quod dicitur habere in fronte veluti quatuor cornua, herba intelligitur ergo, quæ delectatur hic serpens, & de ea Dioscorides.

quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiunt; velut amnis qui in Fucinum ¹ lacum invecus supermeat, in Larium ² Addua ³, in Verbanum ⁴ Ticinus ⁵, in Benacum ⁶ Mincius ⁷, in Sevinum ⁸ Ollius ⁹, in Lemanium ¹⁰ Rhodanus ¹¹; è quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. Tigris ¹² influit in lacum Arethusam, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen velut exosa mare, prius quam eo perveniant, abdunt sese in terram ¹³. Simile quiddam videmus & in ventis: Ausfer homini pestilens est, huic contrarius Boreas, salubris; alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt & sideribus quidam amicitia & inimicitia affectus; quædam amica homini, quædam infesta: rursus sunt quæ homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturæ parte, quod non per hæc diffidia, concordiasque, & noxam & remedium homini suppeditet. *Jo.* Fortasse & ultra cælos quidquam deprehendere liceat. Etenim si magis credimus, unumquemque mortalium deo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus ¹⁴. *Ep.* Nobis, amice, satis est ad cælum usque pervenisse, etiam si non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves & equos. *Jo.* Næ tu præclarum facis saltum. *Ep.* Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem profus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nullâ evidentem causâ. Sic enim nobis persuadere conantur equiliones & bubulones, in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitrator similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine. Siquidem in plurimis manifestum est, quod de suo in Volusium ¹⁵ affectu profitetur.

I i 4

Catullus:

1 *The lake of Celano*, qui in Abuzzia ulteriore, Napolitane parte, fess in quem nullus devehitur amnis.

2 *The lake of Como*, in Mediolanensi ducatu.

3 *The river Adese*.

4 *The lake Major*, rursus in Mediolanensi ducatu.

5 *The river Tesino*.

6 *The lake of Garda*, in Veronensi agro.

7 *The river Mincio*.

8 *The lake of Isèo*, in Brescienfi agro.

9 *The river Oglio*.

10 *The lake of Geneva*.

11 *The river Rhodanus*; ac cum ipse

compererim fallum isthuc de Rhodano, idem iudico de præcedentibus & subsequentibus fluxibus & lacubus.

12 Qui notissimus fluxus in Asiatica Turricula; hinc concludas de Arethusa lacu.

13 Dico inter alia nobis notissima, Rhodanus & Guadiana, ac non sic, propter maris editum.

14 Vidimus jam pag. 11. num. 2. sic sensitisse paganos.

15 Qui patriam Patavinus scripserat ineptos carmine annales populi Romani, & de quo alibi etiam idem Catullus: *At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam, sed Lænas scrobria sepe dabunt tunicas.*

Caëllus: *Non amo te, Volusi, nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere: Non amo te.* Verum in adultis fortasse divinet aliam causam: in pueris, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud, quod sic huic illi tanto amore conciliat, tursus alium ab hoc tanto diffidio separat? Ipse cum puer essem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortassis anno majorem, prodigiösâ vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem extempore monströsa quædam confingeret. Occurtebat mulier; *Vides, inquit, banc? Video.* *Cum hac decies concubui.* Transibamus ponticulum angustum juxta molam; ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc, inquit, aquam aliquando prolapsus sum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum erumenâ; in ea erant annuli tres.* Quam nullus esset mentiendi finis, sic puer horruï puerum, ut viperam minus, nullâ certâ ratione¹, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturæ sensu. Neque vero id fuit temporarium: imò & hodie sic horreo naturâ vanos, ut conspectis illis sentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat Homerus², cum profitetur mendaces sibi æquè odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio cum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impostoribus fuerit res. *Jo.* At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. *Ep.* Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt qui ab astris: ego nullam certiore ad felicitatem viam arbitror inveniri posse, quam si quisque ablineat ab eo vitæ genere, à quò naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat, quò propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum consuetudine se subducatur, cum quorum genis sentit suo genio non convenire; & his se copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. *Jo.* Id si fiat, inter paucos erit amicitia. *Ep.* Christiana charitas se dilatat ad universos; familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gavisurus etiam si respiscat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

P R O B L E M A 3.

A R G U M E N T U M.

Problema tradit quid grave ac leve sit. Terra centrum ac sedes gravium. Quæ terra sit levissima, quæ aqua. Cur plumbum gravius sit lapide. Aurum plumbo gravius. Nihil liquidius melle & oleo. Homo masilentus obeso gravior, jejunos præso. Peccatum omnium est gravissimum.

C U R I O 4, A L P H I Y S 5.

Cur. **L**ubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. *Al.* Age, Curio, percontare quod völes,

¹ Mendacia ratio satis.

² Illud. i.

³ Æque bene forsitan, si titulus esset, *quæstio Philisopbica, ut videbis,*

⁴ Quasi curiosus.

⁵ Candide respondens; siquidem candide, quantum potest, satisfacit Curionis quæstioni.

voces, ne non respondeas tuo nomini. *Cu.* Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, Veneri juxta ac Minervæ invisum ¹. *Al.* Dic igitur quid velis. *Cu.* Scire cupio quid sit, quod appellamus *grave* & *leve*. *Al.* Eadem operâ roga, quid sit *frigidum* & *calidum*. Quin tu isthuc problema bajulis proponis potius, quàm mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. *Cu.* At ego non asinam, sed philosophicam responsonem expecto; præsertim ab Alphio. *Al. Grævus est, quod suapte naturâ fertur deorsum; leve, quod sursum* ². *Cu.* Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subjectum cœlum? *Al.* Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cœlum, non subiectum, sed imminens. Cœlum enim est supra omnia, quæ intus complectitur. Nec Antipodes sunt infra te, nihilo magis, quàm tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt: alioqui justius admirareris, cur rupes, quas sustinet Antipodum terra, non decendant, cœlumque perumpant. *Cu.* Quæ est igitur naturalis sedes gravium, quæ contra levium? *Al.* Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia. De motu violento aut animalis jam non loquimur. *Cu.* Est igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis*? *Al.* Est. *Cu.* Quinam? *Al.* Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac sine celerior est, in medio lentior ³; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi quo tendit animal ⁴. *Cu.* Nescio quid aliis accidat animalibus; sed habeo fabulam, quæ lassâ est prius, quàm incipiat, delassata prius, quàm opus absolvat. Verùm redi ad id quod agere cœpisti. *Al.* Nativo, inquam, motu, quæ gravia sunt, feruntur deorsum. Et quo quidque gravius est, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in motu violento, qui celerior in initio, paulatim segnescit; cùm contra fiat in motu

¹ Sus ergo; malè enim sonabit, si facias duas voces, ad denotandum Curionem, hoc modo, Curio Sus; at *curiosus* unicâ voce dici credo feret, siquidem *curio* idem fere sonet hîc, quod *curiosus* unicâ voce. Porro sus invisâ erat Minervæ, utpote Dæe scientiarum, quæ nihil ad fues, unde proverbium Sus Minervam; & invisâ erat Veneri, quoniam ab apro, sive porco, vel sue silvestri, Adonis dilectus interemptus est, ut habetur Ovid Met. x.

² Non omnino sic loquentur receptiores philosophi, sed propositum nostrum non est de his philosophari, proindeque scias, lector, quod quanquam

forfan auctor rem perfectè non intellexerit, vel saltem non æque bene tractarit, ac plerique recentiores philosophi, nihil nos tamen animadverturos in eum, nisi quando forsan nobis visus sit dicere quædam, quæ cum hypothësis suis non plane non congruant; vel quæ sint evidentissime falsa: sciasque tamen, eum non minus bene rem tractasse, quàm quovis alios sui temporis philosophos.

³ Non semper sic, vel de motu naturali, ut videbis subinde.

⁴ Subaudi *addit alacritatem*: hæc usualis est equis.

motu naturali; veluti sagitta in altum missa, & saxum ex alto decidens. *Cu.* Atque ego putabam, homines sic per orbem terræ discurrere, quemadmodum minutissimæ formicæ cursitant in prægrandi sphaera; hærent undique, nec ulla decedit. *Al.* In causa sunt; sphaeræ superficies non nihil habens asperum, tum scabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent insecta sere omnia, postremo corpusculorum levitas: id si non credis, fac sphaeram vitream bene lævem & glabram, videbis solas formicas non decidere, quæ in summo versantur orbe. *Cu.* Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc usque ad Antipodes perpendiculari per centrum demisso, quemadmodum solent cosmographi¹, terræ totius situm in globis ligneis representantes, tum si saxum conjicias in foramen, quo perferetur? *Al.* Usque ad terræ centrum: ibi quies est omnium gravium. *Cu.* Quid si Antipodes quoque ex adverso mittant lapidem? *Al.* Tunc lapis occurrit lapidi circa centrum: ibi conquiescet uterque. *Cu.* Age; si verum est, quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis incitari, si nihil obstat, lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurreret centrum, jamque prætermisso centro, rursus motus erit violentior. *Al.* Plumbum nunquam perveniret ad centrum, nisi liquefactum²; sed lapis si prætereat centrum motu tam violento, primum fegnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. *Cu.* Sed recurrens nativo motu, rursus concitato impetu prætervehetur centrum; itaque fiet, ut nunquam quiescat lapis. *Al.* Conquiescet tandem, prætercurrens³, ac recurrens, donec perventum fuerit ad æquilibrium. *Cu.* At si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. *Al.* Eilo. *Cu.* Pendebit igitur in aere corpus naturâ grave. *Al.* Quid ni? quemadmodum chalybs in aere pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? *Cu.* Sed ubi est terræ centrum? *Al.* Ubi est circuli centrum? *Cu.* Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. *Al.* Næ tu satis otiosè nugaris. *Cu.* Ne quæso succenseas: discendi studio loquor quicquid loquor. Si quis terræ sphaeram perterebret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta ut absit à centro centum stadiis; quo tum feretur conjectus lapis? *Al.* Non feretur rectâ per foramen; imo potius rectâ, sed ad centrum: atque prius, quam perveni-

¹ Per axem nepsæ.

² Quia supponit ignem ad centrum terre.

³ Congruentius mihi videretur dictum, si dixisset, violentiam motus mi-

nul; cum tandem ad centrum propius acceditur, ubi gravia suapte & natura sua quiescent; & credam in quavis hypothese sic debere accidere, sed quis periculum fecit aut faciet?

et ad medium, jam conquiescat in terra quæ ad lævam est; si centrum est ad lævam. *Cu.* Sed quid est hoc quod reddit corpus grave aut leve? *Al.* Ad isthuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum, aërem proximâ levitate, terram gravissimam, proximâ gravitate aquam ¹. *Cu.* Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? *Al.* Quoniam à sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excussus. *Cu.* Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? *Al.* Concretio densitasque addit pondus; alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subiecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summâ aquâ. *Cu.* Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, esse levissimum; quod terrenæ, gravissimum. *Al.* Haud procul abes à scopo. *Cu.* Atqui nec quisvis aër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. *Al.* Nec mirum, cum ista quæ nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est, eam terram esse levissimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum; eam aquam esse gravissimam, quæ graviolem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, & eam unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræque proximus, gravior est, aut certe minus levis est eo, qui procul abest à terra. *Cu.* Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis an plumbum? *Al.* Lapis. *Cu.* Et tamen plumbum lapide gravius est, pro ratione proportionis. *Al.* In causa est densitas: lapis enim rarior est, eoquæ plus habet aëris, quam plumbum. Hinc est quod videmus quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos agros natantes ²: sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrium herbarum inter se connexis. *Cu.* Hinc fortassis & pumicum levitas. *Al.* Quia pleni cavernis sunt, præterea multo igni decocti: submittuntur enim è locis ardentibus. *Cu.* Unde tanta suberis levitas? *Al.* Jam dictum est: raritas enim in causa est. *Cu.* Utrum est gravius, plumbum an aurum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. *Al.* Quia noctu velut ignis lucet ³, ut ait Pindarus. *Cu.* Scilicet. *Al.* Sed densitas in auro major. *Cu.* Unde id deprehenditur? *Al.* Respondebunt aurifices; nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philosophi deprehenderunt nihil esse liquidius molle &

¹ Ist hæc hausit ex Ovidio Met. i. *Ignæ convexi vis. Et sunt pondere casti Enicuri, summaque locum sibi legit in arce; Proximus est aer, &c.*

² Intelligit insulas aquis innantes & fluctuantes, quales dicuntur esse

nonnullas, & credam possibile satis de parvulis quibusdam & sere spongiosis.

³ Si nullum addit omnimodo lumen, crede mihi, non lucbit, dicit Pindarus quicquid velit.

oleo: quòd si quis hæc inunctione dilatet, & latissimè diffunditur humor, & siccescit seriùs. *Cu.* Sed utrum gravius est, oleum, an aqua? *Al.* Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum esse gravius. *Cu.* Cur igitur aquæ supernatat oleum? *Al.* Levitas non est in causa ¹, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens; quæ est in herba quæ dicitur *ὄλεαν* ². *Cu.* Cur igitur non natat ferrum igni candens? *Al.* Quia non est ei calor nativus, & ideo citiùs penetrat aquam, quòd caloris magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cubeus ferrus citiùs petit ima, quàm lamina. *Cu.* Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum? *Al.* Candens. *Cu.* Gravius igitur. *Al.* Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quàm silicem frigidum. *Cu.* Quid est in causa, quòd lignum ligno levius aut gravius est? *Al.* Densitas ac raritas. *Cu.* At ipse novi quendam è familia regis Britannicæ, qui ipse convivio ostendit nobis lignum ejus, ut, aiebat, arboris quæ fert aloën; adeo solidum erat, ut lapis videri posset; adeo manibus libranti leve, ut arundo videri posset, & si quid sicca arundine levius: impositum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celeriùs ³. *Al.* Nec densitas, nec raritas semper in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam sese amplectantur aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è longinquo ad naphtham transvolat, aliquanto inferiore locu positam, cum naphtha sit naturâ gravis, flamma levis. *Cu.* Omne genus æris innatat argento vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cum argentum vivum sit materiâ liquidissima. *Al.* Non habeo quod respondeam, nisi peculiarem naturæ cognationem ⁴; ad hoc enim natum est argentum vivum, ut purget aurum. *Cu.* Cur Arethusa fluvius subter mare Sicaniæ transit ⁵, ac non potius innatat; cum antea dixeris marinam aquam fluviatili esse graviorem? *Al.* Naturale dissidium est in causa, sed arcanum. *Cu.* Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingressi pessum eant? *Al.* In causa est non tantum pennarum concavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est quòd in panno linove vehementer sicco, si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Itidem si infundas liquorem in cyathum sicco, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quàm cyathus capit, liquor circa medium citiùs colligit sese in rotundum, quàm transeat margines. *Cu.* Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris, quàm in mari? *Al.* Quia subtilior

1 Credam tamen esse in causa quæque.

2 Quæ immergi non potest: Rhûc male factis.

3 Potius crederem, si vidissem.

4 Poteris allegare gravitatem, gravius enim aurum quàm argentum vivum.

5 Quia sic poëtæ somniarunt.

subtilior est fluaviatilis aqua. Eadem de causa volucres facilis sese librant in aere crassiore, quam vehementer subtili. *Cu.* Cur non subsidunt flotæ? *Al.* Quoniam cutis sole defsecata & levior facta est, & humorem resprens. *Cu.* Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum sidat? *Al.* Partim siccitas est in causa, partim aer inter aquam & laminam mixtus. *Cu.* Utra res gravior, aqua an vinum? *Al.* Arbitror vinum non cedere aquæ. *Cu.* Quam ob rem ergo qui ab ænopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? *Al.* Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu est; quo vinum est generosius, hoc & difficilius admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementius. *Cu.* Cur in Asphaltite¹ lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? *Al.* Non est meum ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, scire noluit. *Cu.* Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sint paria. *Al.* Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. *Cu.* Cur idem homo jejunos gravior est seipso pranso, cum corpori onus accesserit? *Al.* Cibo potuque spiritus auferuntur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est morrente, & mortuus vivo longè gravior. *Cu.* Sed qui fit, ut idem homo, cum vult, faciat se graviolem, aut leviolem? *Al.* Contento spiritu reddit se leviolem, emissio graviolem. Sic natat vesica inflatu & clausa, pertusa sidit. Sed quando Curio desinet nobis occinere, cur? *Cu.* Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; cælum utrum grave sit, an leve. *Al.* An leve sit, nescio; certè grave non potest esse, cum sit naturæ igneæ. *Cu.* Quid igitur sibi vult vetus proverbium, *Quid si cælum ruat?* *Al.* Quia rudis antiquitas, Homerum secuta, credidit cælum esse ferreum². Sed Homerus à coloris similitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos *cinericæum* dicimus, quod cineris colorem præ se fert. *Cu.* Est igitur cælum coloratum? *Al.* Non verè, sed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & iridis pictura³ non in cælo est, sed in aere humido. *Cu.* Verùm, ut finiant, fatearis cælo nihil esse sublimius, quæcunque tegit orbem terræ? *Al.* Fa-reor. *Cu.* Et centro terræ nihil esse profundius? *Al.* Scilicet. *Cu.* Inter omnes rerum species quid est gravissimum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Hic abs te vehementer dissentio. *Al.* An scis aliud auro gravius?

1 Qui est Mare Mortuum in Judæa, ubi Sodoma & Gomorra fuisse olim creduntur, & quod sequitur, de eo narrat Justinus & alia plura, quæ mihi tamen propterea indubitæ fidei non sunt.

2 At Hesiodus vocat *aureum*, ambo

credo respectu ad colorem, ut de Homero observat, mallelem dicere, quamvis barbare, azurico crystallinum, dummodo reoorderis esse liquidum.

3 Quoniam non credit iridem esse quid substantiale.

gravius? *Cu.* Scio, & quidem multis partibus. *Al.* Proinde me vicissim doce, quando scis quod me nescire profiteor. *Cu.* Quod igneos illos spiritus¹ è summo cœli vertice depreffit in ima Tartari², (nam ea collocant in centro terræ)³ nonne oportuit omnium esse gravissimum? *Al.* Fateor: sed quidnam fuit illud? *Cu.* Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro vocat *aurai*⁴ *simplicis ignis*, eodem demergit. *Al.* Si libet ad istud philosophiæ genus demigrare, fateor & auram & plumbum esse: plumæ levitatis, si cum peccato conferatur. *Cu.* Qui fiet igitur, ut qui hac sarcinâ sunt onusti, subvolent in cœlum? *Al.* Profecò non video. *Cu.* At qui sese parant ad cursum, saltumve, non solum quicquid est oneris abjiciunt, verùm etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & ad hunc cursum saltumque, quo ferimur in cœlum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. *Al.* Faceremus, si vel micam sanæ mentis haberemus.

EPICUREUS 5.

ARGUMENTUM.

Epicureus, diviniſſimum plane colloquium, de vero bono, purâ conscientiâ, temporaria & æternâ vitâ piè & erudite diſſerit. Felicitas eſt, ubi vera voluptas, minimum triftitiæ. Chriftiani vere pii ſunt veri Epicurei; habent enim conscientiam puram, cum Deo pacem; qui tamen, ſi mundo videntur lugere, re vera tamen deliciantur. Præcipuæ voluptates proficiſcuntur ab animo. Qui Deum habet, quid poteſt deſiderare amplius? De ſacerdote, qui præſtigiiſ ſuis convivas exceperat epulis imaginariis. Libido, ſcortatio, & ebrietas, plus habent doloris quam voluptatis. Stolidum Tantalii votum. Peccatum eſt lapis Tantalæus. Immenſa Dei miſericordiâ erga peccatores reſpiciſcentes.

HEDONIUS⁶, SPUDÆUS⁷.

He. Quid venatur meus Spudæus, quòd sic totus incumbit libro, nescio quid secum murmurans? *Sp.* Planè venor, Hedoni, sed nihil aliud quàm venor. *He.* Quid voluminis est, quod habes in sinu? *Sp.* Dialogi Ciceronis de *Finibus*⁸ bonorum. *He.* At quanto satius eſſet quærere bonorum initia, quam fines? *Sp.* Sod

Marcus

1 Lapos angelos intelligit; hinc concludæ, Erasmus nostram non magni fecisse certè suam in his philosophiam, cum sic suam quæstionem philosophicam detorserit.

2 Qui idem quòd Gehenna.

3 Sic enim vulgò cenſetur.

4 *Æneid.* vi. pro *aura* quemadmodum vidimus Horatium eam vocasse. *Divina particula aura.*

5 Vox sonat nunc vulgò veluti *deditus voluptatibus carnis*, quoniam Epicurus vulgò creditur solatus voluptates ejusmodi, iisque patrocinatus, at cum de omnino diversæ speciei volup-

tatibus nos hic edocet auctor, duo simul facit; primo, ostendit nobis quæ sint vere bona; secundo indicat nobis, se non sensisse Epicureum fuisse talem, qualis vulgò fingitur, in quibus credo non erravit.

6 Voluptati deditus.

7 Virtutem sectans.

8 *Id. est*, de perfectione boni; seu de perfecta bona, quod fere redit ad vulgatum nunc loquutionem *summo bono*, hic est sensus vocum.

9 Sensu qui hic ab auctore indicatur malle pernitentem bonorum, quem fines, vel initia.

Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris absolutum, quod qui sit assequutus, nihil præterea desideret. *He.* Opus cum primis eruditum & eloquens: sed num tibi videris aliquod operæ pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? *Sp.* Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus ¹, quam antea. *He.* Agricolarum est ambigere de finibus ². *Sp.* Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. *He.* Nimirum, quia sæcundus ³ est error, cum simplex ⁴ sit veritas. Quoniam totius negotij caput ac fontem ignorant, divinant ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? *Sp.* Cum audio impugnantem M. Tullium, displicent singulæ: rursus cum audio defendentem, fio profus *ἐπεκρίνω* ⁵. Mihi tamen Stoici ⁶ videntur minus aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo Peripateticis. *He.* At mihi nulla secta magis arridet, quam Epicureorum. *Sp.* Atqui inter omnes nulla damnatio, omnium suffragiis. *He.* Missam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus qualem quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatissimam, quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quam minimum. *Sp.* Sic est. *He.* Quid dici potuit hæc sententiâ sanctius? *Sp.* Imò clamitant omnes hanc esse vocem pecudis, non hominis. *He.* Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur, nulli magis sunt Epicurei, quam Christiani piè viventes. *Sp.* Cynicis ⁷ propiores: nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissa, & aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longissimè videtur abesse. *He.* Admitteſne auctoritatem Plautinam? *Sp.* Si quid rectè dicat. *He.* Accipe igitur nequissimi servi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. *Sp.* Exspecto. *He.* Nil est miserius quam animus sibi male conscius ⁸. *Sp.* Non rejicio dictum: sed quid hinc colligis? *He.* Si nihil miserius animo sibi male conscio, consequitur nihil esse felicius animo sibi bene conscio. *Sp.* Rectè quidem colligis: sed in qua tandem regione invenies istum animum nullius mali sibi conscium? *He.* Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. *Sp.* Et ab hoc mali genere puto perpaucos esse puros. *He.* Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui lixivio lachry-

¹ Id est, magis in dubio finem de natura vere boni, siquidem super his tantisper obscurus est disertus Cicero.

² Jocandi causâ detorquet sensum, quoniam ambigere de finibus significat vulgò disputare de agrorum terminis.

³ Pluribus enim modis male fit, unico bene.

⁴ At secundissima tamen, si quis bene utatur & deducat consequentias quæ ex ea.

⁵ Suspensus.

⁶ Hos vidimus, sicut & qui sequuntur, &c.

⁷ Diogenis discipulis.

⁸ In Plaut. Mostell. Act. iij.

chrymarum, ac pœnitentiæ nitro¹, aut charitatis igne maculas absterferunt, eis non solum nihil nocent peccata, verùm etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. *Sp.* Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas nunquam audivi. *He.* Atqui si adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quamquam & ligni genus est, quod conjectum in ignem non exurit², sed nitidius splendet, quàm ulla possit aqua; eoque *vivum* appellant. *Sp.* Næ tu nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis *παρὰδοξότατον*³. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id *beatos*, quod luceant? *He.* Mundo videntur lugere, sed re vera deliciantur, ac, quod dici, solet, toti melle peruncti suaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, Philoxenus, Apitius⁴, aut si quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram peregerint vitam. *Sp.* Nova narras; sed vix credenda. *He.* Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuisse mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur usque adeo veri dissimile. *Sp.* Accingere. *He.* Faciam, si mihi prius quædam concesseris. *Sp.* Modo tu æqua potestules. *He.* *Lucrum annumerabo, si fortem dederis*⁵. *Sp.* Age. *He.* Primum illud, opinor, dabis, nonnihil interesse inter animam & corpus. *Sp.* Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. *He.* Deinde falsa bona non esse ponenda in bonis. *Sp.* Nihil magis quàm umbræ habendæ sunt pro corporibus, aut præstigiæ magorum, somniorumve ludibria, ducenda sunt pro veris. *He.* Hactenus commodè respondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, nisi in animum sanum. *Sp.* Quidni? Nullus enim sole delectatur, si lippiant oculi; aut vino, si febris palatum infecerit. *He.* Nec ipse, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quæ longè majorem cruciatum, multoque diuturniorem secum adduceret. *Sp.* Non arbitror, si quis modo sapiat. *He.* Nec illud negabis, Deum esse summum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. *Sp.* Istud nullus iverit inficias, nisi Cyclopius immannior. Quid tum postea? *He.* Jam mihi donasti, nullos suavius vivere, quàm qui piè vivunt; nullos miserius & afflictius, quàm qui vivunt impiè. *Sp.* Plus igitur largitus sum, quàm putabam. *He.* Sed quod rectè datum est, ut ait Plàto, non oportet reposcere. *Sp.* Age. *He.* Catella, quæ habetur in deliciis, pascitur lautissimè, cubat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? *Sp.*
Vivit.

¹ Quod cum species salis sit, habere purgandi facultatem supponitur, metaphora in his.

² Plinius auctor, ac peregrinatores nostri recentiores nobis quid non admodum abstruse ostentant.

³ Paradoxius.

⁴ Ex hoc tibi bene noto concludas

qui fuerint Sardanapalus, & Philoxenus, si jam non nòris.

⁵ Fere proverbialis est locutio, *Si mihi commodas summam, hinc lucrum seu usuram tibi dabo, i. e.* ergo si quod mihi concedas, non abutar, sed contra.

Vivit. *He.* Optares tibi talem vitam? *Sp.* Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. *He.* Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficisci velut à fonte? *Sp.* Apparet. *He.* Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat; nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. *Sp.* Isthuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigiliis, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. *He.* Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis, quanto plus valeat amor ille cœlestis à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, quæ à nihil terribilius, reddat amabilem.¹ *Sp.* Quid alii sentiant intus, nescio; certè carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. *He.* Quibus? *Sp.* Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non carunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. *He.* De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, sed sollicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos, & insanos, ridentes ac saltantes? *Sp.* Videq. *He.* Num putas illos suaviter vivere? *Sp.* Hostibus contingat illa suavitas. *He.* Quam ob rem? *Sp.* Quia non adest sana mens. *He.* Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quàm ad eum modum delectari? *Sp.* Planè malle vel agrum, fodere. *He.* Nam inter dementem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insanix medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Naturâ fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quàm qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. *Sp.* Fateor. *He.* Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? *Sp.* Non videntur. *He.* Non sunt illi quidem temulentij vino, sed amore, sed inâ, sed avaritiâ, sed ambitione; aliisque pravis cupiditatibus: quæ longè perniciosior est ebrietas, quàm quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia² posteaquam edormiverat villum quod biberat, sobria loquitur: at animus vitio: à cupiditate ebrius, quàm gravatè redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus, & ambitio! quàm multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque aetatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxûsque temulentis nunquam expergisci ac resipiscere! *Sp.* Istiusmodi novi nimium multos. *He.* Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. *Sp.* Nec reposco. *He.* Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. *Sp.* Fateor. *He.* Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. *Sp.* Non arbitror. *He.* Si verâ essent bona, non

K k

con-

¹ Innumera rei exempla à martyribus data sunt.

² Ex Terent. in Adelph. Act. v.

contingerent nisi bonis; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? *Sp.* Nequaquam. *He.* At voluptas efficit ut suaviter vivamus. *Sp.* Maxime. *He.* Nullus igitur verè vivit suaviter, nisi qui piè vivit, hoc est, qui veris fruatur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. *Sp.* Propemodum assentior. *He.* Nunc mihi vide quot parasangis absint à voluptate, qui vulgò videntur præter voluptates nihil sequi. Primum, animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatum, ut etiam si quid incidat dulce, protinus amarescat; quemadmodum fonte vitiato non potest non esse liquor insipidus¹. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato nihil vindictâ jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. *Sp.* Non refragor. *He.* Postremò, voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur & illas esse præstigias. Quid porro diceres, si videres hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum verè adesset, quas se videre credit? *Sp.* Equidem & insanum dicerem, & miserum. *He.* Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præstigatoriam. *Sp.* Eam non didicerat è Literis Sacris. *He.* Imò, è Sacerrimis, hoc est, execratissimis. Hunc aliquot aulicæ sceminae frequentèr appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes & perfimonia opprobrantes: annuit, invitavit. Venerunt jejuna, quo libentius epularentur. Acebuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt sese assatum; peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quæque domum. At mox cepit oblatrare stomachus: demirantur quid esset hoc monstri, statim à prandio tam splendide esurire ac sitire². Res tandem erupit, & in risum abiit³. *Sp.* Et merito: præstiterat domi lenticulâ placare stomachum, quam manibus spectris deliciarum. *He.* At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præstigiis delectari, quæ non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. *Sp.* Quo propius intutor, hoc mihi videre minus absurda loqui. *He.* Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant⁴, quæ re verà non sunt: appellaresne mulsam dulcem, cui longe plus esset admixtum aloës quàm mellis? *Sp.* Non dicerem,

1. Mallem dimisset, ingratus palato.

2. Mira sunt hæc Hedonæ, vixque credibilia nisi sint forsan unguenta quædam, philtrea, vel potiones, quibus homines per somnum repentinum se sic epulatos esse persuadeantur, quemadmodum inventi sunt quidam, qui per similia sese magis fac-

tes esse credant, & ivisse ad nocturnos daemonum & sagarum coetus.

3. Congruè, res siquidem merabatur, etenim non tam seria res est, quam prædicta deploranda quarundam delirantium sagarum opinio.

4. Id est, voluptates veccatur.

cerem, si vel triens alotis esset admixtus. *He.* Aut optares tibi malam scabiem; quod scalpendi sit aliqua voluptas? *Sp.* Non, si compos sim mentis. *He.* Fac igitur tecum subducas rationem, quantum amaritudinis admixtum sit illis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comestatio, ac temulentia. Omisso tunc, quod est omnium caput, conscientie cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem æterni supplicii. Quod obsecro in his voluptatibus genus est, quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat? *Sp.* Quamam? *He.* Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristia sunt mala: conferamus illa quæ præcipuè delectationis nomine commendantur. Cùm largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina stomachi, tremor corporis; nun vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugendam diceret. *He.* Cùm adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc *ὑποχόζουρες*¹ quidam Neapolitanam scabiem appellant, sibi, ut fere sit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne bellè videntur *ἔπι κέρει*²? *Sp.* *Ἐπί κέρει δὲν*³? *He.* Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quàm diu duravit potationis aut scortationis voluptas? *Sp.* Equidem mallem utroque carere; nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed penitatio; hic sanè potior est *ἀναλυτική*⁴, quam Cicero adus est *indolentiam* appellare. *He.* At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quòd longe minor est cruciatus quem adducit, temporis etiam exigui est: lepra vero contracta per omnem vitam miserè discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. *Sp.* Tales discipulos non agnosceret Epicurus. *He.* Luxuriæ comes plerumque est egestas, onus & miserum & grave: libidinis immodicæ, paralysis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcitas, lepra: et non hæc tantùm. An non egregia negotiatio, nec veram, nec sinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? *Sp.* Ut⁵ non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur,

K k 2

deatur,

1 Qui mollioribus verbis uti gaudent; credam tamen nostrates, cùm Gallicam eam vocaverunt, non voluisse *ὑποχόζουρες*; audias acutum hunc sœctam ex nostris, de hæc abominanda lra: *Italia terra mihi patria est Gallicque parentes, Gallicus in dubio est, Lælianusque mater*; usque vera dicam super his, Galli modo sacrum donum ab Hispanis & Italis acceperunt primum, quod postea dederunt nobis; at nunc donum promiscuum est.

2 Vivere modo quo vivebat Epicurus.

3 Ad tonstrinas currere, i. e. intendere, se se mire titillantibus chirurgorum manibus, unguentis, pharماغis, & instrumentis obijcere, quoniam apud externos plurimæ chirurgorum tonstrinas habent. Et nihil responsio Spudæi verius.

4 Doloris absentia.

5 Quoties; ut vidimus multoties.

deatur, qui gemmas vitro permutet. *He.* Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. *Sp.* Ita sentio. *He.* Nunc redeamus ad exactiorem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyfis semper comitatur Veneris immodicum usum; sed conscientiae cruciatus, quo nihil esse miserius jam inter nos convenit, semper comes est illicitae voluptatis. *Sp.* Imò præcurrit interdum, & in ipsa voluptate fodiat animum. Sunt tamen quos dicas hoc sensu carere. *He.* Jam hoc ipso infeliciores. Quis enim non malit sentire dolorem, quam corpus habere stupidum & sensus expertum? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quaedam; vel vitiorum assuetudo, ceu callus quidam, mali sensum adimat in juvenia; cum ad senectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum thesaurum superioris vitæ commissa reposuerunt, depropinquo terret mors, nulli mortalium evitabilis; tanto gravius dis cruciat conscientia, quanto magis per omnem vitam stupuit: tum enim, venit nolit, expergiscitur animus. Senectus autem, cum per se sit tristis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miserior est, atque etiam turpior, si urgeat animus sibi malè conscius? Convivia, comestationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur suavia, seni sunt amara, nec aliud habet ætas illa quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones, quibus nititur senectus. Quod si pro his subdociis, imponas geminam sarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem; obsecro quod animal fingi potest afflictius aut miserius? *Sp.* Equidem non video, etiamsi quis τὸ ἴππευ ὄψεσσι¹ objiciat. *He.* Tum denique *scid sapiunt Phryges*²: & illud verissimè dictum, *Extrema gaudii lætæ occupat*: & *Non est oblectamentum super cordis gaudium*: & *Animus gaudens floridam ætatem facit*. *Spiritus tristis exsiccat ossa*: item illud, *Omnes dies pauperis mali*, hoc est, *afflicti ac miseri*: *secura mens quasi jure convivium*³. *Sp.* Sapiunt igitur qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. *He.* Scriptura mystica⁴ non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximiè pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet

Orco

¹ Equi senectutem; quæ in proverbio obtinuit, ad significandum omnium miserissimam, quoniam equis aliorum laborandum est in senectute cum minime possint; quiescunt enim in senectute pleraque animalia, quod miserissimis equis ne quidem tunc datur.

² Ex Livii Andronici vetustissima comædia locutio est, ac fere in pro-

verbium abiit, hinc, quod Phryges seu Trojani, post decem annorum obsidionem, tandem consultare ceperunt de reddenda suo Menelao Helena, quod ab initio, imò non rogati, facere debuissent.

³ Hæc omnia ex proverbis Salomonis, & observatione indigent aulæ.

⁴ Vidimus jam.

Orcus.¹ *Sp.* Is quidem exactor est implacabilis². *He.* Is verè dives est, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas adversus Deum, quàm culex adversus elephantem Indicum: num mortem? et piis transitus est ad æternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: *Esti ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es*³. Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum esse Dei, non uno in loco prædicat Scriptura verè ἀνατιπρήντ⁴. *Sp.* Equidem non video quibus rationibus ista queant refelli, quanquam videntur plurimum abesse à sensu communi⁵. *He.* Qui sic? *Sp.* Nam ad tuam ratiocinationem quisvis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quam aliis, opibus, honoribus, breviter, omni genere deliciarum affluens. *He.* Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahās animum sibi benè consciū, au dacter dicam, hunc Franciscanū, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis, ac laboribus attengatum, qui teruncium non habet in orbe, modò adfit bona mens⁶, deliciosius vivere, quàm si in unum hominem sexcentos conflēs Sardanapalos. *Sp.* Unde igitur est, quòd pauperes ferè conspicimus tristiores divitibus? *He.* Quia bis⁷ pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exerit mentis alacritas. Animus enim, quam illigatus est mortali corpori, tamen quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim si ad vehementem naturæ impetum accedat ἐνύπνετα⁸ spiritus. Hinc est quod sæpenumero videmus homines verè pios majore cum alacritate morientes, quàm alios convivantes. *Sp.* Ithuc profectò non rarò sum admiratus. *He.* Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum verè pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cùm idem, si ad intima Tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus sit? Ubicunque pura mens est, ibi Deus est: ubicunque De-

K k 3;

us

1 Sepulchro, Gehennæ, damnationi.

2 Quoniam Orcus, seu sepulchrum, dicatur insatiabile in Scripturis, nunquam dicit, Satis est, & ab eo aulla redemptio.

3 Psalm. xxiii.

4 Cui non potest contradici.

5 Id est, vulgi, & vulgariū hominum.

6 Bene, i. e. ergo sincera, sine hypocrisi, sine superbia, sine avaritia, sine crudelitate, sine vindictæ spiritu, sine prohibitarum voluptatum consecratione, sine obmurmuratione in statum suum, &c. quæ omnia sine auctor intellexit per bonam mentem.

7 Quod ad bona externa scilicet, & quod ad spiritualia.

8 Efficacia.

us est ibi paradisus est : ubi cœlum est, ibi felicitas est : ubi felicitas est, ibi gaudium est verum, & alacritas sincera. *Sp.* Attamen suaviter vivere, si absint incommoda quædam, & adessent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non assequuntur. *He.* Quæ vero mihi naras incommoda ? quæ lege communi comitantur conditionem humanam ? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella ? *Sp.* Et ista quoque. *He.* At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quobque malis longè tolerabilior est piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefasque venantium. *Sp.* Qui sic ? *He.* In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius ferunt ea, quæ vitari non possent. Dein quoniam intelligant illa omnia à Deo imitti, vel ad purificationem criminum, vel ad exercitationem virtutis ; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inestimabili lucro. *Sp.* Sed multi sibi accersunt corporis molestias. *He.* Sed plures adhibent medicorum remedia, quorum corporis sanitatem vel tueantur, vel recuperent. Ceterum accersere molestias, hoc est, inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cum huc impellit Christiana charitas, non est pietatis, sed stultitiæ. Cæterum quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam ; quis audeat eos vocare miseros, cum ipse Dominus appellat eos beatos, & horum gratiâ gaudere jubeat ? *Sp.* Habent tamen interim & ista sensum cruciabilem. *He.* Habent, sed quem facillè absorbet, hinc metus 3 gehennæ, illinc spes 4 æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris cuspidæ aciculæ sibi summam pungi eandem ; nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem ? *Sp.* Maximè. Imò si certo sciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures subulâ perforari. *He.* Atqui quicquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quam momentaneum acûs vulnuscule ad hominis vitam, quamvis longam : nulla enim analogia rei finitæ ad infinitam. *Sp.* Verissima prædicas. *He.* Jam si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestiâ cariturum, si semel manu flammam divides, quod fieri vetuit Pythagoras 5, nonne lubens id facerès ? *Sp.* Ego sanè vel centies,

3 In plurimis Scripturarum locis.

4 Respicit ad verba Epist. Heb. xi. ubi dicitur castigationem in præsentibus asserere tristitiam.

5 Supple, Qui sene in piis nullus est.

6 Supple, Quæ abundant & viget in eis.

7 Pythagoram vidimus satis & scripsi, in multis familiis, quibus quavis veluti camæmarum sono affligit scorus, prout mens affecta est sua.

centis, modo ne me fallat promissor. *He.* Deus ne potest quidem fallere : sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quàm tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiam si quis trium Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manûs injectio nonnulla hujus vitæ portio est : sed tota hominis vitæ nulla portio est æternitatis. *Sp.* Non habeo quod contradicam. *He.* Ad hanc igitur qui toto pectore, certaque spe properant, cum tam brevis sit transcurfus, an credis eos hujus vitæ molestis disercuciari ? *Sp.* Non arbitror, modo adsit certa persuasio, firmaque spes assequendi. *He.* Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Absint autem choreis, a comestationibus, a spectaculis : hæc nimirum ita contemnant, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. *Oculus non vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum* ¹. Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comestationes piarum mentium, etiam in hac vita ². *Sp.* At sunt quædam voluptates licitæ, quas illi sibi ipsis interdiciunt. *He.* Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus : hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quàm hujus mundi contemplatio ? Ex eo longè plus capiunt voluptatis homines Deo chari, quàm cæteri. Siquidem hi, dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quòd multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam cœu Momus ³ quidam obmurmorant opifici ; neque rarò naturam pro matre novercam appellant : quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re verà in eum redundat qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis, magna cum animi voluptate, spectat opera Domini, patrique sui : demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat hæc omnia propter hominem esse condita : atque adeo in singularibus rebus adorat omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam sige mihi esse aliquod palatium re verà tale, quale Psyche ⁴ fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentius elegantiusque : huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinam, qui tantum visendi causâ venerit ; alterum, servum aut filium ejus qui construxit hoc ædificium ; uter impensius delectabitur ; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet ; an filius, qui charissimi patris ingenium,

K k 4

1. 2. Cor. ii.

2. In plurimis locis.

3. Siquidem Momus omnia deorum opera carpebat, & ei non assimilés homunciones reperias.

4. Quæ adaptata est, ac veluti tulp-

ta deo Cupidini, qui in ejus gratiam palatium isthuc omnia palatia superans extraxit ; quod post brevem fruitionem omnino evanuit ; legas de hac re libellum *of Monsieur de la Fontaine*, si nobis Gallicè, & non penitebit.

um, opes, ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur; præsertim cum cogitat totum hoc opus ipsius gratiâ factum esse? *Sp.* Percontatio tua non eget responso; sed plerique, non piis moribus, sciunt cælum, & quæ cælo clauduntur, hominis causâ esse condita. *He.* Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; & si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cælum qui ad vitam cœlestem adspirat. *Sp.* Veri simillima dicis. *He.* Jam conviviorum suavitas non est sita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine, & stomachi appetentia¹. Cave igitur putes ullum Lucullum cœnare jucundiùs, appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis², scaris, siluris aut murænis, quàm vir pius cibario pane, oleribus, aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cerevisiæ tenuis, vel vini probè diluti: propterea quòd hæc accipio tanquam missus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat præcatio præcedens, sacra lectio comes, magis animum reficiens, quàm esca corpus, & gratiarum actio succedens: postremo surgit à mensa non dissentus, sed recreatus: non onustus, sed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum istarum vulgarium cupidiarum architectum convivari jucundiùs? *Sp.* Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. *He.* Et hæc in parte vincit homo pius, non minus quàm in convivio; rem sic accipe; quo vehementior est erga uxorem charitas, hoc congressus iste connubialis est jucundior. Nulli porro vehementiùs amant uxores suas, quàm qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam qui eas voluptatis gratiâ diligunt, nè diligunt quidem. Adde, quod quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quæ res nec ipsum poetam latuit; qui scripsit, *Voluptates commendat rarior usus*³. Quanquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longè major est in perpetuo convivio, qui inter illos potest esse jucundior, quàm inter eos, qui se Christianarum à charitate sinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor. Christiana charitas hoc magis virescit, quo magis delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi nullos vivere jucundiùs, quàm qui cum pietate degunt? *Sp.* Utinam itidem sit persuasum omnibus! *He.* Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli veriùs sunt Epicurei, quàm qui sanctè pieque vivunt. Et si nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quàm adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps⁴. Græcis enim ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex esset vitii tantum non obliterata, eam Mosis lex magis irritaret⁵ cupiditates, quàm sanaret,

¹ Nihil enim verius vulgato dicto, *Optimum condimentum fames.*
² Supple carnibus.

³ Vidimus.

⁴ Qui Christus.

⁵ Respicitur ad Rom. vii. & viii.

naret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur qui idam, qui blaterant Christum naturam fuisse tristem quempiam ac melancholicam, nosque ad inamcenum viæ genus invitare. Imò is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veræque voluptatis plenissimam: tantum absit lapis ille Tantalus? *Sp.* Quid isthuc ænigmatis est? *He.* Ridebis fabulam: sed hic jocus seria ducit. *Sp.* Expecto jocum serium. *He.* Narrant in quibus olim studio fuit, philosophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quandam adhibuit fuisse Deorum mensæ, quam voluit efflautissimam. Cum hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suæ dapsilitatis esse ratus, ne conviva discederet absque xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quicquid petisset. Tantalus autem stolidus, ut qui beatitudinem hominis ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut sibi per omnem vitam liceret tali mensæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus assidet mensæ omni genere deliciarum instructæ: appositum est nectar; nec defunt rosæ, nec odores, qualibus Deorum særes possint oblectari; adsit pocillator Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musæ suaviter canentes, saltat ridiculus Silenus, nec absunt moriones; breviter quicquid ullum hominis sensum possit oblectare: sed inter hæc omnia ille sedet tristis, suspirans, & anxius, nec hilarescens risu, nec attingens apposita. *Sp.* Quid in causâ? *He.* Quoniam supra caput accumbentis de pilo pendet ingens saxum, jam jam casuro simile. *Sp.* Ego me à tali mensa subducerem. *He.* Sed illi votum transit in necessitatem: neque enim Jupiter tam placabilis est, quam noster Deus, qui perniciofa vota mortalium rescindit, si mode possint. Quamquam & alioqui, ne se Tantalus subducatur, vetat idem lapis, qui prohibet vesci. Metuit enim, ne si se commoverit, illico saxi ruina conteratur. *Sp.* Ridiculam fabulam. *He.* At nunc audi quod non rideas.

1 *Id est*, quid crucians mentem respectu præsertim futuri; si pergas, videbis plane sic intelligi, & rationem sensus.

2 Respicitur ad Horat. Art. Poet. *Hæc nugæ seria ducens.*

3 Hinc, & ex sequentibus concludas, Tantalum huic non esse Tantalum illum Pelopis patrem, ab omnibus fere poetis celebratum, Ovidio & Horatio præsertim, qui à divis condemnatus est, ut fitiens, in mediis aquis usque ad mentum, de his tamen bibere non posset, & esuriens pomari ore fere adhærentia attingere nequireret; supplicium enim amborum, &

causa supplicii diversa; sed agitur de alio apud poetas minus noto Tantalò, de quo tamen Lucretius, credo Pindarus & Athenæus, & de quo subsequens fabula narratur.

4 Hos omnes jam vidimus, recordare.

5 Fertur revera Dionysius Syracusanus Tyrannus sic pilo suspendisse gladium, Demochari felicitatem admiranti, securisque accumbenti, & tandem demonstrato suspensò gladio, ea dixisse, *Hæc est, Demochari quæ felicitas*, non minus bene poterat auctor allegare hanc veram historiam, quam illam hujus Tantalii fabulam.

videtas. Vultus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præbet nisi mens secunda: nam sibi male consciis saxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalus. Imò non impendet, sed usquet præmitque mentem: nec inani metu discruciat animus; sed in singulas horas expectat: ut conjiciatur in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit verè exhilarare? *Sp.* Nulla profectò res, nisi vel dementia, vel incredulitas. *He.* Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo Circeæ dementati, pro verè jucundis amplectuntur mellita venena; quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc visticum pararent, senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam, & famam nullâ labe contaminatam? Quid autem illâ senectute miserius, quæ cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt quæ neglexit, quam foeda quæ amplexa est? Rursus cum à fronte prospicit, cernit imminere diem supremum, & ab hoc protinus ætæ gehennæ supplicia. *Sp.* Felicissimos arbitror, qui primam ætatem servârunt incontaminatam; & impietatis studio semper proficientes, pervenerunt usque ad senectutis metam. *He.* Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature resipuerint. *Sp.* Sed quid consilii das illi misero feni? *He.* Nulli desperandum, quamdiu spirat; jubeo ad Domini clementiam confugere. *Sp.* Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans quæ est in litore maris. *He.* Sed eas arenas longè superant misericordie Domini. Arena, tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini clementia nec modum nec finem novit. *Sp.* Sed non est spatium brevi morituro. *He.* Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius, Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cælum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cælum, modo vehementi spiritus impetu ejaculetur. Evangelica peccatrix³ fertur per omnem vitam egisse poenitentiam; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis impetravit à Christo paradisum⁴? Si toto peccatore clamaverit, *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*⁵; Dominus tollet saxum Tantalæam; dabit auditum illius gaudium, & lætitiæ: *Et exultabunt de condonatis peccatis ossa per contritionem humiliata.*

C O N -

³ Hæc Circeæ vidimus.

² Juxta vetus nobile dictum, *Dum spiro, spero.*

³ *Magdalenæ*, ut videtur Luc. vii.

⁴ Apud eundem Lucam xlii.

⁵ Psalm. li. hisque verbis clausit auctor vitam, prout nunc fere claudit colloquia.

CONFLICTUS THALIÆ ET BARBARIÆ.

THALIÆ & Comites CALLIOPÆ & MELPOMENÆ;
BARBARIÆ & Comites.

Th. **D**ii boni, quid hoc monstri est, quod eminus surgere video? contemplamini quaeso. *Ca.* Papæ! quanta corporis moles! prope est at vertice sidera pulset; quid sit mehercule nescio. *Th.* Appropinquat. En nova commixtio. Viden? Frons virginea: quod verò sub pectore est, asino simillimum. *Ca.* Ita est: sic Dii me ament. Sed è fronte, videtne, hera, quanta sese attollant cornua? *Th.* Ingentia. Præterea colligine & vicinas cornibus aurículas? *Ca.* Colligo. Asininas scilicet, albentes mobilesque: & jam magis magisque appropinquare conspicio, quid paret nescia. Ah! vereor ne sinistrum quid attulerit. *Th.* Avertat parens Jupiter. *Me.* Ego hanc (si rectè audita recorder) belluam novi. *Th.* Obsecro. *Me.* Nihil est periculi. *Th.* At at, immiticam audio. Itane, quaeso? *Me.* Ita. Æmula hæc est nostra unica, atque sævissima. *Th.* Dii illam percutant. *Me.* Nunquam invidere nobis, nunquam lacerate desinit. Hanc in occiduis ferunt habitare plagis, ibi subdicere sibi omnia, ibi colri, amari, honorari. Quid plura? denique ut Deam supplicibus placari numeribus. *Th.* Audieram, ni fallor. Urbi, cui præest, quod est nomen? *Me.* Zwollis, si rectè teneo. *Th.* Rectè. Ipsi verè. *Me.* Barbariem dicunt. *Th.* Ipsa est: probè novi. Sed eni, accelerat huc, Opperiamur eam. *Ba.* Illane est Thassa, comites mei, quam è vicino conspicio, quamque extinctam jam pridem existimaram?

Ipsa

Vides hic, lector, hanc fabulæ seu comediæ speciem, quoniam sit opus vere Erasmicum, vocari possit Colloquium, & in recentioribus horum Colloquiorum editionibus videatur, hincque veriti sumus, ne, si non apponeremus, quidam pronuntiasset editionem hanc mancã. At disortiam super fabula notata velim. Primum: Auctorem eam composuisse cum ætate juvenis, præindeque non esse fructum magnæ hujus rerum humanarum experientie, eruditionis & dexteritatis, quas videre est in toto libro, & singulis fere partibus; hinc auctor opusculum hinc colloquii adjoinxit nunquam, quanquam plura posterioribus editionibus adjungeret, vixque nunquam agnovit pro suo: ac proinde lucem non vidit nisi post ejus mortem diu satis. Secundum, In ea est granum hujus plurimis non ig-

noti zeli scholastici, quo deprimentia collecta, ea scilicet præsertim quæ vicina sunt, in quibus literis navigant operam, velint hæc illis longe anteponenda censi; hinc facit auctor sedem Barbariæ, Swolan, Zwoll, urbem in qua erat collegium & quæ non pluraquam duodecim millibus a Daventria distabat, ubi aliud collegium quoque, in quo, ut vidimus, humana studia edoctus fuerat Erasmus noster; reprehendi tamen multum merebantur Swolæ magistri, quippe qui libros ineptos, inelegantes, & parum Latinos, pueris legendos traderent, & per incertiam aut negligentiam, cætera puerorum cultura talibus respondebat: At per docti Hegii acquisitione judicium & curam res dicit se Daventriæ habebant: hæc satis super juvenilliter scriptis, quæ propterea quidam magis gaudebunt legere.

Ipsa certè est : laurum cerno. Revixit. Audet insuper sese conspectibus impudenter nostris ingerere, nihil me verita. Adibo, quæ sim ut sentiat factura. Dñi te perdant, impudentissima. *Tb.* Haud molles salutas. In te resiliat quam in me torques salutem, hera. *Ba.* Nonne te pudet dudum victam, Thalia, rursus meis submittere oculis? *Tb.* Rogas? Tu indigna quæ me videas : ego dignior quam quæ te videam belluam obscenam. *Ba.* Hem, miscella, & contumelias insuper? Nec dum quæ sim nōsti? cave me provocas. *Tb.* Bona verba quæso. Surdo ista canis; nemo audit. Ego te timeo scilicet, monstrum informe spurcissimum. *Ba.* Vide in quam has torseris calumnias! *Tb.* Gratias habe iis qui tecum sunt. *Ba.* His? *Tb.* His solis. *Ba.* His quid debeo? dic mihi. *Tb.* Illorum te scilicet æstimatione, vel error potius, Deam effecit, non tua generatio. *Ba.* Quin possem tibi (si tempus sinat) meam demonstrare propaginem, divino semine derivatam. *Tb.* Egregiam vero. Sed narra, obsecro. Tempus enim patitur : & sol tibi stabit tam mira memoranti. *Ba.* Tu parente gaudes Jove, duce triumphas Apolline; mihi pater erat qui nec illi virtute, nec hinc aut arce, aut cytharâ cesserit. Si quando canens ludere solebat ore, Orphej in morem, sylvas post se montesque traherat; denique & cursu valens, Euro pernicior. *Tb.* Millies hæc audita sunt. Desine. *Ba.* Quid? Tenes quem velim? *Tb.* Statim, abi cœpisti, Chirona significas semivirum. *Ba.* Potestne tacere, dum, quod cœpi, expleam verbum? *Tb.* Possum; tantum vera si dixeris. Sin, compono aurem non commodo. *Ba.* Quid? mendacem dicis? *Tb.* Minime; sed, si voles, nihil verius. *Ba.* Te autem veridicam, abi me Chirone dicis parente natam? *Tb.* Testes adsunt. *Ba.* Ubi quæso? *Tb.* Hæc ingens, quæ in calces pendet, cauda. Hæc hirsuta terga; hæc circum tempora albicantes auriculæ, Chironis te prolem elamant omnia. Illa ex asella te miscuit, pulchrum quo glorieis genus, pulchra quæ Deam deceat forma. *Ba.* Ut video calumniis certas; de figura contendis. Ad virtutem veniamus. De hac contende. De fama, de gloria, de clientela. Quid de corpore? *Tb.* Nihil; nisi quod hujus deformitatem deformis animus comitari solet. Sed age, ad ipsa veniamus. *Ba.* Id omnium primum accipe. Qui te colit rarus est; me totus celebrat orbis. Tu ignota lates; ego jam in omnem mundi regionem nomen extendi. Ubique sum celebris, ubique notissima. *Tb.* Fateor. *Ba.* Non faceres, si tibi quod responderes esset. *Tb.* Imò quod respondeam habeo. Cacum nōsti. *Ba.* Cacum quis nesciat? *Tb.* Quem narrat Virgilius. *Ba.* Novi. *Tb.* Credo equidem, famosus enim est. Haud fecus ac ille tu quoque cognita es. Dein tu tibi laudi tribuis, quod totus comitetur orbis. Non rectè sapis. Ego id vituperio do magis. Rarum est omne enim quod charum est. Nihil arduum quod vulgo ignobili commune est. Me qui colit, rarus sit licet, spectabilis tamen est, & gravis.

Te

Te autem, quod plebeia & rustica comitetur turba, quid obsecro pulchri est? *Ba.* Nescis insana. Longè alia res est. Neque enim quos plebeios inuenio, plebeios relinquo; quin provehò magis, & erudio; honestos denique reddo & graves. *Tb.* Ha, ha, he. Imò chartis gravatos, non arte; neque tam literis honestos, quam libris onustos.

Ba. Hem. Misera, an ego meos non graves reddere potis sum, æque ac tu tuos? *Tb.* Admodum tui similes. Nam cum barbara sis, barbaros efficis. Quid aliud posses? *Ba.* Nunc verum experior, quod jam olim de te audivi; garrulam esse & loquacem. Desine, insana.

Nihil omnium nōsti. Nam id certum habeo: Si vel mediā scires partem, non tantā obstreperes impudentiā. In meo, quod Zwollis est gymnasio, quæ sit gloria, quis rigor, quis vigor, si tibi memorare incipiam, continuo rumpers invidiā. *Tb.* Nimirum. Et postes dolumnasque tuo rumpas grandiloquio. Verum incipe. Rumpere, si potes. *Ba.* Longum est. *Tb.* Fac breve, ut nōsti? *Ba.* Summam complector. Ad illud itaque, quod paulo ante memoravi, gymnasium nobilissimum, ex omnibus mundi latissimæ regionibus, quanto confluant agmine, nemo tibi facile explicuerit. *Tb.* Hui! suspendum a finem illum Zwollorum (gymnasii campanam loquor) tam sonorâ voce rudere, cunctosque terminatim allicere. *Ba.* Inepta. Absine convitiis, & audi. *Tb.* Audio. *Ba.* Illic confestim instituuntur, erudiantur.

Tb. Mirum in modum. *Ba.* Optimis glossulis, vocabulariis, argumentis, notabilibus innumeris. *Tb.* Quam rectissime. *Ba.* Quid nares contrahis? Imò eo perduco, ut nihil nesciant. *Tb.* Novum. *Ba.* Crescunt illis interea cum corpore tempora, ut exactè docti jam præsent aliis. Tum tales remitto ut beati vivant, beati moriantur? *Tb.* Ha, ha, he. Parum absuit quin cachinno rumperer; tam iis invideo scilicet. *Ba.* Quid rides, fatua? an ego risu digna fari videor? *Tb.* Ego ista tibi rectius memorare potero. *Ba.* Tun? *Tb.* Ego. Si placet, nunc audies. *Ba.* Incipe. *Tb.* Quin ita se res habet. Construant ad te innumeri, fateor. Qui, si quid rectè in scholis prius didicerant, id continuo dediscant necessum est. Deinde his (quæ plurima enumerasti) dispendiis non tam imbuuntur, quam obruantur, tandem ut sciant nihil. Imò eo perducis, ut & se ipsos nesciant. Crescunt interea circum tempora cornua, sibi quæ videntur scioli, ac qui præsent magis quam subsunt idonei. Tum tales remittis, ut beati vivant, beati moriantur. *Ba.* Tu, ut invideo, linguam à probis non cohibes. At cave mihi bilem moveas. Si non parcis huiusmodi in me dicta jaculari, ego ea in te retorquebo: sunt & mihi quas referam contumelias. *Tb.* Et soles quidem. *Ba.* Tales, inquam, remitto (si nescis, miserissima) quæ vatis tuis, ne carminibus quidem (quibus apprimè triumphas) cesserint. *Tb.* Numero fateor. Nos vero non tam versuum cumulum quam virtutem spectamus.

Tibi contra, quot sint, non quales, curæ est. *Ba.* Paginae numeras, barbarissimos

barissimos dissimulas. Tantum ex omni sibi consonent parte, id unum
queritur: virtus negligitur. *Ba.* De virtute garris infana? Ego vir-
tute nil tam inane puto quam tua poemata. Quid enim aliud quam
fucata sunt mendacia, fabulis plena anilibus? *Tb.* Satis laudas. *Ba.*
Egone tam ridicula? *Tb.* Laudas nescia. *Ba.* Tam mendosa? *Quin*
Judo potius, quam laudo. *Tb.* Laudas ignota. *Ba.* Qui sic? *Tb.*
Dum laceras invida. Malis enim displicere, laudari est. *Ba.* Mag-
na vero, quibus invidet quisquam, laborata mendacia. *Tb.* Luce
claris tuam manifestas inscitiam, Nescis infelix, quam probes iis
sutilloquiis poetarum industriam; qui indignum censentes porcis,
ceno & luto amicis, rosas objici, ita veritatem ipsam, peregrinam fa-
bularum specie, & quodam verborum ænigmate obtexerunt dissimul-
laruntque: ut omnibus quidem legere liceat, intelligere autem non
ita. Legunt, & tam abeunt nescii, quasi viderint nunquam. Legit
pariter, & ipsas verborum penetrat imagines (diaphanum enim sunt)
deprehenditque latere ingentem lunissimæ veritatis thesaurum, quem
illi præterierant. *Ba.* Euge, euge. Quam lepidum facinus, veris
falsa miscere! confictis veritatem fabellis corrumpere! Hoccine est
quod tantâ laude prædicas? *Tb.* Vis tibi ad hæc paucis respondeam?
Mihi responde prior. Quid, obsecro, pulchrius duxeris, gemmasne
è stercore legere, an auro intextas mirari? *Ba.* Postremum præstan-
tius. *Tb.* Respondes tibi. Ita est. Tu si quid in poemate veritatis
est, ita sermonis offuscas ineptiis, ut sordeat potius, quam splendeat.
Nos ex adverso verborum elegantiam non (quomodo tu calumniaris)
veritatem corrumpimus, sed quasi gemmam auro intextam venustam-
us. Speciem non tollimus, sed augemus; non ut lateat, sed pul-
chrior eluceat, efficitur. Denique & hoc agimus, ut, quæ suapte
naturam utilis est veritas, fiat & industrâ gratior. Hæc tui cum nesci-
ant, lacerant, mordent, invident. Si saperent, quanto me lauda-
rent, sublimius. — Elinguem reddidi. Rumpam silentium hoc.
Ba. Id ego rectius de tuis dixerim. *Tb.* Rupi. *Ba.* Qui cum no-
stra nesciant poemata, nil aliud norunt, quam ridere & illudere. *Tb.*
Talia sunt, quæ nec scita scium, nec inscium reddant nescita. *Ba.*
Nihil verbis opus est, ipsa res probet. *Tb.* Res scilicet. Audire ye-
lim. *Ba.* Hos dico, quos ea scita celeberrimos reddidere. *Tb.* Estne
quisquam? *Ba.* Innumerabiles. *Tb.* Hui? rectissime; quasi vero
numerare eos nemo queat. Quod enim aut unum est aut nihil, ne-
mo numeret. Veruntamen vel numerare incipias, si enumerare non
sufficias. *Ba.* Præcipuum omnium *Floristam*, qui à Floribus sorti-
tus est nomen. *Tb.* Sed non benevolentibus. *Ba.* Deinde *Papiam*.
Tb. Doctissimum; & quem primum dices. *Ba.* Deinde *Hugistom-*
em. *Tb.* Eximium. *Ba.* Deinde *Mischaëlem Modistam*. *Tb.* Præ-
clarum. *Ba.* Deinde *Jacobum Glosarium*. *Tb.* Mirabilem. *Ba.* Et
quem omnibus merito prætulerim *Joannem de Garlandia*, qui tan-

tâ: verbôrum, elegantia, tantâ sententiârum pollet majestâte, ut pauci admodum sint qui eum capiunt. *Tb.* Imò nulli, nisi forte barbari sint & ipsi: quis enim illum facîle capiat, qui ne se ipse quidem intelligat satis? *Ba.* Infinita est hæc contentio: garrulitate vincis: sed ego non in eâ consistere palmam puto. Si placet, experiri quâ utraque possit, mecum vicissim contende versuulis. Ne trepida, ne cesseris: ego parata maneo. Quæ nostrum vicerit, tum patebit. *Tb.* Perplacet. Age experiamur. Sed tu prior incipe, vates. *Ba.* Hæc sunt quæ sæpe præsentibus viris eruditissimis cantare solebam, non sine omnium admiratione. *Tb.* Credo. Sed incipe tandem.

Ba. *Zwollenses tales, quod eorum Theutonicales*

Nomen per partes ubicunque probantur et artes,

Et quasi per mundum totum sunt nota rotunda,

Zwollensique sola profarræ Latine solo

Discunt Clericuli nimium bene verba novelli.

En, ii versiculi in poëntibus quam sim dilata declarant. *Tb.* Hæ, hæ, he. Tot Barbariferos numero, quot voces: patria certe hæc vox est, Chironis videlicet. Quam digesta poemata non differant iis laudes referre suas.

Taks sonant insulsa mihi tua carmina, vates,

Quale sonat sylvis vox intrudentis onagri:

Quas beat torvus pecora æter aggressia taurus,

Qualeque testiculis gabbus genitalibus orbis

Concinit. Haud vocem humanam, sed dico ferinam,

Hanc celebres laudate viri, & doctissime Florum

Auctor ades; gratos in sorta nitentia Flores

Colligito, meritisque coronam nectito Divæ.

Urtica viridi graveolentem junge cicutam,

Talia nam tali debentur præmia vati.

Annæ Barbarias; tuque hanc sine cornua circum

Inter candidulas laurum tibi nectier aures.

Ba. Jam mihi nauseat animus, nec audire ineptias istas volo: cessô hinc. Zwollis quid mei agant invifere. *Tb.* Perge ocius, & wise indocta indocitos: Perquam gratus erit illis tuus adventus. Frustra, ut video, tecum mihi sermo est. Tu mutaberis nunquam. Recô Virgilianum illud de te dixerim.

Non illam nostri possunt mutare labores.

Me. Ab exordio hujus altercationis, dum monstrum hoc aspiciamus, grandi interim fastidio omnes laboramus. *Tb.* Credo equidem. *Ga.* Abeamus, herâ, & hanc linquentes bestiam, aprica Parnassi juga petamus, fontemque Heliconium. *Tb.* Faciamus,

A Deo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furis ἢ διαβολῆ², ut tutum non sit illum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quanquam quid satis esse tutum possit adversus fycophantæ mbrifum, qui velut aspis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cuiusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis non nihil concedunt ab hoc ipsum, quod vehementer appetant. Idem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducere, velut irrepens in animos adolescentium, quos rectè scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, duntaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quod si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Et, si laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars est, nōsse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quàm experientiâ stultorum magistrâ. Multis amara sunt Grammatices præcepta. Aristotelis Ethicæ non est apta pueris; theologia Scoti minus: ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus in se invisse teneris animis. Et haud scio an quicquam discitur felicius, quàm quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui sic fallunt ægrotos. Et tamen si nihil hic aliud quàm nugatus fuisset, videbantur latûri; nunc quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam, quæ mentem instruant ad religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata

¹ Poterat & inscribi hic tractatus Species colloquiorum apologia, seu vindictio, præterquam quod enim uniuscujusque colloquii fere nobis det auctor rationem & analysin; respondet præterea quibusdam qui in ea invexerant, veluti a fide Catholica (ut loqui amant & adhuc) declinantia, & plurima in papismo recepta, imo & veneranda, irridentia; an res ita sint,

vel non, lectori nunc determinandum relinquo, totamque quod super ea re & toto fere tractatu, utpote valde clario, observatum velim, isthuc est, quod quemadmodum qui accusat, facile ad calumniam deflectit; ita sæpe qui vindicat sese contra accusantem, facile vergit ad dissimulationem; hinc concludas, lector, quæ debeant concludi.

² Calumnia.

dogmata Christianæ professionis hic serio pronuncientur; ita syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciunt iniquè, magis erit per-spiculum, ubi declarâto *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu :

In Colloquio *de visendo loca sacra* ¹ cohibetur supersticiosus & immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*; & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes episcopi, relicto grege, qui curandus erat : huc viri principes, relicta familiâ ac ditione ; huc mariti, relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiaë necessarius erat custos ; huc adolescentes ac sc̄minæ, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam ; & interim superstitioni, inconstantiaë, stultitiaë, temeritati prætextitur religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimonie laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explèsse videtur. Paulus i Timoth. v. 8. intrepidè pronunciat : *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior*. Atqui hîc Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu religionis, dum sese mancipent obsequiis ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui, destitutis teneris liberis, uxore juvenculâ, idque in re tenui, proficiscuntur *Hierosolymam* ? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia ; nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non finit oblivisci rei gestaë. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere *Hierosolymam*, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatem omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit archiepiscopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione periisse, archiepiscopus pro parente gessit prædonem ; occupavit possessiones omnes defuncti : denique & arcem munitionem, in quam gravis confugerat, vi expugnavit : & ne superesset ultor atrocissimi facti, gravis confossa simul cum sc̄tu periit. Nonne pium erat tali viro, dissuadere periculosam & non necessariam profectio-nem ? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumptibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit *Hierosolymam*, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si meritò laudatus est Hilarion, quod abstinerit ab *Hierosolyma*, tam vicinus,

vicinus, ne Deum angusto loco claudere videretur; semel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot discrimina petunt Hierosolymam, præsertim domi relictis charissimis, quibus juxta doctrinam apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse: sed bene vixisse magnum est.* Et tamen ætate Hieronymi, probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum exstitisse, quam nunc existant. De *voti* disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit colloquium, ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant hæc mea verba: *Præsertim cum domi haberem uxorem, integrâ adhuc ætate, liberos, & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alebatur: & cætera quæ sequuntur.* De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi quòd si summus essem pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium, ut eas impensas, tempus, & operam insumerent in alia quæ propiùs conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia: eoque, considerata multorum vel levitate, vel ignorantia, vel superstitione; visum est super ea remonere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus charior est quæstus quàm pietas. Nec illic damno *pontificias indulgentias*, aut diplomata: sed taxo nugaeissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocarit in condonationibus humanis. Hic si quis mihi ¹ consideret, quantâ jacturâ pietatis nata sit inter mortales; partim ex eorum vitio qui prostituunt pontificias indulgentias; partim eorum culpâ qui illas secus quàm oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc modo *parum consultum est* commissionariis ². Audio, ô bone: si viri boni sunt, gaudebunt esse monitos simplices: sin potior est illis quæstus quàm pietas, valeant ³.

In colloquio *de captandis sacerdotiis* ⁴, taxo eos, qui Romam curstant, venanturque sacerdotia, crebro gravi jacturâ tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco sermonem, ut sacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectet.

In *militis confessione* ⁵, taxo facinora militum, & impiam militum confessionem; ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.

In

¹ Mecum.

² Quibus à pontifice concessum erat in indulgentiis cauponam exercere. Hos rectiùs *indulgentiarum redemptores* aut *concinnautores* appellamus.

³ Valeant ergo; illis enim fuit potior quæstus, & est semper hominibus

ejusmodi, imo & primarium intentum talium officiorum, erat quæstus, non solum in illis commissionariis, verum etiam in ipso papa.

⁴ Pag. 22.

⁵ Pag. 25.

In *monitis pædagogicis* ¹ doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili* ², nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confessione, mera fuit calumnia: cui jam pridem respondi. Doceo confessionem esse suscipiendam perinde quasi nobis esset instituta à Christo. Cæterum an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitæ serio deligendo, deque feligendo sacerdote cui committas arcana tua, iudicabam adolescentibus esse necessarium, nec video cur me debeat pœnitere. At sic erunt pauciores monachi & sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit quisquis verè monachus est. Porro qui venantur profelytos vel ad prædam, vel ob superstitionem, dignissimi sunt qui omnibus omnium scriptis traducantur, quo respiciant.

In *convivio profano* ³, non damno constitutiones ecclesiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; sed indico superstitionem quorundam, qui his plus tribuunt quàm oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus ecclesiæ mens non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam, qui ex hujusmodi rebus condemnant proximum. Hic si quis reputet, quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem esse magis necessariam; sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *convivio religioso* ⁴ cum omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & monachi conferant sua convivia, intelligent quantum absint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laïcis antecellere.

In *Apotheosi* ⁵ doceo quantum honoris debeat egrègiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* ⁶ videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius; si res honesta est matrimonium, & procum agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent qualem hic fingo, nec aliis colloquiis cõrent matrimonia! Quid facias istis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur, quicquid amicum est ac festivum? Hæc puella negat proco discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgò non dant puellæ proci? Deinde non vident quam multa philosophica sint inspersa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum, de fir-

1 Pag. 13.

2 Pag. 38.

3 Pag. 35.

4 Pag. 84.

5 Pag. 118.

6 Pag. 124.

mitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de castè colendo matrimonio, de sanctè educandis liberis postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et qui hanc lectionem ob lasciviam putant esse noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum, & facetias Poggii ¹. Præclara judicia!

In *Virgine Misogamo* ² detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitatis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate, vel superstitione; persuadentes eis non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si iudicio sumpsissent institutum naturæ congruens; non rectè admonui ³. At si quando cogar in hoc argumento proferre quod sentio, sic depingam & plagiarios ⁴ illos, & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non fasurus sit me non sine causa hæc monuisse: quanquam civiliter id quidem à me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis* ⁵, non induco virginem, quæ professa mutarit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempfigamo* ⁶ quam multa sunt philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrompenda conjugum benevolentia, de sarcicendis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles, & Xenophon, nisi quòd hîc personæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthusiani* ⁷, simul depingo & infaniam juvenum qui procurunt ad bellum, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna.

In *Pseudocæo* ⁸, depingo quorundam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est execrabilius, utinam esset rarius!

In colloquio *Adolescentis & Scorti* ⁹, nonne & lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferendam adolescentum animis pudicitiaæ curam, vel ad revocandas, ab instituto non minus ærumnoso quàm turpi, puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quòd impudica puella blandiens adolescenti, vocat illam suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis

1 Auctoris obsoleti, inverecundi.

2 Pag. 133

3 Supple dicunt illi.

4 Recte Plagiarios vocat quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

5 Pag. 141.

6 Pag. 143.

7 Pag. 154.

8 Pag. 159.

9 Pag. 175.

honestis matronis ¹. Hoc qui ferre non potest, pro *mea mentula* scribat *mea voluptas*, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio Pœtico* ² doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum & hilare, conditum literatis fabulis, sine rixis, sine obtreptione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* ³ doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gersonem, quem interim honoris causâ nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis orthodoxæ professionis convenit; etiam si reliquam inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora ⁴.

In *Senili colloquio* ⁵, quam multa velut in speculo exhibentur, quæ, vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis quàm experimentis discere. Socrates philosophiam è cælo deduxit in terras: ego philosophiam etiam in lusus, confabulationes, & computationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere philosophiam.

In *Ptochoplusis* ⁶, quam multa sunt, ad quæ pastores rusticani, rudes & indocti, nihilque minus quàm pastores, possint suam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam stultam gloriam vestium, rursus, ad coercendam illorum insaniam, qui monachorum cultum exsecrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales debeant esse monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales hîc describo ⁷.

In *Erudita Puella* ⁸, simul & Paulæ, Eustochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium literarum, & monachos abbatesque sacrorum studiorum otores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens ⁹.

In *Spectro* ¹⁰, detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocesque divinas. Quam vero pestem hæc præstigii invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamœno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit Cælestino Pont.

L 1 3

Romano.

¹ Credam isthuc Erasmi tempore fuisse usuale satis, apud omnes fere Europæ nostræ nationes, ut nunc non ferent politiores.

² Pag. 179.

³ Pag. 194.

⁴ Credam facile, cum nulli parti

velles obdere latus apertum, Erasme.

⁵ Pag. 204.

⁶ Pag. 216.

⁷ Verius.

⁸ Pag. 227.

⁹ Timeo ne in vanum feceris.

¹⁰ Pag. 236.

Romano. Sic Bernæ delusus juvenis ¹ à monachis: Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica* ²: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit: adeo morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine ³, sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* ⁴ & *Ptochologia* ⁵; rursus in *Convivio fabuloso* ⁶. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miseræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicos, & significandi modos obrudebant ⁷?

In *Puerpera* ⁸, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia, de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo* ⁹, taxo ¹⁰ istos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rursus eos qui insaniunt in peregrinationes, quæ suscipiuntur prætextu religionis; unde jam & sodalitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo quem trahunt. Id imitati sunt qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc sibi vindicent pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribunt quam oportet, qui quæstum ex his fordidè faciunt.

In *Ichthyophagia* ¹¹, tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidam profus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur & divinis & humanis constitutionibus, ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ sint, & quibus gradibus huc usque progressæ constitutiones humanæ: quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia, quibus jam olim mandus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non satisfaciunt curiosis ¹². Traducere scortatio-

¹ Nempe Joannes Jetzer sartor, ut vidimus.

² Pag. 243.

³ Pag. 243. lucri.

⁴ Pag. 249.

⁵ Pag. 250.

⁶ Pag. 251.

⁷ Resp. ad Swolam,

pag. 257.

⁹ Pag. 282.

¹⁰ Admodum parce præ aliis.

¹¹ Pag. 310.

¹² Nec ipsi Erasmo, credo, ut vidimus; sive quod de ea re perplexus esset, utpote difficile, sive quod de ea vereretur loqui planius, utpote re periculosa.

scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidam hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimonix fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumniatur, personis fordibus affingi theologicam disputationem, ab his talia nunc in omnibus conviviis disputantur; & hujusmodi personis opus erat familiarius crassiusque rem tractaturo.

In *Funere*¹, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus; velut imagine viva ponens ob oculos dissimilem excessum eorum, qui fidunt rebus commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratiâ, stultitiâ locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripti, tamen offensum est exemplum quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his quæ proposuimus execrabiliora; qui sunt æqui, meam agnoscant civilitatem, suumque vitium corrigant: & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent, vel coercant. Nullum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christianismum infamat, qui quidquam monendi gratiâ dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compescere debebant, qui palam factis suis dehonestant ordinem. Nunc cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte causantur à bene monente lædi existimationem ordinis? Quanquam quæ ratio dicat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatæ rationem, ut publicam Christianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*², taxo præposterâ quorundam judiciorum.

In *Convivio vario*³, commonstro rem civilitati congruam.

In *Charonte*⁴, detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo Grammaticorum*⁵ rideo studium cujusdam Carthusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Græcas literas soleat stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Græcum titulum, sed ridicule, *Anticomaritas dicens*, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope*⁶, taxo quosdam qui Evangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit evangelicum.

L 1 4

In

1 Pag. 355.

2 Pag. 367.

3 Pag. 371.

4 Pag. 380.

5 Pag. 384.

6 Pag. 397.

In *Conjugio impari* ¹, pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi stabiem leprâ deteriorem. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo miretur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* ², depingo genus hominum, qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere, quæ præcipua pestis est Germaniæ.

In *Senatulo* ³, traducturus eram vitia quædam mulierum, sed civiliter; ne quis exspectet tale quippiam, quale habet Juvenalis: verum hoc agenti, abortus est quidam *ἴππευς ἀνίππεος*, lupus, ut aiunt, in fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non illiberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius consultum fuerit; si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quicquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ sunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Evangeliorum historiam carmine prodidit. Nec sua laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tubam intendit Hilarius, argutatur Augullinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philosophiæ præfidiis pugnant. Simile studium omnium; sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ scopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hispanus, quo dociliores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit, qui gustum dedit. Atque hic libellus, si teneræ pubi prælegatur, tradit illos ad multas disciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad physicen, ad ethicen, demum ad ea quæ sunt pietatis Christianæ. Stulti personam suscepi, factus ipse mearum rerum encomiastes: sed me compulsi partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Christianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus studiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibusque qui literas didicerunt perspicua sint, est tamen quoddam hominum genus mire bliteon ⁴. Deputatos appellant Galli, opinor, quod malè putati sint, aut certè plus satis putati; qui sic pronunciant de meis Colloquiis, Opus esse fugiendum, præsertim monachis, quos illi Religiosos appellant, & adolescentibus; eo quod jejunia & abstinentiæ ecclesiæ parvi penderentur: beatae Virginis & Sanctorum pro ludibrio habebrenter suffragia; virginitas si conjugio conferetur, nullius esse aut parvi momenti; religionis etiam dissuaderetur omnibus ingressus: quodque in eo arduæ difficilesque theologiæ quæstiones grammaticulis proponantur, contra statuta per
magi-

¹ Pag. 388.

² Pag. 403.

³ Pag. 420.

⁴ *Id est, nihil sapiens, inconditum,*

magistros in artibus jurata: Agnoscis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam, quid artium magistri proponant grammaticulis, nescio: quæ tractantur in Colloquiis, de symbolo, de missa, de jejniis, de votis, de confessione, nihil habent theologicæ difficultatis, sed ejus generis sunt ut non oporteat ea quenquam nescire. Et si pueris præleguntur epistolæ Pauli, quid periculi est, si gustus quidam illis præbeatur theologicæ disputationis? Ad hæc, cum non ignorent pueris sophisticas candidatis perplexas de personis divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, ne dicam otiosæ subtilitatis; cur nolunt pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Jam si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Evangelicis & Apostolicis literis, quæ, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissime mentiri. Sed in pietate puerili, inquit, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil est negotii. Finge hæc verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto; quam ætatem lex non abstringit ad jejunandum: & tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit; Sed tamen si sensero opus, prandeo coenoque parcius, quo me præbeam alacriorum studiis pietatis per diem festum.

Abstinencias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ sunt in *Convivio profano*: In plerique non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinabant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; nos cum intelligamus omnia munda esse mundis; tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immeritum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. Paulo post reddit rationem quare ecclesia interdixerit esum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites delicientur hæc occasione, suæ gulæ imputent, non incusent ecclesiæ constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post; Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. Inibi protinus doceo hinc vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falsum est, in colloquiis irrideri¹ suffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo qui petunt à sanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divinis, quasi

¹ Si non irriffi & damnaffi plane, gia ejus, & aliorum divorum parvi
o bove, ostendiffi nobis satis te suffra-
feciffi.

quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quàm alius, aut quàm ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divaque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiare. Et infra commemorat nominatim quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si procius amans laudat nuptias, dicitque castum conjugium non multum abesse à laude virginitatis, cum Augustinus patriarcharum polygamiam anteponat nostro cœlibatui.

Quod obijciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis: Nequaquam: verum quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere; ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloqui conclusio, utcumque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis? Non damnatur ingressus, sed præcepta temeritas damnatur. Hæc igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic discant grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum¹.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in Sacris Literis non habeantur, hæctenus esse servanda, ne cui simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quàm medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronunciantur in colloquio *ix θυσια*. Pugnent, qui volent, ego censeo leges majorum reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quàm seditiosè reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, theologum jocari: saltem

hoc

¹ At in totum, multo majora sunt tholica, i. e. vere pontificia, quæ pugnant cum fide, & praxi ca-

hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vesperiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulas calumnias, quas in Hispaniis obsecere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronunciauit hereticè dictum, quod in Symbolo Pater diciter simpliciter Auctor omnium. Verum is deceptus incitiâ Latini sermonis, existimat *auctorem* nihil aliud quàm creatorem aut fabricatorem significare. Atque si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque Patri peculiari-ter tribuunt, & auctoris nomine sæpe designant Patrem, cum personas inter se conferunt. An pater rectè dicatur causa filii, nihil meâ refert, cùm nunquam eo verbo sim abusus, nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quàm causa.

Jam hinc mihi perpende, lector, quales sint interdum qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quàm reprehendere quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quàm amarulentiam ac dissidia? Quin potius aliena candidè interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui quod legunt non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est judicium. Pacificator uniuersorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordēs, & unanimes in sana doctrina, sanctisque moribus: quo contingat pariter ad cœlestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla dissidia, consortium pervenire. Amen. Anno CIO IO XXVI. XII Calend. Junias. Basileæ.

DESIDERII ERASMI ROTERODAMI VITA.

Desiderius Erasmus Roterodamus, ornamentum nostræ ætatis, & de honestis disciplinis optimè meritus, vixit ad septuagesimum annum. De anno quo natus est apud Batavos non constat. Apud Daventriam primum posuit in literis tyrocinium utriusque linguæ rudimentis imbibitis sub Alexandro Hegio Westphalo, qui cum Rudolpho Agricola recens ex Italia reuerso amicitiam contraxerat & ab eodem Græce docebatur: nam hujus linguæ peritiam ille primus in Germaniam importavit. Terentii comœdias puer non secus tenebat ac digitos suos, memoriâ namque fuit tenacissimâ, ingenio perspicacissimo. Exceptis rudimentis, planè dici potest in literis *αὐτοδίδακτο*. Nam quòd in Italiam jam natu grandior profectus est post Regii apud Anglos medici filios, archiepiscopi quoque sancti Andree in Scotia, qui tum Senis degebat, aliquamdiu professor, nobilissimæ regionis vi-

fendæ

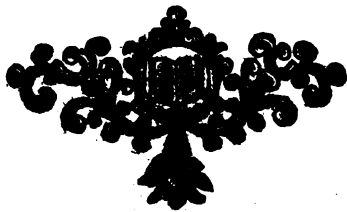
scendæ causâ fecit; non ut professoribus operam illic daret, neque enim Bononiæ quenkam publicè prælegendium audivit, sed Pauli Bombasii, qui sub Leone postea Romæ periit, amicitia contentus, domi studiis suis invigilabat; Adagiorum opus tum colligens, quòd paulò post Aldo Manutio dedit excudendum; quæ res fecit ut Venetias adiret, ubi Marco Musuro atque Scipione Carteromacho, viris doctissimis, familiariter usus est, quos ambos non semel consuluit si quis nodus incidisset, horum candorem ac eruditionem apud amicos commendare solitus. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde doctoralem ¹, cùm in Italiam iret, in Taurinensi academia accepit. Patronos ac Mæcenates habuit Henricum à Bergis episcopum Cameracensem, Gulielmum Montjoium, atque omnium liberalissimum Gulielmum Guarantum archiepiscopum Cantuariensem, Angliæ primatem: amicos in Britannia, Joannem Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum; Antuerpiæ Petrum Ægidium; Conradum Goclenium Lovanii. Corpusculo fuit satis compacto; sed quòd esset tenerrimæ complexionis, minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facillè offenderetur. In literis versabatur indefatigabili studio: testantur hoc tot ab illo conscripti libri, quorum catalogus existat Basileæ. Vixit apud Joannem Frobenium aliquamdiu: deinde in alteris ejusdem ædibus seorsim habitavit. Friburgi septennio toto vixit, non solum optimo cuique ejus academici charus, verum etiam magistratibus civibusque haud vulgariter amatus atque reverentissimè cultus. Friburgo reversus cum articulari morbo aliquamdiu confictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cum fermè mensem integrum dysenteria laborasset, apud Hieronymum Frobenium Joannis filium quinto idus Julias sub mediam noctem vitâ functus est, anno Domini M. D. xxxvi. Cùm autem vitæ finis instaret, clara Christianæ patientiæ & animi religiosi documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, *O Jesu misericordia; Domine, libera me; Domine, fac fidem; Domine, miserere;* & Germanicâ linguâ, *Lieber Gott*, hoc est, *Chare Deus*. Testamentum condidit, in quo clarissimum virum Bonifacium Amerbachium jureconsultum nominatum hæredem, fidei commissio de bonis suis in pauperes ætate valetudinè infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitia succurratur, in bonæ spèi studiosos adolescentes, ac in quosvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandisque honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolaò Episcopio.

¹ Doctoratûs gradum capit.

DE RATIONE STUDII, AD CHRISTIANUM LUBECENSEM.
ERASMUS ROTERODAMUS.

CUM te incredibili quodam ardore Literarum flagrare minimè dubitarem, Christiane non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses viæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi videlicet, ut tibi, homini non modo multis modis copulatissimo, verùm etiam jucundissimo, vestigia quibus ipse à puero essem ingressus commonstrarem. Quæ si tu pari curâ accipias, quâ ego dicturus sum, futurum confido, ut neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum. Neque enim fieri potest, ut is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simulatque nactus fueris, fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem quàm à quibus vivendi initia sumpsimus; tum ista mutua benevolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustra sis literarum præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde, ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia discantium. Assiduitas verò & mediocritate suâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulât. Satieta- te cum omnibus in rebus tum literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus; sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipsis studiis perpetua quædam voluptas est intermiscenda, ut ludum potius discendi quàm laborem existimemus. Nihil enim perditum fieri potest, quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque statim ac primum disce. Extrema est dementia discere dediscenda. Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingeniis servandum puta. Cave aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxtâ offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, cæterosque id genus, quos percensere neque possum, neque operæ pretium est, iis relinquo, quos barbariem immenso labore discere juvat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipias refert. Sed jam rationem accipe quâ possis non solum rectius, sed etiam facilius discere: hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis cum rectius expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tanquam operas partito; id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem non attentus modo sed avidus auscultato: non contentus impigrè sequi differentem, aliquoties

ties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocum custodibus. Quibus rursus ita confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam, qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid seravorum quisquam meminisset. Noli committere ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec bis contentus aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam uenam diuus Aurelius tum ingenio tum memoriæ imprimis conducere scripsit. Confectatio quoque & tanquam palestra ingeniorum, nervos animi præcipuè tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari si quid dubitas, nec castigari si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempestiva studia fugito: nam & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora musis amica est, apta studiis. Præsumas aut lude, aut deambula, aut hilariter confabulare. Quid quod inter ista quoque studiis locus esse potest; cibi non quantum libidini, sed quantum valetudini satis sit, sumito. Sub cænam paulisper inambula; carnatus idem facito; sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoriâ legito; de eo cogitantem sopor opprimat; id exporrectus à teipso reposcas. Plinianum illud semper animo insideat tuo, Omne perire tempus quod studio non impertias. Cogita iuventutem nihil esse fugacius: quæ ubi evolârit semel, redit nunquam. Sed jam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Suavissime Christiane, hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene vale.

INDEX insignium rerum & vocum totius operis memorabiliorum locupletissimus.

A.			
A Calce ad carceres, <i>from beginning to end</i> p. 103	Ad me recipio, <i>I will engage for it</i>	153	nibus linguis, speciale ^s sunt cuique, abundant in
A teneris unguiculis, <i>from my tender years</i> 129	Ad unguem, <i>as easy as his my band</i>	110	Græca lingua, ejus diversæ species 189 & seq.
Abbas , pater, vox Hebraïca 295	Affricare malum alicui, <i>to give one a distemper</i>	158	Ambigere de finibus 495
Abbatissæ factitiæ matres 138	Ægidii merito Caroli cæcitate remitto	284	Ambigere hospitium apud aliquem, <i>to desire a lodging</i>
Ab asino delabi, <i>to lose one's self in a wood.</i>	Æmiliï responsum de cæcitate	129	Ambitio in morte usualis 350
Ab equis ad asinos, <i>to grow worse and worse</i> 73	Æneas Sylvius 122		Ambitus 78
Ἀβάρτος 492	Ænobarbi os ferream, & cor plumbeum 421		Ambrosia 83
Abdicationem minitans, <i>threatening to discard me</i>	Æqualem ducito, pari nube	206	Americanæ insulæ 269
	Æqui bonique consulere, <i>to take in good part</i>	72	Amicus aulicus 18
Abjectionis cuculli pœna 138	Æsopi duo 70 fabularum auctor difformis 181		Amor præceptoris ad scientiam facit, itemque scientiæ ad idem 436
Abire orator, redire exorator 36	Affingitur vulgo veris	238	Amphion, Orpheus, & Argo navis 412
Abdomini impendere 227	Afflictio facit homines religiosos 165		Anchora extrema, <i>the last shift</i> 96
Ablutio manuum ante cibum 60	Agefilaus rex Lacedæmoniorum 257		Anchora sacra 167
Abolutio non intellecta & preemptoria ridetur 27	Agnati & Affines quomodo differunt 1		Angelus limaci comparatur 274
de ejus institutione dubitatur 43	Agnetae virgo sancta 40		Angelorum ordines 362
Abuti idem quod uti 1	Agricola & Longolius 469		Anima in præsidio 105
Acanthis hostis asino 483	Agricolæ sub Munzero 268		Anima vita sæpe 112
Acco alloqui solebat imaginem suam 234	Alceste & Admetus 235		Anima ubi amat, &c. 105
Accusantis alios, & se vindicantis character 512	Alcinous 92		Animam debere, <i>to be over head and ears in debt</i> 128
Acetum est in pectore, <i>be bath some guts in his brains</i> 349	Alcumistica medulla philosophiæ 244		Anima intelligit per organa 273
Achelous fluvius 95	Alciphronem 244		Animis alæ 276
Achilleum argumentum 125	Alea cecidit pulchre, <i>we have a good cast</i> 17		Animæ definitio Aristotelica 276
Actæonis fabula 232	Alea jacienda 129		Animæ particula auræ diviæ 429
Actum agere, <i>to labour in vain</i> 372	Alexander magnus deditus vino 258		Animal quid 278
Acu rem tangere, <i>to hit the nail on the head</i> 26	Alpes montes 163		Animalia unicorna in India 414
Adamantinum propositum 195	Allii usus 480		Animus bonus in re magna, &c. 7
Additio cubiti ad staturam 208	Altum dormire 426		Animæ male sibi conscio nihil miserius 495
	Alvum ciere, & dejicere 9		Annates & quid factum de his per Annam victric. 321
	Amant alterna Camænarum 15		Annus 321
	Amat victoria curam 33		
	Ambiguitati locus in omnibus		

Annus explorationis	138	Apotheosis	117	Astricti votis exsecant se	130
Ansa binæ cuilibet rei	151	Apparitiones monachis, &c. nugæ	117	Asymbolos	432
Anseres in Capitolio	69	Aquam consumere, <i>to misspend one's time</i>	312	Ate, & Abire ad corvos	322
Ante leves ergo, &c.	83	Aqua benedicta ridetur	329	Atomi	121
Ante victoriam canis triumphum	34	Aquila Germanicum imperium, & in bello cum scarabæo, 12 quare hyeme nidificat.	484	Attrior carbone	195
Anticipare manes	25	Araneæ obfident crumenam tuam, <i>you have not a penny in your purse</i>	401	Attemperare se aliis, <i>to accommodate one's self to other people's humours</i>	146
Anticomaritæ, Antimariani	384	Arceus & historia monachi	482	Attica bellaria, <i>dainty fare</i>	107
Antichristus in tumultu	269	Arcadia propter asinos ce-lebris	439	Augeas & stabulum	178
Antipodes	22	Archimedes mathematicus	111	Augusta, <i>Augsburg</i>	438
Antonius Anachoreta, cum igne	286	Archimorita, <i>master fool</i>	388	Augustinus Hipponensis	81
Antonii sacrificii historia	265	Areopagitæ & Amphicti-ones	126	Augustinus Monachus	299
Antron, & Antronii asini	227	Arethusa sub mai	492	Aulus Gellius	51
Antronus Asulanus	459	Argumentum Achilleum	125	Aurelia, <i>Orleans</i>	127
Antrum Patricii	307	Arionis fabula	92	Aures non arriguntur	160
Antrum Trophonii	355	Aristides	42	Aureæ horæ	429
Antuerpia, 205 Europæ-emporium, 233 in ea templum nobilissimum Virgini	286	Aristippus philosophus	65	Aureis literis divi insignes	122
Apelles pictor nobilis, nulla dies per eum sine linea	460	Aristophanes & Cyrano	411	Auri sacra fames	437
Apes regnum habent	93	Aristoteles obscurus sæpe	188	Auribus sponfus eligatur	152
Apitius cupediis nimis editus	60	Arithmetica militaris	360	Aurum non innatat argento vivo	486
Apollo Musarum deus vates, 233 formosissimus	<i>ibid.</i>	Arrigere aures	160		
Apophoreta	113	Artes liberales	33	B.	
Apostoli missionis specialis, auctoritatis latius patentis, quam ut fuerint episcopi peculiare, Romæ, Antiochiæ, &c. verbi gratia possunt tamen dici habere successores episcopos scil. quos illis ecclesiis præfecerunt, & eorum successores propterea quod, hi & sic præferti sunt ab apostolis, & suas ecclesias regere & docere debeant principio & regula cum apostolis communi	325, 326	Arrodere hordei tunicam, <i>to be concerned about trifles</i>	320	Babel	123
		Artem quævis terra alit	253	Bacchus deus vini & poetarum, 63 Ita me Bacchus amet <i>ibid.</i> puer & hilaris <i>ibid.</i>	
		Articulus rerum	167	Bagathinum, <i>Bagatelles</i>	462
		Asini sacerdotiis graves	231	Balearicæ insulæ	355
		Asinus iudex de cantu	192	Baptismo addita à pontificiis	106
		Asinus ad lyram, <i>I bear but do not regard</i>	232	Baptizati in albis, 155 a-gentes animam	470
		Asinus sub exuvio leonis	398	Barbara diva	26
		Asoti	61	Bartholomæus & cultum	286
		Asperio immersioni cedit	319	Basilea	219
		Asphaltitos lacus	493	Basilica valetudo	7
				Basiliscus & venenum	91
				Baucis	180
				Bavo	385
				Beatus sonans divitem	376
				Beda & epitaphium, 284 venerabilis cognomen	445
				Bègui-	

I N D E X.

Bequiae	361	Cantabit vacuit coram la-	meiampygam	450
Benedictus & ordo	212	trone viator	Certa sit res anteq. quær-	
Berna & Dominicani	472	Cantharides, Beelzebul, &	&c.	237
Besostinum, <i>Besancon</i>	232	magia	Cervi esus serpentium, &c.	88
Bias, & Plures sunt mali	44	Cantilena monachalis	Chamaeleon	91
Bilis splendida	180	Capero quid & quando	Charitates seu Gratiae tres	73
Bisulca talum habent sola	411	Captans capior	Charitatis quæ officia	71
Bitlio & Bacchius	36	<i>Caput pro vita</i>	Charon	380
Bona fors uxor bona	98	Cardinales curiosi	Chius & Cous iactus	417
Bonis avibus	4	Carmelitæ	Christiani Epicurei	504
Bonis fustibus	221	Carmeliticum prandium <i>ib.</i>	Christi animus immorta-	
Bononia, <i>Boulogne</i>	480	Carmina potorum aquæ fri-	lis, &c.	278
Bos ad ceroma, <i>a fow to a</i>		gidæ	Christus sponfus ecclesie	136
<i>side saddle</i>	438	Carneades	Christus consummat le-	
Botzemus	258	Carolus, vel Carolinus	gem	317
Bovi Cyprio merenda	385	Caroli quinti profapia	Christianus secundus	268
Boulimia	70	ejus colloquium cum	Christophorus	26
<i>Brauium & brabeum</i>	259	Francisco. consistum ab	Chryfippus & Melissa	63
Brassica non cum vite	486	Erasmo 323. nimis du-	Chrysofomus	43
Brigida & ordo	212	rus in Franciscum <i>ibid.</i>	Ciborum distinctio ab apo-	
Britannica constitutio, &c.	96	Carolus Borbonius	stolo	101
Britannici panni	144	Carthusia & Carthusiani	Cicada rore pascitur	60
<i>Bromius idem qui Bacchus</i>	257	Carthusiani silentium	Cicada ala correpta son. &c.	358
Bruno quis 109 conversio	154	Casa ab angelis deportata,	Ciceroniani	371
Budæus & As	24	& convenientia inter Lo-	Ciconiæ in summo fumarii	273
Bullæ papales	21	rentanam virginem &	Ciere Musas	189
Bullidiana gens	232	Walsinghamicam	Circe, & Ulyssis focii	126
C.			Circumcisio omiffa à Judæ-	
C Et qu. quomodo pro-		Casside-bread	is	329
nunciata	123	Castor, Pollux, & ignes	Civitates quomodo alant	109
Cadmus & dentes draconis	47	Casus Christianorum sub	Claræ ordo	276
Calceus S. Thomæ	306	pontificiis durior quam	Claudere latus alicui, <i>to ac-</i>	
Calendæ Græcæ	29	Judæorum	<i>company</i>	79
Callimachus	413	Casus episcopales	Claudianus poeta	434
Calliope & Callirrhoe	180	Catastrophe fabulæ	Claudius futor Plauti	12
<i>Cambire</i> obsoletum	75	Catena argentea	Clavam è manu Herculis	
Camelus cinædus, & simi-		Catharina Senensis	extorquere	32
us choraules	91	Catholica fides, &c.	Claves regni cælorum, pos-	
Camœnæ, Musæ	50	Catius quis	testas solvendi, potestas	
Cancer occidens serpentem	480	Catiana schola, & ars cu-	remittendi peccata, ex-	
Canadus dies, <i>a lucky day</i>	4	linaria	communicatio, & tradi-	
Canens pessime primus in-		Catullus	tio Satanæ	202
cipit	182	Cavere post principia, <i>to</i>	Clavus clavo pellitur	84
Canis vetus non loris, &c.	64	<i>keep out of barns way</i>	Clemens septimus	321
Canis caninam non est	218	Cedant arma togæ, conc.	Cleopatra	113
Cannius quis & unde	402	&c.	Clitellæ non bovi conveni-	
		Celtæ & Thraces	unt	230
		Centauri & Lapithæ	Cochlæ vitam agere	12
		Centauri quare semiequi	M m	Cædrus
		Cercopes, & Ne incidas in		

I N D E X.

Codrus & Crassus	182	Confessio onus papisticum	319	Crito amicus Socratis	105
Cœli colores	493	Confessionem audire nefas	241	Cræsus	293
Cœna Pythag. Diog. Plat.	58	Confitentem nihil debet obli-	249	Crux salutatur & ædes	31
Cœnam condicere	59	visci	158	Crux supplicium Romanum	394
Cœnæ avarorum	65	Conflare æs alienum	171	Cruciferi	212
Cœnatica philosophia	62	Confusio Babel quid	131	Crucis obsignatio	41
Cognati	1	Conjugium vulgus <i>capistrum</i>	152	Cuculla calorem, non pie-	38
Coletus	46	Conubia improspera, ex	122	tatem, affert	38
Collectæ non divis, &c.	123	congressu prævio	152	Cucullus seryans nidum	28
Collegium Montis acuti	6	Consecrare nomen immor-	122	Cumanus asinus	448
Colophon	43	talitati	331	Cumini sector	462
Columbarum par a dextra	128	Confilia papistica & alia	147	Curare cuticulam, <i>to make</i>	55
Combustio hæreticorum ri-	440	Consulere famæ & rei	293	<i>much of one's self</i>	55
detur	440	Constantinopolis	472	Curio propter loquacitatem	55
Comicus, <i>i. e.</i> Terentius	8	Conventuales fratres gau-	141	notissimus	55
Communio bonorum ope-	364	Conversæ quid apud pont.	73	Curtatio & longatio alcu-	245
rum ridetur	364	Convivæ noven vel decem	142	mistica	245
Comparatio medicorum du-	328	Convivium monachis, &c.	402	Cyclopes & Polyphemus	397
orum, &c.	328	Coq a lane, & croci purpore	24	Cycheus cantus	103
Comparativum pro superl.	2	Cor salit	292	Cynici qui	495
Compostella	20	Cor cadit in genua, <i>I am</i>	2	Cynicorum pallium	386
Cornus deus	372	<i>out of heart</i>	327	Cyprianus	39
Concilia non infallibilia	325	Cornelianum nomen	267	D.	
per specimen Tridenti-	336	Corbona	377	Dædalus & statuas	276
ni, Basilienfis, Constan-	383	Cornix vox æquivoca	424	Dæmones obliviscuntur	341
tienfis, Lateranensis	384	Coræbo stultior	422	quæ confessus sis	113
veneranda tamen	387	Coronis ad vestem nobilium	99	Dalmatia	25
quod aliquando de futili-	387	Coronæ virginibus sponfis	107	Damâ fugacior	120
bis egerint, & heteroge-	423	Corpus animæ collega	107	Damascus & vestes	294
nea Christianismo sanxi-	300	Cornu copiæ	440	Danaides & Dolium	138
erint septem mem-	299	Corrigere quid apud mona-	44	Dare nomen Christo	180
bra irrisorie faciunt nu-	300	chos	104	Datâ operâ, <i>purposely</i>	259
merum requisitum	299	Corrumpunt bonos mores,	194	Daventria	6
384.	300	&c.	164	<i>De Bete & du Chesne</i>	194
opus alia Synodo ad de-	299	Corvio rarior albo	446	Decertare, <i>to try it out</i>	164
terminandum à præce-	299	Corycæus auscultavit	253	Decidere cum mari	446
dentis determinata	157	Crabrones non irritandi	150	Declamatio & concio	253
387.	157	Crassa Minerva	104	Decoctores	253
occupata sunt sæpe unice	147	Crates	228	Decoquere ægritudinem, <i>to</i>	150
in ceremonialibus	185	Credo, formula	9	<i>vent</i>	104
423	185	Cretenfis in Cretensem	69	Decorum	228
Conciliatio Bakeri cum	157	Crimen ex voluntate	365	Decreta & decretalia	228
Erasmo super percussio-	157		278	Deliâ iratâ venari	9
ribus Beckettii, &c.	147		207	Deliciæ Romanæ	69
300	147		50	Delphinus hominis amans	481. hostis crocodilo id.
Concordia Camdeni cum	185		251	Demea	1
eodem super Cantuaria	185		44	Demercor, <i>promereor, com-</i>	51
299	185		44	<i>mercor, quid differunt</i>	51
Concordia conciliatur mi-	157		44	Demitto auriculas, & asel-	361
nutissimis	157		44	<i>h</i>	361
Coardire admonitionem	147		44	Demq-	
Condonari, ejus regimen	185		44		

I N D E X.

Demochares & Philippus	433	Divortium olim, nunc non	145	Epiphonema	129	
Democritus falsa plurima scripsit	486	Doctores stulti	328	Episcopus præfecti ecclesiæ suis per apostolos, quas debeant regere per idem principium, quo evasit Scriptura per Spiritum Sanctum exarata, & his respectibus successores sunt apostolorum	326	
Demosthenes summus orator pluris fluit quam alii loquerentur	77	Dogmata Pythagorica & Platonica	84	Episcopus scortum convertit	175	
Deperire in aliquam	149	Doli capax	334	Episcopi pontificii ex dimenso à papa indulgentias, &c. largiuntur	294	
Deponere in finem	134	Dominicus, Franciscus, & eorum ordo, & quod in eorum cuculla plurimi ægotantes sese includant	8. Dominicani commissarii transigentes de atrocioribus criminibus	27	Episcopis pedum & mitra	295
Descendit ad inferos	199	Dormire in utramque aurem	27	Epulæ per præstig. & de sagis	498	
Devovere animam manibus	312	Dormitoria in monasteriis	341	Equi pugna cum urso	481	
Deus aut casus deo felicior	205	Ducatus, a ducat	24	Equi senectus	500	
Deus invenit nocentem	91	Dulce meminisse dura, &c.	162	Equitare in arundine longa	47	
Deus rejicit externa, &c.	317	Dum juga montis aper, &c.	83	Equites equo donabantur	403	
Deus sæpe non impedit pro lubitu nostro mala quæ nobis videntur graviora	327	Dum spiro, spero	506	Erasmus sesquihæreticus audiebat 177. non adeptus est professoris cathedram, quia non jurasset in verba Aristotelis, &c. 277. mos ejus erat immutandi nomina propria, &c. 348. ridet Parisienses magistros, qui triginta duos articulos fecerant de suis heterodoxiis 349. non usus est validis pharmacis ad sanandam ecclesiam 354. accusabatur favere reformationi 447. quare iverit Venetias & ad quem	459	
Dexter pro favente	162	Duodecim tabulæ	333	Erostratus quare temp. &c.	438	
Dies Dominicus	319	Dux bonus & miles raro, &c.	453	Esse significans edere	29	
Dies fasti & nefasti	257	E.		Esse in odiosis	287	
Dies festus	58	E Chinus marinus	316	Etymologiarum futilitas	384	
Differentia legis ab Evangelio	338	Edormire crapulam	28	Euclione avarior	464	
Difficilia quæ pulchra	47	Efferre uxorem, to bury	268	Euripides & numerus	410	
Dignum patella operculum	64	Electioes liberæ per can.	345	Euripus, & quod septies, &c.	8	
Dii laboribus omnia vendunt	229	Eleemosynæ etymologia	99	Europa	53	
Dii-posuerunt sudorem, &c.	456	Elementa, the letters	48	Eustochium	230	
Diogenes Laertius	51	Elementa rerum & divisio	498	M m 2	Euter.	
Diogenes Cynicus	58	Elephantus adorans solem	428			
Dyonysius Parisiensis	353	Elephantus amans hominis	482			
Dionysius Syrac. Tyrann.	505	Elyfii campi	469			
Diplomata, & indulgentur	21	Empusa	37			
Discrimina in monac. vest.	225	Encomium non ante victoriam	34			
Dispungere debitum	161	Ennius poeta	182			
Dissolvam, respondebo	63	Epicureum agere	59			
Divi ad-vindictam proni	283	Epicurus quis vulgo	-61			
Divi se accommodant, &c.	287	Epicurus quis vere	494			
Divi antiquitus non in templis	109	Epimenides & somnus	51			
Dividere ex æquo & bono	245					
Diviso membrorum animalium	410					

I N D E X.

Harpago in pugna navali	2	Homo distinguitur præsertim configuratione manuum, &c.	411	damno	14
Harpysæ	120	Honos ordinis Franc. vindicatur, per nefanda	470	Interpretatio Erasmi angelorum cultus, Col. 2.	443
Haud ignara mali miseris, &c.	165	Horæ canonicæ	230	Joannes immittit morbo comitalem	471
Hæctor & Aftyanax	394	Horatius maledictus	186	Joseph cum Maria non congressus est	130
Heliogabalus & sortes	110	Horti Epicurei	88	Iro pauperior	252
senatus mulierum ab eo constitutus	420	Hymenæus	389	Itali proni ad excretiones	184
Henricus octavus diripit Walsinghamicam	298	Hypocrene	231	Itali sobrii maxime	465
Becketum 303. involvitur in bello cum Carolo, Francisco, & tota fere Europa	380	Hypomachos	457	Jucundi sunt acti labores	162
Hercules sibi quisque videtur in bello, ubi Hercules per fortitudinem Deus 12. armatur clavâ 32. Herculeæ vires 35. dat exitum feris 61. favet negotiatoribus 210. in rabiem versus est 274. labores ejus triginta quatuor numerantur	451	I.		Judæi non fuillam	66
Herodes et Joannes	115	Jacta est alea	129	Judæica umbra Evangelicorum	87
Herodes diis geniti	455	Jacturam facere	164	Julianus Rover, Julium agit	213
Heroum filii noxæ	370	Jaculis excipiendis instructa	170	Juno promuba 234. rixosa	ibid.
Hi summo in fluctu, &c.	163	Jam pro tunc	151	Jupiter Gamellus	389
Hieronymus doctissimus	40	Jambi & Archilochus	179	Jupiter omnibus non placet pluvius aut serenus	452
Monarchus, Presbyter, Cardinalis, & cum leone 120. multas perfectiones passus	122	Ichthuofagus	72	Jus belli plerumque injuria	26
Hieronymus Alexander & Pfeffercorn	463	Jejanium non ad pueros	43	Juris species Cæsar pont.	45
Hilario	107	Jejunium præceptum tam men	343	Jus remittendi jusjur. ad quem	74
Hilaritas ex pura conscientia	94	Jejunius gravior pranso	493	Jus liberandi animam a corp. ad quem	275
Homerus fabularum auctor 22. nobilissimus quamvis cæcus poeta	71	Ignis Græcus	458	Jus interpretandi Script. ad quem	326
Homericum Evangelium	10	Imaginibus clari	465	L.	
Homericum mendacium	329	Immuflare	241	Labour improbus omnia, &c.	68
Homicidæ tactu mortui	486	Impingere in portu	187	Lactis virginis diversæ species	290
Homo vox ambobus sexibus	281	In manu est	159	Lac virginis quomodo depositum Walsinghamis	293
Homo omnium horarum	47	In præsentia	83	Læva mens	119
Homo niger	409	In vino veritas	100	Larnia	22
		Incidit in Scyllam, &c.	340	Lampadem tradere	86
		Inclarescere a rogo	457	Lapidi dixeris	177
		Inconfutilis tunica Jesu	269	Larus hians	257
		Incrudescere pro increcere	163	Laterem lavare	384
		Indocti asseverantiores	95	Latini res nom. prop. denotant	175
		Indocti discunt in secreta confessione	220	Latrans stomachus	173
		Infallibilitas non ex successione, sed ex inspiratione	326	Lavatio manuum	60
		Infantes sine bapt. a pont. damnantur.	319	Laverna & Penia	253
		Inofficiosa testamenta nulla	362	M in 3	Lau-
		Infani cum aur. & tintin.	136		
		Infubres	108		
		Insulæ fortunatæ 22. novæ 155. natantes	404		
		Integrum, pro licitum fine			

I N D E X.

Laurea, & laureatus poeta	Lucianus	52	Maria viva translata in	
73	Lucretia	174	cœlum, &c.	268
Laurus asperfus aquâ	Lucri odor bonus	160	Maria soror Caroli quinti	
Laus sine invidia	Lucullus	63		449
Lautus animus	Luculliana cœna	77	Mars belli deus II. vocatur	
Leander & Hero	Ludere operam	261	quoque Mavors, ubi,	
Leberide nudior	Ludovicus undecimus, &		Ita me Mavors amet 25.	
Lectus conjugalis facer	de eo historiæ	<i>ibid.</i>	Marte suo vincere	36
Leges sumptuariæ Orchia	Ludovicus duodecimus, qui		Martinus divus	364
& Fannia	cepit epigraphen, Per-		Martyribus morsdulcis	497
Leges contra cultum sex.	dam Babylonis nomen		Materia sequax	132
div.		213	Mathematica ratio	110
Leges de affinitate	Ludus of the <i>Wbirl-bone</i> à		<i>Mattins</i>	119
Leidis, vel Lugdunum Ba-	ludo talorum	416	Matrimonium sacramen-	
tavorum	Lupus hians	23	tum vulgo	106
Leo galli cantum horret	Lupus est in fabula	15	Matrimonium capitulum	
	Lutherani Evangelici, &c.	401	vulgus vocat	131
Lepidus		254	Matronarum ornatus	144
Lepores candidi 68. her-	Lydius lapis	121	Matronæ manufactæ histo-	
maphroditi	Lynceæ, & Lynceus		storia	149
Leporina fuga	M.		Maximilianus	232
Lepus marinus	Accus & calcearius	258	Medici differunt in sen-	
Lethæus amnis	Macie pellucere & aridi-		tentiis 8. idem rursus,	
Lex peccati	tate crepitare	6	& quod accipiant mer-	
Lex iniqua non ligat	Mæcenas	2	cedem ante denuncia-	
Lex carnaria	Medauricæ & Zibellinæ		tam mortem, rideantur	
Lex non dormit	pelles	424	à multis, & tamen vo-	
Lex de disseccando debitore	Magnates olim alebant		centur ab omnibus	356
	moriones	114	Mediocritas tutior	207
Lex filios, ut Evangelium	Mala opera transferuntur,		Meditari <i>pro</i> tentare	30
servos	irr.	363	Melchisedeck panem & vi-	
Lex humana nullum ad	Mala peccati majora vo-		num	462
mortem	luptatibus	500	Melissâ tibi opus est	63
Liardus	Male parta male dilabun-		Melior artifex in re mala	
Liberi pignora dulcia	tur	26	pejor	36
Libræ Francicæ	Malea scopulus affinis ad		Memoria facultas & dea,	
Ligna in loco, aquam in	<i>alca</i>	211	auris ei dicata	55
mari	Malitiam cum lacte fuge-		Memphis & calami	113
Linacer	re	280	Menander & Chafma	238
Linea extrema peccati	Mama	<i>ibid.</i>	Menecæus, Curtius, & De-	
	Mammotrectus Catholi-		cii	452
Lingua penfare dim. aur.	con, & libri similes	385	Mens intelligit per organa	
	Manes & inferi	19	273. non omnium mo-	
Lingua tela mulierum	Manubiæ	158	tuum organicorum cau-	
	Manzares, & moas pont.		sa est	276
Linum incombustibile	respicitur	358	Mentiri peregrinatoribus	
Litare Rhamnusiæ	Marcellus Augusti nepos	455	usuale & jucundum	20
Liturgia pro defunctis no-	Mare fabularum	266	Mercurius nuncius deorum	
tior	Margaritæ non porcis	89	12. alatus 25. Deus est	
Longatio & curtatio	Maria verè sola virgo ma-		eloquentiæ 55. Deus est	
Longobardia	ter, quanquam possit di-		furum & negotiatorum	
Loqui de aliqua re omen	ci de monialibus.	157	159. habet caduceum	
rei			181. non ex quovis ligno	
Lovanium			fit	246
			Mer-	

I N D E X.

Mercurialis civitas	460	legia virginum, & non immerito patres vocantur	135. iis nomina mutantur, & verè servi fiunt	138. lagena & scorto gaudent	177. lupi, vulpes, & simiæ sunt	217. occidunt in monasteriis ad vindicandum ordinis honorum	352. curfantur, & hortantur ad bella	381. parafiti sunt	442. horum quartum votum	447	Myftagogi societ. fac. paup.	294	
Meretrices coluntur oculis multorum	144	Monasteria nimis sumptuosa plurima	108. sunt perditorum plurimorum anchora	211	Monomachia	34	Monotechnus & heptatechnus	210	Montes auri	165	Myfteriis initiati silentium	245	
Messis in herba est	133	Morem gerere alicui,	<i>to humour one</i>	79	Morica, <i>cbancellor Moor's daughter</i>	230	Morionum ornatus	222	Morus, <i>lord cbancellor Moor</i>	75	Myftica fcriptura	430	
Metrodorus	208	Mos tyrannus	67	Mos stultus puerperarum	369	Motus naturalis a viol. distat	487	Mulier dehoneftat fe, quæ dehoneftat maritum	144	Mulieres ad comminifcendum pronæ	128	N.	
Micare digitis, ludus	47	Mulieres non gratum infestis	153	Mulierum ornatus, &c.	144	Mulfae fcientiarum deæ	11. virgines 63. novem numero 85. nomina	234, 235. eis in prætis verfari datur	188.	Mufis & Apolline nulla carmina, qualia Ciceroniana	192	NAbuchadonofor	95
Micare digitis, <i>scandere verfus</i>	183	Mutatoria veltimenta	221	Mufca, ne mufca quidem olla	260	Muffare injuriam	150	Nafci bene minus quam bene inftitui	129	Naffavii comites nobiliffimi quomodo principes Auriaci, ubi tandem Gulielmus tertius	404	Nafci bene minus quam bene inftitui	129
Midas rex & donum	302							Natura parvo contenta		Navita de ventis, de bobus, &c.	374	Natura parvo contenta	
Midas, jactus in tefferis, &c.	418							Ne quid nimis	34	Nautæ affueti monftris	163	Ne quid nimis	34
Miletum propter lintea	172							Neceffitas durum telum	163	Nectar	78	Neceffitas durum telum	163
Militum ornatus Eraſmi tempore	404							Nefar	78	Nefaffi dies	257	Nefar	78
Milonem dejicere	346							Nefaffi dies	257	Nemefis vindictæ dea	128	Nefaffi dies	257
Milo portans & comedens bovem	466							Nemefis vindictæ dea	128	Nemo nafcitur artifex	37	Nemefis vindictæ dea	128
Milvii non ex columbis, & non imbellem feroces, &c.	132							Nemo nafcitur artifex	37	Nemo quæ fua sunt quærat	71	Nemo nafcitur artifex	37
Mingere in patrios cineres	390							Nemo quæ fua sunt quærat	71	Nemo hifi a feipfo læditur	100	Nemo quæ fua sunt quærat	71
Miniftra	463							Nemo hifi a feipfo læditur	100	Nemo duobus dominis fervire poteft	110	Nemo hifi a feipfo læditur	100
Minos	257							Nemo duobus dominis fervire poteft	110	Neque nare neque literas novit	37	Nemo duobus dominis fervire poteft	110
Miracula data an temp. incarnationis	219							Neque nare neque literas novit	37	Nefcio quâ natale folum, &c.	51	Neque nare neque literas novit	37
Miranda de lapidibus	297							Nefcio quâ natale folum, &c.	51	Nefctorem præftare	232	Nefcio quâ natale folum, &c.	51
Mifcere cælum terræ	154							Nefctorem præftare	232	Nefctor & Priamus per æratem	120	Nefctorem præftare	232
Mifericordiam volo	98							Nefctor & Priamus per æratem	120	Nicolai nomen malè fonat	144	Nefctor & Priamus per æratem	120
Miferrimum mortis genus est perire fame	71							Nicolai nomen malè fonat	144	Nicolaus divus	463	Nicolai nomen malè fonat	144
Miffæ auditæ prosperitat. caufa	42							Nicolaus divus	463	Nicodemi Evangelium	301	Nicolaus divus	463
Miffa fola multis curæ	344							Nicodemi Evangelium	301	Nigrum in candida vertere	77	Nicodemi Evangelium	301
Miffæ tricennariæ, & anniverfariæ	367							Nigrum in candida vertere	77	Nihil pro re vana	14	Nigrum in candida vertere	77
Miffum facere	63							Nihil pro re vana	14	Nifi effer Alexander, Diogenes, &c.	65	Nihil pro re vana	14
Mitio	66							Nifi effer Alexander, Diogenes, &c.	65	Noctua volavit, augurium optimum	17	Nifi effer Alexander, Diogenes, &c.	65
Modica res, a <i>small estate</i>	131							Noctua volavit, augurium optimum	17	Noctua non volat omnibus	60	Noctua volavit, augurium optimum	17
Modus in rebus, & certi, &c.	15							Noctua non volat omnibus	60	M m 4	Noctua	Noctua non volat omnibus	60
Moles imaginum nihil ad miracula	296							M m 4	Noctua			Noctua non volat omnibus	60
Momus & ei fimilis homo	503												
Monachæ, vel moniales veftem ex lino	139												
Monachalis veftis utilitas	221												
Monachi feducunt filios divitum	14. nimis frequenter penetrant in col-												

I N D E X.

Noctua volat stultis	129	daces	488	Papa vicarius Christi au-	
Nomen, <i>pro</i> causa, ratione		Oedipus	69	dit 195. dissolvit matri-	
	94	Oenopolus	26	monia prout libet 319.	
Nomotheta	71	Officia Ciceronis nunquam		per vota monastica spe-	
Non omnibus fum domi,		de manibus deponenda		ciatim <i>ibid.</i> prohibet	
non omnibus dormio	12			matrimonia in gradu li-	
Non omnis natans enatat		Oleum atque opera perii,	94	cito 319 & 321. fallibi-	
	37		20	lis probatur 324. sibi	
Non pilum eruditionis	130	Oleum addere camino	447	dat majores prærogativas	
Non de plaustro, sed in		Olitor sæpe opportuna lo-		quam Petro 326. dat	
plaustro	205	quutus	354	specialia privilegia cui-	
Non statim pervenitur ad		Olympici ludi	434	vis monachorum ordini	
summum	130	Omne tulit punctum, &c.		360. justificat male par-	
Notoria ars, vera & fuca-			256	ta 363. ejus politia usu-	
ta, qualis Simonidis, Me-		Omnia munda mundis		alis in plurimis negoti-	
trodori, Raymundi Lul-		Oniropoli	111	is 383. interpretatur ali-	
lii	434	Onus Judæorum levius		quando non ut pontifex,	
Notum tonsoribus	50	quàm pontificiorum	70	sed ut Franciscanus, pro-	
Notus à teneris unguiculis		Operculum patellâ dignum		ut errat ut homo, non	
	129		64	ut pontifex	475
Novi homines, & divites,		Optima non durant	233	Par pari referre	64
&c.	455	Opulento sacerdoti non de-		Paraphrænesis	345
Novus rex, nova lex	256	est Eva	23	Parathalassus	286
Nox concubia	28	Orbilio plagosior	48	Parca & nomina	455
Nubere Christo, <i>monacho</i>		Orbitas misera res est	131	Parcerus ut lupis	482
<i>locare</i>	13	Orcus implacabilis	501	Parcerus subiectis, &c.	432
Nuces sponfus spargebat,		Os lædere nulli	207	Parentalia	107
&c.	47	Os oblinere divi	283	Pareto legi quisquis legem	
Nuce vitiosa non emam		Osculum charitatis	395	sanxeris	261
	157	Ossa Dea famæ	380	Parium marmor	362
Nugæ seria ducunt	505	Ostracismus	432	Parricidarum pena	391
Nullus sapit omnibus horis		Ovatio & triumphus	96	Pars corporis honestissima	
	243	Ovum ovo non similis	35	jocose	266
Numero. <i>i. e.</i> breviter &		Ovum non est ovum	329	Parfimonia magnum vesti-	
perfecte	438	P.		gal	131
Nuptiæ improspere Gra-		P Abulum subducitur fe-		Parfimonia sera in fundo	
tis iratis coeunt	234	rocienti equo	70		40
Nuptiæ inter reges non		Pace tuâ liceat	31	Pascitar in vivis livor, &c.	
firma vincula	322	Paci dandum quid, & paci			452
Nutricatio maximi mo-		multa dabat Erasmus	45	Patella os animantibus	
menti	280	Pacifici cum divi	166		412
Nutrix semimater est, &c.		Padua	215	Patinarum erdo in convi-	
<i>ibid.</i>		Palæstrites	195	viis	373
Nymphæ <i>pro</i> aqua	64	Pallas dea scientiarum &		Patres non possunt exha-	
O.		belli 20. castissima	234	redare omnino	177
O Bire munia officii	170	Pallio & barbâ philosophi		Patriarchæ	136
Oblimare stoma-			61	Patrocinator cultui divo-	
chum	182	Palnam certaminis cedere		rum ut dæmonis	220
Obolus naulum Charonis			36	Paula & Eustochium	250
	382	Palmarum dies	43	Paulus Apostolus exerce-	
Observantes monachi, &		Palma femina marcescit		bat futurum 108. fecit	
non	217	sine mare	487	naufragium 165. pingi-	
Occinere encomium	26	Panace	127	tur cum gladio 285. plu-	
Oderint dum metuant	91	Panatrice, & <i>panpatria</i>		res	
Ojium Achillis in men-					

I N D E X.

res ad fidem perduxit	regni cælorum, quo ni-	Pompius Blennus	389
quam Petrus	hil magis intellectum,	Porcia	395
Paulus Anachoreta	quam honos aperiendi,	Porphyrio	186
Pauperes nothi	primus omnium aposto-	Potiri rerum	261
Pauperes digni	lorum, januam ecclesie,	Præbendarii pont. concul.	
Pauperes plurimi bis pau-	quod incommunicabilia &		214
peres	nullius jurisdictionis, ac	Præbere specimen	70
Pavia	semel peracto, nihil	Præda est intra castes	15
Pax tibi, frater	ei postea speciale	Præfatus honorem	30
Peccatum plumbum	325	Præpositis obediendum	
pœna in se 178. ejus dis-	Phædrus Socratis		392
tinctio in venale & le-	Phalaris	Præputium Christi	200
thale 201. omni metal-	Philippus cognomento Bo-	Præfulem agere	194
lo gravius est	nus	Præfules aulici esse non	223
Peculiaritas divorum	Philosophari in ceremoniis	debent	
Percontari à celo ad ter-		Prandium theologorum	
ram, & Percontatorem	Philosophi solitudinem lau-		267
fugito	dant & 56. incerte de ani-	Preces veluti pensum dan-	
Pedibus ire in sententiam	ma pronunciant 279. mag-	nantur 99. & sine men-	
	is philosophi Erasmi	te	209
Pelusium	tempore & antea, qui	Priapus	33
Penates	magis sophistæ	Primâ fronte	174
Penelope & tela	285	Prima acies, & principia	
Peracta fabula	Philosophia juvat in cala-	in exercitiis	9
Peragere aliquem reum	mitate	Princeps reipublicæ gratia	
	Phocion		ibid.
Perigrinationes ad Hiero-	Pictura Dei, quid de ea	Princeps quomodo supra	
solymam damnantur 19.	37,	leges	261
omnes religiones ergo	Pietas quid apud Lat.	Priscianus	184
sidentur, in toto hujus	135	Pro virili	38
tituli colloquio, peregrin-	Pignora conjugalis amoris	Pro thesauro carbones	135
atorum ornatus		Pro aris & focis	157
Perfricta frons, bold face	Pileum ita tibi flet in ca-	Prodire in publicum	144
32	pite	Promovere cingulam	37
Permutatio animarum ri-	Pili eandæ equinæ	Pronuntiative	80
detur	225	Prophetæ in confusionibus	
Perfarum gaza	Piscari hamo aureo		401
Persequutores combur. hæ-	23	Prorata ac puppim salutis	
ret. ridentur	Piscator ictus sapit		22
Perseus, & Æmilius	143	Proserpina	380
Perseum deponere	Pisfi dixeris	Protelare aliquem dictis	
230	332		144
Perveficare furta	Pisculentus dies	Provinciam in me recipio	
149	173		17
Petaces salutationes	Plancius & Orestilla	Provocare equum in plani-	
39	235	tie	34
Petrus vulgo audit cæli ja-	Plantæ translatae uberiores	Pruna viva mortuorum re-	
nitor 86. ac princeps Ap-		proborum comes	240
postolorum 107. sed re-	Platonica respublica	Psalms xii. recitatus a	
vera nullam jurisdictionem	174	Domino in cruce	368
habuit in cæteros aposto-	Plausibilis, pro grato	Pseudapostoli	102
los; non fuit Romæ epis-	1	Pfora	389
copus, & si fuerit, nihil	Plaustra & naves spei, &	Pfyche	503
magis ejus successoribus	novorum	Pulchra difficilia	47
deberetur, quam aliorum	49	Pul-	
quorumvis apostolorum suc-	Plausus & sibilum		
cessoribus; nihil ei datum	454		
speciale, præter claves	Plenis tibiis		
	359		
	Plinius		
	67		
	Plutarchus		
	103		
	Poetæ casti legendi 45. ut		
	plurimum sunt macri &		
	cogitabundi		
	181		
	Pollio		
	79		
	Politica scientia non justitia		
	394		
	Polypus		
	454.		

I N D E X.

Pulfare omnes status	147	um 90. & quod dentes		Sat fi suo regi placeat regi-	
Pyrrhus	373	Crocodili purget	484	na, & Stum cuique pul-	
Pythagoras distinguens ho-		Religio decet ætatem om-		chrum	15
mines in mercatu	260.	nem	38	Sat cito, si fat bene, & Fef-	
Metempychofin propa-		Religio est mihi	67	tina lente	49
gavit 274. dixit Flam-		Reliquiæ, & peregrinatio-		Satrapæ	54
mam manu ne dividas		nes ad eas ridentur	241	Scabies Hispanica, Galli-	
	502	Repetundæ	78	ca, &c.	158
Pyrrhus	311	Reponunt liberi parentibus		Scalda flumen	391
		officium	131	Scarabæi difcrimen cum	
Q uadragesima	314	Res non patitur lenta con-		quila 12. ratio	484
do	88	filia	167	Scientia Dei plusquam ho-	
Qui non inimicum, non		Res rediit ad laqueum	311	locufta	99
amicum, &c.	207	Reticulus	33	Scipio Africanus 78. Na-	
Qui fanis affricant luem		Reuchlinus	117	fica	235
plectendi	394	Revelationes Francisco fac-		Scortatione mulier renun-	
Quintilianus	32	tæ	471	ciat propinquis	176
Quid te fugit	244	Rhadamanthus	383	Scotus	52
Quid Domini faciant, au-		Rhemia lex & Memmia		Scribetur in vino	72
dent, &c.	207		259	Scriptura vel nautis legen-	
Quod externis detrahitur,		Rhodienses monachi	340	da 95. ex ea loci citandæ	
ad incrementum pietatis		Richemonda	237	ad iustificandam fen-	
debet accedere	72	Rochus divus	353	tentiam 138. ad ea que	
Quo femel est imbuta, &c.		Rodericus Borgia	448	dicat refpiciendum omni-	
	132	Roma obfeffa per Carolum		no 224. debet præfertim	
Quomodo abjeffa ceremo-		Romæ homines fiunt de-		Novum Testamentum,	
nialia	318	teriores	177	effe nobis ratio omnium	
Quomodo lignum facrum		Romulus abftemius	257	suprema in divinis 282.	
liberet a parænefi	298	Rotatiles trochæi	179	non committi debet cu-	
Quot homines, tot senten-		Rotæ supplicium	409	ra fuorum divis, quia	
tia	66	Ruber color Anglis pecu-		non præceptum in ea	
		liaris; albus Gallis, ni-		310. ejus auctoritas fa-	
R abini	26	ger Helvetiis	222	cro fancta & inviolabilis	
Ranæ dicuntur revifcere		S		396. est regula ad quam	
203. eorum femo-		Aceros neque nothus		corrigen-dæ opiniones hu-	
ra edunt Galli 315. mul-		neque claudus, &c. 344		manæ 445. est vere	
tæ in Stygia palude	380	Sacro plumbo venæ auri 23		ἀνατιθέμεν	501
Rationem inire & subdu-		Sacrum, pro execrandum		Scutari	76
cere	38		437	Scythica & nautica concio	
Ratio pro natura vel causa		Saguntina fames	311		163
	276	Salomon	92	Scythæ qui	267
Rationes quare fint præ-		Salve regina	164	Seculares	287
cife quatuor mendican-		Samius literatus	154	Secundæ menfæ	74
tium ordines	359	Sapiens Stoicorum	452	Sedunenfis Cardinalis	472
Rauraci	284	Sapientia auro vulgo vilior		Seneca & ftylus	188
Recipio ad me	153		77	Senex, & Senator, &c. 2.	
Recutitus Judæus	330	Sapientia reconditâ Pauli		Senile confilium	141
Regnavit à ligno Deus	192		471	Senium addit pretium pic-	
Regula est omnibus	226	Sappho & monachæ ei fi-		turis	90
Regulares præter regulam		miles	137	Serid res agitur	33
	241	Sardanapalus & Philoxe-		Sero fapiunt Phryges	500
Regula Lesbîa	445	nus	406	Serpens æneus	198
Regulus quomodo rex avi-		Sardonius rifus	181	Serpens non umbra fraxini	
					474
					Scr-

I N D E X.

Servare hominem prius	210	Suola, <i>Zool</i>	507
sabbato	71	Sybariticus dies	54
Servus præ servo	442	Sybaritica cœna	100
Sessiles lactucæ	179	Symbolum apostolorum sine exceptione ulla, & scrupulo ullo, recipiendum	45
Sestertia, &c.	77	Symbolum in militia	196
Severitas pro gravitas	170	Symbolum in convivio	431
<i>Shew me a liar, and, &c.</i>	159	Symphosiarhus	257
Si fractus illabatur orbis, &c.	333	Synaxis sacra	43
Sibyllæ, & folia	52	Synodium, pro Venetiæ	458
Sicambria	379	Syphar	<i>ibid.</i>
Siculæ gerræ, <i>mere trifles</i>	20	Syrenes, Ulysses, et socii	45
Sicut divisiones aquarum, ita, &c.	94		
<i>Sidus</i> , dialectus amantium	134	T.	
Silenus	343	T Acenda credenda nemini	147
Siliqua	83	Tagus aurifluus	296
Simia maxime accedens ad hominem	415	Talares tunicæ	410
maxime testudines	482	Tali; vocis origo & significatio, quid sint, eorum figura, & quod in quatuor facies possint tantum cadere	410. quibus animantibus dati, & quod iis carentia analogum habebant quid
Similes habent labra lactucas	27	ubi sit talus proprie dictus qui solis bifulcis, nempe ad junctionem fibulæ cum tibia	<i>ibid.</i> , atque vertebræ possunt dici tali
Similitudo morum amicitiam parit	46	412. talis primum lulum veluti nucibus	413. tali proprie dicti aleatorii, quomodo notabantur, quomodo his ludebatur, quid jactus in his felicissimus, nempe Venus quo rex convivii creabatur, vel lucrum accedebat: non omnes ex officulis; bene expoliebantur si ex his, utque bene fere caderent in quodvis quatuor laterum
Simulacra divorum annuunt capite	26	413, 414. Aristoteles talis optime describit ubi cui lateri tali, diversus punctorum numerus inscriberetur	417. tantisper minus sepe, quam
Simulare & dissimulare	149		
Sin, <i>i. e.</i> at si	244		
Sine lux, sine crux, sine Deus	369		
Societas adimit dimidium mali	131		
Socrates sapientissimus multis in locis, quod bibere cicutam damnatus sit ab Atheniensibus	105. fanste Socrates, &c.		
Solidus dies	194		
Solvi in cachinnos	243		
Somnum hominis	28		
Somnium rei	121		
Somno faginari	67		
Somno quantum perdatur	426		
Somnus mortis imago,	428		
germanus est ejus, & ab inferis venit	429		
Sophista quid proprie	250		
Sophistria	228		
Sorbere simul & flare	258		
Sorbona ridetur, quasi a forbendo, vel forbis	72		
Sors & usura perit	210	Sors humilis in Virginis cantico	439
Sortiri partes	33	Sortiri fabis	387
Sortiri fabis	387	Spartam quæ contigit	214
Spartam quæ contigit	214	Spes prædæ in bellum trahit	26
Spes prædæ in bellum trahit	26	Spiritus sanctus solus suffectus in vicem Christi apostolis, 325. hinc Scriptura ab eo illis inspirata, est regula universa & adæquata Christianorum	326
Spiritus sanctus solus suffectus in vicem Christi apostolis, 325. hinc Scriptura ab eo illis inspirata, est regula universa & adæquata Christianorum	326	Splendide mentiri	25
Splendide mentiri	25	Stationes antiquorum Romanorum, ubi & stationes & processiones recitentium, damnantur & ridentur	309
Stationes antiquorum Romanorum, ubi & stationes & processiones recitentium, damnantur & ridentur	309	Statuæ erectæ quibus	252
Statuæ erectæ quibus	252	Stefichorus & Palinodia	186
Stefichorus & Palinodia	186	Stefichorus numerus in talis	418
Stefichorus numerus in talis	418	Stipulis fabarum nectere	358
Stipulis fabarum nectere	358	Stoici, et frons Stoica	61
Stoici, et frons Stoica	61	Stomachus, <i>i. e.</i> ira	185
Stomachus, <i>i. e.</i> ira	185	Studendum quasi Deus non adjuvit nisi gnaviter laborantes	39
Studendum quasi Deus non adjuvit nisi gnaviter laborantes	39	Substantialia præcepta	330
Substantialia præcepta	330	Suffragia olim dabantur punctis	256. calculis etiam, porrectione digitorum, discessione, et voce
Suffragia olim dabantur punctis	256. calculis etiam, porrectione digitorum, discessione, et voce	Suitferi trahentes tibiam	320
Suitferi trahentes tibiam	320	Sulpitia	235
Sulpitia	235	Superos reliquit	128
Superos reliquit	128	Superiorum in auctoritate et privatorum officia in externis	310
Superiorum in auctoritate et privatorum officia in externis	310	Supplicatio ad divos via longior ad auxilium	166
Supplicatio ad divos via longior ad auxilium	166	Sus odiosa Minervæ et Veneri, &c.	489
Sus odiosa Minervæ et Veneri, &c.	489	Susceptor	10
Susceptor	10	Sustinere fabulam	170
Sustinere fabulam	170	Sutrum	388

quam alia latera senioris latus subliebat 418.	Thomas Aquinas 81	V Acillare alternis pedibus, <i>to stand titter tetter with one's feet</i> 30
specimen legum secundum quas ludebatur vulgo, ac lusisse Augustus legitur in Suetonio <i>ibid.</i>	Thomas <i>Becquet</i> archiepiscopus Cantuariæ ubi sepultus 108. trucidatus in templo, quod ei postea dicatum, & a quibus 299. quid de percussoribus jactatum, &c. 300. character ejus, & quare in numerum divorum relatus, <i>ibid.</i> ortus videtur ex nobilissima familia cui cognomen <i>Du Bcc</i> , cujus <i>Becquet</i> est veluti diminutivum, hinc inscriptus Acrensis, voce Græcæ origine, quæ præcise significat <i>Du Bcc</i> 301. reliquæ Erasmi tempore & miræ ejus divitiæ, &c. 302 & seq. ejus calceus 307	Valete & plaudite 73
Talitrum 33	Thraconica stultitia 222	Vanus, <i>i. e.</i> mendax 7
Talo recto stet fabulæ 413	Thrasymachus 25	Ubi populus, ibi quæstus 84
Tantali duo, Tantaleus lapis, & gladius Dionysii 502	Tiberius Gracchus 235	Vestigal à mortuis 460
<i>Τανταλώσις & τανταλώσιον</i> 443	Tinctura Veneta 144	Vejoves & bruta fulmina 194
Temperare à manibus, <i>to keep one's hands off a person</i> 145	Tinnitus aurium 15	Vel bibe, vel abi 74
Tenedia bipennis 339	Tithoni senectus 206	Velis quod possis 135
Terentius male lectus 183	Tot capita, tot sensus 89	Velum monialium ex Vestalibus 137
Terminus, & terminum agere 330	Tractant fabrilia fabri 237	Venatur qui piscatur 46
Terra quævis alit artem, <i>a good artist may live any where</i> 213	Trahit sua quemque voluptas 46	Vendere fumos 162
Terræ centro supponitur ignis, & quid accidat si per centrum perterebraretur, & injiceretur lapis aut plumbum 490	Translatio seu metaphora verecunda sit 80	Veneres & Cupidines duo 234
Tertullianus 199	Treviri, & pecten Jesu 241	Veneris Zóna 151
Tesseræ seu cubi, <i>our Dice</i> : earum ludus ludo talorum aleatorio antiquior, quid Venus jactus in eis, quo rex convivii, & luctum vulgo, 413: lusum eis vulgo, ut nos nunc, <i>raffing</i> , vel <i>pass ten</i> ; sed quum Pollux Midam (qui Venus vel tres seniones) infelicem pronunciet, fuisse forsitan alios minus usuales ludendi modos, non multum diversos à nostro nunc, <i>seven or eleven</i> 418	Tubinga 118	Venetii stulte gloriosi in funeribus 363. avari supra modum 459
Thales 46	Tunc immensa cavi, &c. 67	Venia datur protopyro 211
Theocritus & Theognis 452	Tunicæ talares 410	Venire in voluptatis nomine 498
Theologi cum poetis 52	Turpis jactura per negligentiam 188	Venitur 107
Theophrastus 67	Turtures præ concordia 234	Venter omnia docet, est pessima bestia 447
Theophylactus 102	Tutissimam in religione neg. 132	Ventis & amne secundo 17
Thersites 128	Tyranni in ecclesia 331	Verba dare 58. verba de presenti, & verba de futuro 140. verbis iisdem claudit auctor colloquia quibus vitam 506
Theauri indulgentiarum inexhaustibilitas ridetur 294	Tyria maria movere 241	Venerisfrinda, & ossa 238
		Vergens ætas, <i>declining age</i> 150
		Versimile & decorum 256
		Versari in arena nota 36
		Versus Phæsi, Sapphici, Sotadiæ, & alii 396
		Vertere solum, <i>to run one's country</i> 209
		Vertere rerum species 245
		Vestales vivæ sepeliebantur, si peccassent 126
		Vestis commendat formam 143
		Vestis monachalis præmonstrata vulgo jactatur à virgine, sed sumpta ab agricolis fuit 230
		Via-

I N D E X.

Viator. vacuus cantat & efurit 10	fluat. 451. vivere arte sua 26	Vox quando secetur à potis 193
Vicarii initiantes sacris non idoneos, damnatur 351	Ulyssis absentia & senium 22. vitavit Syrenes 45. vix effugit Circen, 126. patronus est mentientium 159. magnus peregr. 208	Urere aliquem malè 145
Vicifusus 302	Umbra comes 55, 85	Ufu callere 374
Vigor ingenii moderatio lusu acquiritur 32	Umbra mens separata 124	Ut pro ne 48. <i>pro</i> quamvis 54
Vincentius Ferrer 168	Umbra asini 259	Ut cuique est ætas, &c. 1
Vinum quatuor sensibus placeat 62. transfert in linguam quod latebat in corde 100	Umbilicus libri 413	Ut nutrices 280
Vir consilii somno non deditus 429	Uncti ad convivium 150	Utenhovius & Talefius 410
Virgo non de fundo, minus de se potest disponere 139	Uncti non tangendi 473	Utricen, a <i>bagpipe</i> 389
Virgo Maria suffecta Veneri 164	Unctio reddit tutum a spendio 249	Vulcanus 25
Virgo Loretana paraliis 246 latet forsan sub Parathalassiana nostra Walsinghamica 289	Undæ negotiorum 16	Vulgus auctor pessimus 229
Virginitas gaudet rapi 133	Undulatus pannus 29	Vulpem capere laqueo difficile 126
Virum quero 23	Unguentum in lente 333	Vulpes anus non capitur laqueo 36x
Vita & facta Christi adumbrata figuris 116	Volat irrevocabile-verbum 132	Vultum habet in manu 238
Vitis palis aut ulmis 130	Voluptates commendat rarior usus 15	Vultus accedere boni 374
Vivacitas corniculæ 234	Volusius 487	Walli vere Angli 174
Vive læte 176. <i>vive</i> latenter, & ætas per tacitum	Vota ridicula a pavidis 164	Walsinghamica virgo 165
	Vota alios adstringentia rid. 283	Waramus archiepiscopus Cant. 303
	Votum irritum ni nuncupes loca, rid. 165	X.
	Votum Christophoro speciale 165	X Antippe 97
		Xenocrates 454
		Z.
		Z Oili fama 450

SANCTÆ SCRIPTURÆ loci expositione Erasmaniâ illustrati in hoc colloquiorum opere.

P roverbia Solomonis, xxi. 1, 2, 84, 85.	
Hof. vi. 6. <i>Misericordiam volo, & non sacrificium,</i>	99
I Corinth. vi. 12. <i>Omnia mihi licent, &c.</i>	100
Matth. v. 42. <i>Date omni petenti,</i>	109
—vi. 24. <i>Nemo potest duobus dominis servire, &c.</i>	110
Coloff. ii. 18. <i>Nemo vos seducat, &c.</i>	443
Jacobi i. 9, 10. <i>Glorietur autem frater humilis, &c.</i>	444
Luc. i. 48. <i>Respexit ad humilitatem, &c.</i>	440
<i>Per alia loca explanat.</i>	444

Loci ex auctoribus profanis.

I N Prolog. Eunuchi Terent.	182
Epodos Horatian. ad Canidiam,	186
Odar. lib. 1. <i>Tu ne quæstis, &c.</i>	187
Senecæ Edistolis,	188
Elenchis Aristotelis,	189

Honor, Laus, & Gloria sedenti super thronum, &
 Agno in æternum, Amen, Amen.

F I N I S.

9275503
 Digitized by Google

27

SEC

PRESERVATION SERVICE

SHELFMARK 1578 / 8979

THIS BOOK HAS BEEN
MICROFILMED (1997)

RPI

MICROFILM NO SEE ESTC

